

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

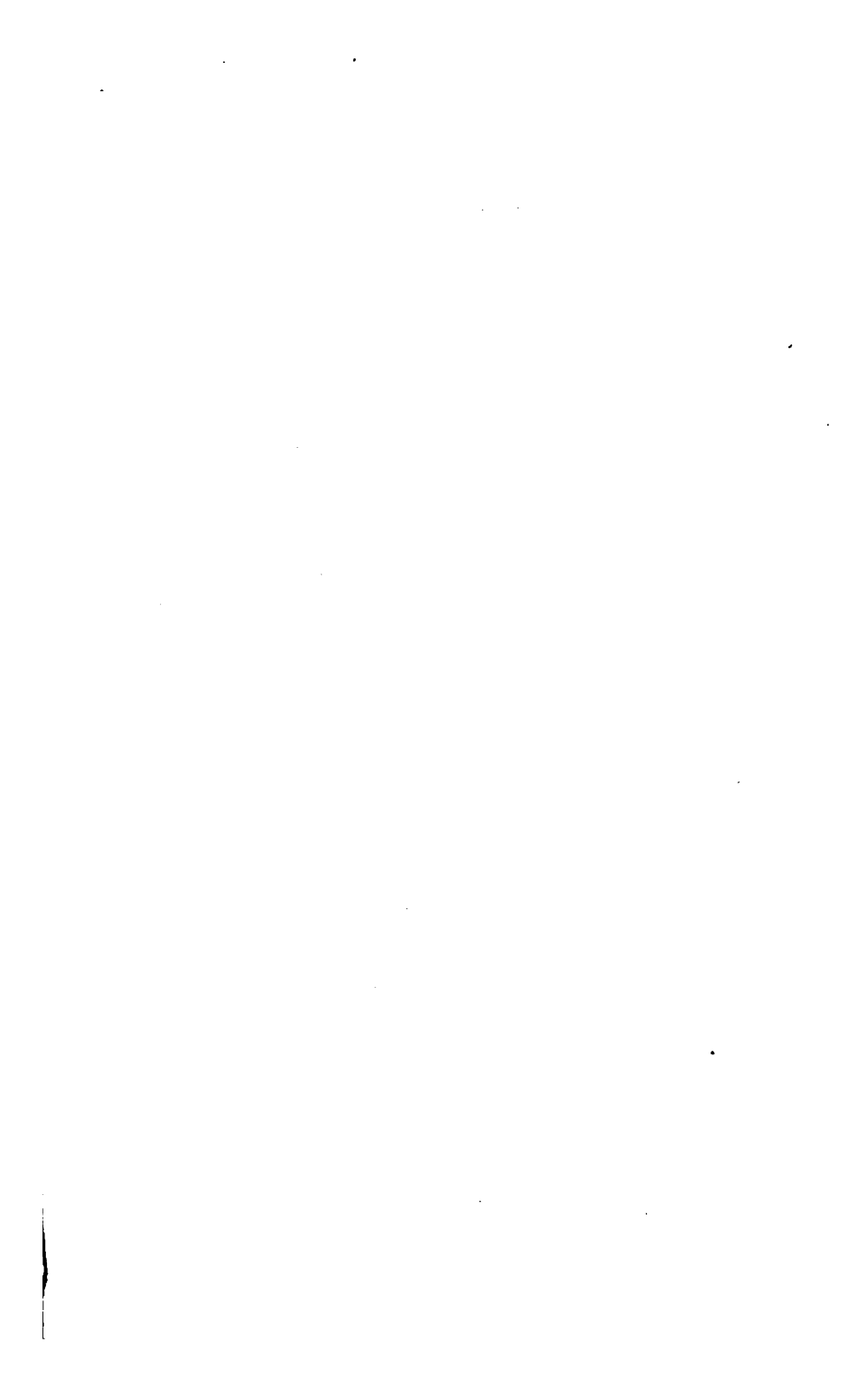
- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk <http://books.google.com/>

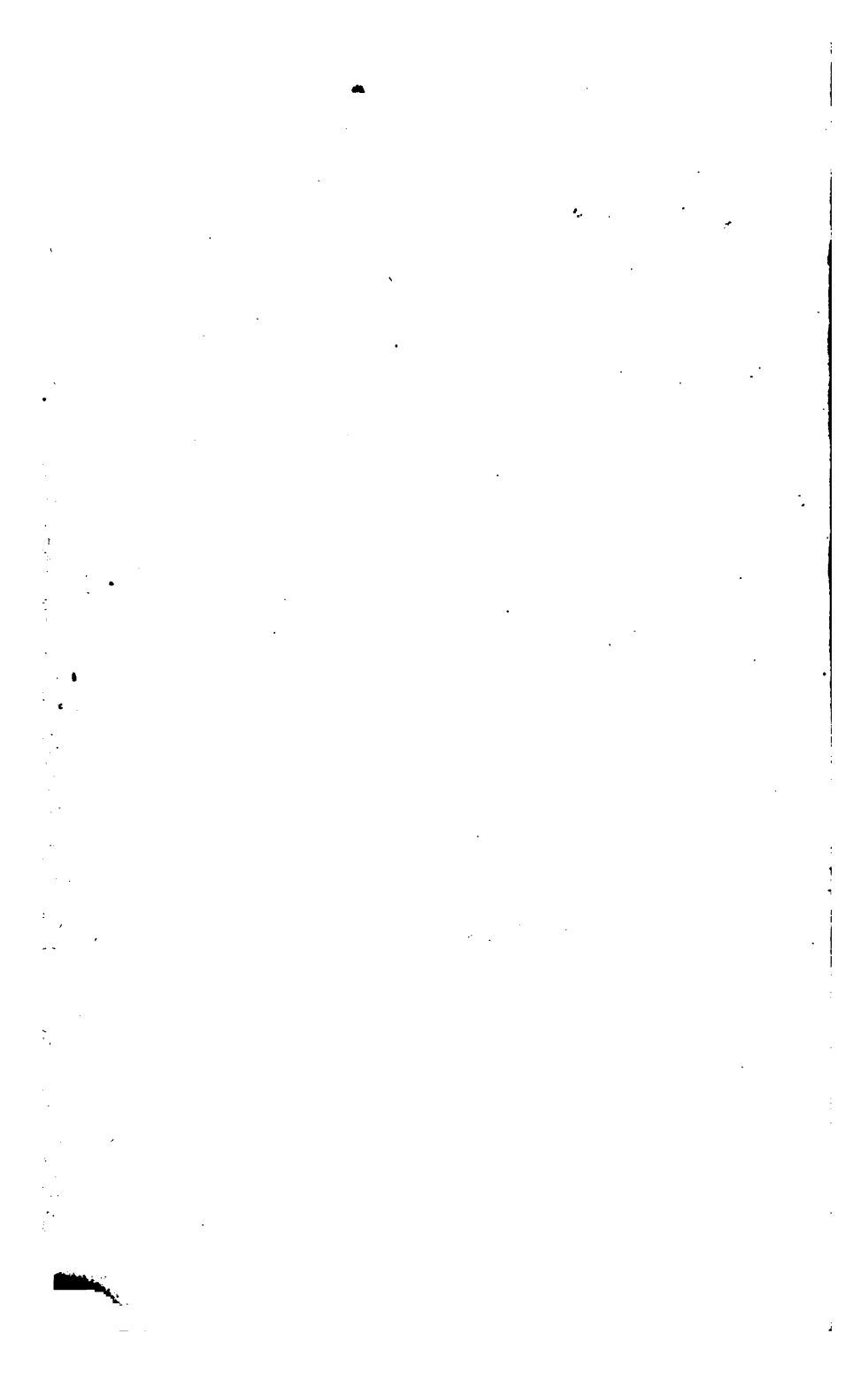

Discarded
1954

100

BIOGRAPHISKT L E X I C O N

ÖFVER

NAMNKUNNIGE SVENSKA MÄN.

FEMTE BANDET.

FÖRSTA HÄFTET.

Upsala,

Leffler och Schell.

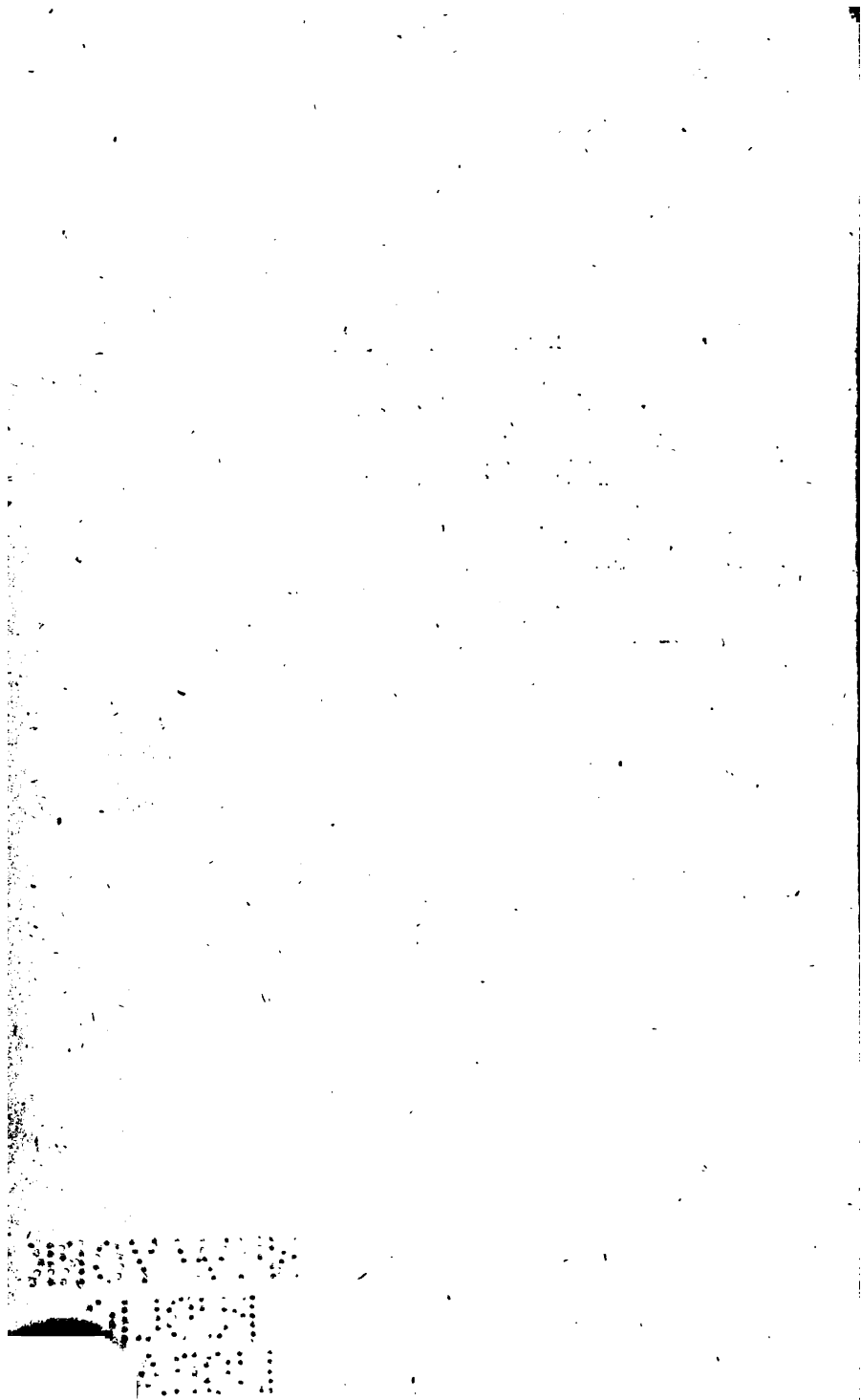
1839.

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

NOV 1978
JUL 1978
YEAR 1978

Innehåll.

Fogdonius, Joseph. — Folcher, Johannes. — Fornelius, Lars. — Forsell, Carl af. — Forsell, Jakob. — Forsius, Sigfridus Aronius. — Forskål, Pehr. — Forselius, Lars. — Forssell, Olof Hansson. — Forshæll, Johan Henrik. — Forssenius, Anders Henrik. — Franck, Johan. — Franzén, Frans Michael. — Fredenheim, Carl Fredrik. — Fremling, Matthæus. — Frese, Jakob. — Fries, Elias. — Fries, Bengt Fredrik. — Friesendorf, Johan Fredrik. — Friesendorf, Carl Gustaf. — Friezcky, Clas de. — Frondin, Elias. — Frondin, Berge. — Frosterus, Henrik. — Fryksell, Elav. — Fryxell, Anders. — Fryxell, Olof. — Frólich, Ulrik Christopher. — Frólich, Hans Fredrik. — Frólich, Carl Gustaf. — Frólich, Carl. — Frólich, Eva Margaretha. — Frólich, David Fredrik. — Fröberg, Johan Peter. — Fróling, Magnus Samuelis. — Fuchs, Rutger. — Funck, Johan. — Funck, Thomas. — Funck, Gustaf. — Funck, Alexander. — Funck, Jakob. — Tillägg: Ferber, Johan Jakob.

F.

(Fortsättning.)

FOGDONIUS, JOSEPH.

Tog sitt namn af Fogdö socken i Södermanland, der han var född omkr. år 1562. Hans Föräldrar voro: *Matthias Andreæ* Smolandus, Kyrkoherde derst., samt *Märtha Jansdotter*. Tidigt skickades sonen till Cathedralskolan i Strengnäs. Någon tid derefter infann sig vid detta läroverk på Hertig Carls befallning Kyrkoherden Peder Jonæ i Nyköping jemte en Sven Olsson, för att uppmuntra de duglige skolgossarne samt utgallra de oduglige. Den unge och qvicke Joseph behagade så mycket Mäster Peder, att han tog honom med sig till Nyköping, och lät honom studera med sin egen son. När 1586 denne fosterfader, som genom sitt ifrande emot Littergien stod i stor aktning så väl hos Hertigen som hos rikets Presterskap, blifvit Biskop i Strengnäs, följde han honom dit tillbaka, och fortsatte sina studier i denna skola, hvarunder han af Öfverheten understöddes med 40 Rd. årligen. Två år derefter 1588, åtföljde han sin välgörares son, Jonas Petri, på en utrikes resa. Philos. Faculteten i Frankfurt an der Oder erbjöd honom Magister-graden, men F. afslög det, förklarande sig icke vara värdig denna ära.

Efter hemkomsten förordnades F. 1592 till Græcæ Linguae Lector vid Cathedral-skolan, och 1596 till Rector. Hertigen ämnade honom till någon politisk syssla, men då Biskopen derom fick kunskap, rådde han honom, att låta prestviga sig, hvilket ock skedde 1598. År 1603 kallades han af Konungen till Tynnelsö, för att predika. Konungen fann så mycket behag i denna predikan, att han samma dag utnämnde honom till Kyrkoherde i Strengnäs. År 1645 lærer han blifvit Domprost, ehuru han redan 1633 kallas Præpositus Stregnesensis. Sistnämnde båda kall skötte han i hela 54 år, un-

der hvilken tid han blef vald till Biskop i Strengnäs och sedan till Biskop i Wexiö, men afsade sig båda dessa förtroenden för sin höga ålderdom skull. Han upphann en ålder af 94 år och dog 1656, samt ligger begravnen vid det så kallade Bonde-choret i Strengnäs Domkyrka, der han sjelf några år förut låtit uppsätta en minnestafva.

Med sin hustru *Elisabeth Esberni Boose*, Prostedotter från Örebro, hade han 6 söner och 6 döttrar. Af sönerne blef *David*, som kallade sig *Fogdman*, Assessor i Götha Hofrätt; en annan, *Josias* disputerade 1651 i Dorpt; en tredje blef Borgmästare i Eskilstuna och Thorsbälla. Den äldste, *Daniel*, blef Phil. Mag. 1632, 1638 Physices och 1644 Mathem. Lector i Strengnäs, 1644 Prost i Glanshammar, 1638 Domprost efter fadren, 1660 Kyrkoh. i Örebro, död 1673. Dottren *Sara* blef stammoder för adeliga ätten *Bergenschöld*. Denne man var en ibland Biskop Joh. Matthiæ följare och skildras sålunda i *Mém. de Christine*: "Entre les ennemis de l'Evêque était Fogdonius, Doien du Chapitre de Strengnäs. Homme sordide et plein de bassesses. On en peut juger par ce trait de son caractère. Voulant s'allier dans la précédente maison episcopale de ce diocèse, où il eût un refus, il s'en alla tout droit à Stockholm et épousa la première servante qu'il rencontra dans le rue en entrant dans la capitale. Tout le monde s'en mocqua comme de raison. Mais notre Doien pour se faire valoir par quelque endroit, fit un complot avec ses confrères du Consistoire pour accuser leur propre Evêque de plusieurs fautes commises dans l'administration de sa charge.

(Källor: Gezeff Biogr. Lex. — Archenholtz, *Mém. de la Reine Christine*. — Aurelii Strengnäs Stifts Herdaminne. — Follén, *Norikes Herdaminne*).

FOLCHER, JOHANNES.

Föddes d. 11 (d. 9, enligt Stagnells biographi i Sv. Merc.) Aug. 1664 i Calmar. Föräldrarne voro *Folche Måns-son*, Rådman och Handlande derstädes, och *Helena Börjesdotter*. Insattes i Calmar Skola 1672 och begaf sig derifrån till Upsala 1684. Disputerade pro Gr. Phil. 1693, ehuru han ej sedan erhöill lagerkransen. Vid acten hade han till åhörare Konungen, Kronprinsen, Hertig Fredrik, flere Kongl. Råder och andra höga personer. Svedberg, som var Rector, anföll honom häftigt och skarpt, och, såsom F:s klagoskrift till

Censuren synes vittna, mindre anständigt, då han t. ex. klädde Respondentens habit. Detta skadade honom dock ej, ty han fick kort därefter tvenne stipendier, det Bjelkiska och det De Mornayska, genom hvilka han iståndsattes, att begifva sig utomlands. I Giessen blef han Theol. Licentiat 1696, hvarefter han begaf sig till Stockholm, der han uppehöll sig genom informationer. I anledning af K. Carl XII:s kröning höll han på Riddarhuset en Latinsk oration, till hvilken han sjelf utfärdade program. I början af år 1698 sökte han Log. et Phys. Lectionen vid Calmar Gymnasium, och ehuru Biskopen och Consistoriales ej gerna ville emottaga honom, såsom misstänkt "Hallensis, Pietist, Spenerian", kunde de dock i anseende till hans stora lärdom ej undgå att rekommendera honom; hvarefter Kongl. fullmakt på den sökta sysslan för honom utfärdades.

Genast efter tillträdet råkade han i tvist med sina emotsändare, hvarom Consistorii Protocoller noggsamt vittna. Han sökte sig derföre från Calmar, och erhöi d. 21 Maj 1701 fullmakt att vara Theol. Prof. i Pernau. Blef Prim. Theol. Prof. 1707, och var Akademien Rector 1703 och 1707. Äfven här råkade han i stridigheter med sina medbröder (bland hvilka var Ing. Bröms, sist Biskop i Carlstad), då han både genom predikningar och disputationer i Speners anda yrkade på en verkshinnare Christendom. En särskildt commission nedsattes öfver honom, hvars utlåtande enligt Warmholtz (Del. IV. s. 326) finnes i Rålambska Bibliotheket under titel: "Commissions och de Förordnades och Befullmäktigades utlåtelse öfver de af Consistorio i Pernau emot Theol. Prof. Licent. Johan Folcher angifna och tillika censurerade Theologiske Positioner, Stockh. d. 10 Julii 1710."

Då Pernau 1710 kommit under Ryskt välde, flydde F. till Calmar, för att vid dervarande Gymnasium erhålla någon tjänst; men då detta ej lyckades, begaf han sig 1712 till Stockholm. Emedan han äfven här sökte utsprida sina pietistiska satser, blef han förhörd af Consistorium, och anklagad inför en af Justitiæ Revisionen förordnad Deputation, hvaruti Bisk. Joh. Gezelius i Åbo förde ordet. Hans argaste motståndare i denna Dep. voro Hofpredikanten G. A. Humble (sist Biskop i Wexiö) samt Bröms, som nu blifvit Dömprost i Åbo, och 1714 utgaf en Svensk översättning af Lud. Fischlini Pietismus reiectus. Deputationen ansatte honom så hårdt i synnerhet för Disputationen i Giessen, att han såsom nästan förvunnen till inlärlighet, måste trädå i häkte. Efter Kongstens återkomst

från Turkiet erhöles. Årkebisk. Matth. Stenphius och Bisk. Gzelius befallning, att undersöka de Pietistiska striderna; men F. ville ej gifva vika, utan försvarade sig manligt, och visade, att han hvarken i Disputationer eller Predikningar läst annat än hvad Confessio Augustana innehåller, och Lutherska Kyrkans yppersta Theologer Joh. Gerhardus, J. A. Schertzers m. fl. före honom lärt. Han afsattes dock slutligen af ofvannämnde Deputation från både Prest- och Professors-Embetet d. 12 Febr. 1718, och qvarhölls i fängelse ända till Dr. Ulrici Eleonoras kröning 1719, då han derifrån befriades, och begaf sig till Blekinge, der han nedsatte sig på Hjerpegården (änna kallad Professorsgården) i Asarums Socken nära Carlshamn, hvilken han fått med sin Fru. Under 1723 års Riksdag återkom han till hufvudstaden, i hopp att återvinna embetet, hvilket misslyckades; dock erhöill han en liten pension för sin ofriga lifstid. Han hade då sedan 1711 varit utan lön, och måste under vistandet i Stockholm för bröd sälja sina böcker; Lefde sedan i stillhet på nämnde egendom, och afled der den 24 Nov. 1729.

F. var till växten stor och af vackert utseende. Förefrigt en lärd man, gudfruktig och af osträfflig vandel. Enligt ett intyg af d. v. Pastorn vid Tycka Församl. i Stockholm Conradi (se Sv. Märe. Aug. 1788 p. 171) skulle Erkebiskop Stenchiuss i Stockh. Consistorium, då F. skulle afsättas, betygat på samvete att han icke ansåg honom hysa några irrläror. — Äfven utländningar hafva skrivit om detta ämne, i synnerhet Doct. Walch i sina Religionsstridigheter, och Heinsius i sin Kyrkohistoria för 18:de seklet.

Gift med *Catharina Velshuysen*, köpmansdotter från Carlshamn. Ägde med henne 10 Barn, neml: 7 söner och 3 döttrar.

Skrifter: Wingstäck Astrild upptäckt. Bröllopskrift öfver Eloqn. & Histor. Lect. Mag. Birger Folcher och Vålfr. Jungfru Christ. Ehrenclou i Kalmar d. 7 Dec. 1687. Ups. fol. — *Meditationes Physicae de Spiritu Animal.* Præa. Aud. Drossander. Holmæ 1689. 8:o. — *Diss. Hist. Politica de Q. Fabio Maximo Cunctatore pro Gr. Pras. Petr. Lagerlöf.* Holm. 1693. 8:o. — *Diss. Theol. Inaugur. sistens sciographiam tractatus prolixioris de Compositione fidei hominis vere Christiani, ex occasione verborum Pauli 2 Cor. XIII: v. 6.* Pras. Joh. Henr. Majo. Giessæ 1696. 4:o. — *Orationer:* a) på Riddarhuset 1697: de corona virtutis et sapientie Divinae ex sacro unguine in S:m R:m Majestatem refulgente. — b) vid tillrädandet af

Lectoratet i Calmar. — c) vid tillträddandet af Professionen i Pernau. — Bref till K. Rådet, Presid. samt Ups. Akad. Cancelleren (Om Rectors Prof. Svedbergs admonitioner emot F. vid hans Grad-Disp. i Upsala 1693). I Stockh. Magaz. 1781 s. 239 o. f., och *Sommellii Lexicon*). — Programmer: 1) till Orationen på Riddarhuset. Stockh. d. 14 Dec. 1697. 2) Till Rectorsombyte d. Juni 1703. 3) Till en Oration öfver Freden med Polen och Sachsen, dat. d. 26 Apr. 1707. — 4) Till Rectorsombytet, dat. d. 20 Juni 1707.

(Källor: Gezelii Lex. Del I. p. 299. — *Sommellii Lexicon* Eru-
dit. Scan. Vol. II. p. 431 o. f. — *Svenska Mercur.*, Aug. 1758
sid. 169. — Gadebusch, *Livl. Bibl. Lr Th. s.* 163. — *Löfgrens*,
Clerus Calmar. p. 67.)

T. L.

FÖRNELIUS, LARS.

F. har sjelf till vägledning för den, som öfver honom skulle hålla likpredikan, sålunda tecknat de förnämsta dragen af sin lefnad. — "Jag är född 1606 i Östergöthland, i Fornåsa Sökn i en By, som heter Hycklinge. Min fader var en Bonde *Johan Person* vid namn. Min Moder *Ragnil Nilsdotter*. I Fornåsa kyrka är jag christnad. Hemma lärde min Fader sjelf mig läsa i Bok. När jag var på mitt åttonde år, sände mina föräldrar mig till Linköpings Skola, hvilket skedde 1613. Der var jag elofva år. År 1624 drog jag till Upsala Academie. Vart inskrefven under den Högvärdige och Vidtberömde Herren, Doctor Lars Wallius, då varande Rector Magnificus. I Upsala studerade jag i fyra år *). År 1628 drog jag till Holland. I den förnämste Academien i Nederland, Leiden **), vart jag hedrad med Gradu Magisterii, under Promotore Francome Burgersdicio. Brefvet mitt, af hela Senatu Academico gifvit, hafva underskrifvit Rector, som i det omskiftet i de dagarne vart, Franco Burgersdicius, och de andre två förträffligaste Män, som Academien på den tiden stort namn gäfvö, Daniel Heinsius och Gerhar.

*) "Han var af ett så ogement qvickt snille och var i studier så bitida mogen att han på sitt 20 ålders år höllt i Upsala en oration på Greckisk vers."

**) Han disputerade der sine Præside 1629 De ortu et interitu.

des Vossins. År 1632 reste jag till Tyskland. Vart passerad, först här nedre af den Högvälb. Herre, Herr Sten Bjelke, som då residerade Fullmäktig Kongl. Legat i Stettin, och Gubernator i Pommern, så långt han hade, att hjuda. Sedan fick jag i Erfurt Hans Furstelige Durchleuchtighets, Hertigens till Saxen, Hertig Wilhelms . . . bref på Forspan, som de der kalla, och fri resa, allt upp till Konungen K. Gustaf d. Store, som då med sin armée låg vid Norenberg (Nürnberg). Kom dit tio dagar förr än lägret bröt upp. Sedan följde jag Konungen i fält, allt intill det bar hit neder efter fienden tillbaka igen och det sista slaget vid Lützen. Sedan Konungen var död, följde jag än arméen, så länge de förde Konungens lik med sig. Men då de sände liket ifrån sig, följde jag med Rytteriet, som convoyerade det, hit neder till Anclam. Och der blef jag öfver det. Sedan lagade jag mig på hemvägen. Satte på Warnamünd, som ligger på denna sidan om Rostock, öfver in på Laland. Reste genom Dannemark åt Sundet och kom om Kyndersmässan hem till Bredstorp. År 1634 (d. 26 Martii) vardt jag af H. K. M:t, Drottning Christina, förordnad till H. M:ts Bibliothecarius i Stockholm. Och samma år (1634) Permessedag, vigdes jag med min kära hustru *Anna Andersdotter*, då Jungfru och Prestadotter i Bredstorp, den Wyrldige Mansens, Herr Anders Erici, Kyrkoherres i Hageby-Höga (vid Wadstena) kära dotter, med hvilken jag nu lefvat i ett lyckligt äktenskap, då jag detta skref i trettiofyra år och något utöfver. Hafva haft sju barn ihop. En Son och två Döttrar hafva vi hos Gud före oss. År 1635 (3 Nov.) vardt jag *) af Högsthemälte H. M:t Drottning Christina, förmedelst

*) I Consist. Ac. Ups. Handlingar berättas Damprosten Wallius hafva röstat på Fornelius till Poës. Professor, emedan "han på 8 dagar ett Carmen skrivit hade." — Matematikern Lundius, som var medsökande, gjorde samma prof, men Wallius upptäckte deri åtskilliga errores orthographicos, prosodicos et historicos, för hvilka han ansåg honom oskicklig. Detta oaktadt taltes om Mag. Isaaco Lundio, att han en skickelig karl vore, modestus, in omni doctrinarum genere gjort vacker progress och kunde väl ex fundamentis in Mathesi skriva carmen. Fornelius var i sitt värde, men thet han sig obrudera ville, gaf icke något anseende etc. (Egentliga anledningen till hans mötarbetande var hans promotion på utländsk botten.) Lundius läste, ehuru Wallius motarbetade. 1632 fick Gylle Kongl. fullmakt, men när han flyttade till annan beställning blef väl Lundius å nye förelägen, men F. fick Pro-

Akad. Cancellarens, Högvälb. Herr Johan Skytte, recommendation, förordnad till Poëseos Professor här vid Akademien, der jag två gånger (1641, 1647) varit Rector. En gång (1642) Facultatis Promotor, gjorde Tre och Tjugu Mästare den gången. År 1646, (7 Febr.) vardt jag af Högstbemälte H. M:t Dr. Christina förmedelst den Högwyrd. och af Guds Församling mycket förtjente Herren ErchiBiskopens Dr Lars Paulini *) recommendation, förordnad jemte Theol. Professor

fessionem. — Det stod i hans fullmägt "ut Gustavi Adolphi et præcedentium Sveciæ Regum res gestas, prout de singulis mandata Regni acciperet, latino ac decoro stylo, describeret. (V. Cels. Hist. Bibl. Holm. p. 33.) — När Wallius 14 Aug. 1633 såsom Rector skref till Skytte om F:ii utnämning, säger han om honom (Analecta Epistol. Knös. I. Sp. s. 10, 11.) "Fornelius muneri isti aptissimus, in cujus sententia fuerunt et aucti Professores alii. Fornelinum ita professione tam esse dignum, ut . . . quibusvis per totum regnum Poëtis, ut longe superior, anteferatur. Accepi vero ego hunc Fornelinum, ad scribendum carmen de quacunque materia, sive Græce, sive Latine, et quocunque carminis liberit genere, tam esse felicem, promptum et elegantem, quam qui felicissimus, promtissimus et elegantissimus. Atque idcirco ausim ego certo affirmare, eundem posse cum doctissimis quibusque poëtis certare, ut etiam ad ipsum Virgilium et Græcum Homerum quam proxime accedat. Miratus sum semper huius ingenii vim, et ante me miratus est vir Rever. et Clar. Al. Andreas Prytz, Superint. Gothob:, qui suis ad me datis literis gaudet sese Fornelinum habuisse discipulum. Nihil hio dixero de variis ipsius poematibus, cum Græcis, tum Latinis, typis exsuis, quibus etiam annumero Poëticam Latinam, in quatuor libros distributam, et opusculum, quod Character poëticus inscribitur, quæ superiori anno absolvit, et infra breve prelo commissurus. (Denna uppgift om fyra böcker är oriktig, ty det är 2 utom Character, som enligt Knös not: numquam editus est, ehuru den visst är Poëtikans Tredje del. Alltså var Poëtikan skriven 1632, ehuru den först 1643 utkom.) . . Spondeo Fornelinum Academiam nostram studiis poëticis ita exornaturum, ut præter eum nemo exornet aliis."

*) Laurentius Paulinus Gothus var ErkeBiskop 1636—46, en sträng Ramist, var till följe af sin fredliga och svaga karakter under de eviga striderna i Consistorium (Cancellaren kallade denna oenighet och träsjuka en gammal, hos Universitetet inrotad, farsot) så illa ansatt af Domprostén Wallius, som plägnade utpeka sina Collegier i sina predikningar, och af Lenæus, som efter honom blef ErkeBiskop, att han 1648 skref till RikaCancellaren "Hjelper mig för Jesu namn ifrån honom (Wallius) eller att han måtte compesceras." (Westén, Hof Ch. Hist. I. 406.)

till Kyrkoherde här i Gamla Upsala Prestegård *). Det jag nu haft, då jag detta skref uti Tjugutu år. Hafwer varit ärad och afhullen af mit Soknefolk. Hafva haft god wilja till hvarandra, jag till dem och de till mig, för hvilket jag dem, både liten och stor, högeligen har att berömma. Och skall nu min ålder, då jag detta skref, som skedde år 1668, den Första Söndagen i Adventet, wara vid sextio tu år och på det tredje. — Detta skrifves af för honom som predikar. Och skal han förmanas at han icke ett ord någonstädes tillägger, hwarken til beröm eller oberöm. Ingen är tjänt dermed. Och detta är min wilja. Utan huru många år Gud will at jag skal lefwa härefter, det kan sättas till åldern allenast wid detta sättet: Nu äre så många år sedan han detta skref.”

Fornelius beskrifves såsom ”en underlig man, stor i ansigtet”, och ”vir facetus, pietate et eruditione conspicuus” (Celse, Hist. Bibl. Holm. p. 35). Om sina döttrar säges han hafva varit ”så jaloux, att han ej led några fönster utåt gatan” (Frondins Msept.). Han måste hafva varit af saktmodigt sinne, emedan han ensam, utom Stigzelius, förblef vän med Domprostén Lars Wallius **), hvilken, deri lik sina Colleger, var mycket grällysten. Fornelius blef äfven med Stigzelius förmyndare för sin gynnares, Wallii barn och den aflednes advocat inför Consistorium i den oanständiga rättegång, som Wallii hustru förorsakat ***).

*) Den första Professor här med Præbende.

**) Dog 1638 såsom utnämnd Biskop i Siregnäs. Han låg ända till sin död i gräl med Lenæus. Gustaf Adolph hotade den, som hade orätt med döden, och då afstannade alla offentliga utbrott af denna oenighet.

***) Frondinska Mscr. med tillägg ur Ups. Cons. Prot. 1635 — 59, af Prof. och Ridd. Ol. Kolmodin, berätta härom detta. ”Wallii sednare gifte var icke lyckligt och synes Fru Kerstin Luth igenom sitt uppförande ha gifvit sin man anledningar att misstänka sin trohet. Han hade i sitt hus ett eget Boktryckeri, hvilket Fruen ofta plägade besöka, och som der vanligen träffades Studenter och andra karlar, voro dessa besök icke förmånliga för hennes rykte. Som Fruen kort före hans död befanns hafvande, men på tillfrågan nekade deröf, ökade detta hans misstankar. Dessa föllo i synnerhet på en i huset boende student, Simon Döpké, emot hvilken han kort före sin död hade inlagt en anklageskrift, som sedan annihilades. En student, Sveno Svenonis,

Johan Columbus vicarierade på gamla dar för Fornelius och efterträdde honom. Han dog den 8 Juli 1673, 67 år gammal, och ligger begrafven i Gamla Upsala. Han skref öfver sig följande grafskrift:

Gothia me genuit, Batavi fecere Magistrum,

Upsala excepit, porticus hic sepelit.

Me melius nemo Gustavi vulnera regis

Vidit: hoc in saxo Lector habeto nomen.

Man har i följd af sistnämnde distichon länge trott, att F. varit närvarande vid Konungens död; men med dessa ord

Nr., som också bodde i huset, var Doctors spion på hans Fru och Döpkte, hvarföre hon ofta hotade honom med en blodig skjorta, och när Doctorn förehöll henne detta och förmanade henne att derifrån afstå, sade hon: "Pedanten må väl något lida." När han på sotsången tillfrågades utaf en bland sin hustrus vänner om orsaken till sina misstankar, skall han efter dennes berättelse, hafva sagt: 1) Hon hafver intet flugit gått i kyrkan. 2) Hon svär gerna. 3) Hon läs oftare i Kyrkiönes Historia än i Bibeln, 4) Hon hafver oss imellan intet i staden umgänge, 5) Enigheten hafver oss emellan intet varit, som then hafver bordt vara. Deremot intygade Prof. Stigzelius, "att salig Doctor Wallius för honom bekänt hela denna discursen och tillagt att han icke frandragit alla sine rationes. Så sporde jag D. W. om han henne hafver bara åtagit, hvartill han nekade, dock sade sig hafva "vissa presumptiones." Efter hans död yrkade Fruen till sitt urskuldande undersökning i Consistorio om upphofvet och anledningen till det rykte, som om henne blifvit utspjadt. Professorerne förmyndarena blefvo ålagde att svara på den afiidnes vägnar; många vittnen afhöordes, men som alla intygade att de aldrig sett eller förnummit med henne annat än det ärliget vore, och ryktets utspidare icke kunde upptäckas, så föll d. 20 Febr. 1639 Cons:ii Ac. dom, hvarigenom hon förklarades "för detta utflugna talet oskyldig och alldeles fri, samt hela denna händelse, såsom den der af intet värde är, alldeles död och nedlagd." — Hon blef likvil sedan 1640 besofven under äktenskapslöfte af en student Lars Gunnarsson Banck, som derefter reste utrikes och dog såsom E. O. Professor Joris i Franecker 1662. "Biskopinnan skulle väl slippa stå uppå pal-len, men skulle gifva något ansenligt till Cons. Kyrkorna och de fattiga; sedan af Predikastolen afkunnas hennes fall och upprättelse och sedan intagas i Domkyrkan." (Ups. DomCap. Protocoll). — Hennes äkta son med Wallius, *Lars Wallenstedt*, blef 1693, K. Råd, Presid. i Svea Hofrätt och Åbo Akad. Cancellor, död 1705. Ena dottren var gift med RiksR. M. Björnkrou, den andra med RiksR. Ehrensten (se deras Biographier).

menas blott (enligt Prosten Rogbergs förklaring), att han var närvarande, då det kongliga liket upptvättades och balsamerades.

Sonen *Jonas Fornelius*, "en stor tjock man med castaniebrunt hår", död 1679 såsom Astronomiæ Professor i Upsala, var isynnerhet märkvärdig såsom skicklig glasslipare, och gjorde sjelf för eget bruk Telescop, Microscop och Tuber. Såsom enskild man var han temmeligen bullersam och orolig. "Han gaf Studenterna frihet, at gå grassatim; red sjelf utföre alla Domtrapporna." Akad. Cancellor Gr. Magnus de la Gardie yttrade sig om honom till Consistorii deputerade på Wenngarn 1671, "at Akademien kanske honom icke illa kan umbära, efter hans HögGreffl. Excell. nogsamt vitterligt vore, huru han med sitt grassate ridande och natteskjutande bättre, kanske tjente vara i knecktehopen än i publico docendi munere sitta, där ett exemplart lefverne bör visas." (Consist. Prot. d. 11 Juni 1671). Dock sagtade han sig något, när han tillika blef Pastor i Fundho. — Fornelii ena Dotter var gift med P. E. Ljung Prof. i Practiska Philosophien; — den andra, *Anna*, med Jac. Arrhenius, Professor.

Vi meddela här några omständigheter, som måla det akademiska tillståndet samt åtskilliga Professorers personlighet och privatlif under Fii tid. Professorerne hade i lön från 600 till 750 daler (förmodl. silfvermt, i sådant fall motsvarande enl. 1666 års myntfot ungefärl. 1000 R. och 1250 R. hco i nuvarande mynt). De voro till antalet 17, nämligen 4 Theologer, 2 Jurister, 2 Läkare, 9 Philosopher. Studenterne voro blott 300, hvaribland många adelsmän inaccorderade i professors-hus. Carl Gustaf bodde hos Lenæus, sågade ved med honom. "Far, när skola vi åter såga ved tillsammans?" hviskade han sin Lärare i örat, när denne satte Kronan på honom. Professorerne voro klädda i grå kläder och hade långt hår hängande ned till axlarne. *Carl Lithman*, Theol. Prof. 1648, Biskop i Strenguäs 1674, reste 1661 som Rector till Stockholm, men beklagade sig i Consistorio vid hemkomsten öfver den smälek han i Stockholm lidit för sina grå kläder och långa hår och föreslog svarta kläder och klippta hår. — Upsala var vid denna tid skådeplats för många strider och disputationer mellan de lärda herrarne. Redan före Fornelii tid hade Messenius och Rudbeck stridt. *Laurentius Paulinus* var så hårdt ansatt ifrån alla sidor, såsom vi sett, ej allenast af Lenæo och Wallio, utan af Upsala Borgerskap, att han klagade: "Gud gifve jag aldrig sett Upsala eller måtte med äran komma härifrån!" *O. Verelius*, Antiqu. Patr.

Prof. 1662, stred hela sitt lif med Scheffer om Gamla Upsala tempels läge. V. påstod att det legat vid Gamla Upsala kyrka, ej såsom Scheffer vid Bondkyrkan i Upsala. — Regeringen sökte förgäfvos att tysta munnen på dem. Det var samma, eljest högt förtjente, Verelius, som sade "lagen borde anse den med straff, som vågade tvifla att de Göther, som intogo Rom, utgått från Sverige, och att man väl måtte slå den i pannan med runstenar, som förnekade deras ålder." Samma hyperpatriotism förledde samtidigt Stjernhjelm till det öfverdrifna påståendet, att svenskan vore alla språks moder, *vagina linguarum*. Verelius skänkte Upsala dess nuvarande kyrkogård, der han själf hvilat under den sista runstenen. — Hans vederdeloman, den förtjente *Schefferus*, Skytt. Prof. 1648—79, sparade icke skarpa ord i Consistorio. Han beskrifves såsom en liten, närsynt, kroknäsig figur, som gick fort och lutande, var klädd i en liten sidenkappa och hade små mustascher, var bittida oppe, hade mycken relation med de förnämde adelsmännen, af hvilka han fick vackra presenter. — Märklig var äfven striden mellan *Petrus Rudbeck*, 1633 E. O. Theol. Prof., 1674 Domprost och 1692 Biskop i Skara, en längre man, grå i skägget, lång i ryggen, stark i målet, och *Brunnerus* Hels., en tjock gubbe med vackert skägg, Professor i Grekiskan 1659—79, och som säges corrigerat sina arbeten tio gånger. Rudbeck ville alltid flyta ofvanpå, bullra, fräsa och förfölja Brunnerus i döden. När Rudbeck skulle flytta bort 1702, insatte han för en tid sin egendom i Domkyrkan, der den vid branden brann opp. Brodern *Olof Rudbeck*, E. O. Med. Prof. 1633, Atlanticans förf., inredde domen på Gustavianum till Anatomisal och anlade äfven en botanisk trädgård. Gubben var, såsom nästan alla lärda, högst egenkär, för öfrigt glad, en vacker figur med röda kinder, qvicka ögon, fet buk, starka vador. Academiska forum anlätades oftare då än nu, och detta med föga anständiga klagomål. Så klagade man, att *Samuel Skunck*, Græc. Prof. 1666—83 gjorde scandalum genom gifte med D:r Lithmans dotter, efter föregående besofning, ehuru hon var förlofvad med en annan. Hans fader, Pastor i Wadsunda, blef halshuggen bredvid kyrkan, emedan han haft olofligt umgänge med klockarhustrun i själfva kyrkan. — Angående *Johan Buræi* och *Sigfr. Ar. Forsii* astrologiska griller är i detta Lexicon förut berättadt. Samma vidskepelse delades äfven af *Peter Schomerus*, Theol. Prof. 1648—55, som anklagades af Wallius för Consistorio såsom den der dref Astrologia vana,

impia et gentilis, men efter mycket gräl blef frikänd. — Ett icke mindre märkvärdigt original den tiden var Medicinæ Professor *Joh. Franckenius*, hvilken i en särskild artikel i detta häfte skall upptagas. Han efterträddes af *Peter Hoffvenius*. Med. Prof. 1661—83, "en lång man, af hyggeligt utseende, med eget gult hår, friskt ansigte, starkt målföre, podager och humör, samt kältrarne fulla med plåtar", af *Thomas Bartholin* räknad "inter prosectores Europæ clarissimos, exterorum ad se studia allicientes." Han låg i delo med presterna om sin älskling *Cartesius*, och är dessutom märkvärdig för en god handbok "*Synopsis physica*" och emedan han 1660 gjorde ett konstigt sceleton af järn och ståltråd, på hvilket venæ, arteriæ, nervi och vasa lymphatica varit tydeligen och i naturlig ordning tillseendes, med sine särskildta färger utmärkta." Samma man sade sig dö för tidigt 1) emedan han varit för mycket sanguineus och för ofta tappat sin blod; 2) rökt för stark tobak; 3) öfvat nimiam venerem. — Annars blef vid denna Akademi Cartesianismen införd af *Olof Mart. Stenius*, Astron. Prof. 1644—60. Han disputerade ofta med Prof. *Unonius*, hvarföre denne ock då *Stenius* kom vid slutet i dörren, stigande gången fram, ganska ofta avslutade disputationssacken, sägande: *Monoculus (han var enögd) venit; Auditores, fundite preces.*"

Efter dessa sidoblickar vilje vi återvända till vår F. Denne var på sin tid namnkunnig för sitt mästenskap i den klassiska, särdeles romerska, poesien. Utom de latinska skrifter, som nedanför skola uppräknas, hade han företagit sig att skriva tvenne hjeltedikter, den ene om *Gustaf I:s*, den andra om *Gustaf II Adolphi*s bedrifter. Om den sednare yttrar *Wallius* i ett bref till R. R. Skytte, att han skrivit samme "*Gustaida* så med phrasibus Virgilianis, det en skall intet annat veta, än som sjelfve *Virgilius* den skrivit." Detta loford betydde mycket i en tid, då de fleste lärde sjelfve med stor skicklighet utöfvade ett dylikt skaldskap, och af en man, som sjelf var "en snabb latinsk poet." Äfven *Loccenius* yttrade i ett bref till honom, att han åt dess poemer gaf palmen. Särdeles var F. en mästare i den elegiska versen och rörde sig der med största frihet. Också försummade han icke de den tiden outtyckta konstmakerier, hvaruti han t. ex. i sitt *Panegyricum in Sæ Poëseos studium* gick så långt, att hela sidor igenom hvart enda ord begyunes med en och samma bokstaf. Så lyder början af detta poem:

*Adulæ astris accingitur aureus ardor,
Affectus animi ac artis apertus amor.*

Enligt Wallii omdöme, kunde hans *Horologium astrologicum*, en hexametrisk beskrifning på det af Dasypodius uppfundna urverket i Upsala, fullt ut täfla med Frischlini berömda poem öfver samma mästares urverk i Strassburg. Utom en mängd tillfällighetsverser, författade han äfven en "*Comædia*", hvilken, enligt Wieselgren, skall hafva blifvit uppförd vid Dr. Christinas kröning. Mest märkvärdig är hans *Poetik*, det första i Sverige utgifna, fullständiga arbete af detta slag. Liksom Scaligers, Vossii förut utgifna *Poetikor* sysselsätter sig detta arbete föga med speculativa och theoretiska åsikter, utan står nästan helt och hållet på empirisk grund, och betraktar hufvudsakligen Poesien från dess rhetoriska och tekniska sida; churu Förf. visar sig vara väl bekant med sina föregångares skrifter, röjer han dock temmelig sjelfständighet i sina åsikter; föröfrigt fäster han ständigt afseende på den gamla klassiska poesien, men begynner likväl med Hebræernes skaldekonst, hvilken Scaliger i sitt stora verk ej gaf något rum; om de nyares Literatur tog ingendera den ringaste notis.

Skrifter: *Encliticon*, quo Reg. Ups. Academiæ etc. (ett grekiskt poem på 8 blad). Upsal. 1625. — *Panegyricon in inclytum ac præclarum Sacræ Poëseos Studium*. Ib. 1626. — *Exegesis de antiquissima Sveonum Metropoli Upsalia* (på elegisk vers). Ib. 1630. — *Horologium Astron. Upsaliense*. Ib. 1630. — *Gustavus Sago Togatus*. Ib. 1631. — *Poëtica tripartita*. Ib. 1643. — 10 Dissert. 1641—52, samt åtakilliga tillfällighets-Carmina. — *Kyrko-Postilla*. (utg. af E. Dryselius). Jönköp. 1697. — Kort före sin död berättas han hafva uppbränt en mängd egna manuskripter.

(Källor: *Stjeroman*, Bibl. SvioGoth. II. 473. — *Hist. Bibl. Reg. Stockh.* p. 35. — *Ups. Lärda Tidn.* 1773. N:o 14. — Wählberg, *Diss. de Poët. in SvioGoth. Lat.* — *Gezelii Biogr. Lex.* — *Lars Fernelius, Sveriges Förste Ästhetiker*. En Litterär-Historisk undersökn. af C. J. Lénström. Ups. 1838, hvarest öfriga källor äfven anföras.)

FORSELL, CARL AF. — FORSELL JAKOB.

1. FORSELL, CARL AF.

Föddes den 18 Mars 1783 på Fräsegården Sköttorp i Skaraborgs Län, Källands Härad och Hjerpås Socken. Fadren

Joseph F. f. 1720 + 1798, var Capitaine och Regiments-Quarttermästare vid Vestgötha Dals Regte; Modren *Maria Dorothea de Bruce*, f. 1749 + 1806, härstammade från den urgamla och berömda Skottska familjen Bruce.

Bonden *Olof Håkanson* i Fors, en by belägen nedanom Trollhättan, nära intill Götha Elf, räknas såsom stamfader för denna talrika, nästan i alla Rikets provinser och äfven till Finland spridda släkt. Han ägde en Son, *Olof*, som idkade studier vid Upsala Akademi och antog namnet *Forsselius*, samt blef slutligen Pastor i Romeleds Församling af Elfsborgs Län. Dess Son *Lars Forsselius*, Prost i Alingsås, hade 15 barn, och var farfarsfar till Öfverste Carl af F. (Se hans biographi nedanf.) De af Prosten Forsseli barn, som ingingo i krigsståndet, kallade sig *Forssell*.

Från 1790 till 1796 besökte F. Skara Skola, hvarefter han, i anseende till fadrens 33-åriga herömliga tjänst, blef antagen till FriCadett vid Kongl. Krigs-Akademien på Carlberg. Med honom förekom den psykologiska besynnerligheten, att han i Skara var en bland de sämsta och trögaste lärjungarne och blef därför ofta agad; men anländ till Carlberg, hvarest kroppslig åga icke fick åga rum, genomgick han detta lärosäte såsom primus i alla classerne samt blef fem gånger offentligen belönad, neml. med fyra silfverjettöner för framsteg i vetenskaperna, och femte gången med det så kallade distinctionstecknet för pålitligt uppförande att bäras i rött band på bröstet. Såsom Cadett bevisades Sjöexpeditionen 1798 på Fregatten *Ulla Fersen*, då denna Fregatt jemte dess Convoj uppbringades af Engelsmännen och infördes till England; året derpå sjöexpeditionen på Skonerten *Jehu* till Norrbotten, då läget af det färliga Finngårdet bestämdes; samt år 1800 en dylik expedition på Kutterbriggen *Svalan* till Östersjön och Finska Viken. Sistnämnde år blef han utexaminerad ifrån KrigsAkademien och utnämnd till Fändrik vid Amiralitetet.

År 1801 tjenstgjorde F. som Officer på Fregatten *Bellona* under de med England uppkomne misshälligheter; och 1802 i samma egenskap på Kutterbriggen *Delpin* under Cadetternas Exercitie-expedition åt Östersjön och Kattegat. Åren 1803 och 1804 commenderad, att under då varande Professor Schultén afmäta Bohuslänska Skärgården. Vinterarne från och med 1800 till och med 1804 commenderad till tjenstgöring vid Sjö-chartverket, hvarunder åtskillige af de chartor, som utgöra Sveriges Sjöatlas, blefvo under Amiral Rints ledning och inseende upprättade, graverade och utgifne.

Efter slutade mätningar i skärgården bereste F. under hösten år 1804 Bohuslän, på Bergskådet Frih. Hermelins begäran och bekostnad, till förbättrande af de äldre chartorna öfver denna provins; hvarefter en Geographisk charta öfver densamma sammandrogs och utgafs. År 1805 berestes i samma ändamål Halland och 1806 Vestergötland; och de öfver dessa provinser utgifne trenne chartor, hörande till Hermelins Atlas öfver Sverige, blefvo såsom en frukt af ofvannämnde resor uppritade och utgifne. I början af år 1807 anställdes på BergsCollegii bekostnad jordborrsförsök vid Smedtofta by i Vestergöthland efter saltkällor, hvarom en tryckt berättelse finnes införd i de af K. Vet. Akad. utgifne Ekonomiska Annalerna, Juli 1808. S. å. om sommaren berestes i ofvannämnde ändamål Småland och Blekinge, på Frih. Hermelins bekostnad. Under denna resa medhades chronometer och sextant till anställande af astronomiska observationer, men sjelfva chartan hann icke fullbordas *), innan F. beordrades i Febr. 1808, att under då varande Öfversten Friherre B. B. v. Platens ledning anställa mätningar, afvägningar och undersökningar med afseende på en canals öppnande mellan Venern, Vettern och Östersjön, den sedermera så märkvärdig vordne Götha Canal. Längre fram på sommaren anlände den berömda Telford från England, då undersökningarne påskyndades med största drift och fortsattes ända in i December månad. Under loppet af vintern mellan 1808 och 1809 sammandrogs och uppritades gemensamt med en yngre broder deras stora Atlas öfver Götha Canal, som lades till grund för Konungens och Ständernas granskning och bifall till det stora företagets fullföljande **).

F. hade redan hunnit till den ålder, att han icke kunde undgå, att med innerlig grämelse förnimma underrättelserna om Sveaborgs öfvergång, Finlands förlust, samt de förvända åtgärder, som i allmänhet vidtogos till krigets bedrifvande. När nu Baron v. Platen en afton, i början af Mars månad 1809, kom från Venersborg hem till sin gård Frugård, och

*) Den af Sveriges Geographi så högt förtjente Öfv. Lient. Hallström färdigritade ifrågavarande charta, som året derpå blef graverad och utgifven. Se Hermelinska chartverket.

**) Ett sammandrag af ofvannämnde Atlas finnes i den i tvenne stora blad graverade Generalchartan öfver Götha Canal, utgifven 1810. Den ritade Atlasen förvaras i Götha Canala archif.

omnämnde att Georg Adlersparre var i marsch med Vermländska Fördelningen af Vestra Arméen till Stockholm för att försöka rädda fäderneslandet; då afvek F. samma natt från Frugården och reste genom natt och dag, Insurgenterna till mötes. De upphunnos i Örebro, och F. blef af deras befälhafvare med synnerlig välvilja emottagen samt anställdes genast i dess stab. Under marschen till Stockholm inlopp underrättelse, att Åländska Fördelningen af Arméen i Finland hade blifvit af Ryssarne kringrand, en del fången och resten hade retirerat öfver isen till Grisslehamn; att 600 Rossacker under Öfverste Koulnefs befäl äfvenledes hade gått öfver Ålands haf och befunno sig på Svensk botten. I dessa bekymmersamma omständigheter afsändes F. af Georg Adlersparre directe till den retirerande armée-fördelningen vid Grisslehamn, för att på stället inhemta underrättelse, om det var nödvändigt att troupperna under Adlersparres befäl borde genast skynda till undsättning mot fienden, eller om de kunde fortsätta sin marsch till hufvudstaden. I Väddö prestgård träffades Befälhafvaren General v. Döbeln, som, långt ifrån att erkänna det fosterländska syftet af Adlersparres anbud, hotade att arresteras F. och låta skjuta honom som rebell.

Redan innan 1809 års riksdag var börjad, afsändes F. af Adlersparre till Christiania i Norrige med bref till Prins Christian August. Dessa resor itererades flere gånger och under dem hade han merendels det uppdraget, att communicera med de Norrmän, som arbetade på en förening med Sverige. Prinsen var sjelf en alltför ädel och rätträdig man, att lyssna till eller ens vilja veta af några hemliga stämplingar mot Danmarks interesse, ehuru att han, utkorad till Thronföljare och anländ till Sverige, ofta talade om och äfven smickrade sig med hoppet att framdeles kunna tillvägbringa en förening emellan de trenne brödrasfolken Svenskar, Danskar och Norrmän.

Sedan Vermländska fördelningen af Vestra Arméen återvänt i Augusti 1809 från hufvudstaden till sina forna ståndquarter kring Eda Skans och Magnor, användes F. att intill dess fred blef sluten med Danmark och troupperna upplöstes, recognoscera Norrska gränsen.

Vid den resa Adlersparre gjorde till Kongsvinger i Norrige i December 1809, för att möta Prins Christian August, som då redan var vald till Thronföljare i Sverige, och önskade ett enskilt samtal med Adlersparre innan ankomsten till sitt nya fädernesland, var F. Adlersparre följaktig; äf-

vensom han var bland dem som emottogo den nya Thronföljaren vid Svinesund på Norrska gränsen och der bevittnade den djupa sorg, hvarmed Normännen skiljdes ifrån, och den glädje, byggd på hoppet om sällare tider, hvarmed Svenskarne emottogo Honom. Under Prinsens resa från Svinesund genom Bohuslän till Götheborg och vidare till Hufvudstaden, utgjorde F. en medlem af sviten.

Kort efter H. K. H. ankomst till Stockholm hade F. den lyckan, att på Adlersparres förord blifva utnämnd till Adjutant hos Kronprinsen, och var i denna egenskap H. K. H. följaktlig på Dess resa till Skåne, som slöts så olyckligt på Quidingehe'd d. 28 Maj 1810 genom denna ädle, manlige och sannt nordiskt sinnade Furstes plötsliga död *). F. skickades

*) Såsom bevis på denna Furstes bestämdhet, enkelhet och färdlöshet må anföras: att när Ständerna år 1810, med minne af det bedröfliga öde som drabbat Landtvärbet, voro tveksamme att lemna deras bifall till uppsättande af 50,000 man förstärkningsmanskap, beslöt Kronprinsen att personligen besöka alla fyra Talmännen (Han var hos Landtmarskalken Grefve Ankaravärd), för att säga dem, "att Han icke ville vara Thronföljare hos en Nation, som ej ville försvara sig, och att han var färdig resa sina färde lika hastigt som Han var kommen." Propositionen gick igenom, oaktadt den mötte mycket motstånd hos bönderna.

En natt i Februari månad år 1810, sedan H. K. H. gått till hvila, hördes klämtning i anledning af att eld utbrustit i ett Sockerbruk, beläget vid Götthgatan på Södermalm. F., som bodde på Kongl. Slottet och händelsevis ännu var uppe, gick genast in och väckte H. K. H., som inom ett par minuter var klädd, skyndade ned till Dragonstallet och satte sig upp på den första dragonhäst Han fick fatt uti, hvarigenom H. K. H. också var den första vid eldsvådan, långt innan Stadens Auctoriteter hunno dit.

Ständerna, som vid 1809 års riksdag voro ganska sparsamme med Statens medel, anslogo åt Thronföljaren Prins Carl August, churu redan hunnen till mognad ålder (Han var 42 år gammal) icke mera än 24,000 R:dr i årligt appanage. Af dessa 24,000 R:dr afdrog Konung Carl d. XIII 12,000 för mathållningen, emedan Kronprinsen serverades från Konungens kök. H. K. H. nämndes vanligen då icke bjuda till sitt dagliga bord mera än en eller två personer på det att Han icke måtte falla sin höge Herr Fader dyr. Hvad de återstående 12,000 R:dr angick, beklagade Han sig aldrig öfver deras otillräcklighet, utan yttrade blott: "jag skall inrätta min hushållning derefter."

med dödsposten till Stockholm, och bevittnade vid det farliga likets införande till bufvadstaden, såsom anbefalld att deltaga i processionen, den hekatomb, som då i H. Ex Grefve Axel v. Fersens person offrades af det vilseförda Svenska Folket åt den aflidnes begråtna minne.

H. K. H. KronPrinsen hade flera gånger under den korta tiden, F. var Adjutant hos honom, talat om nödvändigheten att upprätta en GeneralCharta öfver Sverige i större skala än den af år 1797, tillhörande Hermelinska chartsamlingen, den enda som då fanns. Hvar och en, som hade behof af att lära sig landets allmänna beskaffenhet och indelning, kände liflig bristen af att icke äga en omständlig GeneralCharta deröfver. F. ansåg denna af KronPrinsen yttrade önskan som ett testamente mentariskt förordnande, hvilket borde uppfyllas, som en tack samhetsgård åt den aflidnes minne, och således började kort efter KronPrinsens död *) det mödosamma arbetet att upprätta en Charta öfver Norden i 4 blad och 50,000 alnar på 1 dec. tum eller en milliondel af verkliga storleken.

F. som hade ingått mindre af höjelse än af behof vid Sjöstaten, emedan en obemedlad yngling ansågs lättare kunna förtjena sin bergning genom att fara till coopwardies, än att vara anställd vid ett landtregimente, transporterades år 1806 såsom UnderLieutenant till den af General Tibell då nyligen inrättade Fältmättnings-Corpsen; 1808 avancerade han till Lieutenant vid nämnde corps, 1809 till Capitain och 1810 till Major i arméen.

Vid Thronföljarvalet i Örebro d. 21 Aug. 1810 var F. närvarande, och kort efter den nya Furstens ankomst till Sverige blef F. genom B. B. v. Platen anmodad att upprätta en GeneralCharta öfver Sverige i någorlunda stor skala, och när denna charta genom särdeles ansträngning blef färdig inom tvenne månaders förlopp samt presenterades för H. K. H., utnämndes F. till belöning och uppmuntran för detta arbete till Adjutant hos H. K. H., och inträdde genast i tjänstgöring. I början af 1811 uppdrog H. K. H. KronPrinsen honom, att undervisa dess Son, Arfursten, uti matematik, fortification och topographi. Härmed fortfors åren 1811 och 1812. Till öfning recognoscerades så väl hela parken vid Drottningholm under vistelsen derstädes 1811, som trakten kring Örebro,

*) Se de af trycket utgifne: "Underrättelser hörande till Chartan öfver Södra delen af Sverige och Norrige eller Skandinavien." Stockholm d. 17 Oct. 1825.

under Riksdagen derstädes 1812. Chartan öfver Drottningholmsparken öfverlemnades såsom ett minne af H. K. H:s studier till Hans Maj:t Konung Carl d. XIII:de. Såsom tjänstgörande Adjutant åtföljde han H. K. H. Kronprinsen och dess Son på de resor, som dessa åren förrättades, äfven som han ofta skickades af H. K. H. dels till Södermanland, Östergötland och Skåne i afseende på de oroligheter, som utbröto bland allmogen år 1811 i anledning af det förstärkningsmanskap som Rikets Ständer åtagit sig att uppställa; dels till Göteborg, år 1812 för att påskynda de rustningar, som der förēhades med afseende på det mellan Fransmännen och Ryssarne samma år utbrustna vidt utseende krig. Äfvenledes skickades F. sent om hösten år 1814 från Drottningholm till Christiania med ett hemligt uppdrag till Prins Fredrik af Hessen, såsom varande Ståthållare och Högste Befälhafvare i Norrige.

Det märkeliga året 1815 åtföljde han H. K. H. på dess resa från Stockholm till Tyskland, men afsändes från Göteborg såsom courir till London. F. hade der sammanträde med Lord Castlereagh och Hertigen af Brunswick Oels (denamme, som stupade vid Quatre bras i Flandern år 1815). Under vistelsen i London blef F. kallad till den landsflygtiga Kongl. Franska familjen och hade nåden samtala så väl med Ludvig XVIII, som med dess broder, Grefven af Artois sedermera Konung Carl X. Återfärden från London till Hamburg för att, enligt ordres, möta H. K. H. i Stralsund, var både besvärlig och farlig, emedan färden från Cuxhaven till Hamburg, 8 mil, måste företagas i en liten fiskarbåt, i anseende dertill att den ena stranden af Elben innehades af Fransmännen och den andra af Danskarne, och i den ställning Sverige då var till dessa båda makter, var det lika vådligt i hvilkenderas händer F. hade fallit, mindre för den fångenskap hvaruti han då hade råkat än för de depescher han medförde, som han i en sådan händelse icke hade hunnit förstöra utan säkert blifvit förklarade för en välkommen pris.

Att tjänstgöra som Adjutant hos Högste Befälhafvaren för en armée af mera än 80,000 man, sammansatt af Svenskar, Preussare, Ryssar, Hanseater, Engelsmän m. fl. under en så lysande campagne som den af år 1813 och 1814, kunde icke annat, helst för den som älskar att forska och betrakta världens hvimmel, än vara högst märkvärdig. Att omnämna alla de uppdrag och den mängd af tidehvarfvets utmärktaste män, med hvilka F. på ett eller annat sätt kom i beröring under

denna minnesvärda epoch, skulle kunna fylla en hel volume *). Han var dertill så mycket mer i tillfälle, som han hade om händer och under sin vård H. K. H. enskildta krigsarchif samt chartsamling, den senare bestående af 5000 chartor och planer, och således i anledning häraf ofta blef inkallad och fick vara närvarande under öfverläggningarne om krigsoperationernas gång.

Utom bataillerna vid GrossBeeren, Dennewitz och Leipzig, jemte stormningen af nämnde stad d. 19 October 1813, deltog F. uti marchen genom Hanover till Holstein, samt efter slutad strid med Danmark, marchen öfver Rhen till Flandern. Från Paris, dit F. hade åtföljt H. K. H., skickades han som courir till Fäderneslandet, med underrättelse att Svenaka Arméen var på vägen hem.

Under loppet af campagnen hade F. blifvit befördrad till Major i Fältmätn. Corpsen samt Öfverste-Lieutenant i arméen, och benådadades med Guldmedaillen för tapperhet i fält; efter hemkomsten erhöll han äfven SvärdsOrden. Sommaren 1814 beordrades han till Norriska gränsen och deltog uti arméens inbrott i detta land, samt de händelser, som föranledde Sveriges och Norrrikes förening. Från Christiania skickades han af de dervarande Svenska Commissarier till Fredriksvärn, för att efterse hvad som kunde hindra Prins Christian, att, i enlighet med conventionen i Moss, genast lemna Norrrike.

*) F. brukar vanligtvis kalla den tid han gick till hofs och i samskap af Adjutant omgaf en af tidehvarfvets utmärktaste män, d. v. s. H. M. Konungens höga person, "för att ha gått 14 år i Stor-Skolen"; och en stor Skole var det i sanning. Bland de märkvärdige personer, som besökte H. K. H. Kronprinsens salon under denna märkelige epoch, eller för hvilka F. eljest blef presenterad, eller till hvilka han blef skickad, må nämnas: Kejsar Alexander och Kejsar Frans, Konungen af Preussen, af Holland och af Sachsen, Drottningen af Westphalen, alla Prinsarne vid Preussiska Hofvet, en mängd med Furstliga och Hertigligna personer vid de små Tyska Furstliga Hofven, Furst Blücher, Metternich och Schwarzenberg, Storfursten Constantiu, General Moreau, Marskalk Ney, Generalerne Bennigsen, Winzingerode, Woronzow, Czernichef, Regnier, Bülow, Tauenzien, Borstell, Wallmoden, Tettenborn, Lord Stewart, Amiral Saumarez, Ministern Stein, Benjamin Constant, Madame Staël, A. W. Schlegel, Madem. Georges, Major Lütow. Blott de som utgjorde det dagliga högkvarteret hafva förvärfvat sig en slags märkvärdighet, såsom van Suchtelen, Pozzo di Borgo, Vincent, Krusemark, Thoratton m. fl.

År 1813 återtog det chart-arbete, som F. hade börjat 1810, men icke hann fullborda innan kriget utbröt år 1813. Planen förändrades nu, i enlighet med H. M:s nådiga befallning, på det sätt, att scalan gjordes jemt dubbelt större, så att chartan skulle utgöra 8 stora ark i stället för 4:ra. (Se härom de tryckta underrättelserna hörande till denna charta). Från Norrige hitsändes 2:ne skickliga Norrske officerare, som inritade Norrige i samma scala och i likstämmighet med Sverige. Efter trenne års förlopp blef chartan fullbordad, hvar-efter hon graverades på Statens bekostnad, men plåtarna, sedan de blefvo färdige, aflemnades till General-Landtmäteri-Contoret. I slutet af år 1823 blef hon jemte ett särskildt blad, utvisande planen för den större chartan, graverad och aftryckt, så att hon blef tillgänglig i bokhandeln. Arbetet utgjorde således inalles 9 blad, och det torde förtjena anmärkas, att detta visst icke obetydliga chart-arbete färdigritades utan någon den ringaste kostnad för Riket.

I egenskap af Fri-cadett hade F. emottagit sin uppfostran och bildning af Staten, och i anledning häraf betraktade han som en pligt af hvar och en som åtnjutit denna förmon, att egna den förmåga, hvarmed han var utrustad till Fäderneslandets gagn. Ur denna synpunkt böra de enskildta företag, icke tillhörande tjensten, bedömas, till hvilka han gifvit väckelse, och som hafva tagit hans arbetsamhet och verksamhet i anspråk. Hit höra de recognosceringar han åren 1818 och 1819, efter sedan den stora chartan var lemnad till gravur och han således ägde mera tid och ledighet att använda, företog af Stockholms avenuer med afseende på deras befästning. Detta ärende syntes honom så mycket angelägnare, som hufvudstaden genom Finlands förlust blifvit en gränsort utan tillräckligt skydd. År 1822 inlemnades till H. K. H. Kronprinsen en afhandling, åtföljd af chartor och planer häröfver, hvarefter en Comité bestående af Generalerna Sparre, Björnstjerna, Lefrén och F. förordnades under H. K. H. såsom Ordförande att nogare pröfva den föreslagna befästningsplanens utförbarhet *).

Vintern mellan 1819 och 1820 sammanskref F. gemensamt med dess yngre bror, Major Jac. Forsell, en liten afhandling kallad: "Plan till en transportinrättning mellan Stockholm och Götheborg medelst ångbåtar på Sjöarne Mälaren och

*) Denna afhandling finnes i H. K. H. Kronprinsens enskilda Bibliothek.

Wenern samt förwagnar mellan Örebro och Årås lastageplats.* En actieteckning, à 100 R:dr Banko per actie, skedde i anledning af den från trycket utgångna prospecten, och den erforderliga summan blef snart fulltecknad. Byggnaden af 2:ne Ångbåtar. den ena i Stockholm kallad Yngve Frey, den andra i Götheborg kallad Braut Anund, företogs genast. Tillverkningen af ångmaskiner inom Sverige var då ännu i sin linda, hvarföre det ansågs som en förtjenst att ångmachinen till Yngve Frey kunde tillverkas vid Herr Owens verkstad i Stockholm, och den till Braut Anund genom Herr Staffords medverkan vid Höganäs. Yngve Frey, ämnad att gå på Mälaren mellan Stockholm, Strengnäs, Westerås och Arboga blef snart färdig. Han var den första ångbåt i Sverige af något större dimensioner, och kostade med machin samt allt tillbehör nära omkring 20,000 R:dr Banko, i enlighet med det för honom upprättade kostnadsförslag. Sin första profresa till Drottningholm gjorde han d. 20 Maj 1821, samt ånyos svara väl emot ändamålet. Dess bestämda tourer med passagerare och mindre gods börjades genast och fortforo så länge sjöfarten var öppen. Han vann snart det förtroende att den behållna vinsten å actierna stundom utgjorde öfver 30 proc., så att, när han 15 år derefter, såldes till ett rederibolag i Westerås, hade han inbragt nära 3:ne gånger sitt primitiva värde^{*)}. Hvad Braut Anund angår, var han dels nog rank, dels var maskineriet för svagt, och som de i Götheborg och Wermland boende actiegare, som ombesörjt dess byggnad, skiljde sig ifrån dem i Stockholm, och ångbåten icke vann något förtroende, uppkom för actieegarne förlust i stället för vinat, och företaget i sin helhet bör således betraktas såsom misslyckadt.

Vintren mellan 1820 och 1821 arbetade F. sig in i det så kallade Sparbanks-systemet, hvaraf blott en enda då fannas i Sverige, nemligen den i Götheborg. StadsMajor J. Westin hade redan vid 1818 års Riksdag föreslagit en Sparbank för Stockholms stad, men han ville nödvändigt hafva honom för enad med och handhafd af RiksgäldsContoret, hvarigenem den icke blifvit såsom den bör vara, nemligen af municipal-natur, utan en inrättning, som ombesörjdes af Embetsmän med löner och arfvoden. Efter många öfverläggningar med ofvannämnde

*) Botten på Yngve Frey eller den del af skråfvet som går i valtriet, upprättad af Capitain Henning, elev af Chapman, torde väl förtjena att nog betraktas, innan fartyget slopas.

aktade Borgersman, som icke ville gå från sin förut fattade mening, att Stockholms Sparbank borde handhafvas af RiksgäldsContoret, skiljde F. sig ifrån honom och sammanskref den uppmaning som syntes i Tidningen Allmänna Journalen för d. 23 Febr. 1821. I anledning af denna anmaning tecknades till fond för den blifvande Sparbanken af åtskilliga personer, som gillade förslaget, icke obetydliga bidrag, såsom t. ex. Tobaksfabrikören Lundgren 1000 Rdr Bko, Grosshandlaren Widmark 500, o. s. v. F. utfärdade kallelsen till de första sammankomsterna, under hvilka Sparbanksreglorna upprättades och antogos, samt val till Sparbankens förste Ordförande, H. Exc. Grefve Jakob de la Gardie, anställdes. De första tre åren efter Sparbankens stiftelse tjänstgjorde F. såsom Direktör; och att denna anstalt både är och har varit af vidsträckt nytta för hufvudstaden, bestrides af ingen. Stockholms Sparbank äger i närvarande stund uti insatte besparde små summor nära en Million Riksdaler Riksgäld, och sjelfva systemet har vunnit efterföljd samt blifvit spriddt till alla delar af Riket.

I början af år 1824 blef F. af H. M. Konungen nämnd till Öfver-Direktör vid General-Landtmäteri-Contoret samt Chef för LandtmäteriStaten efter framl. Presidenten Frih. E. af Wetterstedt, och s. å. d. 3 Juni befordrad till Öfverste i arméen. År 1827 sammanskrefs och 1830 tillöktes och förbättrades de Statistiska Tabeller (en volum in 4:o), som tillhöra Chartan öfver Skandinavien i 9 blad. Som dessa Tabeller icke kunde säljas särskildt utan gemensamt med Chartan, hvarigenom de blefvo nog dyra, sammandrogos de till en volum i 8:o, kallad: "Statistik öfver Sverige, grundad på offentliga handlingar." Första upplagan af detta arbete utgafs 1831, den andra 1833, och den 3:dje 1836, alla så kallade dubbla upplagor. Det har blifvit öfversatt både på Tyska och Danska, samt med beröm recenseradt i åtskilliga skrifter, så inom som utom fäderneslandet.

De i Norra Amerika år 1828 inrättade Temperance Societies började väcka en förtjent uppmärksamhet äfven i Sverige, hvarföre F. som icke med likgiltighet kunde åse alla de olyckor, den fattigdom och det elände, som ett öfverflödigt bruk af brännvin utbredde bland Svenska Folket, beslöt att försöka, i likhet med hvad som skett i Amerika, gifva en väckelse i denna angelägenhet. Den år 1830 infallande tusenåriga jubelfesten till firande af Christna Lärans införande i Sverige erbjöd ett lyckligt tillfälle härtill, och sedan en liten brochur

sammanskrifven och utgifven af F. kallad: "Underrättelse om de i Amerika iurättade Temperance Societeterna *) hunnit blifvit spridd till alla delar af Riket, sammankallades alla de som nitälskade för nykterhet och sedlighet till ett sammanträde d. 27 Nov. 1830. Denna sammankomst, som var talrikt besökt, bevisades äfven af Excellenterne Rosenblad, Wetterstedt, Löwenhjelm, Biskop Fransén m. fl.; men skiljaktiga meningar yppades genast i frågan om det i Stadgarne skulle yrkas total afsägelse eller ett måttligt bruk af starka drycker. Tvenne Föreningar blefvo således bildade i stället för en, af hvilka den så kallade Måttlighets-Föreningen upphörde 1833. Stockholms NykterhetsFörening, i hvilken F. var Ord-förande de senare åren, upplöstes d. 20 Dec. 1837, eller rättare öfverflyttades till Svenska NykterhetsSällskapet, hvilket fortfar ännu. En anseelig mängd skrifter i ämnet blefvo under tiden spridda, äfvensom en mängd filial-sällskaper bildades i landsorterna; och fastän det måste medgifvas att den directa nyttan af Nykterhetsföreningarna icke varit så stor, som deras upphofs män väntat, så måste det likväl å andra sidan erkännas, att en ganska betydlig förändring till fördel för den goda saken föregått i allmänna opinionen, beaktande deruti, att det hos de bildade och upplyste classerne, från hvilka de ringare så småningom hämta sina föredömen, icke mera hörer till godt värdschap att truga eller uppmuntra sina gäster till ett omåttligt drickande, äfvensom det icke mera anses såsom någon heder eller bravoure att kunna tåla en stor mängd spirituosa, men deremot skamligt och nesligt att befinnas drucken.

I betraktande af den rigtning tryckfriheten och i synnerhet Tidningslitteraturen i senare tider tagit, föreställde sig F. att om ett Sällskap, i likhet med "the Society for useful knowledge" i England, bildades af kunnige och sansade män, som utgaf en tidskrift för Menige man, skulle derigenom ett verkligt behof blifva afhjelpat. I samråd med Canzlirådet Wallmark och GeneralConsul Ewerlöf utgafs från trycket en prospect till ifrågavarande Sällskap, och åtskilliga personer, som intresserade sig för sakens framgång, inbjödos till öfverläggning om de mått och steg som borde vidtagas till ändamålets vinnande. De första af dessa öfverläggningar höllas hos F. och bevisades af Professor Berzelius och StatsRådet Poppius, Biskoparne Wallin och Franzén, m. fl. Stadgar

*) En månad efter sedan hon var utgifven, fordrades en ny upplaga. Hvardera upplagan utgjorde 1000 exemplar.

för Sällskapet utarbetades, Direction valdes i hvilken Stats-Rådet Poppius blef Ordförande, och Sällskapets första häfte af dess Tidskrift, kallad "Läsning för Folket", utkom från trycket under loppet af år 1834. Sedan denna tid har Sällskapets kvartalskrift blifvit ordentligen utgifven, 4 häften hvarje år, hvarjt häfte bestående af 6 ark, som säljas för det billiga priset 1 sk. 10 öre arket. Ehuru ifrågavarande tidskrift blifvit med beröm recenserad i flera tidningar och journaler torde det ännu vara för hittida att afgöra, om hon uppfyller sitt ändamål eller om hon på tänkesättens riktning haft något inflytande eller icke.

Kort efter sedan sistnämnde Sällskap var tillvägabringadt, började ett annat ämne ådraga sig F:s uppmärksamhet, nämligen de i England inrättade så kallade "Infant schools" eller som vi benämna dem "Småbarnskolor." För att om dem inhemta en tillförlitlig kännedom, gjorde F. i slutet af sommaren år 1834 en resa till England på egen bekostnad, men han hade det missödet att under sin vistelse derstädes insjukna i choleran, och var hardt nära döden. (Se härom de året derefter från trycket utgifne "Anteckningar under en Resa till England"). Såsom en frukt af ofvannämnda resa bildades i slutet af år 1835 "ett Sällskap i hufvudstaden för inrättandet af Småbarnskolor", hvilket Sällskap under ÖfverStåthållaren Frih. Sprængtportens ledning såsom Ordförande lät öppna en Småbarnskola på Stora Barnhuset d. 26 Jan. 1836. Året derefter hölls d. 27 Maj på Stora Börssalen en offentlig examen med 120 barn. Denna examen hedrades med H. M. Drottningens, H. K. H. Kronprinsessans samt de små Furstliga barnens närvaro, hvarefter H. M. Drottningen täcktes förklara sig för Sällskapets Beskyddarinna. Sedan denna tid har saken syns vinna mera uppmärksamhet, emedan flere enskilda Småbarnskolor uppstått dels i hufvudstaden dels i landsorterna, och Sällskapets Normalskola, belägen i Stads huset på Södermalm, för 150 barn, fortgår oafbrutet.

Under en resa i tjänsteärender till norra orterna af Riket år 1836, och till de södra år 1838, har F. samlat en mängd materialier till "Anteckningar öfver Sverige", med hvilkas ordnande och utarbetning han nu är sysselsatt.

F. upphöjdes d. 11 Febr. 1817 i adeligt stånd och introducerades samma år under numero 2248 på Riddarhuset; han har bevisat de efter denna tid förekommande Riksmöten; men som han icke är talare, har han föga deltagit i discussionerna: hans plats som UtskottsLedamot har städse varit i

Ekonomi- och Besvärs-Utskottet. Vid 1823 års Riksdag gjorde F. motion om lindring i Ångbåtarnes umgälder; vid 1828 års Riksdag om inköp af Hermelinska Chartverket för Statens räkning; samt vid 1834 års Riksmöte om anslag till upprättande af Sockenchartor.

Under Campagnen 1813 benådades F. med Preussiska Orden pour le Merite; 1826 blef han Officer af Franska HedersLegionen; s. å. emottogs en brillantring af Ryske Rejsaren; 1834 tilländes F. en medaille d'honneur af la Société de Statistique Universelle i Paris; 1836 kallad till Hedersled. af the British and Foreign Temperance Society, samt 1837 invald till hedersledamot af the Royal Geograph. Society i London. Såsom ÖfverDirektör vid Landtmäteriet är F. sedan år 1824 Ledamot af Kongl. LandtbruksAkademien, samt har blifvit kallad att vara Ledamot af flera Läns Hushållnings-Sällskaper.

Gift 1818 med *Clementine Geijer*, dotter af Lagman S. E. Geijer och Charlotte Zidén. Har 4 barn, 2 söner och 2 döttrar.

Arbeten: Från 1800 till 1804 biträdde under Amiral Klints ledning vid åtskilliga af de chartors utarbetning som tillhöra Sveriges SjöAtlas. 1804 upprättades Hermelinska chartan öfver Bohus Län; 1805 dito öfver Halland, och 1806 öfver Skaraborgs och Elfsborgs Län. 1810 gemensamt med en yngre bror Generalchartan öfver Götha Canal, i 2:ne stora blad; — 1811 Militair-Journal N:o 1; — 1825 charta öfver Södra delen af Sverige och Norrige eller det fornda Skandinavien på 9 blad, jemte Underrättelser till ofvannämnde charta; — 1826 beskrifning öfver Halland; — 1827 Statistiska Tabeller öfver Sverige och Norrige, tillökta och förbättrade 1830. — 1831 Statistik öfver Sverige, första upplagan; 1833 andra upplagan och 1836 3:dje upplagan. — 1832 Beskrifning öfver Mariestads Län; — 1834 Statistik öfver alla Socknar i Sverige; — 1835 Anteckningar under en Resa till England, Såsom anonym har F. författat åtskilliga Nykterhetskrifter samt recensioner och artiklar öfver dagens händelser i Allmänna Journalen, Granskaren, m. fl. I LandtbruksAkad:s Annaler: Beskrifning öfver Bromma Socken med Charta. — I 6:te vol. af the Journal of Education, i London 1836, artikeln om Läroverken i Sverige. I frågan om fattigväsendet, den berättelse rörande Sverige, som finnes tryckt i Engelska Fattigvårdscomiténs förhandlingar, m. m. — Dessutom har F. gifvit väckelsen till Brandenburgs Väg-charta öfver Sverige och Norrige, samt till Schultz's Charta och Beskrifning öfver Götha Canal, m. fl. (Källor: Skriftliga Anteckningar. — Rothliebs Matrikel p. 38a.)

2. FORSELL, JAKOB.

Broder till den förenämnde, föddes d. 31 Oct. 1788, bevistade Lidköpings Skola; 1799 Skeppsgosse vid arméens Flotta Stockholms Escader; 1801 Frikadett vid KrigsAkademien på Carlberg. 1806 UnderLieutn. vid Arméens Flotta Stockholms Escadre; biträdde s. å. vid den triangelmätning, Öfverste Schultén anställde mellan Stockholm och Åbo, äfvensom vid de Hydrographiska mätningar som anbefalldes i Norra delen af Stockholms Skärgård. 1807 anställd vid Sjöchartverket under Amiral Gust. af Klints befäl. Commenderades år 1808 d. 3 Mars att gemensamt med sin äldre bror, Carl, under Baron B. B. v. Platens befäl verkställa undersökningar och mätningar för anläggandet af Götha Canal.

Erhöll 1808 Under-Lieut:s lön vid arméens Flotta; 1809 FlaggAdjutant hos Amiral Cederström. Befordrades samma år först till Lieutenant vid Flottan och sedan till Capitaine Mechanikus. Commenderades år 1810 till Götha Canal, der han intill år 1814 i egenskap af Arbetschef och Mechanikus verkställde byggnaden af Forsviks Sluss samt communicationen emellan Sjön Wiken och Wettern, äfvensom flere andra för rättningar medelst undersökningar och afvägningar, m. m. Åtföljde år 1813 StatsRådet Amiral Platen vid dess resa till Pommern och vidare till Svenska arméen i Holstein. Från Holstein skedde återresan öfver Köpenhamn. Anbefalldes år 1814, att i afseende på infallet i Norrige inrätta ett Pontonnier-compagni, för hvilket han blef Chef. Han slog de vackra bryggorna öfver Svinesund och Sannesund, och inrättade dessutom en flygande brygga öfver Glommen vid Sannesund. Benådades med SvärdsOrden d. 6 Sept. 1814. Uppehöll sig år 1815 i Stockholm. Undersökte och uppgjorde samma år förslag till sjön Tämnares (belägen i gränsen mellan Upsala och Westerås Län) sänkning. Anställd som Adjutant hos ÖfverStåthållaren Grefve Carl Mörner. 1816 transporterad till FortificationsCorpsen med Lieutenants lön. Beordrades samma år att uppföra qvarantainsbyggnaderna vid Käsö. Alla de samfälda byggnader, som utgöra Käsö qvarantains-inrättning, och hvaraf flere äro byggde på 8 fots hög stenfot i hafvet, hafva icke kostat mera än 78,000 R:dr Banco. Befordrades 1817 till Major i arméen. Uppdrogs år 1818, att uppföra åtskilliga byggnader vid Nya Varfvet eller Flottans etablissement i Götheborg. Utnämndes år 1820 till Qvarantainschef

på Räsö, och befordrades 1832 till ÖfversteLieutenant i arméen. Död på Öfverås nära Götheborg d. 21 Aug. 1832.

Han var Ledamot af K. Krigs Vet. Akademien, samt Götheborgs Vetensk. och Vitterh. sällskap.

Utom ofvannämnde mera officiella förrättningar, har F., såsom varande en duglig man, öfvertagit och utfört en mängd byggnader och företag, såsom bryggan öfver Svinesund år 1821; flottbron vid Ågesta nära Stockholm; omläggandet af Landvettersvägen m. fl. andra vägar; byggnaden af Ångfartyget Braut Anund m. m.

Gift år 1822 med *Louise Tholander* från Götheborg. Efterlemnade 3 barn, 2 söner och en dotter.

Skrifter: Övåldiga tankar om Götha Canal, utgifven 1818. — En mängd Betänkanden och smärre uppsatser införde i åskilliga journaler och tidskrifter.

(Källor: Skriftliga Anteckningar.)

FORSIUS, SIGFRIDUS ARONUS.

Född i Helsingfors, (födelseåret och hvilka hans föräldrar varit, är obekant), Phys. et Astronomiæ Professor i Upsala 1603, Mathematicus och Astronomus regius 1608, s. å. Kyrkoh. vid Riddarholms församlingen i Stockholm, Kyrkoh. i Ekenäs 1613, dog 1637.

F. egde en på sin tid ovanlig lärdom, och särdeles hade han vinnlagt sig om de mathematiska vetenskaperna. Samtidens smak för Astrologi hade i honom en icke omärkvärdig representant, som af inga förföljelser och missöden afskräcktes från att följa spåren af den högre vishet, som han i sin älskade vetenskap förmente sig ega. Konungar, och bland dem äfven Erik XIV, hyllade stjerntydingens hemlighetsfulla konst, och hvad förtroende den bland folket förvärfvat, kan inhämtas af de årligen utkommande Calendarier, uti hvilka aldrig saknades förutsägelser om krig och fred, om god eller dålig årsvext, allt i följd af himmelstecken och luftphenomen. Under sitt vistande i Estland åren 1594—96 gjorde F. iakttagelser på de dessa åren synliga luftsken, efter hvad han yttrar i företalet till sin "Berättelse om den stora Cometen år 1607." Han handledde som lärare den sedan så ryktbare Fältherren Gustaf Horn, och följde honom på hans utländska resa. Långt desaförinnan lärar F. hafva vistats i Greifswald, så vida man dertill kan sluta deraf, att en hans skrift, "det

menschliga lifvets spegel" i denna stad utgafs år 1882. Huru kommen från sin utländska resa, utgaf han 1597 sin första Almanach; skickades sedan af K. Carl IX år 1600 till Lappmarken, för att anställa en geometrisk mätning och dermed förena astronomiska iakttagelser till ledning för RiksArchitekten Burei topographiska arbete. Samma uppdrag som F. erhö, anförtroddes derjemte åt en Professor Hieronymus Birckholler; utan att man vet, om de tillsammans, eller hvar för sig, företogo resan. Resultatet af deras iakttagelser blef, att intet land fanns ofvan om 73 breddgraden. F. lemnade öfver sin resa en beskrifning med tabeller, som nedlades i rikets Archiv.

Före Carl IX:s Lifländska fälttåg år 1605, hade F. afgifvit en olycksprophetia, som för honom sjelf säges hafva utfallit olyckligt. Forsii piga hade en afton varit sent ute, och blifvit varse några lufttecken, hvarom hon skyndade att underrätta sin hushönd, som gick ut, för att taga dem i ögonsigte. I anledning deraf drog han olyckliga slutsatser för fälttågets utgång, och begärde nästa morgon kl. 8 företräde hos Konungen, som samma dag ämnade sig till arméen. Sedan denna önskan blifvit beviljad, varnade F. Konungen från fälttåget i Lifland; ty då "blifver hela E. Maj:ts krigsmakt afslagen, hästen under E. Maj:t skjuten, att E. Maj:t måste till fot sedan salvera sig med flykten, och en stor lycka skall E. Maj:t hafva, om E. Maj:t undslipper med lifvet." Konungen blef vred och afbröt honom: "Nu kommer åter du spåman!, och något nytt förebringar." F. medgaf, att det var något nytt, men nytt, som hade eftertryck och verkan med sig. Derpå svarade Konungen: "Jag reser likväl åstad; men dig skall jag rättnu hafva ut att skräckas, och det skall du få se hafva verkan. Din spådom aktar jag intet." Hvarpå olyckspropheten fördes på sträckbänken, och pinades, dock icke till döds, samt hölls qvar i fängelse till Konungens hemkomst från det olyckliga kriget, uti hvilket han förlorade i slaget vid Kerkholm 8000 man, och bland andra den tappre Anders Lennartsson och Prins Fredrik af Lüneburg. Denna anförda berättelsen har blifvit antecknad 1706 af en Professor Elving, som hade den af en 73-årig Kyrkoherde Scheffer, hvilken således var född i Forsii sista lefnadsår. Källan är således samtida tradition. Uppgiften har blifvit ansedd som en förväxling med hvad år 1611 öfvergick F. Man har gjort det inkast, att K. Carl IX tyckes hafva anat någon olycka i kriget, då han före sin utresa bestälde om sitt hus, och ordnade thron-

följden. "Historierne vittnade", sade han, "om så många ännu dringar och obestånd i detta rike."

Enligt andra uppgifter förmäles, att F. för det han förutsagt, att kriget skulle aflöpa olyckligt, blef inmanad i häkte, till dess spådomen skulle vinna fullbordan. Han blef emellertid frigifven, och sysselsatte sig åren 1603 och 1606 med Almanachors utgifvande. Hittills hade man i Sverige för tidsbestämningar begagnat runstafvar, eller *Calendaria perpetua*, eller översättningar af utländska almanachor, utan att inrätta dem efter Svenska tryckningsortens horisont. F:s arbeten i denna väg voro således förtjenstfulla. Detsamma kan svårigen sägas om de "*Prognostica Astrologica*", som innehöllo beskrifningar på sällsamma luftsyner, såsom krigshärar, hvilka visat sig på himmelen, der man sett, huru de drabbat tillsammans, och huru dagtingan derpå följt mellan fältherrarne. Försvar för astrologien innehöllo äfven nämnda arbeten. Till en början undgick F. ansvar för sina phantastiska drömmar, men blef deremot ett offer för det tyranni, som Carl IX:s så kallade skrifvareregemente, det illa beryktade triumviratet, Eric Tegel, Chesnecophorus och Erik Elofsson, utfödade. I en epistel, som var stäld framför en af hans *Calendaria*, hade F. gjort utfall mot nämnda Herrars yppiga lefnadssätt och deras öfvermod. Man påbördade honom delaktighet i en förment sammansvärjning till K. Sigismunds förmån, som skulle hafva afsett ett uppror i Finland. F. kastades i fängelse på Örebro slott, och lades ånyo på sträcbänk. Han utstod der mycket af brist på det nödvändiga, såsom fullkomligt medellös. Om sidor kommo till honom i fängelset Drottningens jungfrur och pigor, och bådo honom spå dem i händerna, hvilket han gjorde; och till vedergällning sände de honom mat och penningar. På Riksdagen i Nyköping år 1611 frikändes han från de mot honom gjorda anklagelser, och blef ställd på fri fot. Nu uppträdde han mot sin anklagare Tegel, och yrkade å honom svårt ansvar. Men denne mäktige man var ej åtkomlig; "höga och förnåma personer" använde sitt inflytande hos F., och förmådde honom att låta målet falla.

Då F. erhöll sin frihet, förunnades honom, såsom det berättas, att begära hvilken beställning som helst, han önskade sig; och då anhöll han om det minsta Pastorat i riket. Han utnämndes till Kyrkoherde i Ekenäs; dock förökades lönen med en årlig donation af 50 tunnor spanmål, som äfven sedan öfverlätas till hans efterträdare. Utom flera andra litterära sysselsättningar, såsom en översättning af tredje och fjerde

Feras böcker (hvilken företogs omkring 1613), egnade F. en del af sin tid åt Almanachors författande. Dessa vunno stort förtroende, då väderlekens förändringar ofta befunnos öfverensstämma med de der intagne uppgifter. Missnöjd öfver att se sitt bemödande för Astrologien kländradt af de andliga, beklagar han sig i en dedication till Enkedrottning Christina af prognosticon för år 1618, deröfver, "att den ädla konsten, som ock mäktige Konungar, Furstar och Herrar fordom med stor lust öfvat, förordat och propagerat hafva, måste af en part Theologis lida förtal och af dem fördömd vara, der dock en part af dem henne tillförene profiterat, och fett underhåll deraf haft hafva." Några förebrår han inskränkhet; andra den oförsyntheten, att de göra "den ädla och fria Konsten" till ämne för sina predikningar, uti hvilka de den fördömma. F. vill "refutera deras glosser", så snart "de låta gå ut deres Capitels dom och sentens". Likväl är det mindre vetenskapen; än honom sjelf, som de hysa förbittring emot. I följande års Prognosticon var F. ännu oförsigtigare i sina utlåtelse, så att han försvarade en hedragare eller svärmare, som kallades Djeknen Joen, hvilken utgaf sig för en Prophet, och för att hafva uppenbarelser af en Engel. F. hade ej sett eller talt med honom; men rättade sig efter en gängse sägen. Hans yttrande föranledde en befallning från K. Gustaf II Adolph, att han sig inför Konungen inställa skulle, och uppgifva med hvad skäl han "den Djekne Joen för en Prophetan infört hafver." Sedan skulle F. svara inför DomCapitlet i Upsala. Försvarsskriften befanns vara otillfredsställande, och Consistorium stödde sig på den hel. Skrift, på Kyrkofäderna, Kyrkomötens beslut, Civila och Canoniska lagen och de visare hedningarnes vittnesbörd, för att hevisa Astrologiens och Chiromantiens ringa grund; och hemställde till Konungen, om ej F. borde skiljas från predikoembetet, "tilldess han genom en från trycket utgifven skrift skulle fördömma och förkasta sina olideliga superstitiones, och göra dem fyllest, som han förargat." En odaterad uppsats af F., till innehåll öfverensstämmande med hvad Consistorium yrkat, tillhör sannolikt nämnda tid. Han försvarar endast med inskränkning Astrologien, men "damnerar och försakar henne uti de ting, som Patres och Synodi henne damnera; men icke totaliter." Hvad som måste erkännas, är stjernornas verkande i väderleken, såsom ock temperamenterna i lefvande och vexande ting, ja ock i de nedre elementer. Ty kunna de temperamenterna afsciera och böja till något, dock icke tvinga, eller drifva men-

aiskan emot sin vilja; det jag allt i mine förre rationibus bestått hafver." Sina judicia har F. ej af sig sjelf, utan af "höglärda Mathematicis och förträffliga Astronomis." Furstar och "förmågliga städer i Tyckland upphålla sina physicos och astronomos." Nativiteter har F. ställt, tvungen af armodet. Chiromantien har han inhämtat "efter lärde mäns uttydningar på alla liniers signatur i händerna"; likväl har ej gjort synnerligt bruk af sin förfarenhet häruti, utom den tid han satt fången i Örebro. Djeknen Joen är honom bekant endast af andras berättelser. "Jag dömer honom icke till en Prophet. För anklagelser var ej sjelfva Frälsaren fri; ej heller de heliga Propheter, Apostlar och andra fromma Christna"... Hurvida F. varit afsatt, har blifvit mycket dragit i tvifvelsmål. Säkert är, att han sedan bestridde en Kyrkoherdes befattning i Ekenäs.

Han tröttnade likväl icke i sitt nit för astronomiska observationer. Detta gick så långt, att han både vinter och sommar låg ute på marken, för att anställa sina iakttagelser. Han var då klädd i en lappmudd, och hade en stor bok ligande på bröstet. En gång var han i fara att blifva ihjälskjuten af en resande, som trodde sig se ett spöke. Att F. egde anspråk på att kallas en sannsägare, ansågo många af hans samtid vara afgjort, på grund af några hans förutsägelser, för hvilka här skall redovisas. Ut i sin Almanach hade F. för en viss dag utsatt, att en stark storm skulle inträffa. Den dagen skulle till ett bröllop på Sälvik många gäster resa från Ekenäs. F. varnade dem att sätta öfver sjön. Men det var lugnt och vackert och många trodde, att ingen fara var å färde. De togo en stor båt och begäfv sig åstad; men då de kommit halfva vägen, uppvexte en storm, båten fylldes med vatten och alla passagerarne omkommo. F. hade farit en annan väg, och kom lyckligt fram. Till minne af olyckshändelsen upprestes ett kors på Sälvikslandet midt emot den punkt på sjön, der folket drunknat. Ännu 1760 lefde personer, som sett nämnda kors.

F. var en gång på sjukbesök hos en embetsbroder. Denne förklarade sig mycket nöjd med att gå ur verlden, och frågade, om F. kunde säga honom tiden, då det skulle ske. Spåmannen berättas då hafva svarat: "Efter jag hör, att J. ären nöjd med Guds vilja, så vill jag säga eder, att i morgon denna tiden är eder tid (det var kl. 2 e. m.), och i morgon sex veckor till är min tid vid samma stunden." Båda spådomarna sägas hafva slagit in. F. dog 1637 uti Helsingfors,

som var hans födelseort. Han måste hafva uppnått en hög ålder, då han redan 1582, eller 55 år tillförene utgaf det första af sina arbeten, och år 1619 klagar han öfver ålderdomens bräckligheter. Det är obekant, om han varit gift, eller haft barn.

Forsii stora lärdom och många skrifter, och ännu mera den nyckel till astrologiens hemligheter som han sjelf och många samtida trodde honom vara i besittning af, skänkte honom en märkvärdighet, som ej minskas af de förföljelser och missöden han undergick i och för sina förmenta hemliga kunskaper och det allmänna förtroende han bemödade sig att åt dessa förvärfa; utan att detta afskräckte honom från att blifva en den astronomiska vetenskapens martyr. Han eger för sina lärda förtjenster lysande vitbord af samtid och efterverld. Messenius kallar F. en oförliknelig astronomus och de Svenskas Apollo. Fransmannen Regnier, som utgifvit en Lappska resa, nämner honom "un illustre Mathematicien." En lärd, Tysk prestman, Magister Seil yttrar sig om honom: "Mente celer, calamo celer, est celer ore, sed ejus ingenium pingunt edita scripta satis." Efter Faggots intyg har F. bidragit till att skaffa felfriare geometriska chartor. Han författade äfven en *Physica* i 9 böcker på Svenska, öfver hvilken K. Gustaf II Adolph begärde Upsala Professorers omdöme, huruvida nämnda arbete förtjente att oförändradt utgifvas från trycket; i annat fall önskade Konungen, att nödiga förbättringar vidtogos, och att arbetet sedan trycktes, emedan Konungen, som visste huru lång tid språkstudier erfordra, önskade bereda Svenska undersåtare möjligheten att läsa på modersmålet vetenskapliga arbeten, och på dessa använda den tid, som förr åtgick till språkens inhämtande. Troligen följde härpå ingen verkställighet; emedan Dr. Christina år 1652 inforrar Philos. Fac. betänkande öfver Forsii *Physica*, "den oss blifvit recommenderad, såsom tjenlig att komma i ljuset och uppleggias." Arbetet är ännu outgifvet. — En Krönika öfver Finland har han äfven författat; hvilken Messenius säger vara jemte andra urkunder borttagen ur "hans handlingskorgar." M. har antecknat detta på ett memorial-papper, som skall förvaras i Riks-Archivet bland "collectanea de scriptis eruditorum." Efter en uppgift, som lemnades Erkebiskop Spegel af Kyrkoherden i Törnevalla i Östergötland, skulle F. i Törnevallas kyrkomur hafva förstuckit några handskrifter och mynt, som angingo Finland. F. har författat Ps. N:o 207 i Gamla Psalmboken, och

från Tyskan öfversatt N:o 236. Versernas initialer utgöras af bokstäfverna till hans namn; så vida att Sigfridus ingår i första psalmens begynnelse-bokstäfver (likväl hafva vid en omarbetning af Boëthius *i*, *g* och *s* utgått), och namnen Sigfridus Aronus lemna initialerna till den från Tyskan öfversatta psalmen.

Uti Ekenäs förvarades på 1770-talet en K. Gustaf II Adolphi Svenska Bibel, försedd med anmärkningar af Forsius på både Svenska och Latinska språken. — Af honom finnes ett gammalt träsnittsporträt in 4:o, copieradt i Loenboms Lefv. Beskrifning öfver honom.

Skrifter: Speculum Vitæ humanæ. Gryphisw. 1582, sedan i Sthm upplagd 1620. — Almanachor för 9 år. — Prognostica för 16 år. — Beskrifning öfver resan till Lappmarken år 1600. — Berättelse om Cometer. 1607 et 1619. — Undervisning om vädersolar. — Esra 3 och 4 bok försvenskade. — Brudepredikningar. — Predikan på Långfredagen 1614. — Mineralogia på Svenska. Sthm 1613; omtryckt 1643 in 4:o, samt likaledes in 8:o s. å., under titel Minnerographia. — Dessutom åtskilliga Handskrifter.

(Källor: Messenii Scondia illustr. — Werwings Carl IX:s Hist. — Rüdling, Flor. Stockh. s. 120. — Schefferi Suecia lit. — Adelsungs Gel. Lex. — Högmarcks Psalmpoeogr. p. 147. — Lefv. Beskrifn. af S. Loenbom. Sthm 1772. — Alnander, Hist. libr. prohib. — Nytt Förråd. — Gezelii Biogr. Lex. D. 1 o. 4. — Hammarssköld, Phl. Studium s. 89).

C—M.

FORSKÅL, PEHR.

Forskål är en af de många utmärkte män med anspråk på historisk betydenhet, som härstammade från Finland, och genom hvilka nämnda provins till Sverige återbetalte sin förbindelse för en från detta land erhållen cultur och för sitt införlifvande med en rik och lysande historia. Fadren, *Petrus F.*, Finne till börden, var först Kyrkoherde i Tegelsmora församling i Upland, befordrades sedan till Pastor vid Finska kyrkan i Stockholm, och blef slutligen Kyrkoh. vid Mariæ förs. derstädes, samt hedrad med Theol. Doctors värdighet. Hans hustru hette *Margaretha Kålbeckia*.

Sonen *Pehr*, född 1736 i Upland utmärkte sig tidigt för en ovanlig lärgrighet, studerade först vid Upsala Universitet på en tid, då Linné åt det naturhistoriska studium gif

vit en så liflig väckelse. Jemte naturvetenskaperna sysselsatte honom äfven de till Theologien förberedande studier, emedan han bestämt sig för andliga ståndet. Ännu ganska ung reste han till Göttingen, der han under Michaëlis' handledning lade grunden till en vidsträckt Orientalisk språkkunskap; derjemte studerade han Botanik, Physik, Chemi och Philosophie. Den tiden var Wolfiska Philosophien den rådande. Denna Dogmatism, som stödde sig på logiska principer, hvilka utom begreppens abstracta spher intet bevisa, tillfredsställde ej ynglingen, som med sin scepsis nedbröt de gångbara åsigtarna; han ville inskränka Philosophiens verksamhet till bestämelsen att bringa reda och ordning i de öfvertygelser, hvilka redan inom sens communis-sphæren hannit stadgas och hannit öfvergå till det allmänna människoförståndets egendom, innan de derifrån fortplantats till de filosofiska systemerna. F. ansåg för öfrigt, att till Philosophiens behandling ej hörde annat än hvad som för de menskliga angelägenheterna var oundgängligt nödvändigt att känna. Längre går ej mensklig kunskap, och denna grundar sig på vår tro. Denna gifver bevisningskraft åt både principium contradictionis och princ. rationis sufficientis, hvilka på grund deraf ej äro ursprungliga satser. Philosophien, då den invecklar sig i godtyckliga förslagsmeningar, eller i tillkonstlade former förkläder de enklaste sanningar, leder till förvillelser. De för Rättsläran uppställda principerna: "sök din fullkomlighet" och den andra principen som härleder den från lydnaden för Guds vilja, få sin giltighet först genom rättsbegreppet. Rätt är hvad som öfverensstämmer med våra och andras rättigheter. Rättighet förvärfvas genom tacksamhet, öfverenskommelse eller beroende, och derifrån härledas alla människans pligter.

Dessa satser framställdes i en dissertation, som under titel: "Dubia de principiis philosophiæ recentioris" utgafs d. 12 Juni 1736, och försvarades från öfra Cathedren af F. utan biträde. Framför afhandlingen trycktes två gratulationsskrifter till Författaren, den ena af Censorn, Prof. Hollman, och den andra af den ryktbare Michaëlis. Sedan creerades F. till Philosophiæ Doctor, och invaldes till corresponderande medlem af VetenskapsSocieteten uti Göttingen; skriften blef med ovanliga loford recenserad i Gött. Anzeigen d. 22 Juli s. å. Han fick likväl icke skörda endast bifall och beröm; utan äfven klander och bittra anfall, då han häftigt angripit Dr Cru-sii skrift "de usu et limitibus principii rationis determinantis", uti hvilken skrift yrkades: "quæ cogitari nequeunt, falsa

sunt." Åsigten öfverensstämde med F:s trolighetssats; men methoden och framställningssättet rörde i den sednares tanke många bristfälligheter, då corollarier ej med sträng nödvändighet följde af de uppställda grundsatserna, och ett bemödande för öfrigt røjdes, att i mörker och obegripliga termer insvepa de enklaste sanningar. Crusius hade i Tyskland många anhängare, som ej underlätö att besvara den unge främlingens angrepp. Först uppträdde en Recensent uti "Hamburgische Berichte von gelehrten Sachen, år 1757; och sedan lästes en ny granskning uti "Fortsetzung des Brief-Wechels über wichtige Sachen", som hade till författare en Secreterare Reinhard, och hvaruti rädde stor förbittring och öfvermod. F. svarade d. 1 Aug. 1758 lika skarpt och vida mera bindande, så att de mot honom uppställda inkasten kullkastades.

Hemkommen till fäderneslandet, njöt F., hvars rykte föregått honom, den hedern att utses till ord. opponens vid en disputations-act, som på Gustavianska Auditorium anställdes af Baron Taube under Prof. Aurivillii presidium i D. Majestäters och Kronprinsens närvaro. Föröfrigt mötte honom stora obehagligheter och nästan fiendtlig afvoghet vid lärosätet, der han såsom Magister önskade föreläsa, enligt hvad i Tyskland brukligt var, utan att ännu hafva vunnit en Docentur; isynnerhet lade Prof. Wallerius sig deremot, hvilken dertill hade ett särskildt skäl. Wallerius var nemligen en ifrig anhängare af Wolfiska systemet, hvars läror han med en ovanlig klarhet och reda föredrog; han måste således med misshag se, att inkast mot detta system gjorde sig gällande, och att den kände vedersakaren af Wolfiska methoden anställdes vid ett Svenskt Universitet. Han fann sig derföre befogad, att i fyra utgifne afhandlingar bestrida F:s satser. F. skref 1759 en afhandling öfver ett politiskt ämne, men akademiska Censuren förkastade denna såsom farlig och olämplig, och förbjöd utgifvandet. Det half ej, att F. vände sig till Cancelli-Collegium med besvär. Han hade der af Wallerius blifvit utmålade som ett oroligt hufvud, som en hvilken uppreste sig mot borgerlig ordning. Muntligen lät Collegium för F. förklara sitt bifall till Consistorii beslut. F. ingaf då till Collegium en skrift, hvaruti han på sina besvär begärde skriftlig resolution med bifogandet af lagliga grunder för ogillandet af hans afhandling. Två dagar derefter uppkallades F. i Collegium, der han erhöll sin besvärsskrift tillbaka, med tillägg, att den var alltför oförsynt och djerft skriven, för att bland Collegii

handlingar få en plats. Äfven var befallning gifven att den utur diarium utstryka.

F. bearbetade samma ämne på Svenska, och inlemnade skriften till Censorn Oelreich, som dervid gjorde endast några obetydliga ändringar, och påtecknade sedan sitt *imprimatur*. Arbetet utkom under titel: "Tankar om medborgerliga Friheten." Stockh. 1759. Hufvudåsigterna äro följande. Menskliga förderfvet har gjort nödvändigt, att inskränka den yttre friheten, så att andras rätt består med ens egen. Borgerliga samhället åsyftar, att efter bestämda föreskrifter jemt afväga tvång och frihet; detta försvåras och motarbetas af "de genom embeten, stånd, eller rikedomar mäktige inom samhället." Då Regentens enväldsmakt blifvit genom lagar och statsförfattning inskränkt, bör tryckfriheten användas såsom medel mot hvarje hemligt försök å enskildas sida till olaglig maktutbildning. Tryckfriheten afslöjar domares egennytta, betryggar medborgerlig säkerhet och skingrar villfarelser. "Borgerliga frihetens lif och styrka är en inskränkt regering och en oinskränkt tryckfrihet, så snart den ej missbrukas till kränkning af religion och sedlighet, eller till anfall mot landets regering och mot personligheter. Skatterna böra jemt fördelas i förhållande till hvar och ens förmögenhetsbelopp, och befordran endast skänkas åt förtjensten, utan afseende på börd eller penningar. Sedan öfverklagas, att ej hvar och en kan förskaffa sig jord till uppbbrukning." Troligen afses här Adels uteslutande rätt att besitta säterier. Slutligen besvärar sig förf. öfver skråtvånget, som hindrar handtverkeriernas uppkomst och att för dessas idkare inga offentliga skolor finnas. Den enskilde, som kan något, får ej heller, som på andra ställen, gagna med sina kunskaper. Äfven yrkas, att samhällets ställning och behof borde bekantgöras, och den fria discussionen deröfver ej hindras.

Några dagar efter att skriften utkommit (d. 7 Dec. 1759), åklagades den af CancelliCollegium, såsom innehärande klander af bestående inrättningar, och egnad att väcka missnöje. Collegium ville väl ej tillskrifva den annat, än ungdom och egenkärlek; men att sluta af innehåll, framställning och tiden för dess utgifvande förådde sig en afsigt att framkalla bitterhet och uppror. Collegium hemställde ytterligare, att arbetets försäljning måtte förbjudas vid 1000 daler smts vite, att alla som köpt det, borde förståndigas att återlemna det mot återbekommande af hvad de derför erlagt; vidare att Censorn, som tillåtit tryckningen borde ställas till ansvar, och Förf.

erhålla en skarp tillrättavisning, för det att han med Collegiū förbigående vändt sig till en under Collegium lydande embetsman. På grund af två i enlighet härmed d. 9 Dec. 1759 och d. 5 Febr. 1760 utfärdade Kongl. Förordningar confiscerades skriften i Upsala af Rector Magnificus, och författaren erhöll en föreställning uti Consistorium. Äfven blef F. kallad, att inför Cancelli-Collegium stå till rätta för den åtalade skriften. I en "mycket väl skrifven inlaga" till Kongl. Maj:t besvarade sig F. öfver Collegiū olagliga handlingssätt, genom att uppträda på en gång såsom part och domare, och utvecklade äfven sina politiska åsikter.

Sålunda såg F. utsigterna till befordran för sig mörkna, derföre att han, visserligen icke utan hetta och finsk envishet, angripit en Professors älsklingsmeningar; han hade varit föremål för offentligt åtal, då han i tryck yrkade sätser, som stodo i strid med det aristokratiska samhällsskicket, och som innehöllo klander af den bestående ordningen. Dessa obehagligheter gjorde honom benägen att antaga kallelsen till deltagande i det lärda sällskap, som på Danska regeringens bekostnad skulle afgå till Orienten, för att inhämta en närmare kunskap om aflägsna, obekanta länder, och derigenom bereda apparater till Biblens kritiska bearbetning. Sällskapet skulle utgöras af följande ledamöter: en Orientalisk Språkforskare, en Naturalhistoricus, en Mathematicus för de närmare Geographiska bestämningarna, en Läkare och en Tecknare. Redan i Göttingen hade F., på grund af sina naturhistoriska insigter, af Michaëlis erhållit förslag att sluta sig till nämnda sällskap. F. ville likväl först i Sverige försöka, om befordran var möjlig; men när denna, på sätt vi anført, misslyckades, mottog han gerna det gjorda anbudet, understödd af Linnés hedrande vitsord. Uti Oct. 1759 utfärdades Danska Konungens kallelse, åtföljd af Professors fullmakt för F., och löfte om betydlig lön, när han en gång återkom från den tillämnade resan. Hemma i Sverige lades hinder i vägen för resan, dymedelst att passet, som af Konungen redan d. 23 Dec. 1759 blifvit undertecknad, qvarhölls af Stats-Sekreteraren ända in på sommaren år 1760. Först i följd af en särskildt ingifven klagoskrift utbekomms passet, hvarefter F. lemnade fäderneslandet, för att aldrig mera dit återvända.

I Köpenhamn utgaf F. en ny upplaga af sin Göttingiska disputation, åtföljd af svar på alla hittills anförda inkast. Han ville åt en oväldig efterverld hänskjuta afgörandet af frågor, som samtidens passioner och fördomar med afsigt förvirrade

och misstydde. Verksamheten var då för mycket vänd utåt, på yttre iakttagelser och fysiska experimenter, för att väcka betydligare uppmärksamhet, och innan kort blef den alldeles förgäten. Också var en scepsis, som bestred till och med de matematiska sanningarna annan evidens, än den subjectiva, och som förnekade möjligheten af en kunskap om föremålens inre väsende, icke egnad att vinna anhängare, eller lugna forskningsbegäret.

En instruction för resan uppsattes, och frågor tillställdes de resande af flera Europas lärde, bland andra af Michaelis och v. Linné. Den svenska Naturforskaren ålades, att anmärka felen och fylla luckorna uti Bocharti Hierozoicon och i Celsii Hierobotanicon; och genom autopsi söka förklaring till de hittills dunkla ställen i Golii Lexicon, som handla om Arabiska Naturalier. En särdeles uppmärksamhet borde han jemväl egna åt tydingen af de i Biblen förekommande naturalier. Likaledes borde han ur naturen hämta bekräftelse eller vederläggning af Arabiska författares uppgifter om planter och andra naturföremål; ej förakta till och med fabelaktiga berättelser af de infödda om vexternas och mineraliernas bruk, emedan detta kunde underlätta förklaringen af dunkla ställen hos Arabiska författare. De Arabiska namnen skulle också antecknas. Träffades djurarter, som man saknade lägenhet att till Europa öfverföra, borde man afteckna dem och teckningarna illumineras. Af arabiska vexter önskades både ett herbarium och deras frön. Allmänt fysiska och medicinska iakttagelser ingingo likaledes i de uppgifter som förelades F. Danska Ostindiska Compagniets Directeurer borde ålägga skeppare i dess tjänst, att till Europa medtaga ombord kistor med naturalier, som af de resande lärde blifvit insamlade.

Resan var först bestämd till Trankebar och derifrån öfver Arabiska viken till Jemen; men den långa tid, som under en sjöresa gick förlorad, kunde bättre användas efter den nya reseplanen, som föreskref, att sällskapet först borde begifva sig till Levanten, till Alexandria, vidare landvägen genom Egypten, Syrien och Arabien. I Jemen borde de uppehålla sig 2 eller 3 år, och sedan företaga återresan öfver Basra och Haleb. De stego ombord på Örlogsskeppet Grönland, som fördes af Commodor Fischer. Motvind tvang dem att 3 gånger löpa in på Helsingörs redd; men fjerde gången (d. 10 Mars) hade de bättre lycka. Skeppet styrde åt Medelhafvet, och ankrade först vid La Valette, hvarifrån F. i Niebuhrs sällskap besökte saltverken på Malta. N. var en Fortifications-

Officer, som hade sig uppdraget den Mathematiska och Physiskt-Geographiska detaljen. Det var den af sällskapet, vid hvilken F. mest fästade sig, såsom den der förenade större allvar i hågen med ett lifligare interesse för resans vetenskapliga ändamål, än som F. trodde sig finna hos det öfriga sällskapet. Hans tålmodiga köld vid alla mötande hinder ansåg F. i början för phlegmans likgiltighet; men då han i honom lärde värdera mannen, som oafslätligt var fästad vid resans mål, knöts dem emellan den fastaste vänskap.

Från Malta seglade man till Tenedos, der sällskapet mottog Danska Ministerns i Constantinopel befallning att komma till nämnda stad. Dit anlände de d. 30 Juli 1761, och afgingo sedan till Alexandria med ett Turkiskt fartyg, som till Paschans Harem öfverförde en mängd slafvinnor. Dessa hade sina rum sig anviste näst intill F:s och Niebuhrs. En dag öppnade slafvinnorna fönstret till deras kajuta, för att hämta frisk luft. F. fick lust att på närmare håll betrakta de okända, och öppnade likaledes ett fönster, hvarigenom han utsträckte hufvudet. En af slafvinnorna, som blef honom varse, började då skrika, men lugnades snart af en bland sina följeslagerskor. Snart trädde de alla till fönstret, och det stumma samtal som yexlades, hvaruti äfven Niebuhr förmodades att taga del, blef ännu lifligare, sedan de båda Européerne framräckte åt de Orientaliska skönheterne hvarjehanda galanteri-varor. Slafvinnorna funno sig roade af de nya bekantskaperna, och gifvo dessa att förstå, det de alla dagar kunde råkas under bönetimman, då Turkarne inställde sin uppsigt. Sedan ansågo de äfven detta för mindre säkert, och varnade de båda Européerna, att ej förr öppna sitt fönster, än de genom ett slag i väggen erfarit, att ingen ting var att frukta. Hvarje dag gifvo flickorna den öfverenskomna signalen, och hvarje dag börjades ett nytt samspråk. Detta oskyldiga äfventyr bragte omvexling i den vanliga enformigheten under en längre sjöresa, och i slutet af år 1761 anlände de resande till Alexandria.

På en vandring till Cairo, som F. ensam anträdde, blef han af kringströfvande Araber plundrad inpå kroppen. Han nödgades för tillfället återvända till sina kamrater i Alexandria. Gemensamt företogo de sedan resan till Cairo, och derifrån vidare. Niebuhr och F. klädde sig som Österländare, och liknade dem fullkomligt till yttre skick, hållning och sedvanor. Allt hade de genom sorgfällig uppmärksamhet tillegnat sig i lika grad; endast i språket var F. större mästare, och använ-

de det lättare vid förefallande samtal. Under resan mottogos de uti Loheia med förekommande välvilja. Ståthållaren der, eller som han på Arabiska kallas, Dola, hade sjelf smak för lärda undersökningar, och han bemötte de resande med en gästfrihet, som förmådde dem, att här hvilade ut någon tid från resans besvärigheter. F. var likväl outtröttlig och beslöt att använda tiden till botaniska utvandringar. Dola tycktes blifva misslynt deröfver, och tillät det endast med det vilkor, att en Arabisk soldat var följaktig, hvilken det skulle åligga att sörja för den resandes säkerhet och bekvämlighet. Ehuru denna följeslagare visade sig ganska foglig, var dock F:s lynne ej af den art, att det tålte blotta skenet af tvång; således blef denna ort snart honom odräglig, och han förmådde sina följeslagare att snart lemna Loheia och fortsätta resan vidare. Medan det öfriga sällskapet på vägen ordnade sina samlingar, företogo Niebuhr och F. tillsammans en vandring, under hvilken F. upptäckte i full blomning det Orientaliska balsamträdet, hvilket han engång förut i Dsjidda sett uti löfsprickningen. Han tog flera exemplar af trädets löf och blommor, och önskade att sända ett till sin fordnä lärare, Linné, som uttryckligen anhållit derom. De resande voro likväl förbudne att före sin hemkomst meddela främmande lärda något af deras upptäckter. För att ej handla mot grannlagenheten och sitt löfte skickade F. till Grefve Bernsdorff (dåv. Danske Ministern) det öppna bref till Linné, hvaruti ett ex. låg af balsamträdets blommor och löf, Gr. Berensdorff efterkom F:s begäran, och Linné beskref denna växt uti en Akad. Dissertation: "Opobalsamum declaratum."

I Loheia hade de resande blifvit bekante med en köpmansson från Mokkha, vid namn Ismaël. De satte förtroende till hans vänskap, och de löften han gifvit, att i sin hemort sörja för deras bekvämlighet. Anlände till Mokkha, röntede af Ismaël och hans fader ett gästfritt emottagande. Under ytan af vänskap låg dock förborgad den trolösa beräkningen att utplundra dem. Ismaël utverkade hos Dola, att de resandes saker underkastades den strängaste ransakning, då F:s naturalier förskingrades, hans snäckor sönderbrötos och de i spiritus inlagda reptilia utslogos. Pöbeln, som skockat sig kring tullhuset, började ropa, att Frankerna ville förgifta hela landet. De resande röntede af Dola en sträng behandling, och förbjödos att göra excursioner, tills de erlagt en större penningssumma, och Dr Cramer gjort Dola den tjensten, att läka ett sår som denne fått i foten vid en vapenöfning. Nu fingro

de resa till Taäs, beläget vid foten af Sabber, på hvilket berg "alla världens örter skulle växa", efter hvad Araberne sade. Det var fåfängt, att F. enträget anhöll, att få besöka Sabber; deremot fick han vandra till Saurek, ett annat berg i grannskapet. Han hann likväl aldrig dit; ty vid första utfarten nekade soldaten, som var honom gifven till escort och vägvisare, att följa med, under tillägg att om F. gick dit, skulle det kosta hans lif. F. klagade för Dola, och hotelse om fängelsestraff tycktes hafva bort göra soldaten medgörligare; men nu ledsagade han F. ut i en ödemark, der han utan näring för sin vettgirighet hotades att omkomma af hunger. Han hade intet annat val, än att begifva sig tillbaka till Taäs. Tillåtelse att besöka Sabber utverkades, men kunde ej begagnas för en befallning som anlände från Dola i Mekkha, att de resande skulle återvända dit. Detta förebyggdes likväl genom bref från Imamen i Sana, som längtade att se dem och deras märkvärdigheter. Denna resa låg i deras plan; och redan i Mekkha hade de yttrat sin afsigt att begifva sig till Sana; men man föregaf, att Imamens tillstånd skulle först utverkas. I Taäs ville Dola hålla dem qvar, och ej förr än de klagade hos Kadi öfver denna ohörsamhet mot Imamen i Sana, sluppo de bort. Alla dessa obehagligheter, hinder och fruktlöst förspilda mödor, upptände hos F. en lågande harm, som han likväl måste behålla inom sig, men som dock tärde på hans helsa. Redan i Taäs kände han sig illamående; resan och det osunda klimatet förvärrade hans hälsotillstånd. Ut i Mensil, en obetydlig by på vägen, hade sällskapet af den orsaken velat stadna qvar; men deras kamel- och åsne-drifvare från Taäs föreställde dem, att i Ierim, som var en anseelig stad, endast en dagsresa från Mensil, kunde den sjuke påräkna större bekvämlighet. De friske gäfv sig först åstad på vägen, sedan de antvardat sin sjuka kamrat åt åsnedrifvarne, hvilka lofvat anskaffa en bår för den sjukas fortskaffande. Men detta löfte hölls ej. F. som var så svag, att han ej förmådde hålla sig uppe, blef fastbunden vid kamelryggen; och i detta skick intågade han i Ierim d. 3 Juli. Efter ankomsten dit började sjukdomen aftaga, men snart blef den våldsammare. "Aftonen d. 10 Juli föll han i en djup sömn, och om morgonen d. 11 Juli 1763 tillslöt hans vän Niebuhr för alltid hans ögon."

En begravningsplats kunde endast fås för penningar; men första köpet gick tillbaka, derföre att den bestämda platsen låg nära intill en ränna, som förde vatten till de kringliggande

fåken, och dessas egare hotade säljaren, att förstöra hans gård, "om han orenade vattnet med grannskapet af en christens döda kropp." Då man köpt en annan plats, ville ingen bära liket. En dryg betalning förmådde likväl sex karlar att åtaga sig detta; det verkställdes i största hast en morgon mellan kl. 3 och 4. Då F:s följeslagare öfvergifvit Ierim, uppgräfdes liket af Araberna, som förmente sig der finna skatter. Kistan öppnades, kroppen rycktes upp och svepningen borttogs. På folkets klagomål, att liket låg obegravet, tvang Dola Judarne till att nedgräfvä det i jorden; och de behöllo kistan för sitt besvär.

I ett aflägsset land, i en främmande verldsdel hvilat askan af den unge lärde, som genom de framsteg han redan gjort, genom kraftiga drag af ett mäktigt snille och en okufvelig vilja uppväckt stora förhoppningar för framtiden. Han fick ej lefva, tills han kunde för Europa bekantgöra och ordna sina upptäckter. En oegennyttig vänskap förglömde ej skyldigheten mot den bortgångne. Niebuhr utgaf vid hemkomsten F:s på 1800 större och mindre lappar tecknade beskrifningar i Zoologisk och Botanisk väg, hvilka sednare man har tillerkänt stort värde för de underrättelser, som bifogas om plantornas lif och nytta, och hvad namn de bära på Arabiska, utom det att mycket förekommer i Geologisk väg om Egypten, som man ej annorstädes träffar. F:s herbarium, som Niebuhr bragte till Danmark, blef ordnad af Wahl. Konungen i blomsterverlden, Linné, skänkte Forskåls namn icke åt den vext med hvilken F. önskat införlifva sitt namn, utan åt en annan ört, som L. sjelf uppdragit af frön som F. hemsändt till Gr. Bernsdorff. Örtslaget *Forskålia* tillades det både för växten sjelf och dess upptäckare karakteriserande binamnet *tenacissima*.

Skrifter: Tankar om borgerliga friheten. Sthm 1759. — *Dubia de Principiis Philos. rec.* Göt. 1746, 2:a tillökta uppl. i Köpenhamn 1760. — *Descriptiones Animalium etc.*, quas in itinere orientali observavit Petrus Forskål. Ed. C. Niebuhr. Hafn. 1775. — *Flora Egyptiaco-Arabica Petri Forskål.* Ed. C. Niebuhr. Hafn. 1775. — *Icones Rerum Natural. in Itinere oriental. ære incisæ* Ed. Niebuhr. Ibid. 1776.

(Källor: Sv. Merc. Oct. 1759, s. 122; 1763, s. 150; 1764; s. 649; 1765, s. 171. — Ups. Tidn. 1775. — Niebuhrs Reise-Beschr. in Arabien. — Gezelii Biogr. Lexicon. — Adelung Lex. — Biogr. Tidskrift, 3:e Häft. Ups. 1821. — Sv. Pantheon 17:e H.)

C—M.

Adjutant vid R. Artilleriet i Stockholm d. 23 Jan. 1793. Adjunct vid R. KrigsAkad. på Carlberg d. 25 Aug. 1794. Mathes. Lector derst. d. 20 April 1796. och derjemte Bibliothekarie d. 13 Jan. 1798. Efter undergångna Prest- och Pastoral-Examina ordinerades han d. 24 Maj 1803. Erhöll Professors n. h. o. v. d. 11 Juli 1807. Efter att hafva erhållit första rummet å förslaget till Hudiksvalls och Idenors Pastorat, samt sedan han vid valet undfått nära enhällig kallelse, utnämndes han af Kongl. Maj:t till Pastor och Inspector Scholæ derst. d. 2 Aug. 1808, och tillträdde dessa befattningar den första derpå följande Sept. Vic. Präses vid Prestmötet i Upsala 1812. Fullmäktig för Erke-Stiftet vid Riksdagarne 1812, 1813, 1817—18, 1823. Theol. Doctor 1818. Prost öfver sina församlingar 1824. Erhöll Kongl. Maj:ts fullmagt att vara Kyrkoh. i Öster Wåla Församling i Erke-Stiftet d. 8 Sept. 1824, tilltr. d. 1 Maj 1825. L. N. O. d. 31 Aug. 1829. Död i Ö. Wåla d. 9 Nov. 1838.

I de Conventer bland de Studerande i Upsala, hvilka bildades vid slutet af år 1792, var F. en af de förste och ifrigaste deltagarne. Dessa blefvo förbjudne af Regeringen i April 1793; sedermera upplifvades de dock ånyo och fortsattes under namn af Junta de sednare åren af bemäle decennium. Bland hans efterlemnade papper finnas de 7 Tal inför dessa Conventer, hvilka hunno tryckas och utdelas innan Regeringens förbud mot tryckningen och confiscation af det redan tryckta kunde verkställas, och jemte dessa tal en kort historik öfver bemälda föreningar, hvilken, såsom karakteriserande den tidens politiska tänkesätt bland ungdomen, torde förtjena att här intagas. Anteckningen lyder sålunda:

"Dessa skrifter blefvo uppläsne uti de Studerandes såkallade Conventer, som börjades vid nyårstiden 1793 och slutades i April månad, då de af Kongl. Maj:t blefvo förbudne. Första anledningen till dessa Conventer voro dels Tryckfrihetens inskränkande och Thorilds arrestering, som skedde om hösten 1792, dels en Frihets-enthusiasm, som Frankrikes exempel hade väckt. De studerande samlades, efter en i hemlighet hvarannan meddelad vink, på Östmarks källare d. 31 Dec. 1792 kl. 6 om aftonen. De beslöto straxt, att, ordentligt uppställde, gå ut kring gatorna, och sjunga tvenne visor, som de redan hade lärt sig, men hvars auctorer voro obekante. Den ena innehöll en klagan öfver Tryckfrihetens förlust, den andra en uppmuntran att älska frihet och jemlikhet. Detta skedde utan vidare buller och utan någon slags oordentlighet. Sedan beslöto de att samlas dagen derpå vid

samma tid och ställe, samt då välja en så kallad Ordförande. Astron. Docenten Mag. Olof Forsell var den förste, som fick detta förtroende. Deraf betjente han sig, för att i ett kort tal uppmuntra den studerande Corpsen till den högsta ordentlighet under dessa sammankomster, som ej skulle undgå att väcka hela Rikets uppmärksamhet, till undvikande af alla slags oförrätter mot hvem som helst, samt till bibehållande af den djupaste tystnad i staden, mellan sammankomsterna. Från den stunden kunde Conventerna anses reglerade. Man kom tillsammans 1 à 2 gånger i veckan; Ordförande ombyttes för hvar gång; rymligare rum hyrdes hos Tracturen Kumblin; Sången kring gatorna upphörde inuti Februari månad; men i dess ställe började skrifter att ingifvas och uppläsas, dels i allmänna ämnen, dels uti enskilda, rörande de studerandes uppförande och Conventernas organisation. Under allt detta rådde i Staden en ovanlig stillhet; ingen ofredades på minsta sätt. De studerande ägde ett tydligt medhåll af Stadens Borgerskap; men Noblessen var i hemlighet missnöjd, och bemödade sig dels att sätta en svart färg på dessa företag, dels att genom konstiga tillställningar väcka buller och slagsmål i Staden. En hop drängar samlades en afton på några krogar, hvarest deingo fri förplägnung, ovisst af hvem, och uppmuntrades slutligen, som sades, att gå ut och slå Studenterna. Tillställningen blef i tid bekant bland de Studerande, och dränghopen skingrades af några Borgare. Emellertid utspriddes ett allmänt rykte, att detta hade skett på Adelns anstiftan. Dessa togo ganska illa vid sig, och inlemnade till Landshöfdingen-Embetet en ansökning om dess Embetes åtgärd till upptäckande af ryktets utspridare; hvarvid de äfven utfäste en belöning af 20 R:dr. Då varande Landshöfdingen Schröderheim bilade saken i godo, efter flera samtal med d. v. Conventets Ordförande Med. Cand. Schedvin, medelst ett bref, skrifvet af Landshöfdingen till nämnde Ordförande, som i Conventet upplästes."

"Jubelfesten inföll i Martii månad, då Konungen och Hertigen kommo till Upsala jemte militäriskt vakt af Uplands Infanteri-Regte och 16 st. trepundiga Canoner för saluteringen. Studenterna förnyade sin föresats att iakttaga den största stillhet, men utsatte tvenne sammankomster den veckan, neml. om Onsdag och Lördag. De Kunglige kommo till staden Söndagsaftonen förut och reste Lördagsmorgonen. Jubeldagen var Fredag. I Onsdags-sammankomsten berättades, att oaktadt nyssnämnda föresats, några unge Studerande varit oti-

diga mot en af Hertigens Drabanter, samt sjungit på gatorna. Å andra sidan anmäldes de Ordres, som Grefve Lejonstedt, hvilken förde Baton de Commendement öfver Militairen i staden, hade gifvit samtliga befälhafvare öfver vakter och patruller, att ej på minsta sätt ofreda de Studerande, om de än skulle låta höra sin röst på gatorna. I grund häraf beslöt de Studerande att morgonen derpå skicka en Deputation till Gr. Lejonstedt, att förklara den Studerande Corpsens missbehag till alla bullersamma och otidiga uppträden, samt anhålla de bemänte Grefve täcktes bruka sin militairiska magt till afstyrande af allt sådant, om det vidare skulle hända. Då de studerande ej sjelfve kunde patrullera till ordningens bibehållande, så vore ingen annan utväg möjlig. Deputationen bestod af 12 personer och anfördes af Mag. Doc. Olof Forssell. Gr. Lejonstedt emottog den med välbehag, tackade för den Studerande Corpsens förtroende och lofvade att anmäla dess yttrade tänkesätt för H. K. H. Hertigen. Lördagsmorgonen derpå fick Mag. Forssell en billet från Gr. Lejonstedt, med anmodan att jemte Deputationen, genast infinna sig på Slottet, för att få företräde hos Hertigen. F. gick ensam i brist af tid att få ihop de öfrige. Han fick företräde; då Hertigen till en början täcktes förklara, det han icke i egenskap af Rikets Regent, utan såsom Upsala Academies Cancellor täcktes gifva Deputationen audience. Hertigen betygade sedan sitt höga nöje öfver de Studerandes stilla uppförande under Jubelfesten, samt öfver deras till Gr. Lejonstedt yttrade tänkesätt; han sade sig derigenom hafva fått helt andra tankar om dem, än han förut ägt; förklarande sig vilja till befordran ihopkomma hvar och en efter förtjenst, samt yttrade slutligen sin åstundan, att de Studerande ville vända sig directe till honom, i händelse de ägde något att anhålla om."

"Sådant är rätta sammanhanget af en händelse, hvilken Fröken Rudensköld i sina Bref till Baron Armfelt afmålade såsom "ett uppror å de Studerandes sida, och såsom en obegriplig flathet af Regenten att emottaga Ambassadeurer af en hop upproriska Studenter."

"Conventerna fortsattes sedan med samma stillhet som förr, tills in uti April månad, då Kongl. Maj:ts förbud deremot, jemte Hertigens Cancellarens Bref i stöd deraf, ankom. Gustaf Silfverstolpe, Studerande, var dess siste Ordförande. Man beskylte i synnerhet Erkebiskop Troil att hafva utverkat detta förbud. Bland Professorerna voro flera, som höllo med Student-Conventerna, men också många som ifrade starkt

beslut. Bland dessa sednare utmärkte sig i synnerhet Mur-
dy, Fant och Neikter. Prof. Christiernin var i början der-
skot, men infann sig sedan på Conventerna och blef deras
"odhållare."

"Nyas förr än förbudet kom, hade man beslutit att trycka
briasterna. De trycktes i hast, sedan förbudet blifvit kunnigt;
om snart ankom Hertigens, Akad. Cancellarens befallning,
afven tryckningen skulle upphöra och de exemplar confi-
sceras, som funnos hos Boktryckaren."

Bland de 7 tryckta talen är ett af F. om Uppfostran,
fyllt af sanning och styrka, om än icke alldeles fritt från ung-
domlig öfverdrift; det innehåller ideer och åsigter, i synnerhet
afseende på den arbetande classens bildning och upplysning,
vilka först en generation efteråt börjat göra sig gällande. —
År 1794 blef F. ledamot af Sällskapet för allmänna medbor-
derliga kunskaper, hvilket utgaf "Läsning i Blandade Ämnen",
och F. bland annat infört en artikel, hvaruti han med satirens
fägel bemöter de merkantila befodringsgrunder, som vid den-
na tid gjort sig gällande i synnerhet i ecclesiastik väg. —
I stiftandet af ett annat Sällskap, hvilket ännu fortfar, ehuru
med förändradt namn och utvidgad verksamhet, och säker-
ligen ännu i en afseende framtid skall fortfara till fädernes-
landets nytta och ära, har F. tagit en betydlig och verksam
del. Af honom och dåvarande Instructions-Officeren vid K.
KrigsAkad., sedermera GeneralLieutenanten och Presid. i K.
KrigsCollegium af Tibell, uppgjordes först år 1797 planen
och stadgarne till "KrigsmannaSällskapet", hvilket sedermera
fyllt mer utvidgades och erhöill sanction och namn af "Kongl.
KrigsVetenskaps Akademie". År 1807 blef han medlem af
samfundet pro Fide et Christianismo.

Såsom Lärare var F. utmärkt för sin förmåga, att redigt
och lättfattligt framställa sitt ämne; för sitt oupphörliga hemö-
dande att lämpa sig efter lärjungens begrepp och derigenom
leda och allt mera utveckla hos honom en själfständig tanke-
förmåga; för jämnhet, allvar och mildhet i ungdomens be-
handling. I det sednare afseendet hade han genom en ständigt
uppmärksamhet på sig sjelf troget och lyckligt bekämpat den
svaga ömtålighet, som stundom förleda en lärare, att såsom
en föreläpning mot sig upptaga en lärjunges ord och hand-
lingar, hvilkas rätta grund oftast äro blott ohetänksamhet och
lekande pojaktighet, utan den minsta afsigt att såra eller
missfirma. Han visste att noga skilja de fel, som härflöta från

ungdomlig lätthet och obetänksamhet, från dem som hade sin grund i hjerta och karakter, och bedömde alltid med sträng rättvisa och opartiskhet sin lärjunge i både litterärt och sedligt hänseende. Flera gånger under sin sednare lefnad hade han ock den glädjen, att mottaga uppriktiga bevis på den aktning och tillgifvenhet, han under sin tjenstgöring vid Krigs-Akademien sig tillvunnit, och med synbar tillfredsställelse och deltagande följde han alltid underrättelserna om de befordringar, som efterhand förflyttat en stor del af dem, han vid Carlberg handledt, till de högre platserna vid armeen eller förvaltningsverken.

Hans läroböcker i Algebra och Arithmetik, af hvilka den sednare med stigande förtroende nu i 40 års tid varit använd vid läroverken både i Sverige och Finland, ädagalägga, genom sitt rediga och lättfattliga, men tillika grundliga framställningssätt, författarens både förmåga och erfarenhet i denna väg.

F:s verksamhet som Prest var allvarlig och samvetsgrann samt visade tydliga och säkra, om ock långsamt utvecklade frukter. En djup aktning för Embetet samt en klar och djup uppfattning af dess ändamål och betydelse framlyste hos honom både i ord och handling. Såsom Predikant var han utmärkt genom sin förmåga att ex tempore afhandla sitt ämne, hvilket sätt han oftast begagnade. Hans predikningar, äfven de skrifna, saknade all rhetorisk präkt och hänförande förmåga; men vittnade om djupt begrundande af Religionens heliga sanningar, om stor andelig erfarenhet, om klarhet och redighet i tanke och framställningssätt. Ifrån den stund han beslöt att blifva prest, öfvergaf han den vetenskap, som hittills sysselsatt honom, och egnade sig helt och hållet åt theologiska studier, i synnerhet åt Bibeln, som ända i sista stunderna af hans lif var hans käraste och nästan dagliga sysselsättning. Omkring år 1818 företog han en öfversättning af Bibeln och började med Matthæi Evangelium, öfver hvilket han tillika uppsatte utförliga anmärkningar och förklaringar för hvarje capitel. Under fortsättningen uträklät han förklaringarna, men bedref med desto större ifver sjelfva öfversättningen, så att han vid Riksdagens början 1823 hade utarbetat hela Nya Testamentet samt den viktigaste delen af det Gamla. 1824 lät han trycka sin öfversättning af Esaias. Det öfriga finnes i manuskript bland hans efterlemnade papper. Värdet af denna öfversättning må kännare afgöra. Man skulle kunna på förhand säga, att F. icke ägde tillräckligt djup philologisk underbyggnad, ej heller tillgång till nödiga hjälpredor i denna väg, för

att rätt kunna fylla en Bibeltolkares kall; men om ock detta påstående, genom det sätt hvarpå han tolkat vissa svårare ställen, kan befinnas till någon del bekräftadt; så torde ej böra förbises, att han deremot uti sin, under en mångårig och trägen utöfning af prestaembetet, förvärfvade rika erfarenhet af människohjertat och det sätt, hvarpå detsamma af Guds Andas genom Ordet bearbetas, ägde en för mången på blott vetenskaplig grund stående tolkare icke tillgänglig ledning till en rätt insigt i Bibelordets mening och förstånd. Öfversättningens språk är rent och värdigt. Öfverallt framlyser ett samvetsgrannt undvikande af alla innovationer, der ej det gamla är origtigt, otydligt eller anstötligt, samt ett lika samvetsgrannt bemödande, att enkelt och lättfattligt återgifva grundtextens mening. I en artikel "Om Bibeln" införd i Allmänna Journalen, der han recenserar den nya Proföfversättningen, har han framställt de fordringar, han ägde af en ny Bibelöfversättning, och har i sin egen troget sökt uppfylla dessa fordringar. Väl fick han i anledning af denna artikel en skarp strid med Sveriges då varande Philologer, Tingstadius och Ödmann, i synnerhet skarp å den förstnämdes sida; men att många delade hans öfvertygelse om denna Proföfversättning, visade sig snart, då den icke vidare kom i fråga till antagande.

Riksdagsmannakallet utöfvade F. mera af plikt än af böjelse. Jemförelsevis sällan höjde han sin stämma i de allmänna öfverläggningarne, och utförligare ordade han endast i några frågor af vikt och betydelse. Vid 1812 års Riksdag talade han med ifver och allvar i fråga om National-Beväringen, hvilken han önskade införd i sin ädlaste gestalt och anda, så neml. att ingen skulle kunna genom lejning köpa sig fri från skyldigheten att försvara sitt fädernesland. I denna såsom vanligtvis i de sednare Riksdagarnes penningefrågor, hörde han till minoriteten. Han ifrade starkt mot Disconternas assignationsrätt vid 1815 års Riksdag och förutspådde då hvad som två år sednare med dessa inträffade, till både det allmännas och många enskiltas förlust. Under föregående trångmål hade Ständerna, såsom bekant är, tillvägabragt en sedel-emanation ur Banken till fyllande af Statens ögonblickliga behof; men ock anslagit från Statsverket en summa att årligen inflyta till Banken, för att amortera denna skuld och sålunda godtgöra detta tillgrepp i nöden. Under de följande Riksdagarne nedsattes oupphörligt denna amorteringssumma och upphörde slutligen helt och hållet. F., som var ledamot i Statsutskottet 1812, 1815 och 1818, yrkade ofta men alltid

förgäfves, att den primitift bestämda amorteringssumman antingen skulle rent af förstöras eller ock användas till silfveruppköp för att öka Bankens metalliska fond. Denna åsigt fick namn af strypsystem och motarbetades af majoriteten, hvilken sålunda grundlade och påskyndade den bankerott, som Svea Rikes Ständer måste göra för 9 år sedan, för att vinna någon stadga och förtroende åt sitt myntväsende. Vill man nödvändigt åt F. gifva endera af de politiska färgorna, så var han Royalist. Egentligen tillhörde han intetdera partiet, utan biträdde alltid den åsigt, som han ansåg vara för Fäderneslandet den bästa, den måtte vara utgången från Regeringen eller Oppositionen, samt kämpade alltid strängt för Grundlagarnes helgd. Hans royalism bestod deruti, att han på grundad öfvertygelse värderade vårt constitutionellt monarchiska regeringsätt; att han högaktade och älskade den man, under hvars kloka och kraftfulla ledning Sverige återförvärfvat yttre anseende och inre förkofran; att han djupt ogillade och stundom skoningslöst apostropherade den sjelfkloka tilltagsenhet, den grundlösa missbelåtenhet och klandersjuka, som framträdde under namn af patriotisk opposition. — Ut i sin ungdom och mannaålder hade F. deltagit både uti det allmänna fribetarnes, som af Franska Revolutionen väcktes, och uti det i Sverige ännu allmännare hatet mot grannen i öster. Två månader före sin död yttrade han i kretsen af sina barn, då fråga uppstod om den så mycket ventilerade Allianstracten 1812: "En icke så långt aflägsen framtid skall erkänna såsom en af vår nuvarande Konungs största förtjenster om Sverige, att han återafskaffat och grundlagt ett vänskapligt förhållande med Ryssland."

I sitt enskilda lif var F. aktad och ansedd såsom en rättssköffens, allvarlig och kraftfull man. Sanning och rätt voro honom framför allt heliga, och hans fordringar härutinnan både af sig sjelf och andra voro stränga, äfven i de minsta omätsaker. I hans lugna jemna väsende låg en ren och fläckfri sanning, och i hans anledningar framlyste på en gång mildhet och kraft. Man såg högst sällan hos honom något uttryck af känsla; men den som, närmare lärde känna honom, märkte dock att derinom brann en stark eld, hvilken han med ständigt vaksamhet sökte dämpa och inestänga. Ofta flammade dock denna eld ur hans blick, såsom ett uttryck af hjertlig vänlighet. I hans karakter låg en ridderlig stolthet, som endast för Gud och hans heliga bud böjde sig till ödmjukhet och undergifvenhet. Af menniskor umbar han hellre hjälp,

än han sökte den. En anekdot, af honom själf i sednare dagar berättad, karakteriserar honom fullkomligt i detta afseende. Dagarne före Jul 1793 började hans cassa taga slut, och han väntade förgäfvat på en inkomst, som han då hade beräknat. Sjelfva Julafton på morgonen blef han borthjuden till middag om Juldagen, men befann sig ock då alldeles utan penningar. Antingen skulle han nu låna medel till förtäring om Julafton, eller ock svälta till påföljande middag. Han valde utan tvekan det sednare, hellre än att underkasta sig obehaget af det förra. Denna kraftfulla stolthet var det, som småningom hjälpte honom att besegra de många och stora hinder, som fattigdom och brist lade i hans väg, och bidrog sålunda att småningom bringa honom upp till duglighet och anseende. Men detta begär, denna vana att icke på jorden äga något föremål för sin tacksamhet, verkade hos honom en viss ensidighet i umgänget med menniskor i allmänhet, som oftast orättvist blef ansedd såsom köld och högmod; hvarföre han ock hos få fann den hjertliga tillgifvenhet, som hans rika själ var färdig att både gifva och emottaga. Så mycket varmare och innerligare var hans tacksamhet, hans förtröstan, hans kärlek till Gud. För Hans sak, för Hans åra arbetade han med outtröttad ifver, ända till sista dagarne af sin lefnad, både i lära och gerning. Hans rena, af alla tiders villfarelser orubbade, tro bar sköna frukter i hans lif af frid, förnöjsamhet, och en stilla glädje. Hans starka, kraftfulla ande hade burit mycket ensam — smärta och glädje — strider och segrar; men den Gudsfrid, som han erhållit, delade han med sig åt andra. Detta varma gudeliga sinne visade sig skönast i hans husliga lif. För sina barn var han en uppmärksam ledare, en hjertlig vän, och lemnade aldrig obegagnadt äfven det obetydligaste tillfälle, att med outtröttlig omsorg lämpa sin undervisning till deras fattning och leda deras hjertan och tankar till ett högre upphof för allt, hvad ögat skådade. Tidigt sökte han ock hos dem inplanta denna varma lefvande tro och förtröstan till Gnd, som utgjorde hans eget lifs skönaste glädje. Lika fridfull, gudelig och lugn, som hela hans lefnad, var ock hans död. Hans fysik var evanligt stark, och ända ifrån sina ynglingsår hade han aldrig varit angripen af någon sjukdom, förr än i början af år 1858. Från denna sjukdom blef han väl återställd, så att han till och med Annan dag Pingst predikade för sista gången; men hans krafter afsmattades mer och mer, och en ålderdomströthet infann sig, som tydde på en nära förestående upplösning.

Han talade sjelf endast sällan derom, för att ej tora sin omgifning, men att han anade och med stilla undergifvenhet och hopp väntade derefter, framlyste vid många tillfällen. Den 4 Nov. var en Söndag och han besökte, såsom alltid då han var frisk, Herrans Tempel, och ingen, om icke han sjelf, anade, att det var för sista gången. Thorsdagen derpå måste han intaga sängen, dock utan annan sjukdom, än en tilltagande mattighet, och följande dag den 9 afsonnade han stilla och lugnt kl. 5 eft. m.

F. var tvenne gånger gift, först år 1804 med *Magdalena Norberg*, dotter till ContractsProsten i Hanebo och Segersta Mag. Jonas Norberg. Hon dog 1829. Med henne hade han 14 barn af hvilka 5 dogo unga och 9 ännu lefva neml Sönerna: 1) *Johan Erik*, f. 1802, Promov. i Upsala 1830, Notarie vid Upsala DomCapitel. 2) *Carl Adolf*, f. 1807, Promov. i Upsala 1833, Matheseos Lector i Gefle. 3) *Olof Wilhelm*, f. 1816, UnderLieutenant vid Westmanlands Kongl. Regimente. 4) *Otto Herman*, f. 1818; Student och 5) *Fredrik Albert*, f. 1824; samt Döttrarna: 1) *Brita Maria*, f. 1803, gift med Kyrkoherden i Rogsta Alb. Steinmetz. 2) *Gustava*, f. 1810, gift med utn. Kyrkoherden i Hällnäs J. G. Söderbaum. 3) *Magdalena*, f. 1812, gift med BruksPatron W. A. Westar och 4) *Christina Lovisa*, f. 1815, ogift. — År 1830 gifte sig F. andra gången med *Anna Lovisa Noræus*, Enka efter ContractsProsten Doctor Olof Högman och dotter af Doctor Olof Noræus i Bollnäs.

Skrifter: Algebra för Begynnare; hvaraf första upplagan utkom 1801 och 3:dje upplagan 1818. Den sjerde är ock utkommen 1828 under samma namn, men så af annan hand omarbetad och förändrad att den ej börde bära första Författarens namn. — Lärobok i Arithmetiken, hvaraf 3:dje uppl. utkom 1818 under sin rätta Författares namn, sedan den i öfver 20 år hetat Beckmarks Arithmetik tillökt och förbättrad af O. H. Forssell. 5:te uppl. utkom 1834. — Försök till en förbättrad öfversättning af Propheten Esaja. 1823. — Tal vid Svenska Bibel-Sällskapets allmänna sammankomst i Stockholm d. 23 April 1823.

(Källor: Skriftliga Anteckningar.)

FORSHÆLL, JOHAN HENRIK.

Föddes i Wenersborg d. 12 Mars 1790. (Föräldrarna *Jakob Johan Forshæll*, Apothekare derst., och *Johanna Wa*

Aterberg). Student i Upsala 1813. Pharmaciae Studiosus 1817. Provisor och examinerad Apothekare 1819. Egare af Apoteket i Wenersborg 1821. Bekom ApothekareDiplom derå 1826. Akad. Apothekare i Lund 1837. R. W. O. 1837.

Rödan i späda år röjde sig F:s håg för Pharmacien. Alla ifrån skolan lediga stunder tillbragte han i faderns apotek, der han med välvilja omfattades af hans biträden, och ibland dessa isynnerhet af Eleven Svangren. F. erinrar sig ännu, huru han vid sju års ålder, sittande på hans knä, lärde att blåsa phosphoriska ljus, och han hade icke hunnit till tio år, förr än han egde sin egen lilla compositionsbok å hvarjehanda tekniska och kemiska rariteter. Vid tretton års ålder fick han använda de ifrån skolan lediga stunder såsom biträde på contoret, och vandes på detta sätt tidigt till arbetsamhet och ordning. Denna handledning var honom nyttig, ty fadern kunde med skäl kallas den grånade pharmaceutiska erfarenheten i Sverige, helst han, egande stor skicklighet, var nära ett halft sekel engagerad vid Pharmacien. Studierna fortsattes emellertid, och såsom Student vid Upsala Universitet, fick han tillfälle laborera på kemiska laboratorium och begagna privata lectioner i några af de vetenskaper, som utgöra grunden för den pharmaceutiska.

Vid 16 års ålder blef han Pharmaciae Studiosus, och vid aderton Provisor och examinerad Apothekare med vittsordet af "utmärkt berömliga insigter i alla delar af pharmaceutiska vetenskapen." Vid afskedet uppmanade honom Examinatorn (Prof. Berzelius) i de vänligaste ordalag att alltid hafva chemien i minne, och ej låta det mercantila af yrket taga så öfverhand, att ju icke någon tid egnades åt det vetenskapliga af pharmacien. Dessa ord fästade sig lifligt i ynglingens sinne, men det tillhörde honom, att försörja föräldrar och syskon, och vid aderton års ålder hade han aderton personers hushåll. Det dröjde länge, innan han igenom Läroboken i Pharmaci kunde ådagalägga det han följt denna uppmaning.

Hemkommen, efter en lustresa till Sala och Fahlu grufvor, hade han under utförfningen af sitt för helsovården vigtiga kall såsom Apothekare, tillfälle att gagna orten, der många utmärkt Läkare, efter uppgift af de läkemedel som skulle användas, lät honom för sig dictera recept-formeln.

Om sommaren 1826 gjorde han en resa åt Finland och Ryssland, och hade, ifrån det sistnämnda, tillfälle att hemföra Kejsar-Rhabarber, hvars odling det lyckats honom att tillvägbringa på Kartene i Westergöthland, och genom utdelade

frön sprida i Sverige och Norrige, och äfven i Danmark. Hans afhandling om denna växt i *Physiogr. Sällsk. Tidskrift* för år 1837, är öfversatt i *Berl. Jahrb. XLI* och i *Pharmaceut. Centralblatt* för år 1839.

Under det för Wenersborg olyckliga året 1834, hem-söktes staden oförmodadt af Cholerafarsnoten. Några år förut, var han, genom gjorda utdrag utur alla de ämnet rörande skrifter han kunnat erhålla, beredd att söka gagna; och att han blef ett medel i den allstyrande Försynens hand att rädda många människolif, är genom både in- och utländska tidningar allmänt bekant.

Men ett annat öde skulle öfvergå staden. Den 8 Aug. utbröt Choleran, och den 8 October var samma stad genom våldeld till grus förvandlad. Denna olycka var för F. så mycket smärtsammare, som han derigenom förlorade sina samlingar, på hvilka han arbetat nästan hela sin lefnad, jemte manuskriptet till ett större arbete i *Toxicologien*.

Sedan flera år hade F. bemödat sig att tillvägabrinda en ändamålsenslig fattigvård. I början stod han ensam med sitt förslag och sina förhoppningar; men efter stadens brand har han den glädjen se det realiseradt till allas belåtenhet. Denna fattigvård lemnar de fattige fullständigt underhåll, utan syssellöshet, och så till vida som fattigdom kan bero af brist på egen omtanka, afser den att minska de fattigas antal. Rostnaden är också mindre än summan af de gåfvors belopp, som under det sedeförderfvande tiggeriet vanligen utdelas.

År 1835 sålde han Apotheket i Wenersborg och flyttade till sin egendom Kartene, der hans familj vistades allt sedan stadens brand; men kärleken till yrket och vänners uppmuntran föranledde honom, att höra sig om efter Apothek, och sedan han år 1836, i pharmaceutiskt hänseende, besökt Berlin, Magdeburg, Schönebeck, Hamburg och Köpenhamn, köpte han Apotheket i Lund, och anmodades der att undervisa Studerande Medici i den för Läkare behöfliga kännedom om Pharmaci.

Gift: 1) år 1823 med *Cecilia Unger* († 1824); med henne har han en Dotter. 2) 1826 med *Julia Charlotta Forskell*; med henne har han 4 Söner och 1 Dotter.

Skrifter: *Om Extractum Absinthii Leonhardi.* (I Sv. Läkare Sällsk. Årberätt.) Stockh. 1830. — *Om Medicinal-växters odling och Svenska Växtdygners insamlingstid.* Stockh. 1852. — *Apparat zur*

Beröning von Pflanzen-extracten. (I Pharmacent. Centralblatt). Leipz. 1832. — Om den method som vid Cholerajukas behandling användts af J. H. F. 2:ne upplagor. Wenersborg 1834. — *Organisk Pharmaci.* Norrköping 1836. — Om Pharmaci-verket i Sverige. 2:ne uppl. Stockholm 1836. Lund 1837. — Om Siberisk Rhabarber. (I Physiograph. Sällsk. Tidskrift). Lund 1837. — *Organisk Pharmaci.* Lund 1838.

(Källor: Skriftliga meddelanden. — Sackléns Apothekareffist.)

FORSSENIUS, ANDERS HENRIK.

Född 16 Nov. 1708. Hans föräldrar voro *Håkan F.*, Commminister i Forshem, hvilken hade tagit sitt namn af honommanet Forssen i Flo Socken, hvarifrån han härstammade; samt *Helena Omenia*, Kyrkoherdedotter från Rackeby. Student i Upsala 1726. Phil. Mag. 1737. Gymn. Adjunct i Skara 1750. Consist. Notarie 1742. Log. et Phys. Lector 1747. Prestvigd s. å. Andre Theol. Lector, Prost och Kyrkoh. i Winköl 1756. Förste Theol. Lector, Kyrkoh. i Göthened och ContractsProst 1759. Uppfördes med 170 röster i första rummet på Skara Stifts Biskopsförslag 1767. Biskop i Skara 6 Juli s. å. Theol. Doctor vid Jubelfesten i Lund 25 Juni 1768. Valdes till Presteståndets Taleman vid Riksdagen 1771 med 52 röster emot 31, som tillföll Biskopen i Linköping Doct. Petrus Filenius, och undertecknade i denna egenskap 1772 års Regeringsform. Ledamot af BibelCommissionen 1773. C. N. O. 27 Nov. 1786. Bevistade Riksdagarne 1761, 1763, 1769, 1771 och 1786. — F. var en from och lärld Biskop, renlärig men derjemte foglig, inom sitt Stift vördad och älskad. Svenska Historien ägde i honom både en befordrare och kännare. Han afled på Biskopsätet Brunsbo den 13 Juni 1788 uti sitt 82 års ålder.

Gift 1743 med *Maria Rydenia*, Dotter af Kyrkoherden i Forshem Magister Anders Rydenius.

(Källor: Ståhl, Andel. Ordens Led. — Gjörwells Allm. Tidsningar 1788 N:o 27.)

FRANCK, JOHAN.

Kallade sig äfven *Franckenius*. F. i Stockholm d. 25 Jan. 1590. Son af Handelsmannen i Stockholm *Matth. Franckenius* och *Anna Rostorpia*, bördig från Mecklenburg. Sedan han i 7 år gått i Stockholms stor-skola, måste föräldrar-

ne för pestens skull flytta till Fehlan; men sonen sändes till släktingarna i Rostock, der han 1610 blef Student och kvarblef ännu i 2:ne år, tills han af föräldrarne hemkallades. Vid sin återkomst till Stockholm begagnade han tvenne år Archiat. Casp. Fidleri handledning i Medicinen; hvarefter han ånyo reste ut till Tyskland, och uppehöll sig vid Universiteterna i Königsberg och Greifswald tills 1617, då han i följd af fadrens inträffade död åter måste begifva sig hem. Han vann nu Dr. Ol. Burzi ynnest, och erhöll genom hans förord hos Hertig Johan af Östergöthland ett stipendium, för att utrikes kunna fullborda sin medicinska curs, hvartill i Upsala ännu intet tillfälle gaf. Han vistades 6 år utrikes vid åtskilliga Akademier, utgaf 1618 i Rostock sin bok, kallad *Signatur* (se nedanf. *), och promoverades vid något af dessa Universiteter till Phil. Mag., men tog icke medicinska graden. År 1622 återkom F. och begaf sig till Upsala, oaktadt pesten grasserade både der och i hufvudstaden, för att vid Akademien vinna befordran. Sedan han 1623 presiderat för en philosophisk Disput, blef han efter skedd reglering i Faculteten 1624, utnämnd till E. O. samt 1628 till Ordin. Med. Prof.; sedan Akademien året förut erhållit bekräftelse på sina år 1617 gifna första lagar, och de Medicinska Professorernes antal bestämmt till tvenne, hvartill 1617 tillades en Extraordinarius. Chesnecopherus skulle läsa Physiken, Franck Botanik och Anatomi, samt Licent. Raicus, en Tysk från Böhmen, "såsom id praxi mera förfaren" förklara Institutionerna. F. beklädde denna syssla ända till 1661, hvarunder han tvenne gånger var Rector, erhöi då tjänstledighet d. 9 April, insjuknade kort derefter och dog af obstruction d. 16 Oct. å. å.

Botaniken var denne mans hufvudsak, och hade han deruti artiga samlingar, så väl af herbarier som af egenhändigt aftecknade örter. Hans 1638 utgifna *Speculum Botanicum*; blef en hufvudbok, som af de Studerande nyttjades. Flera gånger, men förgäfvets, anhöll han om medels anslående till anläggning af en botanisk trädgård. Ett ört-släkte har också efter honom blifvit uppkalladt. Deremot hade han icke anställt några dissectioner, eller ens hållit någon anatomisk undersökning, hvilket fästade Akademi-Cancellerens uppmärksamhet. Vid ett besök i Upsala 1637 ålades Faculteteten, att hålla Anatomien i ordning; att *Theatrum anatomicum* skulle upprättas (i brist på menackliga cadaver, skulle man "anatomisera ca-

*) I Paracelsi anda. Den stora v. Hallers omdöme läses i Wikströms *Conspect. Litteraturæ Botanicæ*.

nes, porcous" m. fl.), och F. bagnades med 50da del tilläning å lönen. I *Mém. de Christine* yttras derom följande: "l'an 1640 (1637) il lui fut enjoint de faire publiquement des dissections anatomiques; mais il ne l'entreprit que par ordres exprès de Christine, pour n'être pas exposé à la critique, par ce que c'était quelque chose de nouveau en Suède, que d'anatomiser les corps humains." I ett bref af d. 5 Febr. 1640 till R. R. Skytte, anhåller Consistorium, att genom något Kongl. påbud *Anatomicus* måtte skyddas från folkets ovilja, som kallade honom "bödel", äfvensom att Slottsfogden måtte anbefallas att förse honom med cadaver. Cancelleren svarade derpå: "att man borde saken väl betänkia, innan någon publik section i Academien anställes, emedan det här i landet var res nova et inusitata och till äfventyrs såsom ett martyrium räknat som den dödas slägt och anförvandter äro." Sedermera yttrade han, sjelf närvarande i Consist.: "att ingenting kan snarare förtaga allmänhetens fördomar emot Anatomien, än om sectionerna oftare anställes, så att gemene man blefve van vid sådana saker." Föröfrigt tillsporde han F. "om han lät sig flitigt bruka, när någor honom om läkedom anlitate", hvarpå denne öppenhjertligt svarade: "Jo! när jag bekommer goda medicamenter och grates patientes, håller jag och den mödan ospard." Läkarkonsten belönte också den tiden så otacksamt sina idkare, att vid denna tid (före 1659) blott en, högst två bevistade de medicinska föreläsningarne. O. Rudbeck hade nämnde år 15 åhörare; redan nästa år räknade han 87 *).

F. beskrifves såsom en man af gamla världen, rådig och nyttig i Consistorium, föröfrigt in vita gravis et constans fuit, novitates vanas prorsus detestatus; fide et moribus antiquis ante omnia delectatus, in conversatione jucundus." Roberg upprädrar af honom följande porträt: "gick med stöflar och sporrar och klinga, när han kom i kyrkan; blef ock svept, som han gick klädd i råck och stöflar. Eget hår: lång man; torr och bieter." Han bar också en stor hatt på hufvudet, så att hans utseende var helt militäriakt. En natt kom en förklädd student och bultade på hans port; då pigan kom ut, bad han helsa Professorn, att det utanföre vore en soldat, som ville köpa hans hatt och sporrar.

Gift 1626 med Rector Scholæ L. Vallerii enka, med hvilken han hade 2 söner, som båda reste till Ostindien och doge i trikes, samt 4 döttrar, af hvilken blott en efterlefde honom.

*) Prof. Stenius hade 1657 blott en åhörare, 1661 hade Olof Rudbeck 60. Sedermera förföll ännu Läkarkonstens studium i Upsala.

— Hon hette *Lisken*, kallad af Prof. Roberg "ett stort läp med lång näsa" och lefde ogift till 1690 i stor torftighet.

Skrifter: Signatur: d. i. gründliche u. wahrhaftige Beschreibung der von Gott und der Natur gebildeten u. gezeichneten Gewächsen m. m. Rost. 1618. — Speculum Botanicum Ups. 1638; renovatum ib. 1659. — Collegium Philosoph. c. Dñs montanis: thet är Et lustigt och ljustigt samtal emellan the förnämste och edlaste Berggudar, och en högförfaren Philosopho, Zamolxides benämnd. Ups. 1651. — 22 Dissert. Ups. 1623—51.

(**Källor:** Isr. Bringii Progr. exs. — Schefferi Suec. lit. — Moll. Hypomn. — Stjernman, Bibl. SvieGoth. II. p. 335. — Jöchers Gel. Lex. — Bergii Tal om Stockh. för 100 år, s. 106. — Gezelii Biogr. Lex. — Akrells Tal. — Sacklén, Läk. Hist. — J. H. Schröder, Progr. till Prof. Dr Bergstrands Inaugurat. Ups. 1858).

FRANZEN, FRANS MICHAEL.

F. den 9 Febr. 1772 i Uleåborg, der Fadren var Handlande. Student i Åbo 1785. Phil. Mag. 1789. Docens i Vältaligheten 1792. Erhöll Lundbladska priset af Sv. Akad. 1794. Bibliothekarie 1795. Företog s. å. en utrikes resa genom Danmark, Tyskland, Frankrike och England, hvarifrån han återkom 1796. Vann 1797 Stora Priset i Sv. Akad. för Sängen öfver Creutz. Jemte Bibliothekarie tillika Hist. Lit. Professor 1798. Led af Skand. Lit. Sällskap. i Köpenhamn. Histor. et Moral. Prof. 1801. Prestvigd och utnämnd till Pastor i Pesar 1803. En af de Aderton i Sv. Akad. 1808. Promotor vid Magister-Promotionen 1810. Öfverflyttade, efter Finlands afsträde, till Sverige och utnämndes till Kyrkoh. i Rumsa af Strängnäs Stift, d. 12 Juli 1810. Ledamot af Psalmbok-Comitén 1814. L. N. O. s. å. Led. af K. Vet Akad. 1815. Led. af Evangeliiboks-Comitén 1817. Theol. Doctor 1818. Ledam. af K. Musikal. Akad. 181., af K. Vitt. Hist. o. Ant. Akad. 1820. ContractsProst 1820. Riksdagsman 1823. Kyrkoh. i Clara s. å. Sv. Akad. Sekret. 1824—34. Uppförd i tredje rummet på Strängnäs Stifts Biskopsförslag 1828. Sedan Dr Högberg 1831 afsagt sig sitt innehafvande andra rum på Biskopsförslaget till Heräbsands Stift, anställdes till samma rum nytt val, då Dr F. erhöil de flesta rösterna och blef utnämnd till Biskop d. 10 Dec. 1831; tillträdde Stifet 1834. Förlämnad i RiksgäldsCont. 1829—34. C. N. O. 1836. Di-

senat-Revisor 1838. Uppförd i tredje rummet på EskeBiskopsföreläget 1838. Höll prestämöte i Hervoösand 1839.

Fra poetiska ryktbarhet började genom några dels i Åbo Tidningar, dels i StockholmsPosten införda lyriska småstycken, af hvilka isynnerhet "Menniskans Andete", "Gamla Knekten", "Unga Flicka, i din Vår", "Goda gosse, glaset töm", vann en stor popularitet. Hans pris-stycke "Sång öfver Gr. Creutz", i alldeles ny tonart, krönt denna namnkunnighet; och från denna tid har Franzén varit en af nationens älsklingskalder. Han har sedermera försökt sig i nära nog alla slag af vitterheten och i de flesta med stor framgång. Äfven bland fäderneslandets prosaiske författare intager han ett utmärkt rum. Hans Lefnadsbeskrifningar i Sv. Akad. Handl. utmärka sig för delaktigt framför hans föregångares både genom sakrikhet, tankar och uttryckets otvungna behag. Samma osökta enkelhet återfinner man äfven i hans andeliga skrifter. En utförligare karakteristik af denne allmänt läste, allmänt värderade författare ligger utom gränsen af detta biographiska arbete.

Gift 1. år 1799 med *Marg. Elis. Roos* † 1806; 2. år 1807 med *Sophia Christ. Wester*, dotter af Brukspatr. och Hofsekret. Wester på Haddebo, samt enka efter Skalden Chorzus, † 1828; 3. år 1830 med *Christina Elis. Arvedson*. Barn a. af första giftet: *Maria Helena Rosina* f. 1800, gift med GeneralDirect. Dr v. Haartman i Finland; *Fransiska Wilhelmina* f. 1802, gift med Ryttmästaren C. J. Vult v. Steyern †; *Henrika Elisabeth* f. 1803, gift med Prosten, Prof. A. Grafström †; *Franz* f. 1804, Capitaine vid Vesterbottens Regte. — b. af andra giftet: *Carl Wilhelm* f. 1808, Geschworner i V. Norrlands Bergmästaredöme; *Nils Chorzus* f. 1811, Prestvigd 1836; *Helena Sophia* f. 1813, gift med ofvannämde Prof. Grafström; *Sem Johan* f. 1815, Phil. Mag. i Upsala 1836; *Seth Michael* f. 1816, HandelsContorist i Marseille; *Anna Francisca* f. 1820, ogift; *Charlotta Christina Elisabeth* f. 1822, ogift.

Skrifter: Vår 1794 och några af de följ. åren Redacteur af Åbo Tidning. — En af hufvudredactörerna i Åbo Allmänna Lit. Tidning 1803. — a. Poetiska arbeten: Skaldestycken. 1 B. Åbo 1810. — Prospsalmer af Franzén och Wallin. H. 1—2. Stockh. 1812—13. — Gustaf Adolph i Tykland. Episka Fragmenter. (I Stockh. Posten 1817, 18, samt Svea 2:a H.) — Den Blinde vid Bommen (i Svea 5:e H.). — Skaldestycken. Bd. 1—5. Örebro 1824.—56. — Julie de St. Julien eller Frihets-Bilden. Symboliserad H.

istoria. Stockh. 18... (omtr. i Skaldest. 2:a Del.) — Columbus eller Amerikas Upptäckt. Poem. Del. 1. Stockh. 1831. — Af Svante Sture eller Mötet vid Alvastra, Poëm i 20 Sånger (Skaldest. 3:e Bdet). meddelades profstycken i Odalsmannen och Svea. — b. Prosaiska arbeten: 36. Disput. — Om Svenska Drottningar. Tal i anledn. af K. Gust. IV Adolfs förmäling med Prinsessan Fredr. Doro. Wilh. Åbo 1798, 2:a Uppl. Örebro 1823. — Inträdes-Tal i Sv. Akad. 1811, samt Minnen i samma Akad. Handl. — Lefnadsbeskr. öfver Chorzus, framför desse Skalde arbeten. — Prosaiska Skrifter (inneh. Tal vid särskilda tillfällen). 1:a Del. Örebro 1835. — Spridda Tal och Predikn., af hvilka några blifvit samlade under titel: "För Fatiga och Rika." Stockh. 185...

(Källor: Follén, Nerikes Herdaminne, p. 338. — Strengnäs Stifts-Matr. 1821. — Bergmans Matr. öfver Stockholms Stads Presterskap 1827. — Hammarskölds Svenska Vitt. Hist. — Särskilda Meddelanden.)

FREDENHEIM, CARL FREDRIK.

Son af Erkebiskopen Dr *Carl Fredr. Mennander och Johanna Magd. Hassel*. Föddes d. 7 Mars 1748 i Åbo, der Fadren då var Professor. Sedan han studerat vid Akademien derst. och äfven disputerat under sin Morfaders Cenzil-Rådet Henr. Hassels presidium, blef han Extr. Cancellist i Cancellie-Coll. Exped. 1765. Copist i Riksarchivet 1768; i Cancellie-Coll. Exp. 1769. Adlad s. & Secret. i Cancellie-Rätten 1770. Cancellist i Cancellie-Coll. Exp. 1771. Registrator 1772. CancellersSecret. vid Åbo Akademi s. & Andre Exped. Secr. i Utrikes Exp. 1774. Förste Exped. Secr. 1775. Tillf. StatsSecretärerare 1776. Kamererare vid K. M. O. 1779. CeremonieMästare vid K. Hofvet 1780. R. N. O. 1783. Anställde derefter i K. Gustaf III:s ärender vidsträckt utländska resor, under hvilka han lät anställa gräfningar på Forum Romanum, hvarom hans Inträdestal i Vitt. Hist. och Ant. Akad. handlar. Cancellie-Råd med uppdrag att hafva öfverinseende öfver alla Konungens samlingar i de Fria Konsterne 1792; och då sedermera under FörmyndareRegeringen Konungens Museum på Stockholms Slott upprättades, biträdde han verk-samt vid dess ordnande. Blef Öfver-Intendent och Präses i Målare och Bildhugg. Akad. 1795. Led. af Patriot. Sällskap. Död d. 9 Febr. 1805.

Gift 1769 med *Christina Elis. Hebbe*, dotter af Gross-handl. i Stockholm Simon Bernh. Hebbe och Maria Ulrika v.

(Källor: Rehbinders och Rothliebs Matriklar.)

**) I hans bref framställes sedligheten i hufvudstaden då för tiden från en föga vacker sida. För öfrigt var Stuckholm den tiden fullt "Alchemister," "mest afskedade officerare, som, fullkomligt okunniga i hemmen, ej förstodo annat än att vid spiselden berätta sagor om den hemmerska fejden."

de har blifvit tecknad med följande drag: "F. hade en stark och välbyggd kropp, var icke lång till vexten, men hade ett manligt och värdigt utseende, qvicka ögon, ett lätt och behagligt umgängessätt." Hans helsa var länge oafbrutet god, understödd af hans ordentliga och bekymmerfria lif. När han omsider måste vidkännas ålderdomens krämpor, uppsköt han ett begagna läkemedel, tills det onda slagit djupare rötter. — Forskning hade sysslosatt hans hela lif, men den tillfredsställde honom ej i hans sista stunder. Han längtade efter att få vissat öfver de viktiga sanningar, efter hvilka han under sina ära mödor endast upptäckt ett dunkelt famlande, och kallade därför till sin dödsbädd den anderike Schartau, ty han var "i lifvet lugn och forskande i döden" (Tegnér), och han hade sett sig solblind up på himlaljusen." Han dog ogift d. 20 Juli 1820. Vid hans graf qvad samme skald:

Mången nu, som yfres vid hans graf,

Ej hälften af hans värde vet utaf:

Då Hammarusköld, i sina Hist. Anteckningar rör. Philosoph. studium i Sverige, ej engång upptager F:s namn, torde en kort redogörelse för hans arbeten höra lemnas. Utom 99 disputationer har F. efterlemnadt tvenne mindre skrifter, hvari han undersöker Kants filosofi. Dessa äro anonyma och hafva rätt blifvit tillagda Biskop Bjurbäck. Bland dennes skrifter var nemligen Sondén i andra bandet af detta Lexicon sid. 312 upptagit följande: "Försök till en granskning af Kantiska grunderna för Odödlighet och en Gud. Stockh. 1798. 8:o. — Bref Philosophien till Prof. Fremling i Lund. (Männe samma krist som den föregående?)." Hvad den förra angår, så har Sondén blifvit missledd af Hammarusköld, som i ofvannämnda anteckningar sid. 309 efter detta arbete framställt Bjurbäcks speculation; men H. har sedan sjelf anmärkt sitt misstag i Sv. Litt. Tidn. för 1822 sid. 647, der F. säges vara författaren. Vårare är att utreda förhållandet med "Bref i Philosophien", varom Sondén genom frågtecknet tydligen visat sig ej äga tillförlitlig kännedom. Högst sannolikt är, att äfven dessa äro af F:s hand. Vi sluta dertill af följande skäl. År 1798 utkom i Stockholm: "Valda Stycken till upplysning i den Kantiska Philosophien." Sidd. 54—62 i denna bok är intaget: Utdrag af ett bref från Hr F—g till Hr B—k rörande Kantiska philosophien." Af Bihang till Sv. Litt. Tidn. 1822 sid. 9 finner man, att ett bref af detta innehåll samma år blifvit

skrifvet af F. till Prof. Bilmark i Åbo. Något oredigt minne af ofvannämnda utdrag har troligen förvillat Sönden; han har omvänt förhållandet och låtit B—k (förmodligen i hans tanka *Bjurbäck*) skriva till F—g. Han kunde så mycket lättare ledas till en sådan mening, som Bjurbäck ifrigt studerade den nyare filosofien, isynnerhet Kant, Jacobi, Reinhold, Fichte och Schelling, samt i handskrift efterlemnad 41 band anmärkningar öfver dessa Philosopher.

F:s filosofiska åsikter framställas lämpligast, om man för desamma bemärker trenne särskilda stadier. Det första må då innefatta tiden före hans vistande i Stockholm. Han citerar under denna period förnämligast de logiskt-dogmatiska rationalisterne såsom Wolf, Baumeister, Wallerius, men trampar ingalunda slafviskt deras fotspår. I sin disp. de immortalitate animæ humanæ yttrar han sig p. 6: "Primo hanc doctrinam hypothesibus, quæ ipsi a Wolfianis inseri solent, liberabimus; deinde aptitudinem animæ naturalem ad vitam perennem intellectu paullo faciliorem reddere studebimus." Efter vistelsen i Stockholm, der han äfven studerade medicin, erhöll hans filosofi en mera physiologisk anstrykning. Han tyckes efter denna tid allt närmare sluta sig till empiristernes d'Alembert, Bonnet, Locke, Platner m. fl. citeras flitigt. Wolf lin anförer i programmet för hans installation: "Philosophiam Lockeanam, Condillacanam et Bonnetianam, eum genio naturali pulchre certantem, in mentis conditorio altius reposuit. Abstrusarum veritatum fontes et nucleos tanta cum luce aperuit, ut nox quædam Wolfiano offusa sit nomine. Definitiones tamen Wolfianas, Bulfingeri Dilucidationes et Canzii Meditationes semper admiratus est, velut siderum nocturnorum scintillantes lampades, humanæ ignorantie caliginem discutientes." Med den empiriska filosofien, som utan tvifvel är den beqvämaste af alla, tyckes F. en god tid hafva befunnit sig ganska väl belåten; han skref flitigt disputationer öfver de simplaste ämnen, eller affärdade på ett simpelt sätt de viktigaste frågor. En disputation De origine idearum ex sensu externo (1783) slutar han efter en lös bevisning med detta magtspråk: "Est igitur eorum metus vanus, qui sensus in veri investigatione fallere docent: hi ipsi fallunt, dum timent falli." Om den materiella världens realitet yttrar han sig sålunda mot Berkeley: "Hæc, nonne est turpe dubitare philosophos, quæ ne rustici quidem dubitent? Neque enim ante philosophiam patefactam hac de re communis vita dubitavit. Omnium controversiarum haud scio, an ulla sit hac ineptior." (De fallacia sensus ex-

terni. 1786, p. 8). Han gör dock denna anmärkning: "Quamquam ex sensu externo res corporeas adesse certo scire licet; attamen eas, uti re vera sunt, ex eodem non cognoscimus, verum uti ea, quæ in animo et corpore sita est, sentiendi vis se habet. . . Sed quia vis sentiendi alia atque alia esse potest, propterea sensibilia non absolute vera sunt, sed respectu constitutionis corporeæ, qua in præsentia gaudemus. . . Arbitraria quidem est, quæ ex sensibus oritur notitia, sed tamen vera, constans, non vaga, omnibus communis, nemini propria", p. 10, 11, 12.

F:s andra stadium utsträcka vi till början af 1790-talet, då bekantskapen med Kants skrifter åt honom beredde en belösam väckelse. Före nyssnämnda tid, då Kant redan vunnit öfvermakten inom philosophien, rönas hos F. ingen kunskap om Kriticismen. Med denna filosofi kunde han dock aldrig förena sig, utan sökte alltjemt att skaka grunderna för densamma. Under dessa sträfvanden bibehöll han likväl alltid en stor aktning för den Königsbergska Vise, och skiljer sig genom ett humant skriftsätt på ett hedrande vis från Christiernins, Gottmarks m. fl. häftiga polemik. Mot Kants åsigt af rummet yttrar han sig redan i sin disp. *De ideis et præpositionibus universalibus* (1794), och ingår i en särskild kritik deraf i disp. *De Spatio secundum decreta Kantiana* (I—IV, 1796), samt upptager ämnet äfven i brevet till Bilmark. I sin Granskning polemiserar han icke utan framgång mot Kants moral; hans egna åsikter tyckas närma sig Leopolds och de Scottska filosofernas, ehuru han sällan nämner dessa i sina skrifter. Fastän visserligen F. kan sägas hafva gjort åtskilliga rigtiga anmärkningar mot några af Kants satser, befann han sig dock i sjelfva verket på en alltför underordnad ståndpunkt för att kunna vederlägga eller rubba sjelfva systemet; ty först en filosofi, som blifvit baserad på upphöjdare grunder än de nyssnämndas, kan på ett segrande sätt lägga i dagen de utan tvifvel stora, ehuru genialiska, misstag, hvartill Kant och hans utmärkta efterföljare gjort sig skyldige. — Ut i en 1799 utgifven disp. (*De origine et constitutione phil. theor. Wolfianæ et Kantianæ*) anser F. Leibnitz för Tysklands störste filosof; efter honom sätter han Wolf och Kant. Om Kants Kritik d. rein. Vernunft yttrar han sig a. st. sid. 3: "Librorum, quos antea et posthac vulgavit Kantius, hic liber est plurimi sudoris, et, quomodo mihi persuadeo, facile princeps. Haud quidem scribendi genere, quod perplexum sæpissime est, commendatur; sed argumenti subtilitate, quam non queo satis

mirari, etsi mihi id ipsum, quod ostenditur, iterum atque iterum videatur secus." I denna disp. nämner han äfven Reinhold, Fichte och Schelling.

Då F. i en sednare tid började läsa öfver den sistnämndes Philosophi, väckte detta Cancellers-embetets oro, som uttrycktes i en skrifvelse till Pro-Canzleren; men i följd af dennes utlåtande och F:s egen förklaring funno vederbörande för godt, att låta saken hvila.

En vacker egenskap hos F. var hans opartiskhet, hvilken mest framlyser deruti, att han alltid utan vanställning anförer de satser, som motstrida hans egna åsikter. Hvad dessa sednare angår, så torde hans karakteristik kortast uttalas sålunda: att han var en från Lockiska grunder utgående eklektisk dilettant af philosophien. Såsom fullkomlig eklekticens visar han sig, då han i brevet till Bilmark yttrar, att "de speculativa ämnena äro få, om hvilka Philosopherne skulle vara oense, så framt de allenast, frie från alla maximer, hade sanning till föremål, nyttjade samma uttryck och dermed förbunde samma tankar." Om slutligen ej F. kunnat förskaffa sig ett namn i philosophiens annaler, så tillåter dock ej hans stora beläsenhet och det ovanliga tilloppet af åhörare, hvarmed han i synnerhet i början *) af sin lärare-bana hedrades, att han i minnet lever blott såsom en "främling i Philosophien." (Benj. Höijers uttryck).

(Källor: Simonsson, Lunds Stifts-Matrikel s. 168. — Wellins Program till hans installation. — Sommelii Lex. erudit. Scan. II. 461. — Lindfors, Memoria M. Norberg, p. 5. — Ståhl, Lunds Professorer. — Bihang till Sv. Lätt. Tidn. 1822, s. 39. — Tal af C-m inför Skånska Nationen. — Efterlemnade Bref.

- a - - ö -

FRESE, JAKOB.

Kallar sig sjelf "Wiburgensis" och var således född i Wiborgs Stad eller Län. Om hans öden är icke mera bekant, än att han var Cancellist vid Inrikes Civil-expeditionen och dog omkring 1728. Hans dikter, författade mellan 1712—28, andas en varm och innerlig känsla; hans religiositet gaf ho-

*) En orsak till denna uppmuntran kan dock sökas i oskickligheten hos hans företrädare, Laurel, om hvilken det heter: "Vir fuit, qui scriptis suis non tam inclaruit, quam innotuit."

nom tröt under de kroppsliga lidanden ("den täppta lungan mer med möda hämtar anden") hvaraf han småningom förtvinade: Hans språk är rent och för sin tid ovanligt väl vårdadt. I anseende till hans lyras fromma värma, denna okonstlade elegiska enkelhet, dessa rörande behag skulle man kunna kalla honom sitt tidevarfs Franzén. Också tillerkänner honom Sonden främsta rummet bland fäderneslandets äldre skaldar näst efter Stjernhjelm. I hänseende till hans psalmer utmärda dessa väl icke jemaförelsen med Spegels, som taga en högre flykt, men hans Passions-Tankar hafva deremot så mycket mer ljufhet och innerlighet.

Skrifter: Andeliga och Verldsliga Dikter. Författade och i ordning sammanbragte a:o 1724. Stockh. 1726. — Kärta Sede-Lärar och Sede-Tillämpningar, Förf. a:o 1726. Stockh. 1726. — Någre Poetiske Samlingar. Stockh. 1728. — Passions-Tankar, eller Beträktelser, Öfver Vår Välsign. Frälsares Blodiga Pino och Dödskamp; Under sjukligt tillstånd författade af . . . Stockh. 1728. — Valda Skrifter af J. Fries. Samlade och ånyo utgifna af P. A. Sonden. Stockh. 1826.

(Källa: Hammarkölds Sv. Vitt. Hist.)

FRIES, ELIAS. — FRIES, BENGT.

1. FRIES, ELIAS.

Född d. 15 Aug. 1794 i Femsjö socken af Wexjö Stift, der Fadren, som ännu lefver, är Prost. Redan från dess första barndom drog honom en oemötståndlig lust till naturen och särdeles till Floras barn: han understöddes deruti af sin Fader, som sjelf ägde insigter i botaniken och blef gossens ledsagare på hans excursioner. Ännu innan F. kom till Akademien, kände han redan alla växter i sin hembygd; men då han träffade flera kryptogamer, som icke funnos upptagna i hans läroböcker, införde han dem sjelf i systemet och gaf dem af honom sjelf påfundna namn. Sedan han 1814 tagit Philosophiska graden blef han s. å. Bot. Docens, 1819 Bot. Adjunct (hvilken syssla för honom personligen blef inrättad); erhöll 1824 Professors-titel, 1828 Bot. Demonstrator, erhöll s. å. stats-anslag för att bevista Naturforskarnes sammankomst i Berlin. 1834 Oeconomiae pract. Prof. i Upsala. — Är Led. af K. Vet. Akad., K. Landtbr. Akad., K. Vet. Soc. i Upsala, Sv. Läk. Sällsk. i Stockholm, Physiogr. Sällsk. i Lund, Vet. och Vitt. Soc. i Götteborg samt af flera Hushålln.-Sällsk.; vi-

dare af K. Acad. Natur. Curios., Linnéiska Sällskapet i London, Rouen och Caen; Botan. Sällsk. i Edinburgh; Naturforsk. Sällsk. i Berlin, Leipzig och Halle; Bot. Sällsk. i Regensburg, Soc. des beaux Arts & des Sciences i Lille m. fl.

Redan ifrån en längre tid hade Naturvetenskapen i Sverige hufvudsakligen blott fäst sin uppmärksamhet på de af Linné företrädesvis bearbetade grenarna, men deremot försummat dem, med hvilka han jemnförelsevis föga hade sysselsatt sig. Isynnerhet var detta förhållandet med Lufvarne och Svamparne. Mästarens ord: "Fungorum ordo in opprobrium scientiæ chaos est" hade ännu icke uppmuntrat någon naturforskare till ett grundligare studium deraf. F. beträdde denna föga banade väg. I sin vilda, skogiga födelseort fann han förträffligt tillfälle att undersöka denna växt-familj; föregången af några mindre förberedande skrifter, utkom äntligen 1821 hans *Systema mycologicum*, som genast gjorde epoch och ännu anses såsom grunden för alla forskningar inom detta natur-område. Utom det att denna Class af Växterna, liksom Insekterna bland djuren, är den vidsträcktaste i hela växt-riket, så att endast de Svenska arterna äro vida talrikare än de öfriga Växtfamiljernas tillsammansstagne, är deras studium förenadt med långt flera svårigheter, derigenom att de icke kunna förenas, så att man icke blott för bestämmandet af arterna icke genom exemplar har någon hjälpreda, utan äfven sjelf måste uppsöka hvarje art i naturen och det ånyo hvar gång någon ny fråga väckes eller jemnförelse blir nödig. Sedan det derföre blifvit ett mode, att mer botanisera i herbarier än i fria naturen, mera förskaffa sig resultaterna af andras forskningar än sjelf undersöka; har denna del derföre afskräckt de flesta; men också derigenom blifvit befriad från dessa vetenskapernas besvärliga parasiter. Före F. hade ingen vågat försöka ordna, än mindre uttömma denna snart oändliga massa af former, denna vetenskaps omätliga litteratur, uppkommen derigenom att enhvar, med undantag af några de bekantaste former, beskref hvarje sig företedde art under nytt namn, obekymrad om litteraturen. Efter att i naturen sett och undersökt ett större antal arter och former än någon annan, har detta blifvit verkställt af F., hvilket "kostat mera arbete och möda än någon hvarken kan föreställa sig eller tro" (hans egna ord i Företalet till Epier. Fung.). Genom upptäckandet och begagnandet af flera fört auringen till namnet rent okända eller alldeles öfversedda karakterer, blef det först möjligt, att så anordna och beskrifva dem, att deras be-

stämmande nu i allmänhet torde möta mindre svårigheter än de öfriga Kryptogamernas. Hela systemet hvilat på morfologisk och reflexiv grund; då de äldre var blott efter yttre utseendet. En annan mera mikrobiologisk åsigt önskar systemet endast deduceradt från de mest mikrobiologiska förstoringar, har ännu icke blifvit utförd; den är efter F:s tanka icke blott mindre praktisk och naturlig än all naturforskning i stort, utan den verkar äfven menligt på hela uppfattningen deraf, såsom läggande lika vikt på de mest tillfälliga afvikelser, än de mest normala och typiska förhållanden. Det mikrobiologiska bör icke beherrska det genetiska och morfologiska, och det förstnämnda vinner då först intresse, sedan det typiska blifvit bestämdt. F. har visat, huru man genom öfverseende häraf, efter blott mikrobiologiska karakterer, beskrifvit otaliga släkten och arter, hvilka han efter den mera mödosamma morfologiska undersökningen befunnit endast vara utbildade eller missbildade former till andra arter, hvilka man uppfört som skilda i hela familjer. Efter nära 20 års förlopp han pyligen utgifvit en *Epicrisis Syst. Mycol.*, sedan icke blott författaren sjelf haft tillfälle undersöka flera nya trakter, isynnerhet den i detta hänseende mycket egendomliga Upsala-trakten, utan äfven ganska mycket, som i sednare tider upptäckts i andra världedelar, blifvit tillsändt Förf. till granskning, så att denna nu utgör en så utvidgad hyggnad på den äldre grunden, och har släkternas och arternas antal bland de fullkomligare Svamparna blifvit tre- till fyrdubblade, i jämförelse med förhållandet den tid, då Förf. började sina studier. — Till och med i hans *Scleromyces Saccias* lemnas af Förf. insamlade exemplar af ett vida större antal arter än alla samtliga förut kände.

Efter samma principer är Förf:s *Lichenographia Europaea* bearbetad. Läfvarnas familj var visserligen öfverbearbetad i det speciella, men utan någon inre fast theoretisk grund, utan samband med de närförvandta, så att hela hyggningen luttade till fall. F. hade redan utgifvit flera arbeten, åsyftande en reformation af denna vetenskapen, då uti Tyskland uppstod en rent af revolutionär, inom sig fiendtlig skola, som endast nedref allt det bestående. I nämde arbete uppträdde F. såsom medlare mellan de äldre och nyare åsigheterna och framställde i sina liktidigt utgifna *Fundamenta Lichenologica* objectiva grunder för vetenskapens behandling, hvilken i sjelfva Lichenographien utfördes ända in i den minsta detalj och framtida utbildning. Häruti liksom i sina öfriga skrifter har Förf. sökt motverka Botanikens söndersplittrande i flera speciel-

vetenskaper såsom Physiologie, Anatomie o. s. v., då de endast gemensamt med det hela borde behandlas. Detta arbete belönades af K. Vet. Akademien med den stora Linnæanska Guldmedaljen. För Lafvarnes speciella kännedom äro de af F. utgifne *Lichenes Sueciae exsicc.*, jemte åtföljande *schedulae criticae* Lund 1821—1828, väl i sitt slag det fullkomligaste man äger.

Tidigt började F. äfven studiet af naturliga systemet, i hänseende hvartill han i flera smärre uppsatser trädt i opposition mot de allmännast hyllade meningarne, så väl mot den åsigt af naturen, som derföre vanligen ligger till grund, som emot dess utgångspunkter, deras subjectiva form och atomistiska byggnad. Förf. har försökt föra vetenskapen från abstractionens döda till reflexionens beständare men ändock lefvande former. Sjelfva artbegreppet har han velat återföra från antydandet af blotta characterer och öfvergångsformer till en hel uppfattning af arternes individuella lif och historia. Hit höra *Systema Orbis Vegetabilis*; tillämpadt på hela växtriket är hela Systemet i utkast framställt i *Flora Scanica*. Grundåsigten för förstnämnda verk är följande. Origtig är den vanligen antagna föreställningen, att naturen bildar en kedjegang, oupphörligen uppstigande från det lägre till det högre. Tvertom har naturen flera begynnelsepunkter och bildar flera utvecklingssphärer, hvilka, enligt den allmänna åsigten, ej med hvarandrn låta sig förenas. Deremot äger ett mångfaldigt vexelförhållande rum mellan de särskilda naturföremålen, och detta måste framställas inom de olika utvecklingssphäererne, medelst de motsvarande gruppernas anordning. Fåfång är således den fromma önskan, att utfinna ett naturligt system, hvilket vore naturens eget, och detta af det skälet, att naturen är en fullständig organism, hvaremot våra systematiska grupper till större delen äro godtyckliga, och vidare omedelbar skaparen af hvarje system måste ur naturen sjelf hämta den ledande, det hela genomgående ideen och genom den gifva själ åt sin uppställning; korteligen, ett system måste vara mer än resultatet af den rena empirismen, men ändock, i hänseende till sitt innehåll, endast stödja sig på en verklig naturbeaktelse. Det är just denna sistnämnda eller det factiska, som i naturvetenskaperne är hufvudsak; allt systematiserande är i sig sjelft ett lappverk, fast oumgångligt för hvarje tids behof.

Hvad F. gjort för Svenska Florans fullkomliga växter och växtgeographiska kännedom är Svenska Botanisterne tillräckeligen bekant. Framstegen i kännedomen af Södra och

Vestra Sveriges vegetation (hvars skillnad från Östra Sveriges först anmärktes i dess *Flora Hallandica*) för sednare tider tillkommer hufvudsakligen honom, som i alla directioner berest dessa provinser, alltid på egen bekostnad. Utom upptäckandet af en större mängd förut inom fäderneslandet oöfdda växter, hafva i synnerhet alla svårare och kritiska släkten såsom *Potamogeton*, *Rosa*, *Viola*, *Hieracium*, *Rumex*, *Mentha*, *Salix m. fl.* i dess *Notitiae Florae Suecicae*, blifvit monographiserade.

Upptagen af större, i hela vetenskapen ingripande arbeten, har F. icke ännu hunnit i ett helt utgifva frukterna af sina mångåriga studier af Nordiska vegetationen till en hel *FZ. Scandica*, hvarmed han dock för närvarande är sysselsatt. Såsom ett af de viktigaste förarbeten dertill torde böra nämnas *Herbarium Normale*, hvaraf Mag. Ringius besörjt de 2:ne första fasciklarna; de tre sednare äro af Prof. F. sjelf; ett företag som fordrar betydlig uppoffring.

Utom dess har F. utstrött en mängd smärre afhandlingar dels i tidskrifter, dels i dissertationer, till en del omtryckta eller öfversatta i Utländska Journaler. Bland de med praktiskt syfte torde böra nämnas dess afhandlingar om "Rost och Brand" Lund 1821 och "öfver ätliga Svampar" Upsala 1836, hvilket sednare i stats-oeconomiskt hänseende vigtiga ämnen synes vinna mera framgång inom fäderneslandet än förf. väntat.

Gift 1832 med *Christina Wieslander*. Har med henne 5 söner och en dotter.

Skrifter: *Observat. mycologicae, praecipue ad illustr. Floram Scandicam*. P. 1—2. Havniae 1815, 18. — *Systema Mycologicum, sistens Fungorum Ordines, Generes & Species etc.* Vol. I—III. Lundae et Gryphsw. 1821—29. — *Elenchus Fungorum*. Vol. I. II. Gryph. 1828. — *Systema Orbis Vegetabilis*. Lundae 1825. — *Notitiae Florae Suecicae*. P. I—VII. Ib. 1814—23. Ed. 2:da. Ib. 1828. — *Flora Hallandica*. P. prior. Ib. 1817—18. — *Symbola Gasteromycorum*. P. 1—3. Ib. 1817—18. — *Lichenum Diatomae nova*. Ib. 1817. — *Om Brand och Rost på Säd*. Derst. 1821. — *Scleromyceti Sueciae exsiccati*. Decas 1—30. Ib. 1818. — *Lichenes Sueciae exsicc.* Fasc. 1—4, 7, 9, 13. Ib. 1818—27. — *Schedula critica de Lichenibus suec.* 1—7. 1824, 25. — *Novae Sched.* 1826, 27. — *Sûrpinum Agri Fennionensis index*. Ib. 1825, 26. — Rön i K. Vet. Akad. Handl.; i *Phys. Handl. m. d.* — Nyare i Upsala utgifna arbeten: Nytt Svar på frågan: hvilka väx-

ter äro de fullkomligaste? (i Skandia 1855, öfvers. i Regemab. Bot. Zeit. 1856). — Flora Scandinica. Ups. 1836. — Anteckn. öfver de i Sverige växande ättliga Svampar (i 8 Disput.) 1836. — Botaniskt-antiqu. Excursioner (i 4 Disput.) 1836. — Om Pilplanterier och deras vikt för Landthushållningen (i 2 Disput.) 1836. — Lantini Generis Synopsis 1836. — De Hist. Natur. studio Controversiis. 1836. — Genera Hymenomycetum. 1836. — Specileg. Plantarum neglectarum 1836. — Ad. Afzelli Fungi Guineenses. 1837. — Epicrisis Systematis mycologici. 1838. — Boleti Generis illustratio. 1838. — Novitium Flora Suecicon Mantissa II. Ups. 1839.

(Källor: Convers.-Lex. der neuesten Zeit. u. Litterat. Leipz. 1835. — Conv. Lex. der Gegenwart. Leipz. 1839. — Wikströms Conspect. Lit. Botan. — Särskilda Meddelanden.)

2. FRIES, BENGT FREDRIK.

En släkting till den föregående. Född d. 24 Aug. 1799 i Helsingborg, der Fadren *Anders Peter F.*, var Stadsphysicus; Modren hette *Helena El. Holst.* Tidigt förlorade han sina föräldrar. Redan år 1810 inskrefs han som Student i Lund. Af sina anförvänder var han bestämd för Juridiska banan och hade redan under Prof. Holmbergssons fullbordat sin cours deruti, då kärleken till Naturvetenskaperna tvang honom till att alldeles förändra sina studier. Blef. Phil. Mag. i Lund 1823; Hist. Nat. Docens s. å.; Med. Licent. 1827; Anatomiae Docens 1828; förestod 1831 Naturhistoriska Professionen. Tjänstgjorde tillika 1830—31 såsom tillf. RegimentsLäkare vid R. Skånska Dragonerne. I Nov. 1831 utnämndes han till Zoologiæ Intendent, med Professors karakter, vid Naturhistoriska Riksmuseum. Företog 1833, dels på R. Vet. Akad. understöd, dels genom subscription af flera Akademiens ledamöter, en vetenskaplig resa till Tyskland, Frankrike, Nederländerna och Dannemark, hufvudsakligen för att studera och träda i förbindelse med de förnämsta utländska Museer. Redan 1821 hade han företagit en Naturhistorisk resa till Norra Lappmarkerna och Finmarken, samt särskilda år till Gottland o. s. v. Från våren 1837 vistades han hela året, äfven vintren, till sommaren 1838 i yttre Bohuslänen (jemte sin familj), för att studera Fiskarne och hafvets tallösa egg-läggande djurformer.

Prof. B. F. hade, i likhet med våra flesta Zoologer, börjat sina studier som Entomolog och såsom sådan har han utarbetat flera förtjenstfulla afhandlingar. Därefter egnade

han sig mer åt de högre vertebrerade Djurclasserne; hans sednaste studier voro företrädesvis egnade åt Ichthyologien och de ofullkomligare hafsdjuren. Han var säkerligen en af de mest mångsidigt bildade Zoologer Fäderneslandet egt. De ichthyologiska afhandlingar, som han låtit införa i de sednast utkomna årgångarne af K. Vet. Akad. Handlingar, äro af högsta vikt och intresse, icke blott för Svenska Faunan, utan tillika upplysande flera de dunklaste punkter i Ichthyologien. Af dess, i förening med Prosten Ekström utgifne Hufvudverk, "Svenska Fiskarne, lära endast 5 Häften under Prof. Fr. lifstid blifvit utgifne; men han efterlemnar för fortsättningen högt viktiga samlingar och anteckningar, hvilka af den efterlevande medarbetaren säkerligen komma att redigeras. Detta arbete är icke blott i vetenskapligt hänseende af erkänt värde, utan äfven i artistiskt (figurerna äro under Prof. Fr. insesande ritade af Kammarjunk. Wrights mäterhand) det mest fulländade, som i Naturhistorisk väg hos oss hittills utkommit.

Af dess viktiga samlingar och undersökningar af Molluscer och andra smärre hafsdjur är oss vetterligen intet utgivet. Han studerade dessa i förening med Mag. Docens Lowén i Lund; som, jemte sina egna viktiga upptäckter i denna väg, utan tvifvel äfven allmängör sin afledne väns.

Af K. Vet. Akademiens Zoologiska Museum har Prof. F. en alldeles ojemförlig förtjenst. Man kan utan öfverdrift säga, att han är dess skapare i dess nuvarande form: han har icke blott betydligt riktat det genom egna samlingar och utbyte, utan helt och hållet ånyo ordnat det på ett sätt, som i noggrannhet, ändamålsenlighet och yttre elegans täffar med, om icke öfverträffar, de yppersta utländska. Detta arbete ensamt, som på få år blifvit verkställt, vittnar på en gång om dess omfattande sakkännedom och utomordenteliga arbetsförmåga.

Död genom ådragna rheumatiska plågor i Stockholm d. 6 Apr. 1839; efterlemnande en Enka (*Aana Lundberg*) och 3 Döttrar. Så mycket han än saknas som vetenskapsledare, så törde sorgen öfver förlusten af den enkla, anspråkslösa, för allt sannt och rätt varma mannen icke vara mindre allmän.

F. var Ledamot af K. Vet. Akad., af K. Landbruks-Akad., af Svenska Läk.-Sällsk., af Physiogr. Sällsk. i Lund, af K. Vet. och Vitterh. Samhället i Göteborg, jemte flera utländska lärda samfund.

Skrifter: 1 Entomol. Diss. — Årsberättelse om nyare Zoolog. arbeten och upptäckter, lemnad till K. Vet. Akad. 1832 och 1833, år:

— Beskrifning öfver Nya Insekter från Columbien, i K. Vet. Akad. Handl. 1835; särskildt utg. 1834. — Svenska Fiskarne med illu-
 Figuren. Ritade af Wright. Häft. 1—5. Stockh. 1821 — 38.

(Källor: Sacklén's Lärar-Hist. — Särsk. Meddelanden.)

FRIESENDORF, JOHAN FREDRIK. — FRIESEN- DORF, CARL GUSTAF.

1. FRIESENDORF, JOHAN FREDRIK.

Ättens fädernesland är grefskapet March i Westfalen, hvarifrån den utspridde sig till Karland och Sverige. Denne den Svenska familjens stamfader var född i Bremen 1617. Skref sig till Herredyk, Kyrup och Storfors. Var nyttjad i åtskilliga negociationer. Engång användes han till att underhandla med Portugal; en annan gång afslöt han såsom Svensk gesandt 1661 alliancen med England, om hvårs dåvarande förhållande hans missions-berättelse innehåller åtskilliga märkvärdiga uppgifter. Af K. Carl II upphöjdes han till Baronet och Riddare. Var äfven Riddare af Gyllene Sporren, samt af Kejs. Leopold 1685 upphöjd till Riksfriherre. Föröfrigt hade han titel af Hof- och Commerce-Råd. Tillsammans med Abrah. von Eik, som sedan blef CommercesPresident i Göttheberg, uppgjorde han 1662 planen till ett General-Factori, som lofvade handeln betydliga förmåner, och hvarföre Kongl. Privilegium samt Instruction s. å. utfärdades. Dog 1669.

Gift med *Margaretha Gärfelt*, hvårs fader var Öfverste, Öfver-Commendant i Calmar och Krigs-Råd. Söner: 1. *Johan Fredrik*, tog 1680 afsked som Lieuten.; 2. *Carl Gustaf* (se nedanf.); 3. *Magnus Gabriel*, stupade i slaget vid Pultava såsom Qvartermästare vid Lif Drabanterne. Då den mellerste 1703 blef Svensk Friherre, fick han tillåtelse att äfven låta intaga sina bröder i diplomaten.

(Källor: Sjörmans Matr. Del. 1. s. 184 o. Tillägg s. VI. — Nya Sv. Bibl. I. B. 2 Del. sid. 142. — Gezelii Biogr. Lexicon.)

2. FRIESENDORF, CARL GUSTAF.

Son af den föregående. Föddes i Stockholm 1663, blef 1703 Friherre och 1740 CancelliRåd. Han hade ärfvt sin faders diplomatiska skicklighet och nyttjades såsom E. O. Envoyé dels till Hannoverska hofvet, dels 1713 i en hemlig underhandling med Sachiiska hofvet; såsom Ministre Plenipoten.

uppehöll han sig 1712, 1713 och 1715 vid Preussiska hofvet, men sistnämnde år råkade han i onåd, så att han befalltes att inom 24 timmar lemna Berlin. När detta honom ankyddes, svarade Frih. Friesendorf: "det är mig okärt, att jag ej får blifva här så länge, ty jag har för detta fått min Konungs ordres, att inom 12 timmar vara härifrån." Görtz communicerade med honom sina planer angående Stettin. Han tog sistnämnde år i Stralsund. Gift med *Anna Christina*, lotter af Canc.-Rådet och Stats-Sekret. Joh. *Rehnsköld*.

Deras son, FREDRIK f. 1707, blef 173. E. O. Canzlist i Str. Exp., 173. Hofjunkare, 1735 Kammarherre, 174. Hofmarskalk, 1747 Landshöfd. i Vesterås, 1748 R. N. O., 1751 R. N. O., fick 1757 Presidents-titel, 1761 RiksRåd, 1762 R. C. af alla K. Maj:ts Orden, 1763 tillika CancelliRåd, 1767 President i LagCommission, fick 1769 vid Riksdagen i Norrköping afsked och dog 1770 på Vallstanäs i Upland. Gift med Cath. *Elis. Stjerndahl*, hvars fader var ÖfverInspector och 1698 adlades.

(Källor: Stjernm. Matr. — Nordbergs Carl XII:s Hist. — Gez. Biogr. Lex. — Rehbinders Cancell. Hist. — Cederschjöld, RiksdagsHist. Bih. sid. 179, 180.)

FRIETZCKY, CLAS DE.

Enligt en anteckning i Palmsköldska Samlingarne härstammar ätten från en adelig familj uti Böhmen. En onämnd medlem deraf "qvitterade för sanna Evangeliska läran hem och bods derstädes, samt emigrerade sig med tvenne söner under veriges Kronos Milice." Densamme stupade vid Nürnberg 1632, och hans äldre son vid Nördlingen. Från den yngre ärstamma alla de ledamöter af ätten, som varit i Sverige boende. Ätten immatriculerades 1699. Jfr vidare Stjernmans latr.

Ibland de utmärktare politiska karakterer, som den beundade och i mycket berömliga, den fördömda och i ännu flera beundanden fördömliga frihetstiden fostrat, skall *Clas de Fr.* namn i alla tider blifva aktadt och oförgätet. F. torde föröfvesvis kunna gälla såsom en afbild och ett uttryck af allt det med skäl prisvärda i nyssnämnda periods sträfvanden. Det är nationens uppvaknande nit för allmänna angelägenheter och deltagande för det offentliga lifvet, som utgör det ljusa partiet i den mörka taffan; och den som ej skyr mödan af att göra bekantskap med den litteratur, som i följd af de nya förhållandena för ett århundrade tillbaka i fäderneslandet hör-

jade upplomstra och blifa frukt — till dess partiernas rasarå-
 åstadkom regeringssättets förändring, då förbänget drogs ned
 och det goda försvann med det onda — skall ofta blifva öf-
 verraskad af tankar och förslag, som man trott tillhöra våra
 tider, samt finna sanningar och satser uttalade, som först se-
 dermera i Europa kommit till tals och gällt för snillester af
 en Smith och hans medtäflare och efterföljare. Det var först
 vid denna tidpunkt, som man började tänka och skriva äfven
 för den större allmänheten, som man på modersmålet började
 behandla och utveckla nästan alla ämnen, som rörde det of-
 fentliga lifvet, "Allmänna Hushållningen", regeringssättet, mynt-
 väsendet m. m., som man började underkasta de offentliga ä-
 renderna en granskning, hvilken, ehuru ofta grundligare och
 mera sansad än vår tids, dock sällan eftergaf den i allvar-
 sambet. Karakteriserande för tiden är äfven inrättandet af
 en ny Profession (Jurisprud. Oeconom. et Commec.) i Upsala
 1741, till hvars beklädande, oaktadt parti-nitet, den berömda
 Berch utsågs, hvilkens arbeten äfven af utländningar högt
 värderades.

Det var under sådan yttre förhållanden, som F. föddes i
 Jan. 1737. Han var yngste sonen af Öfverste-Lieutenanten
Johan de F. Med all framgång bedrefs den unge F:s under-
 visning; men hans håg vände sig snart mera uteslutande till
 de studier, som nu började hafva det viktigaste inflytandet på
 fosterlandets angelägenheter, — Sveriges lagar, statsrätt och
 ekonomi. F:s lefnadsomständigheter äro i allmänhet föga be-
 kanta. Vi känna blott, att han omkring 1750-talet för en tid
 inträdde på Lands-Cancelliet i Örebro. Men snart förmådde
 honom familjeförhållanden och egen böjelse att öfvergifva em-
 betsmannabanan och egna sig åt det oberoende landtmanna-
 lifvet, hvarföre han blef Brukspatron. Hans vidsträckta kun-
 skaper, den skicklighet han ådagalade i sina angelägenheter
 och i vården af sin hushållning, samt den redliga och ädla
 karakter, för hvilken han allmänt gjort sig känd, blef en
 tillräcklig recommendation hos alla vänner och dem som delade
 hans yrke, så att han snart utvaldes till Directör i ett
 bruksbolag. Hvad han var i det enskilda lifvet visar sig bäst
 genom hans behandling af allmänna ärenderna, sedan han blif-
 vit Riksdagsman; ty snart förvärfvade han sig på Riddarhuset
 anseende såsom en af de klokaste och oegennyttigaste män
 som någonsin der uppträd. Hans offentliga verksamhet ligger
 till största delen inom Gustaf III:s regering. Denne Konung
 som med sin ovanliga tjuvningsförmåga besegrade allt och nå-
 gon gång tyckes hafva fört sjelfve Fernen i ledband, och som

i allmänhet sällan var rådlös för sina planers genomdrifvande, kunde dock aldrig imponera på F., hvilken påminner om skaldens ord:

Cuncta terrarum subacta
Præter atrocem animum Catonis.

F. var äfven lika mycket upphöjd öfver att fika efter lumpen folkgunst; han bör utan tvifvel anses såsom en af Sveriges redbaraste och sjelfständigaste representanter, och har fått en lika sann som skön bild af hvad han var genom den enkla prydnaden på hans grift, den svenska graniten.

Ur klippan bruten, som ej rörs af floden . .

Så rördes ej för magten eller mängden

Hans Svenska dygd ifrån sin fasta grund,

såsom Franzén sjunger vid hans minnessten. (Skaldestycken II. 320).

Det välde, som Hattarne 1700 efter Konungens thronafsägelse lyckades tillvinna sig, blef ej långvarigt. Mössorna fingo åter öfvervigten efter Gustaf III:s thronbestigning 1771, och F. ansågs såsom en af deras förnämsta hufvudmän. Hattarne voro dock talrika på Riddarhuset och sökte i synnerhet att befästa Rådets myndighet; Mössorna åsyftade att ännu mer inskränka Konungamakten och öka Ständernas makt. Man gjorde allt för att binda det unga lejonet. Den nya Konungaförsäkran, hvarom man i 8 månader tvistat och som Gustaf underskref utan genomläsning, var ämnad att förvandla honom till en skuggkonung. Hvad som för öfrigt visade Adeln öfverdrifna anspråk, underhöll oenigheten hos de andra stånden och påskyndade den gamla regeringsformens fall, var Adeln obenägenhet att bifalla de ofrälse Ståndens påstående, att äfven oadliga embetsmän och officerare skulle kunna bekläda de embeten, som hittills endast blifvit besatta med ädlingar. I detta afseende förtjenar att läsas F:s anförande, värdigt en 1800 års man: "Då olika förmoner bland ett fritt folk lätteligen kunna verka oro, missnöjen och gäsning i sinnena, samt tillika underhåller ett nästan oundvikligt agg hos de andra stånden emot det ståndet, som är innehafvare deraf; så lär ingen Ridderman finnas, som skulle påcka på en förmonsrätt af sin härkomst emot förtjenst och skicklighet; utan heldre söka undanröjda alla tillfällen dertill, och i stället vidtaga de medel, som befordra frid, lugn, kärlek bland medborgare; som förekomma alla tvistigheter af stånd mot stånd; som hindra skörden af alla de oenighetsfrö ovänner och frihetsfien-

derne utså; hvilket lyckliga föremål genom vänlig öfverenskommelse stånden emellan kan erhållas, när de till den ändan bemöta hvarandra med den agtning, foglighet och broderliga kärlek, som är medståndet värdig, då det ena ståndet skall frivilligt eftergifva något af sine ömaste rättigheter." (Protoc. i sammanträdet till öfverseende af Svea KonungaFörsäkran 1771. s. 49). De tre ofrälse stånden hade redan 1660 genomdrifvit den grundsats, att vid tjänsters besättande meriter och capacitet, men icke kärkomst skulle komma att anses (Reg. form. af d. 2 Nov. 1660 §. 8); ehuru adeln fyra år der- efter lyckades att få detta stadgande lämpadt endast på sig och sina tre classer. Genom Reg. formen af 1720 gynnades i detta afseende åter adeln; men de ofrälse stånden voro nu för mycket upplysta för att icke yrka hvad de hundrade år förut yrkat och genomdrifvit. Hvad af dylika tvistigheter, hvilka Konungen froddes underhålla, blef följden, är allmänt bekant. Den så kallade friheten nådde sin slutliga undergång.

Till katastrophen medverkade Mössornas öfverdrifna nit i flera afseenden. Hade ej dessa uppväckt så många stridigheter vid Konungaförsäkrans uppsättande, och vid sina ransakningar angående Adolf Fredriks thronafsägelse och vexelexursen gått Hattarne så hårdt på lifvet samt antastat Rådet och andra Embetsmän, som derigenom tvungos att kasta sig i Konungens armar, så skulle denne ej så lätt kunnat fullborda sin revolution. Den redlighet, klokhet och moderation, som utmärker F:s offentliga lif, gifver skäl till den förmodan, att han icke gillat de obetänksamma steg, hvarigenom Mössorna sjelfve förorsakade en regementsförändring, så uppriktigt han än var deras parti tillgifven. Men om F. förutsåg en händelse, som skulle skaffa Konungen en ökad makt, så gillade han den derföre ingalunda, och ansåg alltid 1772 års Regeringsform såsom ett hastverk, der till och med motsägelser kunde uppvisas.

Ifrån 1772 till 1786 var på det hela ett temligen godt förhållande mellan Konungen och Adeln. Dock glödde ett hemligt missnöje med regeringen hos många af frihetsvännerna, bland hvilka äfven F. var. På visst sätt fortforo ännu partierna, dock med den skillnad, att de i stället för Hattar och Mössor hade förvandlat sig till Royalister och Frihetsvänner. De sistnämnda egde sitt förnämsta stöd hos Adeln, som ej kunde glömma sin forna makt. Detta visade sig redan vid 1778 års Riksdag, under hvilken uppträden föreföllo, som läto Konungen förstå, att Adeln ännu en gång kunde bjuda

honom ett allvarsamt motstånd. Konungens godtyckliga förebåg att förändra Riddarhusets omröstning, hvarigenom Adeln, enligt Gustaf Adolfs RiddarhusOrdning, skulle rösta classvis i stället för personligen, hade redan väckt ovilja. Omröstningen fördelades derigenom åter på Herre-, Riddare- och Svenske-classen, och man misstänkte, att regeringen, genom sitt nflytande på de tyvenne lägre classerna, härmed afsåg den lägre och sjelfständigare adelns öfverröstning, heldst riddarelassen ökades med 300 familjer. Men ett ännu ömtåligare ömne blef snart upphof till lifligare uppträden. Knappt hade den allmänna glädjen öfver Kronprinsens födelse nått sin höjd, då Fersen, några dagar derefter, uppläste ett memorial, som fördrade för banco-utskottet en instruction, som kunde tryggaanken för regeringens penningerequisitioner. Dock lyckades det Konungen, genom Fersens eftergifvenhet, att utverka adelns samtycke till sin begäran, att banco-utskottet måtte aflägga yttrelse öfver de förslag, som gjordes af Konungen, hvarigenom nationen lemnades i okunnighet om bankens verkliga tillstånd. Ehuru F:s förhållande vid detta Riksmöte är föga bekant, är det dock tydligt, att han djupt ogillat denna eftergift, äfvensom Konungens sjelffrådiga förändring af Riddarhusets omröstning, då man tager i betraktande hans verksamhet vid den närmast följande Riksdagen, der han uppträdde med kraftfullare allvar och egentligen beredde sin stora ryktbarhet.

Vid Riksdagen 1786 möttes Gustaf af en oförmodad moträfvlighet, som tillräckligt öfvertygade honom, att ett mäktigt parti sökte hämma hans planer. Svåra missväxtår, de både i moraliskt och ekonomiskt afseende menliga följderna af de rekala brännerierna, utländska resor och en vårdslösad hushållning gynnade alltförmycket aristokraternes bemödanden att hos nationen svärta regeringen. Under sådana omständigheter sammankallades Ständerna. Egentliga afsigten med denna Riksdag är ej klart uppdagad. Troligen ämnade Konungen att upprätta hvad man å Ryska sidan förhade, och till rikets säkerhet taga nödiga mått och steg; samt pröfva sin grund. Han hade misstagit sig om denna sednare; det var hans fel att mera forska i de utländska cabinetternas hemligheter än i na undersåtarnes hjertan. Det är dessutom icke osannolikt, att Konungens omdöme i afseende på nationens tillgifvenhet lifvit med afsigt missledt.

Riksdagskallelsen kom ganska sent och för Konungens inner helt oförtänt; men Fersen lærer tre månader förut

haft kunskap derom, så att god tid var att reglera valen. Konungen lärde snart inse hvad pluralitet var att vänta, och uppsatte i hast några propositioner, hvilka af Ständerna med ovilja upptogos. Oppositionsmännen hade beslutat att nu af alla krafter motverka Gustafs förslager. F., som kanske menad ärligast af dem alla, blef en af de förnämsta ledarne af deras manövrer. Propositionen om passevolancen, hvilken i sednare tider frivilligt och med allmänt samtycke blifvit antagen, afslögs. Statens behof kräde medel, och i stället att bereda dem genom bifall till förslaget om husbehofsbränning emot afgifter, som nu äro af Ständerna sjelfve stadgade, yrkades, att bränningen såsom regale måtte utan ersättning uppbåas. Det var i denna fråga som F. vann sin största triumph genom sitt ryktbara memorial, som ansågs för ett mästestycke af bindande kraft och logisk styrka. Han bevisade deri, att det var en Svenska folkets oafhärliga rättighet att odla sin jord och förädla dess producter; att denna rättighet aldrig varit bortgifven och följaktligen icke behöfde återköpas; samt att den blott för en viss tid kunde till regeringens disposition öfverlemnas, men med samma rätt sedan återtagas. F. uttryckte så fullkomligt sitt ständs tanka i detta memorial, att det mottogs med det mest odelade bifall. Äfven bondeståndet återropade sig ofta på det samma (jfr dess protocoller s. 124 (ett märkligt anförande), 141, 143, 146, 149). Jon Bengtsson uppmanade dessutom "att gå till vår nådige Konung med anhållan att bli bibehållne vid 1772 års bevillning, och af våra bränvinsrättigheter igen, då ett glädjerop öfver alla orter skulle bli." — Det allmänna missnöjet med de regala brännerierna gjorde det troligt, att bondeståndet skulle ingått i hvilken bevillning som helst för att slippa olägenheterna deraf*) (såsom det synes af flera memorialer i detta stånd) och de öfriga öfrälse Stånden skulle troligen ej gjort mycket motstånd. Det var adeln af vikt att i denna punkt söndra Stånden, emedan denna afgift äfven skulle drabbat dess redan förut högt beskattade bönder, och hvad man afhände dem blifvit äfven förr eller sednare kännbart för deras herrar. Man flydde derföre både till calculer och sophismer. Man uträknade på Riddarhuset, att, som vid husbehofsbränning aldrig erhöles mer än 13 kannor per tunna, då deremot kronan får 18, så skulle, om den förre blefve tillåten, 145,584 tunnor så

*) Man har påstått, att olägenheterna med afgift blifvit uppdrädda på det att en så mycket betydligare afgift skulle beviljas.

mera än dittills behöfva införskrifvas, hvilket skulle öka de årliga utgifterna för denna vara med 50 tunnör guld. Man har i ännu sednare tider sett hvilken verkan stora calculer och sifferhopställningar gjort på Ständerna; det var då ej så underligt, att de ifrågavarande ej förfelade sin.

Men F:s beryktade memorial var tillika en förberedelse till ännu större planer af honom och hans vänner. Man ville förbinda bönderna med adeln samt förmå begge Stånden, att gemensamt yrka en granskning af statsverkets tillstånd och att finanserna skulle sättas under en ständernas commission. Detta insåg Konungen, hvarföre han, under förevändning af nödvändigheten att resa till Skånska lägret, långt före den i Regeringsformen utsatta tiden, och utan att hafva tagit Ständernas besvär och propositioner i öfvervägande, med Fersens bifall *), som disponerade Riddarhuset, lät aflysa Riksdagen, oakadt de föreställningar, som i anledning af ryktet derom inom Stånden gjordes. Samtidiga handlingar påstå, att adelns nit för folkets rättigheter, för tryckfriheten m. m. blott hade för afsigt att vinna popularitet, och att ändamålet dermed icke var att afhjelpa, utan att egga nationens missnöje, äfvensom att Fersen, då hettan stigit till sin höjd, concurrerat med Konungen om Riksdagens hastiga afslutande af fruktan att rättelse skulle följa i de punkter, som voro så tjenliga att underhålla misstroende. Det hufvudsakliga, som F. och hans vänner vid denna Riksdag vunno, var emellertid, utom undvikandet af höjda skatter, att trenne Stånds beslut förklarades för afgörande vid Riksdagarne (hvaraf Konungen sedan begagnade sig vid Säkerhets-actens genomdrifvande), samt att tjenstemän ejingo afsättas utan dom och ransakning. Gustaf dolde ej sitt missnöje med Ständerna, utan förklarade, att han ej snart ämnade återse dem. Den harm, han hyste mot F. och hans vänner, minskades ej heller, då adeln följande året nästan allmänt afslog de contracter, dem Gustaf på sockenstämmorna erbjöd, angående fri bränvinsbränning. F:s dietamen till sockenstämman kan ses i andra bandet af Högpenerska Samlingen.

En strid på lif och död mellan Gustaf och de missnöjda kunde icke mera förekommas efter Finska kriget och Anjala-förbundet. Att kufva sina motståndare och gifva dem ett afgörande slag genom en utvidgad konungamakt blef nu hans förnämsta systemål. Sina afsigter hoppades han kunna genom-

*) Så uppgifves af olika partier. Jfr Heml. Handl. II. 61, 79, 178.

drifva genom de mot adeln motvilliga ofrälse Stånden och sammankallade Ständerna 1789. Adeln, i stället för att besvärja den hotande stormen, tycktes nu, lika blind som 1774, göra allt för att framkalla den. Den började sina öfverläggningar med att på det häftigaste beifra de mot densamma och arméén utspridda förklenliga skrifter. Äfven F. talade med värma deremot. Men härunder undfölo ej sällan Riddarhusets talare yttranden, i hvilka man igenkände eller trodde sig igenkänna den gamla aristokratiska andan. Den omständlighet, hvarmed man utbredde sig öfver de tjänster, adeln i äldre tider gjort fäderneslandet, var af ringa bevisningskraft mot de beskyllningar, som gjordes den nuvarande adeln; tvertom sig parti-nitet derigenom endast desto lifligare contrasten med det nuvarande förhållandet. Emellertid hade adeln, som ganska väl anade Konungens föresats att öka sin makt, betänkt sig på att motarbeta hans afsigter. Men dess förnämsta hufvudmän, Fersen och De Geer, voro sins emellan oense, och hvardera ville vara ensam chef för partiet. De tilläto dock F., "en ganska ärlig, välmenande, förfaren, oförsagd, driftig, med god talgäfva försedd och i affärerna kunnig man" (a. st. II. 173, 198), såsom ounbärlig, att bevista deras öfverläggningar. F. föreslog att man, såsom den enda utvägen att motverka Konungens planer, skulle bringa ett annat stånd öfver på adelns sida, i hvilket fall Konungens propositioner om möjligt blifvit antagna. De Hemliga Handlingarne berätta, att "vid planens formerande till riksdags-operationerne mötte strax den svårigheten, att man var utan penningar, som väl lofvades af Österrikiska Ministern Grefve Stadion, men han höll ej ord, hvilket ansågs som en obegriplig politik af Kejsarinnan, då hon ofta i oträngdt mål användt flere summor. F. behöfde, för att söndra ett visst stånds ledamöter, 7000 R:dr. Konungen hade redan hjudit 14,000; men de voro determinerade att för halfva summan hellre biträda det nyttiga för fäderneslandet. F. blef ganska bedröfvad, när ingen utväg fanns till en så lumpen summa, och att rådpläga derom med Fersen var föfångt.. Sedan F. sunnit utväg till en tredjedel af summan, vände han sig till De Geer, men äfven han nekade sitt biträde uti en så högt vigtig sak, hvarigenom allt hopp försvann." (Flere misstänkte också derföre Fersen och De G. att i tyshet hålla med Konungen)... "F. felade deruti, att han ej underättade andra välmenande härom, då saken ofelbart blifvit hulpen. Under denna medellöshet blef frågan, hvad som skulle företagas: flere välmenande begärte, att till en begynnelse

borde man företaga F:s sedan sista Riksdag af Adeln och Bondeståndet bifallne, men ännu på bordet liggande dictamen, hvars verkan varit den: att om än Konungen icke bifallit propositionen, så hade Bondeståndet icke dessmindre ansett Adeln såsom sina vänner. Derefter hade frågan bordt väckas: om ej kriget kunde slutas utan Rikets skada och vanheder, samt dess början undersökas. Men Fersen opponerade sig deremot med alla krafter, såsom vådligt och halsbrytande, och man nödgades ingå i hans idéer, för att undvika schisme inom ståndet, äfvensom man först borde vidröra pasquillerne öfver adeln och arméen, hvarigenom han påstod att Riddarhusets värdighet vore bäst bevarad, och i öfrigt intet gå ett steg ifrån lagen. Den anmärkningen vore ock gammal: att revolutioner icke mer än en gång lyckas för en och samma person. Fersen författade sjelf den historiska delen af De Geers så kallade Memorial, hvaruti han anförde de Konungars olyckliga regering, som sökt förtrycka sin Adel." (Adelns Prot. sid. 16). "Denna saken kunde icke hos de på Adeln förbittrade stånden göra något förmånligt intryck eller bibringa dem någon fördelaktig opinion om adelns omsorg för allmänt väl, när de började med ett dem ensamt rörande mål, och sådant uti en hesynnerlig och ovanligt hög ton. Det besvarades någorlunda höfligt af Preste- och Borgarestånden, men ovetligt af Bondeståndet: hvaraf man ser, att Fersen, som ej kunde föla att inse denna effect, i mjugg arbetade under ett täcke med Konungen, hvarföre ock både Fersen och De G. pro forma arresterades, för att soulagera Stockholms pöbel med flere af Ständerna."

Emellertid gjorde F. allt hvad han förmådde. Han var själen i de förslag, som gjordes om tillsättande af statsutskott och Ständernas instruction för det hemliga utskottet, hvilket directe hotade att störta Konungens planer. Den 6 Febr. projecterade F. en instruction för de af Riddarhuset, som skulle väljas till ledamöter i Hemliga Utskottet. Konungen derom underrättad, skref dagen derpå en biljet till Landtnarskalken, hvori han förklarade, att en sådan instruction vore stridande mot Reg.-formens innehåll och att Landtm. på det sätt deröfver kunde tillåta någon ventilation. Denna biljet ankom just under sessionen och under det att F. yrkade, att hans förslag rörande instructionen skulle företagas till afgörande. Sedan Landtm. uppläst biljeten, uppstod ett förfärligt rop och sorl. Konungen begagnade sig af detta bekanta öväsande och lät Landtm. anklaga Adeln för ett ovärdigt upp-

förande mot sin Ordförande. Fersen negocierade skriftligen om förlikning med Landtm., och ville genom Duvall proponera en sådan i conclaven, men alla voro deremot.

Tiden var inne för ett afgörande steg. Ständerna uppkallades på Rikssalen, der Konungen gjorde Adeln de hårdesta förebråelser och slutligen dref dem, på ett hittills oerhördt sätt, ur Rikssalen till deras eget samlingsrum. Hit ankommen, fortfor Adeln i sitt påstående att ej hafva förbrutit sig, och vägrade afbön, förrän den blifvit öfvertygad om förbrytelsen. Emellertid uppvaktade en deputation från de ofrälse Stånden Konungen och bådö honom att använda alla medel för att bringa riksdagsärenderna till slut. Konungen lofvade "att styra vrängo och sjelfsväld hämma", och skickade snart vakt för att arrestera de förnämsta bland Adeln, såsom Fersen, De Geer, Pechlin *) m. fl. och i synnerhet F., för hvilken Konungen fruktade, hvarföre han ock lät försegla hans papper. Men alla undersökningar efter Ryska penningar, dem man påstod hafva kommit till frihetsvännerna, voro fruktlösa. Konungen lærer efteråt hafva bekant, att han ej skulle hafva skridit till så afgörande steg med Adeln, om icke vissa af ofrälse Ståndens hufvudmän hade öfvertygat honom, att Ryska penningar voro ankomne. F. lösgafs först vid Riksdagens slut, då han mottogs af sina medbröder med högsta glädje. Hans politiska karakter var för öfrigt den, som gick fri och ren från denna Riksdags skärseld; ty på honom följ ingen miss-tanka af hans eget parti, att han låtit frivilligt fängsla sig såsom Fersen **) och De Geer.

Det bevisade sig snart, att den farhåga, adeln 1789 så

*) "Bekant för sina kastningar ifrån det ena partiet till det andra under förra perioden." Denne tillådes att vid hedersord förblifva på sina rum. Han var F:s "politiska fiende". F. yttrade om honom: "Som P. ej var van vid Svenska språket, så kunde han ej rätt utföra sina tankar; men förstod att välja skickliga pennor, som på satyristiskt sätt utförde hans tankar." (Skriften: "1720, 1772, 1809").

**) Denne hade också 1772 frivilligt absenterat sig. "Det är en ovedersäglig sanning, att, om han velat hindra revolutionen, hade hans närvaro varit tillräcklig att göra den om intet." (Heml. Handl. II. 174). Fersen hade äfven i frågan om den nyssnämnda hos Adeln föreslagna instructionen för hemliga Utskottet, hvilken "utstakades olika hos de 3 andra Stånden, allom oöfverord och tvert emot conclavens tagne beslut, tillstyrkt att göra en med de andra Stånden." a. st. sid. 240.

lifligt yttrade, att bevillningens antagande till nästa Riksdag skulle aflägsna tidpunkten för densamma, var öfverflödigt; ty Ständerna sammankallades redan i Januari 1792. Dock torde Konungen gerna hafva undvikit en Riksdag, om han ej varit nödgad dertill af tvingande omständigheter. Enligt 1789 års Ständers beslut och instruction, skulle Revisorerna öfver Riksgälds-Contorets förvaltning sammanträda d. 15 Jan. 1792. De hade ej kunnat undgå att upptäcka rikets finansiella tillstånd; och den taffa, som de deraf framlagt för allmänheten, skulle gjort ett vida obehagligare intryck än Konungens förtroliga meddelande åt ett hemligt Utskott vid en Riksdag. Dessutom fordrades Ständernas garanti för de ånyo ådragna skulderna, samt måhända understöd för det påtänkta Franska kriget. Sedan Ständerna sammankommit, afhöllos ofrälsestånd den så mycket som möjligt från allt umgänge med adeln, hvilken Konungen i synnerhet fruktade, hvaremot adeln syntes hafva bestämt beslutat, med F. i spetsen, att afslå alla vidare utlagor och motsätta sig Konungens planer. Detta lyckades ock för den väl ledda oppositionen.

Vid hemliga Utskottets sista sammankomst, "då ledamöterna uppstig till Konungen sig till F., och höll ett vackert tal, deruti han erkände, att han ej förut så noga känt F:s djupa insigter och goda karakter, som under detta Riksmöte; hvarföre han ock, till vedermäle af sitt nådiga välbehag öfver hans förhållande, utnämde honom till Commendör af Wasa Orden. Efter erhållit tillstånd att få tala, undanbad F. sig denna Kongl. nåd. Konungen blef helt surprenerad häröfver och frågade F. orsaken. F. svarade, att han redan 1772 gjort ett beligt löfte att aldrig emottaga någon gratification eller karakter eller ordenstecken, och att han i ett ganska stort sällskap bekräftat detta löfte med en dyr ed. Emot ett så starkt skäl hade väl Konungen intet att invända. Dock var det Konungen omöjligt att cachera sitt missnöje, som ganska tydligt röjdes i hans ansigte, hvilket nu blef mycket rödare än vanligt. En adelsman sade någon stund derefter åt F., att de två brillantaste dagarne i hans lefnad voro: dagen, då han 1789 arrestorades, och denna dag, då han vägrade emottaga det gröna bandet. Om aftonen var samlingen ganska stor på adelsklubben." Här erhöll F. en lysande ersättning, då han lyftades på sina ståndsbröders armar och "nu helsades för Riddarhusets Farbror, och kommer i sin öfriga lifstid att bibehålla samma hedrande titel, äfven af Excellencer och dem som äro äldre än han sjelf."

Med denna hyllning slutades det viktigaste af F:s offentliga lif. Få oppositionsmän hafva genomlöpt en så ren och anspråklös riksdagsbanan; få hafva blifvit hedrade med en så odelad och förtjent högaktning. Lika utmärkt anseende vann F. för sina ovanliga insigter och sitt ljusa förstånd. Redan 1774 var han en af Mössornas ledare. Han blef den siste utmärkte medlemmen af detta parti. "Uti Januari månad 1788 voro alla Mössornas Chefer antingen döde eller vaufore, eller mera slafviska än många andra utom F.", heter det uti en intressant revue. (Heml. Handl. II. 173).

Sedan F. på ett så ärorikt sätt slutat sina offentliga värf, drog han sig tillbaka till sina enskilda angelägenheter. Det berättas äfven, att han stundom öfvat Fransk verskonst. Ett förord har han en gång lemnat för Erkebiskop Rosenstein. Den 24 Maj 1794 skref han till en i Hertig Fredriks hof anställd person: "Var god tala med Gref Clas Lewenhaupt, om han kan uträtta något för Rosenstein till Kumla pastorat." (Jfr skriften: "1720, 1772, 1809"). Han dog ogift på Säbylund i Nerike d. 9 Oct. 1803 och var den siste af sin ätt.

(Källor: Hemliga Handlingar hörande till Sveriges Historia efter Gustaf III:s anträge till regeringen. — Historia om Sveriges Adel. — Svenskt Pantheon. — Riksdags-Tidningar 1769, 71, 78, 86, 92. — Adels Protocoller 1789. — Bondeståndets Prot. 1786.)

-a-ö-

FRONDIN, ELIAS. — FRONDIN, BERGE.

1. FRONDIN, ELIAS.

F. 1686. Föräldrarna voro *Erik F.*, Prost i Östra Wähla i Fjerdhundra, samt *Marg. Rhalebmbia*. Efter aflagda lärdomsprof i Upsala, blef han 1710 Phil. Mag., 1718 Docens i Philosophien, 1721 Råntmästare efter sin svärfader; 1750 Hist. Professor; erhöill 1747 tjenstfrihet med KammarRåds titel och dog d. 11. Jan. 1761, sedan han några år förut blifvit rörd af slag. Han var 2 gånger Akad. Rector, 1754 Promotor samt Inspector för Westgötha Nation. F. var af ett manligt och vackert utseende och hade särdeles gåfvor som Orator.

Gift med *Gunnila*, dotter af Akad. Råntmäst. *Berge Rommel*, en förtjent man, som på ett år utredde Akademien i oordning råkade räkenskaper. Hans son, *Nils*, blef äfven Akad. Råntmästare 1753, men afsattes 1749, i följd af

en intrig, för att befordra efterträdaren *Julin*, adlad *Julin-sköld* 1762, som sedan gjorde en högt betydlig bankeroth. Barn: 1. *Berge*, se nedanf.; 2. *Marg. Catharina*, gift 1. med Hjäradshöfd. Braunersköld, 2. med Prof. R. N. O. Melanderhjelm.

Skrifter: 23 Disputt. — Flera Programmer. — Parent. öfver Domprosten Djurberg, Upsala 1736 och Prof. Hermanasson, Ups. 1737. — Orat. ad Principem Adolphum Fredericum cum augusta præsentia sua Ups. Musas dignaretur, 1744.

(Källor: Biogr. af O. A. Knös i Gezelii Biogr. Lex. — Handskr. Anteckn.)

2. FRONDIN, BERGE.

Son af den föregående. F. d. 1 Aug. 1718. Blef 1743 Phil. Mag. Primus och 1743 Histor. et Polit. Docens. Antagen 1742 till Adjunct vid K. Vet. Soc. i Upsala; 1747 Vice Bibl. till belöning för sin bok "Om Riksdagsmannarätt", för hvilken han äfven erhöill en summa penningar; 1757 Ord. Bibl.; 1773 L. af K. Vitt. Akad.; 1777 af K. Vet. Soc. i Upsala. Dog af slag d. 25 Maj 1783. Om honom yttrar sig sonen i sina handskr. Anteckn.: "I anseende till hans lätta och muntra sinnelag, kan han sägas hafva lefvat ett verkligen lyckligt lif, äfvensom han genom sitt umgänge gjorde andre glada. Känd för god smak och särdeles färdighet i latinska språket." — Gift 1. med *Helena Charl. Hayock*, dotter af SjöCapit. Hayock; 2. med *Anna Sigfrid Trast*, dotter af Kyrkoh. Joh. Trast. Af Barnen märkas: 1. *Gunilla Margreta*, gift med dåv. Prof. Skytt. sedermera Erkebisk. Jak. Åx. Lindblom; 2. *Sigfrid*, g. med Prof. o. Bibl. vid Linköp. Gymn. Joh. Pet. Tidén; 3. *Berge*, f. 1763, Akad. Sekret. 1806, död 1813.

Skrifter: Riksdagsmannarätt. Stockh. 1747. — Orat. in Mem. C. Ehrenpreuss. Ups. 1760.

(Källor: 2 Handskrifne Anteckn. — Gjurwells Brefväxling.)

FROSTERUS, HENRIK.

Föddes i Wadstena d. 4 Aug. g. st. 1727. Fadren *And. Frosterus*, var då Collega Scholæ och Pastor vid Krigsmanshuset derst., samt blef sedermera Kyrkoh. i Hof och Appuna. Modren *Brita Reuterhusen*, Kyrkoherdedotter från Dalarne. Sedan han med beröm genomgått Linköpings Skola och Gym-

nasium, inskrefs han som Student vid Akademien i Upsala 1747. Följ. året antog han condition hos Gen. Majoren Frih. Gustaf Lejonhufvud, för dess son Sebastian, som slutligen blef Öfverste för Österbottens regite, samt för Baron C. G. Otter, hvilken ung afled. För den unga Lejonhufvud, hvilken såsom blifvande Militär borde känna Krigslagfarenheten och Indelningsverket, företog han sig nu, att i brist på andra tillgångar, sjelf i detta ämne utarbete något, och från dessa enskildta öfningar leddes den höjelse han fick att arbeta i detta ämne, och hvaraf sedan hans arbete i Svenska Krigslagfarenheten blef en frukt. Han återkom till Akademien 1752 i sällskap med sina disciplar, och disputerade 1753 under Prof. Ficks præsidium. Phil. Cand. s. å. Förordnades 1756 till Juris Docens. Auscultant i Svea HofRätt s. å. Vice Notarie i R. General-KrigsRätten s. å., och förrättade sedermera vid åtskilliga tillfällen Secreterare-sysslan derst. Han antog denna tjänst på BancoCommissarien Wennbergs tillstyrkan, hvilken äfven förband honom att utarbete ett fullständigt verk i Svenska Krigslagfarenheten hvartill Wennberg gjort betydliga Samlingar, som han nu till F. öfverlemnade. Juris Licentiat 1758. År 1759 hade han med sitt verk hunnit så långt, att han kunde lemna det till granskning åt RiksRåden Grefve Gabr. v. Seth och Grefve H. H. Liewen. Vid 1760 års Riksdag var det färdigt att framläggas för Ständerne, hvilka med mycken ynnest emottogo detsamma, och sedan det af RiksRådet C. F. Scheffer, Generalerne Ax. Fersen och Ehrensvärd samt hela Krigsbefålet blifvit gilladt, öfverlemnades Frosteri handskrift till KrigsCollegium, för att ännu närmare genomses, hvarföre den först 1765 lades under pressen. Cancellist vid Consist. Acad. i Upsala 1761. Consist. Notarie s. å. Erhöll 1763 Secreterare n. h. o. v. lika med dem i Rikets Collegier. Juris Utr. Doctor i Upsala 1763. Logices et Metaphysices Professor derst. 1771. Jurisprud. Oecon. et Commerc. Professor genom byte med Prof. Christiernin mot slutet af samma år. Vårterminen 1773 anträdde han denna syssla, men hade ej länge bestridt densamma, då en svår vår-frossa nödgade honom intaga sängen. Han blef väl emot Påsktiden så återställd att han kunde gå ut, men ett återfall i samma sjukdom, som förvandlades i en häftig rötfeber slutade hans lif den 9 Maj samma år. Han var förlofvad med Moral. Professorens Dahlmans Enka. Hade ett behagligt utseende, och var af medelmåttig vext. Hans ansigte var öppet, eldigt och vän-

Rgt. Magister Lindblom (sist Erkebisköp) höll öfver honom Åminnelsetal på Östgötha Landskaps vägnar.

Skrifter: Inledning till Svenska Krigslagfarenheten. Del. 1. Stockh. 1765. Del. 2. Ups. 1770. — Præsiderat för 1 Disput.

(Källor: Frondins Handskrift. — Lindbloms Åmin. Tal.)

FRYKSELL, ELAV.

En gammal Vermlandssläkt, hvar stamfader var *Birger* uti Frykeruds församling omkr. 1340. Af honom härstammade uti 3:te led Ryrkovärden i samma socken *Olof Knutson*, fader till *Elav* eller *Elof* som antog namnet *Fryksell*. Han var f. d. 16 Mars 1684 i Frykeruds socken. Efter ankomsten till Upsala Akademi fästade sig hans tycke företrädesvis vid Lagfarenheten, men fadren, som hade gjort ett löfte att sonen skulle studera till prest, förmådde honom att, sedan han 1710 vunnit magister-kransen, vinnlägga sig om Theologien. I följd deraf blef han 1712 prestvigd och 1714 V. Pastor vid Domkyrkan i Carlstad och Gymnasii-Adjunct. Då 1716 Arfprinsen af Hessen, sedermera Konung Fredrik I blesserad fördes till Åmål och der låg under cur, hvarunder han besöktes af sin gemål, blef F. kallad att predika för det furstliga hofvet. Prinsessan blef så intagen af dessa predikningar, att hon af flera begärde afskrifter. År 1717 befordrades han till Math., 1719 till Eloqu. o. Poës. Lector i Carlstad. Blef 1719 Ryrkoherde i Våse härad, samt 1722 förordnad till ledamot i den så kallade Troll-commissionen; 1731 presiderade han på ett prestmöte. Prost 1732. Contr. Prost 1737. Var Riksdagsman 1738 och 1740, och fick båda gångerna guldmedailler af Drottningen såsom en hågkomst af hans tjenst i Åmål. Så förmäles i den äldre biographien, men rätta skälet var utan tvifvel Drottningens tacksambhet derföre, att denne prestman på förra Riksdagen väckt motion om Fröken Taubes aflägsnande från hofvet. Uppfördes 1741 på förslag till Superintendent i Carlstad efter Dr Aurivillius, öfver hvilken han ock höll likpredikan. Blef till slut blind, och dog d. 4 Febr 1751. Han ägde utmärkta talegåfvor samt dessutom grundlig lärdom.

Skrifter: 2 Predikn. och 3 Likpredikn.; en fullständig Postilla var i Maapt färdig, men blef aldrig utgifven.

(Källor: Sv. Mercur. 1758 Nov. s. 137. — Gezel. Biogr. Lex. — Stockholm Förr och Nu. 16:de Häft.)

Elav Fryksells Söner, som skrefvo sig *Fryxell*, vore följande:

1. *Johan*, f. 1712. Stud. 1730. Phil. Mag. i Upsala 1740. Mathes. et Histor. Lector i Carlstad 1743. Prest 1754. Kyrkoh. i Fryksdalen 1761. ContractsProst 1762. Präses vid Prestmötet i Carlstad 1764. Död d. 26 Febr. 1786. Gift med *Ulrica Aurivillia*, dotter af Superintendenten i Carlstad Magnus Aurivillius.

2. *Olof*, f. 1714. Stud. 1731. Phil. Mag. i Upsala 1740. Prest 1742. Vice Pastor i Väse härad 1748. Kyrkoh. efter fadren 1751. Prost 1767. ContractsProst 1772. Död d. 5 Juni 1775. Gift 1) med Prosten *Edströms* dotter. 2) med *Elis. Auivillia*. 3) med *Helena*, Prosten *Ilers* i Fryksdalen dotter, och enka efter Prosten derst. Hwalström.

3. *Sven*, f. 1720. Stud. 1737. Prest 1747, kallad af General Carl Sparre. Huspred. hos Riksrådet Wrangel 1748. Phil. Mag. i Upsala 1749. Vice Comm. vid Storkyrkoförs. i Stockholm 1751. Comm. derst. 1756. Riksdagsman för Commministrarne i Carlstads Stift 1771, och var den förste Comm. som setat i SecretaUtskottet. Kyrkoh. i Väse härad 1777. Död d. 18 Nov. 1787. Gift med en dotter af Prosten *Arbin* i Kila och Westmanland.

4. *Fredrik*. Stud. i Upsala 1743. Kammarskrifvare i KrigsCollegium 1750. Kamererare i Prästståndets Enke- och PupillCassa 17.. Tog afsked 1770. Blef Kamererare vid Trollhätte SlussverksByggnad 1772. Tog afsked med 100 Rdl årlig pension 1782. Död 1803. Var högt förstjent af Verm-lands Antiquiteter, och skänkte sina vidlöftiga samlingar till Carlstads GymnasiiBibliothek. I Sv. Merc. Dec. 1759 s. 279—297 finnes af honom införd en Historisk Berättelse om Gymnasium och Skolan i Carlstad.

5. *Erland*, f. 17.. Stud. 1749. Phil. Mag. i Upsala 1758. Histor. et Mathes. Lector i Carlstad 1762. Prest 1769. Kyrkoherde i Ölme härad 1772. Död 8 Juli 1774 i dess 45 års ålder. Gift 1764 med Assessor Wirgins Dotter.

6. *Jöns*, f. 1723. Stud. 1743. Phil. Mag. i Upsala 1753. Prest 1756. Bataljonspred. vid Westgötha Dals Regte 1767. Kyrkoh. i Högsäter 1779. Orator vid Prestmötet i Carlstad 1784. Prost s. å. Död d. 20 April 1799. Gift med Prosten *Ullholms* i Högsäter dotter.

FRYXELL, ANDERS.

Född d. 7 Febr. 1795 i Hesselskogs Prestgård på Dalsland. Fadren var Prosten öfver N. Dals Contract, Kyrkoh. i Hesselskogs Pastorat, *Matths F.*, son af Mag. *Johan F.* (se öfvanföre), modren *Ewa Lovisa Ekman*.

Sedan han, den äldste af 6 barn, af sin fader åtnjutit enskild undervisning, intogs han hösten 1805 i Carlstads Trivial-Skola, flyttade 1809 till Gymnasium; och blef Student i Upsala 1813. Såsom medellös ämnade han öfvergifva Akademien och blifva prest på landet, men antagen i Hofpredik. A. A. Afzelius' skola, fick han håg för undervisning, och af sina medlärare, Söndén, Dahlgren och Cnattingius uppmuntrad att fortsätta sin vetenskapliga bildning. Han återvände alltså till Universitetet och undergick Phil. Candidat-examen 1819; Phil. Mag. 1821. Præsiderade i Upsala för Dissertationen "De Situ Reidgothiæ" P. II—V hösten 1821. (P. I utgaf han som Gradualdisp.)

Blef vicarierande Skolelärare vid R. Djurgårds-Skolan i Stockholm 1819; Prestvigd i Carlstad 1820; Ord. Lärare vid R. Djurgårds-Skolan 1820; Collega vid Maria Högre Lärdoms-Skola 1822; aflade Pastoral-examen inför Carlstads Dom-Capitel d. 11 Dec. 1824; Rector vid Nya Elementar-Skolan i Stockholm d. 27 Dec. 1827; Vic. Rector vid Maria Högre Lärdoms-Skola d. 20 Jan. 1828; Ordin. Rector derst. d. 15 Apr. 1828; erhöll Professors namn, heder och värdighet 1833; Kyrkoh. i Sunne Pastorat af Carlstads Stift d. 19 Juni 1833. — Prost öfver Fryksdals Contract 1836, Prost öfver Elfdals Contract 1837.

Var Föreståndare för Upsala Sim-skola åren 1813 och 1816; erhöll 1822 af Samf. Pro fide et Christ. belöning för utmärkt skicklighet och flit som Skolelärare; vann Stora Priset i Svenska Akad. 1830; erhöll Stats-anslag för fortsättandet af Berättelser ur Svenska Historien d. 11 Juni 1831. — Besökte Köpenhamn 1829, och företog smärre historiska resor inom fäderneslandet åren 1830—1833. — Föreståndare för den i Stockholm under Biskop Wallins ledning 1831 öppnade Flickskolan; besökte Danmark, Preussen, Pölen, Österrike, Rhenländerna, Belgien och Holland åren 1834 och 1835, för att anställa historiska forskningar.

Ledamot af Sällskapet för Væxelundervisningens befrämjande 1822, samt af dess Direktion och Sällskapets Archivarie 1823—1833; medarbetare i R. Comitén till öfverseende af Rikets Undervisnings-verk 1826; Led. af Sällskapet Pro fide

et Christ. 1831; corresp. Led. af Samf. för utgifvande af Handlingar rör. Skand. Historia 1831; ordin. Ledamot derst. 1832; medarbetare i Sv. Litt.-Föreningens Tidning 1833; af Sällskapet för spridande af nyttiga kunskaper bland allmogen och arbetande classen 1834; Principal af Stockholms Stads Sparbank s. å.; Led. af det Kongl. Oldskrift-Selsk. i Köpenhamn s. å.; af K. Vitterh.- Hist.- och Antiqu.-Akad. s. å.; af Vermelands HushållsSällskap 1836; af Sällskapet till utbredande af nyttig Folkläsnings inom Carlstads Stift 1836. Led af det Danska Sällskap, der Engeltoft är Ordförande, och som utgifver fortsätn. af Danske Magazin s. å.

Gift 1825 med Julia Lagergren.

Skrifter: Brott och Försöning. Novell, jemte några med signaturen Fr -- utmärkta stycken i Kalender för Damer 1819 och 1820. — WermlandsFlickan, Sångstycke i Poetisk Kalender 1821, uppförd uti Upsala och Carlstad. — De Situ Reidgothiz. P. 1—5, 1821. — Berättelser ur Svenska Historien. Del. 1. Hedniska tiden. 1:a uppl. 1823, 2:a uppl. 1826, 3:e uppl. 1828, 4:e uppl. 1832, 5:e uppl. 1835. — Del. 2. Katholska tiden. 1:a uppl. 1826, 2:a uppl. 1828, 3:e uppl. 1831, 4:e uppl. 1833. — Del. 3. Gustaf I och Erik XIV. 1:a uppl. 1828, 2:a uppl. 1831, 3:e uppl. 1835. (Hvaraf Gustaf I utkommit i Tysk öfversättning). — Del. 4. Johan III och Sigismund. 1:a uppl. 1830, 2:a uppl. 1832, 3:e uppl. 1837. — Del. 5. Carl IX. 1:a uppl. 1831, 2:a uppl. 1833, 3:e uppl. 1836. — Del. 6. Gustaf II Adolph. 1:a uppl. 1833, 2:a uppl. 1835. — Del. 7. Drottning Christinas förmyndare, första afdeln. 1838. — Del. 8. d:o d:o andra afdeln. 1838. — — Förslag till Enhet och Medborgerlighet i de allmänna Undervisningsverken 1823. — Elementar-Räkentabeller jemte anvisning till deras begagnande 1823. 2:a uppl. 1830. — Svensk Språklära till Skolornas tjänst. 1:a uppl. 1824, 2:a uppl. 1825, 3:e uppl. 1827, 4:e uppl., jemte kort öfversigt af Svenska språkets och litteraturens historia 1832, 5:e uppl. 1835, 6:e uppl. 1837. — Om Vexelundervisningens användbarhet, tal hållet vid årssammankomsten i Sällskapet för Vexelundervisningens befrämjande 1824. — Anmärkingar vid lären om partiklarna. Stockh. 1831. — Karakteristik öfver tiden och de utmärkta handlande personerna uti Sverige från 1592—1600, Skrift, som vunnit priset i Sv. Akad. 1830. — Försök att närmare bestämma frågan om undervisningsverkens reform. 1832. — Förslag till läroämnenas indelning i den under Biskopens m. m. Wallies ledning stående Flickskolan. 1833. — Kort Sammandrag af Svenska Historien till Folkskolornas begagnande. 1835. — Uppsatser uti Sv.

Lit. Tids. 1819—1822, samt i Sv. Literat.-Föreningsår Tidning 1835, jemte åukilliga andra periodiska Skrifter. — Handlingar rörande Sveriges Historia, ur utrikes Archiver samlade och utgifna. Del 1 o. 2. Stockh. 1836.

Bröder: 1. *Fredrik*, född 1804. Stud. i Upsala 1823. Ph. Mag. derst. 1830. Afled efter en kort sjukdom i Carlstad d. 26 Mars 1839, såsom Adjunct och Bibliothekarie vid dervarande Gymnasium. Han delade den ifver för allmänna företag, som utmärkt så många medlemmar af släkten; speciellt intresserade han sig för folkundervisningen, och hade i sådant afseende gjort en resa till Tyskland samt utgifvit en bok: "Om Folkundervisning och Söndagsskolor." Föremålen för hans verksamhet under de sista lefnadsåren voro ordnandet af Gymnasii-bibliotheket och reformerandet af stadens pædagogik.

2. *Olof*, f. på Hesselskogs prestgård d. 29 Sept. 1800. Student i Upsala 1825. Prest och Huspredikant 1831. Anställd vid Wallinska Flickskolan i Stockholm 1834.

Skrifter: Dikter. Stockh. 1829. — De Bergtagne, Skaldestrycke, belönt med 2:a guldpenningen i Sv. Akad. 1832. — Brunkobergs Slag, Skaldestrycke, belönt med Stora guldpenningen i Sv. Akad. 1834. — Metamorfoserna, 1:a Sängen. Stockh. 1834. — Skrifter. 1:a H. (De Bergtagne). Stockh. 1835. 2:a H. (Försoningen). Stockh. 1836. 3:e H. (Politiska Sönger). Stockh. 1837. 8:e H. (Om Lag och Evangelium i Politiken). Stockh. 1838.

FRÖLICH, HANS CHRISTOPHER och dess Ättlingar.

Ätten härstammar från Steiermark och inkom omkr. 1640 i Sverige med *Hans Christopher F.*, som 1638 såsom Öfverste stupade i Danmark. Bland hans barn med *Elisabeth v. Plessen* från Mecklenburg, äro följande bekante.

1. JOACHIM FREDRIK, som dog som Capitaine. Hans son var ULRIC CHRISTOPHER, f. 1678 i Mecklenburg; kom 1697 till Sverige, blef 1702 Auditeur i Riga, 1707 Sekret. hos Fältmarsk. Gr. Rehnsköld, 1709 fången vid Pultava, 1710 utvexlad, 1712 E. O. Assessor i Götha Hofrätt, 1716 General-Auditeur, 1717 Högste Ombudsmans Substitut vid arméen, 1718 Lagman i N. Bohus Län, s. å. tillika Ordningssman i Götheborgs och Bohus Län; upptogs 1720 på sin farbroders *Hans Fredriks* N:r i Svenska Riddarhuset; 1725 Lagman i

Vestgötha och Dahls Lagsaga, 1730 Vice Landshöfd. i Christianstad, 1735 Lagman i Skaraborgs Län, 1748 R. N. O., tog 1749 afsked, död d. 6 Febr. 1756. Gift: 1. 1714 med Frih. *Beata Christina Strömfelt*, hvars fader var Landsh. öfver Skaraborgs Län; 2. år 1723 med *Anna Marg.*, dotter af Handlanden *Johan Lohe*, som sedan hans farbröder, Henrik och Ulrik, i K. Gustaf Adolfs tid blifvit inkallade från OstFrisland, för att inrätta jernbruk, manufacturer och socker-raffinerier, på desses begäran sedermera inflyttade i landet, och genom sine bruks-anläggningar och en vidlöftig handel samlade betydlig förmögenhet, samt 1703 äfven blef adlad.

2. HANS FREDRIK, f. i Sverige 16... naturaliserad Svensk adelsman 1693, vid hvilken tid han var Ryttmästare, avancerade efterhand, till dess han 1711 blef Öfverste; dog i Lübeck 1713. Med *Anna Marg. Silfversvård* hade han 26 barn.

3. CARL GUSTAF, f. 16... Var Capitaine 1676. Blef s. å. Major vid Öfverste Mels Regte, Öfv.-Lieuten. och Commandant på Bohus s. å., Öfverste 1678. Commandant i Malmö 1679. Introducerad på Riddarhuset 1682. Gen.-Major och Landshöfd. i VesterNorrland, Jemtland och Herjedalen 1693. Tillika Chef för Helsinge Regte 1698. Guvernör i Riga 1700. Gen.-Lieut. s. å. General af Infanteriet och Chef för Garnisons-Regementet i Riga 1704. Kongl. Råd och President i Dorpts Hof-Rätt 1705. Grefve 1706. Död 1714. Gift 1. med *Platina Bengtsdotter*, hvars fader var ÖfversteLieutn.; samt 2. med *Beata Christ.*, dotter af KammarRådet Isaak *Cronström* till Skultuna. Hans sön var:

s. CARL, f. 1680. Blef Volontär vid Lifgardet 1695. Fänrik vid Helsinge Regte 1696. Lieutenant 1700. Lif-Dra-bant 1701. Bevistade s. å. öfvergången öfver Düna. Capitaine vid Grenadiererne s. å. Öfv.-Lieutn. af Cavalleriet 1706, i hvilken egenskap han var med i Pommerska Campagnen. Öfv.-Lieutn. vid Svenska Adelsfanan 1710. Erhöll confirm. full-magt 1716. Secund-Öfverste vid Vestgötha Cavalleri 1717. Deltog i Norrska fälttåget 1718 och utnämndes 1719 till Chef för nämnde Regte. Blef 1734 Landshöfd. öfver Österbotten; 1739 Presid. i Åbo Hofrätt; utnämndes vid Riksdagen 1743 till en af de Deputerade, som skulle afgöra de upproriske Dalkarlarnes klagomål; s. å. Pres. i Svea Hofrätt; 1748 R. S. O.; tog 1750 afsked och dog d. 13 Dec. 1754. Gift 1. med *Marg. Lovisin*, dotter af Landshöfdingen i Södermanland

Friherre Erik L. 2. med Stats-Skr. och Post-Direct. Friher. Bunges enka, *Christ. Cath. Camensköld*, dotter af Biskopen Dr Sv. Camén.

4. EVA MARGARETHA. Denna på sin tid ryktbara svärnerska gjorde sig först bekant i Riga, der hon ingick gifte med en Svensk Öfverste, den hon dock snart öfvergaf. Under förvärdning att vilja gifva undervisning i ett nytt af henne påfunnet sätt att väfva, begaf hon sig 1684 till Stockholm och började utsprida allehanda griller och spådomar, t. ex. att Carl XI skulle med tillhjelp af Danska Konungen underkufva Frankrike 1692, sedan förstöra påfveväldet 1698, derefter inlägga det hel. Landet, uppbygga Jerusalem, upprätta Christi 1000-åriga rike och beherrska hela Christenheten. Hon hade verkligen företrädde hos Konungen, men blef afvisad. Hon fann vid sin ankomst mycket missnöje öfver Reduktionen och den Stora Commissionen, men hon tröstade de lidande dermed, att den stora Cometen varit ett Guds tecken till Turkiska rikets förestående undergång, och i denna deras egendoms förlust borde de se Herrans finger, som ledde dem att desto villigare gå emot hans fiender, i hvilken kamp de kunde få sitt gods tredubbelt igen. Sedermera blef hon uppkallad i Stockholms Stads Consist.; der hon uppträdde i gröna och hvita kläder, såsom ett tecken af sin oskuld, examinerad och insatt i fängsligt förvar, men blef dock snart lösgifven såsom sinnessvag. Men emedan hon icke upphörde med utspridandet af sina griller, blef hon 1688 af Hofrätten förvisad från riket. Prophetissan satte sig då på ett fartyg och reste till Lübeck och Hamburg, hvarest hon utgaf tvenne böcker, den ena om Chiliasmen, den andre om de sju församlingarne i Uppenb. Boken; äfven härifrån, på presterskapets begäran, fördrifven, begaf hon sig till Amsterdam, der ett friare fält öppnades för hennes prophetiska nit. Öfver ingången till det hus, der hon bodde, lät hon sätta en taffla med följande inskrift:

Hier wohnet eine tausendjährige Prophetin,

Welche heisset Eva Margaretha Frölichin. A

I nämnde stad vistades hon i 4 år, under hvilken tid hon dels på tyska, dels på holländska utgaf minst 16 skrifter, (se Molieri och Ups. Bibl. Cat. m. fl.), och fortfor att spå och predika, hvaruti hon biträddes af guldsmeden Berendt Doerchman, som hade åtföljt henne ända från Riga. På sitt och

hans "prediko-embete" lämpade hon M. Luthers ord 3: 2, 3^a. På presterne i Stockholm hämnades hon genom utgifvandet "Sechs Lieder gemacht auf die gottlosen Consistorial-Priester in Stockholm, die mich verfolgten um ihres verfluchten Reichsgeldes willen." År 1692 kom hon åter tillbaka till Stockholm, då hon af Svea Hofrätt blef dömd till lifstidsfängelse. Vid ett förhör i Hofrätten infann hon sig i en klädning af flögfärgor och bar ett svärd vid sidan. Tillfrågad om afsigt med denna rustning, förklarade hon att hon följde Pauli 1^a uti Eph. 6: 13: "Tager på eder allt Guds harnesk, att I kunna emotstå i den onda dagen, och all ting väl utträtta och beständande varda." Kort efter domens afkunnande afled hon 1692.

(Källor: Sjämnans Matr. — Gezelii Biogr. Lex. — Lager, i Hofr. Hist. — Odencranz, Götha Hofrätts Presidenter etc. p. 67 — Sjämnans Höfd. Minne. II D. — Om Eva M. Frölich utom de hos Gezelius anf. källor äfven Molleri Cimbria lit. II. p. 211 o. f. Gadebusch, Livländ. Bibl. I. s. 371. Rangsuecia Orthodoxa s. 332 o. f. Ups. Tidn. 1773 p. 12, maj 1793 N:o 31.)

B. FRÖLICH, DAVID FREDRIK.

Af den Grefliga Ätten under N:o 49 på Riddarhuset och dess yngre gren. Född d. 14 Aug. 1788 å Säteriet Degeberga i Vestergötland. Fadren var Rytthemästaren Grefve *Adolf Fredrik*, (son af Capitainen Jan Bengtson F. och dess Grefvinna Maja Frölich, dotter af Lagmannen i Vestergötland med samma namn af den adeliga, men ej titrerade ätten). Modren *Hedvig Eleonora Hummelhjelm*. Sonen blef 1805 intagen i Skara Trivial-Skola, derifrån 1805 demitterad till Upsala Akademi, hvarest han med högsta betyg år 1808 tog Hofrätts- och påfölj. året Cancelli-examina. S. å. inskrifves i såväl Just. Revisionen, som Svea- och Götha Hof-Rätter, hvilken sednare Hofrätt han nämndes 1811 till vice Härads höfding. 1812 efter Riksdagen, hvarunder han fangerade som E. O. Cancellist hos Justit. Canzleren, försedd med Kongl. fullmakt såsom Härads höfding med tour och befordringsrätt.

*) "Han (hvilken låter se sig på tillkommelans dag) är likasom en guldmedad eld, och såsom en vaskerkes sipa. Han skall sitta och smälta och feja silfret; han skall feja och rensa Levi söner, likasom silfver och guld; så skola de då offra spisoffer uti rättfärdighet Herranom."

samt 1813 adjungerade ledamot i Götha Hofrätt, af hvilken han åren 1814 och 1815 förordnades att hålla LagmansTing i Vestgötha och Östgöth. Lagsager. Bevistade äfven 1815 års Riksdag, dock utan att deltaga i öfverläggningarne.

Hans parlamentariska bana begynte med 1818, då han först uppträdde på Riddarhuset vid debatten om en af annan person då gjord motion om offentlighet vid Ridd. och Adels öfverläggningar, hvilken han med värma tillstyrkte; men då motionen föll, förnyade han densamma vid påföljande Riksdag. Först 1828 trädde förslaget i verkställighet. Företog 1822 en resa till England, hvarest 2½ månader tillbragtes. Vid 1828 års Riksdag visade han sig såsom afgjord Oppositionsman. Öppnade, mindre lyckligt, debatten om Riddarhusfrågan, men utredde den till slut med en anmärkning mot Föredraganden, hvilken anmärkning han lät särskildt trycka, innan den ingafs till Ståndet, hvilket äfven skedde öppet och utan försegling i såkallad Rulle — ett bruk, som förut varit, utan stöd af lag, löligt, och hvarigenom alla de anmärkningar, å hvilka Constitutions-Utskottet ej fästade uppmärksamhet, blefvo undanbragte allmänhetens kännedom.

Ibland Grefve F:s yttranden vid samma Riksdag, anmärkas: det i frågan om Schwedenstein vid Lützen, som föranledde afslag å motioner, att derå använda Statsmedel; det mot Wolrath Tham, som i anledning af frågan om Stadgan för laga hufte, försökte draga pröfningen af sådane mål undan Domare till Executor, emot H. E. Grefve Lagerbjelke i frågan om borttagande af Jury-inrättningen i Tryckfrihets-mål, deri Grefve F. t. ex. framställde sig såsom tilltalad inför Svea Hofrätt och der på knappa skäl dömd, hvaremot han, då frågan behandlats inför Juryn — Ridd. o. Adeln — vore frikänd. Grefve Lagerbjelke slutade denna debatt på ett skämtsamt sätt, hvarunder han dolde sin reträtt i hufvudsaken, deri han nedgades lemna sin motståndare segren. Vid ett föregående tillfälle hade han med ett tvetydigt yttrande om Sveriges Östra ranne, hvilket ansågs som ett tvifvel om Svenskarnes förmåga att försvara sig i händelse af anfall, ådragit sig ovilja af Håstadesvarande militaire ledamöter, hvilka i förening med hans öfrige motståndare uppväckte, medelst stampning, det våsligaste oljud, som sedan 1809 existerat på Riddarhuset. Under samma Riksdag, då åtakillige skarpa strider förefallit öfrande så väl ordförståndet af Grundlagen, som Talemanens rätt att vägra propositioner, utgaf han i särskildt tryck såkallade Grundlags-Tolksningar, angående 83 §. af Regerings-

formen, om Landtmarskalken och Talmännen inom Riksstäderna, m. m.

Med öfvertygelse att ingenting kunna uträtta med direct eller immediat nytta för det allmänna, vände Grefve F. sig mot slutet af denna Riksdag åt anläggningen af en Uppfostringsanstalt i större scala och utan statsbidrag efter en plan egentligen hämtad ur en i England utkommen bok. För detta ändamål och hufvudsakligen under hans ledning bildades d. 9 Maj 1829, ett Bolag (då bestående af 68 medlemmar, hvilka tecknat sig för en sedermera ökad summa af circa 50,000 R:dr B:co) och Skolan öppnades påföljande året å lägenheten Barnängen, straxt utom Hammarby tull vid Stockholm, der denna skola ännu fortfar under namn af Hillska Skolan.

År 1831 företog Grefve F. en resa genom en del af Tyskland och derifrån öfver Holland till England, hvarest han hade tillfälle göra personlig bekantskap ej allena med författaren till boken om Uppfostran, utan äfven med den då föga åtkomlige, utmärkte Civilisten, Jeremy Bentham, då öfver 80 år gammal. 1833 förenade han sig med den under Landshöfdingens i Wermland ledning tillvägabragte associationen för en Privat-Bank i Carlstad. Efter flere särskildte sammankomster och hårdnackade debatter antogs i stället för det förra uppgjorde, Grefve F:s förslag, att bilda en Provincial-Bank med Bankoafdelningar i Provinsstäderna och under solidarisk ansvarighet. Bolags-Reglorne och Reglementet antogos med obetydliga ändringar, sådane de af honom författades, och hafva sedermera blifvit hufvudsakligen efterföljde vid de nyare Bank-Stiftelserna i Fahlun, Jönköping och Örebro; men hans plan att successive vidga Wermländska Bankens fond och territorium för rörelsen, har mött ett motstånd, hvarom det tillhör framtiden att utveckla motiver och verkningar.

Vid 1838 års Riksdag, inställde han sig icke förr än 5 månader efter dess öppnande, utgaf genom trycket Förslag till Lag för offentliga Banker med Credit-sedlar — gjorde motion om införande af Inrikes Vexlar och ny Vexel-Stadga. Såsom Ordförande i Banko-Utskottet, tillstyrkte han afslag å K. Maj:ts nåd. Proposition om ny lagstiftning för Riks. Ständers Bank i civil-lags form; men yrkade på tillämpning i afseende på Banko-Reglementet af 7 §. i den år 1830 stiftade Civil-Lagen. Rörande myntenheten var hans tanka, att då silfvermyntet redan var präglat, med Carolinen till myntenhet, borde Bankens sedlar (derom han ansåg Riks. Ständer, utan att afvaga vidare besked från Kongl. Maj:t, än det som

i myntpräglingen redan var gifvet, kunna och böra sjelfve besluta) utfärdas med lika myntenhet (Carolinen såsom en R:dr Banko) och Riksgälds-Riksdalerne med sine multipler förekomma under sedlar på $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ och $\frac{3}{4}$ R:dr Banko. Under striderne här om och om expeditionen af den redan i alla fyra Ständerna beslutade Privat-Bank-Lagen, — som dock aldrig framkom — utvecklades ett starkt och ömsesidigt missnöje mot Gr. F. ifrån båda parterne och han nedlade sitt ordförandeskap i Banko-Utskottet, sedan allt der var utageradt och ingenting annat återstod än slutmeningen i Banko-Reglementet.

Vi sluta denna uppsatts med hänvisning till Grefvens ihärdiga strid om Slussanläggningar vid Forshaga Strömfall i Clar-Elfvén, derom artiklar infördes i början af 1837 i Aftonbladet, och med anförande af det märkvärdiga öde, att Gr. F. å sin egendom i Wermland icke mindre än 5 gånger varit utsatt för betydande brandskador samt en gång i Stockholm varit nära att blifva innebränd.

Gift 1817 med *Carolina Christina* (dotter af Kammarherre Carl Thomasson *Cederström*), och har han nu i lifvet 1 son och 2:ne döttrar.

Skrifter: Grundlags-Tolkningar. Riks. Högl. Ständer och dess Constit. Utskott värdsamt tillagnade. 1:a Häft. Stockh. 1829. — Om Uppfostran m. m. efter Hillka methoden. Derst. 1829. — Tal vid Hillka Skol-Directionens Första Allmänna Sammankomst d. 9 Maj 1829, tryckt i den derom s. å. utkomne Berättelse m. m.

(Källor: Särskilda Meddelanden.)

FRÖBERG, JOHAN PETER.

Föddes i Westerås, der Fadren var Rådman, d. 28 Nov. 1782. Efter att hafva genomgått Westerås Skola och Gymnasium, blef han Stud. i Upsala 1802. Phil. Mag. 1806. Physices Theor. Docens 1808. Mathes. Lector i Westerås 1812. Kyrkoh. i Hubbo Præb. Pastorat 1813. Prestvigd s. å. Erhöll Professors fullmakt 1818. Riksdagsman 1813, 1817 och 1823. Deltog i Revisionen af Götha Canal 1823. Secret. i Westmanlands Landthushålln. Sällsk. 1814. Corresp. Led. af LandthruksAkad. Död d. 27 Nov. 1826.

Gift 1815 med *Maria Augusta Borg*, dotter af Kyrkoh. i Jacobs Förs. i Stockholm Doct. Anders Borg. Nu omgift med Fröbergas efterträdare Lectorn och Prosten Bergqvist.

F. ägde ett ganska godt hufvud, mycken lätthet att uttrycka sig, och var en glad sällskapsman. På de sednare åren

började han nog mycket älska glaset, och öfverlemnade sig åt vällefärd; han dog i mycken skuld. I hänseende till sina politiska tänkesätt tillhörde han oppositionen, och gjorde såsom riksdagsman denna goda tjänster. Såsom lärare hade han få sine likar. Ett klart och tydligt framställningssätt bidrog att öka lusten hos hans lärjungar, hvilka också under hans tid voro kända för sådan skicklighet, att många af dem efter ankomsten till Upsala kunde meddela undervisning i Mathematiken åt studenter af andra nationer. Såsom Predikant hade F. goda gåfvor, och ett lyckligt uttal.

Skrifter: Försök till en Pragmatisk Anthropologie af J. G. Gruber, Öfvers. Westerås 1807. 8:o. — Lärobok i Physiken. D. 1. Westerås 1820 m. Tabb. — Ukast till Läran om Tidsmätningen och Tidsräkningen. Westerås 1823. 8:o. — Präsiderade i Upsala för 7 Disputationer.

(Källa: Schröder, Westerås SöfvaMatrikel 1817.)

FRÖLING, MAGNUS SAMUELIS.

Föddes i Linköping $1\frac{1}{2}$ Aug. 1727. Fadren Mag. *Samuel Magni Fröling* var då Rector Scholæ derstädes; och blef sist Prost och Ryrkoh. i Winnerstad och Motala. Modren *Catharina Elisabeth Klíngenbergh*. Sändes till Linköpings Gymnasium 1741. Student i Upsala 1743. Begaf sig derifrån till Lund 1750, i afsigt att vid Promotionen det följande året erhålla den Philosophiska graden; men som antalet af Promovendi redan var fullt, reste han till Akademien i Greifswald, der han blef Magister s. å., samt återvände derpå till Lund. Blef Docens i Philos. Faculteten derst. 8 Sept. 1754. Adjunct 25 Nov. 1763. Logices et Metaphysices Lector i Linköping 23 April 1768. Prestvigd 18 Dec. s. å. Vice Th. Lector 1771. Ryrkoh. i Landeryds PræbendePastorat 11 Juli 1777. Prost 11 Juli 1781. Andre Theol. Lector 27 Febr. 1782. Erhöll Professors fullmakt 9 Jan. 1782. Förste Theol. Lector 5 Febr. 1783. Uppförd på Biskopsförslag 1780 i tredje och 1786 i andra rummet. Präsiderade vid Prestmötet i Linköping 1784. Föreslogs af Consistorium tvenne gånger 1778 och 1793 till Theol. Doctorsvärdigheten, hvilken han sednare gången sjelf undanbad sig. Död i Landeryd den 4 Sept. 1797.

Skrifter: Index viz ad veritatem planissimæ seu Specimen Logice Reformate. Linköping. 1770. 8:o. — Försök att lät och grundeligen

lära en pilt Grammatica Latina, innehållandes Grunderna af Grammatica Generali och Arte Periodica. Link. 1777. 8:o. — Prof Predikan i Linköpings Domkyrka Dom. X p. Trinit. 1781. I Theol. Societetens i Upsala Samlingar 1782. — 16 Disputationer, Lund 1753—68.

(Källor: *Sommelli Lexicon Erudit. Scanens.* Vol. II. p. 481. — *Frölings egna uppgifter till Samf. pro fide et Christianismo.*)

FUCHS, RUTGER.

Hans farfarsfader hette *Blasius*, ägde 3:ne gods i Öfra Schlesien och var Geheimeråd hos Kejs. Rudolph II omkr. 1580. Dennes sonson, *Christian*, inkom från Preussen med Dr. Maria Eleonora, såsom dess Hofjunkare, och blef sist Öfv. Lieuten. samt Commendant på Malmö slott. Med sin fru, *Susanna Eleon. Lejonsten*, hade han sonen *Rutger*, som föddes d. 12 Apr. 1682 i Malmö. Denne tog 1699 som Förare tjänst i Lifländska arméen, blef 1700 Fänrik, 1702 Lieut. och 1704 Capitaine. 1707 bevistade han under Amiral Ankarstierna landstigningen på Retusars samt anfallet på den af Ryssarne kort förut byggda fästningen Cronslott. 1708 betäckte han hela vintern magasinet vid Padis kloster; 1707 gick han med sin bataillon öfver till Sverige; blef 1710 Major vid Dal-reg:tet och var chef för den garnizon, som under pesttiden blef inlagd i Stockholm; 1712 marcherade han till Carlshamn, gick derifrån, såsom Öfv.-Lieut., öfver till Pommeren under Fältmarsk. Stenbock, bröt i spetsen för avantgardet in i Meklenburg, och commenderade i slaget vid Gadebusch d. 9 Dec. hela Dal-reg:tet, som stod ytterst på venstra flygeln, som bidrog mycket till dess lyckliga utgång. Derunder sammanträffade han med Öfverste Glasenop vid Danska Lifgardiet, hvilken han med egen hand nedlade, men fick själf af honom 6 blessurer, hvarjemte högra benet blef krossadt af ett skott. Efter slagtingens slut blef F. upptagen från valplatsen, och jemte de öfrige blesserade förd till Wismar, der hans sår någorlunda blefvo läkte, dock måste han ännu ett helt år nyttja kryckor. 1713 reste han öfver till Sverige. Före första inbrottet i Norge 1716, erhöll han befallning att recruterat sitt i Tönningen förstörda reg:te, inföll i Norrige, slog en stark dansk postering vid Gilleråsen, betäckte armeens återmarsch öfver Glommen till Torpum, hvarest han d. 7 Juni blef Öfverste vid Dal-reg:tet. Mycken ära inlade han jemväl vid anfallet på Fredrikshall, hvarföre han några dagar derefter

blef förflyttad såsom Öfverste för Södermanlands reg:te, hvars chef, Öfverste Schlippenbach, nyss förut blifvit skjuten vid Fredrikshall. Vid samma fästnings sednare belägring 1718 var F. äfven närvarande. Då nästa år Ryssarne landsteg på Svenska kusterne, och såväl i styrelsen som bland de högre befälet i armeen öfverallt rådde misströstan, feghet eller partisjuka, var F. den ende som gjorde allvarsamt motstånd. Med 700 man slog han vid Södra Stäket några tusen Ryssar, som ämnat sig till hufvudstaden. För denna viktiga tjänst belönades regimentet med en summa penningar*) och anföraren med Friherre namn och GeneralMajors värdighet. 1720 och 1721 års campaigner bevistade han äfven. År 1727 erbjöds honom ett rum vid Rådsbordet, men F., hvars lynne var helt och hållet militäriskt, utbad sig den nåden att fortfarande få tjena fäderneslandet med sitt svärd. Dock emottogs 1739 ÖfverStåthållarskapet öfver Stockholm. Blef 1748 C. S. O. samt 1751 Ridd. af Seraph. Ord. Dog barnlös d. 10 Apr. 1753 på sitt 72 år. Gift 1. med *Margaretha*, d. af Landt-Rådet Geo. *Stackelberg*; 2. med *Margaretha*, d. af Landsh. Frih. Carl *Gyllenpistol*; 3. med *Sigrid Beata*, d. af Fältmarsk., Gen. Gouv. och Presid. Gr. Carl G. *Mörner*.

(Källor: Lefv.-Beskr., bifogad Talet öfver honom af Dr: Jön. Schröder vid jordfästa. i Riddarholmskyrkan d. 13 Apr. 1753. — Utdrag derur i Sv. Merc. Apr. 1760 s. 8 och i Gez. Biogr. Lex. samt Ennes Carl XII:s Krigare. Del. I. sid. 463.)

FUNCK. Stamfadren och dess märkvärdigaste efterkommande.

Stamfadren var *Thomas F.*, som inflyttade från Tyskland, nedsatte sig såsom köpman i Stockholm och sedermera köpte sig Löfås, Garpenbergs och Skilås bruk år 1645. Hans son var

1. **JOHAN F.**, född i Stockholm 1630, 1666 Bergmästare öfver Upland, 1669 öfver Salberget, 1672 adlad, 1674 Assessor i Bergs-Coll., död i Avestad 1679. Gift med *Elisabeth*, Borgmäst. i Stockholm Hans Hanssons dotter. Deras söner voro:

*) Enligt Drottningens första bref till Befälhafvaren af d. 15 Aug. anordnades dertill 1000 dal. samt i reda penningar; enligt andra brefvet af d. 18 s. m. tillkännagafs, att de, som deltagit i detta slag och ej blifvit blässerade, skulle erhålla en månads, de öfrige tre månaders fälttraktamente, och skulle Öfverste F. inkomma med en förteckning på alla dertill berättigade, så befäl som manskap.

a. FUNCK, THOMAS.

Född 168 . År 1701 var han Capitain, då han tappert fäktade emot Polska Castellanen Oginsky och undsattes af K. Carl sjelf. I slaget vid Clissow 1702 visade han äfven prof på tappperhet; efter denna seger erhöill han befallning att gå till Sendomir och der inrätta ett magazin. Vid Thorns belägring 1703 afsändes han med 200 hästar till staden Posen, för att begära proviant, hvilket likväl af magistraten öfvermodigt afslogs. Blif 1704 Öfv.Lieut. och gjorde samma år ett lyckligt ströftåg mot en tropp Sachsare vid Bug-strömmen. Befordrades 1710 till Öfverste för Södermanlänningarna, hvarefter han s. å. från Bender blef affärdad till Constantinopel, för att såsom befullmäktigad General-Krigs-Commissarie i Konungens namn af Engelska köpmän upplåna 400,000 Riksd., hvilket äfven lyckades. Efter Neugebauer blef han 1711 utnämnd till Envoyé vid Ottomaniska Porten, hvarefter han genast började arbeta på dess deltagande i kriget mot Ryssland. Hos Kaimakan eller StorVizirens Vicarius hade F. i Juni ett högtidligt företräde, men lät af honom samt af Mufti narra sig, att utan både Sultans och sin Konungs tillstånd resa till Turkiska lägret. Ankommen dit, blef han illa mottagen af StorViziren, som befalle honom förfoga sig till Bender och antyda sin herre, att genast begifva sig ur riket, så kärt honom vore, att undgå den skymfen, att med våld dertill tvingas. Med dessa ovälkomna tidningar reste F. till Bender, der han icke kunde hoppas på särdeles nådigt emottagande, helst som han dessutom utan ordres lemnat sin post. Det dröjde också flera dagar innan han fick företräde; men sedan Konungen afhört hans berättelse, förlät han honom och afsände honom några veckor derefter ånyo såsom Envoyé till Constantinopel, i sällskap med General-Adjutanterne Gr. Jak. Torstenson och Sten Arvidsson samt Sekret. Herm. Cedercreutz.

Ankomne till Constantinopel, erhöillo de ett högtidligt företräde hos StorViziren, då följande samtal uppkom. StorViz. "Hvarför reser icke din Konung härifrån landet, hem till sitt eget? — F. "Hans Maj:t har icke sagt mig sina skäl. Men enligt hvad jag hört, väntar H. M. på huru Sultan nu tänker yttra sig, sedan freden är afslutad med Czaren, tvertemot Sultans skriftliga löfte, som innehöll, att detta skulle ske med Konungens vettskap och minne." — StorViz. "Reser han icke sin väg, vill jag binda honom på en vagn och köra honom hädan." — F. "Ed. Höghet kan vara öfvertygad, att min

Konung icke låter binda sig af hvilken som helst. Om någon angriper H. M. med våld, så brukar han våld igen, så länge han kan röra sitt lillfinger." — StorViziren blef deröfver vred, och viste F. och hans sällskap på dörren; utkomne blefvo de gripne af vakten och afförde till Tatar-Khån. F. förblef i tvenne månader i fängsligt förvar, men bemöttes med höflighet. Mellertid blef StorVizirens trolöshet medelst den vid Pruth afslutade freden mer och mer uppdagad, och han ansåg då för rådligast, att hyckla deltagande för den Svenska monarchen och vänskap för hans sändebud, om hvilka tänkesätt han försäkrade honom i åtskilliga hemliga conferenser.

Envoyén lät deraf likväl icke bedraga sig. I Juli månad 1712 hade han ett företräde hos sjelfve StorViziren och kort derefter uppteckte han tvenne memorialer, hvaruti han ljusligen ådagalade StorVizirens hela falskhet och falhet vid detta fredsslut, hvars följder för både Sverige och Turkiet voro så olyckliga. Derefter öfvertalade han sin Port- och sin Kökvaktare, att framlemnna dessa papper i Sultans egna händer, då denne, efter förrättad Fredags-hön i Moskéén, red tillbaka till Serailen. Detta lyckades; resultatet deraf var StorVizirens fall; men någon ändring i den ingångna freden kunde likväl icke vinnas; icke engång då, när F. i följ. Nov. fick befallning, att inställa sig hos Sultan, som då afreste till lägret vid Adrianopel. Om de derefter följande händelser berättas Osmaniska häfdetecknare. "Redan en lång tid förut (21 Apr. 1712) hade Sultan tillskrifvit Svenske Konungen, samt utfärdat befallning om att han skulle förses med penningar och hvad annat han behöfde till sin hemresa genom Polen. Konungen svarade derpå, att han icke kunde afresa, förrän han betalt sina skulder, dem han ådragit sig, sedan man fråntagit honom hans dagliga underhåll af 500 piaster, och begärde 1000 pungar. Sultan skickade honom 1200 jemte ett vänligt bref (d. 2 Nov. 1712). Oaktadt Carl XII vid deras emottagande, lofvade att genast bryta opp, vägrade han det sedermera, och lät genom Funck begära ännu 1000 pungar. Till svar derpå blef F. inspärrad. Divan hölls och Mufti gaf sin Fetwa, att det vore lagligt, att i nödfall med våld fördrifva gästen. Nu följde Calabaliken vid Bender (d. $\frac{2}{2}$ Febr. 1713)." Funck, befriad ur sitt hån, mötte K. Carl på vägen till Demurtasch. Härifrån skulle han åtfölja honom till Demotica (Demitoka), men vid denna tid blef han anfallen af en hetsig feber, som inom få dagar ändade hans lefnad.

(Källor: Norberg, Carl XII:s Hist. — v. Hammer, Gesch. des Osman. Reichs. — Gesellii B. Lex. — Ennes, Carl XII:s Krigare, II. s. 20).

b. FUNCK, GUSTAF, den föregående broder, f. 1670, studerade i Upsala; blef 1695 Bergmästare i Salberget, 1710 Lagman öfver Bohuslän, 1714 öfver Nerike; 1720 Landshöfd. i Vesterås; 1723 upphöjd till Friherre, 1728 utnämnd till President i Åbo Hofrätt, men undanbad sig detta embete. Afled på sin gård Brogård 1736. Gift med *Christina Cronström*, hvars fader var Assessor i Bergs-Coll. och ägare af Bjurforss.

(Källor: Stjernmans Matr. o. Höfd.-Minne. — Legus, Åbo Hofr. Hist.).

ab. FUNCK, ALEXANDER, var förmodligen son af den föregående; ingick i Berge-Collegium, utvidgade genom utländska resor sina kunskaper; blef Bergmäst. i Östergöthland och Södermanland. Prot.-Not. i Berge-Coll. 1779. Erhöll afsked med Berge-Råds titel s. å. Dog i en hög ålder d. 8 Nov. 1797. Blef redan 1743 Led. af R. Vet. Akad. och var sedan 1795 dess Senior. Ägde Almsta nära Norrköping, hvilken egendom ännu tillhör denna släkt.

Skrifter: Beskrifning öfver Tjärn- och Kolugnars inrättande. Stockh. 1748 och 1772. — Undersökn. om Åsvidabergs kopparverk. Stockh. 1763. — Anna. i Bergshushållningen, i Berge-Journalen 1787 o. 1788.

(Källa: Rosenhanes Anteckn. öfver Vet. Akad.).

2. FUNCK, JAKOB.

Född i Carlskrona 1715 eller 1716. Blef 1745 Conducteur vid Fortification, lemnade följande året Sverige och gick i fransysk tjänst, hvarefter han såsom Ingenieur bevistade fälttågen i Flandern. Efter krigets slut utgaf han tvenne arbeten, det ena öfver belägringen af Maastricht, det andra öfver alla belägringar i Nederländerna från 1744 till 1748. För dessa erhöll han tvenne gratificationer af Konungen i Frankrike, samt i Sverige en pension, hvilken dock indrogs 1757, hvarjemte han 1752 blef befördrad till Capitaine vid fortificationen i Sverige. Dessutom gjorde dessa skrifter hans utmärkta skicklighet i främmande länder så känd, att han först erhöll det uppdraget, att undervisa Prinsen af Anhalt Zerbst, broder till sedermera Kejs. Catharina II, i civil- och krigsarchitekturen. Sedermera gjorde honom Engelskt Ostindiska Compagniet det anbudet, att emottaga öfverbefalet öfver alla

dess fästningar i Indien. Sedan F. dertill förklarat sig villig, afgick han såsom Chef-Ingenieur till detta land, återuppbyggde Bombays fästningsverk samt en ny stad på ön Durmapatam efter ett af honom påfunnet nytt system, utom flera andra betydliga fästningsverk på kusten Malabar. Under hans befäl stod äfven en artilleri-corps af 300 Europeer och 500 Sipojer, bland hvilka han införde europeisk exercis. Men detta allt väckte Guvernörens afund; missnöjd med den behandling, som han af denne vederfor, reste F. tillbaka till England, men förlorade genom ett skeppsbrott utanför Irland all sin i Asien förvärfvade betydliga egendom. Compagniet gjorde honom då en skänk af 500 guineer och lät, i följd af de klagomål han anförde, anställa en undersökning öfver Guvernören i Bombay, hvilken slutade så, att både denne och en af Conseljens ledamöter blefvo afsatte, samt den Öfver-ingenieur hemskickad, under hvilken denne velat ställa F. Tillika gillades F:s plan till fästningens nybyggnad, hvilken skulle fortsättas efter hans ritningar.

Kort derefter blef F. utnämnd till ÖfversteLieut. i Engelsk tjenst, i hvilken egenskap han under Generalen Lord Albe-marle afseglade till expeditionen mot Havana. Vid belägringen af Moro Castle vunno Öfverste F:s planer till fästningens intagande allmänt bifall och blefvo verkställda under hans eget inseende. Emedan fortificationens hittills kända hjälpmedel voro otillräckliga för de belägrande, derföre att omliggande berg gjorde approachen på vanligt sätt omöjlig, uppfann och utförde F. ett nytt sätt af Sappe, betäckt med skanskorgar och sönderhuggna kabbelståg, med tillhjälp af hvilka Engelsmännen, midt under fiendens eld,ingo öfver berget, stormade och intogo fästningen, hvarefter staden snart måste gifva sig. Af det rika byte, som der gjordes, erhöill äfven F. sin del. Vid återkomsten till England njöt F. mycken ära af Engelska folket, som tillskref hufvudsakligen honom denna viktiga eröfring. — Föröfrigt hade F. upfunnit ett instrument, hvarmed man från sjön kunde med största noggrannhet aftaga vuer och prospector af kuster, hvilka man seglade förbi. Under både bort- och hem-resan hade detta nya sätt blifvit pröfvadt och vunnit beundran. Blef 1763 Öfv.-Lieut. i Svenska arméen. R. S. O. 1767. Blef sedan Brigadier i Portugisisk tjenst, och 177. Marechal de Camp. Gen.-Quarttermäst.-Lieut. vid Svenska Fortification 1774. Öfverste 1784. Hemkom 1787. Adopterad på adel. ätten Funcks nummer (N:o 826) d. 20 Apr. 1787. Dog i Stockholm d. 1 Maj 1788 ogift; lemnade efter sig hvarjehanda handskrifne samlingar, särdeles i fortificationen.

Åf Vet. Akad. i Stockholm blef han 1775 Ledamot; och valdes sedan tid efter annan till Led. af Vet. Societeten i Upsala, af Vet. Societ. i Padua, af Kejs. Academia Nat. Curiosorum m. fl.

(Källa: Hofpredik. Mart. G. Wallenstråles Bref i Sv. Mercur. 1763; Jul. s. 588. — Gjörwells Allm. Tidn. 1788. — Lärk. Tidn. 1788 N:o 55).

Tilläg.

FERBER, JOHAN JAROB.

Föddes i Carlskrona d. 29 Aug. 1743. Fadren Apothekaren derstädes, Assessoren och Led. af K. Vetenskaps-Akad. *Joh. Henr. Ferber*. Blef student i Upsala 1763, och disputerade s. å. under Archiater Linné. Hemkommen till Carlskrona öfvade han sig på fadrens apotek såsom förut med laborationer, men företog kort derefter en utländsk resa till Sachsen, Bergverken på Hartz, Österrike och Ungern m. m. Sedan han återkommit till Sverige, ville fadren till honom öfverlemnna apoteket, i följd hvaraf han reste till Stockholm, och sedan Kongl. Maj:t, uppå underdånig anmälan, täckts låta utfärda fullmakt för honom att vara Amiralitets-Apothekare i Carlskrona, ämnade han undergå Apothekare-examen; men just i detsamma erhöill han kallelsebefref att komma till Ungern, och reste derföre 1771 åter ur riket. Han besökte då flere namnkunnige Universiteter, och äfven märkvärdiga Bergverk, samt gjorde sig känd för så utmärkt skicklighet, att Hertigen af Curland utnämnde honom till Chemiæ Professor i Mitau, dit han ock flyttade. I sådan egenskap besökte han Bergverken i Ungern, Böhmen, Krain, Franken, Bern, Frankrike, Preussiska besittningarne i Westphalen och England. Äfven gjorde han, för Konungens af Polen räkning, en resa genom dess rike för att uppgifva planer till Bergverkens upphjelpande. År 1783 kallades han af Ryska Kejsarinnan till Professor i Mineralogien och Ledamot af Vetenskaps-Akademien i Petersburg, uti hvilket embete han insattes den 29 Sept. s. å. af Akademiens Directrice Furstinnan Daschkow, och hedrades 1784 af Kejsarinnan med uppdrag att hafva insende öfver det nya hus hon lät uppföra för Vetenskaps-Akademien, och

till hvilken byggnad hon anslåg 70000 Rubel. Tog 1788 afsked ur Ryska tjensten, hvarefter han anträdde en ny resa till Tyskland, Frankrike och Italien. Kallades s. å. af Konungen i Preussen till Berge-Råd och Led. af Physiska Classen i Vet. och Vitterh. Akad. i Berlin. Utnämndes slutligen till Öfver-Berge-Råd. I början af år 1780 företog han en resa till Bern i Schweiz, men dog under densamma efter en långvarig sjukdom d. 17 April s. å.

Skrifter: Briefe aus Welschland über natürliche Merkwürdigkeiten dieses Landes an den Herausgeber derselben Igu. Eilen v. Born. Prag 1773. — Beschreibung des Quecksilber-Bergwerks zu Idria in Mittel-Crayn. Prag 1774. — Beyträge zu d. Mineral-Geschichte von Böhmen. Prag 1774. — Versuch einer Oryktographie von Derbyshire in England. Mitau 1776. — Bergmännische Nachrichten von den merkwürdigsten mineralischen Gegenden der Herzoglich Zweybrückischen, Chur-Pfälzischen, Wild- u. Rhein-Gräflichen u. Nassauischen Länder. Mitau 1776. — Neue Beyträge zur Mineral-Geschichte verschiedener Länder. Mitau 1776. — Physical.-Metallurgische Abhandlungen über die Gebirge u. Bergwerke zu Ungern. Berlin 1780. — Anmerk. zur phys. Erdbeschreibung von Kurland; nebst J. B. Fischers Zusätzen. Riga 1784. — Nachricht von dem Auswischen der Gold- u. Silberhaltige Erzerde etc. Berl. 1787. — Mineralog. u. Metallurg. Bemerkungen in Neuchatel, Franche Comté u. Bourgogne, im J. 1788 angestellt. Berlin 1789. — Drey Briefe Mineralog. Inhalts. Berl. 1789. — Blomster-Almanak för Carlskrona Klimat. (Vet. Ac. Handl. 1771). — Obs. Mineralogica in India Orientali a Joh. Gerh. König, M. D. instituta, e literis ejus excerptis et Societati R. Scient. Upsal. oblata. (Nova Acta Soc. Ups. V. IV. s. 41—50).

(Källor: Sacklén, Sveriges Apothekare-Hist. p. 152. — Läkaren och Naturforskaren, Tom. X. p. 242. — Rosenhanes Tal i Vet. Akad. p. 419 och 505. — Uppfostrings-Sällsk. Tidningar).

TILLÄGG och RÄTTELSE.

Andra Bandet.

Sidan 354 *J. H. Bosclerus* blef Eloqu. Professor d. 25 Nov. 1648. (Peringskölds Monum. Ullerac. s. 246).

Tredje Bandet.

S. 32 *G. Brandt*. Bergs-Råd d. 29 Febr. 1757 med tour från d. 14 Dec. 1756. (Post-Tidn. 1737).

S. 49 *J. Brauner* var Ledamot i Commissionen öfver Görtz. (Stöver Frihetstid. s. 21).

S. 193. *J. G. von Carlsson*. R. N. O. 1782. Vid Krigs-Expeditionens delning i trenne d. 26 Oct. 1790 blef han Stats-Sekr. för arméns Befordringsärenden.

S. 210. *H. Cedercreutz*. Undertecknade jemte flere andra herrar 1734 en Alliance-tractat med Danmark — 1735 en förnyelse af 1724 års Alliance-tractat med Ryssland — och 1747 en Defensiv Alliance-tractat med Preussen.

S. 211. *G. Cederhjelm*. Häradshöfding i Östergötland 1681, och kallade sig då Palmstedt. Fadren blef Friherre 1718. Modren hette *Maria Stenqvist*, dotter af Christophorus Siggonis, Pastor i Forss och Eskilstuna. (Odenerantz Götha Hofr. Pres. — Aurelii Södermanl. Herdaminne).

S. 212. *Jos. Cederhjelm*. Undertecknade i Stockholm d. 19 Nov. 1723 tillika med Riksråden Arv. Horn och Carl Gyllenborg, Hof-Cancilleren Düben och Stats-Sekr. Höpken: En act, angående närmare topp för Hertig Carl Fredrik af Hollstein-Gottorp, i anseende till Succession på Svenska Thronen, när den framdeles blifver ledig — samt d. 22 Febr. 1724 en Alliance-tractat med Ryssland.

S. 218. *P. G. Cederschiöld*. Led. af Vet. Akad. 1830. Led. af Talmans-Conclaverne vid Riksdagen 1834-35. — Hans porträtt grav. af L. H. Roos utkom i sista häftet af porträtterade Riksdagamän 1823. — 2:a uppl. af Handbok för Riksdagamän utkom 1834. (Sacklén's läkarehist. Suppl.).

S. 220. *O. Cederström*. Blef Stats-Sekr. vid Inrikes Exp. 1728. Resident i LagCommissionen och Cancellor för Åbo Akademi 1742.

S. 221 r. 4 nedifrån står 1787 läs 1781.

S. 232. *G. Celsing*. Född 1679. Stats-Sekr. vid Utrikes Exp. 1739.

S. 240. *Ol. Celsius*. Vid sin upphöjelse i adel. stånd, behöll han sitt namn, men transporterade på sina barn namnet von Celse. — Af C. J. Beuzellii Biographi synes på hvad sätt Celsius blef Biskop. Blef Led. af Vet. Soc. i Upsala d. 25 Oct. 1784. Uppfördes 1786 i andra rummet på ErkeStiftets ErkeBiskopsförelag.

S. 250. *F. H. af Chapman*. Blef UnderSkeppsByggmäst. d. 9 Dec. 1757 (Post-Tidn.); SkeppsByggmäst. 1764. Chef för Skeppsvarfvet i Carlskrona 1776. (Rehb. Matr.). Agrée af Målare och Bildhugg. Akad. 1777. Led. af dens. 1778. HedersLed. 1787. Comre Amiral och Varfs-Amiral i Carlskrona d. 17 Sept. 1783. (Post-Tidn. s. 2. N:o 12). C. W. O. m. St. K. d. 26 Nov. 1798. Död d. 19 Aug. 1808.

S. 254. *Joh. Chesnecopherus*. Ankom 1596 till Marburg, der brodern Nils då var Mathea. Professor, och studerade der Medicin i 4 år. Disputerade under Prof. Ellenberg de Calculo 1603; for sedan till Basel och blef prom. Medic. Doctor 1608, hvilken värdighet ingen Svensk förut erhållit. Vid hvad tid han hemkom till Sverige är ovist, men 1611 var han Informator för Hertig, Carl Philip. Ålades 1631 att efter Raicus läsa institutionerne. — Var den förste Svensk, som utgifvit någon afhandling i Botaniken. Efterlemnade i manuscript åtskilliga Physiska arbeten. (Sacklens Läk. Hist. 1 B. o. Suppl.).

S. 263. *P. N. Christiernin*. Stud. 1736. Juriprud. Oecon. et Commere. Adjunct 1759. Logices et Metaph. Prof. 1771. Uppförd på Hernösands Stifts Biskopsförelag 1778. Prost 1787. Præses på Prestmötet i Upsala 1797.

S. 269. *J. Columbus*. Född i Dec. 1586 i Munktorp, ej Munkfors. Disp. i Ups. 1614 de Coelo under Prof. Chesnecopherus. Phil. Mag. 1617. Græcæ L. Lector och Director Musices i Vesterås 1618 enl. Personalierne efter Likpred., och 1623 enl. Vesterås Stifts Tidn. 1792. Pastor i Husby 1630. Lärar ingen gång blifvit Theol. Lector, helst derom ingenting nämnes i Personalierne.

S. 291. *E. J. Creutz*. Lagman och Ordningssman i Linköpings Läns Lagsaga 1718. Lagman i Halland 1719. (Höfd.-Minnet).

S. 293. *G. P. Creutz*. C. N. O. 1770. En af Rikets Herrar 1782. RiksRåd och CancelliPres. d. 5 Juni 1783. (Rehbinders Canal. Hist.). Hed. Led. af Vet. Soc. i Ups. 1783, af Målare-Akad. 1784. Led. af Vet. Akad. 1784. Ett porträtt af C. finnes i Konst- och Nyhets-Magazin.

S. 304. *G. Cronhjelm*. Var icke CancelliRåd (s. 303 r. 15) Förste Fullmäktig vid avslutandet af Preliminair-Freds-Recessen med Hannover 1719, Stillestånds-afhandl. med Danmark s. 2., Freds-Tractat

terne med Hannover s. å. och med Danmark 1720; alla afslutade i Stockholm. (Modée, Alliance-tract.). Cr. iakttog med mycken stränghet en yttre religiositet. (Stöver s. 274). På samma ställe berättas ock, att han på sotsängen lät kalla till sig flere köpmän, och sjelf upphandlade alla slags saker för sin familj, af fruktan att hans Fru eljest skulle beläda dem för dyrt. Sonen *Johan* f. 1707. † d. 27 Jan. 1782, var Gen.-Lient., Landshöfding och Öfver-Commendant i Malmöhus Län samt C. S. O. m. St. K.

S. 306. *Carl Gustaf Cronhjort* var född d. 16 Sept. 1694; Hef Volontär vid Tyska Lif-Regimentet till fot 1708. Förfare 1709. Fältväbel 1710. Fänrik s. å. Transporterad till Lifgardet 1711. Lieutenant 1716. Capitaine 1719. Major vid Kronobergs Reg. 1731. Erhöll afsked 1743. Öfverste i arméen 1747. R. S. O. 1748. Chef för ett värfvad Regte i Stralsund 1749. Landshöfd. i Gessle 1755. Afsatt d. 14 Jan. 1757 för ett Capitaines-förslag, hvilket han som Öfverste upprättat. President i Krigs-Colleg. 1762. C. S. O. 1764. Erhöll afsked 1768. C. S. O. m. St. K. 1772. † d. 11 Juli 1777.

S. 311. *Carl Cronstedt*. Fänrik 1701. Lieut. 1702. Major 1710. — Friherre d. 3 Aug. 1718. (Stiernmans Matr.). Ledam. af Commissionen öfver Görtz 1719. — Heders-Led. af Vet. Soc. i Ups. Sonen *Jonas* f. 1711. † d. 21 Sept. 1778, var General-Lient. och R. S. O. — *Fredrik* f. 1723. † d. 16 Mars 1799 var HofrättsRåd i Svea Hofrätt och R. N. O.

S. 316. *J. A. Cronstedt*. Qvartermästare 176. Lif-Drabant 1766. Lieuten. i armén 1775. Vice Corporal 1775. Capit. vid Enkedrottningens Regte 1779 etc.

S. 316. *C. O. Cronstedt*. Lieut. vid artilleriet. Fänrik vid Arméns flotta 1773. Lieut. 1774. Artilleri-Capitaine 1777. Major 1782. Öfr.-Lieut. 1789. Öfverste 1790. Contre-Amiral d. 22 Dec. 1793.

Fjerde Bandet.

S. 53. *L. Dalman*. Erhöll Gen.-Auditörs n. h. o. v. 1719.

S. 75. *C. De Geer*. Kammarherre 1740. Hof-Marskalk 1760; (Rheb. Matr.).

S. 84 rad. 5 står 1655 läs d. 12 Aug. 1652.

S. 87 rad. 15 står Boji l. Boje.

S. 97 r. 8. Begrofs i St. Nicolai Kyrka, men flyttades gänakt till af honom sjelf påbegynte och af sonen Magnus Gabriel förskönade korefchoret uti Weckholms kyrka i Upland, hvarrest både hans och Ebba hakes lik hvila. — r. 10 står 1651 l. 1652. — r. 11 tillägges: efter Ehrenströms Original-målningar.

S. 97. *P. F. De la Gardie*. Presiderande Krigs-Råd i Krigs-Collegium 1679.

S. 100 r. 50 står träffades i träffades på stormstegen.

S. 101. *G. A. De la Gardie* var Rector Illustris i Upsala från d. 20 Dec. 1665 till d. 4 Sept. 1666. Blef ÖfverKammarherre 1670. Öfverste för Lif-Regt:et d. 18 Dec. 1672. (Höfd. Minnet. — Hist. Acad. Upsal.).

S. 106. *Joh. De la Gardie* född i Dec. 1580. Seathållare på Åbo Slott med dess Län 1611, på Åbo och Tavastehus Slott och Län 1616. Gubernator i Revel 1626. Landtmarskalk vid slutet af Riksdagen 1630. RiksRåd 1633. Assessor i Svea Hofrätt 1634. † 1640. (Uglas Rådslängd. — Rothliebs Landtmarsk.-Krönika).

S. 108. *P. F. De la Gardie*. Född d. 27 Mars 1726. Capitaine vid Regt:et Royal Suédois i Fransk tjänst 1740. Corporal vid Svenska Lif-Drabant-Corpsen 1747. Öfv.-Lieut. och Gen.-Adjutant i armén 1749. R. S. O. 1755. Öfv.-Lieut. vid Norra Skånska Regt:et 1757. Quartmäst. vid Lif-Drab.-Corpsen 1758. Öfverste i armén 1760. Chef för Östgötha Cavalleri 1761, för Lif-Regt:et till häst 1762. Uppförd på Riks-Råds förslag 1769. Gen.-Major s. s. C. S. O. 1773. Erhöll afsked med Gen.-Lieutenants n. h. o. v. 1774. En af Rikets Herrar 1778. Död d. 7 Aug. 1791.

S. 108 r. 32. Medaljen slogs på Ridd. och Adels bekostnad, men framlemnades af Landtmarskalken och de 3 ofrälse ståndens Talmän, å Rikets Ständers vägnar.

S. 109 r. 3 står: och *Etienne L. Robert* och *Etienne Casimir*.

S. 110 r. 19 står: börjat i fullbordat en större

S. 112 r. 13 står: för i först. — r. 2 nedifr. står 1808 i. 1809.

S. 113 r. 14 står 1833 i. 1834.

S. 114 r. 5 står närvarande i. dåvarande.

S. 115 r. 34 står sex delar i. nio delar. Förlaget har kostat öfver 2000 Rdr Banco.

S. 116 r. 8 tillägg: "den unge arrestanten."

S. 117 r. 14. Ordens vice Cancellor d. 14 Mars 1838.

S. 118 r. 14 tillägg: 1838 Hed.-Led. af Vitt. Hist. o. Ant. Akad.

— — r. 30 tillägg: Tal då H. Exc. Grefve af Wetterstedts vapen krossades. Säktn 1837.

S. 139 r. 4 står Ernst Fredrik i. Johan Jakob

— — r. 5 utgår: (se förut)

— — r. 9 står Fars och hans brors i. Fars, farfars och brors

S. 145 r. 35 står Fienden anföll i. Fienden anföll

S. 146 r. 13 står Ypperi. Lahintalo i. Ypperi-Lahintalo

S. 147 r. 26 står temmeligen betydlig i. ganska betydlig

S. 150 r. 25 står därför i. derafter

S. 152 r. 35 o. 43 står Wagener L. Wegener eller Wägener

S. 203. *Carl Aug. Ehrensvärd*. Constit. Under-Lieut. vid arméns flotta 1761. Lieuten. s. å. Capitaine 1770. R. S. O. 1772. Major i armén s. å., vid arméns flotta 1774. Öfv.-Lieut. i armén 177, vid arméns flotta 1775. Öfverste 1777. Öfver-Amiral 1784. C. S. O. 1786. C. S. O. m. St. K. 1789. Tog afsked 1790. General-Amiral 1792. Ordf. i Convoy-Comm. s. å. Chef för General-Sjö-Militia-Contoret 1793. Tog afsked 1794. Hans enka dog d. 25 Nov. 1832 (jfr s. 205 r. 5 nedifr.). — Söner *Gustaf Carl August Albert* uppgifves orätt på samma ställe såsom sfiliden. Han är född d. 17 Juni 1787, blef Cadett vid Carlberg 1797. Cornett vid Smålands Dragon-Regte 1803. Lieut. 1810. Cavaljer hos Prinsessan Sophia Albertina 1811. Rytmäst. 1814. Förste Major 1820. R. S. O. 1821. Öfv.-Lieut. och Regiments-Befälhafvare 1822. Kammarh. hos Prinsessan 1823. Öfverste och Chef för Skånska Dragon-Regtet 1825. Ekvill afsked med Pension 1835. Bor på den stora egendomen Tosterup i Skåne, och är en bland provinsens utmärktaste landthushållare. Gift 1) 1820 med *Henriette Virginie Sophie Caroline*, Douer af framl. Exc. Grefve Adlercreutz. † 1834. Med henne hade han sönerne Albert och Augustin samt två döttrar. 2) 1835 med *Hedvig Eleon. Ottiliana Liljencrantz*, Enka efter Presid. Frih. Clas Kurek. Med henne en dotter.

S. 216. *A. G. Ekeberg*. Ledamot af Vet. Soc. i Upsala 1810.

S. 219. *A. Ekmarck*. Gift 1) med *Elis. Christ. Riselius*. 2) med *Elis. Dorothea Sjöstén*, Enka efter Collega Scholæ Sam. Berzelius, genom hvilket giftermål E. blef stjujfader åt Professorn Frih. Berzelius. Hon dog 1787. 3) med *Maria Elis. Wistrand*, Enka efter Kyrkoh. Nils Brunkman. Tre söner afleda före Ekmarck, alla år 1808 neml. *Lars Christopher*, Physices Docens i Upsala död d. 11 April. *Daniel*, Artist i Målarekonsten död i Hamburg d. 16 Sept. och *Anders Fredrik*, Uppbörda-Fältskär död i Carlskrona d. 18 Dec.

Skrifter (utom de förut uppgifna): Större Försök till förnästig och Christlig Sedolära 1785. — Påminnelser utur den Heliga Skrift, om Religionens Sanningar och Forn tideus minnesvärdaste händelser 1797. — Ångående Preste-Eden, några erinringar för eget och Ämbets-brödrens samvete. — Summa Doctrinæ Christianæ, comprehendens Responsa Biblica quæstionibus ad Religionem pertinentibus accommodata. — Christna Religioneas märkeliga Befordrare och fördelar emot uppenbare Förföljare och Bedräglige Medhållare, från Apostlarnes till vår tid. 1818. — De sednare ären intill sin död utarbetade han på latinska språket Förklaring öfver flere Pauli Epistlar. (Linköp. Stifts-Tidningar 1823).

S. 227. *O. Ekman*. Superintendent 1675. — Då han 1679 fick dimission från armén, och sjöledes begaf sig till Sverige, utstod han i sex dagar den häftigaste storm, då han tänkte på ett löfte till Gud,

nu hvilket dette argument kom honom före. "Den förfallna Christendomens förbättrande och upprättande." Skeppet förgicks, men E. frälstes. Han råkade dock i tvekan om att kunna fullborda hvad han lofvat, men åta dagar derefter, då han gått ombord på ett annat skepp; uppkom åter en svår storm, under hvilken han fastare gjorde sitt förna löfte. (Hammarströms Märkvärd. vid Stora Kopparberget, 4:e Saml. s. 65). — Presiderade på Prestmötet i Strengnäs 1685.

S. 253. *Joh. Elers*. Föddes 1729. E. O. Cancellist i Inrikes Exped. 1749. Copist 1762. Kongl. Sekr. 1766 med tour från d. 6 Juli 1762. Andre Protoc. Sekr. 1766. Exped. Sekr. 1772. Led. af Viuerh. Akad. 1773. R. N. O. 1785. Cancelli-Råds n. o. h. 1787. Led. af Rikets allmänna ärend. Beredning 1789. Död d. 20 Nov. 1813.

S. 272. *H. H. v. Essen*. Död i Uddevalla. Biskop Wingård förrättade Jordfästningen, och höll liktal, hvilket är tryckt. — Sonen *Gn. Gustaf Adolf Fredrik Wilhelm*, f. 1803 är Förste Hof-Stallmästare, och Major vid Skånska Husar-Regtiet. Frih. *Hans Henrik*, f. 1805 är Rytmäst. vid Lif-Regtets Husar-Corps. Dottern *Eugenia* g. m. Cabin-Kammarh. Frih. Axel Gabriel Oxenstjerna, blef Enka 1859.

S. 277. *C. I. M. Ehrenborgh*. E. O. Cancellist 1807. Erhöll Protok.-Sekret.-fullmakt d. 29 Juni 1809. Copist i Krigs-Exp. d. 2 Aug. s. 2. Vice Adv.-Fiskal i Kammar-Rätten 1810. Lands-Sekret. s. 2. — I Konst- och Nyhets-Magazin för 1823 finnes hans porträtt, jemte Biographi. Samma porträtt var förut utgifvet af *Roos af Hjelmsäter* i hans Porträtterade Riksdagsmän 1823.

S. 318 r. 27 står Jonas Tuneson l. Jonas Turson.

S. 326. *W. Faxæ*. Uppdrogs af K. Maj: d. 18 Maj 1837, att under H. K. H. Kronprinsens utrikes resa, besörja de i egenskap af Lunds Akad. Cancellor H. K. H. tillhörande Akademiska ärender. Ut-nämndes d. 28 Jan. 1838 till Ridd. af K. Carl XIII:s Orden. Var vid samma års Magister-Promotion i Lund Jubel-Magister. Kallad d. 3 Maj 1836 till Heders-Ledamot af Zoologiska Jägare-Sällskapet i Lund.

Skrifter (utom de förut anförde): Inträdes-Tal i Vitt. Hist. o. Ant. Akad. 1829 om Sodalitium Clericorum Majus i Lund (Akad. Handl. XV Del.). — Tal vid invign. af Gust. Ad. De la Gardies Vexelundervisn.-Skola i Westerstad d. 16 Aug. 1835. — Tal vid invign. af det för Hertig Carls Skola i Christianstad nybyggda Lärhus. Christianstad 1835. — Tal vid invign. af Lunds Domkyrkas nya Orgel. Lund 1836. — Tal då Carol. Cathedral-Skolans nya Lärhus invigdes. Lund 1837. — Afskedsord vid Prof. G. R. Ahlmans jordfästning i Malmö St. Petri kyrka. Malmö 1838.

S. 353 r. 18 står Euler l. Ferner.

S. 358. *R. J. v. Fersen* blef Major vid Wiborgska Dragonerne 1675, sedan Öfverste för Westerbottens Regt. — Landshöfding i Hal-

land 1705. Gen.-Lieuten. och Guvernör i Riga 1709. Guvernör i Wismar 1710. Kongl. Råd 1711. General-Fält-Tygmästare s. 2. Död d. 10 December 1717.

S. 546. Grefve *Gustaf Hans von Fersen*. Major i Armén och Adjutant hos H. M. Konungen, afled d. 15 April 1839, och slutade Grefliga v. Fersiska ätten å manssidan.

S. 365 r. 29 står 1754 l. 1794.

S. 374 r. 8 nedifr. står af desse 176 l. af desse 265.

— — r. 2 nedifr. läs: *) Deraf 4 vid pesten 1710. †) Deraf 5 nämnde år (1710).

— — nedersta r. signeras ††) och hörer till s. 375 r. 9 i noten.

S. 375 r. 1 i noten står 373 l. 651.

— — raderne 7, 8, 9 i noten rättas sålunda:

1821-30: 10. 20. 18 = 48. 16. 12. 12. 10. = 50.

1831-35. 6. 17. 4 = 27. 11. 8. 8. 5. = 32.

60. 110. 108 = 278. 118. 109. 93. 53††) 373.

Anmärkning.

De 4 första raderne på sidan 109 höra till *Ferbbers* biographi, och skola stå näst framför hans skrifter sid. 110.

INNEHÅLL

af

Bokstafven F.

Fjerde Bandet.

	Sid.		Sid.
<i>Fabricius, Jakob</i> , Amir.		<i>Fant, Michael</i> , Hof-Pred.	
Pastor (Skald)	279	(Homilet)	308
<i>Fabritius, Ludvig</i> , Envoyé (Resebeskrifvare)	280	—, <i>Johan Michael</i> , Domprost (Homilet)	310
<i>Faggot, Jakob</i> , Öfver-Directör	291	—, <i>Erik Michael</i> , Prof. (Häfdatecknare)	314
<i>Fahlerantz, Carl Johan</i> , Prof. (Landskapsmåtare)	294	<i>Fallén, Carl Fredrik</i> , Prof. (Naturforskare)	317
—, <i>Christian Erik</i> , Prof. (Skald)	295	<i>Faxe, Jakob Wilhelm</i> , Professor (Theolog)	318
<i>Falck, Johan Peter</i> , Naturforskare	296	—, <i>Arvid</i> , Amiralitets-Medicus	323
—, <i>Anders</i> , Rector Scholæ (Astronom)	298	—, <i>Wilhelm</i> , Biskop	323
<i>Falkenberg, Didrik</i> , Gen-Major	300	—, <i>Jakob</i> , Akad. Doc.	327
—, <i>Melcher d. ä.</i> , Under-Ståthållare	301	<i>Feif, Casten</i> , President	329
—, <i>Henrik</i> , Lands-höfding	302	<i>Ferla, Åke Bengtson</i> , Riks-Råd	330
—, <i>Gabriel</i> , Rgl. Råd	303	<i>Ferrner, Bengt</i> , Cancelli-Råd (Mathematicus)	331
—, <i>Carl</i> , Lands-höfding	304	<i>Fersen, Fabian von</i> , Fältmarskalk	333
—, <i>Melcher d. y.</i> , Riks-Råd	305	—, <i>Otto Wilhelm</i> , Fältmarskalk	336
<i>Falkengren, Germund Abraham</i> , Landshöfding	306	—, <i>Reinhold Johan</i> , Kongl. Råd	338
—, <i>Christopher</i> , Riks-Råd	307	—, <i>Fredrik Axel</i> , Riks-Råd	339
		—, <i>Axel</i> , Riksmarsk.	346
		<i>Fischerström, Johan</i> , Ekonomie-Intendent	350

	Sid.		Sid.
<i>Fleming, Claes Erikson,</i> Riksmarsk	352	<i>Fleming, Claes Her-</i> <i>mansson, Kongl. Råd</i>	366
—, <i>Henrik Claes-</i> <i>son, Amiral</i>	359	—, <i>Claes Johans-</i> <i>son, Riksmarskalk</i>	367
—, <i>Erik Henrik-</i> <i>son, Riks-Råd</i>	360	<i>Flintberg, Jakob Albrekt,</i> <i>Commerce-Råd (Juridisk</i> <i>Skriftställare)</i>	370
—, <i>Claes Larsson,</i> <i>Riks-Råd, Amiral</i>	362	<i>Floderus, Johan, Professor</i>	370
—, <i>Herman Claes-</i> <i>son, Riks-Råd</i>	364	<i>Florman, Arvid Henrik,</i> <i>Medie. Professor</i>	371
—, <i>Lars Claesson,</i> <i>Riks-Råd</i>	363		

Femte Bandet.

	Sid.		Sid.
<i>Ferber, Johan Jakob, Öf-</i> <i>ver-Bergs-Råd (Minera-</i> <i>log, Chemist)</i>	100	<i>Fredenheim, Carl Fred-</i> <i>rik, Öfver-Intendent</i>	62
<i>Fogdonius, Joseph, Dom-</i> <i>prost</i>	1	<i>Fremling, Matthæus,</i> <i>Prof. (Philosoph)</i>	63
<i>Folcher, Johannes, Prof.</i> <i>(Pietist)</i>	2	<i>Frese, Jakob (Skald)</i>	68
<i>Fornelius, Lars, Professor</i> <i>(Ästhetiker, Poet)</i>	3	<i>Fries, Elias, Prof. (Botanist)</i>	69
<i>Forsell, Carl af, Öfverste,</i> <i>ÖfverDir. vid Landtmäter.</i>	43	—, <i>Bengt Fredrik,</i> <i>Prof. (Zoolog)</i>	74
—, <i>Jakob, Major</i>	27	<i>Friesendorf, Johan Fred-</i> <i>rik, Commerce-Råd</i>	76
<i>Forsius, Sigfridus Aro-</i> <i>nus (Astronom)</i>	28	—, <i>Carl Gustaf,</i> <i>Minister Plenip.</i>	77
<i>Forstål, Pehr, Naturfor-</i> <i>skare</i>	34	<i>Frietzcky, Clas de, Direc-</i> <i>tör (Riksdagstalar)</i>	78
<i>Forsselius, Lars, Prost</i>	44	<i>Frondin, Elias, Hist. Prof.</i>	88
<i>Forssell, Olof Hansson,</i> <i>Professor (Mathematicus)</i>	45	—, <i>Berge, Biblio-</i> <i>thekarie</i>	89
<i>Forshæll, Johan Henrik,</i> <i>Apothekare</i>	54	<i>Frosterus, Henrik, Prof.</i> <i>(Juridisk Skriftställare)</i>	89
<i>Forssenius, Anders Hen-</i> <i>rik, Biskop</i>	57	<i>Fryksell, Elav, Prost</i>	91
<i>Franck, Johan, Med. Prof.</i>	57	<i>Fryxell, Anders, Profes-</i> <i>sor (Häfdatecknare)</i>	93
<i>Franzén, Frans Michael,</i> <i>Biskop (Skald)</i>	60	—, <i>Olof, Huspredik.</i> <i>(Skald)</i>	93
		<i>Frólich, Ulrik Christo-</i> <i>pher, Lagman</i>	93

	Sid.		Sid.
<i>Frölich, Hans Fredrik,</i>		<i>Fröling, Magnus Samue-</i>	
Öfverste	96	lia, Professor	102
— , <i>Carl Gustaf, R.</i>		<i>Fuchs, Rutger, Öfver-</i>	
Råd	—	Ståthållare	103
— , <i>Carl, President</i>	—	<i>Funck, Johan, Assessor .</i>	104
— , <i>Eva Margaretha</i>		— , <i>Thomas, Envoyé</i>	105
(Religions-svärmerska) .	97	— , <i>Gustaf, Lands-</i>	
— , <i>David Fredrik,</i>		höfding	107
Häradshöfding (Riksdags-		— , <i>Alexander, Bergs-</i>	
talare)	98	Råd	—
<i>Fróberg, Johan Peter,</i>		— , <i>Jakob, Marechal</i>	
Prof. (Mathematicus) ,	101	de Camp	—

BIOGRAPHISKT L E X I C O N

ÖFVER

NAMNKUNNIGE SVENSKA MÄN.

FEMTE BANDET.

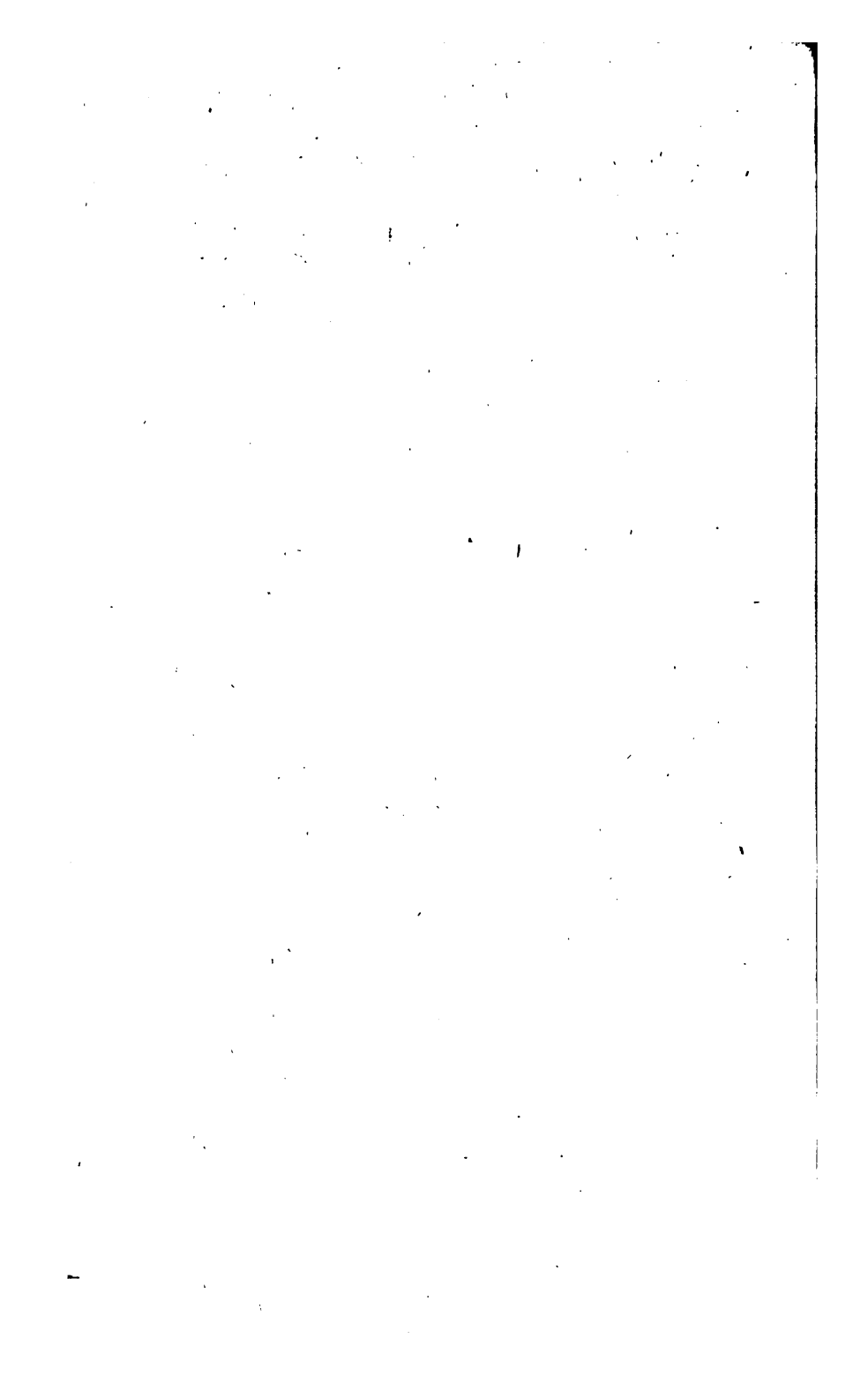
ANDRA HÄFTET.

Uppsala,

Löffler och Schell.

1839.

Innehåll.

Gadd, Peter Adrian. — Gadelius, Erik. — Gadolin, Jakob. — Gadolin, Johan. — Gahn, Johan Gottlieb. — Gal-
denblad, Anders och Johan. — Gavelius, Peder. — Gedda,
Peter Niklas von, d. ä. — Gedda, Peter Niklas von, d. y. —
Geete, Erik. — Geijer, Bengt Gustaf. — Geijer, Bengt
Reinhold. — Geijer, Erik Gustaf. — Geisler, Johan To-
bias. — Georgii, Nils. — Gera, Carl och Jöran. — Ger-
ner, Anders. — Gerner, Albrekt. — Gezelius, Johan d.
ä. — Gezelius, Johan d. y. — Gezelius, Georg. — Gier-
ta, Johan. — Girs, Ægidius. — Gissler, Nils. — Gjärd-
da, Hans. — Gjörwell, Carl Christophersson. — Gossel-
man, Carl August. — Gottmarck, Johan. — Graffman,
Hans. — Grafström, Anders Abraham. — Gran, eller
Granius, Nicolaus Andreæ. — Granberg, Per Adolf. —
Grawander, Lars Fredrik. — Grave, Sebastian. — Greiff,
Johan Ludvig Bogiskaus von. — Grill, Claes och Dess
Förfäder. — Grim, Herrman Niklas. — Grip, Birge
Nilsson. — Grip, Mauritz. — Gripenhjelm, Edmund. —
Gripenhjelm, Nils. — Gripenhjelm, Carl. — Gripenstier-
na, Joël. — Grisbach, Georg. — Grooth, Carl, von. —
Grothusen, Christian Albrekt. — Grubb, Nils Nilsson. —
Grubbe, Gustaf. — Grubbe, Samuel. — Gråberg, Jakob,
från Hemsö.

SUBSCRIBENTER.

Transport från IV B. 2 häft. 670

Carlshamn:

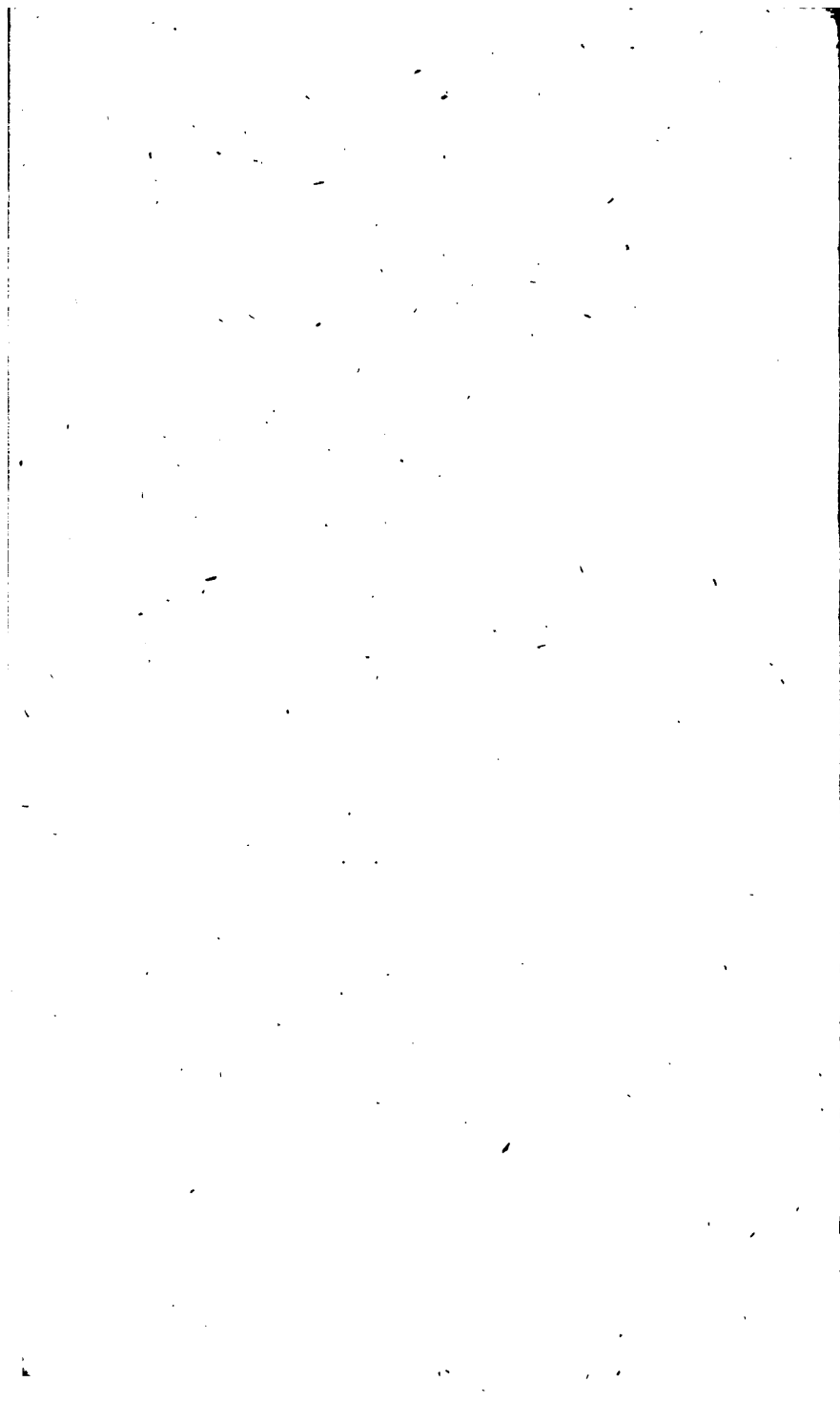
Ekstrand, J. Ad., Handlande. 1
Liboriuß, J. Aug., Med. Doct., Stadsphysicus. 1

Carlskrona:

Norman, O. L., Öfverstyrman vid K. K. Maj:ts Flotta. . . 1

Summa 673

Subskription fortfar.

G.

GADD, PETER ADRIAN.

Född den 12 April 1727 i Birkala. Föräldrarne voro Krono-Befallningsmannen *Jakob G.* och *Sara Gottleben*. Student i Åbo 1742, Phil. Mag. 1748; följ. & Docens i Natural-Historien. Företog 1753—55 på offentlig bekostnad resor i södra Finlands skärgård och på dess kuster i natural-historiskt och ekonomiskt hänseende, i hvilket hänseende Kalm förut varit utskickad. G. började derefter sjelf 1754, att i Åbo odla växter, hvilkas nytta ansågs mindre känd. Till belöning för dessa bemödanden blef han 1755 Inspector öfver Saltsjude-rierna, samt året derpå öfver Schäferierna med 450 Rdrs lön. Erhöll 1756 Ekonomi-Directeurs titel. Blef 1758 E. O. Chemiæ, physicæ et oecon. Prof. och erhöll 1761 fullmakt på den då nyss stiftade Chemiæ professionen. Fick 1762 titel af Plantage-Directeur med ett årligt rese-anslag af 66 R. 52 sk. År 1763 Bibliothekarie, hvilken syssla han dock blott i 2:ne år bestred. 1772 R. W. O., 1787 tjenstledig. Dog den 11 Aug. 1797. Både från Danmark och Petersburg hade professioner blifvit honom erbjudne. Han var Led. af K. Vet. Soc. i Upsala, Patr. Sällsk., Vet. och Vitterb. Samhället i Göteborg, Phys. Sällsk. i Lund, Ekonom. Societ. i St. Petersburg, Patr. Sällsk. i Hessen-Homburg och K. Vet. Akad. i Stockholm.

G. var en för sin vetenskap och de dermed beslägtade ämnen högst verksam och driftig man. Ända intill sina sednaste år fortfor han att med outtröttlig flit utgifva skrifter, som utgöra en betydlig mängd och till större delen röra hus-hållningen, näringarna och den kemiska och ekonomiska delen af natural-historien. Flere af dem voro på sin tid ganska värderade, och 2:ne erhöilo Accessit i K. Vet. Akad., andra

åter erhöilo mer eller mindre skarpa kritiker. Märkvärdig är i sistnämnde afseende Gaddes afhandling, kallad "Åkerbrukets chemiska grunder", hvilken åstadkom en lärd strid emellan Aboönses och Upsalienses, som fördes i Nya Sv. Mercur. 1762, Maj, Juni, Oct., samt 1763 Juni. Prof. Wallerius i Upsala hade nemligen ett halft år förut utgifvit en Disputation i alldeles samma ämne. Nu uppträdde Chemiæ Doc. Matth. Reventer, hvilken sedermera, såsom källarmästare och fullmäktig för Upsala och Sigtuna städer, vid 1786 års riksdag i en annan väg gjorde sig känd, och beskyllde Erling, Respondenten för 1:a del. af Gaddes Disp., dels för flera plagier, dels för misstag. Erling förde sin och Gaddes talan; men då Reventer lemnade hans anmärkningar obesvarade, uppträdde en Anonym, som på Erling föga höfligt använde en Dansk författares ord: "Gaasen verper store ægg og tier gandske stüll: men hønen verper smaa og kaagler den hele gaard öfver." — Föröfrigt höll G. flere tal, hvaribland ett äfven var å svenskt vers, af hvilket ett utdrag läses i Lärda Tidn. 1760 N:o 28.

Gift med Biskop *Fahlenii* dotter *Brita Sidonia*. Af barnen märkas: 1. *Agatha Emerentia*, gift med Landshöfd. i Stockh. län Pet. Evert Georgii; 2. *Edla Charlotta*, gift med Assessorn i Åbo Hofrätt Collegii-Rådet C. Linnell; 3. *Adam Fredrik*, f. d. Registrator vid Rejs. Finska Senaten och Collegii Assessor.

Skrifter: 102 Disput. (Bland dessa torde följ. särskildt förtjena anföras: Åkerbrukets chem. grunder. 1—4. 1761—64. — Om Nyland och Tavastehus Län. 1—3. 1789. — Österbottens, Tavastlands, Björneborgs och Åbo Läns Mineral-Hist. 1—8. 1788—95). — 41 Rön i Vet. Ak. Handl. och 5 i Patr. Sällsk. Journal. — Åtskilliga Tal, hvaribland: Åmin.-Tal öfver R. R. Akad. Canc. C. G. Tessin, Stockh. 1772; — Tal om Finska Klimatet (vid intr. i Vet. Akad. 1761). — Uppmuntran och underr. till nyttiga Plantagers vidtagande i Finland. 1—12. Åbo 1763—78. — Beskrifn. öfver Åbo Stad och dess Hushålls-inrättningar 1764. — Ekonom. Beskr. öf. Sata-gunda Härader. Stockh. 1751. — Försök till en systemat. Inledning till Svenska Landtskötsefn. T. 1—3. Stockh. 1773—77. — Inledning till Sten-Rikets kännning. Åbo 1787. — Om Saltpetersjuderinrättn. i Sverige. Stockh. 1795. — m. fl.

(Källor: Tengströms Chronol. Anteckn. öfver Finska Univers. Pro-Canc. m. m. — Rosenhanes Anteckn. rör. K. Vet. Akad. Hist. — Lüdeke Denkmal. Stockh. 1823 s. 559).

GADELIUS, ERIK.

Föddes i Stockholm den 16 Juli 1778. Hans föräldrar voro *Sven Weddevig G.*, Notarie i Stads-auctions-kammaren, och *Cathar. Elis. Holmér*, dotter af Öfver-Inspectoren Holmér. Blef Student i Upsala 1798, och valde genast Medicinen till sitt hufvudstudium. Reste till Åbo 1798 och blef der Medic. Cand. och Lic. 1800. Återkom s. å. till Stockholm, och gjorde tjenst vid Seraph. Ordens-Lazarettet och Allmänna Barnbördshuset, samt antogs i slutet af 1801 till Läkare vid Krigs-Akad. på Carlberg, sedan han någon tid som Vicarius förestått samma tjenst. Chir. Mag. 1802. Reste straxt derpå till Åbo, fullbordade sina åligganden för Medic. graden och promoverades d. 14 Juni till Med. Doctor i Konungens och Drottningens öfvervaro. Han öfvergaf sedan för alltid Finland, men bibehöll oafbrutet lärda och förtroliga förhållanden med dess högskola, och var hela sin lefnad liksom sjelfskrifven Läkare för de resande från denna Sveriges förra provins, hvilka här sökte råd och hjälp mot sjukdomar.

Blef Intendent vid Sabbatsbergs Brunn, och Läkare vid dervarande Fattighus-inrättning 1803. Båda dessa anstalter vunno genom G: nit och omsorger anseelig förbättring, så väl i bekvämlighet för Brunnsgäster som utrymme för flere och bättre vårdade fattiga sjuka. Började 1807 grundläggningen af ett Brunn-Lazarett, i hvars Direction han var Ördförande. Vid hans död utgjorde cassan den ej obetydliga summan af 6000 Rdr B:co. Han bibehöll för dessa inrättningar en särdeles förkärlek, som fästade honom i verksambet vid dem intill hans död. Anatomiz Prosector i Stockholm den 25 Oct. 1805. Höll 1806 offentliga föreläsningar i Medicinal-Lagfarenheten, efter den Handbok han 1804 utgifvit, och för hvilken han af Collegium Medicum erhöll den belöning af 50 Rdr B:co, som 1802 blifvit utlofvad för den bästa afhandling i detta ämne. Denna bok bevittnade både juridisk kunskap, människokännedom och physiologisk noggrannhet, och anses för en bland de bästa afhandlingar, som utkommit i detta ämne.

Sedan G. jemte 6 andra Stockholms Läkare 1807 bidragit till Svenska Läkare-Sällskapets uppkomst och organisation, anmodades han 1808 att åtaga sig Sekreterare-befattningen derstädes, hvilken han 1812 lemnade; men sedan 1818 återtog och bibehöll till 1821. Han erhöll vid afträdandet begge gångerna ett honorarium af silfver. — Var 1808 ibland Lärarne vid den i Stockholm organiserade Undervisningsanstalt

för blifvande Fältläkare. Sommartiden 1810 alla Ons- och Lördagar undervisade han Prester eller studerande, som ämnade blifva Prester i vetenskapens enklaste grunder, och erhöill derföre af en del af dem såsom erkänsla en minnesskänk af silfver. Samma år d. 11 Oct. erhöill han Professors namn, beder och värdighet.

År 1811 d. 14 Febr. förordnades G. till Medicinæ Theor. Professor vid Carolinska Institutet i Stockholm. Utsågs s. å. till Led. i den Comité, som skulle pröfva Osbecks Chur-method emot urartade Veneriska sjukdomar, likasom 1818 i Comiten till undersökande af Animala Magnetismen och dess verkningar. Hade inseende öfver Stockholms Garnizon, som Öfver-Fält-Läkare under Doct. Weltzins frånvaro i Tyskland och Norrige 1813 och 1814. R. W. O. d. 11 Maj 1818. I Januari månad 1827 hade han under sin uppsigt ett provisionellt inrättadt sjukhus på Sabbatsberg, och smittades der af typhus-artad feber, som d. 2 Febr. s. å. slutade hans dagar.

G. hade mycken beläsenhet, urskilning och redighet, och var en af sin tids mest anlitade Läkare. Han deltog dock i konstens praktiska utöfning, kanske mera af varm människokärlek, än af sann kallelse för yrket. Emellertid var hans vård om sjuklingen alltid den deltagande människovännene. — Såsom Anat. Prosector grundade han den samling af præparater i patologiska anatomien, hvilken han till ett betydande antal ökade, och som nu förvaras vid Carol. Institutet.

Kallades 1800 till Led. af Finska Hushålls-Sällsk., 1809 af Patriot. Sällsk. (der han 1823 var Præses), 1813 af Sällsk. pro Patria, 1816 d. 3 Jan. af K. Vetenskaps-Akad., hvarest han var Præses 1824, då han vid præsidiij nedläggande höll ett Tal om Läkarekonstens vetenskapliga utbildning. Var äfven Led. af Samf. pro Fide et Christianismo.

Gift 1818 med *Emma Charlotta Helling*, dotter af Fält- och Contracts-Prosten Pehr Nath. Helling i Philipstad, och hade med en dotter. Enkan blef 1828 omgift med Revis. Sekr. *Pehr Niklas Poignant*, som afled i Choleran 1834, dagen efter sedan han blifvit kallad till Riksens Ständers Justitie-Ombudsman.

Skrifter: Handbok i Medicinal-Lagfarenheten. Sthm 1804. — Journal för Läkare och Fältläkare utg. af Jac. Berzelius och E. Gadelius. 1 Band. Sthm 1806. 2 Bandets 1 h. Sthm 1811. — Årsberättelser om Sv. Läkare-Sällskapets arbeten 1810, 1811, 1812, 1819, 1820 och 1821. Sthm s. åren. — Visum Repertum vid Högsal. K. Carl XII:s Obduction. Sthm 1818. — Visum Repertum vid H.

EnkeDrott. Hedvig Elis. Charlottas Liköppning. Sthm 1818. — Åminn.-Tal öfver Förste Lif-Med. Adolph Murray 1819. Sthm 1828. Tal, hållet vid slutandet af hans Föreläs. uti Populära Medicinen för Religionslärare d. 19 Dec. 1810. (I Journal för Litt. och Theatern 1811. N:o 7). — 19 afhandlingar i Svenska Läkare-Sällsk. Handl. och Årsberättelser, hvilka fullständigt uppräknas i Sackléns Läk.-Hist. (Källor: Sackléns Läk.-Hist. 1 B. s. 757. — Suppl. s. 138. — Vet. Akad. Handl. 1827 s. 212. — Åminn.-Tal i Vet. Akad. af C. Trafvenfelt 1828).

GADOLIN, JAKOB. — GADOLIN, JOHAN.

1. GADOLIN, JAKOB.

Föddes d. 13 Oct. (g. st.) 1719 i Strengnäs, hvarest hans föräldrar då uppehöll sig. Fadren *Jakob G.* var då Sacellan i Nädendal, men hade med sin hustru *Anna Lignipæa* flytt till Sverige under Ryssarnes öfvervalde i Finland. Efter fredsslutet begaf han sig åter till Finland, och blef slutligen Contracts-Prost och Kyrkoh. i Wirmo. Den unge G. sattes först i Björneborgs Skola, och sändes derifrån 1736 till Åbo Akademi. Han studerade der i afsigt att blifva Prest; och måste för sina knappa villkor några år conditionera hos Eloqu. Professorn, sedermera Cancelli-Rådet Hassel, hvarigenom han sattes i stånd att bevista de Akademiska föreläsningarne. Under denna tid blef han bekant med Wolffs skrifter och Philosophi, för hvars ljusa och rediga föreställningssätt han alltid bibehöll utmärkt aktning.

G. hade öfver två år vistats vid Universitetet, innan han hört Mathematiken ens nämnas, men sedan en ung Helsingius ankommit från Upsala, och blifvit Matheseos Docens, fattade han snart derföre en håg, som varade till hans lefnads slut. Bristen på böcker i Geometrien var så stor, att G. måste låna Helsingii interfolierade exemplar af Euclidis Elementa, som han till hvarje lection återlemnade.

Sedan Finland för andra gången råkat under Ryskt välde, begaf sig G. om hösten 1742 på flykten till Sverige, och stannade tvenne år i Upsala, der han under And. Celsius och Klingenstjerna med all flit vinnlade sig om de Mathematiska vetenskaperna. Promoverades Phil. Mag. i Åbo med första bedersrummet 1745. Blef s. å. Docens i Mathematiken med skyldighet att i Mathes. Professorns ställe bestrída de offentliga föreläsningarne. Reste 1747 till Upsala, för att öfva sig i astronomiska instrumenters handterande, men möttes ej med

den beredvillighet, han önskat och väntat sig. Observator vid K. Landtmäteri-Commission i Finland 1748. I denna egenskap anställde han detta och följ. åren, ehuru med dåliga instrumenter försedd, trigonometriska mätningar i Finska Skärgården, från Åbo öfver Åland till Grisslehamn; observerade latituden af några sjöstäder vid Finska viken, af Castelholm, samt af ett och annat ställe i Savolax och Carelen; utröntede longituden af Åbo och några andra Finska orter (genom correspondent observationer med dem som annorstädes voro anställda) m. m. S. å. 1748 blef han d. 27 Oct. utnämnd till Astronomiæ Observator och E. O. Professor vid Åbo Akademi med säte och stämma i Consistorium Acad. och Philos. Faculteten. Af Vetenskaps-Akademien dertill utsedd, verkställde han 1751 på Kongl. Befallning observationer å Månen, till utrönande af dess Parallax, hvilka jemnfördes med dem De la Caille på Franska Konungens befallning anställt vid Goda Hopps-Udden, och vunno för sin noggrannhet utmärkt bifall.

Ledamot af K. Vet. Akad. 1751, och förde der presidium 1761 och 1786. Erhöll 1752 fullmakt på Kyrkoherde-sysslan vid Finska Domkyrkoförsamlingen i Åbo och prestvigdes. Befullmäktigades till Ordin. Phys. Prof. d. 29 Mars 1753. Theol. Doctor vid Akademiens Jubelfest i Greifswald 1756. Tredje Theol. Prof. 1762. Förste Theol. Prof. och Domprost 1779. L. N. O. 1786. Biskop i Åbo d. 3 Juni 1788; var till denna syssla i första rummet föreslagen. Redan förut hade han tvenne gånger innehaft förslag dertill, nemligen 1733 i tredje och 1773 i första rummet. C. N. O. 1789. Erhöll Töfsala Pastorat till personelt Prebende s. å. — Bevistade Riksdagarne 1736*), 1761, 1771, 1786, 1789, 1792 och 1800. Var 1756 Ledamot af Ständernas då tillsatte Stora Commission, och vid de 6 första Riksdagarne af Secreta Utskottet. Banco-Revisor 1783 och 1791. Revisor i Riksgälds-Contoret 1796. Under sin Professorstid beklädde han Reectoratet fyra gånger, och var Inspector för trenne Nationer.

Såsom Lörd var G. förmånligt känd af sin tids Mathematici; i Theologien lika skild ifrån en blind tillgifvenhet för allmänt vedertagna meningar, som ifrån ett kittsligt nyhetsbegär; var fördragsam, och hatare af förkättringar, samt all slags förföljelse för meningar. Framför allt älskade han en nyttig praktisk tillämpning af theoretiska insigter: äfvensom han sjelf ägde en särdeles fallenhet att vid förekommande mål använda sina så matematiska och fysiska som andra kunskaper.

*) "En man af djuphet, men illparig" — yttras om honom i Handl. rör. Skand. Hist. XIII. 311.

Såsom Embetsman följde han helst författningarnes bokstaf, medelst hvars efterlefnad han trodde att medborgares rättigheter voro bäst tryggade. Foglig såsom styresman, sökte han heldre genom vänlig förmaning än med näpst rätta den felande. Som hans snille var omfattande och danadt för flere slags yrken; så hade han håg och fallenhet äfven för hvarjehanda mekaniska öfningar. I synnerhet hade han i yngre åren förvärfvat sig skicklighet att slipa optiska glas, dem han ock till en del af egen tillverkning nyttjade vid sina observationer. Hans omdömen voro i allmänhet riktiga och träffande: en följd både af medfödd skarpsinnighet, sorgfällig uppmärksamhet och mycken erfarenhet. Interessanta voro hans anmärkningar (då han fann rådligt, att dem förtroligen meddela) öfver de mångfaldiga och märkvärdiga händelser han öfvervarit: hvarvid han ej heller plägade dölja egna misstag. Af naturen begåfvad med starka känslor, hade han dock tidigt lärt sig att beherrska dem. Också var allmänna tankan om hans klokhet så stor, att ofta äfven det ansågs för prof af försigtighet, som han utan särdeles öfverläggning gjorde. Hans omdöme om personer bedrog honom sällan. I umgänget förstod han att skicka sig med alla, och derigenom göra sig aktad af hög och låg. Ehuru ej utan mod att försvara sin mening, och att äfven med fara följa sin öfvertygelse, nyttjade han det dock försigtigt, och sällan då dermed intet stod att uträtta, aldrig för att efteråt likasom förskaffa sig rätt. Fri från hämndsjuka omtalte han med köld de oförrätter han trodde sig hafva lidit. Då synnerliga bekymmer tillstötte, plägade han vid svarfstolen, snickarbänken etc. skingra dem; och merendels voro de snart åter glömda. — Hans kroppsbyggnad var fast, men hade lidit mycket genom svår förkylning under skol-tiden, arbete och nattvak i ungdomsåren, besvärliga resor under den tid han var Observator m. m. En jemn diet bidrog, att förlänga hans lifetid, som genom krafternas aftynande och ålderdomens vanliga åverkan slöts med en stilla död den 26 Sept. 1802, då han hunnit till en ålder af nära 83 år.

Gift 1737 med Biskop *Brovallii* dotter *Elisabeth*, hvilken han 1793 förlorade, sedan hon gifvit honom 9 söner och 1 dotter; af hvilka dottren, gift med Majoren vid Adelsfanan Joh. Fr. von Willebrand, och fyra af sönerne öfverlefdes honom. Bland desse märkas: 1. *Johan* se nedanf. samt 2. *Gustaf*, f. 1769; Magister Primus i Åbo 1789. Bibl. Aman. ib. s. å. LL. OO. Docens 1790. E. O. Philos. Adjunct 1793. Lingu. Orient. et Græcæ Professor i Åbo 1795. Kyrkoh. vid Finska Domkyrkoförs. 1796. Riksdagsman 1800. Vid Biskops-

valet efter fadren 1802 erhöill han flesta rösterna näst de föreslagne. Erhöill Reso och Nådendals församlingar till Prebende 1804. Theol. Prof. 1803. Landtdagsman i Borgå 1809. R. St. Wlad. O. 4:e Cl. s. &. Domprost och Förste Theol. Prof. med bibehållande af Reso och Nådendal 1812. Banco-Directör 1812—17. Theol. Doctor 1817, och besvarade Doctorsfrågan vid Promotions-akten. Uppfördes i första rummet på Åbo Stifts Erkebiakopsförslag 1833, till hvilken sysla Theol. Prof. Dr Melartin sedan utnämndes.

Skrifter: 43 Disputationer. — *Resolutio Problematis a Reg. Svec. Scient. Acad. propositi de candela sub aquis ardente*. Åbo 1747. — Predikan vid Riksdagens slut 1789. — Tal om Gränserne emellan det vi uti Naturen känna, och det vi ännu icke hunnit fatta, vid Pres. nedlägg. i K. Vet. Akad. 1761. — Tal om de Physiska Vetenskapers befordran, vid ett dylikt tillfälle 1786. — 6 Rön i Vet. Akad. Handl. (Källor: Åbo Allmänna Litteratur-Tidning 1805. — Rosenhane; K. Vet. Akad. Hist.).

2. GADOLIN, JOHAN.

Föddes i Åbo d. 5 Juni 1760. Blef student 1773. Han vände genast sin båg till de mathematiska och physiska vetenskaperna, och fattade i synnerhet höjelse för Chemien, hvilken han studerade under Prof. Gadd, tilldess han 1779 begaf sig till Upsala, för att afhöra den berömda Bergmans föreläsningar. Phil. Mag. i Upsala 1782. Han besökte derefter de närgränsande Berglagerne, för att öka sina kunskaper i Mineralogien och Metallurgien, och ingick äfven nära bekantskap med den namnkunnige Chemisten Scheele.

Då Chemiæ Professionen i Upsala 1784 blef ledig efter Bergman, sökte G. densamma, och då Chem. Adjuncten och Laborator Joh. Afzelius erhöill denna sysla, sökte G. den efter honom lediga Adjuncturen, men äfven förgäfvat. Ej lyckligare var han i Åbo, då han 1783 sökte en ledig Adjunctur i Philos. Faculteten. Men dessa motgångar varade ej länge. Han blef d. 2 Juli 1783 af Cancelleren utnämnd till Extr. Adjunct i Philos. Faculteten, och s. &. d. 8 Aug. genom nådig fullmakt förordnad till Extr. Professor. Redan 1784 utnämnd till Bibliotheks-Amanuens, erhöill han tvenne gånger 1783 och 1788, under Bibliothekariens frånvaro, vården om Bibliotheket, samt förestod äfven ett år Ekön. Professionen, under Prof. Kreanders sjukdom.

Gjorde 1786—88 en utrikes resa genom Danmark, Tyskland, Holland och England, under hvilken han ingick bekant-
 skaper med de berömdaste Chemister. Blef Ord. Philos. Adj.
 d. 3 Jan. 1789, och erhöll d. 6 Maj s. å. nådig survivance
 på Chem. Professionen efter Prof. Gadd, samt emottog genast
 Laboratorium Chemicum och värden om Akademiens Mynt-
 cabinet. Erhöll säte i Phil. Facult. på Rgl. Befallning d. 13
 Dec. 1790 och i Consist. Acad. genom R. Bref af d. 10 Jan.
 1792. Efter Prof. Gadds död d. 11 Aug. 1797 fick han till-
 träda sin Profession och installerades d. 20 April 1798, då
 han talade "De Chemia hodierna cum antiquiore comparata";
 men erhöll ej full Professorslön förr än år 1801. Äfven ut-
 om fäderneslandet gjordes rättvisa åt G:s förtjenster. Han
 rönt derpå ett stort bevis, då han 1804 erhöll kallelse från
 Akademien i Göttingen, att efterträda den aflidne Gmelin. Se-
 dan Finland kom under Ryskt välde erhöll G. äfven flera be-
 vis på sin nye monarchs bevägenhet. Så utnämndes han 1810
 till Ridd. af St. Wlad. O. 4:e CL; 1811 till Assessor i Fin-
 ska Sundhets-Collegium och 1825 till R. af St. Annæ O. 2 CL.

Sedan G. i 33 år varit Professor, erhöll han d. 20 Maj
 1822 på begäran afsked såsom Emeritus, men fortfor att hafva
 värden om Mineralog. Cabinetet. Jubel-Mag. i Upsala 1833.

Sedan 1790 har G. varit Ledamot af Vet. Akad. i Stock-
 holm, och har dessutom från flere in- och utländska lärda
 Samfund blifvit kallad till Ledamot, såsom Vet. Soc. i Upsala,
 Physiogr. Sällsk. i Lund, Finska Hushålls-Sällsk., Vet. Akade-
 mierna i Petersburg och Dublin, Acad. Naturæ Curiosor. i Er-
 langen, Oecon. Pharmac. och Mineralog. Societ. i Petersburg,
 Societas Naturæ Studiosorum i Moskwa, Åkerbruks-Soc. derst.,
 Vet. Societ. i Göttingen, Societas Med.-Chirurgica et Pharma-
 ceutica i Brüssel, Mineralog. Soc. i Jena och Naturhist. Soc.
 i Marburg. I dessa lärda Sällskapers Handlingar och Tid-
 skrifter finnas flera uppsatser af G:s hand. Så har han t. ex.
 i Svenska Vet. Akademiens Handlingar beskrifvit Ytterjorden,
 hvilken därför af mineraloger blifvit kalla *Gadolinit*.

Skrifter: Inledning till Chemien. Åbo 1798. — 51 Disputationer.

(Källor: Pippings Programm till Prof. P. A. v. Bonsdorffs installa-
 tion 1823. — Rosenhanes Autekn. till Vet. Akad. Hist. — Mark-
 lins Disp. Catalog).

GAHN, JOHAN GOTTLIEB.

Son af *Hans Jakob G.* och *Anna Maria Schulzen*,
 hvars fader varit Reg:ts-fältskär, och en syster till de förtjente

läkarne, Presid. David och General-Direct. C. F. v. Schulzenheim. Han föddes d. 19 Aug. 1745 på ett i södra Helsingland beläget jernbruk, Voxna, den tiden tillhörig hans fader, hvilken år 1752 blef, efter sin med döden afgångne fader, Landtränmästare i St. Kopparbergs län och då flyttade till Fahlun. Tidigt blef sonen, enligt tidens sed, inskrifven bland de studerandes antal i Upsala, studerade sedan i Vesterås, hvar efter han åter 1762 skickades till Upsala under inspection af Prof. Dr. Christiernin. Linné, vän af fadren, hvilken 1741 varit hans följeslagare på resan till Öland och Gottland, omfattade med välvilja ynglingen; denne fästade dock hufvudsakligen sig vid fysik och chemi och vägledtes i dessa forskningar dels af Th. Bergman, då nyss blifven Professor, dels af den snillrike Scheele, då Provisor på ett Apothek i Upsala och ännu föga känd. Gahns förhållande till desse berömda män var dock mindre lärjungens till läraren än forskarens till forskaren. Alla tre anställde på egen hand rön och meddelade hvarandra de upptäckter, som icke sällan belönade deras mödor. Så upptäckte G. benjordens beståndsdelar, bariten såsom basis i tungspat och den egna metallen i brunsten. Äfven hade han, enligt Bergmans eget erkännande, först bemärkt förhållandet mellan kristalliserade kroppars kärnbildningar och yttre former. Föröfrigt "riktade G., som i förtjenst ehuru icke i namnkunnighet varit Scheeles och Bergmans like, chemien i tysthet med åtskilliga ganska viktiga upptäckter, under det hans blygsamhet ofta nekat den lärda världen tillfredsställelse att med säkerhet veta dem vara utgångna från honom" (Berzelii Djur-Kemi II. s. 122).

G. lemnade Upsala 1770, och dagen efter sedan han afgifvit sitt akademiska betyg till Bergs-Collegium, der han 1768 i förhand låtit inskrifva sig såsom Auscultant, blef han förordnad, att fullfölja undersökningen om en förbättrad smältprocess vid Stora Kopparberget, hvilken blifvit företagen i anledning af klagomål öfver Fahlukoppars orenhet och dess i följd deraf fallande pris å utrikes orter. Ifrågavarande befattning hade först blifvit uppdragen åt dåvar. Bergmästaren, Frih. S. G. Hermelin, men då han ej hade lägligt att den fortsätta, föreslog han sjelf, såsom dertill skicklig, den från Universitetet nyss ankomne ynglingen. G. åtog sig ogera detta viktiga förtroende, ty han hade hellre velat resa utrikes; men sedan han engång dertill gifvit sitt samtycke, fullgjorde han sitt värf med ett nit och en drift, som väl icke lemnade några blyxtlikt lysande resultater, men dock verkade förbättringar, hvil-

ka blefvo så mycket mer varaktiga. Innan han anställde de större försöken, tog han äfven kännedom af den då nyligen förbättrade smältnings-processen vid Ätvidabergs kopparverk.

Redan sedan århundraden hade flera försök blifvit gjorde, att ur det victriolhaltiga vatten, som uppfordras ur Fahlu grufva, tillverka victriol och svafvel, men svårigheterna och kostnaderna hade hittills från detta företag afskräckt dem, som dermed sysselsatt sig, bland hvilka den sednaste var Bergs-Rådet A. Swab. G. beslöt likväl, att i bolag med Frih. Hermelin och Markscheidern, sedermera Bergshauptman And. Polheimer i denna väg våga ett nytt försök, hvilket i början också icke gaf desse män någon vinst, men väl kostade G. många bekymmer, hvaribland det bittraste var förlusten af en broder, som från höjden af graderverks-hyggnaden nedföll och krossades 1776. Men deras mödor och dryga omkostnader blefvo dock sedermera belönade, hvarförutan de hade den hugnaden att kunna förvandla ett förut onyttigt ämne till en vara af icke obetydligt värde.

G:s förtjenster blefvo icke lemnade obemärkta. Kongl. Bergs-Collegium tilldelade honom 1780 en guldmedalj, och anmälde två år derefter hos Konungen de förbättringar och den tillväxt, hvartill kopparförädlingen, förnämligast genom hans åtgärd, blifvit uppbragt, i följd hvaraf Hans Maj:t s. å., eller år 1782, tillade honom Bergmästarenamn, samt 1784 utnämnde honom till Assessor i Bergs-Collegium, dock utan lön. Stora Kopparberget valde honom föröfrigt till sin fullmäktig i Borgarståndet vid 1778 års riksdag, samt 1782 till Revisor i Banken. Bergslagen erböd honom jemväl 1786, att ånyo blifva dess ombud vid riksdagen, men han undanbad sig då denna befattning, hvilken han sedermera först 1809 emottog. Då det Utskott tillsattes, som skulle föreslå nya grundlagar, blef G. en af de tre ledamöter, som Borgarståndet inom sig dertill fick utvälja. Långt förut, 1793, kallade honom Hertigen Regenten till led. af Rikets Allm. Ärend. Beredning, hvilken befattning den tiden blott ett år innehades. Led. af K. Vet. Akad. blef han 1784, af ett Tyskt Bergs-Sällsk. 1787, af Sällsk. för Naturvetensk. befrämjande i Marburg, af Mineralogiska Sällsk. i St. Petersburg, äfvensom af R. Landtbr. Akademien.

Småningom hade G. utvidgat sitt bergsbruk och dermed förbundit en kopparhandel, som gick i tillväxt. Med sin vän, Chemiæ Prof. i Åbo Joh. Gadolin, hade han ämnat ingå bolag till mineral-färgers beredande, hvilket förslag dock icke kom

till verkställighet; i stället tog han en lott i den kemiska fabriken vid Gripsholm. Helst egnade dock G. sin tid åt rent vetenskapliga sysselsättningar. Frih. Berzelius har i sin afhandling om Blåsröret erkänt G. för sin lärare, och ibland alla äldre och samtida Chemister i Europa för den yppersta mästaren i en forskningsart, som är svensk till sitt upphof, till sin högsta hittills uppnådda utbildning och till sin fullständigaste användning, nemligen den, att med blåsröret utröna tingens förborgade egenskaper. Detta instrument upptragte G. till en hittills okänd fullkomlighet. "Han förde sina blåsrörs-anstalter alltid med sig, äfven på den obetydligaste resa, och hvarje nytt eller af honom förut okänt ämne öfverlemnades genast åt blåsrörets pröfning, hvarvid det var intressant att se, med hvilken förvånande hastighet och säkerhet han ofta bestämde naturen af ett ämne, som på dess yttre egenskaper icke kunde igenkännas. Han förbättrade äfven den kemiska vågen och gjorde derom en beskrifning, som är införd i Berzelii Lärobok i Kemien, 3 Del., 1818. Föröfrigt arbetade han under hela sin lefnad, att till högre fullkomlighet uppdrifva Svenska bergshandteringens grenar; i denna af-sigt uppfann han åtskilliga mekaniska redskaper, hvartill hörde en blästermätare, beskrifven i 9:de häft. af Svedenstjernas Samlingar i Bergs-vetenskapen. Säsom technolog har han säkerligen öfverträffat alla svenska föregångare och stod hos sin samtid i det högsta anseende. Sakkunnige utlänningar vitsordade detta omdöme. "G. — skrifver bland annat Hausmann — bildar i Sverige en verklig centralpunkt för allt som sker i tekniska yrken. Han ersätter saknaden af ett polytechniskt Institut, i hvilket nya ideer underkastas en grundlig pröfning och från hvilket utgå väckelser och förslag att pröfva dem."

Det var icke någon yttre laglighetspligt, som dref denne man att tjena det allmänna; ty någon egentlig lön uppbar han aldrig, med undantag af det året han var Ledamot af Beredningen, hvarken af staten eller särskilda offentliga Inrättningar. Deremot uppoffrade han en betydlig del af den vinst, som hans näringsföretag gäfvö honom, på sitt laboratorium, och dertill hörande redskaper och böcker. Denna qvarlätenskap blef jemte hans gårdar i Fahlun af Staten för en måttlig summa inköpt och anslagen åt den då inrättade Bergs-skolan. Jagad af sin vettgirighet från den ena undersökningen till den andra och förlitande sig på sitt minne, gaf sig G. icke tid att i skrift, annorlunda än i några drag, förvara sin erfarenhet och sina åsikter. Många upptäckter, om hvilka han läste prun-

kande berättelser i utkommande journaler, voro honom förut bekanta, men många andra, hvilka blott han sjelf gjorde, hafva gått förlorade för efterverlden. Men om G. sällan och ogerna skref, var han en desto större mästare i den muntliga undervisningen. Han uppspanade anlag och utbildade dem genom sina råd och lärdomar. Bland andra danade han en instrumentmakare, som utan någon annan undervisning än G:s egen, förfärdigade flera af hans finaste fysikaliska verktyg. Föröfrigt intresserade honom allt fosterländskt, allt humanistiskt, allt medborgerligt. Hans välvilja införde honom i flera medborgerliga bestyr. Den första anstalten till en allmän fattigförsörjning i Fahlus stad var hans verk, och uppehölls genom hans nästan dagliga omsorger. Han väckte äfven å högre ort fråga om en för hela riket gällande författning rörande fattigvården, och blef äfven ledamot af den Comité, som skulle bereda densamma, i hvilken egenskap han bidrog till K. Kungörelsen af d. 14 Febr, 1811. I sitt umgänge var G. okonstlad, treflig, angenäm. Hans hus var tarfligt, men öppet för gäster: ofta emottog han besök af resande utlänningar. "Han är en man", skref Engelsmannen Thomson, "af ytterst behagligt umgängessätt, förenadt med ett öppet och enkelt lynne. Jag var icke litet förvånad, att så långt bort i världen som Fahlun, finna en sextioåttårig man, hvilken noga kände alla de nyaste vetenskapliga upptäckter, en förträfflig konstmästare, som efter egen anordning försett sig med noggranna fysikaliska redskap . . . särdeles är hans kemiska apparat vackert och ändamålsenligt . . . Sannolikt är G. i Sverige den man, som besitter det rikaste mått af allmän kunnighet." Han afled d. 8 Dec. 1818, sedan han dagen förut tillbragt 12 timmar vid sitt skrifbord, för att utarbета omständliga föreskrifter rörande tillverkningarna vid Gripsholms-fabriken.

Gift med *Anna Maria Bergström*, † 1813. Barn: 1. *Johan Henrik*, Saltpetersjuderi-Directör; 2. *Greta*, gift med Brukspatr. J. G. Clason; 3. *Maria*, gift med Landshöfd. C. N. O. P. D. Lorichs.

Skrift: Underr. om uppställningen af nyttjandet af en förbättrad Appareil för vattens aërerande. Ups. 1804.

(Källor: Biograph. account of J. G. Gahn i *Annals of Philosophy by Children and Philips*, July 1824. — Åm-Tal i K. Vet. Ak. 1831 af Hans Järta. Stockh. 1832).

Af Gahns Bröder märke vi: 1. *Nils*, f. 1733, Med. Dr. 1760, praktiserande "Medicus Nobilium" kring Arboga,

död 1820 derst, 87 gammal. — 2. *Erik*, f. 1754, känd som ganska skicklig fältskär, dog 1766. — De båda sednare voro Råntmästar G:s barn med hans förra fru *Barbara Eleon. von Erdtman*, hvars fader varit Direct. öfver Licenterne i Lifland. Af sednare giftet: 1. *Henrik*, f. 1747, reste utrikes 1769—73, undertiden promoverad Med. Dir i Upsala 1772, Assessor i Coll. Med. 1777, Led. af K. Vet. Akad. 1793, och Öfverläkare vid Carlberg. Död 1816. Var den förste, som i Stockholm införde skyddskopporna, hvarföre också 1813 Vaccinations-medaljen i guld honom tilldelades, föröfrigt en af Läkarsällskapets stiftare samt af sin tids anseddaste läkare. Örtsläktet *Gahnia* är efter honom uppkalladt. Sergell har förvarat hans bild i en medaillon. Gift med Ryttmäst. N. Svedenstjernas dotter *Catharina*. (Om hans vidare lefnadsomständigheter samt hans åtskilliga i Vet. Sällsk. Handl. införde afhandlingar se Prof. Zetterströms Äminn.-Tal öfver honom i K. Vet. Akad. 1820, samt Sacklén's Läk. Hist.). — 2. *Hans Jakob*, f. 1748, General-Consul i Cadix med Canc.-Råds titel † 1801. — 3. *Carl Pontus*, f. 1759, tjente i fransysk, holländsk och preussisk tjänst; bevistade sedermera finska kriget 1788—90; blef 1808 fången i Norrige, 1809 adlad under namnet *Gahn af Colquhoun*, från hvilken gamla skottiska ätt släkten lärer härstamma; 1813 Öfverste för Dal-reg:et; sedan General-Major, Ordför. i Krigs-Hofrätten och C. S. O. m. St. R. † 1825. Gift med *Christ. Brit. Rosenborg*, hvars fader var Krigsråd.

GALDENBLAD, ANDERS, LARS och JOHAN.

Voro söner af Borgmästaren *Lars Andersson* i Skara och kallade sig i början *Brovall*. Den förstnämnde skall hafva ankommit till Upsala 1665, och, enligt en annan berättelse, af Franska Ministern i Stockholm blifvit ung utsänd till Rom, och uppfostrad i ett Jesuiter-Collegium, der han gjorde stora framsteg, särdeles i vitterheten. Blef sedermera antagen af Dr. Christina till hennes Sekreterare i de svenska ärenderna (ett af henne till K. Carl XI aflåtet Bref af d. 10 Mars 1680 infördt i Sv. Mercurius 1761 s. 548 är också contrasigneradt af *André Galdenblad*), samt af henne adlad under namnet *Galdenblad*. Han skall hafva varit en ifrig Katholik, ehuru några nekat, att han någonsin omhytt religion. Att han varit en stor konstlärare, skönjes af dess bref 1681 till Ceremoni-mästaren Sparfvenfeldt. Efter Drottningens död utdelte han afskrifter af hennes *Ouvrage de loisir*, och flyttade sedan från Rom till en landtgård i Italien.

Denne efterskref sina tvenne bröder *Lars* och *Johan*. Den förre gick i krigstjänst hos Venetianska republiken, blef Öfverste och dog såsom Commendant på en Italiensk fästning. Han efterlemnade en betydlig förmögenhet, som ärfdes af hans bröder.

JOHAN. Denne lærer ombytt religion omkring år 1690, samt har, enligt sin egen uppgift, tjent såsom gemen Dragon vid ett kejserligt reg:te i Ungern. År 1713 finna vi honom i Wien, såsom Bikt-fader hos Kejsaren, nitisk att värfva proselyter. Han beskrives då såsom lång och mager, med svart-brunt hår. Tillika var han redan år 1699 Rector eller Pater Prior i ett Jesuiter-Collegium i Lintz, upprättadt hufvudsakligen i ändamål, att undervisa ynglingar från Norden, och var dertill invigdt åt tre skandinaviska helgon, den svenske St. Erik, den danske St. Knut och den norske St. Olof. Tillika inrättade G. på egen bekostnad en slags adelig akademi, hvar-uti ungefär 40 förnämde ynglingar undervisades i allehanda vetenskaper, språk och adeliga öfningar. Särdeles var han angelägen att ditlocka gossar från Norden, för att uppfostra dem i Katholska läran, ehuru de erhöillo löfte om fullkomlig frihet i religionen. I detta ändamål brefvexlade han flitigt med sina anhöriga, dem han äfven understödde med penningar, och år 1730 skickade han till Sverige för samma orsaks skull en Norrman, Pater Rinck; men denne hade ej hunnit längre än till Malmö, förrän han ur riket blef förvisad. Sedermera trädde han 1733 åter i underhandling med en Tullinspektör Ahlberg i Alingsås om utpraktiserande af 8 svenska ynglingar; dessa ankommo också till Götteborg, men 6 af dem blefvo på öfverhetens befallning kvarhållne och återskickade. Året derefter afled Pater G. i Lintz uti en hög ålder. Då Prof. Fryxell 1834 genomreste Österrike; bemödade han sig att här finna några af hans efterlemnade papper, som kunnat upplysa Dr. Christinas historia, men dertill fanns intet spår.

(Källor: Arkenholtz, Mém. de Christine. — Sv. Mercur. 1760 sid. 39. — Gezelii Biogr. Lex.).

GAVELIUS, PEDER.

Född 1601 i Gelle, der fadren, *Peder Hansson*, var Rådman och Handlande. Utrustad med utmärkta snillegåfvor gjorde han hastiga framsteg på lärdomsbanan, icke allenast vid Upsala, utan äfven vid flera tyska Akademier. Lagfarenheten blef dess hufvudstudium, hvaruti han förvärfvade sig så

stort anseende, att, under hans vistande i Jena, honom deruti erbjöds en profession. Men han afslog detta anbud, lernade Jena 1633, och begaf sig derifrån först till Holland, sedan till Frankrike, hvarest han 1634 blef Juris utr. Doctor. Efter 13 års vistande vid utrikes Akademier, återkom han följ. år till fäderneslandet, och blef 1637 vald till Borgmästare i Stockholm. I denna egenskap bevistade han flera riksmöten, då han "till Hennes Maj:ts wiktiga propositioner med et godt förstånd priseligen svarat och Borgerskapets mening förklarad hafver; hvilket alt kräfver icke allenast vishet och lärdom, utan och försigtighet, en tidig foglighet, beskedelighet och lämpa, thet allom icke gifvit är." — År 1641 gick ett rykte, att han var bestämd att adlas. Dog 1643 och blef begravd i Storkyrkan. Gift med *Kerstin Nilsdotter*. Sonen *Mårten* adlades 1686 och kallade sig *Cronstedt* (se detta Lexic. III. B. s. 340). — Peder G:s broder *Elias* var Just. Borgmästare i Gefle; dennes son *Pehr*, adlades 1687 och antog namnet *Cederschiöld* (ders. s. 216). — En annan af detta namn och förmodligen af samma släkt, blef stamfader för tvenne adliga ätter. Denne hette *Jakob Larsson* *) G., f. i Gefle, Assessor i Götha Hofrätt 1653, † 1681, hade två söner: *Jakob*, som 1698 adlades under namnet *Lagerstedt*, och *Magnus*, som 1682 adlades och kallade sig *Lagercrantz*. — En tredje af samma släkt (måne Just. Borgmästarens tredje son?), *Nik Eliason G.*, Rådman i Wasa och bördig från Gefle, hade tvenne söner *Elias* och *Nils*, tjenstemän hos Dr. Hedvig Eleonora, adlades 1704, och kallade sig *Adelstjerna*.

(Källor: Likpred. öfver Dr P. Gavelium. Stockh. 1645. — Stjernmans Matr. och Bibl. Sv. Goth. — Mölleri Hypomn. — Witte, Diar. Biogr. — Alrot, de Gesticia. — Gez. B. Lex. — Adlersparrs Saml. Del. I. s. 181. — Odencrantz, Göta Hofr. Pres. s. 41).

GEDDA, PETER NIKLAS von d. ä. — GEDDA, PETER NIKLAS d. y.

1. GEDDA, PETER NIKLAS von d. ä.

Föddes i Wisby d. 27 Jan. 1675. Fadren Rådmanne och Präses i Råmnärs-Rätten *Jakob G.* Modren *Catharina Lönn*. Idkade studier vid in- och utländska Akademier, och

*) Kallad af Stjernman och Gezelius *Lars Larsson*. Vi följa Odencrantz' Göta Hofrätts Presid. etc.

disputerade 1702 i Halle. Fortsatte sedan sina utrikes resor och förrättade från 1702 till 1705, under vistandet i Paris, Secreterare-tjensten vid den derstädes då förordnade särskilda Commissionen, och inrättade ett Svenskt LegationsCansli, som förut derstädes icke varit. Blef 1705 E. O. Canslist i Riksarchivet och 1706 Canslist i Utrikes Exp. Förordnades 1707 till CommissionsSecret. vid Franska Hofvet, och adlades i denna beställning 1719. (Skref sig förut *Giedda*). Blef Resident i Paris 1721. HofRåd 1723. CansliRåd och Envoyé Extr. 1723. Utnämndes af Kon. Ludvig XV till Fransk Baron 1727. Ambassadeur Extr. och Minister Plenip. vid Freds-Congressen i Soissons 1728. Svensk Friherre 1730. Minister-Plenipotentiaire vid Franska Hofvet s. å. StatsSecreterare vid Utrikes Exp. 1736. HofCansler 1739. President i KammarRevisionen 1742. Ordförande i Commissionen öfver Leuenhaupt och Buddenbrock 1743. C. N. O. 1748, då han antog till valspråk *Veritas et Virtus*. Tog afsked 1753 med bibehållande af fulla lönen. HedersLed. af Vet.Societ. i Upsala. Afled i Stockholm natten till d. 6 Maj 1757.

G. studerade först i afsigt att blifva Prest, och lærer verkligen några gånger hafva predikat. Under sitt långvariga vistande i Frankrike hade han sig en lång tid uppdragne Kon. Stanislai angelägenheter vid samma hof, hvarigenom han fick synnerligt tillträde till Drottningen, som vid hans afresa till Soissons begåfvade honom med en anseelig bord-service af silfver. Straxt efter Hannoverska tractaten var G. mycket betydande vid hofvet, och var förtrogen vän till Cardinal de Fleury, men på denna förtroelighet följde sedan ett ännu större hat, hvartill grunden är svår att utforska, antingen hans vänskap för Engelska Ambassadören Lord Waldegrave, eller förändrade tider eller någon annan orsak verkat detsamma. Med Cardinalens ovänskap följde snart Drottningens, Hofvets, Stadens.

G. var en redlig, rättfram och okonstlad man; och man kunde läsa hans tankar i hans ansigte. Han passade mindre väl till Diplomaten i anseende till sin stora smak för studier, i synnerhet för Grekiska och Hebreiska språken, hvarföre han tillbragte sin mesta tid i sitt Bibliothek, till hvars förökande han använde alla sina inkomster. I sitt tal bibehöll han den Gottländska dialecten ända till sin död.

Gift 1) 1707 med *Sophia Elis. Klingspor* † 1723, dotter af Assessoren Staphan Fredric Klingspor. 2) 1728 med *Hedvig Charlotta von Düben*, dotter af Hofmarsk. Frih.

Gustaf v. Düben, hvilket giftermål genom correspondence afgjordes. 3) 1749 med *Fredrika Strömfelt*, dotter af Presid. Frih. Otto Reinhold Strömfelt.

Sonen *Fredrik*, död 1739, var en vacker, förtjent yngling, som säkert gjort lycka. *Carl* kallades skämtevis *Borromé* för sin stora näsas skull; dog utan tjenst. *Peter Niklas* se nedan.

(Källor: Gezelii Lex. Del. I. sid. 314. — Stiernmans Matr. — Dito Hofcanc. Hist. s. 123. — Rehbinders Canc. Hist. s. 371. — Tessin och Tessiniana s. 342.)

2. GEDDA, PETER NIKLAS von, d. y.

Föddes 1736. Canslist i KammarRevisionen. Actuarie 1763. Notarie 1764. Secreterare 1774. Assessor 1773. Kammar-RevisionsRåd 1778. R. N. O. 1797. Erhöll afsked 1799. En af våra bäste Mechanici och Chemister. Var de sista åren blind och dog i stort armod d. 28 Aug. 1814. Led. af Vet. Akad. 1786, af Patriot. Sällsk., af Vet. Societ. i Köpenhamn, och af Skandin. Litter. Sällsk. derat. vid dess stiftelse 1797.

Skrifter: Memoire sur une nouvelle Methode de construire des Hygrometres correspondans à Points fixes de Secheresse et d'Humidité. Köpenh. 1784. — Åminn. Tal öfver Riksrådet Gr. N. A. Bjelke. Söhm 1793. — 3 Rön i Vet. Akad. Handl.,

(Källor: Rosenhanes Anteckn. s. 346. — Litter. Tids. 1814. Bihanget N:o 13.)

GEETE, ERIC.

Född i Stockholm 158.; hette innan han adlades *Travardius* eller *Tranevård* och var son af Läsämästaren vid Storkyrkan *Ericus Jacobi Tranevardius* till Björkesäter. Reste utomlands och studerade i Marburg och Rostock. Åtföljde Job. Skytte på hans Legation till Danmark 1613 såsom Secreterare, till följd af Kgl. Creditiver af 28 Jan. och 22 Febr. s. å. Secreterare i Svea HofRätt 1619. Adlades 1627 och fick tillstånd att upptaga det gamla *Gete*-namnet och vapnet, efter ingen vore af denna ätt igen, och han af densamma härstammade på sin faders moderne. Skref sig till Svidstad och Näs. (Ättens namn skrifves och Geet, Gete; och hans nu lefvande ättlingar skrifva *Gethe*.) Var jemte sin förra syssla Grefve Magnus Brahes UnderLagman i Upland 1628, och in-

nehade 1630 Piikkis Domsaga i Finland. Borgmästare i Stockholm 1630. Officerade som Härold vid Kon. Gustaf Adolfs begrafning d. 22 Juni 1634. Assessor i Götha HofRätt 1637. Assessor i Svea HofRätt 1639. Vice President i Åbo HofRätt 1640. Erhöll afsked 1645. Afled i Stockholm 1646. Var en för sina kunskaper och ämbetsmanna skicklighet mycket ansedd man.

Gift 1) med . . . *Skytte*, eller som andre kalla henne *Christina Schildt*. 2) 1623 med *Mårta Bock*, dotter af Eshjörn Swensson Bock till Näs, och Kerstin Bengtsdotter *Lillie* till Olstorp och Sonna. 3) med *Botilda Månesköld*, dotter af Christer Carlsson M. till Seglinge och Hamra med Brita Björnsdotter *Båt*, samt Enka efter Måns *Silfversparre*.

Skrifter: Oratio de Bello recte instituendo. Marpurg 1608 4:o. — (Oratio de studio sapientie. Rostock 1611. — Äfven har han jemte Hieronymus von Birkholtz, författat en i sednare tider tryckt Berättelse om deras Beskickning ifrån Joh. Skytte till Dauska HofCancellaren d. 25 Mars 1615.

(Källa: Lagus, Åbo HofRätts Hist., hvarest all till denna Biographi hörande Litteratur fullständigt uppgifves.)

GEIJER, BENGT GUSTAF. — GEIJER, BENGT REINHOLD. — GEIJER, ERIK GUSTAF.

1. GEIJER, BENGT GUSTAF.

F. 1682 på Stora Bähr i Vestmanland. Föräldrar: Skogs-Inspect. *Christopher G.* och *Engel Carlberg*. Stamfadern, af Tysk adelig ätt, var en ibland de många bergskunnige män, som i K. Gustaf II Adolfs tid inkallades till Svenska bergverkets upphjelpande. Denne nedsatte sig i Eks och Råda socknar i Wermland, der han snart sagdt i en ödemark anlade masugnar, stångjerns-hamrar och manufactur-verk, hvarigenom han uppbragte sin tillverkning till 6000 skepp:ds smide. Äfven uppröjde han från skogsroten så många hemman, torp och bostäder, att han årligen derpå kunde utså 3 till 4 hundra tunnor. Genom dessa odlingar och anläggningar erhöello mellan 2 till 3000 menniskor sin bergning, utom dem, från kringliggande orter, som genom körslor och andra arbeten vunno tillfällig förtjenst. De bruksegendomar, som sålunda genom denne driftige mans försorg uppstodo från vild-

marken, förvandlades till ett fideicomiss, som, under namn af Uddeholms bolag, efter hans död skulle i alla tider drifvas gemensamt af hans efterkommande med sednare giftet, och utgör nu den ansenligaste af alla possessioner i Wermland. Äfven upphygde han i denna coloni en, egen kyrka. Han dog 1746, och var gift 1) med *Engelborg Strokierk*, 2) med *Lovisa Traneus*. I förra giftet hade han 1 Son och 1 Dotter, i det andra 7 Söner och 3 Döttrar. Bland desses antal voro:

1. *Salomon Gottschalk*, BruksPatron, f. 1727 + 1794, gift med *Magdalena Löfman*. Deras son, *Carl Emanuel*, f. 1777, adlad 1817 under namn af *von Geijer*, är Ståthållare på Herrewads Kloster och R. S. O. Gift 1809 med *Maria Chr. Follin*.

2. *Emanuel*, f. 1730, adlad 1773 under namn af *Geijerstam* af Ahlquittern, fick 1779 ÖfverDirecteurs och s. å. BergsRåds karakter, död 1788 i Philipstad, gift med *Sara Helena Piscator*.

(Källor: Likpred. af B. Piscator 1761, samt öfver Sonen af Dr Es Waller. — Fernow, Beskr. öfver Wermland. — Rehbinders och Rothliebs Matr. — Gezellii B. Lex.)

2. GEIJER, BENGT REINHOLD.

Föddes på Bofors Bruk i Wermland d. 11 Nov. 1758, äldste Sonen af BruksPatron *Salomon Gottschalk G.* och *Magdalena Löfman*. Efter hemma erhållen undervisning och 2 års vistande på Carlstads Gymnasium, blef han 1775 Student i Upsala. Han hade ett lyckligt minne, och ovanlig fallenhet för språken, hvilket gynnade hans föresats, att i synnerhet vända sin häft åt de studier, som erfordrades för inträde i CansliCollegium. Men händelsevis kom han att en gång hösttermin 1776 åhöra en föreläsning af den berömde Bergman, efter hvilken han genast beslöt att till hufvudstudium välja Chemie, Physik och Mineralogie. Han ådrog sig äfven snart B:s uppmärksamhet, hvilket gaf honom anledning att för alltid ämna stadna vid Akademien. Detta skedde likväl icke. Han undergick 1777 Juridisk Examen, och disputerade 1779 under Bergmans præsidium de *Mineris Zinci* (om Zinkmalmer). Sommartiden besökte han bergslagerne och lade då grunden till den vackra samling af Mineralier, som han efterlemnade. Samma år blef han Auscultant i BergsCollegium, der honom snart anförtröddes inscendet öfver de Metallurgiske arbetena vid

Dahls Silfververk. 1781 constituerades han till Geschwornen i Wermland, och blef 1782 Proberare i BergsColl., samt erhöll 1786 Bergmästare fullmakt, jemte uppdrag att i Mineralogien undervisa Eleverne. Förordnades 1788 att bestrida ÖfverDirektörssysslan vid Controllverket, och erhöll följ. året Kongl. fullmakt på denna syssla. R. W. O. 1803. Afled på sin 38:de födelsedag den 11 Nov. 1813.

Led. af Patriot. Sällsk. 1786, af Vet. Akad. 1790 (var Präses förra halfåret 1795), af KrigsmannaSällsk. nu Krigs-Vet.Akad. 1796, af LandtbruksAkad. 1813. Af BruksSocieteten valdes han 1796 till Fullmäktig i JernContoret, och var dessutom Led. af Styrelsen öfver Elfdals Porphyrverk, af Södertelje CanalDirektion, samt Brandförsäkrings- och Fattigförsörjnings-anstalterne i hufvudstaden.

Gift 1788 med *Ulrika Castorin*, och hade med henne 11 barn, af hvilka 5 jemte Enkan öfverlefde honom.

Af Vet. Akad. erhöll han 1787 en belöning för upptäckten af flere eldfasta Lerarter, dem han under sina resor i södra delen af riket funnit, och hvilka blefvo begagnade vid den Fabrik, som nära Stockholm var anlagd för tillverkning af deglar, salt-glaserande kärl och sockerformar. Geijer inköpte äfven Rörstrands Porcellains-verk, hvilket af honom ansenligen förbättrades, och nu drifves af hans arfvingar, hvilka genom betydliga kostnader lyckats erhålla ett porcellain, som föga eller intet efterger det Engelska både i skönhet och styrka.

Skrifter: Smältningsförsök med eldsluft på ädla stenar och andra jordarter (Vet. Akad. Handl. 1784, 2:dra Quart.). — Om sättet att nyuja eldsluft till Blåsrörs-försök (s. å. 3 Quart.). — Om Metallens förhållande i smältning med tillhjälp af Eldsluft (s. å. 4:de Quart.). — Rön och Anmärkningar om Flusspats och Blyglans anledningar vid Cimbritshamn i Skåne (1786, 1:sta Quart.).

(Källor: Rosenhanes Anteckn. — Vet. Acad. Handl. 1816. s. 296.)

3. GEIJER, ERIK GUSTAF.

Född på Ransäters Bruk i Wermland d. 12 Jan. 1783. Föräldrarna voro Brukspatron *Bengt Gust. G.* och *Ulrika Magd. Geisler*.

"Der jag *) är född, voro i en liten å, som från en skogs-sjö faller i Klara elf, tre jernbruk inom en fjerdingväg. Der

*) De med anföringstecken utmärkta ställen äro hämtade ur Prof:s sjelfbiographi öfver sin Ungdom, införd i hans "Minnen."

var ett friskt lefverne om vintern. Jernbruk och nordisk vinter höra tillsammans. Det är deras vackra årstid. Midt i sommarhettan äro Vulfens söner, pustande vid hårdan, en bedröfvelig anblick. Men om vintern bjuda de och deras omgifning ett skådespel af det hårdaste arbetes munterhet. Desse lågor utur djup af snö, det under hvalf och pelare af is framforssande vattnet; de tunga, vidt skallande hammarslagen, som i en natur, frusen till hvila, visa att menniskan är vaken; senkraft och svett i köld och drifvor; kol- och tackjerns-körare i långa rader, med rimfrost i skägget; hästarne gnäggande med varma skyar ur näsborrarna; hvimlet af folk och bestyr; det är en taffla att se, det är en taffla att lefva! . . . Likväl är jag uppfödd i en vrå af världen. . . . Knappt en half sjerdingväg från mina Föräldrars bostad var vägen slut!" . . . "Min fader hade väl ej öfverflöd, men välstånd, och ett sådant herrskade i allmänhet i landet. Om Julen for en talrik ungdom, stundom i kolskrindor, omkring i granngårdarne. Jag är uppfödd vid dans och musik. Väl kunde det ofta kallas att gå på i ullstrumporna. Ty jag minnes rätt väl, att jag visade mig i Dansskolan med sådana — hvita, stickade af min mors hand, — vända skor, svarta satins-byxor, omgjorda, efter att ha tillhört ett annat släkte, och grön valmarsjacks med stålknappar. Likväl blef jag ingen dålig dansare; och litet bättre utrustad, gjorde jag ett par år derefter upptäande i Fastings marknad. Också saknades ej öfning. Så snart ungdom kom tillsammans, ställde min Far till dans, om hästarne nästan hvar qväll, emellan sina barn, med informatorn såsom fördansare; och hans egen stora vördnadsvärda gestalt stundom deltagande i ungdomens nöje står ännu för min själs öga." — G. började vid sex år att spela Klavér, "ehuru det i början ej smakade bättre, än att jag vid speltimman tog min flykt ut genom fönstret." Sedermera väcktes på ett för lifstiden afgörande sätt hans håg för denna konst genom en man (sedermera hans Svärfar), som med sällsynt skicklighet spelade Violoncell, och hvars glädje det var, att inrätta större musikstycken så, att de af få händer kunde utföras."

G. blef Student i Upsala höst-terminen 1799, disputerade pro Exc. under Prof. Dr Boëthius 1802, samt erhöi följ. året Svenska Akademiens stora pris i Vältaligheten. Han berättar derom sjelf följande:

"Jag var tjugu år, och kom hem från Akademien. Det beslöts, att jag skulle försöka mig i hvad man kallar en condition, en lärare-plats, och, om så ske kunde, i ett förnämt

hus. . . . En min faders vän skref till en af sina ungdomsvänner och anbefallte mig till det bästa. Den högt uppsatte mannens svar blef mig visadt. Det innehöll, att man gjort sig underrättad om mig på annat håll. Denna forskning vid Universitetet hade ej utfallit till min fördel. Jag vore en yngling utan stadga. — Det var min första erfarenhet af hvad namn och rykte vill säga. Jag tyckte mig utpekad för verlden. Mitt hela väsende kom i uppror, för att afskudda den oförtänkta namnkunnigheten genom förvärfvandet af en bättre. Så grep jag till pennan; och skref Äreminnet öfver Sten Sture d. äldre, till täfling i Sv. Akademien år 1803. — Rädd och med största hemlighet gick jag till verket. — Jag visste ej ens, då tankan uppstod, hvilket prisämne var utsatt för året. Det skulle stå i Post- och InrikesTidningarne, hvilka, efter att ha gjort sin rund i socknen, stadnade i Prestgården. En Augusti-afton vandrade jag, med mitt bekymmer åstad dit, och begärde, under någon förevändning, af Commministern, att få se hvad som kunde vara öfrigt af Tidningarne för året. — Han drog fram en gammal bordslåda, der, bland ostkalkar och brödbitar, en bundt mer och mindre fullständiga numror var instucken, och lyckligtvis ibland dem, den jag sökte. På vägen hem erfor jag först hvad det vill säga, att gå hafvande med ett vittert foster. Tidningsbladet blef mig ordenteligen tungt i fickan. Mina tankar voro alla likasom på flykt. Mig tycktes jag sökte dem, medan fötterna, under en sent på qvällen fortsatt vandring, stötte emot stock och sten. Jag kunde ej sofva. Följande dagen slog jag upp och läste, under ångest och suckande, i Dalins Svenska Historia, som (defect) fanns i huset, hvad som rörde min hjelte. Det var alla mina källor. Jag vet mig aldrig läst någonting så svårsmält; och likväl skulle deraf utdragas den aldräfnaste saften af en doftande vältalighet. Det var ett arbete! Lycka, att den gamle Riksföreståndaren ej känt det ännu i sin graf. — Sedan man någorlunda kommit till rätta med ämnet, var en ej ringa svårighet att få det på papperet. Min far var en sträng hushållare med sådant. Jag måste erkänna, att jag hemligen och olofligt tillgrep hvad jag behöfde. — Jag gömde mitt rof i ett gammalt tomtt väggurs-federal; dit ock Sten Sture, allt efter som det skrefs, ark för ark, nedsteg. Att bibehålla hemligheten, var ej lätt i ett hus, der alla voro vane att vela om hvarandras göromål. Likväl lyckades det mig utan förtrogen; och en vacker afton sänkte jag med darande hand och klappande hjerta mitt arbete, renskrifvet och

häftadt, omslaget och försegladt, för sista gången i den dunkla gömma, hvarnär det med nästa morgonrådnad skulle afgå per post till Parnassens höjder. — Det kunde hemma ej inskrifvas i postboken utan att väcka uppmärksamhet. Jag bemäktigade mig derföre, sedan postgumman om qvällen bortgått, hemligen nyckeln till postväskan, rodde ensam, tidigt följande morgonen, öfver Klara elf till nästa postgård, och fick sålunda mitt paket inskrifvet och afsändt. — Hösten tillbragte jag hemma. — I början af December månad slår mina ögon en uppmaning i Tidningarne till Författaren af Äreminnet öfver Sten Sture den äldre, med valspråket: *Non civium ardor* &c., att gifva sig hos Sv. Akademiens Sekreterare tillkänna. Min syster frågade mig, hvarföre jag blef så blodröd i ansigtet af Avisorna. Ohekannt med de akademiska formerne, visste jag knapt, om denna uppmaning betydde godt eller ondt. Emellan bäfvan och hopp besvarade jag den. Följande postdag underrättade mig ett bref från Hr Landshöfdingen von Rosenstein, i uttryck, hvilkas uppriktighet och värme hela hans uppförande emot mig sedermera besannade, att Sv. Akademien tilldelat mig sitt stora pris. Jag störtade med det öppna brevet i hand i mina föräldrars rum. Deras öfverraskning var stor och i början stum. Min goda mor slöt mig till sitt hjerta, mina syskon omfamnade mig. Alla husets väner jubilerade. Om min äldrige vän och välgörare berättade man mig, att han, vid emottagandet af underrättelsen tidigt en morgon, genast gick in till sina bröder (gamla ogifta officerare, såsom han sjelf), satte en stol på bordet, sig sjelf derpå och med hög röst förkunnade min ära. Min far minns jag aldrig ha smekt mig. Vårt förhållande till honom, ehuru kärleksfullt, var dock alltför genomträngdt af den djupaste vördnad, för att vara förtroligt. Denna dag, då vi tillfälligtvis möttes, sträckte han ut sin hand, och tryckte den emot mitt bröst. Af alla kärleksbetygelser, liksom af alla belöningar, har ingen så rört mig.”

År 1806 tog G. Phil. Candidat-examen och promoverades till Magister. ”Under hela denna tid — yttrar han — var jag fullkomligt ofruktbar, och på Sånggudinnornas gunst var ej att tänka. Lagerkransen, hvilken jag vederbörligen erhöll såsom Magister, föreföll mig, såsom en grym ironi. Grep jag till pennan, så korsade sig för mig alla möjliga manér och stilar, ur förrådet af en vidsträckt läsning. Drager jag facit af denna i afseende på hvad jag inhämtet i Vitterhet och Konst, så stadnar jag i synnerhet vid fyra författare, som på

mig öfvat en stor och evärdlig inflyttelse: *Rousseau* och *Schiller*, — *Shakespeare* och *Goethe*: — de förre under den tidigare perioden af mina läroår, de siste under den sednare — det vill säga till min dödsdag. Isynnerhet har den sistnämndes verkan på mig varit omätelig, och med skäl kan jag säga, att jag af ingen människa lärt mer." . . . *Philosophien* studerade G. af behof: "allt annat af föresats eller nöje. Kants, Fichtes, Schellings skrifter ha under årtal ej kommit af mitt bord." *Locke* och *Condillac* voro ofta hans följeslagare i gröngräset, "ty de voro för torra att njutas, utan frisk luft."

Såsom följeslagare åt en ung man (nu mera Hr Kammarherren v. Schinkel) fick G. tillfälle att 1809 företaga en resa till England, der han vistades något öfver ett år. Ganska intressanta bref skrifue, under detta vistande, läsas i hans "Minnen." Efter hemkomsten blef han *Historiæ Univ. Docens* i Upsala 1810; erhöll åter Svenska Akademiens stora pris i Vältaligheten s. å. Speciminerade för Adjuncturen i Theoret. och Practiska Philos. 1814. Bestridde de offentliga Föreläsningarne i Historien Vårtermin 1815; E. O. Adjunct i Phil. Facult. samt vicarierande Hist. Prof. s. å. Ledamot i Commitén för Utgifv. af Script. Rerum Suecic. medii ævi 1816. Ord. Hist. Professor 1817, sedan Prof. Dr Fänt tagit afsked. Höll i Akademiens namn Svenska Tal vid Jubelfesten s. å. samt i anledning af H. K. H. Kronprinsens emottagande af Cancellariatet 1818. Historiograph vid K. Maj:ts Orden 1822—28. En af de Aderton i Svenska Akad. 1824.

I sällskap med Fru Öfverstinnan Silfverstolpe, Professor Atterbom och nuvarande MusikDirecteur Ad. Lindblad, företog G. sommaren 1825 en utrikes resa först till Köpenhamn, der Atterbom af dem tog afsked och hemvände, och vidare igenom en stor del af Tyskland. Resultaterna af denna resa äro äfvenledes meddelade i hans "Minnen." Följ. året blef han Ledamot af Comitén till öfverseendet af Rikets undervisningsverk, i hvars Protokoller han afgaf ett särskildt Betänkande. R. N. O. 1828. Bevistade Riksdagen 1828—30 såsom Universitetets Fullmäktig. Uppford på Linköpings Stifts Biskopsförelag 1833. År 1834 uppförd på Förslag till Biskop i Carlstad, men undanbad sig hos Konungen, att dertill komma i åtanka. Talare vid Svenska BibelSällskapets allmänna sammankomst d. 29 Mars 1836. Erhöll Nördstj. O. i juveler 1857. Var Akad. Rector 1822 v. t., 1830 h. t. och 1836 h. t., samt Promotor 1836.

Ledamot af K. Vet. o. Vitt.Samh i Götheb. 1818; Corresp. Led. af K. Samf. f. utg. af Handl. i Skand. Hist. 1817 och arb. Led. 1831; Led. af K. Vet. Soc. i Upsala 1820; K. Vet. Sällsk. i Trondhiem 1822; K. Vitt. Hist. och Ant. Akad. i Stockholm 1824; K. Nord. Fornskrifts-Selsk. i Köpenh. 1823; K. Vet. Soc. derst. 1826; K. Musik. Akad. i Stockh. 1830; Sällsk. pro Fide et Chr. s. å.; Hedersled. af Isländska Lit-Selsk. i Köpenhamn s. å.; Led. af K. Vet. Akad. i Stockholm 1833. af Histor. Theol. Sällsk. i Leipzig s. å.

Gift 1816 med *Anna Elis. Liljebjörn*. Har med henne 3 Söner och 1 Dotter.

Skrifter: Disput., Programmer samt åsk. andra Akademiska tillfällighetsskrifter på vers. — Om falsk och sann Upplysning. Ups. 1811. — Försök till Psalmer. Ib. 1812. — Om rätta Förh. mellan Religion o. Moralitet. Ib. o. s. — Macbeth, Tragedi af Shakespeare. Öfvers. ib. 1813. — Svenska Folkvisor. (Utg. gemensamt med A. A. Afzelius, Inledningen är af G.). Del. 1—3. med musik. Sthm 1814—16. — Tal vid Jubelfesten 1817. Ups. s. å., ny uppl. 1821. — Tal i anl. af H. K. K. H. Kronprinsens antag. af Cancellariatet. ibid. 1818. — Scriptores Rer. Suec. (utg. gemensamt med E. M. Fant o. J. H. Schröder). T. 1—2. Ib. 1818, 28. — Thorild, tillika en filosofisk eller ophilos. Bekännelse, (såsom inledning till Thorilds Samlade Skrifter, hvilkas utg. i 4 delar af G. besörjdes 1819, 20, 25). ib. 1820. — Nytt Ett o. Annat i frågan om Akad. Jurisdic. ib. 1824. — Svea Rikes Häfder. Del. I. ib. 1825 (öfvers. på Tyska 1826). — Åminn.-Tal öfver H. Exc. m. m. Frih. M. Ramel vid intr. i Sv. Akad. Stockh. 1826. — Några Anmärkn. om Uppfostran o. Undervisning. Ib. 1829. — Svenska Folkets Historia. Del. 1—3. Örebro 1832, 34, 36 (på Tyska i Heeren och Ukerts hist. Saml.). — Poetiska Skrifter. — Minnen D. I. Utdrag ur Bref och Dagböcker. Ups. 1834. — Tal vid BibelSällskapets allm. Sammankomst d. 29 Mars 1836. — Om M. Tullius *Cicero*. (Tal vid Rectoratets nedl.) Ups. 1837. — Den blå Boken. Strödda Anteckn. Örebro 1837. — LitteraturBladet. (MånadsSkrift.) Stockh. 1838—39. — I Sv. Ak. Handl. Del. 3: Åreminne öfv. Sten Sture d. ä. — Del. 5: Svar på frågan: "Hvilka fördelar kunna vid människors uppfosturan dragas af deras inbillningsgäfvä" m. m. — Del. 12. Åm.Tal öfv. Frih. Ramel (se ofvannf.) — Del. 18. Teckning af Sveriges Tillstånd och af de förnämste Handlande Personerna under tiden från K. Carl XII:s död till K. Gustaf III:s anträde af Regeringen. Sthm 1838, ny uppl. 1839. — I Vitt. Hist. o. Antiqu. Akad. Nya Handl. Del. 13.

Några Betraktelser öfver den Store Gustaf Adolfs Tidevarf. — I Svea, Häft. 1-2: Feodalism o. Republicanism (på Tyska i Scandinavia 1:3 Hef. 1821). — Häft. 13. Sverige vid slutet af Hedniska Tiden. — I Poet. Kalender 1814—20: Åtsk. Skaldestycken med musikbilagor. — I Iduna: Hela 1:sta Häftet. — Häft. 2. Om Historien och dess förhåll. till Religion, Saga o. Mythologie. — Häft. 6: Om den Scandiu. Halfön. — Häft. 7. Betrakt. i afs. på de Nordiska Mythernas användande i Skön Konst. — Häft. 8: Om Historiens Nytt. — Häft. 9: Om den gamla Svenska Förbunds-författningen. — Skaldestycken (till en del med musik af Förf.), i Häft. 2, 4, 5, 6, 9. — I Sv. Litt. Tidn.: åtsk. Afhandl. o. Recensioner. — D:o i Litteratur-Föreningens Tidn.

Musik för Sång och Forte-Piano. (Utg. gemens. med A. F. Lindblad). Häft. I. Ups. 1824. — Dubbel-Sonat f. Piano-F. till minne af Fru A. E. Löwenhjelm.

(Källor: Ekstrands Matr. — Minnen. se ofvann. — Lithogr. Panorama. 1 Del. Stockh. 1835.)

GEISLER, JOHAN TOBIAS.

Denna släkt härstammar från Schlesien. En äldre *Johan Tobias G.*, f. derst. 1624, var Kejs. lagerkrönt Poët, sedan Advocatus Juratus vid Hofrätten i Dorpt samt Sekreter hos Gr. M. G. de la Gardie, † 1659. Den yngre *Johan Tobias* (dennes sonson?) var född i Stockholm d. 20 Febr. 1683, Student i Upsala, der han icke blott gjorde stora framsteg i studier, utan äfven förvärfvade sig en utmärkt färdighet i Musiken, Fäkt- och Svarfvar-konsten; samt var en lycklig porträttmålare. Han hade äfven ovanliga insigter i Botaniken, så att han af Olof Rudbeck 1698 blef anmodad att biträda vid ordnandet af Universitetets herbarium. Blef 1706 Informator för Landsh. Franks söner. Följde Frih. Nils Gyllenstjerna till Bremen såsom Gouvernemens-sekreterare. Efter återkomsten 1711, ingick han i BergsCollegium och blef 1714 eller 1715 befordrad till Markscheider i Fahlun, der han afled d. 29 Maj 1729 af sorg öfver sin makas, *Emerentia Sohlbergs*, död.

Jemte sina öfriga talenter förenade äfven G. anlag för svenskt skaldskap, hvilka han uppöfvade med den framgång, att han af sin samtid icke ringa värderades. Så yttrar Fru Nordenflycht, att

Skaldedrift och tankar para
Sig uppå hans lärda blad;

men oaktadt detta omdöme och de loford han erhållit af Broocman, Bergklint m. fl., fränkänner honom Hammarsköld all poetisk förtjenst, och finner till och med hans mest berömda poem "Bästa Årstiden till giftermål" dödande tråkigt. G. har också öfversatt Guarinis Pastor fido, hvilket arbete dock aldrig blef tryckt.

Skrifter: Svea Rikes säkraste Sköld emot dess många förföljare. — Strödda poemers i Carlesons och Sahlstedts Samlingar. — Menninge Bergsmännernas uti Stora Kopparbergz-Lagen underd. Lyckönskan till hennes K. May:tt Ulrica Eleonora, Sveriges m. m. Drottningz högönskel. antråde till regementet, jemte kort berättelse om stora Kopparbergz-Grufva, Bergz-Handteringen, dess forne friheter, och verkets däraf flytande förkofring, samt dess nuvarande beklagliga tillstånd. Stockh. 1719, 4:o. (Denna sistnämnde skrift har varit Hammarsköld och Söndén okänd).

(Källor. Stjernmans Cent. 1 Anonym. p. 46. — Hist. Poet. Suecc. P. I. p. 141. — Hammarskölds Vitt. Hist.)

En tredje af samma släkt, ERIC G., förmodligen den nyssnämndes son, var född i Fahlun d. 22 Aug. 1720. Efter i Upsala idkade studier, blef han 1739 Auscultant i K. Bergs-Coll., Marskscheider 1748, Led. af K. Vet. Akad. 1771, af Utile Dulci s. å. Död i Paris d. 11 Aug. 1773. Denna hade ock fallenhet för vitterhet, skref en Grufvisa, "som stundeligen i Fahlun nyttjas," öfversatte Annette och Lubin, men efterlemnade ingenting; i tryck. (Hammarskölds Vitt. Hist. s. 621).

GEORGII, NILS.

Föddes den 16 Aug. 1717 i Stockholm, der Fadren *Peter Eberhard G.* var Hofapothekare. Modren hette *Brigitta Elis. Ziervogel*. Erhöll hemma en vårdad uppfostran och sattes 13 år gammal under den berömda Hedlingers undervisning, lärdes rita, modellera och ändtligen gravera. Efter att hafva gjort någorlunda framsteg fick han om morgnarne rita efter gipsar eller runda figurer, och om aftnarne fyra dagar i veckan i Akademien rita efter modell. Om dagarne var ständigt arbete med mynstämpelar. Dessa stämpelar gjorde G. ensam under Hedlingers resa till Ryssland, och bestridde äfven ensam Medailleursysslan, emedan Medailleuren Fehrman äfven rest

med. Under Hedlingers vidare utrikes resor från 1738 till 1744 förestodo G. och Fehrman tjensten tillsammans.

Då i den år 1734 stiftade RitareAkademien prisen för andra gången utdelades år 1738, erhöll G. första eller guldmedaljen. Tillfälle yppades också snart för G. att visa hvad han lärt. Hedlinger var utrikes och Fehrman låg sjuk, då begravningsmedaljerna öfver Drottning Ulrica Eleonora skulle präglas. G. åtog sig arbetet, och hade i föreskrifven tid färdige både den stora och den lilla medaljen, äfvensom kastpenningen, hvartill reversstämpeln tre gånger remnade. Han fick äfven i uppdrag att rita Drottningens lit de parade, som sedan stacks i koppar. 1744 kallades G. till Ryska Hofvet, och afgick dit med General Keith. Han presenterades i Moscau för Kejsarinnan Elisabeth, som två gånger satt för honom under det modellen gjordes. Följde 1745 hofvet till Petersburg och återvände till Sverige 1746. Han slog sedan 1747 en jetton för Vetensk.Akad. och tänkte nu att få göra vidlyftiga utrikes resor, men stadsade i Berlin. Konungen af Preussen hade detta år gjort stora ändringar i Justitie-väsendet och befallte att en medalj skulle deröfver slås. Detta arbete uppdrogs åt G., som tillika fick fullmakt, att vara Kongl. HofMedailleur med anständig pension och allt arbete å part betaldt. Myntet i Berlin var förut i dåligt skick, men sattes i god ordning genom G:s bemödanden. Det blefve för vidlyftigt att uppräknat alla de många uppdrag G. sedan fick att förfärdiga medaljer och medaljoner; här må blott nämnas, att han år 1754 modellerade LandtGrefven Wilhelm af Hessen-Cassel i en stor medalj, och skulle på lysande vilkor träda i hans tjenst, hvilket dock förhindrades; äfvensom att han förfärdigade den stora medaljen öfver Fältmarskalken Keith, hvilken sedan begagnades till den statue, som restes på Wilhelmstorget i Berlin öfver denne hjelte. De flesta medaljer, som blifvit slagne öfver Fredrik den store, äro ock af honom förfärdigade. — Han återvände 1782 till Stockholm, för att tillbringa sin öfriga lifstid i fäderneslandet, och afled 1790. — Blef Led. af Målars och BildhuggareAkad. i Stockholm 1777.

Gift 1734 med *Maria Schenk*, yngsta Dotter. af Handlanden i Stockholm Lars Swensson.

Skrifter: Theorie om Zirater. Sthm 1786. 8:o. — Något med svaga färgor, eller uti pressa skrifne målningar och fabler. Sthm 1787. 8:o.

(Källor: Gahmiske Samlingarne på Akad. Bibl. — Uppfostr.Sällsk. Tidn. 1782. — Lüdekes Denkmal d. Deutschen Kirche.)

GERA, CARL och JÖRAN.

Med sin hustru *Beata Nilsdotter Grip* hade RiksR. och Östgötha Lagman *Holger Carlsson Gera* tre söner: den ene CARL skref sig till Björkvik och Ollonö, Svea Rikes Råd och Lagman i Östergötland 1530, Gubernator i Småland s. å. Friherre 1531. Afled d. 23 Juli 1506 på Kumla gästgifvaregård i Nerike och blef begravnen i Söderköpings Stadskyrka. Han var ibland dem, som blifvit skickade till England, att fria för Hert. Erik till Dr. Elisabeth, från hvilken beskickning han hemkom d. 6 Oct. 1539, sedan Hertig Johan d. 11 Sept. sjelf afseglat i samma ärende. Hans Fru var *Christina*, dotter af R.R. Bengt Nilsson *Ferla*. Efterlemnade inga söner, men dottren *Bengta*, som var gift med R.R. och Gouvern. i Reval *Erik Gabrielson Oxenstjerna*; hon dog 1594.

Om den andre, JÖRAN, vete vi ingenting, förrän då han år 1534 jemte sin broder Carl utnämndes till Riksråd; äfvenså nämnes han några år derefter (1538) jemte Jöran Erikson Gyllenstjerna, Axel Erikson Bjelke m. fl., såsom de, hvilka svuro K. Erik tro och huldhet, sedan denne Furste fått Calmar län i förläning, hvilken förpligtelse väckte den gamle Konungens missbehag. Ståthållare på Calmare Slott 1550. Vid K. Eriks kröning blef han tillika med brodern nämnd till Friherre och skref sig (förmodl. dock först efter broderns död till Ollonö och Björkvik). S. å. beledsagade han jemte flera andra genom Danmark Prinsessan Catharina, Grefve Edzards af Ostfrisland gemål. År 1563 afsändes han till Hessen, för att underhandla om Landtgreffvens dotter till äkta åt K. Erik, men då Konungen af Danmark till den tillämnade svärfadren insände ett af Erik samtidigt skrifvet och ur hafvet uppfiskadt friarbrief till Dr. Elisabeth, blef den Svenske Legaten snöpligen afvisad. År 1567 satt han i den domstol, som dömde Jöran Persson från lifvet. År 1568 afsändes han från Konungen till Hertigarne med ett brief om förlikning, och då detta anbud afslogs, affärdades han kort derefter till Hertig Carl med ett utmaningsbrief till envigeskamp. Lagman i Vestmanland och Dalarne 1569. År 1570 var han jemte sin svärfader Bengt Gylla och Erik Gyllenstjerna svensk fullmäktig vid fredsfördraget i Stettin. År 1576 skickades han jemte Erik Sparre till Hertigen, för att begära hans betänkande öfver den nya Messeboken, "Liturgia benämnd." Dog 1588 barnlös, den siste af denna gamla svenska ätt. I Erasmi Læti *Res Danica* berömmes mycket hans lärdom. Samma omdöme bekräftas i

Handl. r. Skand. Handl. Del. 3 a. 28, med tillägg att han jemte Nils Gyllenstjerna och Jöran Gylta voro ansedde som landets klokaste män i råd och dåd, men tillika sluge och måne om konungagunsten. Dem jemlik i klokhet, men icke i slughet var gamle Grefve Per. Han var gift med *Mårta Gylta*, dotter till R.R. Bengt Gylta (se nedanf.).

(Källor: Girs K. Johans samt Tegels Erik XIV:s Hist. — Stjernmans Höfd. Minne, p. 215, 272, 292, 359. — Ejusd. Reg. till Johan III:s Chr. — Gezelii Biogr. Lex. — Handl. r. Skand. Hist. Del. 3 o. 12.)

GERNER, ANDERS. — GERNER, ALBREKT.

1. GERNER, ANDERS.

F. i Stockholm d. 18 Nov. 1632. Föräldrarne voro *Albrekt G.*, förmögen Handlande derst., samt *Maria Vaston*, båda af Skottsk släkt, hvilkas föräldrar i följd af religionsförföljelser lemnat sitt fädernesland. Sedan sonen studerat utrikes, särdeles uti Königsberg, och 1631 återkommit, blef han af Riksmarsken Gr. De la Gardie, afsänd till Envoyén (sedermera RiksRåd.) Björnkrou i Wien, hvarest han inemot tre år sig uppehöll. Efter hemkomsten blef han informator för Riksmarskens son, Gr. Gustaf Adam, till 1661. I sällskap med tvenne unge Baroner Leijonsköld företog han sig en vidlöftig utrikes resa, hvarifrån han återkom mot slutet af 1663, då han utnämndes till Förste ProtokollsSekret. i Stora Cancelliet. Denne syssla förestod han till 1671, då han utvaldes till Politie Borgmästare i Stockholm; var följ. året Ståndets Taleman och adlades 1676. Dog d. 23 Febr. 1683 i följd af en misslyckad åderlåtning. Gift 1669 med *Elis. Pfeiff*, enka efter Kongl. Sekr. Joh. Eberh. Schantz, samt lotter af Biskopen i Reval, Dr Joh. Pfeiff. Son: se nedanf.

(Källor: Personal. — Stjernmans Matr. — Gezelii Lex.)

2. GERNER, ALBREKT.

Son af den föregående, f. 1682. Sedan han i Upsala studerat de vettenskaper, som hörde till hans blifvande yrke, ingick han i krigstjenst, åtföljde 1704 armeen till Polen, samt blef 1707 befördrad till Cornet. Då Konungen 1708 vid Poloszin slagit den 20,000 man starka, bakom härr och moras

förakansade Ryska armeen, fick han se Cornet G., i spetsen för den lilla återstoden af sitt compagnie, saluera sig med stummen af det af honom frälsta standaret, hvars stång blifvit afskjuten. På tillfrågan fick Konungen veta, att båda Capitainerne, båda Lientenanterna, samt hela manskapet, på 13 man när, blifvit dödsdjutne eller sårade: äfven G. var blesserad och två hästar hade under honom blifvit skjutna. Denna tapperhet tillvann honom Carl XII:s loford och löfte om befordran, hvilken dock uteblef, i följd af de kort derefter inträffade olyckorna.

I slaget vid Pultava blef G. fången, samt jemte de öfrige Krigsfångarne skickad till Moskwa, för att förherrliga Czarens prunkande triumftåg genom denna hufvudstad. Derefter skickades G. till den lilla Staden Solikamskoy i Siberien, der han måste utstå mycken nöd och elände. Mellertid hade det lyckats honom, att vinna Commendantens förtroende, så att han utan betäckning fick gå på jagt, så ofta han ville. Denna frihet begagnade G., för att genom åtskilliga uppmuntringar, tillvinna sig tvenne, om landet och alla vägar väl kunnige, bönders tillgifvenhet, hvilka slutligen förklarade sig villiga, att för hans skull, dock emot god betalning, äfventyra något. G. hade med mycken flit lärt sig Ryska språket, särdeles bondedialekten, och genom en Luthersk prest i Moskwa hade han erhållit en charta öfver Siberien samt en compass. Nu kallade han till sig sina båda bönder, yppade för dem sitt beslut, att rymma, och sedan de dertill lofvat sitt biträde, gaf han dem 50 rubel på hand, och deponerade 100 desutom hos en säker vän, dem de skulle få lyfta, sedan de säkert fört honom till Archangel och återkommit till hemorten. G. iklädda sig då bonddrägt liksom sina båda följeslagare, och nu begynte alla tre d. 13 Juli 1716 det långa och äfventyrliga tåget. Alla bebodda orter undvekos: skogar, ödemarker, träsk och strömmar, som lågo i deras väg, voro i förhand på chartan utprickade: en lätt båt medfördes, hvilken de buro skiftevis. Sedan resan varat 4 veckor, blefvo Ryssarne uttrötta, och engång, då de trodde, att deras följeslagare sof, rådgjorde de sins emellan, huru vida det ej vore bäst, att slå honom ihjäl, plundra liket och sedan vända tillbaka. Men genom frimodighet, rådhighet, hotelser och löften lyckades det den hurtige Corneten att förmå dem till att troget uppfylla deras förbindelse, och efter 6 veckors vandring och otrolig mödor, anlände de omsider till målet för sin resa.

Vid ankomsten döt ingingo de till en Holländsk köpman, hvilken G. beavor, att hjälpa honom ur Ryska riket. Lyckligtvis hade denna Holländare ett medlidsamt hjerta; bönderne erhöilo den dem lofvade anvisningen å 100 Rubel, samt antyddes att genast lemna staden; Corneten blef gömd i Köpmannens hus, och följande morgon, i båtsmanskläder, förd om bord på ett segelfärdigt portugisiskt skepp. Efter 14 dagars lycklig resa, anlände han till Lisabon, fann hos Svenska Consulu hjelp i alla sina förnödenheter, samt afreste kort der- efter på ett svenskt fartyg till Götheborg. Innan kort var han i Ystad och träffade der Konungen, inför hvilken han aflade en berättelse om sina utståndna äfventyr, hvarefter han genast (1716) förordnades till Capitaine för samma Compagnie, hvars standar han 8 år förut såsom cornet med så mycken tapperhet räddat. I denna egenskap bevistade han de båda campagnerna i Norige, samt, efter Konungens död, i Roslagsskåren 1719 och 1720 emot Ryssarne. När efter Nystadska freden LifDragonerne, ifrån ett värfvadt, blef ett i Finland indeldt regte, befordrades G. till Major i armeen, med Capitaines indelning vid Jönköpings infanteri, hvarifrån han sedan transporterades till Lifregtet till häst; 1734 fick han Örebro compagne, med hvilket han 1742 gjorde campagnen i Roslagen, och bevistade de följ. åren fälttågen i Skåne. 1747 ÖfversteLieuten. vid Östg. Cavalleri. 1748 R. S. O. Vid afskedet 1752 hugnad med Öfverste-titel. Afled på Wenngarnskungsgård d. 29 Sept. 1755 och är begravnen i Sigtuna. Gift 1719 med *Anna*, dotter af Kongl. Rådet, Grefve *Jakob Gyllenborg* och *Anna Thegner*. — G. var af ett hastigt sinne, för öfrigt glad och munter, ägde ett vackert utseende, god hälsa och ovanliga kroppskrafter, dem han bibehöll ännu i sena åltern. Då han d. 4 Nov. 1743 skulle med en del af sitt compagni fara öfver en färja vid Bosjö kloster i Skåne, blef han, sittande till häst, af några ystra hästar kastad öfver ledstån- gen, då hästen föll med ryggen först ned i vattnet; innan han med sin börda hann vända sig, åtgingo 9 minuter; hvarefter hästen med sin ryttare hade styrka nog att simma i land, utan att den då redan 61:åriga Majoren hade minsta olägenhet af det kalla badet. — Son: *Jakob*, f. 1742, Öfverste, Ridd. af Sv. och Wasa O., död barnlös på Wenngarn, d. 19 April 1794, och slutade denna adeliga ätt.

(Källor: Gezelii Biogr. Lex. enligt hans egna anteckn. — Ennes, Carl XII:s Krigare I. sid. 259.)

GEZELIUS, JOHAN d. ä. — G. JOHAN d. y. — G. GEORG.

1. GEZELIUS, JOHAN d. ä.

F. d. 3 Febr. 1613 i Vestmanland och Romfertuna socken, på Gezala rusthåll. Fadren, *Georg Andersson*, var Nämndeman. Då sonen var 17 år antogo föräldrarna till hans lärare Boëthius Muur, som sedan blef Pastor i Saltvik och Prost öfver Åland. År 1628 skickades G. till Vesterås; 1632 Student i Upsala; 1638 Phil. Mag. vid det kort förut (1632) inrättade Universitetet i Dorpt; 1641 Prof. i Grek. och Österländska språken. I denna egenskap utgaf han sin Grekiska språklära, som, prisvärd för sin redighet och korthet, bibehållit sig i Sverige och Fialands läroverk intill våra dagar. 1643 E. O. Prof. i Theolog. Faculteten, samt 1645 Ledamot af DomCapitlet. Under denna tid lefde han i förtroligt umgänge med den berömda Stjernhjelm, som denna tid der beklädde civila arbeten.

År 1649 utnämndes G. till Pastor i Stora Skedvi i Dalarna. Närmaste anledningen till hans flyttning till Sverige var den, att han blifvit föreslagen till ledamot i det Collegium Theologicum, som Dr. Christina i de Tyska provincerna ämnade upprätta, hvilken plan dock icke kom till verkställighet. I tio år förestod G. detta embete, under hvilken tid han af Biskop Laurelius i stället för en insjuknad ordinarie Riksdagsman blef kallad till riksdagen i Stockholm 1655. På hans begäran lönade de då församlade Biskoparne öfver hans läroböcker det intyg, att de "för den studerande ungdomen vore alldeles högnådige." I följd af det anseende G. genom sin kunskap och verksamhet förvärfvat, och helst som han gynnades af Gr. Magnus Gabr. De la Gardie, blef han 1660 utnämnd till GeneralSuperintendent i Lifland samt ProCancellor för Dorpts Universitet. Den sistnämnde befattningen var numera endast en tom titel, emedan detsamma, då staden af Ryssarne intogs 1656, blef alldeles upplöst, och ej återupplifvadt förrän 1690. Innan G. öfverflyttade till Riga, der han var befald att bo, undergick han examen inför Theolog. Facult. i Upsala, disputerade, och blef 1661 promoverad till Theol. Doctor.

I Lifland hade G. att kämpa med stora oordningar, som inrotat sig under krigen, och mot invånarnes obenägenhet för de ecclesiastiska inrättningar Svenska Styrelsen vidtog, helst som de ansågo dem syfta till den förhålliga hierarchiens åter-

upprättande. Till en början lät G. utgifva en ny Lettisk Kateches. Under ett besök i Sverige 1662, blef han medlem i den Commission, som var nedsatt att afgifva sitt utlåtande öfver Biskop Johannis Matthiæ bekanta skrift Rami Olivæ, hvilket arbete förut af Theol. Faculteten blifvit förklaradt för irr-lärgt, och i hvilken åsigt äfven denna Commission förenade sig. År 1664 utsågs G. till Biskop i Åbo, redan innan hans företrädare, den af Aristokraterne och tidens blindt nitiske theologer förföljde Terserus ännu, genom laga dom, blifvit afsatt. Valet hölls dagen efter domen fallit, men icke af Stiftets Presterskap utan af Rikets på riksdagen församlade Presterskap.

Under de tjugufem år, som G. beklädde Biskops-embetet, arbetade han med prisvärdt nit och drift på folkundervisningens befrämjande, på allt hvad som hörde sitt Stifts, ja hela landets religiösa och intellectuella cultur. Genom honom erhöilo Finska församlingen och Finska skolverket en bestämd och fast form, och antogo det skick, som de ända till närvarande tid behållit. Bland hans mångfaldiga åtgärder i denna väg tillåter oss rummet, att blott nämna följande. En af G:s första omsorger var utgifvande af en stadga, upptagande de vettenskapliga fordringar, som borde göras uti "Examen Ordinandorum." Vidare utgaf han för Presterskapets behof, under namn af "Commonitiones," en samling af föreskrifter, ledande till befrämjande af ordning och tukt i församlingarna; ett arbete, som kan anses såsom en provisionel Kyrkolag för Finland, och som äfven efter den allmänna Kyrkolagens utgifvande ej blef öfverflödigt, helst dessa stadgar, enligt Wallquists omdöme, voro "grundlige och fullständige." För menighetens behof skref han sjelf en större och mindre Kateches, som ända till sednaste tider följdes i Finland; utgaf nya upplagor af Finska Psalmboken och Finska Handboken. Han höll dessutom trägna Visitationer- och Synodalmöten och förmanade dessemellan flitigt Presterskapet om sina pligter genom täta Circular-bref. I skolundervisningen och tidens pædagogiska litteratur gjorde han epoch genom sina egna läroböcker, och för det mekaniska undervisningssättet utgaf han regler i sin "Methodus informandi." Lärotimmarne voro då från kl. 5 till 8, 9 till 10 f. m., 2 till 5 e. m. (emellan 12 till 1 anställdes sångöfningar). Af latinska arbeten lästes den tiden i skolan Orbis pictus, Helvigs och Erasmi Colloquia, sedan Ciceros Epist. selectæ, Terentius, Cornel. Nepos; i Rectors class, Ciceros Orat. selectæ. I Grekiskan ingen verldslig för-

fattare. I allmänhet lästes den tiden få classici, men gossarna öfvades tidigt i grammatik och prosodi, att skriva och tala latin med färdighet; äfven anställdes grekiska stilöfvingar^{*)}. Om Historia, Geographi, Mathematic var ingen fråga, men desto mer om Rhetorik och Dialektik, och i allmänhet sådana kunskaper, som ansågos höra till kyrkans behof. Vid Universitetet (i Åbo) förelästes den tiden ingen profan auctor ända till dess Prof. Falander 1671 utgaf och började förklara Isocrates. Efter honom lästes väl en och annan termin Homerus eller någon annan auctor; men snart återvände man å nyo till N. T. Sådant var förhållandet under hela Carl XII:s regering.

Derjemte förglömde icke G. sina förbindelse såsom Pro-Canceller. Hans ekonomiska omtanke var så mycket mer behöflig, som Universitetet i Åbo var njugett doteradt, tillgångarna genom krigsoroligheterna och oreda i sjelfva den akademiska förvaltningen minskade, och Akademiens hus jemte största delen af staden förstörda i eldsvådan d. 13 Maj 1638. G. utverkade väl hos R. M:t åtskilliga förmåner, men likväl

^{*)} Redan denna tiden klagades öfver förakt för de classiska språken. De studerande blygdes, anmärker den lärde Boeclerus, "att sysselsätta sig med Cicero, Caesar, Livius, hvilka ansågos höra blott till Skolorna, man skyndade till högre vetenskaper, dem de icke förstodo." De, som studerade den gamla Litteraturen, fingo öknamnet *Verbales*, och endast de, som sysselsatte sig med tidehvarfvets theologiska och dialektiska spetsfundigheter räknades bland egentliga vetenskapsidkare. Sjelfva Rikets Biskopar föreslogo i ett 1620 till Konungen afgifvet betänkande om Skolverkets förbättring, att Professorn i Grekiska och Österl. språken skulle disputera om själen, Professorn i Vältaligheten om alltinga grundämne, upphof och förfall, samt derjemte undervisa ungdomen i Komediens spelande. RiksR. Skytte var i Sverige den förste, som med framgång bemödade sig att gifva det classiska studium en högre lyftning. Angående Gezelii Betänkande öfver Skollagen dömdes 1682 års presterskap, att det "befunnits godt, allenast man bland de Auctorres, som läsas skall, intet utesluter Terentium och C. Nepotem, och behåller den vanliga tiden att gå till och ifrån Skolan, särdeles i de Trivialer, der Gymnasia äro." (Dursi Dagbok s. 53). Något sednare heter det: "Företogs Gezelii ScholæOrdning att läsas, som var så författad som skulle hon insättas i Kyrkoordningen. Somlige tyckte väl om henne. Hvad Gymnasium angår, deruti syntes hon helt slät och ofullkomlig" (Ders. sid. 126).

förblefvo Universitetets medel och Embetsmännens inkomster ännu alltid otillräckliga, så att Consistorium stundom måste försöka vidtaga alléhandla andra medel till sina inkomsters förökande; högst besynnerlig var dess ansökning hos Kongl. Maj:t om privilegium exclusivum till en Källares anläggande. ProCancelleren förmanade tid efter annan de vårdslöse och egenlyttige Räntmästarne, som under flere generationer vanskött Akademien drätsel, om ett bättre iakttagande af deras skyldigheter, men då hans varningar föga utträttade, emedan Consistorium icke hade någon kontroll öfver räkenskaperna, anmälte han saken hos Cancelleren, som utnämnde en Commission till undersökning och rättande af missbruken.

I de scholastiska strider, hvaraf äfven denna Akademie hemsöktes, var G. i början en slags medlare. Sjelf stod han icke på någon särdeles upphöjd ståndpunkt och ägde icke heller någon stor filosofisk originalitet: derom vittnar han *Encyclopædia synoptica*, som hufvudsakligast blott är en schematisk uppställning af vettenskapernas osteologiska sammanhang; föröfrigt följer han än de äldre Scholastikernes, än den skarpsinnige Thuronius (*Log. Prof. i Åbo 1655—65*). Äfven den fabelaktiga andeverlden undgick icke hans classificationslystnad. Så t. ex. indelas Spöken i Nymphor, Vattugvinnor, Tritoner, Nereider, bergsrån o. s. v. Andesyner äro ej sjä-larnas uppenbarelser, men härröra af Dæmoner, som antaga afidnes skepnader. Såsom exempel ur den dæmoniska Magien anföres trollkarlars förmåga, att sätta horn på menniskor, uppalluka hästar och åkdon, skada årsväxten, men Förf. nekar deras förmåga, att kunna förvandla sig till kattor eller vargar. I capitl. om geographien läses, att Jorden är rund, är världens medelpunkt, och står stilla, hvilket sist bevisas ur Biheln; i Politiken, att *Generosi et Nobiles*, om de föröfrigt äro utmärkta genom sina egenskaper, böra, vid besättande af Statens tjenster, erhålla företräde framför *Plebeji*. — Af denna bok lär det stycket, som innehöll Logiken eller Dialektiken, vunnit det mesta bifall; åtminstone följdes den af dåvarande *Log. et Metaph. Prof. Tälpo*, som utgaf den med noter, ehuruval hans båda företrädare Thuronius och Flachsenius utgifvit hvar sin lärobok i samma vetenskap, bland hvilka den förres synes bordt hafva förtjenat företrädet.

Visserligen kan äfven G. icke frikännas från den på den på hans tid vanliga ensidigheten, att betrakta Universitetet såsom ett theologiskt seminarium, hvarföre han också ogillade Flanders företag att läsa *Isocrates i st. f. N. T.*, samt re-

commenderade läsningen af Salp. Severi Kyrkohistoria i st. f. Curtius i afseende på latinska språket; likväl utgaf han sjelf flere upplagor af romerska auctorer och hade sjelf i Dorpat författat en mängd afhandlingar på grekiska. För blifvande Prester höll han föreläsningar i Homiletiken ända till år 1674, då han åt sin son öfverlemnade denna befattning, bildande sålunda ett slags PrestSeminarium. Hans utgifna Utkast öfver de årliga BönedagsTexterna utmärka sig genom en sundare anda och kraftiga väckelser, i en tid, då predikningarna mest bestodo af polemiska utfall, scholastiska indelningar, lingvistiska förklaringar, späckade med latinska termer och citationer äfven ur profana författare.

Emedan det akademiska boktryckeriet var fattigt och i uselt skick och Boktryckaren illa uppfylde sina skyldigheter (bland annat klagades, att han gjorde formaterna för små), och emedan föröfrigt bristen på böcker i Finland var stor, så anhöll G. om privilegium att på egen bekostnad få anlägga ett boktryckeri, emot villkor att sälja alla der tryckta böcker emot hälften af det pris, som dessa eller dylika arbeten gällde i Upsala. Sedan detta tillstånd erhållits, ingick han 1668 öfverenskommelse med boktryckare-gesällen Winter, som erhöll fri boning, ved, och en årlig lön, emot villkor, att han skulle lefverera hvart ark cicero och mittel, Latinsk eller Svensk stil, för 6 daler i sättarlön *). Han inköpte äfven ett eget pappersbruk och höll en egen bokbindare. Sedan den tiden utkommo från denna officin, som var en af de förnämsta i riket, en myckenhet af behovet, så väl för kyrkan som för skolan, framkallade böcker, på hvilka Biskopen använde en förlagskostnad af 80 till 100 tusen daler; men huruvida denna

*) I ett förslag af G. förekommer följ. uppgifter om tidens priser: "Till 500 Ex. behöfves 1 Ris papper à 5 daler, sättiarelön 5 d., tryckiarelön 1 d. 16 rst., Tryckeriets bekostnad 2 d., Corrector 1 d., Pappersräknaren 1 d.: belöper hvart ark 16 daler." Boklådspriset beräknades den tiden till 1 à $1\frac{1}{4}$ rst. k:pmt arket; så kostade G:s upplaga af Curtius 1 d. 15 rst. k:pmt (å 2000 eller 2500 Ex. upplaga). När tryckeriet 1715 såldes åt Merckell, skulle han för hvart ark af Gzellii Bibelverk få 22 dlr k:pmt. Men i 1713 års räkning öfver samma Verk upptages Tryckarens lön till 35 dal., det franska Regalppret från Rouen kostade 14 d. riset, Median 42 d. Årliga underhållet af en Student, som G. den yngre höll, beräknar han till 300 à 400 dlr k:pmt.

iekonomiskt hänseende blef belönande eller icke, derom sakna vi underrättelser.

Det nit, hvarmed G. kämpade emot alla slags missbruk och oordningar, och den stränghet han ofta måste använda, gjorde honom väl icke älskad, men skulle dock förvärfvat honom en oinskränkt aktning, om icke denna sednare i någon mån blifvit minskad af svagheter, hvarifrån de berömdaste män sällan äro frie, ehuru de ofta undfalla efterverldens kunskap. De svagheter, som utgjorde skuggdragen i denna kraftfulla karakter, voro envishet och en alltför öfverdrifven ömtållighet om sin myndighet, under det han å andra sidan syntes vara nog eftergifvande för sin hustru och sina döttrar; så klagar Consistorium, att han redan från sin ankomst sökte framhafva sina döttrar, ehuru de då blott ännu voro "slinor," framför Professorernes döttrar; att han påyrkade "en servil inspection öfver Studenterne;" uraktlät ofta, att bevista de akademiska högtidligheterna, hvilket uttyddes som förakt o. s. v. Af dessa och flera anledningar var förhållandet emellan Procancelleren och de fleste Professorerne ingenting mindre är godt, och emedan deras tvister ofta drogos inför Cancelleren, den store Grefve Brahe, måste han ofta tilldela båda parterna än allvarsamma bannor, än vänliga förmaningar till sänja och enighet. Mest förargelse väckte den rättegång, som i G:s namn, ehuru honom ovetande, blef börjad emot Domprostinnan Alanus, som hade skickat hans sjuka hustru en dryck, hvilken hon påstod vara förgiftad, ehuru den dock var ganaka oskyldig, såsom beredd af häst-dynga, gammalt öl, saffran och muskott. En tid derefter blef han äfven invecklad i en rättegång med Pastor Wallenius, som i en aftonsångspredikan, med åsyftning på Biskopens hus, talat om dem, "som kläda sig öfver sitt stånd, på det de skola locka till sig höga ståndspersoner." En af Hofrätts-Presidentens, RiksRådets Creutz' söner hade nemligen fattat tycke för någon af Biskopens döttrar, hvilken förbindelse af Presidenten ej allenast ogillades, utan hade han jemväl uppmanat Wallenius till detta anfall. "Hans Exc. hade väl i förstone tålt, att hans son ibland omgicks i Biskopens hus, men efter de blefvo så djerfva, att de begynte tala om frieri och giftermål, Biskopens dotter och Hans Exc. döttrar tillskref, att de intet skulle se surt på henne, den geten som hatas, trives bäst, jemväl och skickade hans Son tu båd på en timma, kunde Hans Exc. detta ej längre lida." — Mera vigtig och mera hätsk var den strid G. hade med f. d. Phys. Prof. Petreus, som, nyss be-

fordrad till Theol. Prof., genom ränkor hade förskaffat sig Nådendals pastorat till prebende, eller, som det i Finland kallas annex. Förbittrad deröfver åtalade honom ProCancellaren för vårdslöshet och åtskilliga andra tjenstefel, hvartill anledning icke saknades; å sin sida åter anklagade denne, i för-
 ening med den trätgirige Theol. Prof. Svenonius, Biskopen och hans son för några mindre välbetänkta uttryck, hvilka qualificerades såsom anstötliga och irrlärliga satser, angående Dö-
 pelsen, yttrade i desses Utkast till Predikn. öfver 1682 års Bönedagstexter, hvarjemte P. smädade Gezelierna så väl från predikstolen som från Kathedern. Då denna tvist drogs inför thronen, infordrades Theol. Facultetens i Upsala be-
 tänkande, som yttrade sig med mycken oväld och försigtig-
 het, samt tillstyrkte Hans M:t, "att begge parterna utan något vidare väsende silentium imponera." Detta oakadt fort-
 for fejden i flera år, eller till år 1686, då den farligaste mot-
 ståndaren, Svenonius, dog, och den andre, den ilskefulla Pe-
 træus, mer och mer hunnit göra sig så föraktad, att hans o-
 vänskap föga skadade Biskopens rykte. Mellertid var äfven
 den sistnämndes beteende i denna sak så vida klandervärdt, att
 han i sina till K. M:t ingifna förklaringar envist försvarade de
 anstötliga uttrycken, i stället för att på ett nöjaktigt sätt för-
 klara dem, i följd hvaraf Theol. Facult. i Åbo året efter hans
 död fann nödvändigt, att inför Th. Facult. i Wittenberg för-
 svara sin renlärlighet och urskulda sig för de kätterska vill-
 farelser, för hvilka den i Tyskland förmente sig vara illa be-
 ryktad; ehuruval den berömda Spener, hvars ömdöme G. den
 yngre begärt, om den tvistade satsen yttrat sig på ett för
 Gezelierna temligen fördelaktigt sätt.

I trots af dessa obehagliga stridigheter fortsatte dock Bi-
 skopen utan afbrott sina vanliga andliga och litterära arbeten.
 Till hans sednaste befattningar hörde hans deltagande i den i
 Stockholm nedsatta KyrkolagsComiten, som arbetade nästan
 dag och natt. Efter få månader fick den också 1686 sitt verk
 färdigt, hvilket icke tarfvade många rättelser. G. besörjde äf-
 ven en upplaga af Finska Bibeln, förbättrad af Prosten Flori-
 nus; utgaf vidare den första i Sverige och Finland utkomne
 upplaga af N. T. på grundspråket, samt sammanskref och ut-
 gaf åtskilliga nya läroböcker. Det viktigaste af alla hans ar-
 beten var likväl en förbättring af den Svenska Bibelöversätt-
 ningen, ett verk, som redan under Carl IX och K. Gustaf II
 Adolph kommit i fråga. G. begynte detta arbete redan 1670;
 eller, med egentligt allvare, först 1674; han tog sedan sin

som till medarbetare, och de prof han af deras samfælde arbete tid efter annan framlemnade, blefvo lofordade så väl af Theol. Faculteten i Upsala som af 1682 års Prestestånd *). Bibeltryckstunnan i Finlands hända stift fingo Gezelierne för detta arbetes omkostnader uppbära flera år, då arbetet anmältes till största delen i handskrift färdigt: detta oaktadt uthom ej detta verk förrän långt derefter, såsom i Sonens biographie nedanföre skall berättas.

Såsom riksdagsman tyckes G. föga deltagit i andra statsangelägenheter, än dem, som angingo Församlingen och Läroanstalterna.

Han gifte sig 1) 1643 med *Gertrud*, dotter af Vice Superintendent. och Pastorn *Peter Gutheim*. Med henne erhöill han visserligen förmögenhet, men hon ådrog honom också oro och ledsamheter genom sin "*superbia Rigensis*," sin benägenhet att lysa genom kläder och ståt utöfver sitt stånd och sitt besynnerliga lefnadssätt (*mos vivendi singularis*); också underbläste hon flere af de misshälligheter, i hvilka hennes man var invecklad och blandade sig till och med i hans embetsgöromål. Han hade med henne 6 söner och 6 döttrar. Af de förre öfverlefde honom blott en (se nedanf.); de sednare hade ärfv sin moders säfanga, och ville, såsom Consist. klagar i sina protokoller, "klifva öfver gamla hederliga matroner och hustrur." De öfvertalade också sin fader, att för sig begära adelskap, hvilket 1675 också verkligen beviljades. De voro följande: 1. *Anna*, gift med Reg.-quartermästaren *Joh. v. Stauden*, som förstörde sin egendom och sedan låg sin svärfader och svåger till last. Souen *Claudius van Stauden* blef dock 1735 upphöjd till Svensk Adelsman och dog 1753 såsom Schonthynacht. 2. *Elisabeth*, gift med Ryttmästaren *H. Ekestubbe*. 3. *Maria*, g. med Major *Gustaf Sillverklinga*. 4. *Christina*, g. med Capitaine *P. Berg*, fattig och föröfrigt vårdslös i sin tjänst. 5. *Ebba*, g. med Pastorn, sedan Superintendent. på Ösel *J. Stenman*. 6. *Anna*, g. med Actuarien *S. Mols-*

*) Derom heter det i Durzi Dagbok (s. 131): "1683. Den 2 Jan. Var Clerus kl 8 till 10 in Consistorio, hvarest först upplästes RiksConsistorii Approbation på Gezelii verk nppå Bibeln, att det meriterar att publiceras, dock under censur, och att notæ öfver vår gamla version och Animadversiones författas på Latin. Denna Adprobatou är nu den tredje af RiksConsistorio gifne; är tillförne 1678 i Halmstad och 1680 i Stockholm ock gifven."

dorf, en kraslare och odugling, liksom de flesta af Biskop G:s mågar. — Vid 69 års ålder, 1684, trädde fadren i nytt gifte med Amiral Johan *Bergensstiernas* enka *Christina*, som öfverlefde honom. Han afled d. 20 Jan. 1690. Biskop G., som efterlemnade 70 barn och barnabarn, hade ett uttrycksfullt patriarchaliskt utseende. Det hängande krusiga silfverhåret och rika skägget höja, på hans porträt, uttrycket af de manliga ansigtsdragen, de stora hvälfda ögonen, den starkt formade näsan och den friska, lifliga färgen. "I sitt umgänge var han redeligh, i ord och åthäfvor liffligh: derjemte färdigh i Vocal- och Instrumental-Musiquen, then han dock ej annars än till Gudz ähre i Kyrkior och elliest egen Devotion och förlustan undertijden brukade."

Skrifter: 43 *Varia Disput.*; ventilerade i Dorpt, de flesta på grekiska. — *Grammatica Græca*. Dorpati 1647; sedan mångfaldiga gånger upplagd; för 16:de gången i Vesterås 1815. — *Lexicon Græco Latinum* (hufvudsakl. f. N. Test.) Dorp. 1649. — *Vocum Latinarum Sylloge*. . . *Adjectus est Index Sueco-Latinus*. Åbo 1672. — *Encyclopædia Syngetica*. P. 1—3. Åbo 1672. En afdeln. af detta verk utgaf Prof. Simon Tälpo under namn *Synopsis Logica* 17 *Dissert. proposita cum not. et exempl.* 1695. — *Arithmetica Latina contracta*. Åb. 1672. — *Utile ac jucundum Vade Mecum, cont. Summaria omnium Capitum totius Codicis sacri*. Åbo 1669. — *Dispensationes Homileticæ in Textus Poenitentiales Solemnium Precum* 1666, 67; 1669—90 (de sednare af Sonen. — En nyare af Sonen 1693 utgifven förbättrad upplaga har titeln: *Fasciculus Homilet. Dispos. annis circiter 27 seorsim edit.*). — *Predikn. och Likpredik.* — *Perbreves Communiones eller Korta Påminnelser, hvilka tillförende styckevis, effter som tillfälle haffver gifwitz i Visitationetne, äro uthi Församlingarne efterlemnade m. m.* Åbo 1675. — *Methodus informandi in pædagogis tam ruralibus quam urbicis*. Åb. 1685. En större och mindre *Kateches*, äfven på finska, m. m.

(Källor: Joh. Jakob Tengströms *Minne öfver Bisk. Joh. Gezelius d. ä.* Åbo 1825, der vidare källor uppräknas. — Tillägg: *Du-ræi* Dagbok öfver Riksdagen 1682 utg. af Lidén. — *Hammar-sköld*, *Phil. Stud.* sid. 72. — *Jfr Chronol. Förteckn. öfver Finska Univers. ProCancellorer m. m.* Helsingf. 1836.)

2. GEZELIUS, JOHAN d. y.

Son af den föregående, f. i Dorpat d. 6 Sept. 1647, Student i Åbo 1661. Fadren berättar sjelf, att han så inrättat

sin sons uppfostran, att han måtte blifva honom en medhjelpare uti det stora Bibelverket; för att dertill förvärfva sig kunskaper, som i hemlandet ej kunde vinnas, begaf sig G. 1671 på en resa till Tyskland, der han knöt en förtrolig bekantskap med den fromme Spener, samt till England och Frankrike, der han förförligt uppsökte och tog undervisning af de anseddaste Orientalister och Bibeltolkare; att han äfven besökte England, "der just de värste kättare funnos," lades sedan fadern till last af hans ovän Peträus. Hemkommen hösten 1674. Året derefter erhöles honom af Grefve Magn. Gabr. De la Gardie en ord. Profession i Upsala med 700 dlr samt lön, men Grefve P. Brahe begick hos H. Maj:t genom då var. Canc.Rådet Olivecrantz, förmodligen dock i öfverensstämmelse med fadrens önskan, att han s. å. blef E. O. Theol. Prof. i Åbo, på det han måtte blifva fadrens medhjelpare i Bibelverket, och skulle han hafva sin lön af Bibeltunnan, hvilken, enligt hans egen uppgift, inbragte 400 dlr samt. S. å. promoverades han till Theol. Doctor, vid hvilket tillfälle, för att förarga fadren, en särskild ed honom affordrades, förbindande honom att lefva i endragt och sänja med sina embetsbröder, samt icke vilja intränga sig på Ordinarie staten eller på andras bekostnad skaffa sig lön, hvilken ed Promovendus dock villkorligt besvor. År 1679 blef han efter Bång Andre Theol. Prof., samt 1681, efter samma man, Superintendent i Narva. Under sin förvaltning i Narva förvärfvade han sig oförgätliga förtjenster af detta land, hvilket till en stor del hade honom att tacka för sin Kyrko-inrättning och sin religiösa ordning, som der, i trots af många stormiga skiften, ännu bibehållit sig. På den älderstegne fadrens anhållan blef han 1688 förordnad till dess medhjelpare i biskops-embetet, hvarjemte Saga pastorat till prebende honom anslogs. Efter Fadrens död erhööll han fullmakt såsom dess efterträdare. Med stiftets förvaltning fortfor han hela tiden ända till Ryska invasionen, med undantag, af något öfver ett år, som han i Sverige tillbragte, eller från Mars 1710, då han till riksdagen öfverreste men fördröjde sitt vistande der till Sept. följ. år af fruktan för fiendens inbrott. Återkommen till sitt stift, måste han snart, jemte de öfrige lärare, lemna landet d. 4 Juni 1713. Vid det derefter följande Riksmötet hörde G. jemte Biskoparne Steuch, och Svedberg samt Dompr. Molin till Oppositionen, mot hvilken Erkebiskop Spegel, såsom Präses i Ståndet, hade möda att berga sig. Sina öfriga dagar tillbragte G. i Stockholm och sedermera mestadels på Viggbyholm i Täby socken i Upland, hvilken egendom han 1715, sedan han s. å. för 4000 dlr kömt åt

Merckell sålt sitt till Åbo återflyttade Tryckeri, hade tillhandlat sig. Enskildt förbittrades hans sista lefnadsår genom en långvarig och brydsam rättegång med General Lybecker, hvilken han i Senaten angifvit för feghet och försummelse vid Finlands försvar. Hans lefnads afton inföll d. 18 Apr. 1718; och han blef begravnen bredvid sin fader i Åbo Domkyrka, i det Grafhor den sednare sjelf inköpt och prydt.

Gezelii den yngres namn är i kyrkans häfder nära införlifvadt med hans faders, ehuru en ej obetydlig skillnad tycket ägt rum i deras karakter. Förhållandet mellan dem båda synes hafva grundat sig på den innerligaste kärlek och ömsesidig aktning. I denna anda är sonens i Upsala 1670 till fadren skrifna latinska bref, der han äfven med stor grannligheten utlåter sig om modrens svagheter. Sonens bekantskap och sedermera länge fortsatta brevrexling med Spener hade gifvit hans lynne och åsigter en mild ascetisk riktning. Den tid var i Tyskland kommen, då den hittills gängse döda och torra Dogmatiken började förlora sitt anseende, och känslan jemte tros- och tankesfriheten göra sig gällande. Genomträngd af denna anda, fortsatte den yngre G. sin faders Predikant-kast öfver Bönadagstexterna, och småningom började den andeliga våltaligheten lifvas af en högre värma, och lära sig att äfven tala till känslan och hjertat. G:s inflytelse sträckte sig icke blott till homiletiken, utan äfven till den öfriga bildningen vid finska universitetet. Men mot slutet af sin lefnad, sedan Pietismen enligt hans tanka tagit en vilsefarande och fördärfelig riktning, uppträdde G. med makt och kraft emot consequenzen af de läror, hvilka han fordom, i deras ännu mindre utvecklade skick, sjelf hade befordrat.

Sin mesta och dyrbaraste tid egnade denne förtjente man åt det af Fadren påbegynte Bibelverket; hvilket företag, såsom af exegetisk beskaffenhet också stod i noga sammanhang med den åsigt, hvartill han under den kraftigare delen af sin lefnad bekände sig. Han fortsatte det i Narva, rikt försedd med subsidier, till hvilkas transporterande vid ditresan enkom behöfdes tvenne hästar. Årligen införskrefvo dertill Gezelierne utrikes ifrån en mängd mer och mindre nödiga böcker, och höllo nästan ständigt tvenne Amanuenser. De återfingo Bibeltunnan 1687, men den blef några år derefter dem åter frångången; från 1696 till 1701 åtnjöt den yngre G. i stället ett understöd af 600 dlr smt årligen, och, när detta upphörde, fick han 1703, efter sin styfmoders död, Haddenäs gård på Åland i förläning, hvilken han utarrenderade mot 333 dlr smt. Oak-

adt dessa publika understöd fortskred dock verket långsamt, hvartill orsakerna voro flersfaldiga. Bland annat censurerades verket af flera DomCapitel, och deras anmärkningar ingingo vanligen långsamt; många blefvo också stötta, då de af de tryckta arken funno, att Utgifv. ej alltid på dem fastat afseende. Ändteligen utkom N. Test. 1:a Del. 1711 och den 2:a delen 1713, bestående af 171 ark; bådas tryckning hade kostat 30,427 dlr kint; oberäknadt omkostnaderna för handskriften, som med hvad då var utarbetadt af G. T. hade kostat 9,705 dlr smt. Öfver detta arbete hade Upsala DomCapitel, som vid dess begynnelse deröfver yttrat sig så fördelaktigt (se ofvannf. s. 151) åtskilligt att påminna, men den lärde Biskop Bilberg i Strengnäs var ibland dem, som dermed förklarade sig belåtna. G. T. utkom långt efter G:s död, neml. 1724—28; dess utgifvande besörjdes af G:s måg, Biskop Lund.

År 1680 gifte han sig med Assessorns i Åbo Hofrätt Nils Lietzens dotter *Hedvig*. Hans efterlemnade barn adlades 1719, neml.: 1. *Johan*, f. i Narva d. 6 Maj 1686. Stud. 1699. Efter utrikes resor E. O. Theol. Prof. i Åbo 1710. Kyrkoh. i Åbo Præb. 1711. Andre Theol. Prof. 1720. Biskop i Borgå 1721. Theol. Doctor i Upsala 1732. Död d. 18 Maj 1733. Dennes son, *Johan* f. 1721 i Stockholm, introducerades 1732 under namn af *Olivecreutz* och var då Akad. Sekr. i Åbo, Erhöll Lagmans titel 1761. Lagman i Skåne och Blekinge 1770, tog afsked 1777, † i Åbo 1804. — 2. *Maria*, gift med Landshöfd. Frih. Joh. Stjernstedt; 3. *Christina*, gift a. med Assessorn i Åbo Hofrätt, Erik Loskjöld; b. med David Lund, Biskop först i Wiborg, sedan i Wexiö.

Skrifter: Dissert. — Dispositiones Homilet. (se Fadrens Biogr.). — Predikn. och Likpredikn. — Offentl. Tal. — Översättning af 2:ne Andaktsböcker. Det Nya Testamentet m. m. Del. 1 o. 2. Stockh. 1711, 1713. Det G. Test. 1:a o. 2:a Del. 1724, 3:dje Del. 1727, 4:de Del. 1728.

(Källor: Gezelii Biogr. Lex. och der anf. Källor. — Tengströms i fadrens Biographie anförde Minne. — Dito Minne af Bisk. J. Gezelius d. y. samt ProCancell. Förteckning. — Handl. r. Skand. Hist. VII. s. 221.)

3. GEZELIUS, GEORG.

F. d. 3 Oct. 1736 i Jönköping, der fadren var Räntnästare; modern var dotter af Räntmästar Broström i Örebro.

Blef 1752 Student i Upsala, studerade sedan i Åbo, der han 1757 blef Ph. Mag. Återkommen till fäderneslandet, prestvigdes han 1759 på Presid. Frih. Höpkens kallelse, och befordrades 1765 till Kyrkoh. öfver Östra Ryd i Roslagen. Men innan detta pastorat fick tillträdas, kallades han af Kammarherre C. H. Uggle till Kyrkoh. i Lillkyrka i Nerike. Predikade 1773 vid Prestmötet i Strengnäs. Erhöll 1779 titel af Hofpredikant samt 1780 Prost-titel. Hade survivance på Stora Mellösa Pastorat, men innan detta blef ledigt, dog han d. 24 Maj. 1789.

Gift 1767 med *Sara Regina Petré*, hvars fader var Sekreterare i Stockholm. Barn: 1. *Carl*, Ph. Mag., Theol. Dr., Kyrkoh. i Björnkunda af Strengnäs Stift, Riksdagsman 1809 och 1812, vid hvilken sednare riksdag han dog d. 15 Juni. — 2. *Carolina Catharina*, gift med Reg. Qvartermäst. Neuman.

Skrifter: Prestmöts-Pred. Strengnäs 1773. — Österländska Sedsamlingar. Öfvers. Örebro 1775. — Biogr. Lexicon öfver namnkunnige och lärde Svenske Män. 3 Del. med Suppl. Ups. 1778; 79, 80 och 87.

(Källa: Fölléns Nerikes Herdaminne.)

GIERTA, JOHAN.

Föddes d. 24 Juni 1666 i Narva, men af svenska föräldrar. Ingick i krigstjenst, och uppsteg till Öfverste och Lieutenant vid LifDrabanterne. I denna egenskap var han med i den heta träffningen vid staden Krasnakut 1709, der Konungen, i spetsen för sina drabanter, gjorde ett högst äfventyrligt anfall emot fienden. I slaget vid Pultava d. 27 Juni s. å. var han äfven med i tjockaste elden och nära Konungens person. När den hästbår, på hvilken Carl XII. såsom sårad blef buren i detta slag, krossades af en kanonkula, och likaledes den häst, hvarpå man derefter hjälpte honom upp, blef skjuten, skulle Konungen råkat i stor fara, om icke Öfverste G., ehuru sjelf illa sårad, i ögonblicket hade kastat sig af sin häst, och lemnat den åt Konungen. Omgifven af fiender, och utan styrka att gå, väntade G. nu intet annat än död eller fångenskap; men få ögonblick derefter kom en af Konungens stalldrängar ridande, och medförde Hans Maj:ts handhäst, den så kallade Brandklipparen *): G. uppsteg nu derpå, och skyn-

*) Denna häst, ljusgrå till färgen, var den, som i slaget vid Lund

dade sig till bagaget, dit Konungen redan hade ankommit. Han följde sedan sin herre till Bender, kämpade vid hans sida i Kalabaliken, blef fången, men sedermera af Tatarerna utlöst. I början af 1710 blef han adlad, och hans bedrift vid Pultava omnämnd i sköldebrevet. År 1713 befordrades han till GeneralMajor. 1717 hade han öfverbefälet öfver det befästa lägret vid Strömstad, hvilket han försvarade mot Danske Amiralen Tordenskiölds anfall med en sådan tapperhet, att Konungen deröfver betygade honom sitt stora nöje. S. å. blef han CapitaineLieuten. vid LifDrabantcorpsen, åtföljde Konungen till Lund 1718, och derifrån till Norriska gränsen; några dagar före Konungens död emottog han från honom ett ganska nådigt bref. Också "var han en tapper man och hade vist trohet mot Konungens person" (Handl. rör. Skand. Hist. VII. s. 258). År 1719 blef han Friherre och General-Lieuten., 1732 President i KrigsCollegium. Dog d. 12 Maj 1740 utan manliga arfvingar. Gift med *Elis. Adlerskiöld*, enka efter Revis. Sekret. Thom. Blixenstjerna.

Samsfäldt med honom adlades hans båda bröder: *Christian* och *Adam Johan*. Båda ingingo i tjenst vid Drabanterna och bevistade Polska kriget med mycken tapperhet. Den förre, f. 1671, blef fången vid Pultava, men hemkom snart derefter, adlades 1710, blef 1720 Öfverste, och 1722 Chef för Björneborgs Regte, tog afsked 1741 och dog 1746; gift med *Catharina*, dotter af Assessor *Cedermark*; den sednare delade sin broders öde, att blifva fången, men återkom snart och adlades kort derefter, dog 1739 som Öfverste för Calmare regte, och var gift med *Elsa Gustafsdotter Wrede*.

(Källor: Stjernmans Matr. — Ennes, Carl XII:s Krigare I. sid. 95, II. s. 12. — Gezelii Biogr. Lex.)

1676 lemnades till K. Carl XI af Corporalen Håkan Ståhle (sedan Cornet Ridderståhle). Den begagnades sedan ofta af Konungen i Skånska kriget, äfvensom efter freden vid förefallande eldsvådor i Stockholm. På flera ställen finnes Carl XI afmålad, ridande på denna häst. Carl XII tog den med sig till Lifland 1700; från Pultava följde han med till Bender, der han i kalabaliken blef fången, men sedermera utlöst. Kom sedermera efter Konungen till Stralsund, der han vid fästningens öfvergång 1715 blef fången men af fienden återgifven; derefter öfverförd till Skåne, dog denne häst 1718 i Lund, sedan han uppnått en ålder af 42 år.

GIRS, ÆGIDIUS.

Om *Ægid.* eller *Eggert Laurentii Girs* finnas blott några högst ofullständiga uppgifter att tillgå, hvarföre här lemnas ett sammandrag af hvad den nitiske Gahm om honom bevarat i sina handskrifna samlingar på Upsala Bibliothek. Berättelsen om Girs är uppsatt 1784.

G. är förmodligen född på 1580-talet i Södermanland. Föräldrar och födelseår äro föröfrigt obekanta. Om gissning får äga rum, så lärar han besökt Universiteterna i Rostock och Wittenberg, dit våre resande Svear och Gøthar den tiden skyndade; och lärar man icke misstaga sig, att man tror, det han vid någon utländsk Akademi antagit "den då hederlige, men numera med rätta, för missbruket skull, föraktade Magister-graden." (I en med G. samtidig urkund, som Gahm bevarat, kallas han Magister). Efter hemkomsten 1620 blef han Præceptor för Gustaf Adolfs "Kammardrängar" (PageHofmästare). "Denna nu för tiden varande bundsyssla" förvaltade han till år 1622. Sedermera kom han i en närmare beaktad sammanhang med sin landsman Er. Schroderus, som var Translator Regni. (I en kort självbiographi hos Gahm berättar G.: "Jag kom tillhopa med Schrodero om Titi Livii translation, den jag mestadels absolverade intill 1620, medan Pestis imedlertid oss dref ifrån den ena orten till den andra; dock vardt likväl arbetet förfärdigadt och dertill med af trycket utgången bemätkte år"). Gustaf Adolf, som hade den goda och sällsynta egenskap att känna stora snillen, såg negsamt hvartill G. var duglig. Han blef derföre 1627 satt i Riksbans Cansli och Riks-Archivo*), som den tiden förestods af Riksrådet Carl Eriksson Oxenstierna. (Jfr Thun: Vita Palmsköldi p. 57.) Under denna tid gjorde G. ur rikshandlingarna samlingar till de första Wasakonungarnes historia. Arbetet inlemnades efter hans död till Riks-Archivet af Sönerne Peder och Johan samt trycktes längre fram.

I tre år**) var G. i Kongl. Cancelliet och vid Riks-Archivet till 1630. "Under denna tiden lärar han på allt sätt ransakat skrifterna och gjort sig nytta af de skatter, hvilka

*) "Och blef mig befallt att compilera Historias Vasorum," heter det i självbiographien.

**) Enligt Siernman blef G. "Under-Secretare i Riks-Archivet" 1626. Gezelius låter samma befordran ske 1628.

han haft under sin vård. Men si! nu hände något oförmodeligt; dock träffas sådant icke sällan här i dödligheten." Han blef nemligen oförväntadt kallad af Riksdrotsen Oxenstjerna (jfr Rådsprot. 1635 s. 130) till Secreterare i Svea Hofrätt, samt förordnades 1638 till Assessor derstädes.

"Hans gifte är obekant; men man kan med säkerhet tro, att hans fru varit en beskedelig gumma." Af hans barn känner man blott de ofvannämnda Sönerna. Han dog mot slutet af år 1639.

Mest bekant är G. för sina berömda Chrönikor. De omnämnas med stora loford af J. Schefferus i dess Diss. de informatione juvenis generosi litteraria p. 46, der deras läsning för ungdomen påyrkas. Arbetet förtjenar sitt beröm, säger Stjernman om Erik XIV:s Chrönika i företalet till Tegel s. 3, fastän deruti mycket bör ändras och tilläggas, utom det som Bergenhielm dervid har anmärkt; men hvar Bergenhielms anmärkningar, äro att tillgå nämner han icke. I sin Bibliotheca Suiogoth. uppger han äfven, att Bergenhielm skrifvit animadversiones et indicem omissorum addendorumque till Eriks och Johans Chrönikor. Johans Chrönika, som redan 1627 var sammanskrifven, blef 1669 "af Höga Vederbörande vederbörligen gillad och öfversedd," men icke tryckt, förr än Stjernman dervid lade handen. Han berättar i företalet, att han "på sina ställen inryckt de små ändringar, som gjordes af Bergenhielm 1669." G. vidrörer icke de Liturgiska stridigheterna; men Stjernman har sökt fylla denna brist genom Raimundii Historia Liturgica, hvilken han lät trycka och vidfoga Johans Chrönika. — Girs' historiska stil är jämn, men trög; den saknar objectivitet och en genomtänkt plan; hvarförutan partiskhet för Johan III är nog synbar. På sin tid berömdes äfven en liten bok af G. "Om sann adelhet," uti hvars företal han berättar, att "Riddare och Adelsståndet honom uppå lagt hafva något af märkelige scribenter, som om adelhet skrifvit hafva, att sammandraga, det jämväl ock uppå vårt svenska språk af-sätta och Sveriges adle tillväxande ungdom såsom till ett incitament eller åstunderligt anträd uti det nyss upprättade Adelige Collegium föreställa och föra ljust." Jfr Denkmal der Wieder-Eröffnung der Deutschen Kirche in Stockholm von Lüdeke, sid. 156.

G. var äfven latinsk skald, hvilket kan ses af den gratulation, som är intagen uti den sällsynta Orationen de Ostrogothia 1613 af Jonas Petri Gothus. — I Palmaköldska Sam-

lingarna berättas, att han af fogdarne misstänktes för den utspridda fogdevisan; men han blef af Rådstugurätten i Stockholm 1628 befriad. (Jfr Stockholms Tänkebok sid. 17.)

Skrifter: *Discursus militaris Francisci Mariae de Rovere, in sermonem Sueticum translatus.* Holmiae 1626. 12:mo. — *De vera nobilitate, libellus pro foelici (sic!) omine et nomine illustri Suecorum collegio noviter apud Holmienses auspicato consecratus, thet är om san edelheet een tijten tractat, thet nyys uprättade Riddarhüset eller Adelige Collegio uti Stockholm, till lyckönskning, beröm och ähre consecrerat, och aff Ægidio Girsio skrifven år 1627.* Holmiae 8:o. — Gustaf Is och Erik XIV:s Chrönikor beskrefne af Æg. Girs, men nu nyligen med flit öfversedde. Holmiae 1670 4:o. — Johan III:s Chrönika, utgifven af Stiernman med historiska anmärkningar. Stockh. 1745. 4:o.

(Källor: Gahms Samlingar. — Palmköldska Samlingarna. — Gezeli Lexicon. — Stiernmans Företal till Johans Chrönika samt dess Bibl. Suiogoth. — Schefferi Suecia Litterata.)

— A — Ö —

GISSLER, NILS.

Föddes d. 22 Febr. 1715 i Medelpad, Torps Socken och Gissö By, hvarest Fadren *Olof Larsson* var Bonde. Den lätta fattningsgäfvä och synnerliga lärgirighet, som visade sig hos honom ifrån dess späda ålder, gaf Kyrkoh. i Församlingen Mag. Clemens Thelæus anledning, att låta honom tillika med dess yngsta Son blifva undervist i Grammatikan, hvilken förmån han nyttjade med mycken flit, hvarpå han, i anseende till Föräldrarnes fattigdom, sjelf skaffade sig utväg att 1728 komma till Hernösands Skola. Flyttades 1728 till Rectors class i Frösö TrivialSkola, och blef följ. året Gymnasist i Hernösand. Redan under sitt vistande här fattade han lust för Naturalhistoria, Mathematik och Fysik, och förvärfvade sig tillika mycken insigt i Musiken. Om somrarnes roade han sig med att fiska och söka perlor i Norrlands elvar, samt började äfven göra en liten samling af rön. 1735 blef han Student i Upsala, där han med mycken flit vinnlade sig om de Philosophiska vetenskaperna, men nödgades snart lemna Akademien för att genom andras undervisning skaffa sig hjälp för framtiden. Sedan han med mycken möda samlat af mycket, som han kunde behöfva till uppehälle för en termin i Upsala, reste han 1737 sjöledes från Sundsvall, men förlo-
rade genom skeppsbrott all sin ringa tillhörighet, och kom

efter mycken lifsfara till Upsalå, hvarest han genom vänners hjälp uppehöll sig, tilldess han erhöi en förmånlig akademisk condition. I tanka att blifva Prest studerade han nu theologien, jemte astronomi, physik och chemi. En svår hufvudverk, som i flere år plågat honom, gaf honom äfven anledning att gå på Archiat. Rosensteins föreläsningar, för att inhämta så mycket, att han som prest på landsbygden, skild från läkare, skulle kunna hjälpa sig sjelf och andra. Vid denna tid emottog han HofApothek. Ziervogels söner till handledning, och fick tillika vården öfver dennes vackra naturalie-cabinet. För att ännu mera öka sin i Upsala förvärfvade kunskap i chemien, bevistade han ofta laborationerne på apotheket; hvarigenom han fick lära känna medikamenternas tillredning, hvilket uppeldade hans håg, att äfven skaffa sig kunskap om grunderna, att rätt använda dem. Han köpte till den ändan Boerhaves verk, åtskilliga anatomiska skrifter och tabeller, och bevistade sitigt anatomiska besigtningar. Sedan han omsider lyckats lindra sin hufvudverk genom medel, som han sjelf föreskrifvit, fattade han så stort tycke för läkarevetenskapen, att han valde densamma till sitt lefnadsyrke.

Efter Ziervogels död 1741 reste han till Upsala, och fick sälj. året, då den svåra febern (af hvilken äfven han sjelf slutligen angreps) grasserade i Upsala, tillfälle att visa prof på sina medicinska kunskaper och utmärkta skicklighet, att utföra desamma. Han vårdade de sjuka med den noggrannaste uppmärksamhet, under Rosensteins inseende; hvilken i sin berättelse till Vetensk.Akad. om denna feber, nämner att Gissler, som hade ovanlig styrka och finhet i de yttre sinnena, afläkten inne hos den sjuka, med visshet förut kunnat döma om den sjuka skulle dö eller vederfås.

I anseende dertill att VesterNorrland saknade läkare och apothek, beslöto Ständerne vid Riksd. 1743, att Logices Lectorn vid Gymnasium i Hernösand alltid borde vara Lä-kare *), och tillika Physices Lector samt ProvincialMedicus. Sedan G. fullgjort alla examina för Medic. graden, erhöi han uppå sina gymnars förord fullmakt på denna befattning 1743, och promoverades 1744 till Medic. Doctor. Anlånd till Hernösand började han genäst anläggningen af en Botanisk trädgård,

*) Efter Mathes. Lectorn Doct. Lunells död 1838, har detta förordnande blifvit upphäfvat. Provinc.Läkare-befattningen är dock länge sedan skild ifrån Lectionen.

i hvilken han om somrarne höll föreläsningar 2 gånger i vec-kan. Kallades 1748 till Led. af R. Vet.Akad., och förordna-des 1762 att jemte sin förra befattning vara Provinc.Medicus i VesterNorrländ. Några år före sin död blef han angripen af en långvarig sjukdom, som väl lyckligen botades, men dock efterlemnade svåra qvarlefvor, hvilka i synnerhet visade sig genom oftare anfall af mjältsjuka. Ändteligen ådrog han sig genom förkylning en inflammations-feber, som ändade hans lif den 19 Nov. 1774.

Gift 1745 med *Maria Elisabeth Wikar*, död 1776, dotter af Handl. Johan *Wikar* och Sara *Wik*. Hade med henne 16 barn, af hvilka 1 Son och 3 Döttrar i ringa vilkor honom öfverlefde.

G. hade af naturen en stark kropp, men hans flitiga läsning och outtröttliga arbetsamhet försvagade densamma. Som Läkare var han i högsta måtto driftig och ömsint; beredde ofta medikamenter på egen bekostnad, och skötte ej sällan de sjuka hemma i sitt hus af brist på apothek och lazarett. Dessutom gjorde han vidlyftiga resor i länet, under hvilka han ej blott lemnade råd till behöfvande sjuka, och uppsökte hel-sobrunnar *), om hvilka fördel han bjöd till att öfvertyga me-nigheten, utan utforskade äfven alla omständigheter om Lan-dets beskaffenhet, hushållning, förmåner och brister. Såsom vedermåle af sitt välbehag öfver Gisslers berömliga förhållan-de lät R. Adolph Fredrik, uppå dess Eriksgata 1752, tillstålla honom en gåfva i penningar. — På Gymnasium i Hernösand parenterades öfver honom 1774 af Magister Per Hellzén (se-derm. Mathes. Lector).

Skrifter: Om ett gammalt Fartygs köl, funnit i jorden. (Vet.Akad. Dagbok 1749). — InträdesTal i Vet.Akad. om Medelpads och Ångermanlands naturliga lynne och Beskaffenhet. Sthm. 1751. 8:o. — Bref till Hr Pehr Wargentin. (Lärda Tidsn. 1753. N:o 83). — Kort utdrag af de nyaste lärerika och nyttiga Rön och uppfinningar i Me-dicinen (Bihang. till Sv. Merc. Juni 1759). — Bref om Väderleken och andra Fysiska ämnena. (Sv. Merc. Apr. 1760. s. 38). — Em-beusBerätt. 1761 ifrån Hernösand. Tr. i Collegii Medici Riksdags-Relation för s. å. sid. 56. — I Vet.Akad. Handlingar: 1747, 2:dra Quart. Om sättet att finna Hafvets affall. — 1748. 1 qu. Be-skrifning om Tångåsen. — 2 Qu. Beskr. om Strömmingsfiskets be-

*) Han upptog 1747 Selångers Brunn i Medelpad och Högsjö i Ångermanland.

skaffenhet i Norrbotten. — 1749. 1 qu. Beskr. om Tätmjölkens tillredning. — 1750. 1 qu. Ber. om några Jordbäfsningar i Norrland. — 1751. 1—4 qu. Beskr. om Laxfisket i de Norrländska Älfverna. — 1752. 1—2 qu. Fortsättning om Laxfisket. — 1753. 1 qu. Beskrifn. om några Jordbäfsningar, som tilldragit sig i VesterNorrland. 1752. — 3 qu. Anmärkn. om Sik-fisket i VesterNorrland. — 4 qu. Anmärkn. om Labben; samt Observ. på Solens förmörkelse d. 26 Oct 1753, gjorde i Hernösand. — 1757. 3 qu. Berätt. om Bäfverns natur, hushållning och fångande. — 1758. 2 qu. Om Blodiglar och deras nytta i Medicin. — 1759. 4 qu. Underrätt. om den i Lappmarken gångbara Rensjukans känneende och botande. — 1761. 2 qu. Venus i Solen, observ. i Hernösand år 1761. — 1762. 1 qu. Rön om bästa sättet, att öppna Perle-musslor, samt om Perlefiskeriernas beskaffenhet i Ångermanland, Medelpad och Jämtland. — 1763. 1 qu. Om eldsken med dunder och jordbäfsning i VesterNorrland. — 1764. 3 qu. Observationer på Solförmörkelsen d. 1 April 1764. — 1767. 2 qu. Rön och Tankar om Solrök. — 1768. 4 qu. Om Calomels nytta i flera sjukdomar. — 1769. 3 qu. Observ. på Venus i Solen 1769; Beskr. på de i VesterNorrland brukeliga Sädeshäsojor och Tröskvagnar.

(Källor: Sacklens Läk.Hist. I. sid. 313. Jfr Åminn.Tal i Vet.-Akad. 1772 af RiksHistoriograph. Schönberg; samt Rosenhans Anteckn.)

GJÄDDA, HANS.

Stamfadern var *Guido G.*, som, undervisad af Luther sjelf, var den förste Lutherske Predikant i Bohuslän. Om honom berättas, följande: "Vid den första predikan han i Quille kyrka hölt, hände honom något besynnerligt. Den påfviske presten, som för detta varit lärare i församlingen, hade ut sin afskedspredikan ibland annat sagt till den församling han nu måste lemna: om den lära och religion, som jag intill denna dag för eder predikat, icke är den sanna och Gudi bebageliga, så önskar jag mig det ödet, att vid min afresa från eder, för edra ögon omkomma på sjön, som ligger här vid kyrkan. Den afskedade presten steg uti sin båt, lade ut från stranden, men hade icke hunnit långt, då en hastig väderhvirfvel kom, som kastade båten öfver ända, och, i hela församlingens åsyn ifrån stranden, förde presten till sjöbotten. Häraf fick både den tillträdande läraren och alla hans åhörare en ny styrka i trona om den evangeliska lärans visshet för

Gud. . . Öfver samma Guidos efterkommande har ock den välsignelse hvilat, att vid Quille Pastorat alltid någon af denna stam, antingen af man- eller qvinnolinien, blifvit conserverad."

Af denne Guido härstammade i 4:de led *Anders G.*, Kyrkoh. i Bro Pastorat i Bohuslän, gift med *Barbro Jansdotter*. Deras son var *Hans*, äfven kallad *Johannes*, f. 1670. Tidigt förlorade han sin fader; sändes sedan till en skola i Köpenhamn, och blef der Student 1696. Sedan han fullbordat sina akademiska studier i Lund, blef han 1698 prestvigd, 1701 Vice Pastor, 1702 DomProstens Adjunct i Götheborg, 1703. Commminister derst., 1712 kallad till Commminister vid Stockholms Storkyrka, samt slutligen 1724 Pastor i Norrköping, hvilket embete han dock icke innehade öfver ett halft år, förrän han af döden blef borttryckt d. 17 Jan. 1725. Han berömmes för en ren vandel, goda predikogåfvor, hvarföre han af Dr. Ulrika Eleonora gerna hördes, varmt nit för religionen, ehuru med någon böjelse för pietismen, samt oförskräckt nit i sanningens uttalande. Såsom bevis derpå anföras följande. När Ryska tropparna 1719 lågo utanför Stockholm vid Baggarskärret och brände och härjade, så att röken dref in öfver hufvudstaden och allt var i största förskräckelse, predikade G. i en aftonsång; och, ifrande mot de under envåldstiden begångna synder, utlät han sig bland annat: "En Guds man dristade sig att skrifva mot souveräniteten. Men hvad hände? De togo och satte honom i arrest, dömde honom till evigt fängelse och brände hans skrifter der, der (pekande åt Stortorget) på kåken. Jag tors väl säga hvad han hette — han hette Jakob Boëthius." — hvarvid han med häftighet spatserade af och an i predikstolen. Med lika dristighet utlät han sig i den tryckta Tacksägelsepredikan öfver Freden 1720.

Gift 1703 med *Elisabeth*, dotter af Förste Theol. Lect. och Prosten Göran *Schröder*, i Götheborg, och hade med henne 15 barn.

(Källor: Likpredik. af Biskop H. Schröder. 1725. — Anekdot. om namn. Sv. Män 4 St. — Stricker, Hemilet. Bibl. — Gezelii B. Lex. — Sundelii Norrköp. Minne s. 394).

GJÖRWELL, CARL CHRISTOPHERSSON.

Född d. 10 Febr. 1731 i Landskrona. Började 1741 sina Studier i Åbo. Fortsatte dem i Lund, der han disputerade

de under Sommelins 1748, och i Greifswald, till dess han 1750 företog en lärd resa genom Holland och Frankrike, hvilka stater vid denna tiden voro den högre culturens förlofvade länder. Sedan han på denna resa i synnerhet uppehållit sig i Köpenhamn, Leyden, Caen och Paris, återkom han 1751 till fäderneslandet. Efter hemkomsten antog han condition såsom privat lärare hos Brukspatronen Brandel i Stockholm, för att under tiden vidare bereda sig till det mål, som han föresatt sig, att nemligen en gång för hedningarna på Afrikas och Amerikas kuster predika evangelium. Redan tidigt hade dock hans håg dragits åt forskningen i lärdomshistorien, hvarvid han icke heller lemnade de politiska häfderna ur sigte. Han öfvergaf derföre 1755 sin äldsta föresats och ingick såsom Extraordinarie vid Kongl. Bibliotheket i Stockholm, "sedan jag," såsom han sjelf berättar, "uti tio år vid in- och utländska Akademier egentligen studerat Lärdoms-Historien." Nyssnämnda år började han äfven utgifvandet af Den Svenske Mercurius, en skrift, som gjort epoch i svenska litteraturen, såsom dess första kritiska journal. Förut utgåfvos väl Salvi Lärdas Tidningar; men dessa innehöllo endast bok-annonser, och voro dessutom ej alltid pålitliga. Likväl sökte dess redaction motarbeta den nya bättre månadsskriften. En otacksam efterverld visade sig ofta glömsk af denna Journals förtjenster, men samtiden var rättvisare: alla som inom fäderneslandet sysselsatte sig med vetenskaperna, så veteraner som novitier, slöto sig till den nitfulla ynglingen. En sådan uppmärksamhet var naturlig; ty man hade ej i Sverige förut sett något arbete utmärkas af denna mångsidiga kunskap, denna granskning, denna ifver för lärdom och detta bemödande att ur säkra grunder deducera sina omdömen. Innan kort var G:s namn det största i vår Litteratur. Äfven utländningar, som genom hans tidskrift sågo vägen öppnad till gemenskap med den Svenska lärdoms-republiken, bemötte honom med uppmärksamhet och aktning.

Mot denna framgång svarade dock ingalunda hans befordran på tjenstemannabanan. Redan tidigt såg han Bibliothekarietjensten sig undanryckas af en nästan jemnårig från ett annat verk (Å. Wilde). Men icke nog dermed: den nye förmannen blef den varma bokälskaren så obehågen, att han ville förneka honom fritt tillträde till den skatt, som hans syssla ålade honom att bevaka, och hvilken han genom sina litterära mödor och relationer ansenligen förökad. Ty G. hade icke allenast för inkomsterna af de genom hans försorg och

på hans egen bekostnad utgifna Kongl. Bibliothekets Tidningar om Lärda Saker inköpt ett betydligt antal böcker, som skänktes åt Bibliotheket, utan jemväl af sina bokhandelsbekanta i Tyskland och Holland tillbytt sig för bibliothekets räkning en mängd dyrbara verk för bibliothekets dittills nästan alldeles obegagnade förlager. På sådant sätt bekommos: Langebeks Script. Rer. Dan., Flora Danica, Winkelmans arbeten, Wesselinghs Herodotus m. fl. Tvisten om Amanuensen G:s rättighet att ega nyckel till K. Bibliotheket öfvergick slutligen till ett slags rättgång, hvilken handlingar förvaras på K. Bibliotheket.

När den ofvannämnde förmannen efter trettio års tid ändteligen gick undan, såg den gamle mannen sig af en vida yngre litteratör undanträngd från den länge väntade beställningen, oaktadt sina förvärfvade nya meriter och sin redan 1764 erhållna Survivance-fullmakt; och med blotta K. Bibliothekarie-titeln och en högst obetydlig pension afträdde han, vid sin lefnads afton, från embetsmannabanan 1785. De ljusare utsigter, som hoppet och en Furstes löfte spred kring hans sista dagar, hindrade döden honom att se förverkligade. Vår nu regerande Konung hade nemligen, snart efter sin ankomst till Sverige, blifvit underrättad om G:s nit och glömda förtjenster, samt yttrat: *C'est le devoir du gouvernement de récompenser les gens de mérite.* Dessa ord hade djupt inträngt i den äldriges hjerta och han upprepade dem ofta med tårar under sina få återstående dagar.

Men äfven G:s stora litterära anseende hade på hans ålderdom börjat aftaga. Med Gustaf III:s uppstigande på thronen föregick en märkbar förändring i nationens smak och tänkesätt. Den fordna ifvern för de stränga vetenskaperna och för fosterlandets häfder började utträngas af en ofta temligen haftlös vittherhet. Åt detta håll var G:s bildning icke rigtad, och Tyska litteraturen, hvars friska danande han på nära håll åsett och därför varmt älskade, gjordes till en skottaffa för de uppvoxande förfranskade snillenas sarcasmer. Naturligt således att G. skulle få dela denna litteraturs öde, och att den vittra lättsinnighet, som, från medlet af 1780:talet till början af vårt århundrade, herrskade i vårt lärdomsrike, yttrade sin okynliga glömska af hans fordna förtjenster genom att draga honom inför ett forum, till hvilket han icke hörde, och förlöjliga hans annalistiska verksamhet och föråldrade stil. Men hvad som mest förvånar, är att icke heller den ädelmodige Gustaf hade någon enda nådebevisning qvar åt sin trognaste tj-

nare, som nästan på hvarenda sida tände sitt rökverk och dyrkade konom såsom en afgud, som om hans enskilda bibliotek hade stora förtjenster *), som anskaffade de första bättre och efter liberalare principer författade läroböcker till sina uppvexande landsmäns tjänst, och som först, genom sina arbeten och sitt oegennyttiga nit, danade oss till en lärd stat, så inom som utom oss, och af hvars talrika samlingar ingen är så liten och afbruten, att den ej är af dyrbarhet för vår lärdom. (Jfr Thorilds Kritik öfver Kritiker.)

En ersättning för världens orättvisa var honom dock beredd genom den lyckligaste buslighet i skötet af en älskad familj, den fastaste helsa och det lugnaste sinnelag, hvilket underhölls af hans outsläckliga nit för fäderneslandet och dess litterära förkofran. Bland sina böcker, taflor och blomster satt han, ända till sin sista sjukdom, i beständig verksamhet, med nöjd resignation, hvilken icke stördes hvarken af hans alltmer knappa omständigheter, en älskad dotters förlust, hvarmen att se sitt rena patriotiska nit misskändt och ett af hans arbeten sequesterad **), eller af sina ungdomsvänners bortgång. Bland dessa räknas Schönberg, Lidén, Älf, Schlözer, Nikolai, Eck m. fl. Hvarje odlings steg, hvarje ny tjänare, som lärdomen förvärfvade sig var tillräcklig att trösta honom och fylla hans själ med innerlig glädje. Utan att blanda sig i litterära partier värderade han hvar och en, som visade ifver för dess fortkomst och bästa, och hans vällust var att sluta till sig hvarje yngling, som visade båg för vetenskaperna, uppmuntra och råda honom samt befordra hans framsteg. Att han i en sednare tid stundom misstog sig om den enas eller andras talent, måste förlätas hans sjutio år.

*) "Jag har förestått K. Gustaf III:s Hand-bibliotek för åren 1772—1776. Under denna min Tjenstetid har ej et enda blad, genom något mitt förvållande, undankommit, men ganska mycket blifvit ifrån förskingring genom mig bevaradt."

**) Patriotisk Cateches, ett af G:s sednare arbeten, som lofvade någon vinst. På det att ej en regeringen misshaglig bok skulle finnas i allmänhetens händer inlöste han åter, med stor förlust, alla försålde exemplar. Zibet måste väl, i följd af sin tjänst såsom HofCanceller, bereda den af honom aktade mannen denna ledsamhet; men deremot blef genom hans åtgärd G:s årliga pension ökad, så att den 1803 utgjorde 166: 32 b.co. Några släktingar och vänner måste tillakjuta hvad som fordrades för hans nödvändigaste behof.

G:s förtjenst såsom litteratör består mestadels deri: att han gjort oss bekanta med andra länders litteratur, i synnerhet Tysklands; att han med noggrann diplomatisk granskning utgifvit handlingar, och att han ifrigt sökt tjena och befördra kunskapernas förkofran. Om detta erkännes, och vigten och värdet af en sådan verksamhet erkännes, må man sedan fritt medgifva, att G. ej var någon stor författare, som med nyheter och djupheten af sina ideer och en hänförande stil verkat på sitt tidevarf.

G. afled d. 26 Aug. 1811 och hvilar i den graf Han sjelf åt sig utsett vid Solna Kyrka, dit han den varma årstiden alltid anställde sina vallfarter till fots, ända till sista året af sin lefnad. Han blef 1768 gift med *Brita Eleonora Müllern*, dotter af Commissarien *Carl Müllern* och *Brigitta Sophia Georgii*. Han ägde med henne 3 barn: 1. *Carl Christopher*, f. 1768, StadsArchitekt i Stockholm, Professor och R. W. O., † 1837; 2. *Brigitta Louisa*, f. 1768 † 1808. Gift med KrigsCommissarien *Carl Gustaf Almquist* (se 1 Band. sid. 138); 3. *Gustava Eleonora*, f. 1769 † 1843. Gift med Grosshandl. i Norrköping, *Johan Niclas Lindahl*.

Med undantag af 3:ne privata Lärda Samfund, och deribland UppfostringsSällsk. som han sjelf instiftat, var han icke Ledamot af något enda större lärdt Samfund inom fäderneslandet. Däremot var han den förste Svensk, som kallades att biträda det i Köpenhamn 1797 stiftade Skandinaviske Literatur-Selskab.

Sergell modellerade 1791 efter sin egen begäran G:s bild. Martin har sedermera graverat den i koppar, och Lidén satte derunder följande inskrift tagen ur *Diarium Wadstenense*: "Hic magnæ Literaturæ fuit et magnæ Reputationis in Studio, fuit bonus Homo et valentissimus Laborator in arte sua et fidelis." G. var ännu vid sin lefnads afton den vackraste gubbe man någonsin kunde se; i hans anlet afspeglade sig hans själs fromhet, mildhet och stilla resignation.

Skrifter: Bref om blandade ämnen. Stycket 1—12. Sthm 1754. — Stockholms Histör. Bibliothek. St. 1—3. 1755. — Svenska Mercurius. Juli 1755. — Juni 1761, samt 1763—65. — Genväg till LärdomsHist. 1755. — Lefv.Beskrifningar och Characterer om stora och namnkunniga Människor. Saml. 1—2. 1755, 56. — General J. R. Patkulls Lefv. o. Död af M. Ranst. Öfvers. 1755. 2 Upl. 1756. General la. Cronströms Lefv. 1756. — K. Jacob I:s i England Resering 1756. — Märkvärd. Lefvernes-Beskrifningar, 2 Del. 1757. — Svenska Bibliotheket, Del. 1—5. 1757—61. — Öfversättaren, Del. 1.

1758. — K. Gust. Adolphi Tyska Fälutåg, Del. 1, 2. 1759, 61. — Dr. Christinas Arbeten och Märkvärdigheter af J. Archenholtz. Öfvers. och sammandrag. Del. 1, 2. 1760. — Förråd, eller Samling af histor. moraliska och andra ämnen. St. 1—3. 1759, 60. — Svea Rikes Krönika för 1761 o. 1762. Tr. 1762, 63. — Nya Svenska Bibliotheket, Band. 1, 2. 1762, 63. — Histor. Förrådet, Del. I. St. 1. 1762. — Mauvillons Hist. om K. Gustaf Adolph, dels sammandrag dels öfvers. Del. 1, 2. 1764, 65. — Histor. o. Polit. Mercurius. Juli, Aug. 1765. — J. Hardions Allmänna Historia, Öfvers., Förkortad och Ändrad. Del. 1, 2. 1765, 67. — Svenska Magazinet, 1766 och 67. B. I. Del. 1. 1767. — Kongl. Bibliothekets Dagbok. St. 1. 1766. — K. Bibliothekets Tidningar om Lärda Saker, 1767. Del. 1, 2. 1768. St. 1—15. — Stats o. HushållsJournal, Del. 1, 2. 1767. (ntg. i förening med CommRådet J. F. Kryger). — Tidningar om Lärda Saker, Del. 1, 2. 1768, 69. — StatsJournal. Del. 1—5. 1768, 69. — K. Bibliothekets Handlingar. Band. I. Del. 1, 2. 1768, 69. — Lefv.Beskr. om Johanna d'Arc. 1767. Omtryckt i Samling af Lefv.Beskrifningar. Band. I. 1777. — Dito om Henric IV, Konung i Frankrike. Öfvers. 1768. — Dito om Cato af Utica. Öfs. 1768. — Biographia Sveo-Gothica. Del. 1. 1768. — Svenske Anecdoter, Del. 1—4. 1768, 69. — 29 st. Riksdagsskrifter samlade i ett Band. 1769. — Politiske Aristarchus, D. 1—4. 1769, 70. — Allmänna Magazinet. Band. I. 1770. — Allm. Tidningar 1770—72. 4 Band. — Svea Rikes Krönika ifrån d. 12 Febr. 1771. St. 1—43. — Dito ifrån d. 30 Nov. 1718 till d. 12 Febr. 1771. St. 1—6. 1771. — Handlingar i Svenska Hist. B. I. 1770. Af Bandet 2. utkom blott pag. 1—8. — Lefv.Beskr. om Titus. Öfs 1771. — Mercure de Suède. N:o 1—9. 1772. — Erntentimmers Tidningar, Del. 1. 1772. Del. 2. N:o 1, 2. 1772. — Berättelse om de märkvärd. Handlingar, som sig i Stockholm tilldragit ifrån d. 19 till och med d. 21 Aug. 1772. — Nya Allmänna Tidningar. D. 1—3. 1773. — Samlaren, D. 1—9. 1773—77. — Histor. och Politiske Mercurius, D. 1—7. 1774—78. — Nya Lärda Tidningar 1774, 75. — Adressen. 1775, 76. — Allmänna Bibliotheket, D. 1—6. 1776—78. — Stockholms Lärda Tidningar, 1776—80. — Encyclopedie, el. Fransyskt och Svenskt Real och NominalLexicon af J. J. Ankarström och Gjörowell, Del. 1. 1777. — Collectio Gjörowelliana. Del. 1. St. 1—3. 1777; St. 1. 2:dra uppl. 1778; Ny upplaga, St. 1—5. 1781. — J. de la Portes Fransyska Resebeskrifvare, D. 1. dels sammandrag dels öfs. 1778. — Magazin för Svenska Ungdomen. D. 1. 1777. — Allmänna Rese-Beskrifvaren. B. 1, 2. 1780. — Uppfostrings Sällsk. Tidningar 1781—86. — Svensk Encyclopedie innefattande alla Ve-

tenskaper och Konster af ett antal lärde. B. 1. 1781. B. 2. pagg. 1—24. — *Thesaurus Sveo-Gothicus*. Tom. I. Fasc. I. 1781. — Anmärkningar i Svenska Historien. N. 1—29. 1782—86. — Bibliographisk Bok-Catalog pagg. 1—92. 1783. — Histor. Bibliotheket. D. 1—7. 1784—87. — Handl. i Svenska Hist. utur Upfostr.-Sällskapets Bibliothek. B. I. St. 1, 2. 1786. — Bibliothek för Svenska Ungdomen. Stäldt som Veckoblad. D. 1—3. 1786, 87. — Upfostr.-Sällsk. Histor. Bibliothek. D. 1—4. 1786, 87. — Upf. Sällskapets Allmänna Tidsningar. 1787. — Historiska Magazinet. B. 1—2. 1787—90. — Politiske Mercurius, som medförer den nyare Statshistorien. D. 1—4. 1787—89. — Historiskt Lexicon. D. 1—3. 1788, 89. — Allm. Tidsningar. 1788, 89. — Histor. Galleriet. Öppning. 1, 2. 1789. — Allm. Tidsningar. 1790. N. 1—274, med tillhörande Stats-skrifter. N. 1—61. — Historiska Bokhandels Allm. Tidsningar från d. 2 Dec. 1790 till d. 12 Apr. 1791. — Resebeskrifvaren till närmare kännedom af Länder och Folk. B. I. St. 1—13. 1790, 91. — Politiske Journalen. B. I. 1791. — Historiske Extracter. B. 1—4. 1791—94. — Svenska Archivum. B. 1, 2. 1790—93. — Allmänna Archivum. B. 1. 1792. — Bibliograph. Catalog på Böcker i Histor. Bokhandeln. D. 1. 1792. — Characterer af Sveriges Regenter ifrån Oden till Gustaf III. 1793. — Historisk och Statistiska Tidsningar. fr. Juli 1793 till Juni 1795. B. 1—4. — Histor. Tidsningar. Juli—Sept. 1795. — Svenska Adressen. B. 1. St. 1—7. 1795. — Historieskrifvaren. B. 1. 1796. utg. tillsammans med C. A. Wadman. — Berättelse om Baden och Drott. Fredericas härkomst från K. Gustaf I:sta. 1 o. 2 upl. 1797. 3 upl. 1802. — *Lettres sur l'Etat actuel de la Littérature en Suède*. (inf. i *Le Spectateur du Nord* par Baudouin. Hamburg 1797.) — Det Lefvande Sverige uti Förbindelse med det Utslocknade. B. 1. 1798. B. 2. Afd. 1, 2. s. 2. — Svea Rikes Annaler. B. 1. Afd. 1, 2. 1798. — Anteckningar. 1798. — London och Paris samt andra märkvärdige Städer och Orter. B. 1. Afd. 1. 1799. — Histor. Läsebok. B. 1. sid. 1—32. 1800. — Breffvexling. B. 1—6. med Bilagor. 1798—1806. — Förteckning på alla de af Trycket utgifne Arbeten, som blifvit författade, utgifne och förlagde af C. C. G. 1804. 2 upl. 1806. — Reseäfventyr, samlade af C. A. Fischer. Öfs. af G. Band. 1—3. 1804, 05. — Hist. om Frankrike af C. G. Heinrich, Öfs. D. 1. sid. 1—32. 1805. — Historiska Läsningar. B. 1, 2. 1807, 1809. — Bref från Rikscanc. Gr. Ax. Oxenstjerna till dess Son Gr. Eric. O. B. 1. Afd. 1—3. 1810, 11. — Dessutom äro på Gjörwells bekostnad utgifne: Lagerbrings Svea Rikes Hist., Warmholts Bibliotheca Sui-Goth., Björnståhls Resa m. fl. Jfr nyssnämnde Förteckning.

(Källor: Polyfem. 4:de Saml. N:o 23. — Sv. Litter.-Tidning 1814. Bihang. N:o 4. — Lüdekes Denkmal d. Deutschen Kirche s. 421. — Ofvann. Förteckning. — Catalogus Librorum Bibl. Acad. Ups.)

— A — Ö —

GOSSELMAN, CARL AUGUST.

F. d. 13 Juni 1800 i Ystad. Fadren, som var Köpman och Skeppsredare, hade bestämt honom till Phil. Magister, men egen böjelse kallade honom till sjöman. Han läste väl flitigt i Ystads Trivial-skola, men sina flesta fritimmar tillbragte han på stadens skeppsbrygga, och bland dess fartyg och segelbåtar. Student i Lund 1816, hvarefter han nästa sommar på ett af fadrens fartyg fick göra sin första sjöresa, som sträckte sig till Amsterdam.

Hans ansökning att blifva antagen till Cadett vid Carlberg blef icke beviljad; detta oaktadt begaf han sig 1817 sjöledes till Stockholm, hvarefter han slutligen erhöll tillstånd att taga enskilda lectioner vid denna Akademi; men fartyget led skeppsbrott på Gottland och förolyckades helt och hållet.

Följ. året, 1818, vann G. dock sin afsigt, att blifva antagen till Cadett vid K. KrigsAkademien. Sommarn derpå följde han med Corvetten Svalan till Trondhiem, under H. M. Konungens Kröning. Blef s. å. i Oct. PremierCorporal och erhöll distinctionstecken. 1819. constituerad Cadett-officer; kryssade från Maj till Aug. med briggen Vänta litet i Östersjön; i Oct. utnämnd till UnderLieutenant vid Örlogsfloktan. Detta och alla de följande åren till 1822 företog han sommartiden åtskilliga sjöresor i Östersjön, Cattegat och Canalen; år 1821 besökte han Paris; 1823 reste han på en egen båt, 17 fot lång och hvars enda besättning utgjordes af en skeppsgosse, från Carlskrona till Ystad, och nästf. år företog han på samma farkost färden från Skåne ända till Stockholm. Såsom Agent för Grefve A. von Rosen förde han 1824 ett denne hans vän tillhörigt och af honom mestadels befraktadt fartyg till Norige och England, och vidare till Södra Amerika.

I Jan. 1823 ankom vår resande till Colombia och Norra Amerika, hvarifrån han i Maj 1827 återkom till fäderneslandet, sedan han under Febr. och April uppehållit sig i England. Återstoden af detta år använde han till utarbetandet af sin resa i Colombia, som i hänseende till innebållta rikhaltighet och stilens behag och liflighet med allmänt bifall blef

emottagen. Utarbetandet af de båda sedan utgifna Resorna i Södra och Norra Amerika voro en frukt af ledigheter under åren 1832 och 1833, under det han föröfrigt åtog sig åtskilliga befattningar; så öfvervar han Jan.—Dec. 1830 byggnaden af Ångfartyget Rosen vid Motala och förde detsamma följ. år till Stockholm. Föröfrigt vistades han desse år mestadels i Nyköping, der han d. 24 Maj 1830 gifte sig med *Sophia Henr. Hallström*, dotter af Superintend. och Pastorn derstädes *Dr Nils Hallström*, med hvilken han har en Son *Carl August*, f. 1834.

D. 31 Dec. 1829 befordrad till PremierLieutenant vid R. Mts Flotta. 1831 Led. af Örlogsmanna Sällskapet, för hvilket han inlemnade förslag till Signalbref. Sedan han i Nov.—Dec. tjenstgjort i Carlskrona, utnämndes han 1832 till Chef å Skonerten Eshjörnson och QuarantainesBefälhafvare vid Grån, samt seglade med detta fartyg i Maj 1833 till Götheborg och Carlskrona. 1834 utnämnd till FlaggAdjutant för Eskadern i Östertjön på Fregatten Chapman. Under slutet af 1834 och de första månaderna af 1835 besörjde han utrustningen af Ångfartyget Gylfe och dess klargöring, hvarest han, såsom chef på detta skepp, i Juni förde H. K. H. Kronprinsen till Nerige, och derifrån tillbaka, äfvensom han s. å. förde Prins Maximilian till Stettin.

I början af 1836 blef G., såsom "En af de Elfva" anklagad af Prem.Lieut. von Schantz. Innan denna bekanta rättgång var slutad, erhöill han d. 24 Maj StatsMinisternas för Utrikes. Ärenderna befallning, att afresa till Södra Amerika. I följd deraf afreste G. i Juni, uppehöll sig ett par månader i England, reste i Aug. derifrån på engelska Fregatten Imogene öfver Madeira, Rio Janeiro, Monte Video och Buenos Ayres, hvarefrån han landvägen färdades till Chile, der han uppehöll sig från Jan. 1837 till Mars s. å. På Engelska Fregatten Blonde afseglade han från Valparaiso till Coquimbo, och for på ett annat engelskt fartyg derifrån tillbaka. Sedan han tillbragt April och Maj på resor i Chile, seglade han till Callao, genomreste Peru i Juli och Augusti, seglade i Sept. till Guayaquil, samt for derifrån landvägen i Oct. till Bogota, i hvilken stad han i Dec. inträffade. 1838 i Jan. reste han ned till Santa Marta, seglade derifrån till Cartagena och vidare till Port Royal på Jamaica, på hvilken ö han uppehöll sig från Mars till Maj. Sedan han äfven besökt flere af de öfriga Vestindiska öarne, begaf han sig i Augusti till Venezuela och vistades i detta land ett par månader, hvarest

han i Oct. seglade till New York och bereste en del af Fri-staterne. Anbefald att anträda återresan; seglade han öfver Minorca till Toulon (Jan. 1839) och tog derifrån landvägen till Paris och begaf sig derifrån till London. Under sitt vistande derstädes (Mars—Maj) anmodades han af Geographiska Sällskapet att meddela upplysningar öfver åtskilliga delar af Södra Amerika, hvilket uppdrag han fullgjorde dels medelst muntliga framställningar, dels medelst biträde vid en chartas graverande. Den 18 Juni ankom han till Stockholm, och blef följ. månad arresterad, för att utstå det fängelsestraff på en månad, hvartill han i följd af förutnämnde rättgång blifvit ådömd.

Skrifter: Resa i Colombia åren 1825, 1826. Med charta och 2: e pl. i tvenne delar. Nyköp. 1828. 2:a Uppl. Stockh. 1830. — Resa mellan Södra och Norra Amerika. Nyköp. 1833. — Resa i Norra Amerika. 2:ne delar. Nyköp. 1835. — Project till Signalex. Utgifv. på nådig befallning. Stockh. 1835. — Rhodes Signalbref för alla Nationers fartyg. Öfversatt på nådig befallning. Stockh. 1856. — Bref från en Vandrande Sjöman. Stockh. 1859.

(Källor: Särskilda Meddelanden.)

GOTTMARCK, JOHAN.

Föddes d. 15 Dec. 1726 i Leksand. Fadren *Anders G.* var då Commminister derst. och blef slutligen Prost i Elfdalen, Modrens namn var *Helena Lexelia*. Student i Upsala 1738. E. O. Bibl. Amanuens 1749. Phil. Cand. 1751, men till Phil. Mag. lät han sig ej promovera. Theol. Cand. 1755. Docens i Theol. Faculteten 1756.

Då CadettCorpsen i Carlskrona organiserades vid Riksdagen 1756, blef stadgadt, "att en Prestman skulle antagas, som jämte dageligt Chorums hållande skulle informera Cadetterne i Theologien, Moralen, Historien och Geographien med mera som till Humaniora hörer." På Secreta Utskottets tillstyrkan blef G. till denna syssla utnämnd 1756. Sedan Jus superioris Cathedra af K. Majt blifvit beviljad, utgaf han en Disputation för bemänte syssla, men för Inrättningens i Carlskrona påskyndade verkställighet blef den ej ventilerad. Emedlertid blef han d. 4 Maj. 1757 i Vesterås prestvigd, och i Juli månad begyntes tjänstgöringen i Carlskrona.

Genom det vid 1761 års Riksdag fastställda nya reglemente blef CadettCopsen utvidgad och Lärarnes antal ökad. Den vidsträcktta befattning G. hittills innehaft blef indelad på

flere Lectorer. G., som hittills tjent utan viss karakter, skulle till följe af det nya Reglementet vara Theol. Lector; men genom flera tillstötande omständigheter kom hans syssla, tour och befordringsrätt i oreda, osäkerhet och förvandling, i synnerhet derigenom, att AmiralitetsCollegium. satte honom uti en emot de vilkor, hvarmed han fått sysslan, samt emot sysslans värdighet stridande subordination under vissa för helt annat ändamål tillsatte Directörer. G. gjorde häremot i AmiralitetsCollegium tid efter annan skriftliga föreställningar, kanske med nog mycken hetta. Följden blef, att en svår rättegång emot honom yppades i Amiralitets-ÖfverRätten I sitt slutpåstående yrkade Actor dödsstraff; med Rättens dom, som d. 30 Mars 1763 afkunnades, blef att G. med ärans och embetets förlust, penningböter och afbön skulle berörde skriftliga föreställningar umgälla. Genom Konungens Utslag af d. 23 Sept. 1766 upphäfdes denna dom till de väsendtligaste delar. Den medförde dock sysslans förlust samt oviss tour vid framtida befordringar. G. sökte emedlertid att återkomma till sitt fädernestift. Han anmälte sig hos Westerås Consistorium 1767 som sökande till Mora Pastorat, men fick ej rum på förslaget, hvaröfver han hos R. Maj:t anförde klagomål. R. M. Utslag d. 25 Sept. s. å. gjorde väl ingen ändring i Consistorii afgärd, men förklarade dock, att den genom R. Maj:ts Utslag 1766 afgjorda Rättegång ej berde ligga honom vid befordran i vägen.

Sedan Logices et Metaph. Lectionen i Westerås 1767 blifvit ledig, anmälte han sig som sökande, men Consistorium utnämnde Gymn.Adj. Strangh. Häröfver anförde G. besvär, och R. Maj:ts Utslag af d. 26 Apr. 1768 tillerkände honom sysslan. Lectionen tillträdde i Maj s. å., men nu yppades tvist om rum och ordning, emedan G. såsom tillförene Lector påstod sig böra få räkna sin tour till godo. Denna emellan embetsbröder så obehagliga tvist afstannade väl snart — men blott för en kort tid. Den yppades häftigast då Andra Theol. Lection 1770 blef ledig. G., såsom Theol. Cand. och förut Theol. Docens och Lector, anmälte sig som sökande, men i Consistorium blef Lector Hartzell honom föredragen. De besvär han häröfver hos R. Maj:t anförde blefvo genom Utslag af d. 1 Maj 1771 ogillade. G., som nu såg att osäkerheten af hans befordringssätt berodde af den förvandling hans i Carlskrona förut innehafta syssla emot hans vilja undergått och hvilken gaf anledning till den emot honom drifna rättegång, inlemnade till Ständerne d. 11 Nov. 1771 ett Memorial

om sitt långvariga lidande, och anhöll så i det ena, som i det andra om upprättelse. Den uteblef ej heller. Sedan vederbörandes förklaringar å ömse sidor blifvit afgifne, yttrade sig Riks. Ständer i skrifvelse till K. Maj:t af d. 10 Juli 1772 öfver detta mål, i följe hvaraf Dess ytterligare Nåd. Utslag utföll d. 15 samma månad "hvaruti K. Maj:t lika med Riks. Ständer anser G., som vore Amiralitets ÖfverRättens Dom af d. 30 Mars 1763 honom icke öfvergången samt i det öfriga i Nåder återställer honom i alla de förmoner och rättigheter, som honom undfallit genom den emot honom drifna Rättegång." Märomt afgick skrifvelse till Amir. ÖfverRätten i Carlskrona, äfvensom Bref och Befallning till Consistorium i Westerås att för honom utfärda fullmagt på Theol. Lectors-sysslan, samt fullkomligen inställa honom i sin rätt.

Præses vid Prestmötet 1773. Prost och Kyrkoh. i Hubbo Præb. Pastorat 1774. Theol. Doctor 1778. Promoverad i Upsala 6 Juni 1779. För andra gången Præses vid Prestmötet 1783 i Prosten Wallwiks ställe, som 8 dagar förut måste afsäga sig præsidium. Förste Theol. Lector och Kyrkoherde i Balund 1783. — Stiftets förtroende rönne han på utmärkt sätt. Var Fullmäktig vid Riksdagarne 1789 och 1792. Deputerad vid Jubelfesten i Upsala 1793. Revisor i Banken 1797; i RiksgäldsContoiret 1798. Vid Biskopsvalet 1800 uppfördes han med nästan enhällig kallelse i första rummet på förslaget, och då samma embete 1808 åter blef ledigt, uppfördes den 82-årige mannen i tredje förslagsrummet, med endast 4 rösters skillnad med den i första rummet uppförde. Af den år 1793 nedsatte Ecclesiastik-Commitéen utnämndes han af K. Maj:t till Ledamot, i hvilken egenskap han bevisade Commitéens sammankomster i Upsala. Sin kärlek för Westerås Lärosäte bevisade han i den donation han tillika med sin släktunge Prosten Kihlman år 1799 gjorde af afl. Biskop Muhrbecks dyrbara Boksamling af 3000 voll., som dem genom arf tillfallit; den största tillökning detta GymnasiiBibliothek någonsin erhållit.

G. ägde en reslig växt och stolta anletsdrag. Han var fast i vänskap och i löften, och kunde för en bestämd föresats våga allt; han skydde hvarken ovänner eller faror. Hans innerliga känsla för sanning och rätt var förenad med fasthet i övertygelse och en viss säkerhet och dristighet i uttryck och handlingssätt. Han var en stor älskare af Natural-historien, och hade för Botanikens skull genomvandrat Dalarnes nordk-

gare trakter. Ålderdomen tycktes sakta och mild vidröra honom, för att påminna honom att hvilan behöfdes. Det var först vid 75 års ålder han begärde och vann ledighet från de föreläsningar han så länge bestridt. Men intill sin sednaste ålder var han närvarande vid de årliga examina, äfvensom han alltid deltog i Consistorii göromål. Han afled i Balund d. 25 Aug. 1812, och var då Senior bland Stiftets Presterskap.

Gift 1) 1760 med *Elisabeth Muhrbeck*, dotter af Ant. Superintendent. Dr. Laur. Muhrbeck, död 1806. 2) 1810 med *Helena Marg. Gavelius*, Enka efter. Lieut. vid Lif Regt. C. G. Tåyarden. Hon afled samma år.

Skrifter: Sveriges Politiska, Moralska och Oeconomiska Tillstånd. Stockh. 1795. 8:o. — Kantiska så kallade Philosophien från dess sjelfgjorda obegriplighet utvecklad och updagad. Sthm 1796. 8:o. — Tankar om Ordning och Sätt i våra Theologiska Systemer. Westerb. 1804. 8:o.

(Källor: Westerb. Stifts-Tidn. 1813. N. 265 och 166.)

GRAFFMAN, HANS.

Föddes d. 14 April g. st. 1748 i Ösno Prestgård i Södermanland. Hans Föräldrar voro Kyrkoh. i Frustuna och Cathrinæns *Abraham Graffman* och *Maria Magdalena Walthier*, dotter af Kyrkoh. Hans W. i Calix af Hernebohus Stift. Efter att hemma hafva njutit Fadrens undervisning kom han vid 11 års ålder på Strengnäs Gymnasium. Ifrån sitt 15 år måste han uppehålla sig med conditioner, bland andra hos Kyrkoh. Haggren i Hammar och Prosten Bruhn i Eskilstuna, hvilkas söner sedan såsom Lectorer blef G:s embetsbröder. Han öfverade äfven vid Gymnasium på Latinsk vers, och blef hösttermin 1768 Student i Upsala. Phil. Cand. 1769, men emottog ej Lagerkransen förrän 1773, emedan hans knappa villkor tvingade honom att emot betalning afstå sin rätt vid 1770 års Promotion, till en Landsman, som eljest blifvit utsluten. Efter slutad curs begaf han sig 1770 till Stockholm i tanka, att söka inträde i K. Maj:ts Canali, men nödgades öfvergifva denna plan. Följande året antog han en lärareplats vid Thonstedtaka Skoleinrättningen i Stockholm, äfven kallad Collegium illustre et reale, som hade anseende af publikt läroverk, och blef äfven s. å. prestvigd. Till våren följ. året lemnade han sin lärarebefattning, och åtog sig Presterlig tjänstgöring i Lennäs Församling i Nerike. Här vistades han

Något öfver ett år, och fattade nu det beslut, att resa utrikes för att vid något Tyskt Universitet vinna Theol. Doctors-graden, och derigenom en skyndsammare befordran.

Resan anträdde i Augusti månad 1773, och genom en lycklig händelse erhöll han som Tolk åt en Attaché vid Franka Missionen i Petersburg Scherer fri resa till Köpenhamn. Härifrån begaf han sig öfver Lübeck till Halle, hvarest han emnade stadna. Här förnyades bekantskapen med Prof. Hans Thunman, född i grannskapet af Strängnäs, och som från sin Gymnasii-tid mindes Graffman. Han uppehöll sig här öfver ett år, och höll äfven i egenskap af Litterarum Humaniorum Docens enbildta föreläsningar uti Grekiska språket, och berättade de Studerande uti Latinska Skrif- och Tal-öfningar. Om hösten 1774 anmälte han sig till undergående af den Theologiska examen, och aflade den med stor heder hos Theol. Facultetens d. v. Decanus Prof. Doct. Grüner, hvarvid äfven Theol. Professorerne Semler och Nösselt assisterade. Särdeles märkande för honom blef den derpå följande Theologiska Gradual-DisputationsActen d. 31 Oct. 1774. Prof. Thunman kref härom till Gjörwell: "I Halle är hvar mans mun full af Doct. Graffmans beröm. Jag är ock försäkrad att man intet pligen promoverat en så käck Doctor Theologiæ. I Examen belod han med den största heder. Men hvad som gjort honom namnkunnigast var Disputations-acten. De fleste Professorerne och väl emot 800 Studenter, voro närvarande. Utom sig opponerade en Semler, Nösselt, Schulze, Freylinghausen, Wiesbach. Männer som känna Critik och Orientalisk Philologie i grunden. Men vår Graffman försvarade sig på det bästa. Han var och en undrade på dess skicklighet, kalla blod, lätthet att finna utvägar och icke mindre färdighet att tala Latin. Han varade sent in på aftonen. Aldrig har jag sett Studentene mer upmärksamme och tyste. När allt var slutadt, och han satte sig i vagnen på torget, ropade alla Studenterna åt honom: vivat! åtskillige gånger. Sedan den tiden nämnes han utan ett särdeles loford. Semler, och det vill intet säga det, är aldeles för honom intagen." (Lärda Tidn. 1775 sid. 22). Efter slutad Disput. Act promoverades han till Theol. Doctor af Decanus, i hvilken värdighet han efter hemkomsten utåfrästades af K. Gustaf III, till hvilken han dedicerat sin Disputation.

Innan han lemnade Halle, erhöles honom af Furst Jablonski en Secretérars-syssla vid dess lärda Institut, hvilken lats hos en Catholik Furst, som möjligen hinderlig för sin

befordran i fäderneslandet, han dock vägrade emottaga, och beslöt i dess ställe att för sitt ytterligare fullkomnande i vetenskapliga yrken göra en resa till England, som anträdde 1 Nov. 1774 genom flere Tyska och Holländska städer. I en liten stad Peina i Stiftet Hildesheim träffade han afkomlingar af sin morfader, som varit Reg.-Pastor vid Westerbottens Regte under K. Carl XII:s krig, och efter återkomsten från Turkiet, dit han följt Konungen, kommit att för någon tid stadna i Tyskland, och der gift sig med en Bryggaredotter i denna stad. Ankomsten till London skedde i början af år 1775, och han räknade ibland de gladaste skiften af sin lifnad den tid af ungefär halftannat år, som han uppehöll sig här. Han besökte flitigt Bibliotheker och Lärda, och Interdenten vid Stora Britiska Museum Doct. Solander, en infödd Svensk, blef hans utmärkte Gynnare. Han införde hoppet bland andra hos den namnkunnige Sir Jos. Banks, Solanders vän och följeslagare på resan åt Söderhafvet. I Oxford tillbragte han trenne månader, och blef ganska väl emottagen både hos den kritiske Philologen Kennicott, med hvilken han råkat i en liten lärd tvist i anledning af sin DoctoralDisputation, och hos K:s lärde motståndare Horne. I det stora Bodleyanska Bibliktheket, särdeles i granskningen af dess dyrbara Manuscript-samling tillbragte han äfven mången dag. Vid målet af Augusti månad 1776 lemnade G. England, och instade sig genast efter återkomsten till Södermanland på Grimsbyholm, presenterades för Konungen, och blef befalld att af honom tvenne gånger predika, hvarefter han d. 1 Febr. 1777 erhöill fullmagt att vara tjenstgörande K. Hof-Predikant. För året blef hans fädernes-pastorat Frustuna ledigt, och sedan han af DomCapitlet blifvit föreslagen och genom K. Resolution anseende till sina lärda förtjenster emot en äldre Medsökandes klagomål, vid förslaget bibehållen, erhöill han vid valet näst enhällig kallelse, och tillträdde denna lägenhet i Maj 1777. Innan han skiljdes från Stockholm höll han på Riddarhuset 1778 ett Tal på Latinsk vers öfver Kronprinsens födelse.

År 1784 sökte G. och vann K. Maj:ts tillstånd, att med bibehållande af Frustuna som Präbende, få anmäla sig som sökande till den ledigblifna Histor. et Moral. Lection vid Strengnäs Gymnasium. Vid utnämningen blef hans förra discipl Bruhn af Consistorium honom föredragen, hvilket äfven af Konungen stadfästades. Dock utfärdades särskild K. Resolution af d. 24 Aug. s. å. som meddelade G. en ovilkorlig successionsrätt till Andra Theol. Lectionen, med hvilken Prä-

bende-Pastorat var förenadt. Denna ledighet inträffade 1783 genom Doct. Insulins befordran till Biskops-embetet, då G. efter gjord ansökan erhöll fullmagt på nämnde Lectorat och Aspö Præb. Församling.

Vid DomProst-ledigheten 1800 uppfördes G. i första rummet på förslaget och utnämndes d. 2 Sept. s. å. af Konungen till DomProst i Strengnäs. Redan 1790 var han utnämnd till Hon. Prost, Præsiderade 1799 vid Prestmötet i Strengnäs, och uppfördes 1803 i andra rummet på Stiftets Biskops-förslag. Riksdagsfullmäktig 1810, 1812, 1815, 1817 och 1823. Revisor i Stats- Banko- och Riksgälds-verken 1820. HofCanzlers-Embets Ombud i Strengnäs 1810. JubelMagister i Upsala 1824. Afled d. 30 Januari 1828.

Gift 1772 med *Fredrica Beata Hedenström*, dotter af KronoBefallningsmannen Pehr H. Hon afled d. 17 Dec. 1824 efter ett 52-årigt äktenskap. Deras enda Son afled vid 11 års ålder 1784.

Domprosten G. hade en stark kroppsbyggnad, god hälsa och ett fördelagtigt utseende. Hans sinne var lätttrödt och känsligt för alla; kanske stundom inbillade, stundom själfdragne kränkningsar, men i grunden aggfritt, och lika hastigt till försoning, som till harm. Han visade det genom ett tidigare nedläggande af den församlings vård, hvilken han fann sig ej till allas nöje kunna förvalta, och genom godvilliga föreningar, ja verkliga vänskapsförbindelser med dem, hvilka han en tid ansett för sina hätska motståndare. Den betydliga förmögenhet hvaraf han slutligen blef ägare använde han och hans Fru till flere välgärande ändamål. Så anslogo de genom Testamente 1818 en Stipendiefond för Studerande af Söderman och Nerikes Nation i Upsala af 5000 R:dr Banco, hvilka ytterligare 1824 förökades med 5000 R:dr, att utgå efter deras död. Likaledes anslogos 1826 2000 R:dr B:co till Stipendiefond vid Gymnasium i Strengnäs, och Stiftets 3:ne Trivialskolor. Dessutom hafva Frustuna och Cathrinanäs Församlingar, Vexelunderv. Skolan i Strengnäs, och Strengnäs Landsförsamlings Fattigcassa af Domprosten och hans Fru blifvit ihogkomne.

Skrifter: Diss. de Strengnesia. P. I. Pras. C. F. Georgii. Ups. 1769.

— Diss. de Signo Crucis in Cippis Runicis ambigua Christianismi Nota. Pras. J. Ihre. Ups. 1770. — Diss. Theol. Inaugur. Hypomnemata Hist.-Critica ad illustrandam Hypothesin de Codicibus Ebraeo-Græcis Interpretum Græcorum Vet. Testamenti. Hala 1774. 46 sidd,

— Måne öfver Prof. Hans Thugman af J. A. Eberhardt. Öfn. Sång 1786. — Högmässopred. på 4:de Sönd. i Adventet, hållen i Strengnäs 1797. Strengn. 1799. — Tal till frände af Deras Majest. Förmälning, i Strengnäs d. 6 Nov. 1797. Strengn. 1799.

(Källor: Minne af Dompr. Doct. H. Graffman af H. O. Holmström. — Sv. HofCler. Hist. Del. III. s. 695.)

GRAFSTRÖM, ANDERS ABRAHAM.

Född i Sundavall d. 10 Jan. 1790. Fadren Handlande derutädes. Stud. i Upsala 1809. Phil. Magister 1814. E. Ö. Bibl. Amanuens 1819. Historiz Patriæ Docens 1820. Hist. Lector vid K. KrigsAkad. på Carlberg 1824. Vasa Svenskt Akad. dubbla stora pris i Skaldekonsten 1825. Præstvigd 1830. Extr. K. HofPred. 1834. Hist. Lector i Helsingfors 1832. Erhöll Professors fullmakt 1833. Kyrkoh. i Umeå 1835. Prost 1837. En af de Aderton i Svenska Akad. 1839.

Gift 1. med *Henrika Elisabeth*, 2. med *Helena Sophia*, båda döttrar af Biskopen m. m. Fr. M. *Franzen*. — Prof. G. sysselsatte sig äfven i sin ungdom med teckning, för hvilken konst han äger lyckliga anlag.

Skrifter: Poëmer i Stockh. Posten, Poëtisk Kalender, Heimdall, Hebe och Vinterblommorne, vanligen undertecknade *G/m*. — Tal öfver Högt. H. M. Kon. Carl XIII på Gustav. Lärarsalen i Ups. d. 6 Maj 1818. Ups. s. å. — Öfver Amor och Psyche, samt Faun, arbeten i Marmor af Sergell, (Svea 2 H.) — Sång i anledning af Nationens stora högtid, D. D. K. K. H. H. Kronprinsens och Kronprinsessans Förmälning. Skaldestycke, som vunnit dubbla Stora priser Sv. Akad. 1825. (Sv. Akad. Handl. ifr. 1796. Del. IX.) — Skaldeförsök. 1, 2 H. Sthm 1826, 1832. — Ett år i Sverige, Taffel af Sveriges Allmogens klädedrägt, lefnadsätt och hemseder, samt de landets historia märkvärdigaste orter. Tecknade af J. G. Sandberg, skrifne af Grafström och utgifne af C. Forssell. N. 1 o. f. Sthm 1827.

(Källor: Hammarösköld, Vitterh. Hist. — Matr. öfver Församl. i Läröv. i Sthm 1827.)

GRAN eller GRANJUS, NICOLAUS ANDRÉ.

Om denne man är icke mer bekant, än att han var född i Strengnäs, vistades 1592 i Frankfurt a. M., och blef sedermera Phys. Prof. i Helmstedt, der han sann 1612 var quar. I dedicationen till sina år 1609 utgifna Disput. yttar han

sin afsigt, att icke för hela sin lifstid stödnä qvar på detta ställe; icke desto mindre afslög han den kallelse, som 1611 gjordes honom, att blifva Mathes. Prof. i Upsala. Orsaken till denna vägran förmodas hafva varit hans böjelse för Påfviska läran, hvilket tänkesätt också framlyser i hans åren 1607 — 1609 skrefne bref till Joh. Lenæus (sedermera Erkebiskop), som den tiden studerade i Wittenberg. Denne man ägde en ganska betydlig boksamling, som tillföll Univers. Bibl. i Helmstadt. Hans stora lärdom berömdes af samtida kännare (Caselina och Mel. Schmidius, hvilken sednare ock öfver honom skall hafva parenterat), samt bevises äfven af hans Akademiska från 1603 till 1612 utgifna afhandlingar, som omfatta spånga vidt åtskilda vetenskaper.

Skrifter: Memoria Svercheri Simonis Provinc. Judicis & Medicæ Præsidi, bekræftat H. Kirchner på heroisk vers författade Æmiane: Vita Svercheri Simonis. Marp. 1592. — 2 Orat. — 8 Disput. i Phy-sik, 4 i Rhetoriken, 10 i Cosmographien, 1 i Mathemat., 5 i Ethicis, 4 i Politicis.

(Källor: Sturman's Bibl. SvoGoth. — Mölleri Hypomn. — Adelung's Geb. Lex. — Sv. Mercur. 1758! Juli. — Gezelii B. Lex.)

GRANBERG, PER ADOLF.

Född 1770 i Götheborg, der Fadren var embetsman i Ostindiska Compagniets tjenst. Sökte sin befordran i ett embetsverk i Stockholm; anlade sedan jemte Elmén ett boktryckeri, som sedermera köptes af Öberg. Då Riks. Ständer 1818 beslutat inrättningen af en Comité, som skulle uppgöra regleringen af Rikets Styrelse-verk, blef G. dess Ledamot och tillika Sekreterare. Deltog 1816 i stiftandet af Samfundet för utgiv. af Handl. rör. Skandinaviens Historia, hvars egentliga stiftare Frih. Stjerneld var, och är af detta sällskaps grundläggare den ende, som nu lefver. 1826 Sekreterare i LandtbruksAkademien. Sedan Sällskapet för inhemsk Silkesodling lifvit stiftadt, åtog G. sig befattningen med Maskarnes skötsel (Ramner Brogren har befattningen med Mullbärsträden) och blef dess Sekreterare. Har äfven i Trägårdsföreningen bestridt den ena Sekreterare-tjensten, denna så väl som den förutnämnda utan lön. Föröfrigt kallad till Ledamot i flere utländska Akademier och Sällskaper, och har afslagit kallelsen från ännu flera. Gift.

G. är författare af en stor mängd skrifter, hufvudsakligen dels af poetiskt, dels af historiskt, dels af statistiskt och statsekonomiskt innehåll. Af hans Skaldestycken hafva flera vunnit priset i Svenska Akademien (se nedanf.), och ett i Vet. och Vitterh. Samhället i Göteborg. Operan Jorund skrefs på begäran af Eggert, som önskade att componera Musik till en Svensk Opera. Den orimmade versen var ännad till recitativ, nästan utan accompagnement; de rimmade recitaliverne skulle accompagneras af hela Orchestern; men Eggert dog just som texten var färdig. — Skådespelet Svante Sture och Märta Lejonhufvud har blifvit uppfördt mer än 50 gånger. Andebesvärjningen speltes tio gånger första året och blef öfversatt på Danska; förflyttad på Stora Theatern, har den derom icke lyckats.

Efter Statshuvfvaingen 1809 ansågs nödvändigt, att lagga saken genom en enkel berättelse om föregående händelser och om rikets verkliga ställning. Till författandet af en sådan skrift fordrades utom säker urskilning en fullkomlig kännedom af alla till den tiden hörande historiska tilldragelser. Företaget var också icke utan all fara, då en reaction ännu var möjlig, och många fruktade den, i synnerhet straxt efter Kronprinsen Carl Augusts död. G. blef anmodad att åtaga sig detta arbete, och skref sålunda den Historiska Tafflan af f. d. Kon. Gustaf IV Adolfs sednaste regeringsår, hvilken på hans egen bekostnad utgafs och sedermera blef öfversatt på flera Europeiska språk. Den discretion Förf. derföre erhöll svarade ungefär mot tryckningskostnaden af den ena delen.

Efter Noriges förening önskade H. R. H. då varande Kronprinsen, att en historia måtte utgifvas öfver de tidehvarf, då Sverige och Norige varit förenade, eller under hvilka de blifvit det. StatsMinistern, Grefve von Engeström anmodade G. om författandet af en sådan teckning; hvartill G. förklarade sig villig och föreslog, att densamma kunde delas i tre epoker. Den första skulle omfatta hela det tidehvarf, då Folkunga Ätten innehade Svenska thronen, och till hvilket den redan af G. utgifna Kalmare Unionens Historia kunde anses som en fortsättning. För detta verk (Skandinaviens Historia under Konungarne af Folkunga Ätten, 2:e delar) begärde och erhöll Förf. 400 R:dr B:co. En lika summa beviljades för andra afdelningen, eller Skandinaviens Krigshistoria ifrån Kalmare Unionens upphäfvande till K. Carl XII:s död. Tredje afdelningen hade bordt beskrifva det politiska förhållandet mellan Sverige och Danmark från 1720 till

till Freden i Kiel och Föreningen med Norge. Men då detta arbete, hvartill Urkunderna måste sökas i Archiverna, fordrade mycken tid, och då G. hade förlorat på de båda föregående och icke hade råd till att göra flera uppoffringar, utblef fortsättningen. H. Exc. Grefve Wetterstedt, med hvilken förf. derom rådfrågade sig, hade ända dittills trött, att han af Hans Maj:t åtnjöt en årlig pension, hvilket dock icke var förhållandet.

I stället utgaf han Sveriges Historia i sammandrag, författad på Hans Maj:ts befallning, för att skickas till utgifv. af Part de verifier les dates, i hvilket arbete åtskillige högst orrigtige uppgifter om Sverige hittills influtit. I samma ändamål skrefs äfven ett sammandrag af Norges Historia, hvilken dock icke på Svenska utkom. Båda öfversättningarne gjordes af Hr G. Backman och blefvo af G. öfversedda.

På begäran af Götheborgs Borgerskap utarbetade G. denna Stads Historia, å hvilken 1000 ex. å stället subscriberades.

Förf:s "Svenska Statistik" var hos oss nästan det första systematiska försöket i denna väg och kunde således endast blifva ofullkomligt. Vid anförandet af importen i Sverige begagnades de Tabeller, som framlades för Särskildta Utskottet vid 1815 års Riksdag. Förf. fann sedermera att dessa tabeller voro mycket orrigtige, och yttrade detta oförtäckt i 2:a delen. För detta arbete erhöll han 250 R:dr, motsvarande tryckningskostnaden af 2:a delen.

K. VitterhetsAkademien hade i många år uppgifvit såsom prisämne en undersökning om Svenska Kammarverket under Medeltiden, utan att derpå erhålla något tillfredseställande svar. Då G:s skrift inlemnades, gjordes flera påminnelser, i förmodan att han misstagit sig. Men Förf. bevisade sina uppgifter med urkunder och erhöll priset. Sedan den svåraste delen af vår ekonomiska historia var någorlunda utredd, ville han öfverlemba åt andra att fortsätta den; men då Akademien icke erhöll något svar på sin fråga, skref han Svenska Kammarverkets Historia under Gustaf I, som också vann priset. Akademien utgaf sedan såsom prisämne samma ämnes fortsättning under de tre följande Konungarne, men emottog aldrig något svar derå.

G. har äfven ökat sina förtjenster om fosterlandets statsökonomi genom en "Öfversigt af Sveriges Penningväsende under förra seklet till närvarande tid", hvarjemte han i LandtbruksAkad. Handl. behandlat ungefär samma ämne, under titel

af "Om mynsets och varornas inbördes förhållande till hvarandra."

Skrifter: a. Vittnerhet: Nykargåfva för Damer 1808 med 2 grav. Sthm 1807. — Läsning för Fruntimmer. Häft. 1-4. — Årenimne öfver Riksstäm. Sam. Steno d. ä. Belönt med 2:a Guldpenningen af Sv. Akad. 1803. Sthm 1804. — Årenimne öfver Axel Gustafstjernas Sthm 1809. (Också belönt af Sv. Akad.). — Järnvid. Opera, som vunnit stora Priset i Akad. 1812, tryckt i Sv. Akad. Häft. 8. 1796. Del. 6. — Dramatiska Skrifter af P. A. Granberg. Sthm 1811. — Skaldestycken af P. A. Granberg. Stockh. 1813. — O-dödigheten, efter De Lilla. Belönt med 2:a Guldpenningen af Sv. Akad. 1814. — Carl Knutson Död. Tragedi i 3 Acter. Stockh. 1823. — Nyare Dramatiska Skrifter. Stockh. 18.. — Frijses Hågen. Helt. Divertissement, uppförd vid D. D. K. K. H. H. Gärning 1824. Har äfven öfversatt Ferdinand Gomon och Brenions. — En måttig spårar Poem och yttre Skrifter i särskilda samlingar och tidskrifter, samt några Noveller. — b. Historiska och Statistiska Skrifter: Kalmars Uniqvens Historia. Del. 1-3. Stockh. 1807-11. (Öfversatt på flere språk). — Historisk Taffa af f. d. Konung Gustaf IV Adolfs sednaste Regeringsår. (anon) (öfvers. på flere språk). Del. 1-3. Stockh. 1810, 11. — Utkast till en Svensk Statistik. Del. 1, 2. Stockh. 1811, 12. — Staden Göteborgs Historia och Beskrifning. Del. 1, 2. Stockh. 1814, 15. — Skandinavien Historia under Konungarna af Folkunga Ätten. Del. 1, 2. Stockh. 1819. — Skandinavien KrigsHistoria, ifrån Kalmars-Föreningens upphäfvande till Freden efter Carl XII:s död. Stockh. 1821. — Sveriges Historia i sammandrag. Stockh. 18.. — TrollhätteKanal-arten Historia. Stockh. 18.. En ny, förkortad upplaga utkom sedermera under titeln Trollhättan. — Svenska Kammarverket under Medel-åldern. Friskrift, belönt af K. Vtt. Hist. o. Ant. Akad. — Om Sv. Kammarverket under K. Gustaf Es regering. Belönt af samma Akad. — Öfversigt af Sveriges Penningväsende under förra seklet till näryarande tid. Stockh. 18.. — Historisk framställning af Napoleons Återkomst från Elba. Stockh. 18.. — c. Diverse: Engelskt och Svenskt HandLexicon. Sthm 18.. 2:dra Uppl. öfversedd och tillförf af Deleon. Örebro 1832. — Svenska Djurens Historia med trädsmitt. Stockh. 1817. (Förf. skar sjelf figurerna; men vid tryckningen misslyckades hela upplagan, med undantag af 10 eller 12 ex. på Velin, hvaraf 1 ex. finnes i H. Exc. Greffe Flemings samling. En ny upplaga af samma skrift och med samma stampar är dock ännu ut i tryck). — d. Tidskrifter: Journal för Konster, Möder och Söder. — Arkiv för Hushållningen och Näringarnes. Sedan denna Journal i fem år utkommit, förvandlades den till Månadskrift.

ander namn af Archif för Landtman och Trägförädjare, som upphörde efter tvänne år. — Vår jemte Nordforsa och Stjärnsolpe i flera år medarbetare i tidningen Annmärkan. (hvarvid man öfverenskommit, att aldrig blanda sig i politiken). — Årberättelser af Sällsk. för inhemsk Sillkesodling, sedan 1831. — Flera uppsatser och afhandl. i Allmänna Journalen, LandbruksAkad. Handl. m. s.

(Källor: Särskilda Meddelanden. — Jfr Hammaraköld Sv. Vitterh. Historia.)

GRAVANDER, LARS FREDRIK.

Föddes d. 3 Febr. 1778 på Sund, hörande till Nora Stadsförsamling. Hans Fader var Bruksinspektoren *Johan G.*, och Modren hette *Sara Cath. Gezelius*. Efter att hafva genomgått Örebro Skola och Westerås Gymnasium blef han Student i Upsala 1797. Efter åren 1803 och 1804 aflagde examina blef han Prom. Medic. Doctor sistnämde år. Membrum Collegii Medici s. å. Vice Provinc. Läkare i Falun s. å. och Ordin. Dito 1808. Tillika StadsPhysicus derst. 1808. Erhöll 1816 Svenska Akademiens mindre pris i Skaldekonsten, med samma betyg, som åtföljer stora priset; samt 1811 tvénne, och 1812 ifven ett dylikt pris. Ledam. af Svenska LäkareSällsk. 1813. Uder ett nitiskt uppfyllande af sin pligt, att hindra kring-spridandet af en i Länet uppkommen smittsam nervfeber angreps han sjelf af densamma och afled d. 7 Mars 1815, saknad som en ganska skicklig Läkare och behaglig umgängesman. Han erhöft 1813 Vaccinations-medaljen i Silver, och hade förut erhållit pennånge-belöning för sitt nit om Vaccinationens befrämjande. Om hans Skaldestycken dömmar Hammaraköld, att de förråda en ganska knapp poetisk kallelse.

Skrifter: Undersättelser, rörande fördelarna af ympning med Skyddskoppor och lättaste sättet att den verkställa. Fahlun 1804. — För-mylär till Vaccinations-Journaler, jemte ytterligare erinringar om det som vid Skyddskoppympningen bör iagtagas. Fahlun 1805. — För-varingsmedlen emot hetsiga smittosamma sjukdomar. Fahlun 1807. 2:dra uppl. 1810. — Tvénne de enklaste sätt att anställa Luftrenn. de Rökningar. Fahlun 1809. — Rapporter till Sundh. Coll. (i utdrag inf. i Sv. Läk. Sällsk. Handl. 2 Band) — Versidena 4 åldran och Julii Cæsars Apotheca, imitationer efter Ovidii 2:ne Metamorphoser. Belönt af Sv. Ak. 1810. (Akad. Handl. ifr. 1796 Del. V.) — Landmanneans Lyckselighet och Landtlofnadens barm, imitationer efter Virgilus och Horatius. Bel. af Sv. Ak. 1811. (T. i Jour-

nal f. Lit. och Theat. 1812. N. 48). — Hercules tolfte Storverk, imitation efter Grekiskan och Latinet; Hercules och Fortuna, Orig. Poem. Bel. 1811. (Tr. ibid. 1812. N. 92—94). — Vishetens Källa. Bel. 1812. (Tr. ibid. 1813. N. 55). — Skaldestycken. Fahlun 1831. — Smärre stycken i Journal f. Lit. och Theatern.

(Källor: Sacklén's Läk. Hist. 2 Band. — Hammarököld Sv. Vitt.)

GRAVE, SEBASTIAN.

Ibland flere andra Nederländare, som af K. Carl den Nionde inkallades till Svenska Bergverkens upphjelpande, befann sig äfven *Christopher Grave*, hvilken slutligen blef Bergmästare vid Hornkulls Silfvergrufvor i Wernmland. Hans Sonson *Bryngel Sebastiansson G.* var Handlande i Philipstad, och gift med *Brita Torstensdotter*. Af dessa föräldrar föddes d. 25 December 1684 *Sebastian Grave*.

Han lade första grunden till sina studier vid Philipstads Skola, flyttades 1698 till Carlstads Gymnasium, och blef Student i Upsala 1703, der han med knappa vilkor fortsatte sina studier. Han hade en särdeles håg för Urmakarekonsten, och förfärdigade under sitt vistande i Upsala flere små ur, med mycken framgång. Hans kärlek för Mechaniken förskaffade honom den berömda Polhems bekantskap, under hvars insecande han ännu mer utvidgade sina kunskaper. År 1712 antogs han till Auscultant i BergsColl., från hvilken tid han gjorde Bergsvetenskapen till sitt hufvudyrke. Han erhöll frihet att några år vistas vid åtskilliga Bergverk i födslobygden, der han ständigt sysselsatte sig med malmstreck och grufvors uppsökande, och nedlade isynnerhet mycket arbete vid Forskebäck's koppargrufvor, dem han lärar drifvit såsom hufvudman för ett Bolag. Han medföljde äfven Domare på ting och förrettningar, hvarunder tanken på en egen Bruksanläggning hos honom väcktes. Hans första ansökan, att få göra en anläggning på den så kallade Hellefors Finmark afslögs dock af BergsCollegium.

Denna motgång afskräckte honom dock icke, och d. 26 Juni 1721 hölls Bergmästare-undersökning vid Krafen i den så kallade Säfs eller Näs Sockens Finmark, rörande en annan af honom uttänkt ny Bruksanläggning, hvartill då redan byggmats-materialierne med BergsCollegii tillstånd, ehuru på G:s eget ansvar för utgången, voro framskaffade. Denna anläggning privilegierades af bemänte Coll. d. 13 Dec. s. å. Kongl. Maj:ts Confirmation härpå utföll 1724. Till detta vågsamma

företag ägde dock G. icke på långt när tillräcklige egne medel, hvarföre han ingick bolag med Handlanden i Göteborg Hans Olsson Ström, hvarefter han under loppet af 15 år för deras gemensamma räkning uppbyggde Gravendals Bruk (1721) med Strömsdals Masugn (1727), samt Fredriksbergs (1729) och Annæfors Bruk (1737) med Ulricsbergs Masugn (1735), hvilkas sammanräknade smide nu utgör 5420 Skeppund. Då dessa verk 1736 delades, behöll Ström de två första, och Grave de 3 sednare.

Långvarig, häftig och kostsam var striden om dessa verkens bestånd med Stora Kopparbergs Bergslag, och med de 16 Finnhemmans äboer, till antalet 52, hvilka då innehade och genom alla slags medel sökte försvara ett område, som redan vid G:s död var befolkadt med 1100 människor, och hvilken strid oagtdadt privilegierne, tvenne särskildta gånger drefs så långt, att Bruksbyggnadernes nedrifning ej utan yttersta bemödande afböjdes. Såväl häraf, som af nödvändigheten att påkosta de nya arbetarnes bosättning, samt af verkens aflägsna läge, och svåra transporter, blef följden att Brukens afkastning icke svarade mot förlagerne och att anläggarnes tillgångar upphörde. Ström hjälptes ur sin förlägenhet af rika släktingar, och genom ett så kalladt Jern-Bref, eller frikallelse från Creditorernes kraf på vissa år, men Grave, understödd af Handelshuset Grill i Stockholm, sträfvade ännu några år till år 1748 då han sjuknade på en resa till Stockholm och afled derstädes d. 14 Mars s. å.

Grill besökte Grave under dess sjukdom, emottog af honom förtroendet om hans ställning, och lofvade honom att hans enka och barn skulle få behålla egendomarne, och efter beqvämlighet afbetala skulden, om G. blott kunde uppgifva en pålitlig man, som ville åtaga sig Brukens drifvande. Detta vilkor uppfylldes genom Polhem, som föreslog sin brorsson Lars Polhammar, hvilken äfven åtog sig detta förtroende. Skulden uppgick efter bouppteckningen till lika belopp med värdet af lösa och fasta egendomen; men Polhammar förvaltade Bruket med sådan klokhet, att han efter 13 år kunde börja lemna utdelning, och efter 16 år eller 1764 kunde öfverlemnna Bruket till sin svärmöder och sina svägrar, skuldfritt och befriadt från alla gamla rättgångar.

G. blef gift 1720 med *Anna Christina Chenon*, född 1713. Död 1769. Dotter af Prosten Dionys. Chenon i Philipstad.

G:s arfvingar, som ännu innehafva dessa verk, firade den

29 Juli 1824 en Minnesfest af verkens första anläggning 100 år förut.

G:s porträtt är stucket i koppar in 8:o af Bergqvist. En af hans döttrar har derunder skrivit dessa verser:

Jag gläds att värda få en Faders värda minne,
Som tjent i redligt nit sin Gud och Fosterland.
Han född af Gallisk stam dock ägde Götiskt sinne,
Fem Bruk bland villaint folk han anlagt med sin hand.
I Slögder var han späll, och hände Malmars värde.
Han delt åt många bröd, och mogna råd beskärde.

Ulrica Grave.

(Källor: Gezelli B. Lex. IV B. — Minne af S. Grave. Westerb.
1822. — Personalierne vid Pr. Vesblads Likfred. 1748. —
Hülphers DalRosa s. 314. — Dens. Wallwikas Åttartal s. 40.)

GREIFF, JOHAN LUDVIG BOGISLAUS von.

G. ledde sitt ursprung från förfäder, som för flere sekler tillbaka gjort sig namnkunnige i Schlesien för mod och tap-
perhet. Från detta land spridde sig ätten på flere orter i
Tyskland och Österrike. En Friherre *Johan Gustaf v. G.*
var 1709 Kejsarlig Öfver-Geheime-Råd. Andre af samma släkt
hade för längre tid tillbaka vistats i Pomern. *Ernst Bogisl.*
v. G. hade först tjent såsom Hofjunkare under siste Pomerske
Hertigen Bogislaus XIII, och sedan landet kom under Svensk
lydno såsom ÖfversteLieuten. vid Fältmarsk. Gr. Rönigsmarecks
reg:te. Han son, *Niclas Johan*, dog såsom ÖfversteLieuten.
vid Pomerske Adelsbanan och efterlemnade tvenne söner, som
voro tjenstgörande vid K. Carl XII:s armé i Tyskland och
medföljde densamma vid dess återkomst till Sverige. Den ene
brödren afled ogift kort efter ankomsten till riket, men den
andre, *Bogislavs Johan*, tjente länge vid Svenska arméen
och dog såsom Major vid Uplands reg:te. Han hade 1717
blifvit naturaliserad Svensk adelsman och 1719 introducerad
på Svenska Riddarhuset. Han var gift med Friherrinnan *Ca-*
tharina Eleonora Fägerskjöld, dotter af Ryttmästaren Frih.
Gustaf F. och Cath. Magdalena Fleming, hvars föräldrar voro
Gouverneuren på Ösel Pehr Hermansson F. till Hannula, Ro,
Boldstad och Gäddeholm och Martha Christersdot. Posse (Fri-
herre Fägerskjöld hade desutom 2:ne barn Martha Charlotta,
g. m. Majoren R. S. O. Crisp. Jernfeltz och Christina Gustavi-
ana, g. m. f) Caplt. Wilh. Jul. von Segerdahl, 2) Öfversten

R. S. O. Friherre Conrad Gust. von Siegroth). Hon ägde hälften af Gäddeholms gård och gods i Ihrstads Socken i Westmanland. Genom henne blef han fader för tvenne söner *Gustaf* och *Fromhold Christer*. Begge hade i yngre åren ingått i krigstjenst. Den sistnämnde var Öfv.-Lieut. vid Adelsbanan och R. S. O., då han utan manliga bröstärvingar afled 1783. Han hade varit gift med *Eva Charlotta Uhr*, och med henne haft en Son, som afled ung. Den äldste Brodern *Gustaf Johan*, f. 1718, död 1787, som bodde på Gillberga gård, Dingtuna Socken i Westmanland, använde mycken omtänka på landthushållningen derstädes. Han var Capitaine, R. S. O., då han i sin bästa ålder tog afsked från krigstjensten. Han hade 1744 ingått giftermål med Fröken *Catharina Lovisa von Poll*. Af detta äktenskap föddes vår *Johan Ludvig Bogislaus* den 30 Jan. 1737.

Han uppfostrades i föräldrarnes hus. Derom yttrar han i några strödda anmärkningar öfver sitt lefnadslopp, följande: "Emru obetydlig mine föräldrars inkomst af en liten egendom kunde vara, hade de all möda ospard för, att uppfostra mig och mipa tvenne Bröder till nyttiga medlemmar i Samhället. Min äldste Bror *Carl Gustaf*^{*)}, som var telf år äldre än jag, hade redan lemnat studierne och var officerare vid R. Lif-Regt:tet till häst, men min yngre Bror *Otto Reinhard*^{**)} och jag sändes 1769 till Upsala Akademi under ledning af en Informator. Vi inkrefvos i Adels-nationen och hade Canzlirådet, Prof. Johan Ihre till Inspector."

Fem år vistades v. G. vid Akademien, under hvilken tid han i synnerhet tog undervisning i de läroämnena, som hörde till krigståndet, och förvärfvade sig en särdeles skicklighet i skit- och ridkonsten. Under lediga stunder var han oftast sysselsatt med jagt, för hvilket yrke han redan då hade fattat en utomordentlig passion. Egentligen hade denna håg följt honom från barndomen. Han omtalar, att hans fader och bröder voro snälle jägare, och att han "aldrig led större märta, än, då i läroåren han hört talas om skogs-gång, som icke tilläts, att deri deltaga, utan måste i stället hålla *Bornelius Nepos* sällskap." Med fadrens tillåtelse fick han ej äga på egen hand förr än han var på fjortonde året, men

*) Öfverste-Lieutenant, född d. 26 Augusti 1745, död på Gillberga d. 18 Jan. 1803.

**) Capitain vid Westmanlands Regt., född 1760, död 1792 på Byland, ogift.

• efter den tiden använde han många stunder på jagt. Ett lyckligt tillfälle var nära, att för alltid betaga honom möjligheten att utöfva denna af honom älskade sysselsättning. Vid anställd jagt nära föräldrarnes hus kunde han med framgång ej aflösa skottet, utan att öfverstiga en stenmur. Derifrån nedramlade en större sten, som så skadade ena benpipan, att henskjerfvor måste derifrån utlagas. Senorne ihopdrogos och kryckor måste en längre tid nyttjas. Läkare fruktade, att patienten redan vore besvärad af ledsvamp, som ansågs obodlig. Han utforskade alla sätt han kunde uppfatta till vinnande af räddning och försökte på eget bevåg en enkel huseur, som inom en veckas tid hade den lyckliga verkan, att han blef fullkomligen återställd till helsan utan att känna minsta oägenhet af denna så vådliga henskada.

Redan under vistandet vid Akademien hade G. ingått i krigstjänst. 1770 erhöll han Secund-Corporals fullmakt vid N. Skånska Cavalleri-Reg:et och tjänstgjorde 1773 vid ett öfningläger nära Westeras, såsom Volontair vid Öfverste-Lieut. Compagnie af K. Lif-Reg:et till häst. Befordrades 1774 till Cornet vid Bohus Läns Dragon-Reg:te, men undfick Konigl. permission, att i Upsala fortsätta sina studier och exercitier. Han förblef alla terminer under lästiden vid Universitetet till hösten 1775, då han ingick i activ tjänstgöring vid Reg:et.

Följ. året, d. 8 Oct. blef han befordrad till Lieutenant vid samma Reg:te i ledigheten efter Frih. Axel Thure Gyllenkrook. Efter nio års tjänstgöring utnämndes han 1783 till Capitaine i arméen, och lemnades strax derefter nådig tillåtelse, att byta Lientenants-beställning och lön vid K. Lif-Regimentet till häst med Frih. Gudmund H. Tilas, men transporterades 1786 till Westmanlands Reg:te. Denna transport synes af den anledning varit önskad, att han derigenom vann tillfälle, att vistas på faderneorten, der han ock ernade kyta äkta förbindelse med en honom värdig maka. Denna förening fullbordades ock 1787. Men han fick ej länge ostörd njuta den husliga glädje han väntat. Snart kallades han till krigets skådeplats.

Då Svenska krigsmakten till Finland öfversändes sommartiden 1788, befalltes äfven Capitaine v. G., att begifva sig dit med en Dragon-esquadron. Efter få månaders vistande vid arméen derstädes, emottog han af Konung Gustaf III ett dyrbart förtroende. Den 12 Aug. nyssnämnde år, samma dag, som den bekanta noten afgått från en del af arméen till Ryksa Kajsarinnan, förekallades han af Konungen med befallning,

att under uppgift om egna angelägenheters vårdande skyndsamt företaga resa till Stockholm med depecher till en mängd dervarande embetsmän. Uppdraget verkställdes till Konungens fullkomliga nöje.

Efter återkomsten till arméen i Finland, tjänstgjorde G. under 1789 och 1790 årens fälttåg, och deltog verksamt i affären vid Rimola. Commenderades sedermera med esquadronen till Pardsackoski och nära fredens avslutande till Valdola och Kieveni, hvarefter han återvände till Sverige. 1792 utnämndes han till Ryttmästare vid K. Lif-Regimentets Dragon-corps, men begärde och erhöll tvenne år derefter 1794 afsked, med tillstånd att såsom Ryttmästare stå kvar vid förenämnde Dragon-Corps. I denna egenskap förblef han till 1801, då hans begäran om afsked från nyssnämnde Regite i nåder bifölls.

Genom afskedstagandet upphörde väl all bestämd tjänstgöring inom militären, men det förtroende man fattat för honom öppnade likväl flera tillfällen för särskild verksamhet inom militäriska banan.

Ännu hade honom icke blifvit lemnadt något offentligt uppdrag i den befattning, för hvilken han ifrån sina yngre år visat så afgjord böjelse. Hans insigter i allt hvad till jägeri och djurfångst hörer och hans deruti samlade mångåriga erfarenhet voro dock icke okände. Han hedrades därför 1803 med Hofjägarmästare-sällnadt; men ännu framföto flera år in-
nan han kom i verklig utöfning af någon sådan publik tjänst. Väl erhöll han 1809 i Jan. Konungens befallning, att ingifva förslag rörande skallgång på Åland; och att hålla sig färdig, att densamma företaga med der befintliga trupper, men dels årstiden, dels Ryksa fientliga armeens framtågande hindrade verkställigheten af denna förrättning. Vid den straxt derpå följande Riksdagen fästade han genom ett till Högl. Ridd. och Adeln inlemnadt betänkande Rikets Ständers uppmärksamhet på de skadliga följderna, som skulle uppkomma af ett i fråga ställt förslag om Skogs-allmänningars och Kronoskogars öfverlåtande till enskildes disposition, samt om jägeri-betjeningens afskaffande. Förslaget blef icke antaget. — Först 1812 uppdrags honom publik tjänstgöring inom Jägeri-staten, då han förordnades att under Öfver-Jägmästaren Bures tjänstledighet förvalta hans embetsbefattning i Stockholms län och erhöll följ. år Konungens nådiga fullmakt på Öfver-Jägmästare-beställningen i Upsala län, hvilken af honom bestriddes till 1816, då han derifrån tog nådigt afsked, sedan han å den ort, der han tjänstgjort, utmärkt sig dels genom vidtagande af förbät-

trade anstalter så väl för Skogshushållningen, som för jagt- och djurfångsten, dels genom noggrannt uppteende öfver Jägeri-betjeningen.

Hofjägmästaren v. G:s offentliga befattning, såsom embetsman, upphörde väl, men dermed afstannade icke hans nit för jagt-yrket. Han gaf det på visst sätt en vidsträcktare omfattning, då han lemnade allmänheten sina tankar derom. I vårt fädernesland äger man god tillgång på afhandlingar i de flesta vetenskaper och konster, men sådant är icke förhållandet hvad angår jagtkunskapen. G. insåg denna brist och ville afhjelpa den. Han författade och utgaf 1821 sina Anteckningar om Jagt och Djurfångst i Sverige, 8:o. Afhandlingen blef så välkommen, att den snart fordrade en ny upplaga. Den utkom i början af 1828 tillökt med ett bihang om Jagt- och Djurfångst i allmänhet, samt med ett register. Denna skrift erhöi i ett offentligt blad *) ett ganska fördelaktigt vitsord. Han hade förut till Kongl. Maj:t ingifvit åtskilliga betänkanden och förslager rörande jagten i riket. Han riktade äfven våra dagblad med anmärkningar derom. Man läste i ett af dem 1828 (Journalen N:o 99) en af honom författad Jemförelse emellan fångning af rofdjur i varg-gropar och genom Skallgång. Kort före sin sista sjukdom, ingaf han d. 12 Dec. s. å. hos Högl. Ridd. och Adeln ett Memorial, hvaruti han i följd af den obegränsade jägerifriheten yrkade bevillnings-afgift af dem, som idka jagt.

Men detta var icke det enda sätt, hvarigenom G:s namn hos allmänheten blef känt och fästade regeringens belönande uppmärksamhet. Efter afskedstagandet från Ryttmästarebeställningen, anförtröddes honom likväl åtskilliga militärförordningar. År 1800 bestridde han Adjutants-tjenst hos f. d. Kon. Gustaf Adolf vid ett stort läger nära Strömsholm. Ännu viktigare uppdrag hade han 1809, då han vid bevakningen af f. d. Konungen och den Kongl. Familjen, så på Drottningholm som på Gripsholm förvaltade Öfver-Adjutants-tjenst, ett uppdrag, som föranleddes af den nära del han kom att taga i den viktiga tilldragelse, som timade å Siockholms slott d. 13 Mars s. å., och som utgjorde hufvud-epochen i hans lefnad.

Om hans åtgärd vid detta tillfälle yttrades efter hans död i ett dagblad (Granskaren d. 30 Dec. 1828) följande anmärkningar af någon den afidnes vän, som sedan han nämnt nä-

*) Journalen N:o 100 för den 30 April 1828.

gra drag af hans förtjenster, såsom jägare och enskild medborgare, fortfar: "Ödet hade åt hans namn förvarat en större egen slags ryktbarhet, som han själf aldrig eftersträfvat och hvaröfver han aldrig på minsta sätt visade sig stolt eller fåfäng. När man besinnar hvad Sverige nu är och hvilket o-stördt lugn det njutit alltsedan den lika lyckligt, som fredligt aflupna regements-förändringen: om man föreställer sig hurudant tillståndet kunnat blifvit, om den till yttersta retade enväldsherrskaren återvunnit en frihet, hvartill han hade blott några steg ogjorda —, så torde det otvunget erkännas, att både hufvudstaden och hela fäderneslandet stå i stor förbindelse hos den man, hvilken ledd af ögonblickets ingifvelse, som fosterlandskänslan väckte, med lika rask, som lugn beslutsamhet ensam bestämde utgången af händelserna d. 13 Mars 1809. Hans handling den dagen står, så vidt vi kunna erinra oss, ensam i historien, och skall äfven af historien sorgfälligt upptecknas." Sjelf läser v. G. lemnat åt efterverlden om förenämnde märkvärdiga dag alla de uppgifter, som han känt, och äfven antecknat hvad han själf tillgjort *). Af offentliga handlingar **) är dock bekant, att ensamt han hindrade f. d. Konungens flykt, — äfvensom att om detta hinder ej mött, en våldig blodsutgjutelse varit oundviklig — och Rikets upphjelpande från hotande undergång högst osäkert. — Hvad man ock med visshet känner, är, att v. G. vid sin ankomst förenämnde dag till Kongl. Slottet var alldeles okunnig om det, som var ernadt, att der verkställas. Han hade icke ingått med någon derom i rådplägnung eller i utförandet deltagit ***), förr än han af egen rådighet oanmanad och såsom

*) Hans egenhändiga anteckningar förvaras i ett skrin eller kista i Bankens hvalf; nycklarna äro i en förseglad ask, inlemnade i Consist. Acad. i Upsala Archiv, med påskrift att dessa nycklar ej få begagnas förrän d. 13 Mars 1859.

**) Inemot tvenne år sedan v. G. afidit, hafva i Stockholm 1830 utkommit Handl. rör. Sveriges äldre, nyare och nyaste Historia, der Del. III. sid. 106 följ. upptages Hofjägm. von Greiffs berättelse om sin befattning vid K. Gustaf Adolfs arresterande vid Regements-förändringen d. 13 Mars 1809, daterad Gripsholm d. 30 Mars sistn. år. — Hvarifrån utgifvarna hämtat den, är obekant. Den är kortare och mindre fullständig, än hvad v. G. sedermera om händelsen författat.

***) Hans minne är man skyldig den rättvisa, att frikänna honom från den ogrundade framställning om denna händelse, som förekommer

Åberopade författare yttrat: ledd af en ögonblickets ingäfvelse, vidtog förenämnde vågsamma men kraftfulla utväg till fader-

i en både på Fransyska och Svenska språken utkommen afhandling (Historiska Erinringar af Öfverste Gustafsson, Örebro 1829 8:o), hvarest sid. 48 anföres, att den officeren, som på borggården hindrade f. d. Konungen, att från Slottet komma till högvakten, varit ibland en antal af sammansvurna. Detta ägde alldeles icke rum. Mera enligt med förhållandet är den teckning af dagens händelser, hvilken är bilagd John Broms i Svensk öfversättning utkomna skrift: Svenska Hofvet under Konungarne Gustaf III och Gustaf IV Adolph. Örebro 1829 8:o. "En Hoffjägärmästare, säger han, vid namn Greiff, var den förste, som nedkom på borggården, der han såg Konungen skynda till den enda post, som var lemnad öppen. När G. hade kommit så nära, att han kunde nås med värjan, gjorde Konungen mot honom ett häftigt utfall, men med så osäker hand, att klingan gick genom G:s rockarm och sårade honom endast lindrigt." — G. drog icke vid detta tillfälle sin egen värja, men hindrade den flyende, att komma till högvakten, och återförde honom till norra hvalfvet, hvarest han kom.

Uti en 1836 i Svensk öfversättning utkommen afhandling: Den Trettonde Mars eller de viktigaste tilldragelser vid Revolutionen år 1809 af Öfverste Gustafsson, heter det sid. 29 sedan Förf. omnämnt, att f. d. Konungen hade den föresats, att gå öfver inre borggården till vestra hvalfvet, utanför hvilket högvakten stod: "Men Försynen, hvars beslut ofta äro ogenomträngliga, ville annorlunda. Tvänne af de sammansvurna ställde i detta ögonblick sina kringjagande steg mot norra porten, just då Konungen anlände dit; den ene af dem var en gammal officer, en stark, raak man, vid namn Greiff, med Majorsgrad, placerad vid Jägeri-staten; den andre deremot en ung man, som var anställd vid Civil-staten. Den sednare tog flykten, då han såg Konungen med värjan i handen skynda mot officeren, för att tränga den genom hans kropp; men han undvek stöten och blef endast lät sårad i venstra armen, och då värjan fastnade i armen på hans öfverrock, begagnade han sig af denna omständighet, för att gripa Konungen och med alla krafter hålla honom. Konungen utmattad, trött och andlös, kunde icke göra sig fri. En af Slottets vedbärare kom oförmodadt till och sade: "hvad vill du göra Konungen?" Officeraren svarade då med mycket lugn: "jag vill icke göra Konungen något ondt." Konungen, som förlorat målet, kunde icke yttra ett enda ord, och vedbäraren, högt bestört öfver hvad han hade sett, räddade sig med flykten, då de andre sammansvurna kommo fram, för att bemäktiga sig Konungen." Att f. d. Konungen fallit på den tanken, att G. varit ibland de-

neslandets räddning. Lika säkert är ock, att hans allvarliga föresats var, att om den olycklige Konungens lif varit underkastadt någon fara, hvartill dock ej minsta anledning visade sig, med uppoffring af sitt eget, lemna allt det försvar, som stått i hans makt. Hans beslutsamhet och varsamma rådighet vid detta tillfälle beredde honom både besvär och ansvar. Han anbefalltes, att vid resan till Drottningholm samma afton köra f. d. Konungens vagn, och sedermera såsom redan är nämnt, att bevaka hans person till dess Kongl. Familjen transporterades till Carlskrona. Huru hans förhållande varit under sjelfva händelsen och i dagliga umgänget under bevakningen, kan bedömmas deraf, att f. d. Konungen alla dagar inlät sig med honom i förtroliga och någongång i muntra samtal, så väl angående den då nyss förflutne 13 Mars, som rörande de tilldragelser, hvilka straxt före och efter denna epoch timat. När fråga blef om flyttningen till Gripsholm sjövägen, öfverdrogs åt v. G. försöket af isens beskaffenhet. På hans ansvar och efter hans ledning företogs också transporten dit, som inom 6 timmar verkställdes. Han förblef der de månader f. d. Kgl. Familjen behodde dervarande Kgl. Slottet *).

Under tiden fästades allmänna uppmärksamheten å v. G. och de män, som i denna farans stund utmärkte sig. Man var ock betänkt på belöningar. Om de för honom icke blefvo

ras antal, som öfverenskommit, att hindra honom ifrån utförandet af hans operations-planer, eller såsom Förf. kallar dem, ibland de sammansvurne, synes icke vara underligt, då han icke kände eller kunde känna förhållandet, men att v. G. hvarken deltagit i något beslut här-om, eller kände, hvad som åsyftades, är i det föregående visadt. Att Förf:s här ofvanföre intagne yttrande: att Konungen med värjan i handen skyndade mot v. G. för att tränga den genom hans kropp, bestyrker, att hvad denne för ögonblicket vidtog, var sjelfförvar. I nämnde afhandling om den 13 Mars förekommer icke något vidare, om v. G., utom några ord sid. 34, hvarest omtalas, att sedan "Konungen samma afton ankommit till Drottningholm och lagt sig att hvila, satte sig två officerare på stolar framför kaketugnen. Den ene, säges det, var Major Greiff, som Konungen hade sårat."

*) Att jag (så lyda v. G:s egna ord) fråste Konungens lif, är min öfvertygelse, och att jag i anseende till honom handlat alldeles rätt, derom har jag ett högtidligt yttrande af hans egen mun, enär han, i det han presenterade mig för Drottningen, tillade, att han trodde, att jag gjort honom mera godt än ondt.

synnerligen stora, blefvo de dock tillfredsställande, då de lemnades så väl af Konung, som af folket. Af Kongl. Maj:ts emottog han d. 3 Juni 1809 Rgl. Svärds-Orden. Det Riksstånd, hvaraf han sjelf var Ledamot, väckte icke endast fråga om hans offentliga belönande, utan ock vidtog beslut, i hvad på dess enskilda åtgärd kunde ankomma, för att ådagalägga Ståndets aktning och erkänsla. Det lemnade förmånsrätt till ett större Stipendium för hans manliga efterkommande, samt insatte utom den vanliga omgången hans då lefvande tvenne döttrar till Stifts-fröknar vid Vadstena adliga Jungfru-Stift med rättighet, att genast njuta sin pension. Rikets församlade Ständer anhöllo hos Konungen, att v. G. måtte i nåder ihågkommas med något vedermåle af Kongl. Maj:ts nåd. Genom Resolution d. 15 Juni 1810 tilldelades honom också 600 Rdr, räknade ifrån årets början. Under Riksdagen i Örebro s. å valdes han till Elector, och tog verksam del i det då anställda Thronföljare-val. Af denna anledning gjorde han ock denna tid täta resor emellan Riksdagsorten och hufvudstaden.

Under kriget mot Norrige erhöll han, enligt Kongl. befallning, Fältmarskalken Grefve v. Essens uppdrag af den 14 April 1814 "att så framt hans göromål såsom Öfverjägmästare ej fordrade hans närvaro i Upland, önskade Hans Excellence, att han ofördröjligen inställde sig vid Armeen för att hos Fältmarskalken göra tjenst i egenskap af Öfver-Adjutant." Kallelsen emottogs med så mycken större tillfredsställelse, som han kom att strida vid sidan af en man, hvilken v. G. i sina anteckningar kallar "sin gamle bepröfvade och högaktade Gynare och Vän." Snart erböds v. G. tillfälle, att ådagalägga hvad utmärkt tjenst han genom sina insigter, sin både rådighet och verksamhet kunde göra reserv-armeen. Det var af vikt om den kunde hastigt öfverstiga gränsen å en bestämd punkt. Men väg fanns icke. Marken var så oländig, att cavalleriet dels vadat, dels afsuttit, för att leda hästarne. Inom 16 timmar hade v. G. föranstaltat uppgörandet af en väg, hvarå kanoner och tross kunde transporterats. Armeen fortsatte utan svårighet öfversfarten. — Med nådigt välbehag hade så väl H. M. Konungen, som H. R. H. Kronprinsen upptagit detta prof af v. G:s verksamhet och nit. Han erhöi d. 23 följ. Aug. Öfverste namn, heder och värdigdet, och hedrades några månader derefter med det utmärkta förtroende af H. R. H., att till sin Konung framföra tidningen om en ny krona, som väntade honom. Denna underrättelse var väl icke oförmodad, men den kunde dock icke annat än vara för den äldrige

Konungen högst tillfredsställande och budbäraren ganska välkommen.

I Mars nästfölj. år förordnade H. Maj:t, att Hofjägmästar v. G. ägde upplära en oafkortad årlig gratification af 600 R. utan verkän till någon minskning uti de förmåner, han förut innehade." Redan 1812 hade H. R. H. Kronprinsen försäkrat honom om årlig pension af egna medel till lika belopp, som sistnämnda summa. Det var först genom dessa belöningar han såg sig i stånd, att i afsende på sin utkomst tillbringa en mera sorgfri lefnad efter denna tid, än förut *). Ännu engång före hans lefnads-afton blef han af Kongl. nåd ihågkommen, då han d. 11 Maj 1826 erhöll Förste Hofjägästare-namn, heder och värdighet.

Vid trettio års ålder **) hade v. G. ingått äktenskap med Brukepatronen *Zacharias Pomps* dotter, *Maria Margaretha* ***). Flera lyckliga år tillbragte han med sin värdiga maka, dels på Gillberga dels på Åbylund, hvaraf han efter svärfaderns fränfalle 1791 blef ägare och sist på Finsta (i Roslagen), som han flere år innehade under arrende. Hon dog i Stockholm 1806, och efterföljdes snart af en tjugearig dotter. Tvenne andra barn hade i sin späda ungdom bortgått före modren. Ännu ägde dock fadren qvar tvenne barn, en Son †) och en Dotter ††). För sonen öppnades, sedan han hemma

*) Ibland sina anteckningar har han anmärkt, att de högsta lönebelopp han vid sina publika tjenester årligen njutit, kunde ej beräknas högre, än till 300 Rdr Banco.

**) 1787 d. 26 Juni på Åbylund i Vestmanland, Romfertuna Socken.

***) Född 1766. Fadren Brukspatr. Zacharias Pomp var född i Fahlun d. 13 Febr. 1725. Han bodde på Åbylund (som han 1775 köpt af Major C. Sparfvenfelt). Afled derstädes 1791. Gift 1) med *Anna M. Fernsten*, född 1728, † 1767; 2) med *Beata Lovisa Pistolskjöld*, född 1750.

†) *Carl Sigismund Fromholt*. För närvarande Capitaine i Konungens General-Stab. Född 1793, gift 1825 med *Lovisa Petronella Faxé*, dotter af Biskopen m. m. Dr Villh. Faxé och Agneta Sophia Lindman. Har med henne tvenne söner.

††) *Marie Louise*, född 1789, gift 1824 med f. d. Guvernements-Secréteraren, sedermera till Columbien flyttade Hr *Carl Ulrik von Hauswoltz*, född 1791.

inhämtat de första elementar-studierna, tillträdde till Krigs-Akademien vid Carlberg, och dottren emottogs under moderlig vård af den afledne fruns mångåriga och lifliga vän, Enkefru Hauswolff i Stockholm. Den äldrige fadren var lemnad ensam åt saknaden — och sina embets-görömmål. Den tid dessa icke upptog, egnade han åt jagt, åt landbruk och sällskapslifvets nöjen.

Smaksen för det förstnämnde af dessa nöjen bibehöll han ända till sin sednaste ålder. Ofta tillbragte han på jagt flera dagar å rad, i hvilka han ej sällan nådde i förlägenhet om lifsuppehälle och någonsång (t. ex. vid vargjagt) i lifsfara.

I landtbruket var v. G. en reformator, ja revolutionär. Han uppförde, så långt tillgångarne medgäfro, nya och bestämmande byggnader (vid Åbylund), anställde nya försök, uppfann nya modeller och gjorde nya redskaper, under det han oupphörligt ilade från den ena metoden till den andra. Följden deraf blef, att på hans åkrar växte den sämsta säd i hela nejden, hans dragare voro vanligen resne, och till och med hans hästar vanligen defecte på en eller annan fot. Föröfrigt täljde, smidde han med egen hand och var behändig i allt som till mekaniken hörde. Jemväl för det vackra hade han mycket sinne, och då han bodde i nejden af Upsala, biträdde han alltid Landshöfding Fock, vid kungliga och andra större fester, att rita desseiner till äreportar, ornera, decorera o. s. v. Sedan 1796 var han Ledamot af R. Patriotiska Sällskapet.

I sällskaper var v. G. en alltid välkommen gäst. Han var full af infall, skämt och roliga historier, och hans munterhet alltid outtömlig. Han älskade sång och musik, och spelade sjelf violin temligen väl. Jemte sin kärlek för jagt, ägde han ännu en hufvudpassion, hvilken vi icke kunna förtiga, då vår berättelse icke är ett äreminne utan en sannfärdig biographi. Han spelade gerna och högt allihanda hazard-spel, och var deruti vanligen lyckligare, än i sina åkerbruks-företag. När pennningar felade, lät han spänna före, reste till Stockholm, uppehöll sig der ett par dygn oupphörligt på spelhusen och återkom vanligen med fylld cassa. I mat och dryck åter var v. G. ganska måttlig: vin och punsch smakade han kanske högst ett par gånger om året.

Han hade en stark kroppshyggnad, och bibehöll ock intill sista året af sin lefnad, jemn och stadgad helsa. Hans utseende var manligt med starka ansigtsdrag, allvarsamt och värdigt, som dock snart under samtalet antog det muntra lynnets vänliga uttryck. Sedan han flyttat från Finsta, tillbragte han

sina sista år först på Svartsjö, sedan på Fredrikslund, i nejden af Upsala, hvars vid landsvägen belägna lund han uppfyllde med trädbilder af björnar, vargar, hjortar och andra djur. Sällast voro för honom de stunder, då han mottog bref från sina barn, som vistades långt i det inre af Republiken Columbia. Dettren hade 1824 och sonen följ. året, straxt efter deras ingångna äktenskaps-förbindelser, begifvit sig till dessa aflägsna världstrakter*). Den grånade fadren längtade efter de älskades återkomst till fäderneslandet, utan att dock hoppas, att kunna upplefva en så glad dag. Den inträffade icke heller under hans lifstid. Sista månaderna af året 1828 hade han flere gånger känt åtkäfliga sjukdomskrämpor, som dock genom läkemedel öfvervunnos eller åtminstone minskades. Han infann sig vid Riksdagen, som börjades i Nov. månad sistnämnde år, och deltog så väl i de dertill hörande göromål, som i den särskilda befattning, hvilken af Landtmarskalken Gr. De Geer honom blifvit anförtrodd, och som han äfven under 1823 års Riksdag bestridt — den, att hafva inseende öfver ekonomiska detaljen i det för Ridd. och Adelsn conversation bestämde hus. Han fortfor dermed till medlet af Dec., då han åter insjuknade, hvarefter han stilla afled julaftonen 1828 och blef begravnen i Ladugårdshands-kyrkan. Liket beledsagades dit af flere Rikets högre embetsmän och många af den afidnes ibland Riksstånden närvarande vänner.

(Käflor: Särskilda Meddelanden).

GRILL, CLAES och dess Förfäder.

Stamfadern var *Anders Grill*, en ansedd Borgare i Augsburg, hvilken 1571 erhöll adelskap, hvarå sköldbrefvet ännu läser finnas qvar i Grillska släkten. Dennes sonbarn flyttade allesammans till Holland. En af dem,

I. ANTON GRILL, begaf sig i K. Gustaf II Adolfs tid till Sverige, och blef efter Konungens död, såsom väl öfvad i proberkonsten, utnämnd till Riks-Guardien, med rättighet, att, på sätt som han förut gjort i Holland, tillika förfärdiga och sälja allehanda guld- och silfver-arbeten, samt idka utrikes handel. Hans son,

*) Hr *Hauswölff* bor egentligen i Popagnan (men vistas för närvarande i Sverige) och Capit. *von Greiff* i Rio Negro. Deras fruar, Marie L. v. Greiff och Lovisa P. Faxé, äro förmodligen de första Svenska fruntimmer, som varit bosatte i Columbien.

II. ANTON GRILL d. y. efterträdde sin fader så i dess embete som i dess enskilda rörelse, samt var dessutom förste förläggaren af Söderforss ankarbruk, hvilket sedan tillhört Grillska huset. Han ägde 7 barn, och efterlemnade åt hvardera en förmögenhet af 25,000 Rdr specie. En af dessa var

III. ABRAHAM GRILL, Grosshandlare i Stockholm. Han försträckte ofta Kronan stora summor, samt sålde, med en uppföring af 390,000 d:lr k:mt, till nedsatt pris åt nödlidande husfäder spannmål, då bristen på bröd var så stor, att den förtviflade menigheten endast genom militär-styrka kunde hindras från våldsamheters begående, hvarföre han äfven af R. Carl XII blef betackad, då han jemte flera Deputerade från Stockholm uppvaktade honom i Lund. Han gaf äfven första anledningen till stiftandet af Stockholms Borgerskaps Enkehus och anslog dertill betydliga summor, hvarföre också i dess stadgar är föreskrifvet att alltid en Grill skall vara medlem af Directionen. Denne Patriot dog 1723. Han var gift 1. med *Helena Wittmarck*. Barn: *Claes* (se nedanf.) samt *Anton* (tvilling med den förre) och *Johan*, hvilka båda trädde i bolag och nedsatte sig i Amsterdam; *Abraham*, bosatt i Gåtheborg, Directeur vid Svenska Ostind. Compagniet, gift med *Anna Maria Petersen*, var så välgörande, att han dog mindre förmögen; samt dottern *Anna Maria*, gift med Brukspatron Ant. H. Gemnich; — 2. med *Joh. Cath. Grön*, barlös; — 3. med *Cath. Roselia*. Barn: *Johan Abraham* (se nedanf.) gift med *Chr. Elis. Fischer*; *Carl Anders*, dog ogift.

IV. CLAES GRILL, f. 1708, inträdde redan vid 17:de året på sin faders contor, som dref redan då en betydlig rörelse. I sitt yrke väl erfaren reste han 1732 ut till Holland, och uppehöll sig mestadels hos sina släktingar i Amsterdam. Efter faderns död, 1725, hade han ingått bolag med sin farbroder, *Carl*, men sedan denne 1736 aflidit, förestod han ensam Contoret i tio år eller till år 1747, då han till bolagsman upptog sin yngste broder, *Johan Abraham*. Grillska huset stod denna tid, ut- och inrikes, i det högsta anseende; det ägde de tre stora bruken Söderforss, Österby och Iggesund; det var deltagare i den stora segelduks- och linne-fabriken samt Glasbruket i Stockholm: det byggde på sitt varf en mängd fartyg, äfven för utrikes räkning samt var reddare för en myckenhet andra; Kronan, R. Hofvet och främmande Sändebud begagnade sig företrädesvis af dess vaxlar och erhöilo ofta derifrån förskotter. Vid varfvet, vid redderierna, vid sina bruk och sin handelsrörelse sysselsatte det vid pass 4000 personer.

År 1753 blef G. vald till Directör vid Ostind. Compagniet, och kort derefter honom jemte de öfrige Directörerne tillagd lika rang med Råden i de Kongl. Collegierna. Från 1748 till 1756 var han Borgarståndets Fullmäktig i Riks. St. Bank; äfven var han Led. i R. Försäkrings-Öfverrätten, en af Borgerskapets 48 Äldste, samt sedan 1756 Directör af dess Enkehus, hvars bästa han genom åtskilliga gåfvor och förskotter befordrade. Vid K. Vet. Akad:s stiftelse blef han en af dess ledamöter, deltog såsom Deputerad i dess förvaltning, samt försköt 1748, då han var dess Präses, penningar utan ränta till Observatorii byggnad. Vid 1753, då byggnaden var färdig, utgjorde Akademiens skuld till honom 80,693 dlr km:t, eller 4,483 Rdr sp., hvilka först efter 11 år successive till honom återbetaltes. Vid detta tillfälle, eller 1759, lät Akademien öfver honom slå en medalj *). Äfven till Danviks Hospital skänkte han en betydlig summa, och emot enskilde visade han ofta välgörande deltagande. Vid en viss brydsam conjunctur frälste han medelst förskott af en ansenlig summa Rikets och Bankens credit utrikes **), hvarföre han d. 7 Dec. 1747 blef uppkallad i Sekreta Utskottet och derföre af Landtmarskalken, å Ständernas vägnar, högeligen betackad. Men vid 1763 års riksdag, då en sträng räfst emot Vexel-Contoren anställdes, blef huset Grill, i anledning af en utaf detsamma i förening med Plomgren företagen åtgärd, att ur Banken uttaga 5039 Skppd koppar, hvarföre silfver införskrifs och silfvermynt slogs, hvilken operation blef så dyr, att hvar Rdr sp. kostade 9 dlr 51 $\frac{1}{8}$ öre km:t, jemte de öfriga Vexel-contorens deltagare, anlagadt inför Ständerna och dömdt till dryg skadeersättning, hvilken likväl vid nästa riksdag blef dem återburen. Detta hann likväl G. icke upplefva, ty han dog redan d. 5 Nov. 1767; dock hade han, sedan en reaction i tänkesätten börjat inträffa, några månader förut, eller d. 5 Juni, blifvit hugnad med Nordstjernan. Sin olycka bar G. med stort lugn, yttran-

*) Då denna skådepenning blef tillsänd R.R. Grefve Tessin, yttrade han: "Cette petite medaille est le moindre des monumens dûs à la mémoire du meilleur et du plus vertueux, et par consequence du plus noble de nos citoyens. Il en a bien plus saillant dans les coeurs et la sensation de tous les gens de bien."

**) Då nemligen Bankens sedlar utrikes förlorat credit och alla skyndade att bortsälja dem mot nedsatt värde, lät Grill uppköpa dem utan afslag, hvarigenom de snart återtog sitt värde.

de: "Jag har alltid haft orsak att vörda Guds försyn och välsignelse öfver mig och mitt hus. Om han unnar mig lif och helse, så får jag arbeta på ny räkning."

Gift 1737 med *Anna Maria*, dotter af dess farbroder och förste Bolagsman *Carl Grill*. Barn: *Adolph Ulrik* (se nedanf.), och *Anna Johanna* född 1745.

Skrift: Tal vid Præs. nedl. i K. Vet. Akad. 1748: Om Sjöfartens nytta.

(Källor: Krygers Åm-Tal i K. Vet. Akad. 1768. — And. Norbergs d:o i *Utile Dulci* 1774. — *Gezelii Biogr. Lex.* — *Rosenhanes Anteckn.* — *Skandia*, V. sid. 109).

a. *Grill, Adolph Ulrik*, son af den föregående, född d. 19 Mars 1752, K. Vet. Akad. Medlem 1793, äfven Led. af Musik. Akad., död barnlös d. 1 Oct. 1797. Gift med sin cousin *Anna Joh. Grill*. Bodde efter sin faders död på Söderfors, hvilket han utvidgade, förbättrade, samt prydde med en engelsk park och en vacker stenkyrka. Ehuru han icke erhållit någon lärd bildning, anlade han dock, biträdd af Assessorn, Dr. Lindroth, en naturalie-samling, som vid hans död bestod af 100 Däggdjur, 600 Fåglar, 30 Fiskar, 700 Snäckor utom ett stort antall koraller och petrificater. Också hade han en betydlig samling af kopparstick. Fiskarten *Syngnatus Grillii* blef efter honom uppkallad.

Skrift: Tal vid Præs. nedl. i K. Vet. Akad. 1795: Om naturafsamlingen på Söderfors.

(Källor: A. G. Silfverstolpes Åm-Tal i Vet. Akad. 1799. — *Rosenhanes Anteckningar*).

V. JOHAN ABRAHAM GRILL, broder till och bolagsman med N:o III, f. 1719. Grosshandlare i Stockholm 1747. Brukspatron. Fullmäktig i Jern-Contoret 1763—67. Led. af Sjöförsäkrings-Öfverrätten 1767. Directör vid Enkehuset 177. Directör vid Ostindiska Compagn. 1770. R. W. O. 1772. Led. af K. Vet. Akad. 1775. Directör vid General-Discont-Compagniet s. å. Led. af Tull-Arrende-Societ. 1776—78. Led. af Patr. Sällsk. 1779; af Musik. Akad. 17. Directör i General-Discont-Contoret 1787. Banco-Revisor 1793. C. W. O. 1796. Död 16 Mars 1799.

Skrifter: Tal vid inträdet i K. Vet. Akad. 1773; — d:o vid Præs. nedl. 1774. — 6 Rön i K. Vet. Akad. Handl. och i Ekon. Handl.

(Källor: *Rosenhanes Anteckn.* — Särskilda uppgifter).

GRIM, HERRMAN NIKLAS.

Var född 1641 i Wisby, der fadren, *Nils G.*, som varit K. Gustaf II Adolphi Hoffälskär, hade nedsatt sig. Sonen, af fadren inöfvad i Chirurgien, reste först till Köpenhamn, der han blef antagen till O. Borrichii amanuens, och sedan till Holland, der han undergick examen i Medicin och Chirurgien; han var äfven promoverad Med. Dr., ehuru ovisst hvar. År 1661 reste han derifrån såsom skeppsfälskär till Nova Zemlia, och efter återkomsten bestred han en dylik tjänst under kriget mot England. Sedan år 1666 var han Pest-medicus i Holland; derifrån begaf han sig till Indien, der han uppehöll sig i 8 år, dels såsom Bergmästare i guldgrufvorna på Sumatra, dels såsom Sjukhusläkare i Batavia. Efter återkomsten praktiserade han en kort tid i Holland; men 1680 lät han inskrifva sig bland Läkarna i Nürnberg, hvarest han 1682 å nyo utreste till Ostindien. Följ. år återfinne vi denne ostadige man såsom Provincial-medicus i Södermanland; 1683 blef han Grefvens af Ostfriesland Lifmedicus, och några år derefter nämnes han såsom Garnisons-medicus i Tönningen. Omsider förfogade han sig hem till Gottland, men triffdes der icke längre än 5 år, då han for till Stockholm, hvarest han praktiserade, och blef 1706 Led. af K. Collegium Medicum, till hvilket han också skänkte sina Indiska samlingar. 1710 förordnad till Pest-medicus, afled han följ. år af samma sjukdom. Hans conterfej finnes i K. Sundhets-Collegium.

Skrifter: Compendium Medico-chymicum. Bataviae 1679; ed. 2:da Augsb. 1684. — Laboratorium Ceylonicum seu Thesaurus Ceylonæ. Utgifven först i Batavia 1677 på holländska; sedan öfversatt af D:t Barth. Pielot på latin och tryckt 1679 i Amsterdam 12:o. — I Acta Hafniens. 1674: De arbore Cinnamomi. — I Acta Acad. Natur. Curios.: Åuskilliga naturhistoriska upplysningar.

(Källor: Robergs Tal vid Promot. 17.. — Bergü Tal. — Sacklén's Läk. Hist.).

GRIP, BIRGE NILSSON. — GRIP, MAURITZ.

1. GRIP, BIRGE NILSSON.

Denna numera utlocknade släkt var en af de äldsta i fosterlandet. En af de namnkunnigaste af densamma var *Bengt Algotsson G.*, Hertig till Skåne och SöderHalland, fick Finland 1353, och blef landsflyktig 1357. — *Birge Nilsson G.* var son af *Nils Boson* och dess fru *Anna Trolle*. Var re-

dan 1527 Riks-Råd, i hvilken egenskap han underskref Riksdagsbeslutet (Handl. rör. Skand. Hist. Del. 1). Vid K. Gustaf I:s kröning 1528 blef han slagen till Riddare, och sedan förordnad till Ståthållare på Elfsborg. År 1529 afsändes han till Lübeck, för att med dess invånare underhandla om en dem i Sverige förunnad handelsfrihet. Blef 1531 Ståthållare öfver Småland; s. å. jemte Lars Sparre, Gustaf Stenbock och en stor suite hofmän och damer afsänd till Tyskland, för att emottaga Konungens utkorade gemål, prinsessan Catharina. År 1537 affärdades han jemte trenne andra Riks. Råd till Köpenhamn, för att å K. Gustafs vägnar och i K. Christians öfvervaro svara Grefve Erik af Hoja på det tilltal, som denne, å sin broders, jemte Lübeckarnes vägnar, förmente sig vara befogad att anställa emot Svenska Konungen. År 1536 blef G. Ståthållare på Viborg, vid K. Eriks kröning 1561 Friherre, dock utan Län, skref sig till Winäs, samt slutligen 1566 Krigs-Öfverste, då han gjorde ett infall i Halland, som af honom hårdt sköflades och brändes. Dog 1571. Gift med *Brita Brahe*, dotter af Riks-Rådet Joach. Brahe med Marg. Wase, K. Gustaf I:s syster.

2. GRIP, MAURITZ.

Hans son, Frih. till Winäs och Ternö, vardt ock Riks-Råd. Såsom tillika Krigs-Öfverste, gjorde han ett tåg mot Stora Nowgorod, utan att ens träffa någon fiende; men som kölden var ganska skarp och mycken snö hade fallit, ihjälfrös eller förderfvades en stor del af krigshären, hvaröfver K. Johan blef mycket uppbragt. G. förklarade sig med häftighet och begärde afsked. Konungen, som icke ville förlora honom, sökte nu tillfredsställa honom och försäkrade honom om sin ynnest. G. dog dock kort derefter 1592. Gift med *Edela Stensdotter Lejonhufvud*. Efterlemnade ingen son, hvarföre denna gamla ått med honom utdog, men dottren *Sidonia f.* på Winäs 1585, † 1632, blef gift med Gr. Joh. Cas. Lejonhufvud. Angående rättigheten att föra namnet Grip uppstod sedermera en långvarig tvist. *Christopher Anders Stråle* hade nemligen 1562 af K. Erik fått rättighet att i sitt vapen insätta en flygande Grip, i följd hvaraf barnen kallade sig *Grip*. Under detta namn blef också sonen, *Anders*, Assessor i Svea Hofrätt, introducerad 1625, men detta namn gjordes honom stridigt af nyssnämnde Gr. Lejonhufvud vid 1634 års riksdag. Derom lär dock intet beslut blifvit fattadt, utan

fortfor äfven sonen *Christopher*, Häradsh. i Marks härad, att så kalla sig, ända till dess ny invändning emot detta missbruk vid 1644 års Riksdag gjordes af Svante Svantesson Banér, hvars moder var Friherrinnan Ebba Grip. Frågan öfverlemnades till Regeringen. Dr. Christina afgjorde saken så, att ett gyllene hufvud skulle sättas på Gripén, och Christopher Andersson och hans ättmän dädanefter kalla sig Gyllengrip. (Handl. r. Skand. Hist. Del. I. sid. 118.)

(Källor: Girs, K. Johan III:s Krön. — Stjernmans Register till samma Krön. — Gezelii Biogr. Lex.)

GRIPENHJELM, EDMUND. — GRIPENHJELM, NILS.
— GRIPENHJELM, CARL.

1. GRIPENHJELM, EDMUND.

Föddes 1622 i Sköfde, der fadren *Nicolaus Edmundi*, var Rector Scholæ, sedan Prost och Kyrkoherde i Rappestad. Modren, *Marg. Figrelia*, hvars fader var Kyrkoh. i Landeryd, härstammade från en ansedd Östgöthaslågt. (Hennes broder, *Bengt*, dog 1681 som Domprost i Linköping; en annan af samma slågt, *Daniel*, adlades 1645 under namn af *Leyonstjerna* och blef Burggreve i Norrköping; en tredje, *Nils*, adlades 1682 såsom ÖfverInspector öfver Saltsjuderierne och var ganska rik). Af denna anledning upptog utan tvifvel Sonen modernens namnet, *Figrelius*, och skickades till Linköping att studera. Han blef 1640 Student i Upsala, och fick sedan såsom Informator för Gust. Carlson Banér 1643—50 tillfälle att en tid studera i Dorpt, och sedan med denne göra en resa genom de fleste Europas länder.

Hemkommen vann han inträde i Erkebiskop Lenzi hus. Denna Prelat hade en dotter, *Barbro Clo*, som hade en rätta såsom födelsemärke på ena kindbenet. De andra döttrarne hade redan blifvit försörjde med hederliga giften, men det grämde den hederlige fadren, att Barbro, i följd af detta naturfel, "skulle uppoffra sin jungfrudom åt döden." Den unge studenten lät af detta födelsemärke icke afskräcka sig; han triade, fick ja, och rätten på hans hustrus kindben blef grunden till hans lycka. Ty först blef han genom sin svärfaders recommendation 1650 i Sept. nämnd till Hist. Prof. och sedan, 1657, till Sekreterare i R. Cancelliet. När K. Carl X 1658 återkom från Danska kriget, var F. honom till mötes i Göthe-

borg; följde sedan till Holstein, hvarifrån han i ett viktigt ärendande hemskickades till Rådet; var vid Konungens sida på tåget öfver Belt och dechifftrade vid detta tillfälle ett bref, som fallit i Svenskarnes händer. Föröfrigt åtnjöt han sin herres förtroende, så att han alltid fick renskrifva hvad Konungen sjelf uppsatt och ingen annan fick se; äfven fick han alltid bevista de hemligaste rådplägingarne och dervid föra protokollet. Från fredsunderhandlingarne i Köpenhamn 1660, kallades han, när Konungen i Götheborg dödligt insjuknade, till honom och utnämndes då till Informator för Kronprinsen, en beställning, hvilken Konungen redan sedan tvenne år skall hafva ämnat honom. Huruvida svärfadern också dertill bidrog, är icke med visshet bekant, men säkert är, att detta mågskap icke skadade den unge mannen, då Carl X hyste vänskap för den gamle Erkebiskopen, i hvars hus han, under det han studerade i Upsala, varit i kost. Då Lenæus satte kronan på hufvudet hade han hviskat honom i örat: "Gamle farsgubbe, när skole vi härnäst säga ved tillhopa?" Tillika utnämndes F. till adelsman, hvarefter han kallade sig *Gripenhjelm*.

Med den Kongliga Informators-beställningen och posten i Cancelliet förenades äfven 1661 värden öfver det K. Bibliotheket, hvilken han till sin död bibehöll. Under Förmyndare-regeringen uppsteg G. till Stats-Sekreterare 1662, Hof-Råd af Staten 1663, och till Hof-Canceller 1671.

Instructionen för den unge Konungens uppfostran var uppsatt af den lärde Björnklo, men var så beskaffad, att den mera passade för en, som skulle uppfostras till Professor än till Konung. Dessutom var den så vidlöffig, att den omöjlig i allt kunde följas, och därför följde man den i intet. Endast religions-undervisningen gjorde häruti undantag; åtminstone tillhölls Konungen att läsa Katechesen och Bibeln, och vid bönen falla på knä och träget bevista gudstjensten. För öfrigt lät man honom uppväxa i den yttersta okunnighet. Om modersmålet lärde han intet annat språk än Tyskan; med främmande sändebud, som ej talade detta språk nödgades han alltid bruka tolk. Det berättas till och med, att när han, redan 20 år gammal, reste till Skåne, kunde han hvarken skrifva eller läsa, hvarefter han också sedermera skall hafva yttrat till G.: "af Reutercrantz har jag åtminstone lärt rida, men af eder ingenting i verlden." Den ene sköt skulden för denna missvårdade uppfostran på den andra. Enkedrottningen hade till Gouverneur utsett Horn, hvilket val var emot Senatens önskan. Af öfverdrifven ömhet ville hon dessutom icke,

att Sonen skulle besväras med läsning, hvilken hon dessutom ansåg för onödigt: hennes bröder, yttrade hon, hade icke lärt någonting och ändock blifvit duglige Furstar. Hon var nöjd; endast hennes Son till kroppen mädde väl. G. sköt skulden på Prinsen sjelf; han hyste, påstod han, en bestämd ovilja för böcker och för Latin; ville endast fäktas, rida och skjuts. Till frakost åt han och drack för mycket, så att han sedan blef trög och sömnig. Andra åter påstodo, att den hederlige G. saknade förmåga, att styra ett så brusande hufvud, och att han hellre sysselsatte sig med att bygga på sitt nya hus och plantera i sin trädgård, än att odla sin konglige lärjunges förståndsförmögenheter. Detta hindrade dock icke Claes Tott och M. Björnklo, att, när de som Senatens Deputerade skulle undersöka huru Konungens uppfostran sköttes, inför Rådet afläggas en lysande berättelse om hans framsteg, ehuru den sedan, efter sessionens slut, skall hafva hviskat Stats-Sekreteraren Hoghusen i örat, att dermed stod ömkeligen till. Också berättas, att Claes Rålamb (som kort derefter blef G:s svärfader), Sten Bjelke och Knut Rurek skola hafva uppsatt en protest mot dem, som tillåto Konungens bildning så vanskötas, men denna blef dock aldrig ingifven.

Ehuru mycken anledning K. Carl än hade, att såsom fullväxt, vara missbelåten med sin lärare, så förnäm man dock icke, åtminstone under de första åren efter hans emottagande af regeringen, att han var honom gramse, förmodligen derför, att han ännu icke kommit till full insigt af bristerna i sin uppfostran. Fvårtom öfverhopade han honom med nådebevis, i det att G. 1673 blef Friherre, äfvensom Riks- och Cancellie-Råd, hvarjemte han följ. år erhöi Österbottens Häreldshöfdingedöme. Den tiden innehade han också första rummet i sin unge herres förroende, och betraktades såsom chef i den camarilla, som då styrde Konungen och föröfrigt bestod af Lindsköld, Hoghusen och Örnstedt, hvartill sedermera kommo bröderna Wachtmeister och Johan Gyllenstjerna. Hade G. ägt mera statsmannasigter och klokbet, skulle han förmodligen hafva kommit i petsten för ärenderna, men han måste snart vika för Lindsköld, liksom denne, för en tid, blef undanröjd af den lika sluge, men mera tilltagsne Johan Gyllenstjerna.

Ja, G. hade till och med den sorgen, att mot slutet af sin lefnad förlora sin Konungs förroende. Om orsaken derill har man tvenne berättelser. Enligt Loenboms Hist. Märkv. skall anledningen varit den, att G., ovän med RiksCanc. Gr.

M. G. De la Gardie, åtagit sig att frambära till Konungen Rådets och Ständernas ansökning om räfst öfver de Herrar, som förestått riket under minderårigheten, hvilket H. M:t skall hafva illa upptagit och uteslutit G. från sitt förra förtroende, hvaröfver denne sig mycket chagrinerade och dog icke långt efter. — I Anecd. Benzel. läses deremot följande: "Kom therföre i onåden, at han ej upptäckt the serskylte intriguer, som voro emellan Kongl. Råden angående Fransöske alliancen. The voro 7 Dissidentes. Konungen hade sig väntat then redelighet af honom, men efter thet ej skett, skulle han ej hafva stort att vänta sig vidare. När G. vart sedan sjuk, dristade han sig icke at bruka Medicos Stockholm. uthan sände hit efter D:r Hofvenium; men han dödde likväl d. 13 Dec. 1673."

G. ägde egendomarne Örneholm, Espehult, Zimmerhof och Schedinge; i Stockholm byggde han det huset på Rångeholmen, der nu Lazarettet är. Han bidrog äfven mycket till byggandet af Stora Rongsholms, eller, som den då kallades, Munklägers-bron och anslog dertill en summa penningar.

Gift 1661 1) med *Barbara Clo* (se förut); 2) 1673 med RiksR. Öfverståth. Claes *Rålamb*s dotter *Anna*, sedan omgift med Öfv.-Lieut. och Kammarh. R. v. Liewen, sist General af Infant. Barn af första giftet: *Nils* (se nedanf.); *Johan*, f. 1654, blef Lagman i Westmanland; *Carl* (se nedanf.); af andra giftet: *Claes*.

Skrifter: *Comparatio Reipubl. Suecanæ cum Romana*. Ups. 1642. — *Ecloga Sacra* 1646. — 19 Dissertt. — *Sylloge Questionum miscellan.* ad L. A. Florum. Ups. 1654. fol. — *De Statuis illustr. Roman.* Stockh. 1656, (en sällsynt, af utländningar värderad bok, hvarföre den sedan blef omtryckt i Helmstadt 1666). — Flere Latinska poemer, som berömmas.

(Källor: Schefferi Suec. Litt. — Molleri Hypomn. — Wählberg. Poët. Suec. — Stiernmans Matr. o. Anm. till P. A. Nigri Krön. — Acta Lit. Suec. Vol. I. s. 465 o. f. — Celses Hist. Bibl. — Högmärcks Psalmopoeogr. — Gjörwells Stockh. Hist. Bibl. s. 161. — Nya Sv. Bibl. 2 Bd. 4:de H. — Stockh. Hist. Mag. 1755. sid. 161. — Loenboms Hist. Märkv. 4 Del. — Gadebusch, Livl. Bibl. Th. I. s. 318. — Gezelii B. Lex. — Anecdotes de Suède. — Fryxells Handl. Del. I.)

2. GRIPENHJELM, NILS.

Son af den föregående med *Barbro Clo*, f. 1653. Un-

der den tiden, då Fadren var Carl XI:s Lärare, var han dess Studer-page; annars var Joh. Hof*) dess Lärare. Företog sedan 1671 en vidsträckt utrikes resa. Återkommen blef han 1674 Hofråd, 1676 efter Fadren Directeur öfver Kongl. Bibl., 1681 Lagman på Öland, 1682 flyttad till Östergötthland, och 1686 till Upland; 1692 Landshöfd. öfver St. Kopparbergs Län. 1697 Landtmarskalk, då han bevistade Carl XI:s begrafning, var Ordförande i RiksStändens Plenum Plenorum, då den aflidne Konungens Testamente ang. minderårigheten upphäffdes och K. Carl XII för Konung förklarades, hvars kröning han äfven bevistade. Han var känd för lärdom, särdeles i Bergsvetenskapen samt Romerska och Svenska Mynt-kunskapen. Om den dukat han lät slå af det guld han utdragit ur en hop silfvermalm af en gammal igenfållen grufva i St. Kopparbergs Län, se Brenners Thesaurus Numor. SuioG. p. 229. Dog i April 1706, sedan han nyss förut blifvit utn. till Kgl. Råd och President i BergsCollegium. Gift med *Maria Elis. Bonde*, dotter af Rikesskattm. Frih. Gust. Bonde, enka efter Friherre Axel Bjelkenstjerna, som omkom i träffningen vid Öland 1676. — Barn: 1. *Maria Elis.*, gift med ÖfversteLieut. Pet. Mannerstedt; 2. *Carl*, ÖfversteLieut., gift med Maria Scheiding; 3. *Axel Johan*, GeneralMajor, Landshöfd. i V. Norrland, C. S. O. † ogift i Gefle 1755; 4. *Nils*, Ryttmästare, dog 1736, den siste af denne Friherre-ätt; 5. *Barbro*, gift med Capit. Stråle.

Skrifter: Myssicophantes Theophilus: Kort och enfaldigt Gensvar emot den nye Fontange-förföljaren under ett namn af Ernest Gottlieb (rätta namnet var Nils Bergius (se hans Biogr. i detta Lex.); då Kyrkoh. i Finska Kyrkan, sedan Gen.-Superint. i Lifland, gift med Christ. Jul. Oxenstjerna). Hamb. 1691. (I Ups. Bibl. Cat. är denna skrift upptagen under rubriken *Johannes Gripenhjelms*). — Oratio in Natal. Regis Caroli XI septimum.

(Källor: Stjernmans och Rehbinders Sv. Landtmarsk. Hist. — Gjörwells Hist. Bibl. sid. 156. — Knös Poët. Lat. — Gezelii Biogr. Lex. m. m.)

*) Då denne för erhållandet af Foglås pastorat skulle utgifva theser, blef en, påstående "Resurrectionem Christi non pertinere ad opus redemptionis", såsom kättersk förkastad af Biskopen och DomCapitlet i Skara. Hof väjdade till Universitetet i Wittenberg och fick rätt, samt hade RiksC. De la Gardie och Erkebisk. Bazius på sin sida, men emedan Riksdrotset P. Brahe var af samma mening som Scareuses, drogs tvisten inför 1680 års Ständer, som frikände Hof.

3. GRIPENHJELM, CARL.

Broder till den föregående. Om hans lefnadsomständigheter är icke mera bekant, än att han 1683 förordnades till Directeur öfver Svenska Landtmäteriet och kort därefter till GeneralDirecteur. I hans tid blef Landtmäteriet Contoret ett särskildt verk, och erhöll äfven ett eget hus, detsamma, som det ännu äger. Före hans tid hade Landtmäteriet mestadels blifvit bedrifvet som ett handverk, men nu inlockade han studerande personer i verket, lät undervisa dem, som der förut voro, och anställde med dem examina. Härigenom fick landet skicklige landtmätare, och chartorna antogo ett förbättrad skick och vackrare utseende. En ny Instruction utkom 1688 och åtskilliga MätningsCommissioner företogs i landsorterna. Under hans styrelse påbörjades äfven åtskilliga allmänna speciella chartor, och sjelf lade han handen vid dem öfver Mälaren. Carl G:s förtjenster såsom Svensk poet hafva först af sednare tider blifvit kända. Han skref Kärleksqväden, samt 1684 en Pro- och Epilog, då Iphigeniæ Offer uppfördes vid Hofvet, samt 1688 ett Fägneqväde vid Ulrika Eleonoras födelse, hvilka utmärka sig såsom de bättre bland samtidens. Dog barnlös.

(Källor: Faggots Tal om Sv. Landtmät. — Gezelii B. Lex. — Hammarskölds Vitt. Hist. — Baron Carl Gripenhjelms Poet. skrifter, utg. af G. J. Lénström. Ups. 1858.)

GRIPENSTJERNA; JOEL.

Denna släkt ledde sin härkomst från den ridderlige ätten *Kyrning*, som blomstrade kring år 1200. Kyrninge-namnet upphörde, då *Erik Bertilsson K.* ingick som Dominikanermunk i Skeninge kloster, men blef efter reformationen 1527 Kyrkoh. i Ekebyborna i Östergöthland; hans son, *Jonas Erici*, var äfven Kyrkoh. i samma församling. Hans son eller sonson, *Petrus Jonæ*, antog af sin födelseort Ekebyborna det grekiska namnet *Drysander*. Han var gift med *Kerstin Rungia*, blef Commminister i Klockerike, der sonen *Joel* föddes d. 9 Apr. 1657, och sedan befordrad till Kyrkoh. i Löt, nära Norrköping.

Joel studerade i Linköping och sedan i Upsala; men som han redan blef fader- och moderlös vid åtta års ålder, och hade 11 sykon, nödgades han i sitt 16:de år afbryta sina studier. Då Pfalzgreffen Carl Gustaf om hösten 1653

reste till Öland, gjorde Joel hos honom sin uppvaktning, hvilket hade till följd, att han blef anställd vid K. Cancelliet; han öfversatte nu sitt grekiska namn på svenska och kallade sig *Ekman*. Derefter medföljde E. denne Furste till Stockholm och Upsala och bevistade der hans kröning 1654. Från denna tid hörde E. nästan alltid till Konungens närmaste omgifning. Han åtföljde honom på hans Eriksgrata, och sedan till Pommern och Polen. Jemte Sekret. Schwalken afslöt han fördraget om Krakow's öfverlemnande till Svenskarne. Äfven de följ. åren befann han sig tätt vid Konungens sida, delande alla hans faror; han var äfven med vid Tåget öfver Belt, deltog i underhandlingen i Tostrup och renskref den derefter följande fredstraktaten i Roeskild, samt var slutligen närvarande i Götheborg, vid denna Hjelte-konungs död.

År 1661 användes han vid fredsfördraget i Kardis, och är instrumentet äfvenledes af hans hand uppsatt. Följ. år tog han afsked ur Cancelliet, och företog derefter en utrikes resa. Återkommen blef han i Oct. 1663 anställd som Kammarförvandt i K. StatsContoiret, hvilken befattning han bestred till d. 20 Febr. 1666, då han utnämndes till Uppsyningsman öfver Avestads myntverk och Garpenbergs kopparverk. S. å. gifte han sig med *Elis. Hanssen*, yngsta dottern af Bankiren och Grosshandlaren Peter Hanssen, från hvilken flera adeliga ätter härstamma. Blef adlad 1669, då han kallade sig *Gripenstjerna* och skref sig till Kiersö, Böringe, Lindholm och Wallajö. S. å. erhöll han fullmakt, att vara Directeur öfver allt Kronans Kopparväsende i riket.

Mellertid hade G. blifvit så rik, att KammarCollegium i ett bref till Konungen om honom sig utlåter: "han är den endaste man om något penningeförskott kunde anlita", och att "sådana summor, som han tid efter annan mände anskaffa och förskjuta, här inrikes då icke stodo att uppbringas, fast man haft guld- och silfverpant att bjuda på." De försträckningar han från 1668 till 1680 hade lemnat. Kronan bestego sig till icke mindre, än 6,700,500 d:lr sm:t. År 1670 slöt han på 4 år med Kronan ett Contrakt om all Kopparen, hvarvid han betalte hvar skeppund med 1 R:dr mer än förut hade erhållits, hvarjemte han förband sig att vid betalningen lemna silfverstänger. Följ. år erhöll han uppsynen öfver Koppartullen, hvilken hittills blifvit mycket minskad genom försnillningar, men som nu inbragte 30,000 dlr sm:t mera. Blef 1673 Riksräntmästare. S. å. erhöll han fullmakt på latin, att anticipera och beräkna 100,000 Rdr af de Franska subsidierna.

År 1674 blef G. GeneralTullförvaltare öfver stora Sjö tullén i hela Svenska riket. Under rikets dåvarande trångmål blef han anmodad om ett lån af 97,142 R:dr eller 169,998 $\frac{1}{2}$ d:lr sm:t mot pant af Sala grafva med underlydande 12 socknar; hvartill också G. gaf sitt samtycke, sedan han af Konungen sjelf låtit underteckna en stadfästelse på contractet. Då 1676 den 18 krigsskepp starka örlogsflottan i Jan. vid Dalarö låg infrusen, påfann G. ett nytt sätt att säga den ur isen, samt lade sjelf med lifsfara hand vid verket; hvilket efter 3 veckors ansträngning lyckligen utfördes, sedan ett fält af 4 mil blifvit genombrutet, så att flottan kunde utlöpa och komma tropparne i Tyskland till hjälp. I anledning deraf upptog han i vapnet en såg; samt på hjelmen 2:e kronflaggor med ziffran 9 å hvardera, till minne af skeppens antal. Vid detta tillfälle skänkte han 300 d:lr sm:t till de sjuka båtsmännens förplägning; längre fram på sommaren värfvade han och utrustade 50 ryttare, som skickades till krigshären i Skåne, hvilka också enligt Konungens eget href i träffning sig väl och manhaftigt förhöllö.

S. å. d. 3 Oct. utnämndes G. till RikskammarRåd. Vid slutet af året var rikets drätselverk i den förtviflade belägenhet, att penningar till värfningar alldeles saknades, skeppvarfven och alla smedjor, stycke gjuterier, krutqvarnar m. m. stodo stilla; ja, Riksskattmästaren ämnade tillsluta KammarCollegium, RikskammarRådet Skyttehjälm ville icke engång sätta sig i Collegium, förrän G. kommit och gifvit anvisning till nya hjälpmedel. G. understödde med råd, credit och penningar; han införskref bland annat för örlogsflottans räknung 466 utrikes vistande och väl inöfvade båtsmän, med en kostnad af 1200 R:dr.

I Jan. 1677 tillskref honom Konungen ett handhref, hvaruti han begärde att han skulle åtfölja R. Rådet Lars Fleming till Fahlun, för att öfvertala Bergslags-Interessenterna, att bevilja kronan anstånd med återbetalningen af ett 1676 upptaget lån af 75,000 d:lr sm:t, försäkrandes honom om nåd, om detta lyckades. G. uträttade icke allenast detta ärendet till Konungens nöje; utan bidrog också i April med 210 daler km:t till flottans skyndsamma utrustande. I Sept. anmodade honom Konungen om accept å en Vexel stor 44,000 R:dr subsidier, hvarom De Geerska huset förut blifvit anmodadt. G. villfor detta icke allenast, utan beräknade äfven kronan så hög cours, att skillnaden utgjorde 15,750 d:lr sm:t. I det

derom ingångne kontrakt lærer han ock erhållit löfte om Friherreskap, hvilket likväl ej gick i fullbördan.

Oaktadt 1678 års segrar öfver Danskarne hade dock dessa icke i någon mån förbättrat rikets penningeverk. Derpå röntes G. ett bevis, då han emottog ett bref från R. Rådet Göran Gyllenstjerna, som i de mest trängande ordalag anmodade honom om ett nytt förskott af 100,000 d:lr sm:t till värfningars anställande. Ehuru denna begäran för G. föll sig mycket oläglig, lät han dock dertill beveka sig, men erhöll i stället fullmakt att uppbära de Franska subsidierne, hvilka hittills gått genom Adlerkrona.

Mellertid hade de stora förmåner, som G. af Kronan åtnjöt, väckt mångas afund; ibland dem hörde äfven KammarRådet Ehrenskjöld. Denne man, som då vistades vistades vid krigshären, uppsatte i Konungens namn en befallning, att G. skulle afstå från sin förpantning af Silfverberget och i stället åtnöja sig med Kronans Afradskoppar vid Fablun, och förmodade Konungen, hvilken han hade inbillat att detta vore hela KammarCollegii mening, att under denna skrift teckna sitt namn, utan att ens RiksSkattmästaren Sten Bjelke eller R. R. Göran Gyllenstjerna, som då också voro närvarande i lägret vid Ljunghy, hade någon kunskap derom, d. 28 Dec. 1678. Ehuruval både KammarCollegium samt G:s nära släktning, Grefve E. Lindskjöld, sedermera gjorde underd. föreställningar deremot, förblef det dock vid detta beslut. Oaktadt G. hade erhållit 38 Kongliga nåde- och säkerhets-bref blef han dock ett mål för nya förföljelser, och anklagad att hafva brutit Kopparkontraktet. Han förlorade nemligen så väl genom Reduktionen som på andra vägar alla sina öfriga förpantningar och nästan all sin återstående egendom, så att han alled i armod, hvilket inträffade i Stockholm d. 26 Aug. 1697. Han blef begrafven i sin familjegrav i Ekerö kyrka i Upland, dit hans fru 1726 följde honom.

Med denna maka hade han haft 15 barn. Blott en fortplantade ätten, nemligen *Carl*. f. 1668, † 1746, Kammarh. hos EkeDr. Hedvig Eleonora. Han ägde i senare giften en dotter den store Polhem. Dennes söner: *Joel*, CancellieJunkare, 1697-1758, och *Fredrik*, HofJägmästare, † 1804, blefvo 1753 uphöjda till Friherrar. — Under sitt välstånd utverkade 1680 den äldre Joel G. adelskap åt sina bröder, som kallade sig *Gripenmark*, och voro anställda vid myntverket i Avestad.

(Källor: Gjörwells Sv. Bibl. 2:a delen, öfversatt i Schlözers

Schwed. Biograph. 1:r Th. — Stjernmans och Rehbinders Matz.
— Gezzelli Biogr. Lex.)

GRISBACH, GEORG.

Föräldrarne voro *Georg G.* + 1598 och *Cath. Brechtel*. Sonen var född i Brunavig 1587. Från 1599 till 1623 arbetade han vid åtskilliga Tyska guld- och silfververk, der han sist blef Forstmeister. Sistnämnde år anställdes han som Capitaine för Mineurerne hos Grefve Ernst von Mansfeld, och trädde 1624 i Svensk tjenst, först i samma egenskap, men blef kort derefter Bergmästare. År 1625 lät han i Fahlugrufta, utan dess skadande, genombränna en pelare, och inrättade der en vattukonst, som årligen besparade 7000 R:dr. S. å. gjorde han Polack-grafven vid Salberget, hvarigenom en besparing vanns af 15,400 R:dr, som annars enligt kontrakt skulle tillfallit Sebast. Gering. Men redan s. å. gick han åter ut i fält, åtföljande K. Gustaf II Adolph till Lifland, der han bidrog till Köckenhusens och Mitaus intagande. Genom en af honom anlagd mina föllo Birsén, och genom sapperingsanstalter Selburg och Pautzke i Svenskarnes händer. År 1626 var han Konungen följaktig till Preussen och satte Svenska lägrer vid Dirschau genom 11 minor i ett så fruktansvärdt skick, att Polackarne icke vågade anfälla det. Marienburg contraminerade han medelst 3 minor och 28 tunnor krut under kyrkorna, igenom hvilka anstalter fienden icke heller vågade belägra denna ort. Med 8 tunnor krut sprängde han 1627 Wormitz, och öppnade derigenom Svenskarnes väg till denna stad. På samma sätt lättade han 1628 intagandet af Strassburg, der han sprängde ett torn och flera redouter, samt af Neuburg. Följde 1630 Konungen till Pommern, der han anlade 5 contraminor under Stettin; genom hans minerings-anstalter intogs äfven Dämgarten och Ribnitz. År 1631 återvände han till sitt första yrke, i det att han skickades till Sverige, i ändamål att förbättra bergverken. I Sala anlade han det nya schaktet och afskaffade 1632 det hittills brukliga vindspels-verket, som årligen kostade 11,648 dagsverken och 2912 tr. säd, hvaremot han i stället inrättade en vattenkonst, med en besparing af 6000 R:dr. Igenom en 1634 anlagd, 6000 steg lång graf kring grufvan Makalös i Salberget afledde han vatten, som igenom vindspelsverk kunde afhållas, hvarmedelst han likaledes beredde Kronan en besparing af 20,000 R:dr. Hans sednare verksamhet för grufva-driftens förbättrande är

icke bekant. Föröfrigt skänkte han till Orgelverket i Sala stadskyrka 3 pipor af silfver, vägande 224 mark. Dessa räddades vid den stora branden 1736 och insattes 1738 i det nya Orgelverket. År 1641 blef han adlad, då han erhöll omkr. 20 hemman i Upland, under Norrköpings besluts vilkor. Dog 1654 på Salnecke gård, den han ägde jemte Sund och Tornesjö, och blef begravnen i Sala stadskyrka. — Gift 1632 med *Anna Sibilla Schmidt*, hvars fader 1614 blifvit införskrifven till Garpenbergs grufvers förbättrande. Ätten utdog 1734 med sonesonsonen, *Gustaf Fredrik*, Lieutenant vid Artilleriet.

(Källor: Stjernmans Matrikel. — Disputt. de Sala. — Gezelii Biogr. Lex. — Adlersparres Saml. Del. L sid. 258.)

GROOTH, CARL VON.

Ätten härstammar af *Anton Grooth*, som i Johan III:s tid inkom i riket och sedan blef Myntmästare, gift med Myntmäst. *Giles Coyets* dotter, död 1618. Sonen, *Anton*, var Assessor i KammarRevisionen, adlades 1686, gift med Guldsmiden *Michel Pohls* dotter, *Sara*, och dog 1703. Desses son, *Carl*, f. d. 4 Dec. 1684, blef 1700 E. O. Cancellist i det med KammarCollegium förenade CommerceCollegium, 1705 Cancellist vid ReferendarieContoiret, 1710 Actuarie och Registrator vid DefensionsCommission, 1712 anställd vid Protocollet i den division af R. Senaten, som bestyrde om rikets försvarverk, 1714 ProteNotarie i Canc.-Colleg., 1718 förordnad att iärätta den nya postföringen mellan Stockholm och Torneå; 1719 ProtokollsSekret.; 1724 Secret. i Kam.-Coll.; 1727 KammarRåd; Ledamot af AmiralitetsCommiss. från 1727 till 1738, af OeconomiComm., af MynteComm., Pommerska Comm., af General-Tull-Arrende-Societeten, samt af KopparhandelsContoiret; föröfrigt under fyra Riksdagar efter hvarandra, af Secreta-Utskottet. 1743 Landshöfd. i Upsala. 1748 R. N. O. 1751 Friherre; s. & C. N. O. 1757 President i CommerceColl. † i Stockholm 1758, utan manliga arfvingar. Gift med *Ewa Eleonora*, President. Frih. *Ehrencronas* dotter. I skickligheten att föra protokoller skall han af få blifvit öfverträffad.

(Källor: Stjernmans Matr. — Griftetal af Frih. Axel G. Rennerholm, utdrag i Sv. Mercur. 1758 s. 1116. — Gezelii B. Lex.)

GROTHUSEN, CHRISTIAN ALBREKT.

Ättens första kända samfader var *Otto G. till Moselow*,

Kurländsk Adelsman, ingick som Ryttmästare i Svensk tjänst, introducerad 1642 på Svenska Riddarhuset. Dennes son hette *Otto Johan*. Om honom heter det i Fryxells Handlingar att han 1681, då han redan var GeneralMajor, ville öfvertala Rungen, att befästa Lund, och dertill sökte Wachtmeisters förord (Del. I. sid. 450), vidare synes att han tjent utrikes; 1682 blef han på Fältmarskalken Aschenbergs recommendation Commendant i Wismar (Del. II. s. 187, 217) äfvensom s. & GeneralLieuten. och upphöjd till Friherre; sist blef han Commendant i Hamburg och dog 1697. Gift med *Düring* (enl. Gezelius: *Marg. von Bahr*). Deras son, *Christian Albrekt*, ingick tidigt i krigstjänst; man känner icke hans tidigare befordringar, förrän han såsom Öfv-Lieuten. bevistade slaget vid Posen 1704. Såsom Öfverste blef han af K. Carl XII i Febr. 1710 afsänd till Constantinopel, hvarifrån han i April återkom till Konungen, som då var i Bender.

Här — heter det i en Fransysk berättelse *) — lefde Kung Carl i ett öfverflöd, som annars icke är vanligt för en besegrad och landsflyktig Furste. Penningar erhöi han af Ottomaniska ädelmodet och från Frankrike, och då detta ej förslog, upplånades summor af köpmän i Constantinopel. En del deraf användes till intriger i Seraljen, att köpa StorVezirernes ynnest eller störta dem. En annan del utöstes med fulla händer bland hans officerare eller bland Janitscharerna i Bender. Hans gunstling, G., var hans Skattmästare och denne slösade lika gerna som hans herre. Då en dag denne för Konungen presenterade en redögörelse å en betydlig summa, så lydande: "utgifvit 60,000 R:dr (écus) enligt Hans Maj:ts ädelmodiga befallning åt Svenskar och Janitscharer och resten af mig förtärd"; — yttrade Konungen: "Si, detta är ett redovisningssätt, som jag tycker om; Müllern återigen låter mig läsa hela sidor, äfven när frågan blott är om poster på några tusen Riksdaler. Då håller jag mer af Grothusens lakoniska sätt." — En gammal officer, som ansågs något snål, beklagade sig, att Hans Maj:t gaf allt åt G., hvarpå Konungen svarade: "jag ger blott pengar åt dem, som förstå att begagna dem!"

Mellertid nalkades den afgörande stund, då Turkarna syntes vilja göra allvar af sina hotelser, att med våld fördriva en gäst, som, enligt deras tanke, missbrukade gästfrihe-

*) Correspondence historique et crit. entre deux Suedois au sujet de la bataille Pultava etc.

tens rättigheter. Redan hade Osmaniska hären uppställt sig utanför Konungens bostad: G. trädde då ensam och obeväpnad ut, gick led från led genom Janitscharerne, tilltalande dem på ett sätt, som hade den verkan, att de hotade sina befälhafvare med uppror, ifall de ville anfälla Konungen af Sverige, utan att bevilja honom det uppskof för sin afresa som han begärde. Anfallet blef också uppskjutet, men när Konungen envist nekade, att vilja låta föreskrifva sig någon viss dag för sitt uppbrott, gick några dagar derefter den bekanta hardaleken för sig (d. 1 Febr. 1715).

R. Carl blef då afförd till Demotica. Här utgjorde G. jemte HofCanc. Müllern och Öfverste Düring hans dagliga sällskap, och voro de ende, som spåse vid hans bord. Flyttad till Demitasch, gjorde han sig sjuk och låg till sängs i 45 veckor, hvarigenom han verkligen blef det han föregaf sig vara. Vintern tillbragtes på Demotica. Genom den ankomna General Liewens föreställningar blef dock R. Carl bevekt, att afresa: nu (i Juli 1714) afsändes G., för andra gången till Constantinopel såsom Envoyé Extraord., att hos den Höga Porten anmäla detta Konungens beslut, tacka för all bevisad gästfrihet, samt utverka Sultans befallningar till vederbörande Paschar, angående en fri och obehindrad resa genom dess stater. G., som hade en suite af öfver 70 personer, blef med mycken höflighet emottagen hade först företråde hos StorVezi- ren och sedan hos Kejsaren sjelf och blefvo alla hedrade med sidenpelsar. En särdeles, hittills ingen Christen bevisad ynnest var den, att denna beskickning erhöill tillåtelse att bese Sophia-kyrkan, öfver hvars prakt och rikedom de föllo i förvåning. Sedan G. af Engelsmannen Cook upptagit ett betydligt penningelån för Konungens räkning, återreste han i Sept. till Demotica och blef med mycken högtidlighet emottagen i hänseende till det bref från Sultan, som han till Konungen medförde. Uppbrottet företogs och R. Carl anlände till Stralsund d. 11 Nov. 1714. Här var G., som rest en annan väg, honom till mötes, och blef året derefter utnämnd till Commendant på ön Uesedom, befordrad till Öfverste vid Bobusläns Dragoner med GeneralMajors fullmakt; men blef samma år skjuten i träffningen med Danskarne vid Stresow på Landt-Rü- gen. Som han var ogift, utdog med honom denna Friherre-ätt.

(Källor: Nordbergs Carl XII:s Hist. — Stjernmans Matr. — Ge- zeli Biogr. Lex. — Ennes Carl XII:s Krigare II. sid. 10.)

GRUBB, NILS NILSSON.

Var född i Umeå 1681 af en ansedd släkt i Norrland. Student 1698, reste utrikes 1701, besökte flera utländska Akademier, såsom Königsberg, der han uppehöll sig i 3 år och sedermera Tübingen, Halle m. fl. Begaf sig 1706 till R. Carl XII, som då vistades i Altranstadt och predikade för honom några gånger. Sedan han 1707 blifvit Magister i Wittenberg, blef han utnämnd till Phil. Adjunct och 1710 Hist. et Moral. Prof. i Greifswald, men fick redan följ. året fullmakt på Umeå Pastorat. Innan G. återvände, besökte han han förut Hannover, Holland och England, samt återkom först 1713. Medan han vistats i Halle, misstänktes han för pietism, och måste därför underkasta sig en theologisk examen, som förrättades af Erkebiskop Spegel i Consist., hvarefter han blef prestvigd i Hernösand. Vid tillträdet af sitt pastorat fann han christendoms-kunskapen svag och disciplinen mycket förfallen; hans bemödanden för dess förbättrande utsatte honom för illvilliga och omilda omdömen, hvarföre han också under vistandet vid riksdagen 1719 blef anklagad för irrlärighet, och en Commission öfver honom nedsatt, som likväl frikände honom. Återkommen till Umeå lärar han råkat i ny strid med sin församling. Han dog 1724 (icke 1728), och på grafstenen inristades Davids ord i Ps. 51: 19—21. Gift med *Anna Charl. Adlercrantz*, Borgmästar-dotter från Stockholm, barnlös.

Skrifter: *Otium Lubicense*. Holm. 1712. — Berättelse om det så kallade Kyrke-oväsendet i Umeå stad. Stockh. 1721. — De rätte Christnes dageliga Kors. Stockh. 1739, 2:a uppl. 1753. — Predikan på Bönesöndagen, hållen i R. R. Gr. Arv. Horns hof i Stockh. 1725, tryckt derst., på tyska i Nord. Saml.

(Källor: Stjernmans Bibl. Sv.Goth. — Ask, Diss. de Uma. — Nord. Samml. I. B. 3:r Samml. Altona 1755 (utgifven af L. Segerholm, en svensk separatist). — Sv. Mercur. 1765, Maj. — Hülphers om Vesterbotten. I. B. Bih. 1. s. 4. — Gezelii B. Lex.)

GRUBBE, GUSTAF.

Var född d. 18 Dec. 1669. Farfadren var Presid. i Kalmar *Christopher Gr.*, adlad 1645; fadren, *Peter Gr.*, var Capitaine vid K. Jagtvarfvet i Stockholm. Modren, *Elisabeth*, var dotter af Öfverste *Arv. Forbus*. Sedan han i Upsala slutat sina studier, antogs han 1684 såsom Volontär vid Capit. Ankarfeldts compagni i Kalmar, blef 1687 commenderad

till Riga, och hjälpte till att upptackla örlogsskeppet Riga. S. å. Arklimästare, 1689 Constapel; hvarefter han reste utrikes. Vintern tillbragtes i Köpenhamn; om våren 1690 begaf han sig till Amsterdam och följde med Holländska flottan till Portsmouth, hvarifrån den, förenad med den Engelska, lopp ut och råkade vid Cap de Beviziers d. 18 Juli i en hård och olycklig strid med Franska flottan. Alla de följande åren ända till Rysviks freden kryssade G. på holländska skepp emot Fransoserna. Under tiden hade han avancerat till ÖfverLieutenant, och hemkom nu såsom en erfaren sjöofficer. År 1700 befordrad till Capitaine, hade han befäl öfver örlogsskeppet Holland vid Carl XII:s landstigning på Seeland. 1701 öfverförde han från Norrköpingseskären Östgötha cavalleri och Öfverste Pudbudschs infanteri till Reval, seglade derifrån till Narva, och hembragte till Stockholm de metall-kanoner och trophæer, som Carl XII eröfrade i slaget vid sistnämnde stad. Var 1710 befälhafvare på skeppet Carlskrona, då Svenska flottan jagade den Danska in i Kiögebugt. Äfven de följande åren kryssade han än i Östersjön, än i Finska viken; 1715 förenade han sitt skepp med Schouthynachten v. Löwens escader, som lade sig tätt under Reval och bombarderade staden; hvarefter den gick tillbaka och bevistade sjöslaget mot Danpharne. S. å. Commendeur. 1719 förde han det tredäckade skeppet Prins Carl Fredrik till hufvudflottan, som under Öland stötte tillsammans med Engelska escadern. Den anfördes af R. R., ÖfverAmiralen Gr. Claes Sparre och Amiral Norris och skulle försvara rikets kuster mot Ryssarnes härjningar. S. å. Schouthynacht. 1721 öfverförde han från Rådmanö i Roslagen första Svenska transporten till det återställda Finland. 1728 blef han Equipage-mästare, 1732 Vice Amiral, 1736 Amiral, 1742 President i Amiralit.-Collegium, 1748 C. S. O. 1751 utnämnd R. och C. af K. M. O., men afsade sig denna heder såsom varande 80 år gammal. Afled i Carlskrona d. 4 Nov. 1759, sedan han lefvat nära 90 år och tjent riket i 75. G. hade bevistat flera sjöslag, utan att någonsin blifva blesserad, de besvärligaste höst-commenderingar utan att taga skada till sin helse, och under sin långa tjenstetid hade han aldrig förlorat det minsta fartyg. Under hans sista lefnadsår måste han, i hänscende till krafternas aftynande, öfverlemnna Presidents-tjenstens skötande åt sin efterträdare, Grefve Carl Hans Sparre.

(Källor: Sv. Mercur. 1760, Mars. — Gezelii Biogr. Lex.).

GRUBBE, SAMUEL.

Föddes d. 19 Febr. 1786 på egendomen Segloraberg i Seglora Socken, Elfsborgs Län och Götheborgs Stift. Fadren, Majoren *Carl Christopher G.*, gift med *Ulrika Schutz*, dotter af Grosshandlaren i Götheborg *Johan Schutz* och dess maka *Ulrika Olbers*. Blef, efter att hafva genomgått Götheborgs Gymnasium, Student i Upsala höst-terminen 1802. Phil. Cand. 1805. Promoverad Phil. Magister, såsom Primus, s. å. Philos. theor. Docens vid Upsala Universitet s. å. Förelägen till Phil. theor. et pract. Adjuncturen i 3:e rummet 1809, och utn. Log. et Metaph. Professor 1813, samt Eth. et Polit. Prof. 1827. Ridd. af R. Nordstj.-Orden 1829. En af de Aderton i Sv. Akademien 1830. Promotor vid Magister-Prombt. 1833. Universitets-fullmäktig vid Riksdagen 1834—35.

Höll i Universitetets namn en Latinsk Oration i anledning af K. Carl XIV Johans kröning 1818. Präsiderade för Svenska Theser i H. K. H. Kronprinsens öfvervaro 1825. Ledamot i Revisionen öfver Rikets Elementar-Läroverk 1824, samt af Commiteen till öfverseende af Rikets allmänna Undervisningsverk 1826. Erhöll af Svenska Akademien Lundbladskäpriset 1827. Akadem. Rector vårterm. 1821, höstterm. 1828, och vårterm. 1836, samt Decanus i Phil. Facult. hösttermin 1816, vårterm. 1822, vårterm. 1829, vårterm. 1833 och höstterm. 1839.

Ledamot af K. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället i Götheborg 1809, af K. Vitterhets- Hist. och Antiqu. Akad. i Stockholm 1829, af K. Nordiska Fornskrifts-Sällsk. i Köpenhamn 1833, samt af K. Vetenskaps-Akad. i Stockholm 1837.

Gift 18.. med *Johanna Grave*, har med henne 1 Son och 4 Döttrar.

Skrifter: Om förhållandet mellan Religion och Moralitet. Ups. 1812.

— Anmärkningar i anledning af anmärkningarne om rätta förhållandet mellan Religion och Moralitet. Ib. 1812. — Öfversigt af Philosophiens närvarande tillstånd. Ib. 1821. (I Tidskriften Svea Häft 3, 4). — Bidrag till utredandet af Samhällslärans grundbegrepp. (I Tidskriften Svea Häft. 8 och 10), samt i särskildt aftryck. Ib. 1826. — Inträddestal i Svenska Akademien (öfver C. G. af Leopold: infördt i Svenska Akad. Handl. ifrån 1796, 14:e Del.). — Anmärkningar rörande Forn tidens åsigt af Staten. Inträddestal i K. Vitterh., Hist. och Antiqu. Akad. (i 15:e Delen af Akad:s Handl.). — Blick på utvecklingen af de filosofiska undersökningarne om det Sköna och den sköna Konsten under det sednast förflutna halfva århundra-

det (i anledning af Svenska Akad:s Jubelfest. Införd i 16:e Delen af Akad:s Handl.). — I Revisionens öfver Rikets Elementar-Läroverk underd. Berättelse, 1824: Om villkoren för yuglingars emottagande vid Universitetet. (Bilaga). — I Committeens till öfverseende af Rikets Undervisningsverk underd. Betänkande, 1828, redigerat Afdelningen om Universiteterna. Dersammast.: Särskildt Anförande om Elementar-Läroverken. (Bilaga). — Om den borgerliga Straffmaktens grund och väsende. (I Tidskriften Skandia, 1833). — 8 Akad. Programmer. — 23 Disputationer.

(Källor: Ekstrand, Upsala Akad. Matrikel 1832. — Götheborgs Stifts-Maur. — Meddelade underrättelser).

GRÅBERG, JAKOB från Hemsö. (Sjelfbiographi *).

Östersjöns öga, ön Gottland, är mitt fädernesland. Min far, *Christian Göransson G.*, af en gammal Upländsk prest-äkt, hade der, sedan år 1768, förrättat Lagmans-embetet, och emot slutet af år 1772 gift sig med *Magdalena Cath. Tofftén*, dotter af en Prost och Th. Dr., som var känd för en af landets lärdeste och redligaste medborgare. Med henne lefde han på Gannarfve Kronohemman i Hemsö Socken, der jag blef andra frukten af deras äktenskap d. 7 Maj 1776.

Min fader åtog sig sjelf min undervisning, som omfattade äfven sådana kunskaper, som i de allmänna läroverken icke läras. Emedan han hos mig trodde sig upptäcka fallenhet för sjöyrket, gaf han mig undervisning i geometri, astronomi och andra för nautiken nödiga kunskaper. Vid lediga stunder studerade jag naturalhistorien och musiken, och mina kroppsförningar bestodo uti att rida, simma och jaga.

En sådan uppfostran fortsattes ända tills jag fyllt femton år, då mina föräldrar beslöto att sätta min böjelse för sjöfärendet på prof. Jag anförtroddes åt en skeppare vid namn Ballisendorff, hvars benägenhet emot mig svarade fullkomligt emot det förtroende mina föräldrar för honom byste. Jag afeglade med honom ifrån Klintö hamn d. 5 Juni 1791. Förämsta afsigten med denna resa till sjöss var den att samla och förvärfa mig praktiska kunskaper i sjömanskonsten, hvarill min far blott kunnat meddela mig theoretiska grunder.

Början af vår resa, som ställdes åt Heiligenhafen i Holstein, var ganska nöjsam. Men sedan vi fått sigte af Jasmund

*) Benäget meddelad, men måste här, i brist af utrymme, förkortad upptagas.

på ön Rügen uppkom en stark sydvestlig storm som, efter sjömansspråket nödgade oss att länsa tillbaka för topp och takel. Huru det gick till vet jag icke, men då jag, sex dagar efter vi lemnat Klintö, vaknat ifrån min sjösjuka, låg fartyget till ankars under Allinge på Bornholm, hvarifrån jag till lands gjorde en liten lustresa till Svanicke och Hammerhuus slott.

Den 13 Juni passerades ön Femern, som ligger utanför inloppet till Heiligenhafen, dit vi voro destinerade. Vinden blåste allt hårdare och hårdare ifrån sydost och skepparen hade icke vågat gå in uti Femersund, utan tänkte gå vest om ön, hvarest, var renare farvatten, så mycket heldre som det led emot aftonen. Vi skulle nog upphunnit hamnen innan mörkningen; men just då vi skulle passera förbi en liten sandholme, som formerar hamnen, sprang, till vår olycka, skott af vårt storsegel, och som fartyget då befann sig för vind och våg, stötte det på grund på holmen, sedan flera andra segel af vindens häftighet sönderslitits. Som skeppet var lastadt med osläckt kalk, sväfvade vi i största fara, i fall det tagit läck och vatten inkommit i kalken. Men lyckligtvis undkomme vi denna fara, och efter en angenäm resa anlände jag till Wisby den 9 Juli och hade der hugnaden träffa min goda far, som var i staden för att sitta Lagmanstinget, hvarvid jag, liksom året förut, fick vara honom behjelpig som hans sekreterare eller protocollist.

Med samma Capitaine gjorde jag kort derefter en ny resa till Eckernförde, hvarifrån jag d. 5 Sept. återkom, och tog samma år styrmans-examen i Wisby. Från denna tid öfverlemnades min vidare undervisning åt mig sjelf. Begåfvad med ett en delvis lyckligt minne, var jag i stånd att på sex särskilda språk, med en för denna ålder ovanlig grannlagenhet, öfversätta hvad som helst på dessa språk mig förelades; med lik stor färdighet gjorde jag reda för de abstraktaste uppgifter i storhetsläran, ja till och med i algebern; man var förundrad öfver den lätthet, hvarmed jag, vid öppnad bok, öfversatte Tacitus, Cicero, Horatius och Virgilius, eller svarade på en hop frågor i theologi, sedolära, natural-historia, lagfarenhet, kammar-vetenskap och samhällslära. Men med allt detta kunskapsprål, så snart fråga uppstod att utan främmande hjälp tråde betjena mig af mitt eget förstånd och genom afsöndringar skapa mig sjelf nya begrepp, förhållanden och omdömen, samt derpå framställa dem, eller blott på papperet afteckna mina tankar, så stannade jag ofta tvärt, ty dertill behöfdes

en spänning, hvarvid jag ej blifvit vand, och hvilken brydde mig så mycket mer som det öfverflöd af olikartade intryck, hvarmed mitt eljest rumrika minne var öfverlastadt, alltid försette mina egna ideer uti en fullkomlig villervalla. Med ett ord: jag hade kunskaper och lärdom, men ingen riktig upplysning. Hvarken lättja eller feghet var likväl dertill vållande; arbetsamhet har från mina första barnår varit min vällust; och min far hade tidigt öfvertygat mig om mitt egna värde som människa, och om min kallelse att själf tänka. Ett och annat misslyckadt försök sårade min lilla egenkärlek och gjorde mig detta bryderi högst förtretligt. Jag döljde det icke för min far, som, i den öfvertygelsen att denna slags myndighet icke härledde sig från brist på förstånd, utan från brist på rådighet och mod, försäkrade mig att flitig läsning och begrundande af goda författares arbeten, jemte min egen fysiska känslighet och uppfostrans verkningsförmåga skulle, vid mitt inträde uti en större värld, snart göra mig till en själfänkare. Hans enda misstag bestod likväl, om jag ej bedrager mig, deruti, att han trodde bäst vara låta mig med egna krafter och eget tankbemödande arbeta mig fram till myndigheten. Böjelsen, grundvalen, ledningen och smaken hade jag af honom erhållit; det öfriga föreställde han sig att tid och tillfälligheter skulle hos mig utveckla och fullkomna.

Liksom flera aktingsvärda män hade min far den tron, att de såkallade ideologiska vetenskaperna, i synnerhet metafysiken, äro för en väl organiserad yngling alldeles onödiga: "för en sanning", sade han, "som de hjälpa till att upptäcka, äro de till tusen villfarelser, eller åtminstone till ett fåfängt kolfuxeri." "Naturen", tillade han, "förmågan, som hvarje förnuftig människa äger att utveckla och förbättra sina förmågor, böjelsen som leder henne att använda denna förmågan, behofvens tillväxt och befallande drift, men mest af all tillfälligheter eller yttre omständigheters inflytande bilda hennes tankegåfva, gifva den sin tillbörliga styrka, samt utvidga kretsen af hennes ideer i samma förhållande som behofven och kunskaperna tillväxa." Allt detta kan vara ganska möjligt; men om de första försöken misslyckas och dermed afskräcka ifrån allt vidare bemödande, om erfarenheten glömmas eller vanvårdas, om slumpen kastar omkring människan ådana omständigheter, som de, hvori jag varit försatt ifrån sexton till tjuge års ålder, så lärer väl ingen neka mig, att icke de afvägar, som sedermera äro möjliga, kunna leda till de största villfarelser.

Med all den vördnad och tacksamhet jag är min saliga faders minne skyldig, må det således tillåtas mig vara öfvertygad, att all slags uppfostran, bestämd att bibringa sann upplysning, bör dermed börja, att den studerande lærer tänka och betjena sig af sitt eget förstånd på sitt eget modersmål, innan man skrider med honom till något annat, och i synnerhet förrän man fullproppat hans späda minne med främmande ord och språkreglor. Grammatikaliska lagar lämpas i alla fall lättare till ett tungomål som man rundtomkring sig hör talas, och som man hvar dag har tillfälle att läsa och skriva, än till ett som endast träffas i böcker och hos långväga folkslag. Men när man engång har förvärfvat sig en riktig kännedom af modersmålet, då blir det lätt att på främmande språk vända de allmänna reglor, som man vid förra studeringen fått lära. Dock likväl vet jag af egen erfarenhet, att menniskan går fortare genom verksamhet än genom begrundande, särdeles när verksamheten är äggad af ett stort behof eller ett stort ändamål; ty verksamheten ger i all ting lif och verkan. Också föreställde min far sig, att Svenska språket, förnufts- eller slut-konstläran, vältaligheten, skaldekonsten m. m., till hvilka han endast bibragt mig de första lösliga grunderna, skulle frambryta af sig sjelfva, blott tillfällighet yppade sig att dem omfatta.

Som min far ganska väl insåg, att jag med några smärresor på Östersjön icke kunde vinna den erfarenhet och den öfning i sjöväsendet, som fordrades för att med heder och fördel erbjuda Konungen och fäderneslandet min tjänst på flottan, beslöt han att samma vår sända mig till Stockholm för att derifrån, med en upplyst och hederlig skeppare, göra en längre resa åt England, Spanska sjön och Medelhafvet. Han tillskref dertför sina gamla vänner i hufvudstaden och de som hade enhälligt det af honom fattade beslut. Och som minnelse för sjön tycktes allt mer och mer tilltaga, tänktes nu intet annat än att laga allting färdigt till min afresa, på jag med behörig anständighet, enligt min börd och mitt stånd kunde visa mig i hufvudstaden och på egen hand der inträde i en större värld.

Den 23 April lemnade jag mina föräldrars hem, för att afresa till Wisby och derifrån till Stockholm. Det fartyg, på hvilket jag skulle afsegla, hade mellertid fått en annan destination, men det lyckades mig, att i Kapellshamn påträffa ett annat till hufvudstaden segelfärdigt fartyg. Der anlände jag först d. 4 Maj. Att uttrycka de känslor, hvaraf jag rördes vid

vid första åsynen af denna stora och vackra stad, dess vidlöftiga hamn, den oräkneliga mängd fartyg, som der lågo med eller utan last, de begge förtjusande Malmarna, Skeppsholmen, Slottet, Skeppsbron, Österlånggatan, Slussarna o. s. v. är för mig alldeles omöjligt. Vår jagt ankrade vid Skeppsbron midt under Slottsbacken och jag steg i land för att flytta in hos en af min sal. fars intimt goda vänner, numera framlidne Lagman Johan Palmgren på Prestgatan N:o 19, tätt vid Storkyrkbrinken. Efter en rolig natt blef min första omsorg den att söka rätt på min Morbror Lagman Tofftén, min mors kusin, då Capitaine sist ÖfversteLieuten. Märten Sturtzenbecker, samt flera min fars goda vänner, i synnerhet framl. Hofbagaren Lyckou. Hos alla blef jag på det vänligaste emottagen, i synnerhet hos denna sistnämnde, hvars ädelmodiga fru, född Möller, under hela mitt vistande i Stockholm, omfattade mig med den ömmaste bevägenhet.

De första dagarna tillbragtes att bese alls stadens märkvärdigheter, hvarvid Expeditions-Sekreteraren Gabriel Palmgren och hans begge systrar Johanna och Anna Greta voro mig i synnerhet behjelpiga. Utland andra redbara gynnare och vänner, som med oinskränkt välvilja bemötte mig, förtalar jag städe i erkänsamt minne namnen af ÖfverIntendenten Fredenheim, RigsRådet Brygger, CommerceRådet Schinckel, BankoKommissarien Klint, Grosshandlaren Reimers, Garfware-Äldermannen Djurberg, Rector Sch. Mag. Flintenberg m. fl.

Då nyss före min ankomst till Stockholm den för Sverige högst bedröfliga händelsen inträffat, att K. Gustaf III af Ankarström blifvit mördad, så var nu inga allmänna nöjen att tillgå; alla slags skådespel voro inställda. Men detta var ej för mig en saknad, först och främst emedan jag ännu i min lifstid aldrig sett något dylikt, och dernäst, i synnerhet, emedan jag hvarken då eller sedermera haft någon särdeles smak eller fallenhet för bullrande nöjen. De begge systrarna Palmgren förskaffade mig i dess ställe långt angenämare tidsfördrif, dermed att jag i deras och några goda vänners sällskap, gjorde äta resor ut på landet och upp längs Mälaren.

Sedan jag mättat mig med åskådandet af alla de vackra och lärorika föremål, som hufvudstaden hade att erbjuda, längade jag åter till sjös. Antagen såsom Rajutvakt på Briggen Maria Josepha, förd af Capitaine B. J. Steinorth, afseglade jag d. 19 Juni 1792 från fäderneslandet, som jag aldrig mera återsett, först till Plymouth, der vi uppehöll oss i tvenne veckor, och vidare till Lisabon, der fartyget intog frakt och

vidare fortsatte sin resa till Baltimore. Den 14 Jan. 1793 återkommo vi till Portugals hufvudstad. Här emottog jag ett bref från min fader — det sista jag af honom erhållit — som befallte mig att tillsvidare fortfara med att medfölja Capitaine Steinorth.

I brist på frakt qvarstannade Maria Josepha i Lisabon halfjerde månad. Med min brinnande åtrå att lära och myckna åtrå att fatta, var det naturligt att jag begagnade tiden att förvärfva en någorlunda fullkomlig kännedom af Portugisiska språket, i och med detsamma jag, vid lediga stunder, mest nattetid om vintern, sökte att med läsning och flit bibehålla de kunskaper jag i mina första ynglingaår fått inhämta. Lyckligtvis hade min far, som sjelf ägde en talrik och utvald boksamling, lemnat mig omkring trettio för mig högst outhärliga arbeten, hvartill jag först i England, sedan i Amerika och nu i Portugal laggt ett par dussin andra, förnämligast i språkkunskap, styrmanskunst, handel, historia, geografi och resebeskrifningar. På några små lustresor omkring Lisabon, norr och söder om Tajo, besåg jag det ryktbara klostret Mafra, byn Cintra, landsstället Campogrande, eremitklostret Arrabida, staden och klostret Belem, samt småstäderna Almada och Aldea Gallega. Mafra var då, utan motsägelse, det dyrbaraste slott i världen.

Ändtligen träffades en frakt inåt Medelhafvet, att till Genua, jemte litet stycke gods, öfverföra en Herr Armstrong, Sändebud från Amerikanska Fristaterna till Kongl. hofvet i Turin, med en utmärkt vacker husfru och tre betjenter. Maria Josepha gick därför till segels den 24 April, men blef för motvind qvarliggande vid Belems torn ända till den 29, då salut firades och alla skepp på strömmen flaggade för Prinsessan Maria Theresias af Beira födelse. Men just som vi fått god vind och åter skulle lyfta ankaret, fingo vi af landets Öfverhet befallning att följande natt taga ombord tjugetvå Fransyska passagerare, som till räddning undan Portugisiska böbelas ursinnighet, med anledning af K. Ludvig XVI:s mord, blifvit af Portugisiska Regeringen insatta i berörda torn, för att med första lägenhet inskeppas till Marseille. De måste föras ombord nattetid. Vi mottogo nie manspersoner, sex gifta kvinnor, fyra flickor och tre små gossar. Vid dagningen följande morgon voro vi ute i öppna hafvet och den 2 Maj passerade jag första gången Herkuls namnkunniga stoder. Midt i sundet, mellan Tanger och Tarifa, prejadades vi först af en Marokansk galeja, och sedan af en Spansk kustbevakare, hvil-

ka likväl låto oss obesökta och obehindrade fortsätta vår resa. Stiltje och föränderliga vindar förlängde denna resa, men gjorde den långt ifrån ledsam, först med en mild och vacker väderlek, så med en ymnig akölpaddslångst under Baleariska öarna, och sist, men icke minst, genom närmare bekantskap med våra glada och muntra passagerare, hvaribland ett par Fransyska fruntimmer voro i hög grad älskvärda och alldeles icke folkskygga. Dock likväl helsades vi den 12 Maj uti Golfe de Lyon af en stark nordvestvind, der kallad Maestral, som likväl icke hindrade oss att sent om aftonen ankra utanför inloppet till Marseille.

Af de Fransyska passagerarne stannade blott tvenne ombord och följde med briggen till Genua, dit vi, sedan vi på vägen blifvit prejade och besökta af en Fransysk republikansk fregatt kallad la Modeste, anlände den 23. — Utom denna fregatt, som tre dagar efter oss inkom i hamnen, ankrade der äfven, en vecka sednare, en Engelsk 44-pundig kanonsfregatt the *L'Aigle*, commenderad af Capten John Niclas Inglefield. Ibland dess officerare träffade jag der tvenne som jag året förut lärt känna i Plymouth, nemligen en Löjtnant, sedermera och ännu ViceAmiralen Ross Donelly och en Midshipman Charles Hall, hvilka utan mycken svårighet lyckades att öfvertala mig till att lemnas Kofferdi-tjenst och i dess ställe gå öfver till Kongl. Storbritanniska Sjöstaten. I min dåvarande ställning var detta företag alldeles icke att förkasta; ty ombord på Maria Josepha var för mig, åtminstone utrikes, ingen annan utsigt än den att slafhala som matros och kanske, efter flera år, blifva styrman. Och hvad var väl en sådan bana för min framtid? Kapiten Steinorth var väl alldeles icke dermed tillfredsställd att jag lemnade honom och hans SnowBrigg; men jag var på intet sätt hans lifegen, och kunde efter i Stockholm träffad öfverenskommelse lemnas honom när jag ville. Jag blef således den 22 Juli antagen på fregatten i egenskap af volontär, till dess jag, efter genomgången examen, kunde på något nytt krigsskepp i sin tid förordnas till Master's mate, det vill säga Understyrman. Emellertid, för att genomgå mina grader gjorde jag tjenst som matros, slupstyrare, marskapiten och quartersman, först på samma fregatt *L'Aigle*, och dernäst på 36-pund. kanonsfregatten the *Amiable*, hvarifrån jag den 9 Aug. flyttades ombord på Amiralskeppet *Victory*, som förde Amiralen Lord Samuel Hood's flagga, och nu med Englands och Spaniens förenade sjömakts ansatte Toulon; ombord på hvilket rangskepp jag morgonen derpå undergick min styr-

mans-examen och genast förordnades, att, i egenskap af Second master's mate, eller tredje styrman, bestiga en nyligen eröfrad Fransysk 22-pund. kanon-korvett (sloop of war) kallad l'Eclair, som låg under reparation i Livorno för att inrättas till repeter-skepp (Dispatch) under befäl af Kaptenen, numera framlidne Amiralen Sir George Johnstone Hope.

Den 16 Aug. tillträdde jag mitt nya embete i Livorno hamn. Om här vankades hårdt arbete, liten hvila och alldeles ingen ledighet att odla förnuft och bokliga kunskaper, så vann jag likväl en afgjord skicklighet i mitt yrke och ständig öfning uti Engelska språket och första grunderna i Spanska och Italienska, dem jag ännu blott lösligen kände; en tredjedel åtminstone af vår 96 mans besättning var sammansatt af Spaniorer och Italienare, mest Venetianare och Livornesare. Sedan likväl det hårdaste och angelägnaste arbetet var förbi, och fartyget mot slutet af Sept. var nästan segelfärdigt, fick jag äga den tillfredsställelsen att med vår nya befälhafvare, Kapiten George Henry Towry, såsom hans Tolk och Handsekreterare, göra en liten lustresa till Pisa, Lucca, Pistoja och Florens. Återkommen till Livorno afseglade vi den 24 Sept. med vår nya repeter-korvett, först till hafsviken Spina och derifrån till Genua, samt vidare till Toulon, som emellertid, den 29 Augnsti, af de allierade flottorna blifvit, medelst dagtingan, intaget och hvarifrån vi kort derpå gjorde ett par resor med depescher till Genua och Livorno.

Det öfriga af hösten tillbragtes först att, dels ensamma, dels i sällskap med 64-pund. kanonskeppet Diadem, då kommanderadt af Kaptenen, sedermera Amiralen Lord Nelson, inspärta Genuesiska hamnarna emellan Bordighera och Porto fino, och derpå under nya resor fram och tillbaka med depescher. Ändtligen återkommo vi den 12 Dec. till Toulon, för att der, 17 dagar sednare blifva vittnen till de Allierade flottornas snöpliga fördrifning, sedan Fransmännen med stormande hand den 18, återtagit staden och hamnen. Då hörde jag för första gången ljudet af ett namn, som tvenne år efteråt började sätta först Europa och sedan hela världen i förvåning, och som hos efterkommande aldrig kan, aldrig skall falla i glömska, Napoleons Bonaparte, då blott Capitain vid Artilleriet, stormade det batteri, hvars besittning afgjorde Toulons och Fransyska Konungamakts öde.

Att här beskrifva den förödelsens styggelse som vid detta märkvärdiga tillfälle timade, öfverstiger både mitt syftemål och min förmåga. Medan Engelska flottan begaf sig till bug-

ten San Florenzo på Corsika, beordrades l'Eclair att till Genua öfversöra Guvernören i Toulon, som till de Allierade uppgifvit staden och nu, med sin unga väna dotter, räddade sig utrikes. Sedan vi satt dem i land, seglade vi också till San Florenzo, der vi ankrade annan dag Jul.

Under vintren och medan Corsika hemsöktes med landstigning och beläringar, fortforo vi att med dépescher segla fram och tillbaka emellan Italienska, Engelska och Afrikanska Medelhafshamnar. På Trettondedagen besöktes ännu Livorno, hvarifrån kosan ställdes först till Port Mahon på ön Minorka, der vi tillbragte fyra dagar, så till Gibraltar, då vi på resan öfverföllos af den grufligaste storm ifrån Nordvest som jag i min lifstid erfarit, och som, med sönderslitna segel, förlorade stänger och rår, vräkte oss på kusten af Moghrib-el-Ayssa, hvarest vi med yttersta möda undgingo ett skeppsbrott tätt vester om landtudden Hone. Först den 9 Febr. ankrade vi på redden vid Gibraltar och blefvo der liggande under reparation af skepp och tacklage hela resten af månaden. Den 12 Mars voro vi åter i San Florenzo, hvarifrån vi på nytt besökte, som hastigast, Gibraltar, stannade tre dagar i Algier, och så tillbaka till Corsika, der en sydvästlig storm, så när hade söndersplitttrat oss på klipporna emellan Sagena och Ajaccio.

Derpå nyttjades äfven vår lilla korvett till eröfringen af ön och dess befästade städer. Den 7 Maj emottogo vi utanför Bastia, som den 18 bombarderades och kort derpå intogs, en ny befälhafvare, Capitain Philip Middleton, som förde oss flera resor fram och tillbaka från Bastia till San Florenzo, Livorno, Porto ferrajo, Capraja, Isola Rossa, Calvi redd och Porto Galeria, der vi ofta hämtade vatten för flottan som inspärrade sjöfästningen Calvi. Den 24 Juni blef jag, på nyssnämnda redd, commenderad a't såsom andra man ombord på en med fyra kanoner bestyckad tartan kallad Jean Bart, under befäl af Lieut. George Cocks och i skygd af en tätt söder om fästningen belägen hög brant klippa, bibehålla kommunikationen emellan den på redden, utom skotthåll, ankrade örlogsfloattan och de till lands belägrande Storbritanniska, under Capitain Nelsons befäl stående sjötropparna. Den 16 Juli, då general-attack anställdes till sjös och lands, beordrades jag att, som ledare på bemälda tartan, jemte sex andra, ifrån sjösidan på södra flanken, beskjuta fästningen och staden, hvilket verkställdes ifrån kl. 9 om morgonen till kl. 12 under beständig eld på begge sidor.

Efter Calvis öfvergång, den 4 Aug. gjorde jag, som befälhafvare, med min tartan tvenne resor till San Fiorenzo till Isola Rossa, hvarefter jag den 6 Sept. kom till Livorno med depescher till Amiralen, samt med tillhaka till San Fiorenzo. På denna resa, sedan jag Livorno, träffade mig den olycka att för en hastigt men nordvestlig storm vara hardt nära att den 10 Sept. lyckas, med man och allt, under Capo Corso, der jag gata anhra, men ej kunde uthärda, fastän i skydd af ön Finocchiarola; dock likväl inkom jag den 13 till sedan tartanen mistat alla sina segel, ankare, tåg, samt ter afgifven rapport till vederbörande, och sedan fartyget vit repareradt, afgick jag på nytt till San Fiorenzo för men samt med Lieutenant James Dickinson afteckna baltan sistnämnda ställe och Bastia, men förnämligast itilan Canollo rundtomkring Capo Corn till Marina di Pietra, samt deröfver inlägga en passcharta med dertill kpejlingar, strömsättningar, pliktningar, förtoningar, repor, sandbankar o. s. v., hvilket besvärliga värf jag, dertill föga beqväm årstid, till mina öfvermäns nöje. utförde, att jag den 24 Oct. beordrades, att med mitt akap gå landvägen öfver Poggio och Oletta till San Fiorenzo, för att derstädes såsom First Master's mate, eller andra man, bestiga först brännaren Fury och sedan å nyo korl'Eclair, i hvars nya befälhafvare, Capit. Henry Lyster, vardt nog lycklig att träffa en ädelmodig, redbar gynnarvän, som i nästfölj. December anställde mig som acting Lieutenant eller tjänstförrättande Lieutenant, och med dotan anmälte mig till befordran hos K. Storbritanniska Amiralen att vid första lägenhet få fullmakt såsom Warrant Officer, v. s., vara antingen Master (Öfverstyrman) på något örlogsfartyg eller också Lieutenant i Flottan. Denna sedan fullmakt var också verkligen i expedition, när en olyckhelt och hållet oförutsedd, händelse förjagade mig med utur Engelska sjötjensten och tillintetgjorde mina varma förhoppningar.

De öfriga ombord varande underofficerare, afondsjuke min fortkomst och i synnerhet på den ynnest och välvilja Capitain Lyster mig bevisade, länkade så sakerna att jag, under en resa till Genua, råkade i ordkastning med en grof och litet midshipman, Richard Hawes, hvaraf följden blef en duktig uti hvilken vi begge sårades, och jag måste d. 21 Jan. 1796 med en anseuig bllessur, som jag gick och stod, jemte En-

lag, den 1:a sjötjensten lemna ombord allt hvad jag ägde och på en
 tre timmar inemot tre år hunnit förvärfva, hvaribland en hop dyr-
 der jag de navigationsböcker, sjökort, instrumenter m. m., utom en
 till ändeligg summa innestående lön och några riksdaler jag
 på dem fick berga var ett silfverfickur och några riksdaler jag
 aflydd på mig, samt tio dukater i guld, som min sekundant och
 hvar min ständige vän, Lieut. Charles Hall, förmådde mig att emottaga,
 seder Caplt en ebenholz-flöjt, som jag hade fått af min salige fader
 ända, som just var i land att låta lagas. I Livorno hade jag
 ingen bekanta, men trodde likväl bäst vara att genast anför-
 segel, mig åt dåvarande Svenska ViceConsuln Joachim Grabien,
 som var en ung hedersman, systerson till GeneralConsuln Törngren
 till Södermanland, sedermera dennes efterträdare och ända till sin död 1823
 Dickman en redbara vän. Mitt år var väl just icke farligt, men åra-
 mes minns och morgonens köld, samt brist på ofördröjlig anvis-
 ill Marins, vållade att jag blef flera dagar sängliggande och att
 chorta med tvenne veckor förflöto innan jag vardt curerad. Utan lust
 var, förblev kvarstanna i Livorno, och eftersökt af Engelsmännen som,
 ansvariga, hade de fått fatt på mig, skulle hafva bragt mig under en
 öfvervakning, emedan jag, som blott underofficer, utan att af
 des, att jag förmån hafva begärt och undfått tillstånd, slagits med
 detta till officer, blef för mig ingen annan utväg öfrig än att såsom
 ate, en tyrrman, för hyra, afgå ifrån Livorno med en Svensk koffer-
 brigg Catharina, förd af Capitain Starek ifrån Åbo, den jag
 sedan i samma genast följde till Nizza och derifrån till Marseille, dit
 Herr anslände den 22 Febr. år 1796.

På detta sistnämnda ställe stannade fartyget öfver en må-
 ned, hvarigenom jag fick ett önskad tillfälle att öfva mig uti
 fransyska språket, samt förskaffa mig många goda kunskaper
 och flera för mig oumbärliga böcker. Utom dess hade jag af-
 färd den hugnaden att genom min efteråt mångåriga ädle, redbare
 vän, GeneralConsuln Franz Philip Fölsch och en hans släktin-
 ge Herr Hornhostel, vinna tillträde hos ett par hyggliga fa-
 miljer, der jag ofta passerade aftonen och fick till läsning
 få en hop nyttiga Svenska, Engelska, Fransyska och Itali-
 enska arbeten.

I början af April besöktes ännu en gång Livorno, då jag
 under ditresan angreps af en i högsta grad elakartad ataxisk
 nerffeber, som efter ankomsten till Livorno förde mig på det
 dervarande hospitalet Sant' Antonio, der jag blef liggande i
 hela fem veckor. Återkommen ombord gjorde jag ännu med
 samma brigg en resa till Barcelona och derifrån till Genua,
 der vi kastade ankar den 2 Juli och hvarest fartyget kort

derpå upplades, och besättningen afmönstrades den 29 med anledning af nyss uppkommen ofred mellan Sverige och Sultanatet Marokos.

Redan i Barcelona hade jag på denna sista resa blifvit anfåkt af en besynnerlig ögonsjuka, vanligtvis kallad hemeralopia, som bestod deruti att jag, så länge solen var öfver horisonten, ej hade minsta fel på synen, men emot aftonen och sedan solen nedergått, ej kunde skönja det ringaste, hvarken vid ljus eller månsken. Den hade icke gifvit vika för de vanliga kräkmedlen; men curerades i Genua medelst påläggning på ögat, under sömneh, af en tunn, rå och varm särlefversskifva. Vanligtvis uppenbarar sig denna åkomma genast efter någon öfverstånden svår sjukdom; jag hade redan haft kännning deraf året förut, sedan jag tillfrisknat ur rödsoten: nu följde den min ataxiska nerfieber i hälarna; men det besynnerliga var att knappt voro mina ögon åter friska än samma nerfieber åter iufann sig med fördubblad häftighet.

Som jag nu längtade att komma hem, men ej dertill ägde hvarken medel eller utväg, så gick jag, att afbida Svenska flaggans frihet, i Venetiansk tjänst såsom Cadetto på fregattskeppet Juno; men just när fregatten var färdig att segla ifrån Genua, föll jag den 2 Sept. återigen så häftigt sjuk i samma nerfieber som redan plågat mig i Livorno, att jag inom tre timmars tid, utan mål och sansning, måste bäras på stora hospitalet Pammatone, der jag blef sängliggande hela tio veckor. Och då jag slutligen kom mig före, befann jag mig för andra gången, inom ett och samma år, beröfvad allt hvad jag ägde; ithy Venetianska fregattcapitainen hade väl lemnat mina saker på ett annat fartyg, men detta hade också seglat och sakerna försvunnit.

Ledsen vid sjölefnaden, som, upprigtigt sagdt, aldrig varit min egen kallelse, och utmattad af min nyligen öfverståndna sjukdom, önskade jag nu, mer än någonsin, att resa hem och vände mig därför till den i Genua då residerande Svenska Consuln Carl Holmberg, med anhållan att blifva försedd med hjälp att komma till Sverige. Men i stället för att hos denna embetsman finna råd och bistånd, bemöttes jag med den största hårdhet och ohjelpsamhet, hvarföre jag beslöt att tills vidare kvarblifva.

Efter undergången examen vid Universitetet, fick jag, vid slutet af Nov., tillstånd att privat undervisa i Tyska, Engelska och Fransyska språken, samt i de till navigation och handel hörande vetenskaper, hvarmed jag fortfor ända till Febr.

månad 1796, då jag underrättad om min fars död, öfvergaf all vidare tanka på sjölefnaden, och antog i dess ställe condition som bokhållare på ett af de förnämsta handels-contoir i Genua. Min nya Principal, Herr Filippo Pontio, anförtrödde mig, utom bokhålleriet och brefvexlingen på Fransyska, Spanska och Tyska, äfven sina barns undervisning uti de för deras ålder sig passande bokliga insigter. Mina vilkor blefvo likväl första året mycket knappa, med blotta 450 Genuesiska Lire, ungefär 68 $\frac{2}{3}$ R:dr Hamb. Banko om året i lön, jemte fritt bord och några små biförtjenster; men som både Herr Pontio och hans goda, hyggliga fru, genast oufsattade mig med all slags välvilja och bevägenhet, så hade jag just icke någon orsak att klaga.

Emellertid blef min nya condition för mig ett länge önskad tillfälle att uppöfva och odla de kunskaper jag i barna-åren förvärfvat. Också användes af mig all den tid jag kunde spara ifrån contoiret och skolkammaren, att sjelf arbeta på egen förkofran, hvarvid jag likväl ofta begagnade goda råd och vänskapsfull handledning af trenne Professorer vid Universitetet, Celestino Mussuccio, Girolamo Bertora och Paolo Scornio.

Det är onekligt, att en förnuftig yngling som använder sin tid till andras undervisning, förlorar icke sin egen. Den underbyggnad han hos barnet grundlägger, fullkomnar han hos sig sjelf; ty olycklig är den hvars undervisning begynner och slutar sig vid boken. Utom det jag på ganska kort tid blef fullkomlig mästare af det rika och sköna Italienska språket, lärde jag först i familjen Pontio antaga det otvungna, mera höfliga skick i seder och umgänge, som göra skickligheten gällande och ofta mer än den hana vägen till lyckans ynnest. Sysselsatt att meddela de kunskaper jag vunnit och fortfor att vinna, lärde jag att pröfva deras vidd och värde; att granska, urskilja och fästa dem, att gifva tydlighet och ordning åt mina tankar och uttryck.

Under sommaren bekom jag bref ifrån min mor, med en penningeremiss stor 91 R:dr Hamb. Banco, som betydligt hjälpte mig att med heder och anständighet slå mig fram och sätta mina småsaker i en god och tillständig ordning. Denna remiss blef den sista jag någonsin af mitt fäderne- och moderne-ärf fått hemifrån emottaga.

Mitt herrskap bevisade mig oföränderligt all slags ynnest, och jag var hållen i. huset som deras egen son. Emot hösten

gjorde jag med dem en resa till deras landgård i Comaeo, der så väl Herr Pontio som hans unga, älskvärda Fru, i de fjorton dagar jag med dem der vistades, sökte på allt sätt och vis att göra mig lantlefnaden behaglig. I Genua måste jag väl något för mycket sitta inne, och flera veckor hafva gått förbi utan att jag kunnat lemna huset oftare än om söndagarna; men å andra sidan har just denna omständighet varit mig fördelaktig, derigenom att den vant mig vid ett klokt och ensamt lefnadssätt, befriat mig ifrån elakt sällskap, samt ingifvit mig en för min dåvarande ålder ovanlig likgiltighet för njutningar af världens tidsfördrif. En bok, min flöjt, min penna förskaffade mig ädlare, lifigare tillfredsställelse, än spektaklernas förledande behag, balernas larm, och de fina, glänsande samqvämens pratmakeri. Fann jag mig ledig ifrån de göromål som min syssla ålade mig, så träffade jag mitt skönaste tidsfördrif uti den lilla boksamling af utvalda författares bästa arbeten jag efterhand fått lägga mig till. Öfvertygad att min framtid hvilade på min flit och skicklighet, eftersträfvade jag att icke förspilla de kunskaper min fader med så mycken möda och godhet mig meddelat. Under all den tid jag vistades hos Pontio, d. v. s. ända till den 27 Juni 1798, oaktadt jag mot slutet hade på contoiret ganska litet att uträtta, men likväl ständigt måste vara i huset, lednade jag aldrig, och ganska ofta fann mig midnattsklockan och icke sällan den inbrytande dagen krökt vid min lampa, fördjupad i studier. Jag hade i allmänhet indelt min läsning uti fem hufvuddelar, nemligen språkforskning, historia, statskunskap, sedolära och personologier, hvarmed jag förstår resor och lefvernesbeskrifningar. Deras läsning utbreder, utan motsägelse, öfver människans lefnad en ny huggnad, som, när hon är ensam, gör att tiden bortflyter, utan att hon märker det, och de hafva framför romaner, dem jag aldrig älskat, det företräde att de lemna nyttiga underrättelser för hela resten af vårt lif. Det är hos Pontio som jag förvärfvat konsten att lefva ensam och i stället för det jag i mina yngre år var mångtalig, lärde jag der att tala blott när det behöfdes, samt att bära tystlåtenhetens anseende, ja till och med en viss allvarsamhet uti de talrikaste och husligaste sällskap. Dock likväl har mitt vauligtvis muntra sinnelag bevarat mig ifrån att blifva folkskygg, hvilket ofta är en följd af vanan att lefva ensam. Ett nytt skäl till fätalighet tillkom emellertid genom lomhördhet, mest i venstra örat, som vid denna tiden gjort sig hos mig märkbar, och som i sednare år såvida tilltagit,

äfven i andra örat, att jag vid 55 års ålder såg mig nödsakad att nyttja språkrör.

Emellertid hade Fransyska Revolutionens ande utbredt sina vingar öfver Norra Italien, och Genua undergick den 22 Maj 1797 en statshvälfning, som ifrån oligarchiens tvåhundra-åriga högsäte nedstörtade denna regeringsform och omstöpte den till ett folkvälde, eller rättare sagt regeringslöshet under namn af "Repubblica Ligure." Jag blef då ett dagligt ögonvitne till alla de dårskaper och oordentligheter, som der vid begingos och skulle öfver dem kunna lemna en utförlig berättelse, men förbigår gerna allt det som icke haft omedelligt sammanhang med mina ödens skiften, eller kunnat directe inflöta på min tillkommande ställning.

Redan före statshvälfningen hade jag skrivit till mina gynnare och vänner i Stockholm och anhållit om recommendation hos Consulu Holmberg i Genua, som var omtänkt att här tillsätta en Viceconsul. Svar ankom icke förrän en månad efter Revolutionen, och då hade Consulu redan utnämnt en annan Svensk, Herr Jonas Hagerman. Detta bref hade likväl den verkan att jag kom i tillfälle af närmare bekantskap med Herr Holmberg, och att hans framtida uppförande emot mig blef, om icke vänligt, åtminstone höfligt och anständigt.

Till följe häraf och sedan jag på intet sätt trodde mig kunna stödja mig på Svenskt beskydd och af fruktan att när som helst, i kraft af någon ny lag, nödsakas lemna staden och landet på samma vis som många andra utländningar, antog jag befattning i Genuesiska Nationalgardet, der jag efter hand genomgick nästan alla grader ifrån simpel friskytt ända till Lieutenant och Legionsadjutant, som var högsta posten en främling kunde erhålla. Jag bevistade derpå Contra-revolutionen d. 4 och 5 Sept., Constitutionens antagande d. 2 Dec. och ElectoralComitéerna de sista dagarna af år 1797 samt den nya Regeringens invigning i Embetet den 17 Jan. 1798.

Vid slutet af Mars månad tilldrog sig att en min vän och landsman, Christian Holm från Carlshamn, som i sjutton år vistats i det öfver hela Norden och mest i Sverige välbekanta handelshuset Steurenberg & Casanova med döden bortgick och lemnade der ett rum öppet för en Svensk Contorist, som kunde föra brevväxlingen med Norden. Och då min nuvarande principals affärer, sedan statshvälfningen dagligen försämrats, af brist på handelsrörelse och på köpmannens egen driftighet (ty han hade kastat sig hufvudstupa uti revolutions-hvirfveln, hvarigenom jag hos honom hade nästan ingenting att göra), så

tyckte jag mig icke böra förfela detta goda tillfälle till större och gagneligare öfning och bättre vilkor. Herr Pontio var väl icke dermed mycket tillfreds; men gaf likväl sitt samtycke och hjälpte med sitt goda förord till, att jag blef med rätt goda vilkor antagen såsom Contorist hos handelshuset Steurenberg & Casanova, som jemte 800 lire i årlig lön bestod mig fritt bord, ett par vackra kamrar, städning, tvätt och upp-passning.

Har började jag ett alldeles nytt lefverneslopp och en ny krets öppnades för min lust att arbeta, och jag kom snart i tillfälle att visa min färdighet i Europeisk språkkunskap, samt i synnerhet att öfva mig i det kära, till en stor del glömda modersmålet. I kraft af ingången förhindelse förde jag all Svensk, Dansk, Tysk, Engelsk, Fransysk och Spansk brefvexling, samt besörjde alla göromål vid skeppsadresser, befraktningar, hafverier o. s. v., hvarjemte jag indrog betydliga biförtjenster med öfversättningar ifrån samma språk, så väl som Portugisiskan och Holländskan. En betydlig del af hvad jag således förtjente, användes till inköp af böcker, chartor o. s. v. och vid slutet af år 1798 bestod redan mitt bokförråd af 296 tryckta böcker och 37 manuskript.

Uti Herr Hieronymus Casanova hade jag träffat en bottenhederlig, kunskapsrik medborgsman och rättskaffens menniskovän, samt i hans Fru en i hög grad älskvärd gynnari. Hösten hade således gått förbi ganska behagligt, så mycket mer som jag lefde i ständigt umgänge med Svenska Sjöcapitainer, ibland hvilka åtskilliga voro män af förtjenst, med verklig upplysning. Påföljande Carnevalen år 1799 blef den första hvaraf jag haft något nöje. Fru Casanova sökte på allt sätt att göra den för mig glad och förnöjsam. En son af min första Capitain Callisendorff tillbragte denne vinter i Genua.

Men den viktigaste fördel jag drog af min nya ställning, var den, att jag kom under året 1799 i närmare bekantskap med Konungens Chargé d'affaires uti Italien, CancellieRådet Lagersvärd, som då residerade i Genua, och som sedermera i närmast fyratio år hugnat mig med sin dyrbara, oryggliga vänskap. Vid början af år 1800 antog han mig såsom sin enskildta Handsekreterare och såsom Copist vid K. Maj:ts Beskickning, i hvilken egenskap jag af dåvarande Höga vederbörande erkändes och vanligtvis uppsatte och renskref de till Kongl. Cabinetet hvarje vecka afgående Embets-rapporter.

Under denna tid och ända till år 1805 var jag dessutom af HandelsDömsstolen i Genua offentlig erkänd som edsvuren

Tolk för de Nordiska språken, med afseende på öfversättning af alla Svenska, Danska, Tyska, Holländska och Engelska vid bemälda domstol förekommande dokumenter, så väl som af alla under samma tidsrymd med nämnda nationers sjöfarande i Genua upprättade certepartier, kontrakter, sjöförklaringar, protester o. s. v.

Länge förut, och ifrån mina spädate barnsår hade bokvermeriet hos mig upprunnit. Utom de böcker jag efterhand sjelf inköpt sedan år 1793, lemnade mig ofvanomtalda Herr Holm år 1798 en liten samling af 40 band särskildta böcker; flera sjöcapitainer skänkte mig också en hop arbeten på särskilda språk; en Genuesisk adelsman Herr Markis Franco Grimaldi och en Senator Antonio Maggioli riktade äfven mitt lilla bokförråd med betydliga presenter; så att sedan jag emellertid hos Casanova och på andra håll förtjent ganska betydligt med öfversättningar o. s. v., hade mitt bokförråd innan slutet af år 1800, redan vuxit till ett antal af omkring 680 volder, på nästan alla Europeiska språk.

I början af April månad inföll den i tideböckerna märkvärdiga blockaden af Genua. Såsom tjenstgörande officer vid Nationalvaken, deltog jag i alla de mödor och besvärigheter som i allmänhet Genuas inbyggare då fingo ydännas. I sexton hela dygn smakade jag icke en bit bröd och mer än en afton lade jag mig att sofva, utan att veta hvad jag derpå skulle få äta. En bomb, som nedföll tvärs öfver min sängkammare, sönderslog flera rutor af fönstret midt emot sången der jag ett ögonblick förut inslumrat. Såsom ögonvittne höll jag öfver denna belägring en dagbok som året derpå, genom min framledne högt sakuade brors, Olof Gråberg, försorg, utgafs i Stockholm på Svenska, och var det första arbete, som med det slutande århundradet flutit ur min penna, och med det börjande såg dagsljuset ifrån trycket. Derutur kan inhämtas hvad jag och mina olyckskamrater i mer än två månader fått uthärda.

Detta oakadt tackar jag Allmakten af innersta hjerta för den ställning hvori jag mig befunnit; ty hvast skulle jag tagit vägen ensam, och redlös, utan hägn och beskärm i en så bedröflig tidpunkt; utan minata hopp om hjälp hemifrån, der min salige far väl icke dött i armöd, men fyra andra syskon behöfde försörjas, om icke Försynen utsett mig Herr Casanovas Lys till räddning och underhåll?

Genua dagtingade äntligen med Österrikiska krigshären den 4 Juni, och med dess öfvergång upphörde Nationalvaken,

hvarigenom jag befriades ifrån en besvärlighet, som verkligen börjat blifva mig odräglig. Också blef mig nu större tid öffrig, för att, utom andra embetsgöromål vid Contoiret och Svenska Missionen, idka mina enskilda vetenskapliga studier och derjemte göra mig litet mera allmän i samhället. — Redan förra året hade giftermålsförslag varit å bene för mig med en ung och ganska hygglig, men ej särdeles penningrik flicka; men ehuruväl jag för henne fattat stort tycke och till och med en viss kärlek, blef ingenting afgjort, sedan både herrskapet Casanova och min egen mor icke dermed visat sig synnerligen tillfredsställda.

Vid början af Juli månad år 1800 hade Cancellie-Rådet Lagersvärd, för att undvika den i Genua ännu gångbara smittsamma farsoten, begifvit sig till Bagnola vid hafsviken Spezia, och före sin afresa presenterat mig för Liguriska Statsministern för Utrikes ärenderna såsom attacherad vid Svenska Missionen. Jag stannade därför i Genua ensam af hela Beskickningen; Consuln Holmberg och Viceconsuln Hagerman vistades begge i Livorno. Under denna tiden utarbetade jag min ofvanomtalda Svenska Dagbok öfver Genuas belägring, med topographisk charta, och som göromålen vid Kgl. Missionen och på Contoiret, i synnerhet efter Chargé d'Affaires återkomst; lemnade mycken ledighet under hösten, tillbragte jag hela October och en del af November på ett Herr Casanova tillhörigt landtgoods i Castagnola, ofvanför Framura, på östra kusten af Genua, der han med sin fru och sina barn då uppehöll sig.

Det börjande århundradet blef för mig en helt ny åräknings-gräns och en fröjdefull öppning till ett nytt lefverne. Efter en i början af förra året gjord och sedermera litigt fortsatt bekantskap, som innan kort antog skepnad och egenskap af trofast kärlek, inträdde jag den 30 Maj år 1801 i äkta stånd med min ännu lefvande, sig sjelf i 38 år aldrig olika, kära hustru *Johanna Maria Lovisa Hugues*, född i Montpellier, dotter af framledne Architekten, Kgl. Geographen och sist Hof-Intendenten i Lyon, André Hugues och svägerska till min ädle förman, gynnare och vän Canc.-Rådet Lagersvärd, som kort derpå anträdde en resa till Sverige och uppdrog mig, med Högä Vederbörandes bifall, att, under hans frånvaro, förestå Kgl. Svenska Missionen. Med allt detta fortfort jag att på Contoiret hos Casanova och på egen hand, samt vid Handelsdomstolen, förmedelst mina insigter i språk och handel, och med all den arbetsamhet som stod i min förmåga,

BIOGRAPHISKT L E X I C O N

ÖFVER

NAMNKUNNIGE SVENSKA MÄN.

FEMTE BANDET.

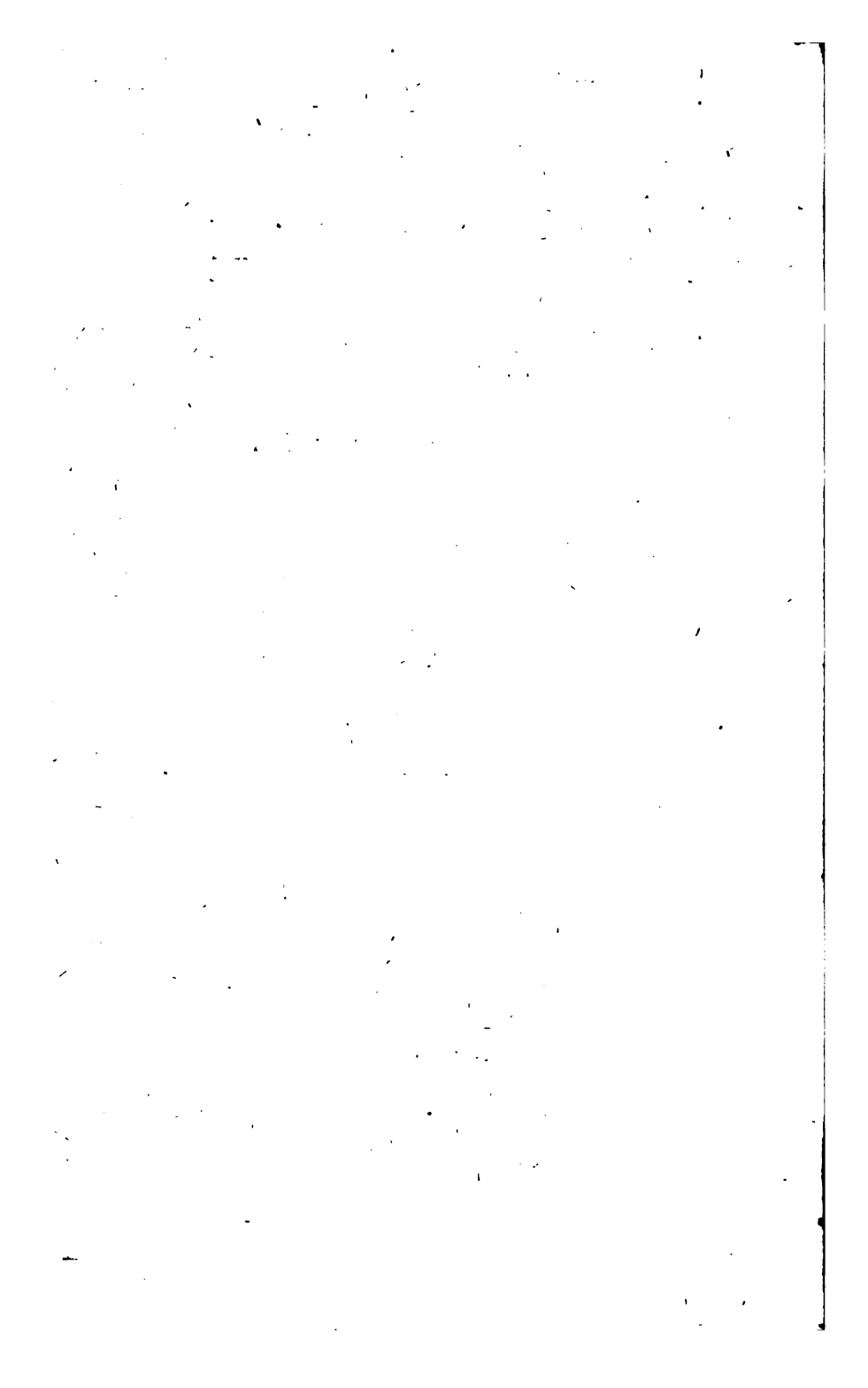
TREDJE HÄFTET.

 psala,

Leffler och Schell.

1839.

Innehåll.

Gråberg, Jakob. (Forts.) — Gråberg, Olof. — Grönvall, Anders. — Gumælius, Gustaf Vilhelm. — Gustafschöld, Abraham. — Gutofsky, Henrik. — Gyldenklou, Anders. — Gyldenstolpe, Michael Wexionius. — Gyldenstolpe, Nils. — Gyllenborg, Jakob. — Gyllenborg, Olof. — Gyllenborg, Carl. — Gyllenborg, Fredrik d. ä. — Gyllenborg, Henning Adolph. — Gyllenborg, Gustaf Fredrik. — Gyllenborg, Fredrik d. y. — Gyllenborg, Johan Henning. — Gyllencreuz, Carl Gustaf. — Gyllenhapl, Leonhard. — Gyllenhjelm, Carl. — Gyllenkrook, Axel Gustaf. — Gyllenstjerna, Nils Jöransson. — Gyllenstjerna, Johan Nilsson. — Gyllenstjerna, Sigismund. — Gyllenstjerna, Jöran Nilsson d. ä. — Gyllenstjerna, Johan Jöransson. — Gyllenstjerna, Nils Carlsson. — Gyllenstjerna, Jöran Nilsson d. y. — Gyllenstjerna, Erik Carlsson. — Gyllenstjerna, Christopher. — Gyllenstjerna, Carl. — Gylla, Bengt. — Gylla, Jöran. — Göransson, Johan. — Göthe, Samuel. —

Redaktionen af detta Lexicon anhåller, att de, som äga mtingen fullständiga biographier öfver namnkunnige Svenska Män, hörande till återstående delen af Alphabetet, eller ock strödda, mindre bekanta uppgifter, benäget måtte insända lem. Endast genom sådana samfälda bidrag kan detta Lexicon mera närma sig till den fullkomlighet, hvartill Redaktionen oafslått sträfvar.

Ganska väl vet hon, att hon ännu är långt ifrån detta mål. Det har mellertid sågnat henne, att dess bemödanden örjat blifva mer och mer erkända. Detta bifall har i vissa scensioner blifvit åtföljdt af klander. Man har önskat, att illorna öfverallt skulle uppgifvas. Detta har alltid skett, ock icke för hvarje uppgift särskildt, utan för rummets bevarande vid slutet af hvarje artikel. Man har vidare önskat optagandet af Anekdoter. Detta har skett öfverallt, der dane varit att tillgå, NB. i aflednes lefnadsteckningar.

Man har vidare tadlat, att vissa betydligare män blifvit alltför kort skildrade, i förhållande till andra af mindre vikt, hvilka blifvit alltför vidlöftigt utförde. Detta klander träffar egentligen de första banden, då planen ännu var mindre bestämdt uppgjord, och erfarenhet ännu saknades. Emellertid kan denna påyrkade symmetri icke fullkomligt vinnas. Biographiernas mer eller mindre utförlighet måste äfven rätta sig efter tillgången å materialier; der sådana saknas, måste äfven de berömdastes minnen blifva torra och ofullständiga. Enahanda måste likaledes, men af ett annat skäl, blifve förhållandet med lefvande mäns biographier. Emedan dessa, enligt Redaktionens grundsats, upptaga hvarken tadel eller beröm, hvarken kritik eller något slags bedömande, så kunna dessa minnen föga innehålla annat än befordringar och yttre öden, utgifna skrifter o. s. v.; de kunna således ej vara mer än blotta grundteckningar, hvilkas färgläggning öfverlemnas åt efterverlden. Denna torde dock blifva belåten, att här finna dessa data. Ett undantag äro några få autobiographier, der utförandet till det mesta berott af hvars och ens egen ompröfning och tycke. — Biographier öfver några märkvärdiga män, som dels af glömska, dels af brist på materialier, blifvit, särdeles i första banden, förbigångne, skola i ett supplementband vid verkets slut meddelas.

Ulskynda Svenska handeln och sjöfarten alla möjliga förmåner. I vetenskapligt anseende hade jag vid början af år 1802 framträdtt som italiensk författare, med utgifvande af mina "Annali di Geografia e di statistica", i uppått att hos Italianerne införa och allmängöra geographiska och statistiska kunskaper. Åtta häften, ett i hvarje månad, utgörande tvenne band 8:vo med tabeller och chartor, trycktes i Genua, det första tillagnadt Liguriens National-Institut, och det andra Högstaal. H. M. Konungen af Etrurien och hugnades därför, efter H. Maj:ts dödliga fränfälle, af dess Enke-drottning, sedermera Hertiginnan af Lucca, med en vacker hedersmedalj i guld om 15 zechiner, föreställande Hennes Maj:t och dess Kungliga Sons, nuvarande Hertigens af Lucca, bröstbild å ena sidan, och å den andra sinnbilder af Toscanas tre provinser.

Ledsen öfver detta periodiska arbetets föga lönande framgång, som tvertom förorsakade mig en förlust af närmare 300 Rdr sp., beslöt jag att tillä vidare icke med egen skada rikta andra; men stött öfver den djupa okunnighet, som rådde i hela Italien med afseende på Nordens litteratur i allmänhet, och den Svenska i synnerhet, deltog jag år 1803, jemte ett sällskap lärdoms- och vitterhets-älskare, i utgifvandet af en i Florens månadtligen tryckt litterär tidning, med titel af "Magazzino di letteratura, scienze, arti, economia politica, e commercio", der, ibland många smärre stycken rörande Sverige, Norrige och Danmark, jag utgaf ett bref till redaktören Dr Luigi Targioni om geographiska och statistiska kunskapernas dåvarande tillstånd i Europa och i Italien, samt en utförlig statistisk beskrifning öfver Kejsardömet Japan.

I följd af Kejsar Napoleons maktspråk och en ny stats-hvälfning blef, under sommarn af nyssnämnde år 1803, republiken Ligurien gjord till en militär-division af det stora Fransyska Kejsardömet. Dermed upphörde icke allenast Kgl. Svenska Beskickningen i Genua, som flyttades till Florens, men all slags handel afstannade, så att huset Steurenberg och Casanova stängde sitt kontor, och upprättade i dess ställe nytt bolag i Livorno. Flera enskildt nyttiga förbindelser i Genua förbjödo mig att härifrån bortflytta; hvarigenom jag förlorade tvenne rätt angenäma och förmånliga sysslor, men ville därför alldeles icke emottaga något af de publika embeten, som af Fransyska regeringen blefvo mig tillbudna. Som god och redlig Svensk fann jag mig icke tillståndigt, att på minsta vis ingå uti någon undersåttlig förbindelse med en furste, som, ehuru stor och för ögonblicket så till sägandes alla-

mäktig, likväl då och länge framgent var Sveriges och dess Konungs hätskaste fiende.

I denna ställning vidtog jag ännu engång det medel till bergning, som i alla tider varit nyttjadt af fattiga kunskapsidkare, och sysselsatte mig med undervisning af förmögnarens barn. Jemte det jag under tiden uti bokhålleri och handels-göromål biträdde min landsman, Jonas Hagerman, som då nyligen upprättat eget kontor i Genua, fortfor jag således med informering först i historia, geographi och mathematik hos den då förtiden i Genua som krigsfånge vistande engelska grefvens (Earl) of Shaftesbury enda dotter Lady Barbara Ashley Cooper, nu Lady William Ponsonby och sonbustru till engelska och irländska greffen af Besborough, och sedermera uti fransyska och italienska språken, kalligraphien, historien och andra bokliga konster, hos framl. Markis Cesare Lamba D'Orias begge döttrar Livia och Maria Oriettina, ända till d. 20 April 1806, då jag, såsom förste handsekreterare med Hertigen af Corigliano, furste af Saluzzo och Santo Mauro, anträdde en resa till öfra Italien, Österrike och Ungern, från hvilken jag d. 17 October återkom till Genua, för att derstädes emottaga ett mig före afresan tillbudit förtroendes-embete såsom Ekonomi Öfver-Direktör, bokhållare och kassör för ofvannämälte Markis Lamba D'Orias omyndiga döttrar.

Denne markis D'Oria, hvars familj är den äldsta, mest namnkunniga, samt en af de förmögnaste af Genuesiska adeln, hvarföre den också under revolutions-svärmeriet var en af de mest plågade och förföljda, dog i Milano vid slutet af år 1804 af sorg öfver att se sin bästa egendom konfiskerad, sina hus sköflade, sina räntor indragna, sin familj förklarad biltog, blott derföre att han icke velat taga del uti de våldsamheter och erbarmeliga påfund, som sönderslöt och krossat hans fädernesland. Hans ståndaktighet i den vägen var ofta nära att kosta honom lifvet och det ansågs nästan som ett underverk, att han kunnat lemna sina döttrar en årlig inkomst af 400,000 genuesiska Lire hvardera.

I denne herres sterbhus fortfor jag nu att, jemte utrednings- och bokhålleri-göromål, vara de unga Markisinnornas läromästare uti åtskilliga vittra idrotter, saknandes blott den hugnaden, att vara mitt fädernesland nyttig. Men knappt hade jag här fast fot i sadeln, när K. Gustaf Adolfs förordning af d. 14 Febr. 1807 angående de i fransyska Kejsardömet och dess lydländer bosatta Svenskar, kastade mig i den brydsammaste ställning. Utan att helt och hållet tillintetgöra den lilla

förmögenhet jag genom flit och möda hunnit förvärfva, kunde jag på intet sätt, inom år och dag, begifva mig till Sverige, der jag svärligen kunde finna en lika indräktig och angenäm syssla, som den jag nu innehade. På dessa skäl grundade jag derföre mina anmärkningar och min förklaring såväl hos öfvermåltä Consul Holmberg, som hos K. Maj:ts Sändebud i Italien, samt hos Cancelli-Presid. Frih. v. Ebreheim, med ansöknings att blifva upptagen ibland de Svenskar, som enligt med bemänta Kgl. förordning, förmodades kunna få Konungens tillstånd att qvarblifva i Frankrike. Denna min ansöknings blef mig under sommaren nådigst beviljad.

Året förut hade jag, på min resa i Österrike, och under en tre månaders vistelse i Wien, skrivit och lemnat efter mig att der tryckas, en Tysk Språklära för resande Fransmän, "Nouvelle Grammaire de poche à l'usage des voyageurs pour apprendre la langue allemande sans maître." I samma hufvudstad emottog jag då mitt första akademiska diplom, dateradt d. 3 Mars 1808 med Italienska Akademiens kallelsebref att vara dess Corresp. Ledamot, och återkommen till Genua hindrade mina nya sysslor mig icke att vara medarbetare i åtskilliga italienska och fransyska lärda och vittra tidningar, samt författare af flera smärre ströskrifter, i synnerhet italienska brudqväden och tillfällighets-vérser, hvaraf några blifvit tryckta.

Emellertid hade Hertigen af Corigliano uppdragit mig öfverdirection och kassan för sina inom Liguriens gränser belägna ansefliga egendomar, en syssla som väl med mycket besvär var förknippad, men som med tillräckligare utkomst bibragte mig större anseende. År 1808 gjorde jag om våren, på Hertigens af Corigliano befallning, en resa till Turin, Caringnano och Saluzzo i Piemont, för att derstädes, så väl i allmänna som enskilda archiver uppleta och iordningställa alla markgrefliga och furstliga familjerna Saluzzo rörande historiska och genealogiska urkunder och handlingar, hvilket värf jag till min höga Herres synnerliga nöje utförde och derföre af honom hugnades med en hederlig belöning. Såsom Ledamot af Italienska Akad., valdes jag s. å. till en af dess tolf Direktörer, samt Ordförande vid dess ligustiska coloni, för triennium till d. 25 Juli 1811, hvilken hedersplats jag icke lemnade obegagnad för att på engång aflägga bevis på min nitälskan för Akademiens ära och förkofran, och på min egen vetenskapliga högaktning för flera svenska beskyddare och odlare af all slags lärdom och upplysning, som på mitt före-

sttende och genom min bemedling, emottogo kallelsebref såsom Ledamöter af bemänte Samfund, som några år derefter förändrade sitt namn till Ateneo Imperiale Reale Italiano, med residens i Florens i ställe för Pisa, der det förut hade sitt säte. Uti förteckningen öfver dess medlemmar upptogos deruti de svenska namnen G. af Wetterstedt, Adlerbeth, Nils v. Rosenstein, Leopold, Sturtzenbecker, O. Swartz, Ang. Bergström, Joh. Gust. Billberg, J. Åkerman och Schönherr.

År 1809 öfversatte jag på genuesiska folkspråket Frälsarens liknelse om den förlorade sonen, hvilken öfversättning af fransyska Regeringen blifvit äskad af dess Prefekt i Genua, för att jemnföras med de som på andra provinsers mundarter blifvit på samma sätt infordrade. Ingen Genuesare hade velat åtaga sig denna öfversättning, af fruktan att dialekten, som verkligen äger en hop löjliga ord och talesätt, och som dittills endast blifvit nyttjad i tokroliga ämnen, ej skulle kunna bibehålla yrdigheten af den evangeliska texten. Öfvertygad om motsatsen och dessutom icke fjättrad af de samvetsbetänkanden, som afskräcka Katholiker ifrån att tyda Bibeln på ett alldagligt språk, åtog jag mig icke allenast öfversättningen, utan inlemnade den äfven, jemte grekiska original-texten samt behöriga anmärkningar till Prefekten, för att, enligt befallning, öfversändas till Ministern för Inrikes ärenderna, som under datum af d. 4 Juli derför, genom ett smickrande bref till mig aflade sin och Regeringens tacksägelse.

Samma år skref jag, på bemänte Prefekts anmodan, en "topographisk och statistisk Beskrifning öfver Departementet Genua", som följ. åren, ända till och med 1814, infördes uti samma Departements "Annuaire statistique." Uti 8:de och 9:de banden af sina i Paris utgifna "Annales des Voyages" införde framl. Danska Geographen Malte Conrad Brun tvenne mina bref, det ena ställdt till Baron Walckenaer om ett manuscript från 13 århund., som år 1803 fanns uti Republikens i Genua hemliga archiver, och som tros vara skrifvet af Antoniotto Usodimare; det sednare till Malte Brun sjelf om de frankiska Huner, som omtalas i Nordens fornsagor.

I början af år 1810 hade jag, under H. K. H. Prins Paul Fredrik Augusts, numera regerande Storhertig af Oldenburg, vistande i Genua, den förmån att hos denne upplyste och älskvärda furste göra min uppvaktning, samt öfvertala honom att emottaga kallelsebref, som Hedersledamot af Italiska Akademien, hvaruppå H. K. H. behagade hugna mig med ett särdeles nådigt bref, samt en dyrbar emaljerad gulddosa, med miniatyr omgifven af äkta perlor.

Kort derpå utgaf jag särskildt på trycket "Lettera al Padre D. Bernardo Laviosa sui piaceri della villeggiatura di Albaro presso Genova", hvaruti jag, jemte allmänna betraktelser öfver åtskilliga äldre och nyare folkslags likfärds- och begravnings-ceremonier och offer; velat vederlägga hvad Fransmannen J. Girard i sin bok "Des Tombeaux et de l'influence des Institutions funébres sur les moeurs", utgifvit om de gamla Skandinavers sedér. Tvenne "Relazioni Accademiche eller akademiska Berättelse-Tal, dem jag, såsom ordförande uti Italienska Akademien, hållit vid dess Ligustiska colonis publika sammankomster d. 15 April och 20 Aug. 1810 trycktes samma år in 8vo, det förra i Pisa och det sednare i Genua, på Akademiens bekostnad. Till Professor Millins "Magasin encyclopédique" som utgafs i Paris, insände jag, på begäran, en "Notice sur les Annales de Géographie et de Statistique rédigées et imprimées en Italie, en 1802", hvilken notis trycktes i bemälda lärda journal-häfte för Juni månad, och till min svägers Cancelli-Rådet R. N. O. Johan Claes Lagersvärd, Konungens Minister-Resident i Italien, dedicerade jag "Doutes et Conjectures sur les Huns du Nord et sur les Huns franciques", hvaruti jag sökt rätta och utveckla en i svenska historien mycket mörk fråga, om hvilken danska Compilatorn Malte Brun yttrat sig med mycken ytlighet uti sina "Annales des voyages", uti hvars nionde band denne skribent stympat och vanställt det bref ifrån mig, som ofvanföre blifvit omtaladt.

Året 1810 gjorde jag i Aug. och Sept. månader en resa till Sarzuna, Massa, Lucca, Florens, Figline, Pisa och Livorno. Emedlertid hade jag under de sedan år 1806 förflutna fyra åren varit hedrad med kallesebref ifrån sex andra italienska lärda och vittra samfund och ibland andra år 1808 d. 27 Juni från Kejsrerliga numera K. Vetenskaps-Akad. i Turin, onekligt den första på halfön, och en af de mest lysande i Europa. På min nyssnämnda resa, och genast efter hemkomsten, hedrades jag ännu med fyra andra diplomer, hvarjemte jag innan årets slut ännu hugnades med tvenne Svenska, nemligen ett af d. 11 Dec. från R. Vitt. Hist. och Antiqu. Akad. och ett af d. 29 i samma månad ifrån R. Patriotiska Sällskapet i Stockholm.

Följ. året 1811 öktes antalet af dessa diplomer med fem nya, nemligen tre italienska, ett fransyskt från Celtiska Akademien i Paris, och ett danskt ifrån Skandinaviska Litteratur-Sällskapet i Köpenhamn. Ett af de italienska var af den 9 Mars ifrån Landbruks-Akad. (Accademia de' Georgofili) i Florens, den äldsta af sitt slag i hela Europa.

S. å. utgaf jag på italienska i Pisa mitt Historiska Försök öfver Skalderna, "Saggio istorico su gli Scaldi, o antichi poeti scandinavi", tillegnandes det den då regerande Drottningen af Neapel, Carolina Napoleona, som till tacksamhetsprofderföre hugnade mig med en briljant-ring, omfattande H. Maj:ts chiffer, värd 500 piastrar. Till den i Florens utgifna "Giornale Enciclopedico" lemnade jag såväl detta som följ. året åtskilliga recensioner och underrättelser om böcker, som utkommit i Frankrike, Tyskland och annorstädes. I Aug. månad besökte jag ännu engång Toscana och tillbragte många dagar vid de varma Lucca-baden, och besåg på återresan Massa och Carrara. Återkommen till Genua, afsade jag mig, vid slutet af året, min med alltför mycket besvär och juridiskt krångel förknippade syssla hos H. D. Hertigen af Corigliano, och åtog mig i dess ställe, jemte mitt förtroendes-embete hos Markisinaorna D'Oria, hvars like före mig ingen främling i Genua innehaft, fortsättningen och avslutandet af bokhålleriet för ett annat af de förnämsta adeliga patrimonier derstädes, tillhörande nyssnämnda markisinnors framledne farbroder markis Brancalone Lamba D'Orias söner, för hvilket bokhålleriet inga hufvudböcker funnos-ifrån d. 1 April 1789 ända till d. 1 Jan. 1807. Härmed sysselsatte jag mig, utom mina andra göromål, ända till October 1813.

År 1812 insände jag till K. Svenska Vetenskaps-Akademien några "Anmärkningar öfver Huggormsgiftet"; Accademia Napoleone i Lucca intog vid slutet af året i sina tryckta Handl. en min "Sonetto in morte del pittore Senatore Stefano Tofanelli." Emellertid hade jag, vid lediga stunder, utarbetat och började på trycket utgifva år 1813 mina "Leçons Élémentaires de Cosmographie, de Geographie et de Statistique", hvars första upplaga, in 12:o, utgick på mindre än tre månaders tid, så att en ny utkom samma år omarbetad, tillökt och förbättrad, med dedication till f. d. Drottningen i Holland, numera Hertiginnan Hortensia de Saint Leu, faster till Sveriges och Norriges Kronprinsessa. Kosmographiska och geographiska delarne af dessa föreläsningar utkommo åren 1816 och 1823 i Milano, öfversatta på italienska af Filippo Tanotace, men så stympade och vanställda, att man icke utan största möda kan igenkänna originalet. Physiska jordbeskrifningen och statskunskapen har öfversättaren helt och hållet uteslutit. Kejsarl. Vetenskaps-Akad. i Turin lät emellertid i sina Handl. trycka mina "Doutes et Conjectures sur les Bohémiens et sur leur première apparition en Europé", hvilka redan förut i samma

Akademi, såväl som i Parisiska National-Institutets tredje class blifvit offentligen upplästa. I Genua lät jag sjelf, med den största möjliga typographiska prakt, trycka tvenne italienska af mig författade brudqväden, det ena för ofvannämnda markisinnan Livia D'Orias bröllopp med Baron Francesco Serra di Gerace, och det andra för markis Francesco Lamba D'Oria, som förmält sig med grefvinnan Costanza Lomellini di Tabarea.

Jag borde redan hafva anført att jag, sedan d. 1 Juni 1811, af Consulen Carl Holmberg blifvit utnämnd till Vice Consul i Genua, hvilket embete jag sedermera under samma Consuls tjenstledighet ifrån Mars 1812 till Aug. 1814 med möjligaste omtanka och nit sökte förrätta, gåendes i synnerhet med bästa vett och förstånd svenska sjöfarande tillhanda, enligt berörda Consuls hos Höglofl. K. Commerce-Collegium derom inlemnade rapport och vittnesbörd, samt K. Collegii uppmuntrande bref till mig sjelf, dateradt Stockholm den 3 Nov. 1814. Under detta vicariat hade jag utomdess ofta den ljufva tillfredsställelsen att så väl med penninge-förskotter som med andra nyttiga tjenester vara mina genom Consuls-distriktet farande landsmän behjelpig.

År 1814 blef det åter min lott att hivista en ny belägring, en ny dagtigning och en ny politisk hvalfning i Genua, mindre förfärliga än dem jag redan öfvervarit, men vigtigare och mer afgörande, sedan följden deraf blef den urgamla Genuesiska republikens först ögonblickliga återupplifvande men slutliga införlifning med Sardinska monarchien. Staden intogs d. 20 April af en Engelsk, Italiensk och Sardinisk combineerad land- och sjömak, hvarvid det i förbigående må tillåtas mig anföra, att jag, i egenskap af tjenstförrättande Svensk Consul, fick lida en känbar förlust i det en hop engelska sjömän och italienska soldater vid kringrännningen af staden, utan afseende på K. Svenska vapnet, enligt med landets plägsed, uppställt öfver gatuporten, sköflade och förstörde ett mig tillhörigt landthus, beläget i Albaro, nära sjöstranden, halfannan eng. mil ifrån staden. Alla de reclamationer jag öfver denna våldsverkan ingaf, såväl hos Storbritanniska öfverfältherren William Lord Bentinck och Amiralen Sir Edward Pellew, sedermera Lord Exmouth, som till K. Maj:ts Chargé d'Affaires i London, förblefvo utan något svar eller verkan.

S. å. blef jag af Hög Vederbörande ihågkommen med hedersrum på förslag till Consuls-embetet i St. Ybes (Setubal) femte tillstånd att kunna afsäga mig sysslan om jag dertill af

Konungen i nåder utnämndes, och den icke skulle anses för antaglig. Utom det att jag, med anledning af flera skäl, då hellre önskade qvarblifva i Genua, än att flytta till Portugal, fann jag ej mindre rättvist än med min önskan öfverensstämmande, att bemälda syssla blef gifven åt en aktningstvård landsman, Gottlänning och barndomsvän, Hr Johan Herlitz, som i många år densamma förrättat under förra Consulas sjukliga lefnad.

Men en annan utsigt, som vida högre smickrade mina bästa förhoppningar, var att med tiden uppå Consulsbanan kunna tjena Konung och fädernesland i Berberiet, och allra helst i Marokos. Redan år 1812 hade jag för Högä Vederbörande yttrat denna min lifliga önskan, dertill uppmuntrad af min gynnare, Commerce-Rådet Olof Agrell, som då vistades hos mig i Genua. Sedan han år 1814 blifvit utnämnd till General-Consul i Sultanatet Marokos, förnyade jag i Sverige min ansökning, som utföll så lyckligt, att H. Maj:t under den 22 Febr. 1815 i nåder behagade förordna mig att vara dess Consulates-Sekreterare i Tanger, hvarpå jag också fick äga den hugnaden, att d. 12 April koras till ledamot af K. Vet. Akademien. Den 23 föregående Jan. hade jag redan blifvit inkallad uti K. Vet. Societeten i Upsala. Men två vigtiga skäl hindrade mig öfver året att till min nya bestämelse-ort bortflytta, för att tillträda mitt nya embete. Det ena var, att sedan äfven min yngsta pupill, markisinnan Maria Oriettina D'Oria just i April s. å. förmält sig med en genuesisk markis Fabio Alessandro Pallavicini, min skyldighet fordrade att, enligt hegge systrarnas åstundan, skifta ho och arf dem emellan, samt under datum af d. 30 Juni 1815 afsluta det för 15 och ett halft år, nemligen från d. 1 Januari 1800 mig ensamt anförtrordade vidlyftiga bokhålleriet, hvilket arbete jag ej förmädde fullborda förrän i början af Maj månad år 1816. Det andra skälet var att, som jag redan år 1814 öppnat eget kontor för svenska och norrska skepps-adresser och commissions-handel, hvarigenom jag då och sedermera ägt tillfälle att vara mina landsmän mer än allmänt behjelpig och dermed tillvunnit mig stort förtroende hos flera betydande handelshus i Sverige och Norrige, trodde jag min skyldighet också fordra att, före min afresa till Tanger, så tillställa sakerna, att äfven under min bortvaro, mina vänner och correspondenter ej skulle sakna erforderligt bistånd, och inrättade därför d. 1 Jan. 1816, i gemenskap med genuesiska borgaren Ludvig Insom, ett handelsbolag under namn af Gräberg &

Insom, åläggande detsamma att fortfara i den af mig ensam begynta handels-rörelsen, med förbindelse att alltid hafva åtminstone en svensk kontorist för brevexlingen och skepps-adresserna.

För att icke afbryta teckningen af mina borgerliga lefnadshändelser vill jag här på engång omtala mina vetenskapliga och litterära företag under de trenne sistförflutna åren. Utom de tvenne år 1813 ifrån Sverige undfångna akademiska hedersgraderna hade jag redan år 1812 fått emottaga kallelsebref ifrån Kejs. Fransyska Institutets tredje klass för Fornforskning och Antiquiteter och år 1814 ifrån K. Vet. Akad. i Lisabon; i Maj månad 1816 intoga jag i Physiographiska Sällskapet i Lund.

Under tiden hade jag år 1814 i Genua förklarat min väns, Professor Gaetano Murré italienska öfersättning af Taciti De moribus Germanorum och Vita Agricolæ, med en geographisk och historisk ordbok, i hvilken jag lade mig all möjlig vinning att med största flit och granskning utarbета de stycken, som angå Sverige och Skandinavien. Vid slutet af året inskickade jag till K. Vitt. Hist. och Antiqv. Akademien i Stockholm mina året förut skrifna och i Kejs. Fransyska Institutets tredje klass offentligen upplästa anmärkningar: sur l'arrivée de Sigge Fridulfsson sous le nom d'Odin dans la Scandinavie, hvilka år 1816 blefvo tryckta i 10:de Bandet af K. Akademiens Handlingar.

År 1815 utgaf jag i Genua en ny omarbetad upplaga af C. Graglias engelska och italienska Lexicon och bifogade dertill en Ordbok öfver de i begge språken mest brukliga sjötermer, hvaraf den engelska delen äfven trycktes särskildt. På italienska lät jag s. å. i April, med all möjlig typographisk prakt, af trycket utgå Versi per le Nozze di Maria Oriettina D'Oria con Fabio Pallavicini, samt i Aug., på latin, mina Theses pro laurea obtinendâ och pro gradu philosophico föravarade vid K. Universitetet i Genua d. 29 och 31 i samma månad. Vid slutet af året utkom i Pisa min historiska afhandling "sulla falsità dell' Origine scandinava data ai popoli barbari che distrussero l'imperio di Roma" tillagnad f. d. Stats-Rådet, Frih. G. G. Adlerbeth. Den 26 Maj 1816, två dagar före min afresa ifrån Genua, emottog jag vid nyssnämnda Universitet, Magister-graden och skulle d. 28 såsom Philos. Doctor præsidera för ett af mig sjelf författadt och färdigtryckt Specimen De natura et limitibus scientiæ statisticæ ejusque in Italia habetenus fortunâ, tillägndt ofvanbemälte Commerce-Rådet och

General-Consula i Tanger Olof Agrell; men just när högtidligheten skulle gå för sig, fick fartyget, med hvilket jag borde anträda min resa till Tanger, god vind och afseglade genast, först till Torreveja bredvid Alicante i Spanien, der jag tillbragte en hel månad, och vann betydlig öfning uti Spanska språket, och sedan till Gibraltar, dit jag anlände d. 25 Juli och hvarifrån jag slutligen d. 3 Aug. satte öfver sundet och ankom till Tanger.

Redan år 1815 hade jag till eget barn upptagit min år 1810 aflidne brors, Olof Gråberg, sexåriga andra dotter Lovisa Jakobina Eleonora. Ett helt år väntade jag att få omfamna henne i Genua, men emellankomna hinder gjorde att hon ej ifrån Stockholm ditkom förrän långt inpå sommaren 1816, så att hon nödgades ensam återvända öfver Gibraltar till Tanger.

Berberiets enformiga lefnadssätt och beskaffenheten af de tjänstförrättningar, som höra till ett derstädes inrättadt svenskt och norrskt consulat, borde naturligtvis göra endast obetydliga förändringar i mitt publika och enskilda lefvernes omständigheter, så länge jag blott i egenskap af underhafvande tågade tjänstmannavägen. Det blef likväl för mig både smickrande och ärofyllt att, vid början af år 1818, ifrån Konungens af Sardinien Statsminister för Utrikes ärenderna, Markis De Saint Marsan, erhålla ett högst förbindligt bref, hvaruti denna herre bad mig låta sig veta, huruvida jag kunde, tillika med min syssla såsom svensk och norrsk Consulates-Sekreterare, åtaga mig att besörja H. Kgl. Sardiniska Maj:ts angelägenheter i Sultanatet Marokos, samt emedlertid lemna bemänte Minister en omständlig berättelse om allt, hvad som borde företagas för att sluta fred, inrätta consulat o. s. v. I följd af ingifven supplik till H. Exc. Grefve v. Engeström, var jag lycklig nog att erhålla min milde Konungs allernåd. tillstånd icke allenast att emottaga och besörja H. R. Sardiniska Maj:ts angelägenheter, men äfven att i sådant afseende till Markis De Saint Marsan aflemna de af honom begärda berättelser, hvilka jag, till följe deraf, under titel af "Utförligt Förslag till de mått och steg som af H. R. Sardiniska Maj:ts Regering borde vidtagas för att ingå och sluta fred med Marokos och inrätta ett sardinskt Consulat i Tanger", på italienska språket till högbemänte herr Markis insända, hvarföre denna herre sedermera med ett högst smickrande bref till mig aflade sin och sin Konungs tacksägelse, men utan något vidare uppdrag i hufvudämnet.

Straxt efter min ankomst till Tanger fick jag der emot-
taga kallelsebrief ifrån K. Hist. Akademien i Madrid och från
K. Nederländska Institutet i Amsterdam. Af detta sednare
dertill anmodad insände jag, i början af år 1817, några Re-
cherches sur les Bréberes et sur quelques autres peuples de
la Mauritanie, och kort derpå inlemnade jag till K. Akad. i
Turin, svar på tio af dess Sekreterare mig, före afresan ifrån
Genua, tillställda frågor angående "Upplysningens och hokliga
konsternas nuvarande tillstånd i Mogh'rib-el-Ayssà", eller Ve-
stra Berberiet. I Juli månad hade jag dessutom den förmån
att för H. Ex. Grefve v. Engeström nedlägga några Svenska
"Nyaste Underrättelser om Inre Afrika", jemte kritiskt utdrag
ur amerikanska Sjö-kapitenen James Riley's nyligen på tryc-
ket utkomna Resebeskrifning *). Till K. Vet. Akademien i
Lisabon inlemnade jag i Nov. några på portugisiska språket
uppsatta "Indagações sobre a lingua dos Berberes, hvilka uti
Akad. Handlingar, femte Bandets andra del, blifvit tryckta
år 1818. I början af detta sistnämnda år skickade jag dess-
utom till ofvanbemälda Capiten Riley i New-York, en engelsk
omarbetning af nyssnämnda kritiska anmärkningar öfver denne
resebeskrifvares underrättelser om det inre af Afrika.

De känslor, hvaraf jag, såsom redlig Svensk, rördes vid
undfångsten af den för Skandinavien högtidligt vigtiga tidning,
att H. M:t Konung Carl XIII. med döden bortgått, samt att
vår store Konung Carl Johan i Hans ställe uppstigit på Nor-
dens lysande tvillingthron, bjöd jag till att, på det endaste
språk, med hvilket jag ännu vågat lyfta mig uppöfver prosan,
offentligen uttrycka uti ett "Capitolo", hvilket jag insände till
Hofkanslern, m. m. Friherre af Wetterstedt, med anhållan
att det måtte af honom inför thronen nedläggas. Friherren
behagade, kort derpå, försäkra mig, att Hans Maj:t Konungen
med särdeles nådigt välbehag ansett detta prof af min under-
sättliga trohet och vördnad.

S. å. 1818 öfversatte jag på Italienska, på hög anmodan
mitt ofvan omtallda latinska specimen för doktorsgraden med
tillägg af en alldeles ny theori för Statskunskapen. Detta ar-
bete, under titel af "Ragionamento della Statistica e dei suoi
progressi in Italia" trycktes i Tanger (Genua), in 4:o, med
dedication till ofsnämnda Kongl. Sardinska Statsministern för
Utrikes ärenderna Herr Markis De Saint Marsan.

Emedlertid hade den rysliga österländska pesten insmygt
sig i Sultanatet Marokos förmedelst ett ifrån Alexandria i E-

*) Sedermera på svenska öfversatt och tryckt i Upsala; 1820.

gypten öfver Gibraltar till Tanger i Junii månad år 1818 ankommet engelst fartyg, och smittan utbredde sig med sådan fart, att i November 40 lik utburos om dagen ifrån sidsta nämnda stad, som knappt då ägde niotusen invånare. I 14 månader grasserade denna farsot i Tanger, tvingande alla de christna att lefva inom fyra väggar. Dessa trångmål, så väl som en eljest i hög grad försvagad helsa och åkommen döfhets, föranlät min förman, CommercerRådet Agrell, att söka tjänstledighet och för någon tid besöka Fäderneslandet, hvilket af R. Maj:t i nåder blef honom beviljadt, men med förbehåll att han till mig, som i hans ställe förordnades att bestrida embetsgöromålen, skulle afstå sitt halfva Consuls-traktamente. Men jag hade i förhand blifvit af honom öfvertalad, att för ett års tjänstgöring blott uppbära en summa af 400 piastrar, hvarmed jag, oaktadt Konungens Nådiga bref utur flera samvetsöma skäl förklarade mig nöjd, och hvartill R. Maj:t tacktes samttycka. För det andra året af sin tjänstledighet lmnade min förman mig 800 piastrar.

Genom R. ConvojCommissariatets benägna åtgärd hugnades jag under pesttiden med ett extra understöd af årliga 130 piastrar för att betala bushyra, sedan nödiga busrum för mig med familj icke kunde lemnas i R. Consulatspalatset, som tillhörde Kronan, dit jag likväl året derpå, 1819, inflyttade vid slutet af Maji månad, sedan bemälda CommerceRåd ifrån Tanger afgått till Marseille, för att vidare begifva sig till Sverige. Jag tillträdde då förrättandet af Consulsgöromålen, dem jag med Höga vederbörandes fullkomliga välbehag, under de mest kinkiga och grannliga omständigheter, med så mycken framgång och nit utförde att jag icke allenast, när min förman sedermera i Juni månad 1820 begärde och erhöll afsked, blef i Nåder utnämnd att under ledigheten förrätta Consulembetet med 3000 piastrars årligt arvode, men äfven under datum af den 8 Jan. 1822 af oftanämnde Hs Exe. Grefve v. Engeström hugnades med ett ganska nådigt bref, hvaruti Hs Excellens i Konungens höga namn och på Dess uttryckliga befallning, betygade mig H. R. Maj:ts höga, ovillkorliga välbehag öfver mitt uppförande, jemte nådigt tillstånd att framdeles på fransyska språket skrifva alla mina rapporter till Ministären, så ofta de borde eller behöfde läggas under Hans Maj:ts ögon.

Vid så föreveltande omständigheter var det alldeles omöjligt kunna förutse eller ens ana det förakräckliga dunderlag, som korrt derpå utbrakade på horisonten af R. Consula-

tet i Marokos och brådstörtade mig från höjden af mina lifligaste, mest billiga förhoppningar.

Ett så ypperligt tillfälle som min förmans hemresa till Sverige hade ej kunnat af mig lemnas obegagnadt, för att med åtskilliga afhandlingar och handskrifter uppvakta flera fader-neslandets lärda och vittra samfund. Till K. Vitterhets-Akad. insände jag derför 1:o "Extraits de l'Ouvrage intitulé: Essai historique sur les progrès et la chute du Catholicisme dans la Suède," på hvilket verk jag arbetat och ännu arbetar alltsedan år 1812. — 2:o "Dissertation sur les Rois simultanés qui gouvernerent la Suède dans le neuvième Siècle." — 3:o Afskrift af de ofvanomtalda "Indagações sobre a lingua dos Berberes." Till K. VetenskapsSocieteten i Upsala: 1:o "Om tiden när Afgdahuset i Upsala förstördes", på svenska. — 2:o "Observations grammaticales et philologiques sur les langues parlées, dans le Mogh'rib-el-Aqssa et principalement sur les dialectes arabe, berbere & chelohe." Till H:s Exc. Herr HofCansleren, som sedan lemnade det till K. Vitt.-Akademien: "Résumé des différentes Sections qui composeront l'ouvrage intitulé: La Scandinavie vengée de l'accusation d'avoir produit les peuples barbares qui détruisirent l'Empire de Rome, avec une analyse raisonnée de l'appendice sur l'origine Alane de Sigge Fridulfsson et de ses compagnons asiates ou ossètes." Till Committén för utgifvandet af Handl. rör. Skandinav. Historia: En förteckning på min salige faders efterlemnade handteckningar rörande Sveriges, Danmarks och Rysslands historia, statsförfattning, diplomatik, försvarstillstånd, o. s. v. Utomdess uppvaktade jag K. Commerce-Collegium och Convoj-commissariatet med hvardera sitt exemplar af en Svensk öfversättning af det året förut till H. Ex. Markis De Saint Marsan på italienska insända utförliga Förslag till de mått och steg som af H. K. Sardinska Maj:ts Regering borde vidtagas för att sluta fred med Marokos och inrätta ett Consulat i Tanger.

Korrt derpå utkom af trycket i Genua första italienska upplagan af min "Elementariska Föreläsningar i Kosmographi, Geographi och Statskunskap", 498 sidor in 12:o med inledningschartor, statistiska tabeller och etymologisk ordbok öfver de uti arbetet förekommande vetenskaps-ord som äro af främmande upprinnelse. Arbetet tillegnades min fordna lärjunginna Lady Barbara Ponsonby.

Utom de embets-rapporter på svenska och norrska språken, hvarmed jag i anseende till pestsmittans upphof och framgång i Marokos undertiden inkom hos Vederbörande Kongliga

Styrelser i Sverige och Norrige, uppsatte jag deröfver på Italienska ett "vetenskapligt sändebref", ställdt till min numera högt saknade vän Doktor Luigi Grossi i Genua, som följ. året utgaf det på trycket, försedt och upplyst med många af honom författade grundliga och viktiga anmärkningar. Sv. Läkare-Sällskapets Handlingar, så väl som nästan alla lärda och många politiska tidningar i Europa hafva med beröm talat om detta lilla arbete, hvilket ibland andra nyttiga uppgifter, hvarigenom en liten lucka torde kunna uppfyllas i den stora Naturrens bok och läkarekonstens häfder, innehåller ojäfaktiga prof på bomoljans synnerliga egenskap och kraft att afvända och bota den rysliga pesten. Samma arbete af mig sjelf öfversatt på fransyska, riktadt med nya rön och förbättringar, utgafs i Tanger in 4:o s. å. 1820, tillegnadt CommerseRådet Olof Agrell.

Följ. året, 1821, lät R. Vetensk. och Vitterh. Akad. i Lyon trycka 100 exemplar af en liten afhandling, den jag henne året förut tillegnat under titel: "Précis de la littérature historique du Mogh'rib-el-Aqssa", som likväl icke offentligent utgafs, utan blott meddelades till skänks Akademiens ledamöter, och författarens enskildta vänner. En af dessa sednare, troligtvis mera förflugen än trolös, gjorde likväl af det honom som vänskapsprof, förärade exemplaret ett nesligt bruk, och ådrog mig, för några uti arbetet beintliga sanningar, mycket bryderi, samt inpluggade i mer än en eljest förståndig och skarpsynt mans bufvud, den besynnerliga tanken att dessa sanningar voro rätta upphofvet till mitt någon tid derefter uppkomna missförstånd med Sultan af Marokos. Men deruti kan jag på min heder bedyra att de foro erbarmeligt villse, i och med det samma de med denna förutsättning slogo en verklig knut i min framtida fortkomst på Consulsbanan. Dock likväl voro de och äro ännu mina verkligt redbara vänner och i hjertats grund nu harmsna öfver det förfång de ovetande mig tillfogat.

I Genua lät jag emedlertid på egen bekostnad trycka min fullständiga "Théorie de la Statistique" in 8:o, som tillegnades, genom deras Consuler i Tanger, de christna Regeringar som hafva freds- och vänskaps-förbindelser med Marokos. Detta arbete har sedermera, uti tysk öfversättning af Doktor Alfred Reumont, utkommit på trycket i Aachen år 1833 in 8:o. Derpå utkom, i första dagarna af året 1822, i Lyon och in 8:o den redan omnämnda afhandlingen: "La Scandinavie vengée de l'accusation d'avoir produit les peuples appelés barbares qui

détruisirent l'Empire de Rome" med dedikation till H. Ex. Grefve Gustaf af Wetterstedt.

För att nu återkomma till mina publika lefnadshändelser, måste jag gå tillbaka, till år 1819. Redan i September detta år hade jag blifvit hedrad med Constitutorial såsom H. M. Konungens af Sardinien Ombud (: Delegato Consolare) i Marokos, och sedan jag dertill ernått Sultans Exequatur, tillträdde jag i Jan. 1820 denna nya beställning som väl medförde en anseelig tillökning i mina göromål, men som också förökte mina inkomster och mitt allmänna anseende. Det kan numera icke nekas, att just detta anseende och den utmärakta gunst, hvori jag förmått ställa mig hos marokanska Regeringen, ådrog mig fleras afund och missunsamhet, dagligt mer och mer äggade af den lysande framgång, hvarmed jag, under en af de besvärligaste och brydsammaste tidföljder, icke allenast orubbadt bibehållit det vänskapligaste förhållande emellan Nordens TvillingRiken och Sultanatet Marokos, men äfven inrättat, stadgat och fastställt, emellan detta sidstnämnda Rike och Sardinska Monarchien, säkra, varaktiga handels- och vänskapsförbindelser, att förtiga de väsendtliga tjänster jag dermed gjort K. Sardinska Regeringen och de förmåner jag för dess handel och sjöfart af Marokanska Regeringen utverkat, förutan att på något vis hafva blottställt min egen lagkrönta Konungs anseende eller stött Fäderneslandets fördelar. Agget och afunden äro beklagligtvis alltid rika på utvägar att förstöra sina offers fred och lycka; och jag måste med grämlse tillstå att mina sidsta dagar i Tanger, genom elaka menniskors stämplingar och lömska ränker, icke sällan varit förbittrade. Men dessa illgrepp hade ändå icke ägt en så hastig framgång om icke andra händelsers oförmodade lopp skaffat tillställarne lägenhet att oförsynt fiska i grumlig vatten.

När H. M:t i Näder utnämnde mig till sin Interims-Consul i Tanger, så skedde det med det åliggande å min sida, att under tiden afsäga mig den befattning med K. Sardinska affärerna, hvilken jag såsom ConsulsSekreterare och Vice Consul dittills fått bestrida, men nu endast, på bestämd kortare tid, fick tillfälligtvis äga att utöfva. Jag var derfor icke sen att fullgöra detta åliggande, utan uppsade genast min befattning hos Konungen af Sardinien, som genom sin StatsMinister för Utrikes ärenderna lät till mig utfärda ett ganska ynnestfullt tacksägelsebref, till följe hvaraf jag i första dagarna af år 1822 dermed krönte mitt anförtrödda värf, att jag af Sultan Mulai Suleiman begärde och genast erhöll Dess kejsarli-

ga Exequatur för Herr John James Simpson, på mitt förord af H. K. Sardinska Maj:t utnämnd, att med samma namn heder och värdighet som jag besörja H. M:ts angelägenheter i Sultanatet Marokos.

Den lyckliga framgång, hvarmed denne kinkiga och grannliga underhandling utfördes, kunde ej annat än uppdrifva de afundsjuke intriganternas agg till dess yttersta höjd. Nya omständigheter hvilka, länge förberedda, tycktes lofva mig den mest ofelbara, lysande utgång, sammanstötte nu att tillvägbringa en öfverhängande, grufflig olycka.

Sultan af Marokos hade i Maj 1820 befallt mig att ifrån Sverige förskrifva 20 små bergskanoner af metall; jemte styckvagnar och annat nödigt tillbehör, med löfte att ersätta hvad de kostade. H:s Kejs. Maj:ts bref derom till mig blef genom öfversättning bekant i alla europeiska tidningar, dit det, tyvärr! funnit sin väg genom obetänksamhet af någon under-tjenstman i K. Canslistyrelsen, som från mig deraf, å embetes vägnar, bekommit en afskrift; en förarglig omständighet som gaf agget och illviljan ny ifver och nya vingar. Såsom ett litet bevis på det myckna besvär, som med detta uppdrag var förknippadt, anföres blott att jag, i Sept. månad samma år, för att, med nödig kännedom af saken, kunna, enligt med erhållen föreskrift till K. Convoj-commissariatet insända fullständig beskrifning och ritning på kanonerna med tillbehör, påtog mig att midt under brinnande uppror och borgerlig krigslåga, landvägs besöka Ela'raisch, der en sådan kanon var befintlig. Lifsfaran var ögonskenlig, medan trakten som skulle genomfaras beherrskades af rebellerna; men fäderneslandets tjänst, ja fredsverket äskade en uppoffring. Resan aflopp likväl utan olycksfall.

I Nov. ankom Mulai Soleiman sjelf, med hela sin Hofstat, till Tanger och tog sitt residens på slottet, der han kort derefter besöktes af alla Christna Consuler, då jag i synnerhet blef med största ynnest och välvilja emottagen, förste ensam och några dagar sednare i sällskap med Chefen och Officerarne på K. Norrska Örlogsbriggen Fredriksvärn, som ifrån Gibraltar i sådan afsigt till Tanger ankommit. Efter lång väntan anlände sedermera kanonbeställningen i början af Jan. månad 1822 med K. Svenska Korvetten Jarramas, och levererades genast af mig till Sultan i egen person ännu då närvarande, och som med alltsammans fann sig så förnöjd, att han icke allenast öfverhopade mig med flera utmärkta, sällsynta gunstbetygelser, utan till yttermera visso af sin till-

fredsställelse; öfverlemnade mig ett makalöst tacksägelsebref ställt till H. M:t Konungen, hvaruti Sultan vid slutet, med de mest eftertryckliga, ynnestfulla loford, hos Konungen anhöll om belöning och befordran för mig, som på ett så förträffligt sätt uppfyllt Hans Marokanska Majestäts önskningar. Detta, i den mest prunkande arabiska styl uppsatta bref, dateradt d. 3 Jan. 1822, blef, sedan det kommit till Sverige, genom öfversättning kungjort i alla svenska och många utländska tidningar. Men midt under dessa glada utsigter nalkades åsk-nolnet.

Förd bakom ljuset af grundlösa, giftiga ingifvelser, hvar-genom ett par andra europeiska i Tanger då residerande, nen af Guds rättvisa försyn sedermera svårt straffade, Con-suler inbillat Honom att kanonerna med tillbehör voro en skänk från H. M. Konungen af Sverige och Norrige, vägrade den djest hederlige och rättrådige Sultan Mulai Soleiman att be-ala kostnaden, för hvars fulla ersättning jag ägde uttrycklig befallning att hafva all slags omsorg och möda ospard, men ville tvertom på stående fot utkräfvä den med löpande året örfallande delen af fredsafgiften. Och då jag omöjligen kunde i ögonblicket densamma erlagga, så blef jag, till följe af Despotens maktspråk, med oerhörd våldsamhet tvungen att med hustru, barn och tjenstfolk hufvudstupa lemna landet och afgå till Gibraltar, dit vi efter 5 dygns sjöfara anlände.

Den 21 Jan., en årsdag som för tjugesju år tillbaka va-it för mig en, under nästan likartade omständigheter afgö-ande tidpunkt, såg jag mig oförmodligen, kl. 8 om aftonen, Consulatets audiensrum på Sultans befallning arresterad, u-n att då få veta hvarföre. Efter en sömalös natt förkunna-e man mig vid dagningen Despotens maktspråk, som bjöd att enast drifva mig ombord på en engelsk i bajen liggande ox-åt, dit min familj och hela hushåll skulle oförtöfvadt följa Her, utan att för en sådan våldsverkan framte minsta skäl eller förklaring. Icke utan största svårighet och ögonskenlig sefara förmådde jag likväl barbarerna att låta mig sjelf taga ned mig ombord Consulatets-archivet, flaggorna, förrådet af resentpersedlar, och all annan Consulatets lösa tillhörighet, mnandes min egen och i synnerhet min dyrbara boksamling sticket. Denna sidstnämnda steg då till närmast 4000 tryck-a band och omkring 280 handskrifter, hvariblad 51 arabiska, om det lyckades mig rädda utur lejongapet. Det mesta af essa effekter blef likväl sedermera likaledes räddadt.

Det var nu min heliga, ovillkorliga skyldighet att så till-
ställa sakerna, att Sultan icke utöste sin galle på Skandinavi-
ska flaggan och sjöfarten; hvarföre jag ifrån det usla fartyg, å
hvilket man jagat mig om bord, skref så godt jag kunde på
arabiska, till Mulai Soleiman, bedjandes honom till mig en-
sam personligen inskränka sin vrede. Detta steg hade sin öns-
kade verkan, och Sultan förklarade oförtöfvadt, att han ville
fortfara i största fredsfullhet emot R. Svenska och Norrska
flaggan, som alltid skulle blifva vänligt emottagen och bi-
sprungen i alla Sultanatets hamnar.

Här borde nu saken hafva afstannat, isynnerhet sedan
jag ifrån Gibraltar afgifvit utförlig embetsrapport om allt hvad
som förelupit. Men då R. Maj:t ägde en Eskader i Medelhaf-
vet, bestående af den ofvanomtalda Korvetten Jarramas, och
norrska Örlogsbriggen Fredriksvärn, samt svenska Briggen Vän-
ta litet som dagligen ifrån Frankrike inföväntades, så kunde
jag icke undgå att äfven om händelsen underrätta befälhafva-
ren för denna sjömak, Majoren och Ridd. Grefve Robert Gu-
staf von Rosen. Eskadern samlades derpå mot slutet af Mars
i Gibraltar, der jag fått R. Maj:t befallning att tills vidare
qvarblifva. Också var det min fasta och allvarliga föresats,
att derstädes afvakta bestämda förhållningsordres, utan att in-
låta mig i någon vidare underhandling med den marokanska
Regeringen, som på egen hand lærer hafva skrivit till H. Exe.
Statsministern för Utrikes ärenderna. Men Grefve von Rosen, som
tagit sitt beslut, att smida medan jernet var varmt, och att
hos Barbarerna injaga en viss räddhåga, afseglade, tvert emot
mitt råd och min vilja, den 2 April till Tanger, för att der
aflemna ett bref till Sultan, hvari upprättelse kräfdes för den
skymf man tillfogat R. flaggan förmedelst den på Interims-
consuln föröfvade våldsverkan. Svaret afbidades i Gibraltar,
der det först den 3 Maj emottogs och innehöll i det hela,
att Sultan begärde få en ny Consul, så framt Skandinavien
ville med honom fortlefva i vänskap och fredsämja.

Under den tiden detta svar afvaktades följde jag med R.
Eskadern till Cadiz, hvarifrån jag i sällskap med Chefen,
gjorde en liten landresa öfver Puerto Santa Maria, och Xeres
de la Frontera till San Lucar de Barrameda och Bonanza,
och derifrån med ångbåt på Guadalquivir upp till Sevilla och
vidare landvägen till Santiponce, för att der se och beundra
de vackra fornlemningar, som ännu äro till efter den ryktbara
romerska staden Italica.

Emedlertid hade R. M. i nåder funnit för godt att af-
fär-

da en beskickning till Marokos, för att på stället underrätta sig om sannskyldiga orsaken till mitt våldsamma bortjagande, samt bilägga de tvistigheter som med detta rike förmentes hafva uppkommit. Grefve von Rosens expedition till Tanger blef därför äfven på Högsta ort illa ansedd, änskönt den onекligt haft den verkan, att skräma Gubben Soleiman och dermed undanrödjå alla de svårigheter, hvilka eljest kunnat möjligtvis uppstå för Beskickningens framgång, som, hvad fredsverket angick, blef, hvad den i sakernas naturliga ordning ej kunde annat än blifva, den bästa man någonsin kunnat önska.

Sändebudet, Majoren, numera CommendörCapitenen och Ridd. Joh. Henrik Kreuger ankom den 14 Maj öfver England till Gibraltar och afgick oförtöfvadt till Tanger, i hvars nära grannskap Sultan då uppehöll sig. Men just då han stod färdig att afgå till det Kejsarliga lägret, fick Sändebudet helt oförmodadt befallning att med sin svit förfoga sig sjövägen till Mogodor, der borgerligt krig och uppror i landets södra provinser sedermera tvang beskickningen att stadna, och efter tre månaders uppehåll antråda sin hemresa, utan att ens hafva skådat Enväldsherrens ansigte. Ett nytt bref ifrån honom till K. M. bekräftade likväl hvad han redan skrivit till befälhafvaren för Eskadern, nemligen, att han ville hafva en ny Consul, föregifvande, såsom skäl till min bortvisning, "att Sultan med säkerhet visste, att mina åtgärder, i anseende till mina landsmän, icke voro K. Maj:ts till nöjes, och att jag var uskicklig till Konungens tjänst såsom medlare af godt förstånd och vänskap mellan K. M. och andra", hvarvid ögonskenligt syftades på Grefve Rosens expedition till Tanger, hvars tillställning man tillegnade mig. Detta Sultans bref, dateradt den 2 Sept., har också i öfversättning blifvit infördt uti flera svenska och utländska tidningar; och på detta sätt måste jag, ett offer för den ifver och ståndaktighet, hvarmed jag, efter bästa vett och förstånd, uppfyllt min Regerings föreskrifter, gå miste om befordran till ett embete, som General-Consul i Tanger, hvilket jag i så många år haft till mitt högsta ögonmärke, just i ett ögonblick då jag som mest gjorde mig derom förvissad.

Om endaste afsligten med denna beskickning var att vinna pålitlig upplysning uti grundorsakerna till den marokanska Despotens våldsamma förfarande, så förfelades ändamålet helt och hållet. Jag hade, som nyss sades, efter bästa vett och förstånd uppfyllt den bestämda föreskrift jag erhållit, att icke lemna någon möda oanvänd; för att utverka full ersätt-

ning för kanonremissen, helst genom afskrifning å den för löpande året förfallande delen af fredsafigften. Hade jag nu hellre rådfrågat min egen båtнад än min Konungs och min Nations intresse och värdighet, så hade jag utan omsvep bedt Despoten behålla kanonerna, utan vidare fråga om betalning, i hvilken händelse jag möjligtvis kunnat räkna på Regeringens bifall, och med detsamma tillvunnit mig Mulai Soleimans orubade vänskap. Men sedan jag en gång offentligen förklarar mig, i min Regerings namn och på Dess uttryckliga befallning, utkräfvat den bestämdt lofvade ersättningen, var det en omöjlighet att, på eget bevåg och tvert emot bestämda förhållningsordres, efterskänka densamma. Att nu på något sätt bemantla motsägelsen mellan Sultans vackra bref till K. M. och min våldsamma bortjagning tolf dagar derefter, måste en hop, dels löjlga dels orimliga beskillningar ihopsinnas, för att med dimma och mörker öfverhölja en sanning den man blygdes att vidgå. Och sändebudet, en i botten hederlig och rätt-skaffens sanningsman, som icke kunde annat än tro hvad så många sagesmän enhälligt syntes intyga, blef af Sultans mauriska slafvar och christna lismare helt och hållet förd bakom ljuset, och det så mycket lättare sedan det anslag ifrån första början lyckats dem att, utur sagra och skenbara skäl, dem sjelfva sändebudet då ej kunde missbilliga, alldeles förebygga och afvärja denna hedersmannens personliga sammankomst med Sultanen. Allt hvad de fruktade var min återkomst till Marokos, som skulle hafva stoppat till munnen på alla bakdantare och lagt för en dag deras lögner och trolösa sammansmidingar.

Beskickningen måste följaktligen fullbordas genom brev-vexling, uti hvilken Sultan, som redan i sitt i sjelfva verket rättrådiga samvete erkänt ofoget och tyranniet af sitt uppförande, försäkrade Skandinavien om sin fortvarande vänskap; och sedan han ändtligen fått kanonerna till skänks, ville han också visa sitt ädelmod dermed att han eftergaf hela fredsafigften för löpande året 1822, så att i det hela svenska kronan snarare kom att vinna än att förlora på hela detta förtretliga uppgåtet.

Knappst hade Beskickningen ifrån Mogodor återvänt till Gibraltar, förrän tidning ingick om Sultan Mulai Soleimans bortgång med döden i sista dagarna af November. Min ofärd var således en af denna Furstes sednaste lefvernes- och regeringshandlingar, för hvilken icke allenast han sjelf, utan äfven hans dåvarande första Minister Bu Sittä, Guvernören i

Tanger Sid El A'rbi T'curt, med flera andra rådgifvare och deltagare i det begångna våldet längesedan blifvit inför Allmaktens rättvisa domstol inkallade att ansvara. För mig har det likväl i följden varit en tillfredsställelse att, i ett ganska förbindligt, på Mulai Soleimans brorsons och efterträdarens Sultan Mulai A'bd-er-rahmans befallning 1825 i Tripoli mig tillställt bref, emottaga denna vördnadsvärda Monarchs försäkran om dess utmärkta högaktning och välvilja, och om hans uppriktiga förtrytelse öfver det missöde jag genom elaka menniskors nedriga och falska beskyllningar fått uthärda.

En annan omständighet, som i betydlig mån bidragit till detta mig så oförskyldt träffade missöde, men som först flera år derefter blef uppdagad, bör icke heller här förbigås med stillatigande. En maurisk Taleb, i egenskap af brefskrifvare anställd vid K. Svenska och Norrska Consulatet i Tanger, hade tid efter annan skaffat och sålt till mig en hop arabiska manuskript, dem jag på dåvarande Statsministerns H. Exc. Herr Grefve von Engeströms befallning samlade. Och som en dylik åtgärd i den marokanska fanatismens ögon var hos Talben straffbart, ville denne, så fort som möjligt, skaffa mig med handskrifterna utur landet, för att sedermera lefva utan räddhåga. Ett af denna skurken, i en christen Consuls namn skrifvet bref, hvaruti han försäkrade Sultan att kanonerna voro en skänk ifrån K. Maj:t, ankom i en olycklig stund till det Kejserliga lägret i Zinut, och femton minuter derefter var befallning på vägen, att på stående fot köra mig med familj utur landet samt skicka Talben till Sultans läger, der han muntligen bekräftade hvad han förut skrifvit och efter ett par dagars välfagnad fick resa tillbaka till Tanger. Han var knappt hemkommen, förrän han af K. fransyska GeneralConsula antogs i tjänst som brefskrifvare.

I Decemb. månad gjorde jag, i sällskap med ofta bemälda Major Kreuger, beskicknings-Sekreteraren Walheim och en ung resande svensk student Pehr Ulrik Kernell, en liten spatserfart åt spanska småstäderna San Roque, Los Barrios, Algesiras och Tarifa, och besåg, vid utloppet af strömmen Guadarranque i Gibraltars Baj, lemningarna efter den urgamla phœniciska och romerska staden Carteja.

Efter ett helt års nödtvungen, tråkig vistelse i Gibraltar, sväfvande mellan fruktan och hopp för min framtid, erhöll jag äntligen, i Januari 1823, H. Exc. Statsministerns för utrikes ärenderna constitutorial att vara Konungens Vice Consul i Tripoli, och kort derpå, i Febr. mån. K. Maj:ts egen allernådigsta Consuls-fullmakt, daterad d. 11 Dec. 1822, fjorton dagar efter Sultan Mulai Soleimans dödliga frånfälle. En ny Consul

i Tanger var länge förut i nåder utnämnd och blef nu ifrån Marseille till sin bestämelseort öfverförd, med fru, barn och tjenstfolk, på K. Örlogsbriggen Vänta litet, commenderad af Majoren Carl Lagerberg, som derpå, den 19 Mars, ifrån Gibraltar förde mig med hustru, dotter och flyttsaker, först till Malta, der vi uppehöllo oss i trenne dygn, och så till mitt nya residens i Tripoli, der vi lyckligen anlände och landstego den 14 April, och jag blef den 17 af Baschan, Sidi Jusuf Qaramanli, och dess Regering på det vänligaste sätt emottagen och invigd uti mitt nya förtroendes embete.

- - - Här upphör denna sjelfbiographi, daterad Florens d. 31 Jan. 1836; en fortsättning lofvades, men har icke kommit Redaktionen tillhanda. Sin befattning i Tripolis lemnade H:r G. 1828: orsaken till Hans entledigande var — eller ansågs vara den — att H:r G. kort förut beviljat dervarande Bejen en fredsskatt af flera tusen piaster, hvilken Svenska Regeringen förmodade kunnat undvikas. Likväl bognades H:r G. med en pension; han flyttade derefter till Florens, der han ännu lefver, ständigt sysselsatt med nya arbeten, och der hans gästfria boning är en angenäm tillflykt för genomresande landsmän. Af H. H. Påfven har H:r G. erhållit titeln af Comes palatinus, af StorHertigen af Toscana blifvit utnämnd till Dess Kammarherre, äfvensom han af flera andra Akademier och lärda Sällskaper i åtskilliga Europas länder blifvit kallad till Ledamot. Han har äfven blifvit R. W. O., R. af Sard. St. Maurittii och Lazari O., af Nederländska Lejon O., och af Romerska Gyldene Sporren.

Skrifter: De vigtigaste äro förut uppräknade. Härtill läggas: *Sunta della Letteratura svezese durante gli ultimi tre anni 1829, 1830 & 1831, tratta dalle opere originali, da corrispondenze, e da giornali svezesi*; skrifvit för månadsskriften *Antologia*, men med den samma indragit, så att allenast tolf exemplar af trycket utkommit. — *Notizia intorno alla famosa opera istorica d' Ibnu-Khaldùn, filosofo affricano del secolo XIV. Florenz 1834. 8:o.* — *Specchio geografico, e statistico dell'Impero di Marocco. Genua 1834 in 8:o med geographisk charta och åtta plancher.* En sammandragen öfversättning af originalhandskriften, författad på tyska af Dr Alfred Reumont, utkom redan året förut, 1833 i Stuttgart och Tübingen, in 8:o, men förutan charta och plancher. — *Letture pei Bambini nelle scuole degli asili infantili, tradotte del tedesco del Sign. J. P. Wilmsen. Firenze 1837 in 32:o.* Dertill komma ett stort antal af handl., uppsatser och recensior, på åtta särskilda språk införde i flera Akademiers Handlingar och Tidsskrifter, uppräknade i Catalogo delle Opere più o mene estese pubblicate dal Conte cavaliere Jacopo Gräberg da Hemsö, Firenze 1837.

(Källor: Egne Meddelanden. — Lefnadsbeskrifning utgifven af dess Brorsdotter. — Convers.-Lexicon der Gegenwart. Leipz. 1839.)

GRÄBERG, OLOF.

Född 1716. Phil. Mag. i Upsala 1743. Notarie vid Stads-Consistorium i Stockholm 174.. Notarie i Presteståndet vid Riksdagarne 1751 och 1753. Kyrkoh. Ulricæ Eleonoræ Förs. 1760. Död d. 3 Sept. 1767. En grundlärd Theolog, exemplarisk i sin vandel, och därför allmänt aktad man.

Skrifter: Tankar om G. och Nya Test. Sthm 1754. — Catechistisk Bernalära. Sthm 1759; 2 uppl. ib. 1760; 3 uppl. ib. 1787. — Anvisning att känna förbudna leder. Sthm 1761; 2 uppl. ib. 1794. — Tankar om Ägtenskapsskilnad. Sthm 1761. — Jesu Christi Pinos Hist. Sthm 1766. — Tankar om Syndå-Aflåtelse kan äga rum, innan Syndå-förlåtelse erhålles. Sthm 1761.

(Källor: Ups. Acad. Bibl. Catalog. — Kongl. Biblioth. Tidn. 1767.)

GRÖNVALL, ANDERS.

Tog sitt namn af bondgården Grönvallen i Grytnäs socken och Dalarne, der han d. 29 Juli 1671 var född, och der Fadern *Peder Anderson* var bonde. Studerade i Avestad och Westerås; blef Student i Upsala 1694, och erhöll phil. graden 1703 såsom Ultimus. I egenskap af handledare för Landshöfd. Frih. Mart. Trotzigs ende son, företog han 1704 från Götteborg en utländsk resa till England, der discipelnus morbroder, Christoph. Leijonerona var Minister. Under vägen blefvo de båda resande d. 28 Juli åskådare af en het träffning mellan svenska och engelska flottorna. Orsaken dertill var den, att den svenska 50 segel starka handelsflottan, convoyerad af krigsskeppet Öland, icke, då den vid engelska kusten stötte uppå 8 engelska krigsskepp, ville stryka segel för StorBritanniska flaggan. I England uppehöll sig G. trenne år, hvarunder han begagnade den lärde Ministerns rika boksamling; men sedan Landshöfd. Trotzig dött och sonen blifvit insatt i Westminster Colledge, afreste Gr. 1708, sedan han den 1 December 1706, (icke 1707) blifvit nämnd till Adjunct i Phil. Facult. i Upsala till Holland; Frankrike m. fl., hvarefter han först 1710 återkom till fäderneslandet. I anseende till den svaga lönen blef han 1711 tillika bokauktionator så i Upsala som Stockholm. Året derefter Akad. Sekreterare; 1719 Ethic. & Polit. Prof. Tog afsked 1748 med Lagmans karakter. Hadé 4 gånger varit Rector samt 1751 Promotor. Dog d. 20 Febr. 1758 i sitt 87:de år. Genom sträng

hushållning och indraget lefnadssätt hade denne man samlat en betydlig förmögenhet, af hvilken han anslog 40,000 dal. Kppm:t till stipendium för 7 Studerande af Vestmanl. och Dala Nation, för hvilken (jemte Calmare) han i många år varit Inspector. — Gick med ludna vantar om sommaren.

(Källor: Sv. Mercur. 1758 Apr. s. 1281., Maj s. 1309. — Frondins Mscpt. — Gezelii Lex.)

GUMÆLIUS, GUSTAF WILHELM.

Född i Lids Socken i Södermanland d. 5 Maj 1789. Fadr. Sergeant. Stud. i Ups. 1808. Phil. Mag. 1815. E. O. Bibl. Amanuens 1816. Græcæ Linguae Docens 1818. Gjorde en utrikes resa genom en del af Danmark och Tyskland 1821. E. O. Philos. Adjunct 1823. Philos. Lector i Strengnäs 1828. Prestvigd 1832. Kyrkoh. i Wiby och Tångersåsa uti Nerike s. &. Prost 1834. Inspector för Åsersunds Skola s. &. Ogift.

Skrifter: Disputat. — Xenophontis Anabasis Cyri. Grek. text med Anm. och Ordbok, Ups. 1823; 2:dra uppl. ib. 1826; 3:dje uppl. ib. 1833. — Anacreontis Carmina, Grek. med anm. Ups. 1824. — Thord Bonde. Del. I. Ups. 1828. — Tal till Studer. Ungdomen i Strengnäs, vid tilltr. af Phil. Lectionen 1828. Str. s. &. — Strödda anmärkningar rör. offentl. undervisn. verken i Progr. vid Rectoratets nedläggande 1831. — Personalier öfver Prof. Joh. Tranér. — Hert. Fredrik af Normandie, Berätt. från Medeliden, (Iduna IX.) jemte åskilliga andra uppsatser i Iduna, Svea, Sv. Lit. Tidning. m. fl.

(Källor: Strengnäs StiftsMatr. 1837. — Hammarököld, Sv. Vkt. terh.)

GUSTAFSCHÖLD, ABRAHAM.

Föddes d. 6 Januari 1723. Hans föräldrar voro *Olof Håkanson Hellichius*, Kyrkoh. i Allerum och Fleninge i Skåne, och *Catharina Dryselia*, Dotter af Prosten Erl. Dryselius i Jönköping. Blef Volontär vid KronPrinsens Regt. 1741. UnderOfficer s. &. Fänrik 1747. Lieutenant 1750. Capitaine 1759. R. S. O. 1767. Öfverste i arméen och adlad 1772. Chef för Regt. et, som sedan 1772 kallades R. M:ts Reg., 1773. Commandant i Christianstad 1776. Gen.Major 1778. GeneralLieutenant 1792. Erhöll afsked s. &. Död d. 26 Oct. s. &.

Gift 1774 med *Helena Maria Fischerström*, Dotter af BruksPatron *Anders F.* och *Catharina Mesterton*. Sonen *Gustaf f.* 1777. Öfverste och R. S. O. lefver ännu.

G:s namnkunnighet härleder sig från hans deltagande i 1772 års Statshvälfnng. Han var en af de få, på hvilka Konungen vid detta tillfälle vågade fullkomligen förlita sig. Han tjenstgjorde såsom Commendant i Christianstad, där han uppförde sig med en intagande vänlighet mot Officerarne vid Garnizonen och anställde ofta måltider för dem. Härigenom blef det honom lätt att småningom inviga dem i sina planer, och förmå dem att sluta sig till Konungens parti. De tadlade högljudt Ständernas beslut, och förklarade sig öppet för Konungamagtens understödjande. Invånarne i staden äfven voro af samma tänkesätt. Den 12 Aug. 1772 gjorde han uppror och upsade jemte sin Garnizon, Ständerne all tro och lydnad. Så snart underrättelsen härom ankom till Stockholm beslöts en ordentlig belägring af staden, men d. 19 Aug. mellankom, och Capitaine Hellichius belönades för sin trohet med adelskap och Öfverste grad, hvarpå sedermera följde större utmärkelser.

(Källor: Rehbinders AdelsMatr. — Handl. till Public. Hist. 2 häft.)

GUTOFSKY, HENRIK.

F. 1685 på godset Welckegouti i Lithauen, ej långt från Grodno. Då K. Carl XII i början af år 1706 upprättade trenne regimenten Wallacher, blef G. antagen såsom Underofficer och bevistade med sitt regte fälttåget i Sachsen och Ukraine, samt fältslagen vid Holofzin och Pultava. Jemte de flesta öfriga fångarne blef han skickad till Siberien, hvarest, såsom utländning, han blef hållen mindre strängt. Af en engelsk köpman fick han låna en summa penningar, och med den började han drifva en handel, som satte honom i stånd, att bärga både sig och andre ifrån en tryckande nöd. Hans redliga uppförande förvärfvade honom ytterligare Gouverneurens tillstånd, att få resa till aflägsnare städer, hvarigenom han äfven kom till Archangel. Under sitt vistande der, fann han flera utländska skepp, hvaraf han föll på den tanken, att försöka, om han skulle kunna på flykten hjälpa några af sine Svenske medfångar. På ett försök vände han tillbaka till sin fängelseort, reste derifrån för sin handel skull, och tog med sig en då varande Capitaine, sedermera Generalen Silfversparre, som under resan passerade för Gutofskys Betjent. När han lyckligt var kommen till Archangel acorderade han med

en Skeppare, att taga denne om bord, och föra honom till någon ort, hvarifrån Capitaine Silfversparre sedan med säkerhet kunde fortsätta sin resa till Sverige. Denna lyckosamma framgång uppmuntrade Gutofsky att vidare våga samma steg. Det skedde med flere både Öfver- och Under-Officerare, den ene efter den andre, och må ibland de förre nämnas en Capitaine Evert samt då varande Capitainen, sedermera Generalen Muhl, med hvilken sistnämde Gutofsky äfven sjelf gaf sig på flykten, sedan han hos Gouverneuren blifvit misstänkt för sin hjälpsamhet, och verkeligen förrädd af en ihland de Svenske fångarne, en Adjutant. — År 1720 anlände han tillika med Capitaine Muhl till Sverige, sedan de med ett fartyg ifrån Archangel gått till Hamburg. Hans nit och redlighet för Svenska Kronan, blef straxt belönt på det sätt, att han 1721 fick Lieutenants Fullmagt, och som ingen ordinar lön var ledig, så tillades honom en liten på extra stat, bestående af 2 Soldate-gager ifrån Lif-Gardet. Vid denna tiden vardt han beordrad, att såsom Courier eller, rättast sagdt, såsom spion färdas till Petersburg, hvarifrån han skyndesamt återkom med de anbefalte underrättelser. Han vardt sedermera placerad vid Kymenegårds Regemente, der han kort före 1742 års Finska Krig, erhöill Fändrika indelning. Under dessa krigsöroligheter, mistade han den lilla egendom och förmögenhet han i sitt första gifte sig förvärfvat, och måste med Fru och tvenne små barn, i blotta lentyget och under mörka natten flygta åt skogen, hvarifrån desse olycklige af bönder, i den ömkeligaste belägenhet, blefvo förde till General Didron, hvilken af barmhertighet köpte dem bondkläder att skyla sig med. Fienden härjade och uppbrände emedlertid deras hemvist. Fru och de båda små dottrarne fördes till Stockholm, der de afledo. Gutofsky, såsom kännare af landet, antogs af General Didron, till dess Adjutant, men beordrades kort efter att gå till sitt Regemente, der han gjorde tjenst, till dess han efter retraiten till Helsingfors, med den öfriga Arméen, begaf sig till Stockholm. Sedan han nu förlorat både maka, barn, egendom, indelning och tjenst, emedan större delen af Regimentet blef under Ryskt välde, vardt han benådad med Officerslön på extra Stat vid Kymenegårds Bataillon, hvilken han uppbar till år 1739, då han efter 1736 års placering, flyttades till Nylands Infanterie, med Stabs-Capitaines indelning. Genom byte, kom han sist till Österbottens Regemente, hvarifrån han 1760 tog afsked. Sina ålderdomsdagar tillbragte han i ett stilla lugn, i Hvittis socken, i Nylands län, lefvan-

de af en obetydlig pension och sina fisknät. Ännu i sitt 92:dra år såg man honom rida flera mil, för att besöka sina söner. Aktad och älskad på sin ort, afsömnade denne värdige man, sannolikt den siste af Carl XII:s bussar d. 5 Nov. 1784, i en ålder af 99 år. — Med *N. Methers*, med hvilken han 1743 för andra gången gift sig, hade han tvenne söner: *Johan Henrik* och *Gustaf*, som tjente vid finska armeen, erhöilo Öfverste-afsked och Svärds-orden, sedan de blifvit adlade under namnet *von Gutofsky* 1772.

(Källor: Gezelii Biogr. Lex. Suppl. — Ennea, Carl XII:s Krigare, I. sid. 366.)

GYLLENKLOU, ANDERS.

Hette förut *Gylle*, och härledde sin börd från de gamle förnämliga Gylle-ätten i Norrige; en gren deraf blef i K. Håkans tid fördrifven och köpte sig egendom i Wingåker. Sjelf var han d. 20 Dec. 1602 född i Östergöthland och Slom-arps gård i Östanslång; fadren, *Måns Persson*, hade varit Landskamererare i Söderköping; morfadren, *Hans Larsson*, var Befallningsman öfver Wadstena slott och län. Sedan han studerat dels i Upsala, dels utrikes i fem år, utnämndes han 1627 till Phil. Lector vid det nyss inrättade Gymnasium i Linköping, och 1630 till Poëseos Prof. i Upsala; men redan samma år, innan han ännu lärt tillträdt, blef han utnämnd till Referendarius Correspondentiarum i K. Cancelliet, hvarefter han åtföljde K. Gustaf Adolph till Tyskland, led skeppsbrott på vägen, men kom dock fram och förestod sin syssla ett år. Som hans helsa mycket lidit af den olyckliga sjöressan, erhöil han 1631 afsked, reste hem och blef ånyo Professor i Upsala. 1635 Sekreterare i K. Cancelliet och tillika Häradshöfding öfver Hven i Westergöthland; 1639 adlad, och skref sig till Skånelaholm, Ekeby, Hyllinge och Hulterstad. 1641 Häradsh. öfver Lyhundra m. fl. Hår. i Roslagen. Vid denna tid var han mycket ifrig att få tillbyta sig några under Stegeborgs län hörande gods, hvaraf Pfaltzgreffe Johan Casimir mycket "turberades." Bland andra nyheter, som B. Baaz, då Informator för denna Färstes söner (sedan Underståth. i Stockholm och adlad under namnet Ekebjelm) inberättade till sin herre, hörde äfven den, att G. på ett gästahud d. 24 Febr. 1641 kommit i gräl med Secret. af staten Lars Grubbe, som tog ett glas och kastade det i ansigtet på G., hvarefter begge herrarne fattade hvarandra i kragen och deras tjänare drogo

sina svärd. En rättgång blef deröfver anställd men saken förlik. År 1645 blef G. Sekreterare af staten. Om honom yttras af Danske Residenten Peder Juel d. 15 Dec. 1649: "G., som leder Holländske saken, är en ond Dansk." Han tillhörde Axel Oxenstjernas parti; Drottningen misstänkte honom att hafva undanhållit det bekanta brefvet till Joh. Salvius. Enligt Tungels uppgift nyttjades han af sin Beskyddare, att motarbeta Salvii rådslärdighet (Acta Salvii i Riksarchivet). År 1654 erhöill han för sin svaga helsa skull afsked, men blef icke desto mindre s. å. utnämnd till Landshöfd. i Östergötland, hvilket embete han dock aldrig tillträdde. Vidare 1657 President i Pomerske Regeringen och Hofrätten; var 1659 Legat vid fredstraktaten i Elbing och 1660 vid den Oliviska. Tog afsked 1661, dog d. 10 Jan. 1665 på Skänelaholm och blef begrafven i Jakobs kyrka i Stockholm, till hvilken han skänkt den prydliga porten: hans enka skänkte sedan till samma kyrka ett chorskrank af messing. Han var en man af vidsträckt kunskaper och ägde ett betydligt Myntcabinett. Gift 1:o 1628 med *Maria Rijk*, hvars fader varit Tullförvaltare i Ny-lödesse och enka efter Myntmäst. i Söderköping, samt Riksgardien David Kohl; 2:o 1631 med *Anna Bure*, dotter af Biskop Zebrozyntius i Strengnäs. — Son: N. N. af hvilket finnes ett bref, dat. Paris d. 24 Maj 1666, infördt i Sv. Bibl. IV. s. 68. — Ätten uidog med sonsonen *Anders Gidson*, GeneralMajor, död 1753, gift med GeneralMajor Lagercronas dotter.

Skrifter: 6 Disput. — Åtskilliga Orationer, Verser och Politiska skrifter, anförda af Scheffer och Sjernman.

(Källor: Orat. Parent. af S. P. Brask. — Schefferi Suecia lit. — Molleris Hypomn. — Stiernmans Bibl. Sulog., Matr. och Höfd. Minne. — Jöchers och Adelungs Lex. — Gadebusch Livl. Bibl. — Gezelii Biogr. Lex. — Adlersparres Hist. Saml. I. sid. 184 o. f. — Fryxells Handl. Del. I. s. 89.)

GYLDENSTOLPE, MICHAEL WEXIONIUS.

Föddes i Pjetteryds Socken i Småland den 19 Febr. 1609. Hans föräldrar voro Capellanen derst. *Olaus Olai (Petri?)* och *Gunnila Erlandsdotter*. Skickades 1617 till Wexjö Skola, der han ställdes under uppsigt af d. v. Rectorn, sist Biskopen i Wexjö Mag. Joh. Bazius, och blef 1627 Student i Upsala. Phil. Magister derst. 1632. Följde RiksAmiralen Gyllenhjelm till Wolgast, och begaf sig derpå till Frankfurt

am Main, der Axel Öxenstjerna, såsom Director af det Evangeliska förbundet, då hade sitt säte. Af honom erhöll W. fyra års understöd till anställande af en utrikes resa, hvilken han i Dec. 1633 anträdde. Han besökte Tyskland och Holland, samt fortsatte sina studier vid universiteterna i Wittenberg, Marburg, Gröningen och Leiden. Under denna resa ingick han förtrolig bekantskap med flere lärde, såsom Jacob Martini i Wittenberg, Justus Sinnolt Schütz och Herm. Vultejus i Marburg, Zuer. Boxhorn och Dan. Heinsius i Leiden, Gerh. Vossius och Casper Barlaeus i Amsterdam, samt Anton Matthæus i Gröningen. Ännu finnes i behåll det akademiska vittnesbörd, som den berömda Schütz, Rector vid universitetet i Marburg och Professor i Pandecterne, för W. utfärdat d. 27 Dec. 1637. Det innehåller: att han, grundligt underbygd i de philosophiska vetenskaperna, vinnlagt sig om den högre Juridiken, och i samma vetenskap gjort utmärkta framsteg. Och i ett bref af d. 13 Juli 1637 inbjuder Schütz W. till Marburg, för att emottaga Juris Doctors graden. Äfven vitsordas hans Juridiska insigter, äfvensom hans fallenhet för Latinska Skaldekonsten, i en af Juris Professoren Conr. Backman d. 28 Dec. 1635 författad gratulation på Latinsk vers.

Efter 4 års frånvaro återkom Wexionius 1636 till Sverige, och antogs till Secreterare hos RiksAmiralen Gyllenhjelm. Rector Scholæ i Wexiö med R. fullmägt 1638. Ut-nämndes d. 9 April 1640 till Professor i Politiken och Historien vid det nya Universitetet i Åbo. Vid invigningen af samma universitet erhöll W. första rummet i Philos. Faculteten, hvars förste Decanus han äfven blef. 1645 förordnades W. att under Stjernhöks frånvaro äfven förvalta Juris Professionen, och sedan S. 1647 erhållit annan tjänst i Sverige "voterades M. Mich. Weixionius i hans ställe." Saken hemställdes till Canzlern Grefve Per Brahe, hvilken i bref af d. 25 Aug. 1647 "efterlät Wexionius Juris Professionen till K. Mts vidare disposition såsom Extraordinarius jemte sin förra ordinarie Profession." Uti skrifvelse af d. 27 April 1650 anhåller Canzlern om Drottningens tillåtelse att igenom ProCanzlern låta till Juris utriusque Doctor rennuntiera W., hvilken begäran Drottningen i bref af d. 16 Maj samma år biföll, hvarpå Promotionen, efter några debatter i Consistorium Academicum, d. 14 Juni s. å., försiggick, då ProCanzlern Biskop Rothovius promoverade Wexionius, och denne genast derefter Johan Gartzius. Samma år d. 19 Oct. adlades W. och antog namnet *Gyldenstolpe*.

Samma år (1651) den 18 Dec. afstöt Drottningen till Åbo Hofrätt ett bref, af innehåll: att "som Wij gerna skulle se att vid förefallande Vacantie af någon Assessorat ther uti Hofrätten Gyllenstolpe dertill må blifva förordnad; altså hafve Wij godt funnit honom denna Vår adress till Eder att meddela, med nådig befällning att när sådan Vacantie sig öppnar, I då tage honom uti acht att samma lediga ställe må med hans person igien besättas." Oaktadt detta bref blef han fyra gånger förbigången vid tillsättandet af Assessors-beställningar, och först 1657 d. 17 Mars, sedan han förklarat sig vilja lemna begge sina Professioner, uppfördes han i tredje rummet på förslaget efter Per Ekeberg, då äfven recommendationsbref för honom afgingo till Konungen, Presidenten Erik Gyllenstierna och Revis. Secr. Joh. Stjernbök. G. erhöll ock d. 21 Juni s. å. fullmakt på nämnde Assessors-beställning. Orsaken till det missöde, för hvilket G. sålunda varit utsatt, var dels att Hofrätten icke ville gifva honom det rum, hvilket, enligt hans förmenande, borde tillkomma honom såsom Frälseman, dels ock hans plan, att med Assessoratet få förena Juris Professionen. Förekallad inför Hofrätten d. 18 Nov. 1652 frågade Hofrätten honom, om han funne sig i att emottaga det i andra classen lediga Assessorsrummet, och få sitt säte näst efter Per Theslef och framför Olof Samuelsson. G. svarade, att han icke kunde gå in på en slik degradation, och yttrade föröfrigt: "jag hafver icke så mycket stått här efter, utan hvad jag hafver gjordt är skedd för Doctoris Johannis Gartzii skuld, som nu länge har expecterat." Hofrätten förständigade honom derå, att "Hofrätten för hans skuld ej kunde violera processen." Bref härom afgick äfven från Hofrätten till vice Presidenten Isr. Lagerfelt. Att G. ej hade fullkomligt alfver med sitt löfte att afstå Juris Professionen, finner man af hans bref till P. Brahe d. 8 Oct. 1657, deri han yttrar att "han ville Juris Professionen behålla, så väl för sin bättre utkomst, för för att kunna absolvera sitt påbegynda verk öfver Jus Suecanum. Och ännu d. 10 Juni 1658 begär han, eburu redan tjänstgörande Assessor, uti bref till Brahe, att få på listid behålla Juris Professionen. Han bestridde äfven Professionen, jemte Assessoratet, ända till dess hans bror, Olof Wexionius, sistnämnde år tillträdde densamma. Under sin tjänstetid vid Academien var han Rector 1641, 1653 och 1654; Decanus i Philos. Faculteten tre gånger, samt Promotor 1647 och 1653. Vid det Provincial-möte, som 1657 hölls i Åbo, var G. närvarande. Blef 1665 Ledamot af LagCommissionen, och

1667 Häradsböffding i Wettle, Askims och Hisings Härader af Elfsborgs Län. Han rönt dessutom flere utmärkta bevis på Regeringens nåd och ynnest. Sålunda befalltes Landshöfd. i Åbo Knut Liljehök d. 4 Oct. 1645, att inrymma G. något oförlänt hemman, till vidare Kongl. ratification. Liljehök anslög till detta ändamål G:s eget Skattehemman Jakola i Merimasku Socken; och erhöill han derå Drottningens stadfästelse d. 30 Sept. 1646. I anledning af G:s underdåniga supplik fick han ock d. 18 Sept. 1650 för sig och sina manliga bröstarvingar Mahila, Wanhakylä, Repois, Mätzäpoika, Keroila, Qvifvelax och Taravari hemman, under frälsemannarätt och Norrköpings Besluts vilkor. Den 1 Aug. 1662 utverkade han sig ett Kongl. Bref, i kraft hvaraf han blef "förskonter för sjerdepartsrântan, som honom efter 1655 års Riksdagsbeslut, af de honom donerade gods hade bordt erläggas och han här till dags intet utgjordt hafver, således förståendes" att han intill innevarande år 1662 inclusive skall blifva derföre alldeles befriad och okräfd, men härefter skall han fuller samma sjerdepårt få innehålla, dock så att han skall blifva honom på hans löhn på Assessorats-tjensten afräknadt." D. 31 Juli 1663 erhöill Landshöfd. i Åbo Frih. Lor. v. d. Linde befallning att åt G. upplåta tvenne hemman "under frelse hemmans frij och rättighet." Till detta ändamål utsågos två hans egna skattehemman Ingois och Heina i Lundo socken, och meddelades G. på äganderätten till berörde hemman under Norrköpings besluts vilkor Kongl. confirmation d. 19 Mars 1664. Äfven erhöill han på samma vilkor d. 15 Juni 1665 för sig, hustru och manliga bröstarvingar donation på Grännas hemman i Nagu Socken. Sålunda lærer G., som skref sig Herre till Jakola, Kärreshem, Ingoisberg och Heinefors, varit försatt i en ganska fördelagtig ekonomisk ställning. Han var ock i det afseendet lycklig, att hans hus och hans Bibliothek med Manuscripter och Samlingar, genom åtskilliga Studerandes driftiga åtgärder, blefvo räddade vid den eldsvåda, som 1656 förstörde en betydlig del af Åbo stad.

G. kallas "den ogement lärde Wexionius Gyldenstolpe" och var onekligen äfven en af de största Polyhistorer, som funnits i Sverige. Han ägde vidsträckt kunskaper icke blott i classiska Litteraturen, Philosophien, Historien, Statsläran (han anses för denna vetenskaps fader i Sverige) och Juridiken, utan äfven i Theologien. Han præsiderade på Prestmötet i Åbo 1647, och sökte s. å. den efter Terserus lediga Theol. Professionen. Faculteten uppförde honom dock icke på

förslaget, men Bisk. Rothovius yttrade deröfver, vid Consistorii Acad. sammanträde d. 16 Febr. 1648, sitt missnöje, och påstod att Wexionius vore den skickligaste till berörde Profession. Domprosten Æsch. Peträus anförde derå, på Theol. Facultetens vägnar, att ehuru W:s Theol. lärdom vore af Faculteten känd och erkänd, hade Fac. dock ansett sig böra gå honom förbi, dels derföre att han nyss fått Juris Professionen, dels ock emedan då för tiden ingen fans, som vore lika skicklig med W. till bestridande af sistnämde Profession; äfven tillade P., att W. vid första vacance ofelbarligen skulle blifva Theol. Prof., om han fortfore att sådant önska. Rothovii anmärkning verkade dock, att W. uppfördes i fjerde rummet på förslag till den ifrågavarande Professionen. Äfven tyckes det af Theol. Prof. Vigelii omkring år 1649 författade gratulation, tryckt framför sednare upplagan af G:s Politica, att man önskade och hoppades, att få in honom i Theol. Faculteten.

G. var en mera lerd, än egenteligen skarpsinnig man. Ehuru således hans kunskaper voro mera omfattande än djupa, är det dock onekligt att han genom sina talrika, efter tidernas behof och åsikter aspassade skrifter i utmärkt mån bidragit till den vetenskapliga culturens framsteg i Finland. Men i än högre grad torde han inverkat genom sin mundtliga undervisning. Det är i afseende på dessa förtjenster, Rothovius vid ofvannämde tillfälle yttrade sig, "att Theol. Facult. thenne gången icke hadhe rätt råkadt, och at the skulle hafva ansett ætatem, diligentiam, doctrinam, aptitudinem docendi, och sedt upå them som lust hafva till att läsa, och icke nämna them, som medh ungdomen föga progressus göra, thermed ungdomen är intet betjent." Och i Dr. Christinas sköldebref heter det bland annat: att honom ett Lectorat uti Gymnasio Wexionensi är vorden ombetrodd och af honom med godt beröm förestånden vorden allt intill år 1640, då han med goda qualiteter till Professionen uti den Åboeske Academien är blefven förordnad, hvarest han ock alltsedan åtskilliga Professioner till den der Studerande ungdomens goda och undervisning uti bokliga konster serdeles ock in jure patrio väl och berömligen förestådt hafver."

Af ännu i behåll varande handlingar ses att han såsom Polit. Prof. läste öfver Aristotelis Ethica, och Sleidani Historia. I sina föreläsningar öfver Rättsvetenskapen följde han den methoden, att uppställa den Romerska Rätten såsom den egenteligen vetenskapliga grundvalen för lärobyggnaden, och att utur en sådan synpunkt, genom comparativa framställningar, upplysa så väl nämnde Rätt, som den Svenska Lagfarenheten.

Då fråga var om att bevaka Universitetets angelägenheter erhöill G. ofta detta förtroende. Så anmodades han, i anledning af sin öfverresa till Sverige 1643, af Consistorium d. 19 Juni s. å. "att tala med Grefven (Brahe) om någon viss Akad. Cancell. Constitutiones och Privilegia skulle öfverses och med scholiis förbättras." Vid Bibliothekets flyttning till en lämpligare local 1647 uppdrogs böckernes ordnande åt W. och Terserus d. å. Och då han jemte Peträus utsågs till Deputerad vid Dr. Christinas kröning 1650, anmodades han att i åtskill. afseenden bevaka Universitetets intressen. Likaledes erhöill G. d. 29 Maj 1652 af Consist. Acad. uppdrag, att under vistelsen i Stockholm söka utverka nådigt bifall till Consistorii underdåniga petitioner, angående 1:o syllande af bristen i Akademiens stat. 2:o Bibliothekets ökande. 3:o rättigheten att inrätta en Akadem. Källare och 4:o Akademiens oqvalda besittning af de till förmån för denna läroanstalt donerade hemman. G. underrättade ock Consistorium i bref af d. 22 Juli 1652, att han vid företräde hos Drottningen fått föredraga Consistorii desiderier, och att H. M:t i allt öfrigt lemnat hopp om bifall till Consist. ansökning, utom i fråga om Akad.-källaren. H. M:t hade yttrat: "Studenterne drieka nog eljest, man behöfver icke genom sådana medel draga them thertill." G. underrättade äfven Akademien i bref af d. 18 Oct. s. å. om framgången af sitt värf.

Bland G:s arbeten märkes i synnerhet hans "Politica præcepta ad statum Imperii Gothico-Svecici accommodata, domesticisque passim exemplis illustrata. Quæ XII Disputationibus comprehensa Studiosæ Politicæ Juventuti in R. Academia Aboensi proposita sunt a Mich. O. Wexionio. (Åbo 1647)," som emottogs med utmärkt bifall, så att hela upplagan inom kort tid var utgången. G. var derföre betänkt på en ny upplaga, och slöt i sådant afseende 1648 öfverenskommelse med Borgaren i Lübeck Lars Janche, hvilken af P. Brahe blifvit antagen till Bokhandlare i Åbo. Boken skulle tryckas i Lübeck, men Borgmästaren derstädes tyckte sig finna att G. på åtskilliga ställen i boken tillåtit sig uttryck, skymfliga för Tyskarne, och yrkade att dessa ställen skulle ur boken utslutas. G. fann sig icke nöjd med en sådan stympning. 1649 skulle Boktryckaren i Stockholm Henr. Keyser utgifva i fråga varande arbete, men som icke heller denna plan gick i fullbordan, nödgades G. sjelf föranstalta om den nya upplagan; hvarefter arbetet utkom förbättradt och med tillägg af 19 Dis-

4 Maj 1647, circumacta et voluntata; cum ipsis Promotionibus et acclamationibus publice recitata. Ab. 1647. — In auspiciatissimum natalem Christianæ Reginae. Ab. 1649. — Epistola deambulationem ad Argenti-Fodinas occidentales ante Annos 13 institutam breviter repetens. Nobilissimo B. Ekehjelm. Ab. 1630. — Oratio de Bibliothecis in genere, et in specie de Bibliotheca Acad. Aboens. 1654. Ab. 1657. — Desantom äro under hans præsidium utkomna 144 disputationer, af hvilka följande utgöra särskilda verk: Epitome descript. Sveciæ etc. (se ofvan) 10 Disp. 1649. ånyo tr. i Brunsvig 1726 i Hahnii Collectio Monumentor. T. II.; 9:de boken är äfven tryckt i Linköping till Gymn. Ungdomens tjänst (utan årtal). — Collegium Ethicum Pars 1—12. 1647; ny upl. P. 1—13. 1654. — De Jurisprud. in genere nec non justitia et jure per collationem juris civ. Sveco-Rom. P. 1—6. 1648. Med ny titel: Brevis *Εισαγωγή* ad studium juris civ. Sveco-Rom. cum collatione utriusque secundum tria objecta. Ab. 1650. — Politica etc. (se ofvan). — Philos. Pract. Pars prior, 5 Disp. 1653. — Diss. Jurid. P. 1—9. 1649—51 med ny titel: Fasciculus Juridicus, præcipua Digestorum contenta, secundum seriem Titulorum, novem disputationibus comprehendens, cum collatione Juris Suecani. Ab. 1651.

(Källa: Lagns Åbo HofRätts Hist.)

2. GYLDENSTOLPE, NILS.

Grefve till Noor, Friherre till Segerstad, Herre till Jakula, Lidingenäs och Attu; Son af den föregående; föddes i Åbo d. 5 Nov. 1648. Disp. pro Gradu Philos. 1660. Efter slutade studier utnämndes G. år 1663 till Cancelliejunkare; blef 1664 Sekret. i K. Justitiæ-Revisionen; 1668 RevisionsSkr.; affärdades 1669 till Polen, för att tillställa Sveriges dervarande E. O. Ambassadeur en del hemliga dépecher angående Konungavalet i Polen. Företog sedan en resa genom flera Europeiska länder; och det var under denna han användes såsom AmbassadSekreterare vid så väl Fransyska hofvet, som fredsunderhandlingarna i Cöln. År 1674 afslutade han med Generalstaterna en vigtig negociation; och förenade med detta uppdrag ett annat till Pfalz, som äfven var af betydighet och genomdrefs efter önskan. År 1675 var G. Envoyé E. O. vid uppgörandet af giftermålscontraktet mellan Svenska Konungen och Prinsessan Ulrika Eleonora af Danmark. Häradsch. i Wättle, Askims och Hisings Hårad 1679. Envoyé E. O. till Holland 1680, åter till Danmark 1681; var verksam vid upplifvandet af det förbund, som år 1686 uppgjordes mellan Sverige och Holland. Efter hemkom-

sten från Holland utnämndes G. år 1687 till HofCanceller och M. Maj:ts förnämste Ombudeman; s. å. Friherre. År 1688 deputerad, för att tillvägabringa en fredsbemiddling mellan Danska Konungen och Hertigen af Holstein Gottorp. 1689 Landt-Marskalk. 1690 Kongl. Råd, CancelliRåd, Gouverneur för Kronprinsen, samt Ordförande i Lag-Commissionen; s. å. den 4 October upphöjd i Grefligt stånd, och den 20 i samma månad Lunds Akademi-Canceller. Erhöll sedan Konungens förordnande, att vara en af Förmyndarne för den unge Konungen. 1703 President i R. CancelliCollegium; dog d. 4 Maj 1709. Gift 1:o med *Christina*, dotter af GeneralQvartermästaren och Krigsrådet Johan *Wernsköld*; 2:o med *Margareta*, dotter af Kongl. Rådet *Ehrensten*. Barn: 1. *Evert*, f. 1679, stupade såsom Capitaine 1709 i bestormningen af Wiprech; 2. *Carl Adolf*, Capitaine, död 1709 i Ukraine. — 3. *Ulrik*, Kammarherre; gift med Christ. Magd. Oxentjerna.

G. var en betydande man, i synnerhet sedan han inträdde i Lindskölds functioner, och det närmare tillträdet till Konungens person äfven ökade anledningarna till förtroende och nådebetygelser. Drottningen hade gerna sett, att Hof-Marskalcken Bengt Rosenbane blifvit Prinsens Gouverneur, men motarbetades af ett parti på hofvet. I hänseende till utländska politiken tillhörde G. det parti som slöt sig till Frankrike; hvar emot Bengt Oxentjerna ansågs i frågan om handelsförhållandena, hvarom underhandlandes åren 1689—90, "være præoccuperet för Holland oc England. Hand taler och stiller sig vel anderlediss an, fordi att de andre ere meste delen imod hannem. Udi særdelighed er G., som med argumenter och raisons först animeret Kongen till den declaration, at vilde på sin side maintenere Commerciens frihed mot denne inhibition." Så skriver Danske Gesandten under d. 13 Jun. 1690. (Fryxells Handl. 11 sid. 437). Mot slutet af året (d. 19 Nov., ders. sid. 482) yttrar han sig: "G., som nyligen bleff Kongelig Raad oc Printzens Gouverneur i Lindschölds stæd, gjorde Kongen for et par dager til Græve. Han er i vætt oc intelligence vell den stærkeste aff dem, som holdis for att være her aff det franske parti, der som han nu ved det icke skulle ramme sit compendium til midler oc penger, da er han oc blifver en fattig Græve. Ibland anden discours med mig for nogle dager taleder han om hvad for ett christeligt værk oc devoir det var, at Kongen hawer proponerit fræds Negotiation." — I sjelfva verket skall G. länge dragit i tvifvelsmål,

huruvida han borde emottaga den tomma, med inga förläningar förenade Grefve-värdigheten, och slutligen endast gifvit vika för Konungens uttryckliga vilja.

G:s verksamhet som offentlig person är oakiljaktlig från regeringsåtgärderna under Carl XI:s sista regeringsår; då staten var en väl ordnad mechanism, som efter sin en gång erhållna impuls sedan fortsatte sin afmätta och regelbundna rörelse. Statens högsta embetsmän hade en bestämd verksamhetskrets; deras åligganden voro utstakade; och controller saknades ej, helst Konungen sjelf med outtröttlig vaksamhet följde alla ärenden.

G. var äfven Cancellor för Lunds Akademi. Längre tvekade han huruvida han skulle mottaga ett förtroende, som han fruktade sig ej kunna rätt visa, isynnerhet som han för sina många göromål "ingen synnerlig tid öfrig hade, något särdeles af vigt och värde att sköta." Men då Konungens bestämda önskan blef honom tillkännagifven, ansåg han sig likväl böra lyda. Huru G. skötte detta vigtiga embete, derom vittna hans Cancellers-bref, ur hvilka vi här vilje anföra de viktigaste frågor, som kommo under hans handläggning. En af hans första omsorger blef, att afböja alla afbrott i undervisningen, och sätta en gräns för all slags försumlighet genom den stränga uppsigt, som Akademiens lärare underkastades. Denna af-sigt trodde man sig vinna genom diarierna; och öfver deras ordentliga uppskickande höll G. vaksam hand. Konungen, som inrättat sitt rike, som ett väl ordnadt hushåll, der han med en hastig blick kunde öfverse allt, önskade ej att de särskilda curserna skulle för hvarje lections-dag utföras; utan endast att man antecknade, hvilka lectionsdagar som försummats, och hvad orsaken varit dertill. "Det är icke af nöden, att man så mycket specialiter upprepar, huru vidt man vid hvar prælection kommer, när man allenast kan se, att hvar och en efter sitt embetes pligt och ed, söker publici nytta att förfrämja; och antecknad varder, hvilka dagar man läst hafver; och hvilka man för lagliga orsaker varit förhindrad" (d. 26 Mars 1698). För öfrigt blef Penalismen afskaffad, på grund af en Kunglig förordning (d. 19 Dec. 1691). Han skaffade Communitetets ersättning för 2 års bortmiste räntor; förböd att använda stipendii medlen till andra, än de för dem bestämda ändamål (d. 21 Jun. 1692). "Framför allt måste härhos nog iakttas hvad Constitutionerna både vid admissionen till stipendii, eller och Communitets beneficierna föreskrifva circa subjecta admittenda, samt deras pligt in exercitationibus Academicis,

som dertill antagne varda" (d. 9 Maj 1696). Äfven önskade G., att stipendierna reglerades på ett sätt, att de, som dem åtnjöte kunde deraf "hafva någon hjelp som kunde förslå." Han bifogar en öfversigt af stipendiernas antal och storlek vid rikets öfriga Universiteter.

Hvad G. först och sist varnade för, var oenighet och tve-
drägt; och då förmaningar ej hjälpte, började han tala ur en
sträng ton, och hotade med ansvar, som ej torde uteblifva,
då Konungen sjelf tog de akademiska stridigheterna uti skär-
skådande, Af Consistorii bref och uppsända diariier tycker sig
G. finna att de akademiska exercitierna drifvas med fram-
gång (d. 13 Maj 1695); likväl bifogar han den önskan, "att
realiteten måtte svara till anscendet." Anledning till denna
påminnelse har han funnit "i den otjenlige orede, som förnim-
mes vara i societeten inritad." Hvarken ett öfverklagadt pro-
gram som Professor Ihre utfärdat, eller ett ärende som be-
träffar Inspectores stipendiariorum borde kunnat uppväcka den
vedervilja och den oro, hvartill man märkt spår, ej utan de-
ras vanheder, som dertill varit vållande. Sedan yttrade G.
sitt missnöje öfver, att Consistorium vid ett Rektorsval hade
förbigått Prof. Lunderstén, som var i tour dertill, och i stäl-
let dertill utsett Prof. Riddermark. Förevändningen var,
att de tvistigheter, som L. haft med några andre Professorer,
gjorde honom jäfvig. G. anser det ännu oafgjordt, hvilken-
ra parten som i den anhängiga och ännu oafgjorda tvistefrå-
gan har rätt. Dessutom klandras, att Consistorium ej i rät-
tan tid anmält jäf, i fall något sådant på grund af lag kun-
de andragas; äfven tillhörde det ej Cons., att utan Cancellere-
rens hörande tillåta sig decision i en dylik sak. Consistorium
ansåg Akademiens reputation fordra, att Rektorsvalet ej rub-
bades. Cancelleren åter fann det orimligt att "balancera den-
na reputation med den pligt och lydnad, som man är Consti-
tutionibus Academicis och Kongl. Maj:ts uttryckliga vilja och
befallning skyldig. Den invigde Reector befalldes nedlägga sin
värdighet; en Pro-Rector skulle förordnas, och protocollerna
i målet uppskickas till Kongl. Maj:t. Efter anställd undersök-
ning kommer R. M. att bestämma, huruvida någon ytterligare
Commissorial-rätt skulle för i fråga varande sak nedsättas. G.
önskade afböja all skärpning af ansvar; ehuru han ej vågade
någon ting hoppas på grund af den bland Academiei inritade
"opiniatretet och trätedryghet." "Det synes likasom non au-
dit currus habenas. De och deras vilkor, som vid skolor och
i Akademierna skola arbeta, kan och bör vara mycket fred-

samt, enär hvar gör sitt embete således, ut hoc agat; för det öfriga hafva de intet att med skäl strida om, fast mindre att göra factioner; utan förmän äro dem af Gud och Konungen föresatte, som kunna slita deras dubia." Lundersten erhöill Akademiska Rectoratet, och installerades af Pro-Cancelleren.

Misshälligheten Professorerna emellan fortfor mellertid äfven framgent. Cancelleren finner sig besfogad (d. 16 Febr. 1698), samma gång han gör rättvisa åt den på ungdomens undervisning använda sorgfällighet, att derjemte påminna ytterligare om hvad han redan förr gifvit Cons. vid handen, att ansvar ej uteblifver, så framt ej "de oskälige och förderlige trätor afskaffas; och hvarom Canc. vill vidare yttra sig, när han återsänder Cons. protokoller, "som med fast oanständige och alldeles onyttige ordkastningar äro uppfylde." Sålunda förmaningar blefvo tid efter annan i anledning af nya misshälligheter upprepade. Enskilda exempel saknas föröfrigt icke på oordningar och fel mot Akad. disciplinen. En studerande vill jäfva Rector Magnificus, hvilket G. förbjuder. Mellan Prof. Lunderstén och studerande hade under en disputation förefallit ett uppträde, som gifvit Prof. anledning till klagomål i Consistorium; och om han vill fortfara med sina besvär, så hänskjuter Canc. målet till Cons. afgörande. (Canc. br. d. 29 Mars 1698, d. 22 Jan. 1702).

Ingen rubbning af den ordinarie staten tillät Canc., och han ansåg sig böra vägra sitt bifall till förhöjning i stipendier, till böckers uppköp, eller till anslag för lärare på extraord. stat; så snart detta skulle lända Akad. stat till någon gravation. Andr. Rydelius hade af Cons. blifvit föreslagen till Adjunct. G. fagnar sig öfver att så skickliga subjecta finnas extra ordinem, som kunna biträda vid ungdomens handledning; men då inga medel äro anslagna till Adjunktslöner, och inga Adjunkter på stat uppförde, om än i Constitutionerna förelagna, så kan ej G. tillstyrka en anordning, för, hvilken man nödgas afbida "beqvämligare och roligare tider." Äfven hör man ej afse en enda persons behöflighet, utan bättre vänta, tills man skaffat sig medel för flera platser tillsättande; då Adjunkter i alla Faculteter borde förordnas (d. 27 April 1701). Bibliotheket var vanvårdadt; böckerne dels förskingrade, dels af regn och bläst skämde, dels utan band och omslag. Söndriga fenster i Bibliotheksrummet och uteblifven reparation af rummet hade blottstält boksamlingen för väderlekens åverkan. Bibliothekarien klagar, att Cons. haft penningar, men ej velat använda dem till dessa högst nödiga reparationer. G. befaller

undersökning (d. 7 Juli och 29 Dec. 1697). Sedan skedde flera gånger uppköp för Bibliothekets räkning. Åtminstone erhöles dertill Cancellarens samtycke, så vida derigenom Akademiske staten ej graveras. Äfven utvidgas Bibliotheks-lokalen (d. 9 Maj 1703, d. 3 Sept. 1704).

Med undantag af de tillfällen, då de consistoriella stridigheterna väckte Cancellarens harm, och framkallade uttryck af missbelåtenhet och ovilja, stod G. i det bästa förhållande till de Akademiska lärarne; han förklarar sig benägen att vid alla tillfällen rättvisa de förtjenster, som egde anspråk på en förmans förord. Framför allt upprepas dessa försäkringar, så snart Canc. funnit diarierna tillfredsställande. Ett patriarchaliskt förhållande var den enväldige Konungens ställning till sina undersåtare; och ett närmande till något dylikt finner man äfven stundom hafva egt rum mellan Cancelleren och Consistoriales, endast afbrutet af en viss själsfrädighet å Professornas sida, som stod i sammanhang med de consistoriella stridigheterna. Äfven egde Cancelleren ej fullkomligt fria händer; utan man anmärker beroendet af den souveraina makten, som ingrep öfverallt. Den undersåttliga hyllningen underlät ej att yttra sig vid högtidliga tillfällen i Orationer och Akademiska fester; och på en födelsedag, vid ett thron-ombyte eller efter en vunnen seger var den loyala vältaligheten alltid färdig att anslå en efter omständigheterna passande, glad eller sorglig ton, som var det lämpliga uttrycket af dagens känslor. Canc. hade med tillfredsställelse förnummit, att Prof. Stobæus "med en vacker och anständig panegyrique låtit förklara så väl den innerlige devotion och tacksägelse till Gud allsmäktig för H. R. Maj:ts rättmätige vapens lycklige framgång i Polen, som dess underdånigste vördnad för H. Kongl. Maj:ts dyra person och oförliknelige hjeltemod." Canc. "vill ej underlåta att detta på bästa sätt för H. R. Maj:t framställa. Canc. hoppas, att en lycklig utgång på det Polniska verket lär gifva så väl den Akad. societeten, som alla Kongl. M:ts undersåtare en önnig materie till fägnad och fröjd. Med posten hade den underrättelsen kommit, att på K. Maj:ts eftertrycklige föreställningar hade Riksdagen i Warschau förklarat dorsammastädes ett interregnum. Kronarméen säges begifva sig till den stora Confoederationen; och verket i Polen kommer på det sättet att gå efter Kongl. Maj:ts interesse och åstundao." Den tiden kunde politiska nyheter få en plats i en embetsskrivelse. Föröfrigt synes otvifvelaktigt, att de Svenska Universiteten den tiden voro mycket underlägsna de Tyska.

Annars kan man ej förklara det löfte om befordran företrädesvis, som K. Carl XII lofvar dem, hvilka någon tid studerat i Greifswald, sedan de först i Lund, eller vid andra Svenska lärosäten hämtat sin underbygnad (Konunga-bref d. 6 Mars 1703).

G. stod i hög nåd hos K. Carl XI, och förtjente det för sina förtjenster om det allmänna. Hans lärdom var grundlig; hans råd vid Conseljordet mogna; välvilja röjdes i hans hela väsende, och den omsorg han egnade Kronprinsens uppfostran vittnade, att han motsvarade det honom visade förtroendet. Lindskölds snille hade likväl ej följt med hans värdigheter. Om honom fälles föröfrigt af en välkunnig man, som lefde kort efter hans tid, följande omdöme: "Lindskölds död gaf rum åt K. Rådet Grefve G., en lärd herre med erfarenhet af verlden, i politiken och juridiken; godlynt och sällskapsman, och något bakslug." (Handl. rör. Skand. Hist. VII sid. 198).

(Källor: Stjernmans Matr. o. Anmärkn. till P. A. Niger s. 103. — v. Döbeln Hist. Acad. Lund. — Gjörwells Sv. Bibl. Del. V. Bih. s. 146. — Gezelii Lex. — Holmia lit. — Aboa lit. — Rehbinders, Besk. öfver Landtmarsk. — Handl. rör. Skand. Hist. (anf. st.) — Fryxells Handl. II. sid. 457, 482. — Lunds Akad. Cancellers Bref fr. 1690 till 1709.)

C—m.

GYLLENBORG. De förnämsta af denna ätt.

1. GYLLENBORG, JAKOB.

Under Gustaf II. Adolfs tid inflyttade från Thüringen en man, benämd *Simon Johansson Wolimhaus*, som nedsatte sig såsom Apothekare i Upsala och der gifte sig med en Rådsmansdotter. Denne Apothekare synes hafva varit en lärd man och skref besynnerliga böcker i Theologien (se Scheffers *Svecia litter.*) Han ägde tvenne söner, som begge blefvo Riksråd och Grefvar. Den ene hette *Anders* och kallade sig *Leyonstedt*, den andra var *Jakob*, som antog namnet *Gyllenborg* och skref sig till Bona, Lund, Gila och Tompta.

Den sistnämde var född i Upsala d. 8 Mars 1648. Efter fullbordandet af sina studier och hemkommen från en vidsträckt utländsk resa, ingick han i K. Kammarrevisionen, hvarest han 1674 befordrades till Commissarie och 1676 till Assessor. Någon tid derefter erhöll han befallning, att jemte General-Lieut. Gr. Wittenberg recruterat och komplettera de genom kriget försvagade Östgötha och Småländska Cavalleri-regter-~~na~~, hvarjemte han äfven fick i befattning att undersöka, huruvida

de allmogen under kriget ålagde gärder rätteligen voro upptagne och redovisade. Samma förrättning fortsatte han 1678 i Upland och Westmanland. Vid slutet af samma år ombetrodde honom "en särdeles commission" i Nerikes och Wernlands bergsslag, och år 1679 befalltes han att i en dylik till Stora Kopparberge län åtfölja RiksSkattmäst. Gr. Nils Bjelke. För det nit han vid dessa undersökningar visade, blef han d. 20 Sept. 1680 adlad. Vid detta års riksdag tillsattes han i det utakott, som skulle ransaka öfver de missbruk som inrotat sig i Banken. Den skicklighet han dervid visade var en orsaken, att Ridd. och Adeln föreslog honom till Ledamot i den då förordnade Reductions-commissionen.

År 1681 anbefalles G. att i Konungens namn anställa action rörande de f. d. Kongl. förmyndarnes styrelse och förvaltning, hvilken förrättning han fullgjorde "till K. M:ts nådigste nöje", och visade dervid "sitt underdånigste zele, oförfäradе sinne och ospard möda." D. 13 Dec. s. å blef han Director i KammarRevisionen, samt tillika Commissarie i Liquidations-commissionen. Vid 1682 års riksdag uppgaf han i Sekreta Utskottet "ett fördelaktigt project till befrämjande af Konungaväldets, Kronans rätts och Fäderneslandets säkerhet och välfärd för framtiden." År 1683 förrättade han, med Landshöfd. sedermera Kongl. Rådet Gr. Fabian Wrede, indelningen af Uplands Infanteri-regite, i anledning af det antagne och beviljade knektehållet. Derefter verkställde han undersökningen öfver de gods i Upland, som kunde reduceras, och sedermera, jemte K. Rådet Carl. Gyllenstierna, öfver dem af samma beskaffenhet i EnkeDrott. Hedvig Eleonoras lifgeding. Derefter uppträdde han som Actor emot K. Kammar- och Reductions-collegiernas ledamöter i de mål, hvaruti de ansågos hafva försett sig emot Kongl. resolutioner och befallningar.

År 1685 d. 8 Sept. blef han KammarRåd och Directeur i LiquidationsCommissionen efter K. Rådet och Presid. Claes Fleming. Med denna man hade G. stått i förtrolig förbindelse, men han uppenbarade hans och dess vänners planer *) och uppgaf sådane förslager, som måste medföra de fleste högre familjernes ruin. Från denna tid blef han ett mer och mer lydigt verktyg för konungamaktens utvidgande och räfstens utsträckande utöfver alla billighetens och rättvisans gränсор. Dessa tänkesätt hade flera år förut blifvit beseglade genom

*) Fryxells Handl. II. sid. 296.

hans och hans broders mågskap till den sluge Thegner, enväldets kraftigaste stöd och aldrig svikande verktyg.

År 1687 blef G., efter K. Rådet Gr. Fab. Wrede, Directeur öfver hela Reductionsverkets afslutande. År 1689 efterträdde han sin svärfader såsom Landshöfd. i Stockholms och Upsala län, och två dagar derefter blef han upphöjd till Friherre. Dessa belöningar erhöles för de nya tjänster han visat under den nyss afslutade riksdagen, hvars "prima Agentia och Organa" han jemte Cancellirådet Wallenstedt och Hof-Cancell. Gyllenstolpe hade varit), hvilka också en tid derefter blefvo Grefvar.

Vid 1693 års riksdag, då enväldet formeligen stadgades, emottog G. landtmarskalksstafven. I denna egenskap bevisade han Dr. Ulrika Eleonoras begrafning. D. 22 Aug. 1695 utpändes han på en gång till Grefve och K. Råd. Den "Berättelse angående det svaga och medellösa tillstånd, hyaruti H. M:t K. Carl XI anno 1672 trädde till Regementet m. m." som d. 13. Nov. 1697 af samtliga Rådet undertecknades, och som läses i Loenboms Handl. till Carl XI Hist. 9 Saml., är af G. uppsatt. Längre fick dock icke G. fagna sig af sin lycka, ty han afled d. 11 Mars 1701 och blef begravnen i Upsala Domkyrka.

Utan tvifvel var G. en man med utmärkta talenter och stora insigter i Kameral-väsendet. I sin ungdom sysselsatte han sig med poesien och man äger ännu efter honom åtskilliga hexametriska tillfällighets-dikter. "Han fastband, heter det, sin egen lycka med sin Konungs en gång för honom fattade nåd och kärlek, samt sitt fäderneslands välstånd och sällhet." De flera gods, som denne Apothekar-son förvärfvat, skulle väl tyckas utvisa, att han i en tid, då så många andre ledo skeppsbrott, icke glömde sina egna fördelar, men dessa hade han erhållit genom sin hustrus penningar och voro vid hans död mycket skuldbelastade, så att han åt sina många barn efterlemnade ett ringa arf. En författare under frihetstiden (i Handl. för Skandin. Hist. VII. 197) yttrar om honom: "G. steg upp, med ett redigt och godt hufvud, som en dugtig medhjelpare på lyckans trappa; men samlade för sig inga egodelar dervid, ehuru ej eljest samvetsgrann; lemmande 3 à 4 döttrar och 8 mestadels snillrika söner, utan annat arf än en god uppfostran."

Han gifte sig 167. med *Anna*, dotter af dåvar. Borgmästaren, sedermera Landshöfd. Frih. *Olof Thegner* och äg-

*) Fryxells Handl. II. sid. 429.

de med honom 10 barn, af hvilka 8 uppstego till höga vär-
digheter. Af dessa ihågkomme vi: 1. *Olof* (se nedanf.); 2. *Jakob*, Capitaine vid Dal-reg:te, dog 1708 i följd af en bles-
sure på stora skogen vid Smolensk; 3. *Carl* (se nedanf.); 4. *Johan* (se nedanf.); 5. *Ulrik Gustaf*, Commendeur vid ör-
logsflottan, död 1716; 6. *Anna*, gift med Öfversten, R. S. O. Alb. Gerner. 7. *Anders*, Major vid Lifreg. till häst, död
1728 (om hans son *Henning Adolph* se nedanf.); 8. *Hed-
vig Eleon.*, gift med Kammarh. Frih. M. Trotzig; 9. *Cath.
Johanna*, gift med Hofrättsrådet B. Silfverstedt; 10. *Gustaf
Samuel*, Landshöfd. öfver Nylands och Tavastehus län, död
1756 i Helsingfors; 11. *Fredrik* (se nedanf.)

(Källor: Stjernmans Matr., Höfd. Minne samt Landumarsk. Hist. i
Gjörwells Sv. Bibl. Del. 5. — Holmia liter. auctior p. 95. — Gezelii
Biegr. Lex. — Rehbinders och Rothliebs Beskr. öfv. Landumarsk.)

2. GYLLENBORG, OLOF.

Den föregåendes äldste Son, f. d. 21 Aug. 1676. Studerade
vid Upsala och var der en tid Rector illustris 1696. Ingick först
vid Hofvet såsom Kammarherre 1702, blef sedan 1712 Lagman i
Vestergöthland, 1718 i Arboga Län, men 1719 ånyo flyttad till
Vestergöthland; 1728 Landshöfd. öfver Elfsborg och slutligen
1733 öfver Nyköpings län, der han d. 28 Maj 1737 afled. I Tessin
och Tessiniana s. 249 berättas om en förordning, hvilken han så-
som Ombudsman i Westerås län utfärdad, hvilken Nicod. Tes-
sin befallte återtagas såsom för sträng, men som G. bevisade
vara enligt instructionerna, och som också blef gillad af
Goertz, då han d. 4 Dec. 1718 reste genom Westerås. Gift
med *Catharina*, dotter af ÖfversteLieut. Joh. *Gripanvald* till
Mantorp och Fyrby. Gr. Olof var vitter, liksom hans fader,
farbroder och brodern Carl. Hans stycken utmärka sig, en-
ligt Hammarskölds omdöme, "genom ett manligt, concist språk,
väl valde bilder, samt en lätt och betydelsefull versification.
Såsom hans mäterstycke aktas dock en kärleksång till ett
förnämt fruntimmer, hvilket begynner: Gudinna, den jag vör-
dat har." Sedan Dalins moraliskt-satiriska veckoskrift Argus
uppbört utgaf han deraf en fortsättning, i hvilket vitterhets-
slag han dock mindre lyckades. Fru Nordenflyckt skickade
honom följande poetiska helsning:

Du, hvars eld och skarpa snille Svenska skalders bedrat har,
Dock så sällan qväda ville, som du sällsynt bland dem var:

Hjerta, vett och tanka brinna i det ljufsta sammendrag,
 När du kär, för din Gudinna, tolkar kärlecks högsta lag:
 Högst och finst du sammanparar, sinnrik, präktig är din ton,
 När du sjunger och förklarar nit för Svenska Cæsars thron.

Skrifter: En gudfruktig och en ogudaktig menniskas olika tankar om evigheten, skrifne i höggvarteret vid Rawitz. Stockh. 1709. — Skuggan af den döda Argus. Månadsskrift. Stockh. 1735. — Några skaldestycken i Carlssons och Sahlstedts Samlingar.

(Källor: Stjernmans Höfd.-Minne. — Holmia Lit. auct. p. 10. — Schönberg Åm.-Tal öfver R. R. Gr. Henning A. Gyllenberg p. 3. — Våra Försök Del. 3. s. 143. — Gezell Biogr. Lex. — Hammarcköld. Sv. Vit. Hist.)

3. GYLLENBORG, CARL.

Broder till den föregående. Denne märkvärdige man var född i Stockholm den 11 Mars 1679. Redan ung blef han afsänd till Upsala, der han 1694, endast 15 år gammal, höll en latinsk oration till betygande af Akademiens fagnad öfver Prins Carls dithkomst. Följande år åtföljde han Prof. Rudbeck d. y. på en resa till Lappland. År 1697 höll han på Riddarhuset i Stockholm ett latinskt tal öfver K. Carl XI:s död, och utgaf s. å. en disputation i Upsala de Regno Ostrogothorum in Italia. Året derpå blef han vald till Rector illustris, hvilken befattning han på Akademiens begäran ett år behåll. Under hans styrelse sattes Professorernes löner på en säkrare fot, vice Bibliothekariens lön ökades och en Amanuens tillsattes, Botaniska trädgårdens inkomster ökades, grund lades till Akademiens Capell och den första Director Musices tillsattes m. m.

I Juni 1699 nedlade den unga Grefven Rectoratet och begaf sig till Stockholm; sedan han ett år der tjenstgjort, i Cancelliet, reste han i Maj 1701, jemte sin broder Johan, som då var Cornet, till Svenska arméen i Lifland, och blef Adjutant hos Generalen, sedermera Fältmarskalken Gr. C. G. Mörner. Sänd 1703 af sin dåvar. chef, Grefve Lewenhaupt, i ett viktigt uppdrag, till K. Carl, som då belägrade Thorn, ådagalade han så mycken skicklighet och anlag för diplomatiska värf, att han såsom Commissions-Sekreterare blef afsänd till Engelska Hofvet, hvarest han 1710 efter Ministern Leyonkronas död blef Resident och 1713 Minister. Under tiden hade efter Dr. Anna Kurfursten af Hanover Georg I upp-

stigit på Englands thron och ådagalagt förtliga afsigter mot Sverige; emot honom inlät sig Görtz i en sammansvärjning till förmån för Pretendenten, hvaruti han beträddes af G., som äfven reste till Frankrike och Holland, för att vinna desse makters medverkan. Men anläggningen blef röjd, och G. d. 29 Jan. 1717 arresterad, hans papper borttagne och han sjelf d. 13 April innealuten på fästningen i Plymouth, likväl med 100 pund st. månatligt underhåll. Engelska hofvet lät utgifva G:s brefvexling med Görtz, som på samma tid i Holland blef arresterad, och med Svenska ambassadeuren Erik Sparre i Paris. Jakobiterna förklarade brefven för diktade och att Engelska ministerens uppförande grundade sig på en politisk chimere; men, ehuru Lagerbring biträdt denna mening, torde likväl dess misstankar emot svenska och spanska ministern, som äfven blef arresterad, varit mer än grundad. Detta bekräftas äfven af brefvexlingen mellan G., Sparre och Görtz, tryckt i 10:de Delen af Handl. rör. Skand. Hist., isynn. sidd. 369—372. Efter 24 veckors förlopp blef G. satt på fri fot och ankom d. 8 Aug. på en ståtligt utrustad engelsk fregatt till Götheborg. Under sitt vistande i England hade han blifvit ledamot af R. VetenskapsSocieteten.

Återkommen till fäderneslandet efter 15 års frånvaro, befordrades han d. 18 Jan. 1718 till Statssekr. vid HandelsExp. och d. 7 Febr. till Ministre plenipot. vid fredsnegotiationen med Ryssarne på Löfön, en af Ålands öar, dit han ock i sällskap med Baron Görtz begaf sig. Sedan denne underhandling genom Carl XII:s död blef afbruten, gjordes väl från svenska sidan ett försök, för syns skull, att återvinna freden med Ryssland, i hvilket ändamål G. jemte R. R. Grefve Liljenstedt d. 4 Febr. 1719 till Åland ånyo afsändes. Det var nu G:s egen plan, att Sverige åt Hertigen af Holstein, som skulle förmåla sig med en af Czarens döttrar, borde, såsom ersättning för Kronan, afstå Estland och Lifland, hvarvid man i hemlighet hyste den bitanken, att Hertigen skulle efterträda Drottningen och desse provinser då ånyo införlifvas med fäderneslandet. Men de, som då styrde landets öden, ville nu icke på allvar hafva någon fred med Ryssland, utan i stället måste de svenska Freds-Commissarierna från sin klippö (Löfön) se Ryska galernerne ro öfver Ålands haf och på Sveriges kuster uthreda lågor och förstörelse. De nödgades således återvända. Det var förmodligen, för att afsläpna honom och hindra denna hans Holsteinska plan, som G. följ. året, sedan han förut d. 24 Maj blifvit utnämnd till HofCanceller, d. 8 Juni af den nya Konungen blef

afskänd, att såsom Minister plenip. afgå till Congressen i Bruns-
vig, som skulle stifta fred i Norden; G. begaf sig också till
Hamburg, 'men blef der genom Kongl. bref underrättad, att
ingoating blef utaf, emedan de fleste öfrige makterne vägrade,
att till denna congress afskicka sändebud. Han hemskickade
då sin broder, Fredrik, för att begära tillåtelse att i Bremen
återställa sin helsa genom drickande af Pyrmonter-vatten; å-
terkommen följ. vår uppdrogs honom presidium i Sundhets-
Commissionen, hvarjemte han föranstaltade att sjukhus på fle-
re ställen i riket blefvo inrättade.

Vid riksdagen 1723 blef G. jemte Gr. Lagerberg och
Frih. Cederhjelm, alla af Holsteinska partiet, utnämnd till
Riksråd. Detta parti visade sig nu i en fruktansvärd gestalt,
emedan en Rysk flotta, på hvilken Hertigen jemte Czaren
sjelf befunno sig, låg utanför Stockholms skären; men den lät
afspisa sig genom beviljandet af titeln af Kongl. Höghet och
en pension af 23,000 Riksd. Hamb. B:o åt Hertigen jemte
ett höfligt handbref från Konungen, innehållande framtida för-
hoppningar för Hertigens anspråk, hvilkas beskaffenhet dock ic-
ke bestämdt uttalades. Denna uppoffring kostade riket på
Drottningen, som dertill, såsom det heter, "med knifven på
strupen" blifvit tvungen, men icke längre kunde neka sitt sam-
tycke, då sjelfva hennes Gemål af politisk farhåga understöd-
de denna begäran. Märkvärdigt var föröfrigt, att just sam-
ma Holsteinare, hvar till också R. R. Wellingk hörde, arbeta-
de på konungamaktens utvidgande, icke egentligen för det nu
varande hofvets räkning, men för framtiden, då de hoppades
att densamma kunde komma en Holsteinsk Prins och dem
derjemte till godo. Förmodligen trodde de, att också deri-
genom för närvarande kunna vinna större inflytelse, än de
nu ägde, så länge deras gamle motståndare, Horn, hufvud-
sakligen förde statsrodret. Men knappt hade förespelet till
denna anläggning begynt, hvar till Bondeståndet var utsedt till
skådeplats, förrän denne aristokratiens chef skyndade att före-
na sitt parti med demokraterna, hvarigenom hela stämplingen
alldeles blef qvafd; när nu Konungen insåg detta, kastade
han om, låtsande som detta skett emot hans vilja, och lät på-
skina mycken vänskap för Horn, som efter denna seger syn-
tes vara mäktigare än förut, hvilket ock visade sig vid 1727
års riksdag.

Vid denna lågo Holsteinarne eller, som de nu började
kallas, Hattarna alldeles under. Wellingk blef offrad på Rika-
dags-altäret; äfvenså, fast mindre tragiskt, den kloka och lär-

de Josias Cederhjelm; Nic. Tessin förbjuden att i Rådet handlägga rikets göromål. Helt annorlunda hade desse föreställt sig sakernas utgång. Den regeringssjuka och myndige Horn var aldrig älskad hvarken af Konungen eller Drottningen. Horn var en man af gamla världen, allvarsam, sträng, och älskade att i Rådet omgifva sig med ättlingar af de gamle släkterne; förofrigt gjorde han allt för att bibehålla friden. G. åter hörde både i följd af sin börd och sina tänkesätt till den nya tiden. Då Horn i hänseende till det inre systemet åtnöjde sig med att vara hvad vi nu kalla konservatif, var åter hans eldigare men mindre försigtige medtäflare, som tillhörde Görtz skola, af den tanken, att man i politiken borde begagna conjuncturerna och fiska i grumligt vatten, och i hänseende till den inre förvaltningen, styrkte han till sådana rådslag, som åsyftade att göra fäderneslandet delaktigt af de industriella och commerciali framsteg, af hvilkas välgörande verkningar i England han varit en mångårig åskådare. I följd deraf satte han sig i spetsen för dem, som påyrkade införandet af svenska fabriker, och var Ahlströmers kraftigaste stöd; för att up, intra andre, klädde denne Rådsherre sig sjelf i svenska fabriker. På hans förslag slöt Sverige fred med Barbaresk-staterna, för att trygga Sveriges handel i Medelhafvet. Äfven i detta hänseende stod Gref G. jemte hans vänner, Tessin, Höpken m. fl. i fullkomlig motsats med Horn och hans anhängare.

Mellertid gjorde väl G:s Holsteinska sympathi honom mindre angenäm för Drottningen, men hans glada umgänge, hans smidighet och hans mindre stränga seder närmade honom i stället så mycket mera till Konungen, helst som han, vid de i Rådskammaren ofta förefallande tvister, vanligen var af monarchens tanke, hvarunder man hörde honom yttra, att Rådet borde lyda, men ej regera. Bland annat hjälpte han Konungen att befordra gunstlingen Erland Broman, hvars förordnande till Assessor i CommerceCollegium blef en sak, som drogs inför Rikssens Ständer. Denna konungeliga huldhet verkades af en ännu viktigare grund. Konungen hoppades, att genom Engelska hofvets bistånd få sin brorson, Prins Fredrik af Hessen, förklarad till thronföljare i Sverige, och då England nu skilde sig ifrån Hannoverska alliancen, och i stället gick öfver till de kejsrerliga hofven, dem G. alltid varit tillgifven, möttes K. Fredrik och G. äfven i denna punkt.

Ännu var dock den gamle Horn alltför mäktig, för att på en gång kunna skiljas från statsrodret: tvertom visste

han så föranstalta, att icke allenast G. fick vid 1727 års riksdag en varning för sin tillgifvenhet för de båda Kejsarliga hofven, utan han hindrade äfven Royalisternas planer till konungamak- tens utvidgande att vidare komma i fråga. Mellertid hade nu G., hvars opposition hittills varit ganska svag, i konungaynne- sten fått en mäktig stödje-punkt, och han uppträdde från den- na tid såsom en verklig partichef, med ett ständigt växande anseende.

Vid 1734 års riksdag öfvergick Horn från fransyska sy- stemet, derföre att detta hof sökte inblanda Sverige i den Polska Successionstvisten. Detta var ett tillräckligt skäl för G. att kasta om, och i stället sluta sig till nämnde makt, till hvilken förändring, äfven den orsaken väsentligen kom, att Ry- ske ministern Bestuchefs sekreterare i Stockholm hade i Oct. rymt öfver till franska sändebudet Gr. Casteja, med åtskilliga bref och papper, hvilkas meddelande kunnat blifva farlige för G. och hans vänner. Hittills och sednast d. 11 Oct. hade denne talat emot den af Frankrike begärde hjälpsändningen till Polen. Inom få dagar bytte han alldeles om tankar och språk (d. 22 Oct.). Med honom förenade sig dåvarande Landt- marskalken, Generalmajoren Ch. Em. Lewenhaupt, som hittills varit Horns anhängare, äfvensom ett stort antal officerare, hvilka byggde sina förhoppningar på ett blifvande krig. Å an- dra sidan förlorade han derigenom Konungen, som vid slutet af riksdagen försonade sig med Horn; men det krigiska språk, som fördes af det nu sig kraftigt uppresande partiet, tände eld hos större delen af nationen, som inbillade sig att den tid vore kommen, då man skulle återtaga allt hvad man i Ny- stadska freden måst bevilja den östra grannen.

Grefve G. förstärkte ännu mer sitt parti genom utdelan- de af fullmakter in blanco till den förestående riksdagen, som samlades den 15 Maj 1738, och sedermera genom inrättande af klubbar, som nu först nppkommo. Hans vänner öfverens- kommo, att såsom känningsmärke bära en bandros eller en cocard på hatten. Af Rikshistorien är allmänt bekant, huru detta bullersama riksmöte slutade med Horns fullkomliga ne- derlag, samt huru Carl G. d. 16 Apr. 1739 intog hans plats, som Cancelli-President, hvarjemte den andra mannen i coali- tionen, Charles E. Lewenhaupt, någon tid derefter öfvertog krigsbefälet. Af samma skäl förbigå vi äfven det olyckliga kriget, hvarvid största felet icke var det, att det beslutades, utan att det beslutades för sent, sedan conjuncturen redan var förbi, samt att man både före den revolution, som satte Eli-

- sabeth på thronen och under sjelfva kriget lät bedraga sig af denna prinsessas löften (se Geijers Teckning af Frihetstiden, sid. 134 o. f.). Vanäran, om än icke olyckorna, hade åtminstone kunnat undvikas, om befälhafvarne visat mindre oskicklighet och feghet. Största delen af dessa missöden torde mellertid mindre böra tillskrifvas någon enskild än det förvända regeringsättet och deraf följande oredor, samt lamhet och osammanhang i alla planer *). Utan tvifvel var G., som då ledde svenska cabinettet ingen djup statsman, men det torde icke vara fullt rättvist att ej tillerkänna honom annat än "medelmåttiga talenter." Han var i alla fall, säger Utgifv. af Tessin och Tessiniana, "ej vuxen den role han eftersträfvade. Han hämtade råd af Baron Höpken, öfivad och slug, men kall, djup och inbunden (sid. 78)." Det följande thronföljar-valet, hvilket i freden gjorde rikets förlust vida drägligare än man kunnat förmoda, bör dock skrivas det rådande partiet till godo och utplåna en del af dess misstag. Att Hattpartiet, med G. i spetsen, oaktadt ett så olyckligt och nesligt krig, ändock segrande bibehöll sig, bevisar jemväl ingen ringa skicklighet. Priset dersföre, anmärker Geijer, var de olycklige Generalernes uppförande. Om också denna åtgärd från de ledande i Cabinettet till någon del afvände den allmänna förbittringen, så var väl ändock dessas fel störst och deras död högt påkallad af den allmänna rösten. Att G. föröfrigt icke saknade personligt mod, bevisas af följande omständighet. Då de upproriska Dalkarlarne nalkades hufvudstaden, stod Carl Gyllenborgs namn främst å listan på dem, som skulle plikta för de allmänna olyckorna. Många af dem, som visste sig vara hotade, skyndade sig då, att under allehanda förvändningar lemna Stockholm; men G. blef icke allenast kvar, utan trädde sjelf, med oförfäradt mod, midt bland de upproriske, talade till dem, och då sänkte sig de mordgevär, som voro rigtade emot hans bröst.

Grefve Tessin tecknar hans bild sålunda: "Hans Exc. Grefve Carl G. hade mångfaldiga goda egenskaper: nitisk för Riket, välmenande för hvar man, fullkomlig vän af sina vänner, angenäm i umgänge, förfaren i underhandlingar och redlig i allt sitt väsende, ofta ibland falske bröder: Något lättrognare än det ägnar en som lefver i en söndrad republik. Tryckt af motpartiet, dels af sitt eget systeme, dels som delagtig i

*) Åtskilligt till upplysning af de då varande negociationerna af meddeladt i Handl. rör. Skand. Hist. VI. sid. 330 o. f.

det hat, hvarmed hans Bror Grefve Fred. Gyllenborg var belastad, blef han sällan väl vid Hofvet. Nog modfäld i motvänder: fullkomligen oegennyttig, ehuru hans lystnad var, att, genom de främmande Ministrar, söka få från Hofven den tidens Konungars och Drottningars Portraiter, med hvilka han ock hade sitt förmak beklädt. Hans utseende syntes mer högdraget än hjertat var. — Ingen är utan fel; men hans voro lätta och betaga honom ingalunda hedern af ett utmärkt rum bland Svenske Ministrar" (sid. 40).

En utländsk statsman tillägger följande drag: "Avec un désir de regner tout aussi violent que le Comte de Horn, le Comte de Gyllenborg, ne paroît pas avoir eu toujours la même délicatesse dans le choix des moyens. On l'accuse de cacher sous un extérieur composé un esprit intriguant & artificieux. Ses talens ne sont que mediocres & bien inférieurs en tout à ceux du Comte de Horn, & il auroit été bien moins dangereux à celui-ci s'il ne se fut servi des conseils du Baron de Höpken, ci-devant Secrétaire d'Etat, depuis Président du College de Commerce, homme fin, souple, qui marche toujours par biais & détours, génie fertile en projets & en ressources, routiné dans les affaires, en qui on ne soupçonneroit pas tant de capacité à l'air de simplicité & d'indifférence qu'il affecte. (Le Comte de Lynar.)

Carolinska Akademien i Lund hade år 1728 valt G. till sin Cancellor. I kriget hade detta Universitet lidit mycket, och dess inkomster efter freden blifvit mycket förknappade. Genom den nya Cancelleren vann nu detta lärosäte ett förnyadt utseende. Bland hans många välgärningar åtnöje vi oss, att nämna följande anstalter. Inkomsterna bléfvo ökade, dels genom nya anslag, dels genom inrättande af ett Lotteri. Han förmådde Drottningen att ditskänka en betydlig summa, hvarigenom det förfallna Akademi-huset reparerades och en Anatomi-sal kunde upprättas; Consistorii samlingsrum blef praktfullt inrättadt och prydt genom portraiter af Sveriges sednare monarker och alla Cancellerer, dem G. sjelf ditskänkte. Bibliotheket uppsattes i flera salar och de gamla böckerne bléfvo inbundne; Cancelleren förärade jemväl en egyptisk mumie, den första som i Sverige blifvit sedd. Genom hans bemedling blef äfven en Physices profession inrättad och instrumenter för dess behof införskaffade. Genom dessa och andra anstalter gjorde sig denna Cancellor så älskad, att han, då han i Maj 1753 besökte Universitetet, blef emottagen med de utmärktaste bevis af Akademiens och hela den dit

strömmande ortens kärlek och vördnad, och den månad han i Lund tillbragte, utgjorde nästan en enda oafbruten fest, hvaraf minnet i orten sedan bibehöll sig i många år.

En långvarig sjuklighet bebådade, att denna man snart skulle lemna den akådeplats, der han hittills spelat en så märkvärdig role. Då riksdagen i Sept. 1746 öppnades, var han redan så sjuk, att han icke kunde tala på riksdagen: detta blef Tessins lott, men G. anmälte i Rådet, att det tal, som i expeditionen blifvit uppsatt, ej af honom godkändes. Hans sista stund, föregången af gruffiga dödsplågor, inträffade d. 9 Dec. 1746. Hans lik blef fördt till Upsala samt der nedsatt i familjegravven uti Domkyrkan. Detta lärosäte hade kort efter hans utnämmande till Canc. President valt honom till sin Cancellor. Under hans styrelse blef Observatorium färdigt, och så rikeligen försedt med instrumenter, att knapt något annat lärosäte i Europa den tiden deraf ägde ett fullständigare förråd. Gustavianska Akademihuset blef förändradt, Orangeriet nybyggt efter en väcker ritning af Hårleman och försedt med nya inkomster, Sjukhuset inrättadt, äfven som Ridskolan öppnad. Till Bibliotheket skänkte G. dyrbara böcker, snäckor och romerska mynt. En af hans loftalare yttrar, att sedan Magnus Gabr. Dela Gardie Sverige ej icke fått följa sig af en mera verksam och frikostig Mæcenas. En gräns för hans gifmildhet sattes likväl af hans inskränkta tillgångar, ty ehuru väl G. beklädt flera höga embeten och äfven erhållit icke obetydliga medel med sin fru, dog han snarare fattig än rik. Föröfrigt intager denna Rådsherre ett utmärkt rum icke blott bland Svenska Statsmän utan äfven bland svenska vitterhetsidkare. Med Englands inre förhållanden var han så bekant, att han under sitt vistande der utgaf flera politiska afhandlingar. Han var dessutom en för sin tid ganska lycklig skald, och de prof vi af honom sett synas oss bevitna en renhet i språket och en bildning, som sjelfva Dalin, väl i sin prosa, men icke i sina skaldestycken upphann. Hans Lyckönskan till K. Carl XII öfver segern vid Narva äger äfven i hänseende till tankarne utmärkta drag. De skådespel han från engelakan och franskan öfversatte röja äfven en ovanlig förmåga att begagna språkets dåvarande torftiga tillgångar, och hvilken icke många af hans föregångare ägt. Utomdess skall G. ägt så grundliga kunskaper, att han, såsom det påstås, med heder skulle kunnat bekläda mer än en professors-stol. Äfven i yttre hänseende var denne utmärkte man af lyckan gynnad. Hans gestalt var hög; hans utseende och yttre skick förenade höghet med vänlighet.

I England gifte han sig 1710 med en rik och statsklok dame, *Sara Wright*, enka efter en Durietz.

Skrifter: *Discoveries of the Dangers of Popery*. London 1714. (varningar emot bemödanden att införa Papismen i England); — *An english Merchants Remarks upon a scandalous Jacobite paper, publish'd the 19 July last under the name of a Memorial presented to the Chancery of Sweden, by the Resident of Great Britain*. London 1714. — *La Crise du Nord, ou Reflexions sur la politique du Czar etc.* Lond. 1717. — En hättad Vill-Hjerna och en trogen Vänskap, förestäld uti en af Engelskan öfversatt Comœdia. Brunsvig 1721. omtr. Stockh. 1723 (Scenen är localiserad och förlagd till Lund). — *Andromache*, eller ett ömt Moderahjerta. Tragedie öfvers. fr. Engelskan. Stockh. 1723. — *Sherlocks Beträktelser öfver döden*. Lund 1731. — *Svenska Sprätthöken*. Komædie i fem Acter; imitation fr. Fransyskan. (Uppförd 1737 på den nyss inrättade första Svenska theatern). — *Lettres de Mr Gyllenborg a. l. & a.*

(Källor: Åminnelsetal i Upsala af Joh. Ihre och Olof Celsius d. y.; i Lund af Gust. Harmens och Sven Bring. — Dübeln, Hist. Acad. Lund. — Lefnadsbeskr. i Gjörvels Sv. Bibl. Del. I. — Gezelii Biogr. Lex. — Hammarsköld, Sv. Vitt. Hist. — G. Bonde, Upplys. i Sv. Hist. — Fant, Föreläs. — Geijers Techn. af Frihetstuden. — Handl. rör. Skand. Hist. VII. sid. 279 m. fl.)

4. GYLLENBORG, JOHAN.

Den föregående Broder, f. d. 29 Sept. 1682 i Upsala. Hans lärare voro Schenberg, sedan Prost i Normlösa, "Svinryggens" berömda författare, Rydelius, som blef Biskop i Lund och Sv. Hallenberg, som blef Häradshöfd, och stamfader till den adelige ätten Hallenberg. År 1700 blef den unge Grefven Rector illustris, likaom hans bröder Carl och Olof varit förut. Men då den tillämnade Rectorn, som vid detta val befann sig i Stockholm, en söndags morgon gick upp i Slotts-Capellet, för att bevista gudstjensten, stack honom Öfversten Gr. Erik Stenbock ett sammanlagdt papper i handen, hvilket, då han öppnade det, befanns vara en Cornetts-fullmakt vid Uplands Stånd-Drågoner. I stället för att fatta den akademiska spiran, drog då den knappt nittonårige ynglingen blå rock uppå och band en lång värja vid sidan; snart begaf han sig, åtföljd af brodern Carl, till Reval och derifrån till R. Carl i Riga i Maj 1701, och var med i slaget d. 9 nästf. Juli.

Han afsändes derefter med 50 hästar till Mitau, som innehades af Sachsarne, hvilka, ehuru tjuge gånger starkare, afst-

gadé genom den ena tullen, då Svenskarne inryckte genom den andre, hvarestefter Borgmästarn med stadens nycklar kom honom till mötes. Under det R. Carl inträngde i Polen, qvarstadnade någon del af Svenska styrkan under Gen. Major Stuart och Öfversten Gr. Ad. L. Lewenhaupt i Kurland, och bland dem befann sig äfven Grefve Johan.

Vid denna tid, Juli 1702, upplefde han följande äfventyr. Under Capit. Ramfelts befäl hade en 50 hästar stark tropp blifvit affärdad inåt Litthauen, der de några dagar hvilade ut på en befästad och med lifsmedel väl försedd herregård, vid namn Dubena. En morgon blefvo de oförmodadt omringade af 500 Ryska Dragoner; Svenskarne försvarade sig väl så godt ske kunde, men då fienden lagade sig att storma gården, beslöt de innestängde att rycka ut på öppna fältet och om möjligt slå sig igenom. Detta lyckades icke blott, utan genom Cornet G. och Lieutenant Meisners tapperhet blefvo Ryssarne i ett ögonblick öfverändakastade, och en stor del af dem tog sin tillflykt in i en badstuga. Då framkom Capitainen, som hittills försigtigt med några man fattat posto vid en brygga, och befälte att sätta eld på badstugan, hvilken befallning också måste åtlydas, oaktadt G:s varma föreställningar, så att alla der innestängde blefvo inbrände. Endast en Major kom utspringandes ur elden, fattade Grefvens häst om halsen, och bönfalde om nåd eller en menskligare död. Capitainen befallte då, att mannen skulle kastas tillbaka in i lågorna, men G. satte sig så eftertryckligen deremot, att Majoren fick behålla lifvet. När detta var förbi, märkte G. att han sjelf var något sårad i nacken, på ett nog underligt sätt. Håret, som varit uppbundet, var tillika med halsduken afbrändt, halsen helt svart och mera svullen och styf än blodig. Ännu sällsammare förekom det honom vid afklädandet, då tre pistolkulor, som stadnat mellan skjortan och kroppen, rullade ned i marken. G. kunde icke förklara dessa omständigheter på annat sätt, än att någon af hans egna följeslagare velat bakifrån expediera honom ur verlden, och under träffningen satt pistolen honom på halsen, men så nära att kulorna ej fått någon kraft, utan blott elden och förladdningen kunnat göra nyss beskrifne verkan.

Under Lewenhaupts befäl var han sedermera med i mången het dust, men hindrades af en svår sjukdom, som länge höll honom qvar i Riga, att bevista slaget vid Saladen i Litthauen, hvarmed Lewenhaupt förtjente sig General-Majorsstaven. Mellertid hade G. 1703 blifvit befordrad till Lieutenant.

Vid tidningen om sin faders död reste han öfver till Sverige, vistades der några månader, men begaf sig sedan, fullkomligen till helsan återställd, tillbaka till Liffland. Här väntade honom nya strider, jemte en svår blessur i axeln, som han erhöi i träffningen, vid Selburg, och hvaraf han sedan i hela sitt lif hade smärtsam kännning. Sedermera var han med i slaget vid Gemeureter Hoff, d. 16 Juli 1703, då Lewenhaupt med 7000 man besegrade 20,000 Ryssar och derföre befordrades till GeneralLieutenant. Han var äfven med på det försåtliga gästbud, som Prins Wiesnowicki i ett kloster gaf fältherren och hvarvid han tänkte taga honom död eller lefvande. Men anläggningen röjdes af en munk, som hade inlåtit sig i ett samtal med G. och under dess lopp på svenska underrättade honom om faran. G. anmälde detta förhållande för Lewenhaupt, som tog sina motanstalter, utan att låta märka det eller försumma måltiden, så att Prinsen af denna list icke akördade något annat än skam och förödmjukelse. En tid derefter bytlade samme prins K. Stanislaus och blef alltså Svenskarnes vän; nu erböd han G. att blifva Öfverste i sin armee, hvilket anbud likvist afslogs, då han förnam det vara mindre behagligt för Konungen.

Åren 1703 och 1706 gingo förbi under åtskilliga skärmytslingar, uti hvilka G. mycket utmärkte sig, särdeles under ett äfventyrligt tåg, hvarigenom han mot ett lofvadt arfvode af ett par hundra dukater om dagen hjälpte Sapiestas undersåtare, att föra undan deras inpackade gods och lösören, för Oginski's och Litthauernes plundringar. G. ådagalade derunder både försigtighet och mannamod, men behöll endast 1500 Riksd. för sig sjelf och utdelte det öfriga bland sina kamrater. Då han återkom och chefen blef kunnig om hela hans förhållande, omfamnade honom denne, under det han yttrade: "Min Grefve, nog tror jag, att ni blir en stor man med tiden, men knappast lär ni någonsin blifva rik." Straxt derefter erhöi han Capitaine-fullmakt.

År 1708 fick nämde fältherre befallning, att bryta upp med 10,900 man från Mitau och förena sig med Konungen, som då stod nära Litthauiska gränsen. I den derefter följande blodiga striden vid Lesna deltog äfven G., och förlorade, då Kosackerne plundrade svenska trossvagnarna, sin rustvagn och allt hvad han ägde, kläder och penningar. Han led derefter under den följande vintern mycket af kölden; hopar af manskap fröso ihjäl, så att Konungen derigenom hade mer förlorat, än om han skulle förlorat ett par saltslag.

Den återstod af krigshären, som den tappre Lewenhaupt förde till Konungen, blef nu på annat sätt fördelad, och G. ständ under GeneralMajor Creutz' befäl. Denna blef nu befäl, att med en ringa styrka emot den 20,000 man starka Ryska hären under fältmarsk. Scheremetoff försvara den öppna fläcken Reskitelofka, der Mazeppa och de andre Kosack-höfdingarne hade sina hustrur och barn och sin förnämsta egendom. Creutz utförde med ära detta svåra uppdrag och stod der qvar från Febr. till slutet af April 1709; uti de häftiga strider, som derunder tidt och ofta föreföllo, deltog alltid G. Slutligen bröt Creutz upp derifrån och förenade sig med Konungen någon tid före olyckan vid Pultava. I denna slagting kämpade G. manligen; var två gånger på vägen att bli fången, men högg sig lyckligt igenom.

Vid Dnieper-floden uppsökte han sin chef, hvilken han träffade i Konungens tält. Carls anletsdrag bibehöllo sitt vanliga lugn, utan att visa ett enda spår af den nyss inträffade olyckan. G. frågade Generalen, hviskande, om det manskap, som han på morgonen på befallning här och der hade utställt skulle sammandragas. Konungen svarade sjelf derpå: "Tilltror ni eder, att skaffa dessa karlar till rätta, vore det mycket väl; men se er före, att ni sjelf ej blifver borttagen och undermåttad Oss sedan om utgången." Denna befallning blef af G. lyckligen, till Konungens nöje, verkställd. — Då Carl XII var färdig att sätta öfver Dniepern och begifva sig in i Turkiet, erhöi han G. att på denna färd få följa med, men på Creutz föreställning, att denne "Höfvitsmannen vore vid hären alldeles omistelig," svarade Konungen leende: "Det är Oss kärt, att ni äger ett så godt vittnesbörd af er förman. Blif då i Guds namn qvar här, och fortfar att hålla eder braf! Vi skole ihågkomma och belöna eder."

Capitaine G. måste således till sin ledsnad stadna qvar; dagen efter Konungens afresa, under det alle väntade att få slåss, utblåstes i lägret en med fienden afslutad dagtingan, i följd hvaraf alle voro krigsfångar.

I Ryska lägret blef G. angripen af fältsjuka, och emedan han saknade alla penningar, vräktes han bland de besmittade, och led föröfrigt stor brist på skötsel, på läkemedel, och på mat och dryck. En dag, då G. släpat sig utom sjukhuset, för att han i sina svåra bekymmer hämta någon vederqvickelse af solskenet, kom en Rysk officer ridande emot honom, och frågade om ej hans namn vore Gyllenborg och om han ej för sju år sedan varit med vid Dubena; sedan Grefven

bejakat detta, yttrade den främmande: "Jag är den officeren, hvars lif ni då frälste; jag är nu Öfverste och sagnar mig öfver detta tillfälle, att visa eder min tacksamhet." — Han lät då straxt bära G. i sitt tält, visade honom den sorgfälligaste omvårdnad, så att den sjuke, under sjelfva tåget till Moskwa, dit man få dagar derefter bröt föpp, återvann sin förra helsa.

Sedan G. deltagit i det triumftåg i Moskwa, hvarmed Czaren d. 23 Dec. firade sin seger, blef han, jemte de fleste andre Svenska officerarne, afförd till Kasan, hvarest de nära ett år njöto ett temligen drägligt fång-härberge. Men sedan den misstanken uppstått, att de sökte uppvigla de kringboende Tatarerne, blefvo de afskickade till Siberien och der utspriddes i åtakilliga städer ända intill Chinesiska gränsen. G. fick stadna i staden Solikamskoi i den Werchaturiska bergstrakten, der han utstod mycken nöd; ofta måste vår fånge här hungra och gå halfnaken.

Nio år hade förslutit, då de Svenske och Ryske Commisariier samlades å fredscongressen på Åland, hvarvid Czaren, såsom ett bevis af sin vänskap, erböd hvardera af de Svenske fullmäktige, att få nämna hvar sin fånge, som då skulle lösgifvas. Görtz valde K. Sekreteraren, sedermera Riks-R. Gr. Joachim v. Düben och Carl G. valde naturligtvis sin broder Johan. Befallning om dessas lösgifvande gafs genast, och Johan skyndade till Petersburg. Medan han der väntade på Czaren, uppvaktade han prinsessorna Trubetskoi, hvilka återkommit från Stockholm hvarest de besökt sin fångne fader, och hade derifrån såsom ett nytt mode medfört styfkyrtlar, dem vår Grefve, som så länge lefvat afskild från den civiliserade världen, nu såg för första gången. Han kunde icke underlåta, "att betyga sin förundran" öfver denna sällsamma dräkt, men prinsessorna försäkrade, att detta vore nu högsta modet, och att "Svenska fruntimren nu för tiden uti en så vidsträckt och kläckelik bonad prälade."

Sedan G. haft ett kort företräde hos Czaren och af honom fått ett nytt pass, begaf han sig på hemfärden, full af längtan att träffa sin broder på Åland. Men ankommen till Åbo, möter honom till hans bestörtning den tidningen, att han åter vore en fånge, och detta af det skäl, att Carl XII nu vore död och fredsunderhandlingen i följd deraf afbruten. Det var en Svensk Grefve, som tagit Rysk tjänst och blifvit Landshöfding, hvilken lade detta hinder i vägen för hans vidare resa. Ryska Generalen, Furst Galliczin var dock nog

ädelmodig, att sjelf för G:s bästa skrifva till Czaren, som också tillät honom, att på parole få fortsätta resan till fäderneslandet.

I Febr. 1719, efter 8 timmars rodd, landsteg G. på Lön och hade den obeskrifliga glädjen, att efter så lång skillemessa och efter så många sällsamma öden få omfamna sin älskade broder, Grefve Carl. Han blef nu formeligen utvexlad emot en i Svensk fångenskap vistande Rysk Knes, hvarest Ryska Generalen Bruce i Czarens namn återgaf honom sin värja och förklarade honom för fullkomligt fri. Drottningen utnämde honom till Marskalk vid den nya sammankomsten på Åland; men jemte sin broder måste han, i stället för att se freden sluten, under den följande sommaren åskåda röken af fäderneslandets brända kuster, och derjemte höra Ryssarnes speglosor öfver de svenske anförarnes oskicklighet och de engelske på sjön prunkande förbundsbröderna, som hvarken villo eller tordes skjuta ett skarpt skott på den förhärjande fienden.

Efter fredsunderhandlingens fullkomliga upplösning reste G. i Nov. till Stockholm, och blef af Drottningen hugnad med General-Adjutants fullmakt. Nästa år gifte han sig med *Marg. Eleonora*, dotter af den käcke Öfv.-Lieuten. *Bejer*, och dotterdotter af den store Fälthöfdingen Erik Dalberg. Efter freden återkommo ifrån Ryska fångenskapen en mängd krigsbussar, som alla begärde inträde i tjensten, underhåll och belöningar för utståndne olyckor. "Trängseln blef alltså ganska stor, och icke olik en bistocks tillstånd, när tvenne svärmar sig vilja intränga." G. måste låta sig nöja med Capitaines indelning vid Östgötha regte och med en lön, som var något mindre än den han för 17 år sedan hade tillträdtt. Efter 4 år fick han Majors, och 12 år derefter ÖfversteLieutenants indelning, då lönen äntligen motsvarade den sysslas, som han 1719, eller 20 år tillförne, hade beklädt. Under tiden hade nästan alla hans vederlikar och jemnårige "klifvit honom förbi," och hans egen Öfverste hade fordom, såsom Lieutenant, stått under hans befäl. Det var således icke blott ofvannämde trängsel, utan parti-oviljan, som var en orsak till den tröga befordran, som träffade brodern till Hattpartiets erkända förman. Omsider kom dock den tid, då Gyllenborgska namnet återfick sin vikt och betydelse. Sedan brodern 1739 blifvit Premier-Minister och 1741 års Ständer föreslagit Grefve Johan till Riks. Råd, erinrade sig Hans Maj:t — såsom det heter i kallelse-brevet af d. 9 Juni, — hans "oförtrutna nit och trohet," hans "oförskräkta mandom och tapperhet,"

hans "långvariga fångenskap," och alltså fick den långa tillbakaskjutne Öfverste-Lieutenanten, hvilken hittills sett sig af så många andre förbigången, och hvars yttersta hopp blott fäst at sig vid erhållandet af en Öfverste-fullmakt, som dock visade sig i ett aflägset fjerran, nu med ett enda steg "klifva in" i Rådsalen. "Afunden häpnade och flatnade väl vid detta ovanliga språng, men hördes dock icke skälla." Och som den ena värdigheten plägar följa den andra åt, så fick G. äfven 1742 vördsam kallelse att åtaga sig Cancellariatet för Lunds Akademi, hvilket embete hans broder några år förut lemnat. Vid den märklige omröstning i Rådet 1741, då Ryska kriget beslöts, voro bröderna G. bland de 8 Rådsherrar, som jemte Konungen tillstyrkte kriget, hvaremot 7 afstyrkte det. Undertiden hade han jemte RiksR. Gr. Rosen presiderat i den Utrednings-Commission, som hade att besörja om krigsfolkets öfverförande till Finland, äfvensom honom blef ålagdt att befordra Christna religionens utspridande bland de vid fjällryggen boende Lappar. Sistnämnde möda hade den framgång, att 1747 års Ständer derföre anslogo åt honom en belöning af 4000 plåtar. Under dessa och andra mera obemärkta hemödanden gick G. döden till mötes, som träffade honom d. 22 Maj 1752. Han hade ett "karlavulet utmäle och behagelige later, föreställande en af naturen med manlig färging utrustad vördig herre." Af hans utan tvifvel prisvärda karakter uppdrager hans loftalare, efter vanligheten, en teckning af idel ljus utan all beskuggning, och tilldelar honom alla slags mensklige dygder. Seraph. Orden hade han undanbett sig.

Barn: 1. *Jakob Johan*, f. 1720, † 1788. Landshöfding i Stockholms Län och C. N. O. 2. *Gustaf Fredrik* (se nedanf.) 3. *Sara* gift med Grefve Jöran Oxenstierna, † 1788, sedan han varit Gen.-Major, Commendant på Carlsten och R. S. O.

(Källor: Corylanders Åminn.-Tal, aftryckt i Gjörwells Sv. Bibl. Del. 2. — Gezelii B. Lexic.)

8. GYLLENBORG, FREDRIK.

De föregåendes Broder, född d. 12 Juli 1698. Rnapt tre år gammal, förlorade han sin fader, men blef, den yngste af 12 syskon, med all sorgfällighet af sin Moder uppfödd. Genom en olyckshändelse blefvo i hans späda år hans näsa och ena öga illa skadade, dock utan ansigtets vanställande. 1707 blef han Page hos EnkeDrott. Hedvig Eleonora, som besörjde hans vidare uppfostran. Under pesttiden åtföljde han Hofvet till Sala; under hemresan derifrån till Wenngarn, steg han

af en händelse in i ett hus, der en pestjuk hustru låg, men undgick dock smittan. Då han kort derefter med sin moder reste till Baggå bruk, föll han i strömmen, men en kolare, som i det samma gick förbi, fattade honom i håret och drog honom upp.

År 1714 lemnade G. EnkeDrottningens hof, emedan ingen anständig utsigt till befördran der visade sig och ingick i Svea Hofrätt och tjänstgjorde der under knappa villkor. 1717 emottog han en Capitaines-fullmakt vid Amiralitetet, men blef 1719 Ulrika Eleonoras Hofjunkare. År 1721 åtföljde han sin broder Carl på vägen till den tillämnade Congressen i Brunsvig, men måste i Hamburg återvända. 1722 Kammarherre, och uppvaktade i K. Fredriks hof till 1733, då han blef Lagman på Gottland. År 1725 råkade G. i en ny lifsfara, i det han på vägen mellan Baggå bruk och Westerås en mörk aften tog miste om vägen och red ned i en strid å, hvarifrån han dock räddades af en okänd, som på en gästgifvargård begärt att få göra honom sällskap. 1729 gifte han sig med Presid. i Svea Hofrätt, Frih. Gabr. *Stjerncronas* dotter, *Elisabet*, "en fru af stora egenskaper." (se nedanf.) År 1731 bevistade han för första gången riksdagen, men hans då yttrade åsichter väckte hos de rådande en sådan fientlighet, att han engång måste af fruktan för en lönnmördare, som hotat taga lifvet af honom, i tre dagar hålla sig inneslängd. År 1737 utbytte han sin förra lagsaga mot Nerikes. 1738 bröt han på landet af sig ena benpipan och måste, i brist på fältskär, färdas oförbunden till hufvudstaden. Blef 1740 Ledamot af Convoy-commissariatet och 1741 fullmäktig i Banken. Vid den upproriska allmogens resning 1743 ville en skock bönder i Upland taga honom till sin anförare — (honom, brodern till den, mot hvilken denna resning var rigtad!) — då han måste fly från Odenslund till sin gård Thorsåker och der gömma sig i en fiskbod. Erhöll 1747 Presidents titel, blef 1748 C. N. O., 1750 Presid. i BergsCollegium, och åtföljde 1752 den Commission till Sala och Kopparberget, som der skulle undersöka åtskilliga viktiga bergverken rörande mål. 1754 Fullmäktig i JernContoiret och 1758, å BergsCollegii vägnar, i StatsCommissionen. Han var en af de mäktigaste af Hattpartiet; "hördes aldrig på Riddarhuset, men styrde," heter det i en uppsats angående 1756 års Upprors-Commission (Handl. rör. Skand. Hist. XIII. s. 311). Dog d. 23 Aug. 1759.

Grefve Fredrik G. berömmes för sina patriotiska tänkesätt, sitt nit för fäderneslandet och sin drifvande vård om dess

bästa, men han lefde på en tid, då hvar och en utmärktare personlighet måste förvärfva hätska fiender. Hans umgänge var gladt och lifligt. Han var välgörande, och inrättade på Baggå bruk en fattiganstalt för 14 personer. Han ägde insigter i bergsvettenskapen och älskade vettenskaperna i allmänhet; i hans hus höllos 1759 de första rådplågningar till K. Vet. Akademiens inrättande, men han blef icke dess ledamot. Öfver honom äro tvenne skådepenningar slagne.

Grefvinnan *Elisabeth G. född Stjerncrona*, † d. 28 Juli 1769, har utgifvit: *En Svensks Tankar öfver d. 22 Juni 1756*. Stockh. s. å. — Maria Bästa Del. 1—2 Del. Stockh. 1756, 6o. (se Tids. om Lärda Saker, 1769 sid. 63).

(Källor: Gjöhrwells Sv. Mercur. 1760 Sept. s. 147 o. f. jfr. 1761 Apr. s. 670. — Gezelii Biogr. Lex.)

6. GYLLENBÖRG, HENNING ADOLPH.

Brorson till den föregående och Son af Majoren Gr. *Anders G.* och dess fru *Virginia*, dotter af Öfversten Frih. Henning Adolph *Kruse*. Född d. 13 Juni 1713 på Lindstad, en liten gård i Jerläsa socken och Upland, som Fadren hade erhållit med sin fru. Inskrefs som Student i Upsala vid 9 års ålder. Väl kunnig i det Latinska språket disputerade han under Prof. Hermanson d. 20 Mars 1731 de Præsagii politiciis, och höll s. å. ett offentligt Tal i anledning af Hans Maj:ts födelsedag. I Maj s. å. valdes han till Rector illustris, en heder, som redan tvenne af hans ätt förut innehaft, men som efter honom vid denna högskola icke blifvit någon annan bevisad. Under hans styrelse gjordes början med den Gustavianska Akademie-gårdens och den höga murens anläggande.

Sedan den unge Grefven nedlaggt detta embete, begaf han sig till Lund, der han 1732 utgaf en vidlöftig Disputation, de Juris Consulto, för hvilken han sjelf presiderade och hade till Respondens en Frih. Gabr. Falckenberg (slutel. Landshöfd. i Westerås. † 1782). Juridiska Faculteten yttrade i en dervid bifogad lyckönskningsskrift, att förf. skrifvit den, utan någons biträde och detta inom få dagars förlopp, att deruti vid censuren icke ett ord blifvit ändradt, samt att han ensam för svarat denna sin afhandling, hvilket allt vore så sällsamt, att intet sådant vid Carolinska Akad. sig förut tilldragit. Erbjuden att äfven vid denna akademi emottaga Rectoratet, vägrade han det, utan reste i stället till Stockholm, der han s. å. ut-

nämndes till Hofjunkare, samt 1734 till Kammarherre, under det han var stadd på en utrikes resa.

Återkommen 1734 tjenstgjorde G. dels vid hofvet, dels förordnades han åtskilliga gånger att förrätta lagmansting. Sedan hans Farbroder Gr. Carl blifvit CancelliPresident, borde den unga ädlingen kunna smickra sig med glada förhoppningar om sin framtid. Dessa gingo väl också till en del, men sednare än man kunnat förmoda, i fullbordan, och de äro-ställen, hvartill han kallades, voro alltid mera lysande än för-enade med inkomster, som denne tämligen medellösa ädling väl hade behöft. Till en början blef han i Dec. 1739 afsänd i hemliga värf till Svenska Ambassadeuren i Paris, Gr. Tessin, men för att ej väcka de främmande ministrarnes uppmärksamhet, antog han, under namn af Anders Berg, tjenst på ett handelscontor i Paris, och skötte äfven denna för honom ovana befattning med så mycken skicklighet, att han vid afskedet af sin husbonde, som icke anade sin betjents stånd, undfick ett fördelaktigt vittnesbörd. Återkommen från denna beskickning, åtföljde G. 1741 Generalen Grefve Lewenhaupt till Finland, för att biträda honom vid den hemliga brefvexlingen; återsändes af honom i slutet af s. å. till Regeringen i Stockholm, hvarest han ånyo i en hemlig beskickning och under diktadt namn afgick till Frankrike. Knappt derifrån hemkommen, afskickades han 1742 till St. Petersburg, för att befordra fredsunderhandlingen, hvilket likväl denna gång icke lyckades. Mot dem, som deltagit i det olyckliga kriget uppstod vid den snart derefter begynnande riksdagen häftigt klander, som äfven träffade G., i hänseende till hans sednaste beskickning, men han försvarade sig emot sina fienders beskyllningar i ett tal på Riddarhuset d. 23 Oct. 1742; dock var förbittringen så stor, att han i tre månader icke ansåg sig säker om lifvet. En annan gång yttrade han: "Hufvudfelet är Regeringens lamhet genom vårt regeringssätt, som man ej vet; om det skall kallas monarchi, aristokrati eller anarchi." (Geijers Teckn. af Frihetstiden s. 159).

Efter fredsslutet uppdrogs honom 1743 den hedern, att till Hertiginnan af Holstein, som bodde i Hamburg, öfversöra underrättelsen om hennes Sons utväljande till Svensk Thronföljare. Han gjorde äfven i samma ärende en resa till den-ne Herres Syster i Zerbst, hvars ännu oförmälda dotter, Catharina, sedermera blef Kejsarinna. Derjemte erhöll han äfven befallning, att i Berlin möta Gr. Tessin, som der skulle avsluta giftermåls-contraftet mellan H. K. H. Adolph

Fredrik och Lovisa Ulrika. Utänmd till tjenstgörande Kammarherre hos sistnämde Prinsessa, afsändes han af henne till Sverige, för att till dess tillkommande gemål, som afbidade hennes ankomst i Carlskrona, öfverlemnade dess portrait och ring.

Vid återkomsten fick han 1744 ÖfverIntendents namn heder o. v., hvarjemte han s. å. afsändes på en ny beskickning till Ryssland. Emedan det då var vinter, måste han välja den norra vägen och ådrog sig under denna resa en sjukdom, hvars följder blefvo kännbara under hela hans öfriga lif. I St. Petersburg fick han denna gång fagna sig af en fullkomligt lycklig utgång på sitt värf. Tillika uppvaktade han Hennes Kejs. Höghet, Catharina, hvilken han icke längesedan lärt känna såsom en anspråkslös prinsessa af Zerbst. Under sitt korta vistande i Rysland lärde han sig föröfrigt Ryska språket, både att tala och skrifva.

Detta blef G:s sista beskickning. Efter hemkomsten blef han 1743 Led. i UppfostringsComiteen, och under riksdagen 1746 Led. af Secreta-Utskottet, 1747 erhöill han HofCancellers n. h. o. v. samt blef vid 1751 års riksdag Landtmarskalk, men som han på sjelfva hyllningsdagen förkyldes sig, måste han för det öfriga af riksdagen lemna klubbarn åt äldste Grefven, den sedermera olycklige Gr. Brahe.

År 1751 blef han R. N. O., samt 1757 C. N. O., och 1759 Ridd. af Seraph. Orden. Undertiden hade han 1756 blifvit HofCancellor och s. å. d. 18 Sept. kallad till Riksråd, hvilket embete han nedlade d. 7 Jan. 1761 med bibehållande af halfva lönen som pension. Orsaken till hans afträde uppgifves icke hafva Ständernas förlorande förtroende, hvilka tvertom betygade honom deras stora saknad, utan en mer och mer tilltagande sjuklighet, som också tvingade honom att söka de varma baden i Achen. På vägen dit insjuknade han i Lund, men utrustad med en stark kroppsbyggnad, återvann han dock så vida sin helsa, att han kunde begifva sig till sin egendom i Småland. Ännu måste G. genomgå en stormig riksdag, 1763, vid hvilken Hemliga Utskottet, Ständerna oåtsporadt, fastställde de afskedade Riksrådernes pensioner till 4000 dal. sm:t, i följd hvaraf G. förlorade 2000. Sina öfriga dagar tillbragte denne Rådsherre, sjuk och i ett temlig torftigt läge, i stilla lugn, obemärkt och skilld från verlden, tillbringande somrarne i en obetydlig torfbetäckt byggnad på Svartsjö-landet, till dess döden, länge väntad, infann sig d. 19 Nov. 1775.

G. hade ett vackert utseende, och var till sitt lynne saktmodig och foglig. Liksom de flesta af sin släkt var han dessutom vitter och vältalig, och i synnerhet språkkunnig. Utom Latinet talade han sju lefvande språk, hvaribland äfven voro Ryska och Finska, med mer eller mindre lätthet; äfven Grekiskan förstod han någorlunda, och sjelfva Hebreiskan var honom icke alldeles obekant. Wolfiska philosophien, med hvilken han i sin ungdom gjort bekantskap, förblef han alltid trogen. Vettenskaperna och deras idkare hägnade han så mycket hans inskränkta tillgångar medgäfvö. Föröfrigt var han Medlem af K. Vet. Societ. i Upsala och sedan 1752 af K. Vet. Akad.

Gift 1734 1. med *Maria Sophia*, dotter af Presid. i K. Svea Hofr. Frih. Gabr. *Stjerncrona*; 2. år 1759 med *Maria Gustava*, d. af Öfv.-Lieut. Frih. Gust. W. *Köhler*; 3. år 1762 med *Emerentia Sophia*, d. af Öfversten B. W. *de Dellvig*. Den sistnämde blef sedan kallad till Abbedissa i Wadstena, men dog, innan hon hann ditsflytta 1783. Hade flera barn, af hvilka vi märka: 1 *Ant. Virginia*, † 1761, gift med Landh. C. N. O. Gr. Jak. Joh. Gyllenborg; 2. *Anna Sophia*, † 1765, gift med Assessor Th. Ankarcrona; 3. *Carl Johan*, † 1811. President i KammarRätten, C. N. O.; 4. *Henning Adolph*, † 1826. Landshöfding, R. S. O.

Skrifter: 2 Disput. och flera Tal (se Rosenhane).

(Källor: Åminnelse-Tal i K. Vet. Akad. 1778 af A. Schönberg. — Rehbinders o. Rothliebs Landtmarsk, Hist. — Rehbinders CancellersHist.)

7. GYLLENBORG, GUSTAF FREDRIK.

Son af R. R. *Johan G.* (se N:o 4). Född d. 6 Dec. 1731 på Strömsbro Majors-boställe under Östgötha Infanteri i Svinstad församling nära Linköping. Sina högre studier gjorde han vid Upsala Akademi 1747 och vid Lunds Akademi de tvenne påfölj. åren, under hvilken tid han en gång responderade och en gång præsiderade för latinska Disputationer, samt var 1750 Rector illustris, den sista vid detta Universitet. Redan år 1748 antagen till E. O. Cancellist i K. Just. Revisionen, befordrades han 1751 till Registrator derst. Utnämdes 1756 till Cavalier hos Kronprinsen, sedermera K. Gustaf III, med bibehållande af Registrators-sysslan. Då år 1762 Cava-

liersuppvaktningen upphörde, blef han nämnd till KammarRåd; 1772 R. N. O.; 1773 Led. af Vitt.Akad., hvilken, sedermera 1786 förändrad, antog namn af R. Vitt. Hist. o. Ant.Akad.; 1774 CancellieRåd; 1777 af RiddarhusDirect. kallad till Banko-fullmäktig, från hvilken befattning han nästf. Riksdag d. 21 Jan. 1779 afgick, i anseende till de adelige Banco-fullmäktiges tillsättande i enlighet med Riddarhusets classification (då blott en af Första Classen kunde bibehållas), men med Ridd. och Adels löfte, att vid första ledighet inom Första Classen åter bland Fullmäktige ingå. Ett löfte, som vann fullbordan 1781, hvarefter Grefve G. förblef vid denna befattning till slutet af 1800 års riksdag. Vid Svenska Akademiens stiftande 1786, var han en af 13 första Ledamöter, som af K. Gustaf III sjelf utnämdes. År 1787 Ledamot i R. Nummer-Lotteri-Directionen. Död d. 30 Mars 1808. Svenska Akademien har i Clara kyrka åt honom låtit resa en minnesvård, arbetad af Byström. — Gift 1764 med *Anna Margreta*, dotter af BancoCasseuren Berndt H. *Gottzman*. En Son och en Dotter öfverlefde fadren.

Grefvarne Creutz och Gyllenborg voro de utmärktaste i den skaldekrets, som samlade sig kring Fru Nordensflycht och som sedermera antog namn af *Utile Dulci*; dessa både i hela deras lif genom den ömmaste vänskap förenade vänner voro också de förste, som anslago den första rena tonen i vårt skaldespråk. I Dalins verser (icke i hans historiska prosa) har språket längesedan föråldrat sig; icke så i Creutz och Gyllenborgs dikter: hos dem är dictionen öfver allt ädel, versificationen correct, utan rimnöd. Redan detta var ett betydligt framsteg. Men äfven hvad innehållet beträffar, höjde sig dessa skalder, med en högre och jemnare flygt, betydligt öfver sina samtidige, hvilka knappt kunna betraktas annorlunda än såsom mer eller mindre lycklige rimfogare. Från dem kan således Svenska poesien räkna sin egentliga födelse; och likväl voro deras skaldelynnen mycket olika. Då Creutz tjusade genom sina idylliska taflor, sin blomstrande phantasi, sin milda och veka känsla, så utmärkte sig G. genom tankarnas styrka och värdighet, sin allvarliga, ofta didaktiska syftning och genom en strängt sedlig hållning, som undflydde allt, som i minsta mån bar lättsinnets pregel, och som till och med förmådde honom, att i sednare upplagan af sina årstider bortskära vissa oskyldiga drag, som hade en yppigare colorit. Både hans moraliska och æsthetiska känsla aflägsnade hans bug från alla ämnen, som kunde inleda hans sångmö till o-

lofligt varma inbillningslekar: derföre var det erotiska ett fält, der han aldrig ville försöka sig. En oblygsam tanka var någonting, som aldrig dvaldes i hans själ: osedlighet var för honom osmak och hjertats oskuld en helgedom. Derjemte hade hans förstånd en så enkel drift till sanning, att ingen öfver-spänd idé erbjöd sig åt detsamma. Men G:s sångmö besannade, att för högt drifna dygder någongång kunna öfvergå till verkliga fel. De flesta af hans skrifter, hvilka alla hafva förtjensten af en väl anlagd plan, mogenhet och rigtighet i conceptionen, hafva ingenting målände, ehuru än bildrika i detaljerna; och, utan förmåga att lyfta och hänföra, hafva de någonting kallt, torrt, kärt och beräknadt. Detta gäller icke blott om hans hjeltedikt Tåget öfver Bält, som kanske af hans samtid mera beundrades än lästes, utan äfven om hans mest värderade skaldestycken, såsom Verldsföraktaren, satirer öfver mina Vänner, hans Oder och Fabler, hvilka sistnämnde kanske förtjena första rummet i hans dikt-konst. Det är förmodligen på dessa intryck, som Hammar-sköld stödjer sitt påstående, att G. af naturen egentligen icke blifvit kallad till skald: "åtminstone hade han icke den lätt-rörlighet eller den rikedom i phantasien, som utmärkte Creutz." Denna slutsats är likväl förhastad: de, som kännit denna skald, intyga alla, att hans inbillningskraft ägt en ovanlig spänstighet, och en lika sällsynt förmåga att emottaga intryck, hvilket man visserligen icke anar då man läser hans skrifter. G:s personlighet var i sjelfva verket mera poetisk än hans dikt-konst, och då de flesta andra skalter i conceptionens ögonblick söka uppdrifva, elda och potentiera sina känslor, tyckes G. tvertom med afsigt hafva nedstämmt dem, laggt hand på sin phantasis vingar, förmodligen i den falska öfvertygelsen, att bildningsgåfvans lekar och skalkande ysterhet föga öfverensstämde med de stränga och höga begrepp han uppgjort sig om skaldekunstens ädelhet.

Följande, hittills icke i tryck meddelade, men af en sanningssälskande man för oss berättade, anekdoter, torde gifva stöd åt denna förmodan. Då Creutz på ett besök första gången hemkom från sin ambassad i Spanien och berättade för G. med den eld och liflighet, som voro honom egna, sin resa öfver Pyrenæerna, såg man den sednare, under det vännen skillrade sin färd öfver isfjällen, skakas och hacka tänderna af köld, men då deremot berättaren beskref, huru han vidare från den eviga isens regioner, i hast nedkom i arkadiska dalar, prydda af de vackraste blomster och smekta af sommarheta fläktar,

såg man G., alltefter som hans vän fortskred i sin berättelse, mer och mer uppvärmas, snart komma i verklig svettning, aedermersa, för att afkyla sig, knäppa upp sin vest, afkasta fracken och slutligen öppna fönstret, ehuru det var midt i vintern.

I sällskap med några få harmoniska vänner, var G. högst liflig, ofta barnsligt naiv, och hans ädla lineamenter afspeglade med hastiga skiften alla själens rörelser. Men roade honom icke sällskapet, så förlorade han sig snart i drömmier, och för hans själs öga framställde sig då en högre värld, för hvilken han helt och hållet förlorade allt medvetande om den närvarande. Han kunde nu, i en session på banken, i en lysande hofcirkel eller hvilket större sällskap som helst, sammansätta hela stycken i hufvudet, eller bitar af ett par hundra versars längd, dem han derefter, biträdd af ett lyckligt minne, nedskref på papperet, och hvilka sedermera behöfde föga eller ingen granskning. Innan han dock inkommit på sitt ämne, hände det honom icke sällan, att han tänkte högt sådana saker, som satte hans omgifning uti en ej ringa bestörtning. Under en dylik glömska af den yttre världen undföll honom medvetenheten sådana i ord uttryckta tankar som dessa: "Min Gud! hvad här är ledsamt! Hvad dessa menniskor äro odrägliga!"

Bland många andra bevis på en så märkvärdig tankspriddhet må vi tillägga ett par andra. En gång då G. varit på landet hos en Grefvinna, af henne tagit afsked och redan stigit i vagnen för att fara hem, nalkades en betjent och uppsteg på fotsteget, helsande från Grefvinnan, hvilken glömt, att sjelf framföra en begäran från en annan dame, innehållande att Hr Grefven under förbifarten måtte göra henne ett besök. G. svarade derpå ingenting; vagnen rullade af, förbi den ifrågavarande damens landtställe och stannade först efter fyra eller fem timmars väg på hans egen gård. Då vaknade skalden ur sina drömmar, stack ut hufvudet genom vagnsfönstret, i inbillningen att betjenten nyss talat till honom och stod väntande på svar, samt sade: "Helsa Grefvinnan och säg, att jag icke skall underlåta att säga till hos hennes vän."

När G. skulle begifva sig till Svenska Akademiens smärre sammankomster, som hållas i R. Slottet, och måste passera en trång, mörk gång, hvilken på halfva vägen tager af åt ena sidan, hände det honom vanligen, att han vek af åt den motsatta sidan och stötte pannan mot muren. Sedan betjenten, som gick efter, flera gånger åsett detta, utbad han

sig att hädanefter få säga till, när gången tog af och åt hvilken sida, man måste vända sig. Detta gjorde han också nästa gång, men Grefven, försänkt i sina betraktelser, höll icke dess mindre sin vanliga curs, och förfelade icke att emottaga den vanliga puffen. När nu drängen otålig utbrast: "Men sade jag inte, att Hans Nåd skulle ta af till venster!" — svarade denne: "Ditt dumhufvud, hvem kan skilja höger och venster åt, i sådant mörker!"

Detta allt torde åtminstone bevisa, att G. icke var någon vanlig personlighet. Men hvem skulle tro, att en i den yttre världen så tankspridd natur skulle, inom diktens rymder, framträda så samlad, så redig, så lugn, att man snarare måste klaga öfver en allt för långt drifven regelbundenhet? Hvem, att en så naiv och älskvärd personlighet skulle för läsaren just undangömma det, som mest skulle väckt hans sympathi och menskliga interesse, och i stället för en abandon, som skulle gjort denne skald oemotståndlig, antaga skaplynnet af den kalla beräkningens nykterhet? Hvem, att en så eldig phantasi skulle själf binda bly vid sina vingar; och att den fina och hastiga känsligheten i ett sådant skaldelynne så alldeles i skrift skulle förneka sig själf? Men om G., såsom menniska och såsom författare, i dessa och andra hänseenden var sig själf olik, så var ädelhet, kärlek till det rätta, höga och sköna, den strängaste moraliska renhet på engång grundstenen i hans väsende och i hans skaldekonst. Ingen slags utsväfning hade frestat hans ungdom, ingen fläck haft sig vid hans enskilda eller allmänna lif, intet afsteg, ingen dragning, ingen tvekan ett ögonblick fört honom från dygdens och den stränga redlighetens bana, fastän mer än engång frestande lockelser dertill erbudit sig. Lyckan, som gifvit honom en lysande börd, hade nekat honom förmögenhet: denna förmån vann han genom sin maka, men då en annan gjorde derpå anspråk, på grunder, som icke voro juridiskt bindande, men som G. ansåg för moraliskt rigtiga, afsade han sig all sin af lagen förvarade rätt, utan minsta tvekan, och "utan att det kostade någon enda sömnlös natt," och lefde sedan på sin lön, som icke var fullt tillräcklig till hans och hans familjs bergning*). Men denna uppoffring ersattes rikeligen genom hans egen samvetsfrid, genom medborgares högaktning och en huslig lycka, som erböd allt ljuft, som var hans hjertas enda och högsta behof. Den-

*) Dock återvann han sedermera en stor del deraf och bar denna medgång med samma jemnhet.

na själens oskuld och makalösa, af snillet upphöjda skönhet, hade också utpreglat sig i hans rena, vackra och betydelsefulla anletsdrag (hvaribland märkligast stora blå ögon och en hög höjd näsa), hvilka, hastigt rörliga, ömsom antogo uttrycket af satirisk finhet, ömsom af en intagande mildhet, ömsom af allvarlig djuphet, ömsom förklarades af någon skön och upplyftande tanke. Den sistnämnde sinnesstämningen afspelar sig på hans af Sergel formade medaillon. Hans porträt finnes ock i Sandbergs lithographiska verk.

Angående en af Gr. G. sökt plats i Tallsocieteten berättas i Skånska Correspond. 1836 N:o 13 följande: "G. hade d. 22 Aug. 1779 der till af någon hos Hans Maj:t blifvit förordad. Konungen vägrade dock detta, och förklarade skälet vara, att han ej ville redressera Ständernas orättvisa emot honom, som 1778 vid en förnyad organisation af Banko-fullmäktigskapet uteslutit honom (han återkallades innan kort till samma Stånds förtroende, som han i 20 år innehade), "på det man må se, huru agreabelt det är att dependera af Ständerna och yrka på deras rättigheter," tilläggande i sin vanliga mindre uppriktiga ton: "Jag beklagar att detta händt G. som min gamla Cavailler, men dessa raisoner ha för mycket värde, för att den sednare kan i mitt sinne contrabalancera dem."

Skrifter: G:s äldsta småstycken äro meddelade i "Våra Försök" samt "Vitterhetens Arbeten," sedermera omtryckta och jemte några nya utgifna i — Vitterhets-Arbeten af Creutz och Gyllenborg, Stockh. 1795; 2:a upplagan 1812. — Sednare Vit.-Arbeten af G. Stockh. 1795. — Theaterstycken (utgör. Tredje Delen af dessa Arbeten), Stockh. 1797. — Tåget öfver Bält. Hjelte-dikt i 12 Sånger. Stockh. 1785; ny uppl. 1800. (jfr Sv. Akad. Handl. fr. 1786 Del. 6. 295; Sv. Parnassen 1786, samt Höijers Rec. i dess Skrifter 4 Del.) — Försök om Skaldekonsten. Stockh. 1798. — Tvisten mellan Ajax och Ulysses om Achills vapen, Stockh. 1804.

(Källor: Necrolog (af Axel Gabr. Silfverstolpe) i Stockh.-Posten 1808 N:o 114, 115. — Hamnarsköld, Sv. Vit. Hist. — Särskilda uppgifter).

8. GYLLENBORG, FREDRIK.

Föddes d. 40 Dec. 1767. Hans föräldrar voro Assessoren i CommerceColl. Grefve *Gustaf Adolph Gyllenborg* (son af N:o 5) och *Petronella Hultman*, Dotter af BruksPatronen

Peter Hultman. Blef UnderOfficer vid Uplands Reg:te. Fendrik 1780. Tog afsked 1784. E. O. Cancellist i Justitie Revisionen 178. Copist 1790. Adjungerad Ledamot af Götha HofRätt s. å. Assessor i Svea HofRätt 1792. Secret. i Lag-Commissionen s. å. Constit. RevisionsSecr. och Gen.Auditeur 1793. Revis.Secret. och Gen.Auditeur 1794. Tjenstförrättande JustitieCanceller 1796. R. N. O. 1801. JustitiæRåd d. 12 Juni 1809. C. N. O. s. å. Justitiæ StatsMinister d. 23 Juni 1810. R. o. C. af R. M. O. 1811. Arbetande HedersLed. af KrigsvetenskapsAkad. s. å. HedersLed. af LandtbruksAkad. 1812. Juris utr. Doctor i Upsala 1818. Afled i Stockholm d. 18 Aug. 1829. Ogift.

G. var "utrustad med alla de dygder, som göra den enskilda mannen värnadsvärd." — För öfrigt heter det: "En Domare, mera noggrann, mindre rädd om besväret än han har sällan eller aldrig skipat lag. Denna samvetsgrannhet gick till och med stundom längre än den behöft, och måhända bordt sträckas, ty han vågade ej ens förtro sig åt tillförlitligheten af sin egen öfvertygelse." — Då G. blef utsedd till StatsMinister, tvekade han och utbad sig besinnningstid. Han vände sig nu till StatsRådet Adlerbeth, och vridande sina händer, under det han hos honom gick fram och åter på golfvet, utbrast han: "Säg mig, råd mig, min bästa vän! Huru bör jag göra?" A. lika värnadsvärd, lika försigtig, som den frågande genmälte: "Det yttrande en vän af mig fordrar, måste lemnas upprigtigt, och jag skall derföre helt oförståldt svara, att emedan omständigheter nu mera hindra Baron Rosenblads utnämning till Just. StatsMin., hvilket jag visserligen annars önskat, anser jag för en stor lycka, att valet fallit på Ers Excellens; och jag är förvissad, att E. Exc. åt fäderneslandets väl gör offret af de enskilda betänkligheter, som kunde förmå E. Exc. att undandraga sig det hedrande och viktiga, fastän otvifvelaktigt ömtåliga förtroendet."

(Källor: Götha Hofrätts Presid. etc. p. 146. — Skildr. ur det Inre af Dagens Hist. De frånvarande. 4:de Uppl. sid. 10 o. f.; sid. 19 o. f.)

9. GYLLENBORG, JOHAN HENNING.

Föddes d. 21 Aug. 1756. Fadren var Landsh. Grefve Jakob Johan Gyllenborg (Son af N:o 4). Modren Antoinetta Virginia Gyllenborg (Dotter af N:o 6). Efter idkade stu-

dier vid Upsala Akademi blef han inskrifven i JustitiæRevisionen af R. M. Cancellie. Copist 177. Cancellist 1775. Protoc. Secr. 1778. Lagman i Bleking 1783. Tog afsked 1794. Afled d. 6 Juni 1830.

Gift med *Albertina von Axelsson*, Dotter af UnderStåthåll. C. N. O. Frih. *Axel von Axelsson*, och *Hedvig Cath. Gerdeschöld*.

Denne Riksdagsman karakteriseras i Skildringarne ur det inre af dagens Historia på följande sätt: "I egenskap af oppositionsman var G. för Regeringen kanske i allmänhet mera besvärlig än farlig, och hans Opposition mera samvetsgrann än bullersam. Han afsåg ordning, gagn och rätt, helt och hållet obehymrad om uppteende. Han talade aldrig offentligen, och i hans skriftliga anmärkningar, hvarmed han aldrig underlät att beledsaga hvarje framställning som förnärmade hans öfvertygelse, gjorde han aldrig försök att lyfta sin stil öfver uttryckens bestämdhet: det var tillförlitlighet i uppgifter, redighet i utvecklingen, snörrät tillämpning i slutsatsen. Hans kännedom om Statsverket, i dess helhet och alla dess delar, var lika så vidsträckt, som hans erfarenhet lång. Han hade nemligen allt ifrån Statsrevisionernas inrättning till och med den af 1825 städse varit deras medlem, och han halkade vid dessa förrättningar lika litet öfver någon anmärkningsvärd punkt, som han underlät att vid Riksdagarne med den yttersta omsorg granska, följa och förfölja hvarje omständighet i en Styrelsens proposition eller enskild Riksdagsmans motion, då de råkade i strid med hans sparsamhetsanda eller hans konstitutionella grundsatser. Sanningen och rättkänslan, redligheten och välviljan ersatte hos honom bristen på enille. Orubbligheten vid egna meningar var hos honom större, än förmågan, än åtrån att göra dem gällande hos andra. Han gaf skriftligen sin tanka tillkänna, i fall, der han ansåg det behöfligt. Godkändes den af färre eller flere, så mycket bättre! I annan händelse nedlade han i en reservation mot beslutet sitt *dixi et salvavi*. Men aldrig skedde sådant af begär att utmärka sig. Det var honom ur sådan synpunkt likgiltigt om han tillhörde majoriteten eller minoriteten; ty han såg i allt blott saken. Hans bergfasta frambärdande i åsigter, dem han en gång uttalat, var ingenting mindre än egenkärlek. Innan han stadgade sin mening, öfverlade han gerna med personer, hvilkas omdöme, talang eller bemödanden han värderade. Han satte sig i sednare tider uti detta afseende rätt ofta i beröring med Friherre Auckarsvärd och andra verksam-

me Representanter. Det hade varit väl om den sednare och öfver hufvud Oppositionens yngre generation uppsökt Grefve G., för att inhämta hvad som stod att lära af en så ädel man, med en så mogen världskänedom. Hans umgänge var så mycket mera lärorikt, som hos honom ej fanns något partisinne, och han deltog aldrig i de egentliga partistriderna. Han vördade Regeringen, såsom sådan, äfven då han stred mot hennes förslager, och afsåg *aldrig* att nedsätta hennes anseende. Han gaf henne gerna rätt, då han ansåg henne hafva det; och om han ej högtidligen uppträdde, att vid sådana tillfällen understöda henne, skedde det derföre, att han var öfvertygad att hon nog i alla fall skulle segra, hans bistånd förutan. Hans opposition var, med ett ord, liksom hans sätt att vara, hans tänkesätt och hans dräkt, en återpegling af den gamla tiden, då målet var att göra allt det goda man kunde åstadkomma med de former och den personal man hade, utan att vilja undanröjda någondera. Utan lystnad efter en embetsbefattning af hvilken beskaffenhet som helst, samt frände och vän med flera bland Statens högsta dignitärer, stod G. alltid till dem i förtroligt förhållande. De kunde ej finna sig sårade af hans oförställda sanningar, alltid yttrade utan bitterhet, aldrig urartande till personliga hänsyftningar; enkla, men allvarliga, som hela hans väsende. Så aflägsen G:s språk var från satiren, så bitter var den satir, hans Electorslistor inneburo, öfver sådana Styrelser, som frukta dugligheten hos Statens funktionärer, och, då den ej kan undgå att begagnas, anställa densamma på platser, der hon ej kan röra sig, eller måste bete sig lika med den i våra dagar företrädesvis gynnande medelmåttan. G., merendels Electorerne's Ordförande, föregick dem alltid med ett godt exempel; men stannade äfven här oftast i minoriteten. Han fästade nemligen vid sina val till Utskottsledamöter ej afseende på någon annan consideration, än att anställa hvarje person der han var bäst passande, med hänsigt till sina kunskaper, sin fallenhet och sin förmåga; likgiltig för öfrigt, huruvida hans politiska tänkesätt slöt sig till Ministären eller Oppositionen. Så hade han t. ex. vid Riksdagen 1828—1830 velat anställa Friherre Anckarsvärd jemte flera af de personer, hvilka i början af Riksmötet grupperat sig kring honom, uti för dem hvar och en lämpliga Utskott. Då G. likväl blef öfverröstad, for han direkte till Anckarsvärd och beklagade sig, att han ingenting kunde uträtta mot Friherre Åkerhjelm, Gustaf Fredrik, öfvervägande inflytelse, hvilken arbetade för Ministärens kandidater. Korteligen: de

flesta Riksdagsmän, som spelt någon roll af betydighet efter 1809, hafva öfverträffat Grefve G. i talang; men i redbarhet är han hittills ouppfunnen."

(Källor: De Frånvarande, p. 7. — Minnestal i Frimur. Ordens stora Landloge 1851. s. 153.)

GYLLENCREUTZ, CARL GUSTAF.

Ätten härstammar från *Tyke G.*, hvilken ifrån Holstein införskrefts, att blifva Præceptor för Hertig Magnus af Östergötland och adlades 1594. Dennes son (?) var Lieutenanten *Alf G.*, som var fader till *Carl Gustaf*. Denne föddes 1630 eller sannolikare 1638, studerade i Upsala, reste utrikes i fem år, blef sedan antagen till Hof- och Cancellijunker, derefter Häradshöfding i Upland, Assessor i ReductionsCollegium och 1692 Lagman i Upland. Vid 1680 eller 1682 års riksdag ingaf han ett Memorial *), hvori han yttrade, att enväldets införande vore farligt för framtiden, emedan icke hvar och en Konung skulle äga lika skicklighet som hans nu regerande Maj:t; man måste betänka, att det kunde komma en Konung, som blottställde Riket för krig och vidlöftigheter, eller som förstörde dess medel genom operor och balletter. Detta ådrog honom Konungens onåd.

Vid den opposition mot enväldet, som yppade sig vid 1713 års riksdag var G. icke heller en tyst åhörare; "emedan denne gamle, ärlige, ståndaktige gubben var känd för sin oegennyttia och allmänt aktad, drog han många med sig," likväl "predikade han om vördnad för Konungen" och påyrkade klubbars inrättning, för att bättre kunna rådslå om rikets väl i denna villervalla. Man kan således dömma, huru stor den mer än åttioårige gråhårsmannens glädje måtte hafva varit, då han vid 1719 års riksdag såg målet för sina varma, patriotiska önskingar uppfyllt. Det berättas också, att han i förtjusningen deröfver, på sig skall hafva använt Simeons ord: "Herre! nu låter Du Din tjenare fara hädan i frid," äfvensom att Drottningen skulle hafva erbjudit honom Rådspurpurn. Af de tryckta RiksdagsHandlingarna inhämtas, att G.

*) Detta Memorial lopp omkring i afskrifter och blef slutligen tryckt i Ärlig Svensk. Men vid hvilken riksdag det blef ingifvet och hvar-
est uppläst, är osäkert. (Schönbergs Företal till Durai Dagbok öfv.
1682 års Riksdag, sid. CIX.)

väl af Deputationen blifvit jemte 23 andra uppförd på RiksrådsFörslag, samt vid voteringen bland adeln bibehållen, men kom dock icke i fråga vid utnämningen. Såsom Ledamot i SekreteUtskott var G., oaktadt sina höga ålderdom, ganska verksam och ansågs som en både redlig och "resolverad" man; han yttrade sig starkt emot Rådsväldet och Ständernas alltför stora makt; liksom åtskillige af hans parti af 1713 yrkade han, att kriget borde kraftigt föras, och påyrkade åtal emot de generaler, som hittills efter Konungens död, så oförsvarligt ledt krigsanstalterna. På hans sida voro Höpken, Åkerhjelm, Stjerneld, bröderna Cederhjelm, Stobée, G. Bonde, Schwerin, Fersen, C. H. Wachtmeister m. fl., alla mer eller mindre öfpet tillgifne Holsteinska partiet. Men då Drottningen skyndade sig, att afsäga sig arfsrätten, och man äfven å andra sidan ville hafva konungamakten inskränkt, och den unga Hertigen förhöll sig overksam, segrade Generalspartiet, som i sig innehöll kärnan af det så kallade Mösspartiet. Likväl voro de ej starka nog att denna gång hindra Arfprinsens uppstigande på thronen. För öfrigt var G. vid denna riksdag medlem af SekreteUtskott, men, redan ganska gammal och kanske åldersvag, yttrade han sig der blott sällan. Likväl hörde han jemte Höpken, Germ. och Jos. Cederhjelm, Gustaf Bonde, Wachtmeister m. fl. till dem "som voro missnöjde med sakernas gång," och stötte sig öfver Generalspersonernas stora anspråk och förfarande sedan Konungens död, och dessutom satte sig emot Drottningens förmenta arfsrätt till kronan. Han dog 1720, sedan han utverkat, att hans son blef hans efterträdare i Lagmanssysslan.

(Källor: Stjernmans Matr. och Höfd.Minne. — Gezelii Biogr. Lex. Del. 1 o. 4. — Bruzelii Sv. Hist. — Handl. r. Skand. Hist. VII. s. 223, 226, 260, 262, 266. — Cederschölds Riksd. Hist. för 1719, sidd. 68, 104, 112, 243, 256, 261, 266).

GYLLENHAAL, LEONHARD.

Släktens stiftare är Lieutenanten vid Vestgötha Ryttare *Nils Gunnarsson*, som adlades 1652. Denne ihjälstack i en duell, några år före sin död, sin granne Lieut. Gyllengren på Gunntorp, men slapp med half mansbot, emedan han till detta envige ansågs hafva blifvit tvungen. — Leonhard G. föddes d. 3 Dec. g. st. 1732 på Ribbingsberg i Algustorps församling af Elfsborgs län. Fadren, *H. R. Gyllenhaal*, var Cornet;

modren hette *A. C. Wahlfelt*. Redan under det han 1759—68 studerade i Skara blef hans håg vänd till botaniken; i sällskap med Anders Dahl och bröderna Adam och Johan Afzelius företog han mången botanisk utvandring till Kinnekulle och de öfriga så märkvärdiga Vestgötha bergen. Omständigheterna tillät honom, att blott en enda termin, 1769, vistas vid Akademien. Der började han med allvar studera örtkunskapen under den store Linné, men sedan han blifvit bekant med då varande Bot. Demonstratorn Thunberg, hvars vänskap följde honom under hela dess öfriga lif, började han vinnlägga sig om Entomologien.

Föräldrarnes vilkor tillät ej den unge vetenskapsidkaren att följa sin böjelse för den civila embetsmannan-banan; han måste alltså beträda den militära. Först anställd som Underofficer, blef han 1773 LifDrabant, 1777 Lieutenant, 1789 Capitaine; erhöll 1799 Majors afsked med pension. R. W. O. 1807. I betraktande deraf, att de flesta Militärers slutliga yrke blir landtbruket, egnade han deråt tidigt sin håg, och har på sin egendom Höberg i Vestergöthland, visat sin verksamhet på detta fält genom odlingars upptagande, stenmurars uppförande, mossors utdikande o. s. v. År 1804 biträdde han vid stiftandet af Enskiftesverket för Skaraborgs Län, och har sedermera ända till 1834 såsom God Man för flere Härader öfververarit dessa förrättningar.

Jemte sin äldre broder, Joh. Abr. Gyllenhaal, sedermera Bergmästare, anställde han 1771 och 1772 åtskilliga resor i Skaraborgs och Elfsborgs län, samt till Omberg, för att samla naturalier. År 1807 besökte han Köpenhamn, för att erhålla kännedom om StatsRådet Lunds och Kammarherren Sehesteds rika entomologiska museum, utur hvilket den tidens största Entomolog, Prof. Fabricius i Kiel beskrifvit en stor myckenhet förut okända insekter, och derigenom vinna säkerhet i dennes nomenclatur, som genom hans nog korta beskrifningar ej sällan var tvetydig. Förbindelsen med Lund upphörde dock snart, till G:s stora saknad, då denne aktningsvärde man ett par år derefter olyckligen omkom på en sjöresa till Norrige.

Ledamot af R. Vet.Societeten i Upsala 1792; af R. Patr. Sällsk. 1804; af R. Vet.Akademien 1809; Corr. Led. af R. Landtbr.Akad. 1812; Led. af Physiogr. Sällsk. i Lund 1815; af R. Vitt. o. Vetensk. Samb. i Götheborg 1818; af Linnéeska Samfundet i Stockholm 1832; En af de 4 utländska Hedersledamöterna af Societé entomologique i Paris s. &; En af de 40

Hedersled. af the Entomological Society i London 1854; äfvensom Hedersled. af Sällskapet pro Fauna & Flora Fennica 1856, samt af der Entomol. Verein i Stettin 1858. Erhöll 1828 R. Vet. Akad. största medaille i guld.

Sitt isynnerhet på Svenska Insekter rika Museum har Major G. förärat till R. VetenskapsSocieteten i Upsala, dit det redan blifvit aflemnadt.

Gift 1788 med *Catharina Hård*. Har med henne 4 Söner och 3 Döttrar.

De utmärkande egenskaperna af Major G:s entomologiska skrifter bestå dels i en före honom okänd fullständighet, dels i en lika sällsynt noggrannhet i beskrifningen, uti hvilka hänseenden hans arbeten i hela den lärda världen värderas såsom classiska mönster. Bland flerfaldiga vittnesbörd som denna naturforskare af kännare erhållit, åtnöja vi oss att endast anföra tvenne. Så yttrar sig Presidenten i Kejs. Ryska Hof-Rätten i Wiborg, Grefve C. G. Mannerheim i Bulletin de la Société Impériale des Naturalistes de Moscou 1837. N:o VIII. p. 148: "G. est le plus savant entomologiste qui ait existé et qui existe encore en Suède et il s'est tenu toujours au courant des progrès immenses qu'a faits l'entomologie depuis Linné jusqu'à notre temps. Il n'est réservé qu'à très-peu de personnes de cultiver avec tant de succès une science pendant trois quarts de siècle!" Enahanda loford tilldelar honom Grefve Déjean i sin Species General des Coléoptères T. I. Paris 1825. s. XXIII. "Gyllenhal, à Hoeberg, près Scara, en Suède, l'un de nos premiers entomologistes, a publié, sous le titre d'*Insecta Suecica*, un ouvrage contenant la description des Coléoptères de la Suède, qui est un modèle de précision et de clarté. Le 3:e volume a paru en 1813, et depuis ce temps on attend impatiemment le 4:e, qui doit compléter l'ouvrage et contenir les *Capricornes* et les *Trimères*. Je dois beaucoup de remerciements à M. Gyllenhal, pour les insectes qu'il m'a envoyés et qui m'ont fait connaître, d'une manière positive et certaine, la plus grande partie des Coléoptères de Suède."

Skrifter: *Insecta Suecica*. Tom. I—III. Scaris 1808—13, Tom. IV. Lips. 1827. — I N. Acta Reg. Soc. Scient. Upsal. Vol. VI. 1799: *Instrumenta Cibaria aliquot Suecicæ*. — I K. Vet. Ak. Handl. år 1817: Beskrifning öfver Insectet *Attelabus glaber* De Geer. — Såsom medarbetare i de af C. J. Schönherr utgifna *Genera et Species Curculionidum* (T. I. o. f. Paris 1833 o. f.) författat en större mängd i detta verk intagne Beskrifningar på särskilda Species,

— Äfvensom i Appendix till T. I. Pars 3 af densammes *Synonymia Insectorum*. Searis 1817. — Föröfrigt biträdt framl. Prof. Fallén vid författandet af dess afhandlingar öfver Svenska Insecterna af classerna Hemiptera, Hymenoptera och Diptera.

(Källor: Särskilda Meddelanden).

GYLLENHJELM, CARL.

Friherre till Bergquara, Herre till Sundbyholm, Carlberg och Caseby. Född i Nyköping års 1574. Företog 1594 en resa till Frankrike, för att der utbilda sig för fälttjensten. Blef efter hemkomsten afskickad såsom sändebud till Grefven af Frisland; understödde Hertig Carl vid flera tillfällen under kriget med Sigismund; utnämndes år 1600 till KrigsÖfverste i Lifland; blef s. å. GeneralLieut.; föll i Polsk fångenskap, när Wolmar nödgades gifva sig. Lösafs ej förr än år 1613; förde år 1616 befalet mot Ryssarne såsom Fältmarskalk. Upphöjdes år 1617 till RiksRåd, och s. å. till GeneralStåthållare öfver Narva, Ivanogorod, Jama, Coporie och Augdow. År 1620 RiksAmiral; hemförde samma år från Preussen K. Gustaf II Adolphs gemål, Maria Eleonora. Företog sedan en expedition till Lifland, och inneslöt Riga från sjösidan. Lagman i Tio Härads Lagsaga år 1634. Inträdde år 1637 bland de Kongl. Medförmyndarne för Dr. Christina. År 1592 adlad, blef G. 1615 upphöjd i Friherrligt stånd. Han dog baralös på Carlberg d. 17 Mars 1650. Var gift med *Christina Ribbing*, död 1656, dotter af RiksSkattmästaren Seved Svensson Ribbing.

G. var Carl IX:s naturliga son. Modren hette *Karin Nilsdotter*, och var Fru Sigrids jungfru på Sjösa; blef sedan gift, först med Gustaf Andersson, Hertig Carls Kammarven; der-efter med Detlof, Lifmedicus hos Enkedrottning CatharinaStenbock, och slutligen med Peder Christersson Sjöblad, Ståthållare på Nyköping.

G. erhöi en sorgfällig uppfostran. Han hade mycket af sin höga faders mod och ihärdighet; åtminstone hyste man den föreställningen om hans ungdom. Äfven till det yttre egde han någon likhet med Carl IX. Hade han ej blifvit utrustad med dennes hela jernkraft, så ägde han ej heller dennes hårdhet, som stundom gränsade till grymhet. G. var mild och ädelsinnad. Hans anlag utbildades ytterligare för den lefnadsbana, hvartill han blifvit bestämd genom en resa till Frankrike, der han två år tjenstgjorde i Henrik IV:s armée, och

lyckades vinna den store Konungens uppmärksamhet och nåd. Hemkommen till sitt fädernesland, gjorde han sin fader flera tjenester under kriget med Sigismund. Först följde han Hertigen till Finland, och var med vid eröfringen af Åbo slott, utnämndes sedan till Ståthållare i Stockholm; men brist på manskap hindrade honom att göra Lascy, Sigismunds anhängare, något motstånd. Denne hade dessutom vunnit Stockholms borgare på sin sida; och G. måste gifva sig fängen. I början fick han obehindradt gå i staden hvar som helst; men ett strängare fängelse väntade G.; det hade han förspört. Då svärtade han sitt ljusa hår och skägg och tog flykten. Var först bestämd att afgå till Svenska flottan; men detta ändrades, då hans närvaro i Dalarne ansågs nödig. Han deltog i partikriget, trädde i spetsen för en blandad hop af bönder, knektar och ryttare, som blifvit väpnade med hössor, bågar och spjut. Han kunde med denna irreguliära hop ej bjuda Christer Horn spetsen, som med Uplands ryttare stod vid Westerås, och ämnade sig till Sigismunds läger i Östergöthland. Då tog G. sin tillflykt till list; han förmådde en prestman, som förr varit fältprest för Uplands ryttare att resa till Westerås, och afstyrka ett tåg söderut, som var omöjligt i anseende dertill att vägen var spärrad. En budbärare hade af Horn blifvit affärdad till K. Sigismund; men han blef vunnen af G., och förmåddes att vända tillbaka, och bestyrka prestens något betviflade utsago. Bref, som han hade i uppdrag att bringa till Konungen, gömda i ett knifskäft, hade blifvit lemnade till G., men budbäraren föregaf, att han kastat knifven med brefven i sjön. Horn instälde marschen, och G. drog öfver oländiga skogsstigar till Dalarne. Invånarne i denna provins voro Hertig Carl entusiastiskt tillgifne. De hatade adeln, och miss-trodde Sigismund. Den afskydde domaren Jakob Näf hade af Dalkarlarne blifvit mördad, då han med stöd af ett Konungens bref, ville bringa dem i resning mot Hertigen. De grymheter, som begingos under Näftåget, äro af historien kända; äfvensom att Dalkarlarne i bref till Hertigen bedt om en "duglig och trofast anförare, helst unga Herr Carl Carlsson" (Gyllenhjelm). Denne träffade Dalhärens förtropp, som slagit sig på plundring, och ämnade hemsöka herresäten söder om Brunbäcks färja. G. förde Marodörerna till Brunbäck, der hela Dalallmogen var samlad. Så lifligt var det interesse de yttrade för Hertigens son och utskickade, att de bönder som ej rymdes i stugan, dit G. gått in, klevro uppå taket, för att genom ett der anbragt fenster få taga honom i ögonsigte.

Sparrarne voro för svaga för tyngden, ty tak och folk ramlade ned. G. gick emedlertid ut; lät allmogen se sig, och berättade hvad han visste om tilldragelserna i Östergötland. Samma natt kom en underrättelse om Stångebro slaget och fördraget mellan Konungen och Hertigen. Med det sednare voro bönderna missnöjda; och G. hade mycken svårighet att hindra dem från ett tåg som de tillämnat, för att ränsa landet för sådana som stiftade ondt mellan Konungen och Hertigen. I stället uppsattes å allmogens vägnar ett lyckönskingsbref till Hertigen. Bönderne tyckte, att Mäster Elof, som författat det, hade talat för mycket om Konungen och för litet om Hertigen; men G. var belåten med brefvet, och detta ställde allmogen till freda.

En tid derefter lemnade G. denna landsort, och bönderna gingo, hvar och en hem till sitt. Sedan ledde G. belägringsanstalterna utanför Calmar, som hölls Sigismund tillhanda af Johan Sparre. Ett proviantfartyg från Danzig skulle komma de belägrade till undsättning; men besättningen gjorde myteri och öfverlemnade till G. fartyget. Af brist på fartyg kunde denne ej hindra den förstärkning att inlöpa i Calmar, som Ladislaus Beckes dit öfverförde. Flera uppmaningar som G. stälde till Sparre och Beckes, att gifva sig, hade ingen verkan. G. hade för små kanoner, för att kunna något uträtta. De belägrade gjorde ett lyckligt utfall, och brände de quarter, som G:s fotknektar intagit. Han nödgades flytta lägret längre från Calmar. Förstärkning i manskap och artilleri satte honom i stånd att ånyo gripa till offensiven. En natt ryckte han på isen fram ända till slottsmurarna; brände der ett af fiendens skepp; men blef sjelf af en kula sårad på kindbenet. Hertig Carl anlände sjelf utanför Calmar, och staden stormades. Fursten anförde stormningen vid ena porten; men mötte motstånd, och hans folk började vika. Då besteg han sjelf en af stormstegarna, och förebrädde manskapet att det vore skam, om de, som voro stälde vid norra porten, ensamme skulle bryta sig igenom. Der hade G. fört befalet. Han trängde in i staden, och från den inre sidan anföll han bastionen vid vestre port, och derigenom underlättade han för Hertigen stormningen.

Då staden var intagen, reste G. på en kort tid bort med sin vapenbroder Samuel Nilsson, och bevistade dennes bröllop; hade sedan i uppdrag, att från Stockholm hämta fyra krigsskepp, med hvilka Hertigen ville stänga Calmare hamn, emedan slottet ännu ej gifvit sig. Tre dagar efter skeppens

ankomst dagtingade Johan Sparre på Calmare slott. G. fällde förböner hos Hertigen för Sparre och dennes fru Margareta Brahe; men fick till svar, att han ej visste, hvad han bad om. "Fru Margareta med sin son tilläts att flytta ur landet, hvart-hän hon ville; ty fäderneslandets fiender må här ej bo. Hennes man stannar kvar." Det var Hertigens svar. Bergquara, tillhörigt Sparre, skänktes till G. Han hade likväl en gång undanbedt sig denna gåfva, då Hertigen erböd honom den, genast vid sin ankomst, så snart han fick se sin sons sårade kindben.

Sedan träffa vi G. i Lifland såsom KrigsÖfverste och GeneralLieutenant. Han eröfrade år 1601 städerna Felin, Dorpt och Kockenhusen; och tog Woïwoden Dembinski till fånga. Derefter undsatte han Kockenhusen, då Polackarne belägrade nämnda ort; men Svenska krigsfolket gjorde ej sin skyldighet, och led ett nederlag. G. samlade de spridda corpserna, och drog sig med dem till Wolmar, ryktbart från Waldemar Seiers korståg och seger öfver hedningarna. Jakob de la Gardie och G. delade faran och äran af Wolmars för-svar. Polackarna ansågo dem för de enda dugliga och pålitliga anförare som Carl IX egde, och gjorde sig derföre stort besvär att taga Wolmar. Sjelfva K. Sigismund med sitt hof uppehöll sig en kort tid i lägret utanför Staden. Brist på lifsförnödenheter i det då utplundrade, men annars så rika Lifland; förmådde Konungen att resa sin väg. Zamoisky var outtröttlig, i trots af farsoter och hungersnöden, som decimerade hans här. Han inväntade endast sitt artilleri, och började sedan skjuta brèche på stadsvallarna och slottsmuren. Den största af kanonerna hette jungfrun. Kulorna från denna trängde igenom båda stadsmurarna, och en gång följde en del linnekläder med. "Jungfrun tvättar smäkläderna åt Herr Carl;" skämtade man. Efter 3 månader uppgåfvo de svenska fälther-rarne slottet, sedan staden redan fallit. Zamoisky ville ej räcka handen åt G., såsom vanbördig. Han prisade dock deras tapperhet, och erböd dem ett vittnesbörd, hvilket de likväl undanbådo sig, då det kunde förefalla misstänkt från en fiende. Endast de båda anförarne, men icke Svenska garnisonen i Wolmar, blefvo fångar.

Den gästfrihet och de hedersbetygelser G. och De la Gardie erforo i Zamoiskys läger, der man visste värdera tappra män, förändrades till en strängare behandling, då de båda fångarna anlände till Wilna, hvarest K. Sigismund uppehöll sig. De infördes i en sal, der Konungen satt omgifven af sitt

hof; meningo ej närma sig Konungen, utan öfverandtvardades åt Marskalken Wiesiolofsky, som sökte att göra fångenskapen så obehaglig för dem som möjligt. Deras frihet var inskränkt; men allas deras behof tillfredsställes. Wiesiolofsky plågade G. med diktade berättelser om Hertig Carl, som han visste skulle förtreta fången. En gång sade G. rent ut, att det ej fanns ett enda sant ord i W:s berättelse. W. styrkte sin utsago med att han hört den af Konungen; och G:s ytterligare tvifvelsmål var nära att föranleda ett våldsam uppträde, då W. ville beifrå en Konungen tillfogad förolämpning. W. drog sabeln, och G. fattade knifven i en hand och saltkaret i den andra, under det han hotade att slunga saltkaret i pannan på W. och sticka knifven i strupen på honom, så framt han icke på ögonblicket stack in sabeln. De la Gardie afhöjde alla våldsamheter. En gång uppkallades G. till Konungen för att besvara en del frågor, som voro uppblandade med många uttryck af harm mot Hertigen. G. och De la Gardie öfverenskommo, att den förre skulle söka att fly. Kom han undan, torde det ej för De la G. falla sig svårt att blifva utvexlad. G:s försök att fly misslyckades likväl; och fångelset blef strängare.

Efter fem års förlopp återfick De la G. friheten. G. hade fått följa med till Marienburg, der fångarne utvexlades; som det hette, för att äfven med de öfriga blifva stäld på fri fot. Men man gäckade endast fångens hopp. Han fördes tillbaka i fångelset, som småningom allt mera försvårades, i förhållande till de motgångar, som under kriget med Sverige drabbade Sigismund. G. fick ett sämre rum. Genom de trenne väggarna trängde den kalla blåsten, och rummet eldades aldrig. Det långa skägget på G. var ofta islupet. Jernfjettrar fästades kring fångens fötter. I ett afseende var likväl fångenskapen dräglig. Han fick fri tillgång till böcker, och man försåg honom med bläck och papper. Han författade i fångelset sin "Schola captivitatis," och derjemte öfversatte han Davids psalmer. Ofta kommo till honom Jesuiter, hvilka gjorde försök att omvända honom. Men i controversen var han dem öfverlägsen, genom en theologisk lärdom som få andliga egt i så hög grad, som den fångne krigaren. Omsider ljusnade hans öden. Carl IX var död, och Sigismund hade ingen anledning mera att plåga fången, då han dermed ej kunde förbittra sin hatade farbroder. På en resa till en valfartsort, som Sigismund med sin Drottning företog, passerade de förbi Rava slott i Masuren, der G. satt fången. Drottningen ville tala med G.; och i si-

na fjettrar fördes han ut på borggården. Drottningen lät befria honom från bojorna, och gaf honom 20 dukater, och derjemte svart kläde till en sorgdrägt efter K. Carl. Ännu förflöt halfannat år, innan G. blef stäld på fri fot. Han blef då förd till Warschau; bland andra besök, som han der gjorde, var ett hos Svenska Prinsessan Anna, som i fängelset skickat till G. både linne och penningar. Samtalet föll på Svenska thronstriderna; men G. yttrade sig med yttersta varsamhet. Äfven hade han märkt Polska Konungen, som stod gömd bakom en tapet, och uppmärksammat lyssnade till hvad som sades. Dr. Constantia lät ännu en gång tillstålla G. en penningakänk före afresan; och då han sista gången besökte Prinsessan Anna, gaf hon honom en hönbok. Det var hennes önskan, att han ville bedja för henne. I Lifland blef G. utvexlad, och återvände derifrån till Sverige.

G:s ungdom var romantisk, och hade varit delad mellan faror, äran och olyckan. Mera obemärkt förflyter den sednare delen af hans lif, och hans namn fördunklades af flera hans embetsbröder i Svenska Rådet. Inga betydligt märkbara spår har han lemnat efter sig af sin verksamhet såsom RiksRåd och RiksAmiral. De flesta reformerna inom Amiralitetet tillhöra hans UnderAmiral, Claës Fleming. Man har förebrått G. en viss sjelfrådighet, och att han låg ständigt i delo med underlydande embetsmän. I Rådet förfäktade han merändels folkfrihetens grundsatser; slöt sig oftast till Johan Skytte; ehuru ingendera, lika litet som Oxenstjerna i alla sina anföranden iakttagit en sträng consequens. Så skrifver Danska Gesandten d. 8 Dec. 1647: "G., Torstenson, Per Brahe och Magnus G. De la Gardie hålla ihop" (Fryxells Handl. I. 86). Ofta visade sig G. beredd till stora uppoffringar; Gustaf Adolfs dotter och Pfaltziska huset var RiksAmiralen mycket tillgifven; och hans charakters ädelhet har aldrig varit tvifvel underkastad. Under Förmyndare-regeringen var G. missnöjd med försäljningen af kronans gods. Han lærer hafva tillskrifvit Rådet ett bref i det ämnet. För Claës Fleming skulle G. derjemte hafva yttrat missbelåtenhet öfver att Regeringen tagit Örbyhus från Enkedrottningens lifgeding, och bestämt det till vederlag för Hufvudsås, hvars område ansågs beqvämligt för anläggningen af Wenersborg. Då beslutet fattades derom, hade likväl G. varit uppe i Rådet; och detta ådrog honom förebräelser för att han ej då öppet uttalade sitt ogillande. Jakob De la Gardie tillade, att när beslut var fattadt, borde man ej utom Rådet tala deremot. G. bad dem hafva tålmod med

honom. Hans glas vore snart förrunnet; han ville gerna lefva med alla i broderlig vänskap. Klagade likväl öfver medbröderna i Amiralitetet. Fleming och Ryning besvärade sig öfver RiksAmiralens embetskrifvelser. För öfrigt klandrade ej G. byteskontraktet; men då han ej kände förhållandet så noga som Claës Fleming, yrkade han att denna i hans ställe borde underskrifva dokumentet. G. fick då uppbära den förelrälsen, att han och Johan Skytte helst undandrog sig att med deras embetsbröder dela ett gemensamt ansvar. Så vida man af det ofullständiga rådsprotokollet kan sluta, föreföllo hänsyftningar på en nödig, framtida räfst; och De la Gardie sade sig frukta sådana tider, som under Konung Carl (IX). G. afbröt honom: "Jag beder, att J skonen K. Carls åminnelse." Det tros, ehuru man ej känner det med full visshet, att G. skref under. Det föreslagna bytet egde rum. Beträffande gårdsförsäljningen, yrkades, att de som talade deremot, borde föreslå andra utvägar, genom hvilka staten kunde upprätthållas. Hvarken G. eller Skytte kunde uppgifva några, och sågo sig således nödsakade att biträda regeringens beslut, och underteckna. Oxenstjerna medgaf, att detta medel, som genom regeringsformen var en Förmyndare-regering förbudet, borde med mycken inskränking användas; men tjänster visade riket kunde ej annorlunda belönas. För öfrigt förmanades Regeringens medlemmar till enhällighet i beslut, sedan alla grunder för och mot en sak blifvit pröfvade. Då det tecknade sig till uppror i bergslagen och Dalarne, skickades G. dit för att stilla missnöjet; men den gången kunde han ingenting uträtta. De gamla tiderna voro förbi, då han som K. Carl IX:s utskickade betydte så mycket. Åke Tott trodde sig hafva ägt förmåga att böja kopparbjessarna. G. ville medgifva det, i fall Tott hade haft med sig rytteriet, som han i Tyskland anförte; "men ensam som du nu är, så skulle nog kopparbjessarne dragit styf fingerkrok med dig, min Gubbe!"

Uti Upsala hölls en parentation öfver G., i anledning af några stipendier som han till Akademien skänkt. I parentationen prisas hans vänlighet, som förrådde sig i blick, ordalag och i hela hans väsen. Han var en hatare af smicker och skryt; och tålte ej något; som det ringasta stötte på lättsinne. I alla sina företag var han betänksam, och förhastade sig ej. Bedömde sig sjelf för strängt, för att göra sig räkning på lyckans ynnest. Var fåordig; talade sällan mera än som var oumgängligt; aldrig något som uppoffrade hans värdighet. Allt som stötte på effekt, förborgade han; satte sig öfver en få-

fänglig ära; var lika omsorgsfull att dölja sina dygder, som andra att dölja sina laster. Ingen smickrade han; få skänkte han sin förtrolighet, och mot alla visade han välvilja och opartiskhet. En med tidens karakterer väl bekant man har sålunda tecknat hans bild: "Frih. Carl C:son G. var älskvärd och älskades öfver all måtta; mycke beläster och älskande lärnt folk och läsande städse. Derjemte tapper krigsman och beständig i sin tro som gudfruktig christen, och trogen undersåte, och ärlig Svensk; till lynnet på gammaldagsviset och i kläder och i moder. (Handl. rör. Skand. Hist. VIII. s. 28).

Oberoende af den nyss omtallda stipendiifonden var otvifvelaktigt den donation af 8 hemman uti Kronobergs län, som G. öfverlät, till bildandet af ett Collegium illustre för adliga ynglingar. Nämnda Collegium skulle iurättas i sjelfva Riddarhusbyggnaden, och förses med en egen lärostat. På 1750 talet såldes hemmanen, och donationen förvandlades i penningar. Uti Strenguäs Domkyrka ligger G. begrafven, och i hans praktfulla grafchor hänga de kedjor, som han hemfört från fängelset i Polen.

Skrifter: *Schola captivitat. 1632.* i 4:o och 8:o på Latin och Svenska. — Hans autobiographi på Svensk vers, med titeln: *nosce te ipsum.* 1644. 8:o — Ps. N:o 26 uti gamla Svenska Psalmboken. (De flesta psalmerna uti ett af Abr. Kempe år 1650 utgifvet arbete: K. Davids psaltare efter vanliga melodier, skola vara öfversättningar som G. företagit af Lobwassers Tyska version). Donationsbref uppå någre gods till tvenne studenters uppehälle vid Ups. Akad. — Handskrifter: Relation och en kort memorial om K. Sigismundi inkomst med krigsfolk och fiendskap emot sitt fädernerike och sin faderbroder Hertig Carl af Södermanland. — *Continuatio* om Hertig Carls andra infall uti Finland 1599. — *Uerior relationis continuatio de pugna ad Kokenhusium commissa, et obsidione Wollmarensi.* (19 folia).

(Källor: Stjernmanns Matr. T. I. s. 64. — Bibl. Suio-Goth. p. 619. — Gothovii Orat. funebr. Ups. 1651. — Schefferi Suecia lit. p. 155. — Moll. Hypomn. p. 395. — Ups. Tidn. 1770. — Hist. Arch. IV. — Högmarks Psalmop. p. 172. — Fryxells berättelser ur Sv. Hist. IV. s. 277—281. 312—319. V. s. 5—13. VIII. s. 138, 231—237. 244. — Handl. rör. Skand. Hist. VII. afst. VIII. 116, XVI. 142).

GYLLENKROOK, AXEL GUSTAF.

Född på herregodset Björnstorp i Skåne d. 14 Juli 1783. Föräldrarne voro Majoren Frih. *A. Gyllenkrook* och dess hustru, den vittra och snillrika, Grefvinnan *Charlotta Christina Mörner*. Är sonsons son af Carl XII:s trogne följeslagare, GeneralLieut. *Axel G.* Erhöll sin första undervisning dels enskilt i fädernehuset, dels vid Lunds Universitet till 1793, då han såsom Cadett intogs vid Kongl. KrigsAkademien på Carlberg. Undergick derstädes Officersexamen 1800 och blef s. å. anställd såsom Lientenant vid K. Skånska HussarReg:tet. (Redan 1786 hade han blifvit utnämnd till Cornett vid LifReg:tet och 1788 till Lient. vid Bohus Läns Reg:te med hostället Ronningsberg). 1802 StabsAdjutant hos Konungen och Ryttmästare i Arméen. 1803 tjenstg. Adjutant hos General-Inspect. af Cavalieriet. 1804 Ryttmästare med StabsEsqvadron och 1803 Kammarh. Tog 1807 afsked. 1818 utnämnd till Hofmarskalk. 1826 R. N. O. 1837 ÖfversteKammarjunkare och s. å. C. W. O.

Frih. G. lemnade tidigt den äfven tidigt beträdda tjänstebanan; dertill föranledd dels af behofvet att sjelf öfvertaga vården och förvaltningen af sina egendomar, dels, hvilket en framtid skulle visa, af det ännu ädlare och högre, att mer ostörd kunna egnas sig åt naturens studium, särdeles det af Zoologien, hvilken alltjemt utgjort Friherrens mest älskade sysselsättning. Ty ehuru han icke egde några egentliga Naturalie-samlingar före 1819, röjdes likväl lusten för djurkännedom genom den mängd utländska lefvande djur, som nästan beständigt höllos på Björnstorp. Således hade han förskaffat sig utländska racer af våra vanliga husdjur, och man såg der alltid Påfoglar, Fasaner, Perlhöns, Apor., Papegojor m. fl. dyl. Vid den tiden och efter bekantskapen med Prof. Zetterstedt samt dess dåvarande elev, den till NaturVetenskaperna stora saksad nu hädangångne Prof. B. Fries, fick denna lust en mera bestämd rigtning, och hvarken mödor eller uppoffringar hafva blifvit sparade för insamling af allt hyad naturen, särdeles djurriket eger sällsynt och skönt. Särdeles gynnande i detta afseende var bekantskapen med nu afl. Grosshandl. Wallis i Stockholm, som tillsändt Frih. många utländska naturalier och på sina skepp transporterat både dylika och de vettenskapsmän, hvilkas resor Frih. bekostat. Bland dessa sistnämnda nämna vi i första rummet den, som nämnde är bestuds Zetterstedt och Fries till Öland och Gottland. Följande året gjordes början till ett Zoologiskt Museum genom inköp

af den betydliga samling Brasilianska fåglar, hvilka genom Freyreiss resor (1817—1819) vid den tiden kommo till Europa samt genom GeneralConsul Westins försorg äfven till Sverige. De uppteattes i BillardSalen på Björnstorp, och Fries och Sundevall tillbragte der någon tid, för att namngifva dem, hvilket dock blott till en del lyckades, emedan Brasilien i anseende till sina naturalster förut var föga bekant, ganska mycket då ännu obeskrifvet och Bibliotheket i Lund vid den tiden egde nästan intet af den nyare Zoologiska Litteraturen. I början af samma år hade äfven en betydligare sändning af NordAmerikanska fåglar blifvit inköpt. 1822 bekostades åter en vettenskaplig resa åt Zetterstedt och Fries till Lappland, och de hemförda fåglarna fingo sin plats på Björnstorp. Redan började rummet för Museum blifva för trångt, hvarföre Frih. anlade en särskilt *Svensk fågelsamling* i boetter, hvilka i stället för tapeter kläda Frih:s arbetsrum. Omkring 1825 inköptes en stor snäcksamling. 1826 erhöll Dr Mellerborg fri resa till Batavia och återkom följande året med ett rikt byte af naturalier; och redan före dess återkomst hade d. v. Medicinæ Studiosus, nu Professoren och Intend. vid Naturhist. Riksmuseum, Dr C. Sundevall likaledes på Frih:s bekostnad blifvit utsänd till Bengalen, der han vistades ifrån Febr. —Maj 1828 och återkom s. å. i Novemb. med 73 arter i 130 exemplar fåglar. Sedan Dr Mellerborg öfvervintrat för det mesta på Björnstorp, begaf han sig s. å. och före Sundevalls återkomst samt på Frih:s bekostnad åter till Indien; men denna gången utan nytta för Museum på B.; ty han dog på Java och hans samlingar gingo förlorade*). Sedermera hafva samlingarne småningom tillväxt tills på 1830-talet, isynnerhet åren 1835, 6 och 7, då Frih. vistades vid Carlsbad och under resorna genom Tyskland gjorde betydliga uppköp af dyrbara fåglar från alla verldsdelar. 1838 hade den nitiske Entomologen G. Dahlbom fri resa i Frih:s sällskap till Helgoland.

Utom fåglar och snäckor eger Frih. äfven många däggdjur och koraller; men fågelsamlingen utgör dock det hufvudsakliga. Den består nästan endast af utmärkt vackra exemplar, emedan alla dåliga blifvit utmönstrade. Då dessa mer-

*) Dr M. hade såsom Underläkare tjent i Franska Arméen och bevistat Napoleons fälttåg i Spanien. Han var en ifrig samlare och egde, efter en af hans bekantas yttrande, "i högsta grad förmågan att äfven utan penningar taga sig fram." Han hade ock nästan hela sin tid lefvat på äfventyr.

endels blifvit skänkt till publika samlingarne i Lund och Stockholm, så hafva de icke gått förlorade. En särdeles utmärkt skänk erhöill Riksmuseum af 17 Svenska fågelarter, hvilka Sundevall hemfört från Bengalen. Sådana äro för Vetenskapen högst intressanta, emedan de gifva forskaren tillfälle att se inflytelsen af olika klimat på samma djurform och upp-lysa arternas geographiska förhållanden.

Frih. har någon gång nämnt, att han hädanefter hufvudsakligen ämnar samla arterna af Släkterna *Psittacus*, *Columba*, *Trochilus*, *Cinnyris* och *Tetrao* L. (Raphhönsartade fåglar). Dertill eger han en betydlig samling af Brasiliens nästan alla Papegojor och Honungsfåglar samt en utmärkt samling af Dufvor, af hvilka en stor del är från Java, hemförd af Mellerborg. Då Frih. isynnerhet älskar att samla praktfulla och sällsynta arter och sådana redan finnas samlade i stor mängd, tillåter inskränktheten af denna uppsats icke att uppräknade de utmärktaste; hvarföre man hänvisar till *Physiogr. Sällskapets tidskrift*.

Af det anförda faller det klart i ögonen, att Frih. G. är en stor älskare af hvad som är skönt och sällsynt i naturen. En sådan mening bekräftar sig ock öfverallt, der hans verksamhet haft tillfälle att yttra sig. Så har på Björnstorp, Frihs vanliga bostad, uppstått en större plantering af in- och utländska trädslag, hvilken hvarje sommar ditlockar talrika besök af ortens befolkning. Dess gård i Lund, der Frih. med sin familj bor om vintrarne, är ämnad att förskönas med springbrunnar, volierer med sällsynta fåglar, dammar med fiskar af sällsynta slag. Vid Näsbyholm, tillhörigt Frihs systerson och under dennes minderårighet under Frihs disposition, har en längre murad väg, som på åtskilliga ställen har flera alnars höjd, blifvit anlagd.

Äfven på nyttiga och för det allmänna välgörande förbättringar har han varit omtänkt och verksam. Så har han på Björnstorp stiftat och underhåller en Lancaster-Skola för 60 à 80 barn, som der njuta fri undervisning. De barn, som förl. är begagnat denna skola, hafva gjort ganska stora framsteg. Läraren åtnjuter 12 tr spanmål i årlig lön. — Vid Svenstorp, Frihs andra egendom, har det s. k. hofveriet uppbörjt och arrenden i stället blifvit införda. Alla underlydande hemman hafva blifvit enskiftade. — 1834, då Choleran rasade på åtskilliga ställen i landet, inrättade G. på begge sina egendomar särskilta bekvämliga sjukhus med erforderliga sjuksängar, antog och aflönte särskilt Läkare och anskaffade be-

höfliga läkemedel. Lunds Lazarett, hvars Directeur G. är sedan 1827 och hvilket för närvarande kan emottaga och vårda 70—80 sjuklingar, har äfven emottagit flera bevis på G:s frikostighet och ordningssinne *). Såsom ett af många exempel på hans omtanka för deras bästa må nämnas, att han lönar en af Skolans Rector utsedd skicklig yngling att vissa timmar i veckan i skrifning och läsning undervisa de barn, som ditkomma och förut fördrefvo tiden med kortspel. Då till Lärare en fattig yngling blifvit antagen, hafva trenne ändamål uppnått: upplysning, uppmuntran och understöd. Den vackra stiftelsen i Råby, som, så vidt Ref. känner, är den första och ännu den enda i vårt land, och som, om exemplet följes öfver allt, måste blifva af oberäknelig vinst för det hela, har hans uppmärksamhet och i allmänhet högst ovanliga frikostighet att tacka för sin tillvaro **).

Efter en så länge ådagalagd kärlek för kunskap och det allmännas bästa, har Frih. G. på sig fäst en kär uppmärksamhet, och då hos honom intet finnes af partigångeri, är han älskad och högaktad af alla, som redligt nitälska för det helas väl. Så hafva utom Kongl. Maj:t, som gifvit honom ly-

*) 1827 donerade Friherren för sin lifstid till Lazarettet årliga räntan af N:o 14, 15. 1 belt M:tl Söderhviddinge och N:o 14 $\frac{1}{2}$ M:tl Stora Harrie, hvilken ränta utgör 333 R:dr 16 sk. R:gd. År 1828, sedan Frih. tillträdde Ordförandeskapet i Directionen, blefvo genom hans försorg alla Lazarettets sjukrum förändrade och förbättrade, alla inventariipersedlar såsom oduglige på auction försålda, och nya, utmärkt goda sängkläder samt andra behöflige effekter i stället inköpte för en summa af 2702 R:dr 26 sk. s. m.; hvilka erhöles genom frivilliga gåfvor dels af Frih. sjelf (520 R:dr 16 sk.), dels af hans vänner och bekanta. — 1829, då de förut påbörjade flygelbyggnaderna under G:s tillsyn fullbordades, lät han på egen bekostnad planera Lazarettsgården och anlägga en prydlig blomstergård. — Utom alla dessa och mångfaldiga andra prof, som här icke kunna uppräknas, på en högst ovanlig frikostighet och alltiemt forfarande välgörenhet så väl mot Lazarettet som de fattiga patienterna, erhåller det förra äfven en betydlig vinst derigenom, att Frih. årligen lemnar omkring 100 T:tr utmärkt god råg till så lågt pris, att brödet icke kostar mer än hälften mot hvad det i allmänhet gäller. Byggnadernas hvitmening och rummens målning verkställas ock vauligtvis på G:s bekostnad.

**) Bidragen dertill af Frih. och dess familj uppgå enligt utkomsmen tableau till 3,000 R:dr B:co.

sande vedermålen af sitt höga välbehag, K. VettenskapsAkademien i Stockholm (1850), Nordiska OldskriftSällsk. i Köpenhamn och det Physiographiska i Lund redan för längre tid sedan tillägnat sig honom, och af de flera förtroenden han haft inom Provinsen, må, utom den redan anförda Directionen af Lunds Lazarett, endast nämnas Ordförandeskapet i den Comité, som 1858 af Kongl. Maj:t nedsattes att jemka mellan Rothäl-larne af Provinsens 2:ne fotregimenter, och hvars förhandlingar redan äro slutade.

Såsom hufvudman för sin ätt har G. bevisat Riksdagarne 1809, 10 och 12 och dervid varit Ledamot uti Ekonomie- och Besvärs-Utskottet.

Gift 1807 med Fröken *Magdalena Beata Fock*. Eger 3:ne söner, *Axel*, f. 1808, *Gustaf*, f. 1809, och *Johan Fredrik*, född 1810.

(Källor: Muntliga och skriftliga underrättelser.)

Po.

GYLLENSTJERNA. De förnämsta af denna Ätt.

Denna slächts ättfader har varit *Erik Långeben*, (så kallad för sin längd), som lefde under hedniska tiden på Ågård i Jutland. Af honom härstammade flera berömliga män, som i Danmark uppstego till höga värdigheter. Den Svenske stamfadren var *Erik Eriksson* till Danstorp, Riddare, Riksråd, 1449 Höfvitsman på Borkholm, 1456 Rikshofmästare, Lagman öfver Tio-Härad, och gift med K. Carl VIII Knutsons dotter Christina. Hans son var *Erik* till Fågelvik, Ridd. och Riksr. Genom hans söner grenade sig ätten i tvenne linier. Den äldsta härstammade af *Jöran*, i K. Gustaf I:s tid anförare mot Nils Dacke, gift med *Christina Grip* till Winäs, skref sig till Fogelvik; den yngre, hvars stamfader var *Carl*, gift med *Marina Grip* till Nynäs (icke Winäs), skref sig till Winstorp. Af förra grenen härstamma: Friherre-ätten N:o 3 till Lundholmen, Grefve-ätten N:o 45 till Björkösand, och Grefve-ätten N:o 47 till Fågelvik. Af den senare: Friherre-ätten N:o 18 till Uleåborg, Grefve-ätten N:o 24 till Eriksberg, och Grefve-ätten N:o 34 till Steninge.

(Källor: Berchs Lefv.Beskr. 3 Fl. s. 48; Loenboms Lefv.Beskr. öfver N. Gyllenstjerna s. 13.)

a. Den äldre grenen.

1. GYLLENSTJERNA, NILS JÖRANSSON.

Friherre till Lundholmen, Herre till Fogelvik och Nygård, f. 1526. Son af Riksrådet och Riddaren *Jóran Erikson*, (dotterson af K. Carl VIII Knutson med dess första gemål Brita Bjelke) samt *Christina Nilsdotter Grip*, (hvars fader var Riksråd och Lagman i Östergötland). Sonen Nils var den förste af ätten, som kallade sig *Gyllenstjerna*. Han blef Riksråd redan 1555; Hertig Eriks Cancellér 1558; Riksens ÖfversteCancellér 1561; s. å. vid K. Eriks kröning slagen till Riddare. Blef 1569 Friherre, då honom till Friherreskap öfverlätos Lundholms sätesgård med underliggande tvenne socknar, flere biskopskloster och kyrkogods i Småland. 1575 Lagman i Östergötland. 1577 Ståthållare öfver hela Småland, 1590 (eller deromkring) RiksDrota; 1593 af Hertig Carl förordnad till Ståthållare i Stockholm. Erhöll 1594 i Juli K. Sigismunds fullmakt att vara Lagman i Tio Härad, Häradsb. i Hanbörds Härad samt Ståthållare öfver allt Småland; slutligen 1596 äfven Ståthållare på Kalmar.

Nils G. hade den sällsynta lyckan, att under ett halft århundrade, fullt af partier och inre brytningar, åtnjuta fem till lynne och grundsatser så olika Konungars ynnest, och derunder oupphörligt stiga från det ena ärestället till det andra. Detta tyckes bevisa, å ena sidan, utmärkt tjänstemanna-skicklighet, men, å den andra åter, en ovanlig förmåga att böja sina tänkesätt efter sina herrars lynnen. G. var i sjelfva verket "en mycket beläst, kloker och förfaren herre, samt en illsluger lufver, den der hela denna oroliga tiden mest höll sig bakom, dock flöt ofvanpå, till och med i konunga-gunsten" (Handl. rör. Skandin. Hist. III. sid. 28).

Många och till en del högst grannliga voro de värf, hvar-uti denne statsman blef använd. År 1558 hade Hertig Erik till London afsändt sin förra läromästare, Dionysius Beurruus, för att begynna giftermålsunderhandlingar med Dr. Elisabeth; i följd af de gynnande berättelser denna hemförde, afsändes dit sedermera tid efter annan flere sändebud, bland hvilkas antal äfven Nils G. var 1558; ehuru den gamle Kung Gustaf "icke var med om den handeln, gaf han dock dertill ur sin skattkammare rika tärepennningar." Särdeles kostsam var Hertig Johans ambassad, hvilken i London lefde med en prakt

och ett nästan vansinnigt slöseri, som väckte största uppgesende. (Lingard, Englands Hist.) Efter broderns hemkomst begaf sig Hertig Erik sjelf å väg, sedan han i Antwerpen låtit beställa de dyrbaraste kläder, och medtagit 20,000 mark lödigt silfver; men innan han bunnit till Elfsborg, måste han återvända i följd af sin faders inträffade död. Erik glömde dertfore icke sina giftermålsangelägenheter, ty just under sjelfva begrafningsdagarne, reste d. 14 Dec. 1560, Nils G. jemte nämnde Beurrens ånyo till England, men återkommo med samma bestämda och tvetydiga svar, som alla de föregående sändebuden *). K. Erik, som derom tycks haft en aning, hade befallt sina legater, att af sina relationer författa tvenne särskilda exemplar och i det ena, ämnadt till Konungens enskilda upplysning, berätta rena sanningen, i det andra återigen, bestämt att föreläsas i Rådet, måla idel hopp och lyckliga utsigter.

År 1564 afgick G. på en beskickning till Savoyen och Lothringen, samt 1566 till Ryssland, för att upprätthålla den alltid å denna sida osäkra freden, hvarjemte han i en hemlig artikel undfick befallning, att lofva Storfursten Hertig Johans gemål Catharina Jagellonica till äkta. D. 13 Juni 1567 underskref G., jemte flera af de mördade Sturarnes släktingar, urfejdebrevet eller försoningsacten med Konungen. D. 19 Oct. satt han med i den domstol, som dömde Jöran Persson från lifvet. Om våren nästa år ankommo från Moskwa tvenne Kueser, jemte en Sekreterare, för att afhämta den lofvade bruden; men Erik, som emellertid hade ångrat det nesliga löftet, måste nu låta Nils G. jemte andra Riksråd, ingå i en förödmjukande underhandling, hvilket var en ganska svår sak, "ty hos sändebuden gallt intet skäl." Kort derpå, d. 4 Juli, höll Erik sitt bröllop, och dagen derpå lät han kröna den nya Drottningen. Vid sistnämnde tillfälle tilldrog sig, under måltiden, den händelsen, att då Nils G., såsom Cancellor, stod för Konungens bord och höll händerna på kronan, öfverfölls han af en svimning och lät kronan falla, hvilket naturligtvis uttyddes

*) I det aftryck af Sven Elofssons *Kronika*, som är infördt i Handl. r. Skand. Hist. Del. XII. s. 124, uppräknas bland de herrar, som följde Grefvinnan af Ostfriesland ut till sin land, äfven "Erik Eriksson, Hr Nils Gyllenstjerna, Bröder;" men detta är en falsk läsart. i st. f. "Erik Jöransson, Hr Nils G:s broder," hvilken ock finnes i Rålambska Msspt., ty Hr Nils kunde väl svärligen ännu hafva återkommit från England, då Grefvinnan d. 23 Jan. 1561 uppbröt.

såsom ett olycksamt förebud. Dessa gingo också hastigare än man väntat i fullbordan, ty redan tvenne veckor efter dessa glädjedagar, erhöles underrättelser om de båda Hertigarnes upproriska företag i Östergötthland, och att till dem redan ett stort antal stött, och bland dem äfven Jöran Eriksson (Gyllenstjerna), Cancellers egen fader, samt en annan af samma släkt, äfvenledes Riksrådet Gustaf Olsson. Innan kort stodo dessa utan för Stockholms murar; och medan de lågo i sitt läger utskickades Nils G. och Bengt Gylta, att med dem underbandla.

Eriks stjerna hade nedgått, men hans Cancellers anseende och inflytelse växte ännu mer under den nya Konungen. Vid Stettinska fredsfördraget 1570 var G., nyss blifven Friherre, en ibland Commissarierna; äfvensom fullmyndigt sändebud vid mötet i Knäröd med Danskarne. Då frågan om K. Eriks dödande 1575 förekom, gaf Nils G. dertill sitt samtycke, och undertecknade den blodiga acten: ett brott, hvilket han likväl delade med samtliga då närvarande RiksRåd, Biskopar och Presterskap, med undantag af den samvetsgranna Johan Axelsson Bjelke. Deremot voro han och RiksAmiralen Claes Fleming de ende i Rådet, som 1587 afstyrkte förslaget om K. Sigismunds utväljande till Konung i Polen. När Erik Sparre i anledning af det bekanta uppträdet i Reval blef fängslad, anropar han i ett bref till Nils G. (infördt i Handl. rör. Skand. Hist. VII. 73) sin frändes råd och bistånd, icke utan förtäckta förebråelser för den kallsinnighet hans vänner och anförvandter visade honom i nödens stund. I en sednare skrifvelse till sin vän Thure Bjelke af d. 8 Oct. 1590 yttrar han sig mera öppet: "Herr Nils G. är nu blifven RiksDrots och utfar i skändliga samtal emot oss, hvilket likväl knapt vore drägligt om det skedde offentligen; men jag vill ingenting mer önska, än att vi stodo i lika förhållande till honom, antingen i att yttra oss eller straffa; men hvad har man att hoppas af en så ombytlig man, som ofta ej är lik sig sjelf?" (Ders. s. 96).

Med sin vanliga klokhet slingrade sig RiksDrotsen fram under de, efter Johan III:s död, begynnande brytningarne mellan K. Sigismund och hans farbroder. Den 8 Jan. 1593 underskref han med det öfriga Rådet föreningen med Hertig Carl angående riksärenderne. Såsom Drots anförde han s. å. d. 1 Mars samtliga RiksRåden, då de vid Upsala möte intogo sina säten, och han öppnade sammankomsten med ett tal och anmaning till alla närvarande, att hålla sig fast vid den Ange-

burgiska bekännelsen. Annorlunda var dock under Konung Johans tid samma mans religiösa öfvertygelse; ty under d. 15 Mars 1681 hade Gregorius XIII tillskrifvit honom ett bref, hvaruti denne Påfve yttrar sig genom Antonius Possevin hafva erfarit hans ståndaktighet i den sanna tron, och uppmanar honom att deruti fortfara. Vid Sigismunds kröning d. 19 Febr. 1594 bar G. kronan, men när Konungen vid sin afresa till Polen hade medtagit regalierna, blefvo de på Riksdrotsets befallning från skeppet återhämtade. Då på riksdagen i Söderköping Hertig Carl tydligare än någonsin yppade sina herrsklystna afsigter, och Ständerna voro uppkallade på Rådhuset, talade G. till dem och begärde veta deras betänkande angående Hertigens fordringar; men dessa ville först höra Rådets mening, så att först flera dagar förflöto, innan någondera i detta grannliga ämne ville yttra sig. Sedermera använde honom Hertigen att förmå Jöran Posse med en krigshär draga till Finland, för att tukta den sjelfmyndiga och konungska Claes Fleming, till hvilket värf Posse dock under intet vilkor kunde förmås. G. underskref också det svar, som Rådet d. 3 Aug. 1596 aflät på Furstens klagomål, och som till honom å Gripsholm af Claes Bjelke och nämnde Jöran Posse frambars. Detta behagade likväl Hertigen så föga, att han, efter slutad måltid och då en af de deputerade druckit sig till ett halft rus, yttrade: "till att dricka och achta (sköta) vinglasen, det tjena J till, men att beslita eder om Riksens beställningar, som denna tids olägenhet tillsäger, det hafven J litet bekymmer om" (Handl. r. Skand. Hist. X. sid. 6—74).

De sista åren af sin lefnad tillbragte Riksdrotsen på sin egendom Fogelvik, förmodligen för att vara aflägsen från den tidens oroligheter, under hvilka det ej var möjligt att hålla medelvägen mellan Konungen och den regeringssjuka Hertigen. Denna sednare klagade redan d. 8 Juli 1596 öfver hans frånvaro; men Drotsen ursäktade sig med sin ålder och svaghet, och hvarjemte han anförde att hans söner icke fått sin innesående lön. Hertigen skickade honom då en invisning på 200 daler. Äfven uteblef han, jemte alla de öfriga af Rådet utom den ostadige Gr. Axel Lejonhufvud, från Riksdagen i Arboga 1597; Rådet afgaf deröfver en misshaglig förklaring, som äfven af Riksdrotsen blef undertecknad, men han ursäktade sig straxt hos Hertigen, att han det gjort i hastighet, utan råderum, att skriften genomläsa, önskandes att för sin ålderdom blifva förskont. Men Hertigen, långt ifrån att vara belåten med dessa ursäkter, svarade honom ganska ampert, skrifvande

bland annat: "J ären, Gudi lof, med sådant förnuft, vett och skiäl (förstånd) begåfvad, att J edert rådsamma betänkande gifva kunnen." Den gamla mannens ställning försvårades, sedan tvenne af dess söner (se nedanf.) redan voro misstänkta för att hålla Konungens parti. Hertigen hade fått höra att Cancelleren Erik Sparre antingen till Polen med sig bortfört regalierna eller lemnat dem i en kista på Stegeborg hos Prinsessan Anna; i följd hvaraf Riksdrotsen d. 20 Apr. 1597 befalltes, att, i kraft af sitt embetets skyldighet, genast resa till Stegeborg och efterse förhållandet, i närvaro af tvenne Hertigens Råd, som der skulle vara honom till mötes. Ingen undskyllan skulle få gälla, "så framt han icke låge på dödsängnen, ty sjön vore nu ren och han kunde färdas på båt." Icke destomindre efterkom icke Nils G. denna befallning, utan anförde sina vanliga ursäkter och försäkrade att regalierna vore på sitt tillbörliga rum i Stockholm. Hertigen reste då själf till Stegeborg, lät i Prinsessan Annas frånvaro, hvilken då rest till Bråborg att besöka sin dödsjuka stjufter Dr. Gunnilla Bjelke, genomsöka hela slottet och till och med Prinsessans klädkammare (jfr nedanf.), vid hvilket tillfälle Riksdrotsens son begaf sig på flykten. Mellertid mildrades Carls vrede mot fadren, emedan han kort förut af uppsnappade bref från Erik Sparre förnummit, att denne icke var med i de sammansvurnes förtroende, hvarföre han ock i ett bref af d. 10 Juni förlät nämnde sonens undanvikande och tillät Riksdrotsen att få behålla Kyrkotionden af Bälunge socken i Upland, och Lagmansrätten af Tio Härad. Detta bref var dateradt Kalmar; på återvägen derifrån, hade Hertigen ett möte med Drotsen, i skären utanför Fogelvik, då denne lofvade honom att komma till nästa möte i Stockholm. Detta löfte blef dock icke verkställt, hvaröfver Hertigen åter skref honom ett skarpt bref. I ett sednare (af d. 2 Nov. 1597) bad han honom uttryckligen förklara sig, "antingen han ville hålla med de afvikna Råden eller med honom i det som kunde lända Konung och rike till bästa;" i ett annat, af d. 18 Aug. 1598, bad han Riksdrotsen till Pingsthelgen komma till Nyköping och meddela honom sina goda råd, tilläggande: "J gören dermed ett godt Testamente och besluten således berömligen den trogna tjenst, som J edert fädernesland tillförene bevis." Samma anmodan förnyades d. 3 och 23 Maj, "efter J ännu icke, som de andre, riket förlupit." När nu Hertigen skickat sin Hofjunkare Olof Stråle och en båt efter honom, så kunde Drotsen icke längre vägra; han var närvarande, då Lasky, Konun-

gens utskickade, hos Hertigen hade företrädde. Efter mötet i Wadstena s. å. skickades till Konungen en skrifvelse från Hertigen och Ständerna med begäran, att Hans Maj:t täcktes afskeda sin krigsbär, och Gyllencreutz, som affärdades med detta bref, tog på Hertigens befallning, vägen öfver Fogelvik, på det att RiksDrotsen jemväl måtte detsamma underteckna (Juli 1598). Då Hertigen redan rustat sig och tågade Konungen till mötes, skref han d. 14 Aug. 1598 ett nytt bref hvaruti han yttrade, att han gjorde RiksRåden ansvarige "till allt detta blodbad."

Sedan den blodiga leken var utlekt, men Sigismund, i stället för att komma till Stockholm, styrde kosan till Kalmar, begärde Carl d. 24 Oct. Drotsens råd, hvad nu företagas skulle. Men då denne skrifvit tillbaka, att i fall hans råd blifvit följda, hade mycket ondt stått tillbaka, blef Hertigen mycket vred och svarade d. 19 Dec. 1598 bland annat: "J gören eder klar och ren, efter eder gamla vana och skjuter skulden på oss, att vi ej följt edra råd, hvilket dock är uppenbarligen falskt. Vi hafva Eder alltid rådfrågat, men J hafven Eder undskylat med ålderdomssvaghet. . . . Men vi märka väl, hvarpå Eder och edra medbröders uträkning gått ut: att vi skulle omkommit och J med dem fått sätta Eder fot framför K. Gustafs af-föda. Tärningen har nu annorlunda fallit. Gud, som ranskar hjertan, har sett vår oskuld: om J fortfares att hyckla, så anse vi icke längre den ålderdom J alltid förbären; ty kunnen J som gammal göra det ondt är och bistå edra söner, som nu skett, med hästar och penningar; så kunnen J ock göra det goda; vi råda Eder fördenskull att omgås med ärlighet och icke besläcka edra grå hår med bedrägeri." Sedan likväl Drotsen gjort sina förklaringar och framhurit sina ursäkter, voro båda dessa herrar åter på samma halft vänliga, halft fiendtliga fot med hvarandra. Hertigen fortfor att liksom förut brevexla med den gamla Drotsen. Så bad han honom d. 11 Juni 1599 möta sig på Riksdagen i Stockholm, efter det kunde ske på båt, men ehuru denne icke kom, bekräftade han dock hans lagmansränta och Bälinge tionden (d. 11 Aug.) Ja efter sonen Johans försök att öfverraska Elfsborg, skref ännu Carl, som nu åter var Riksföreståndare ovanligt nådigt till fadren, (d. 4 Jan. 1600) och bad denne förmana sin son, att "hemkomma på lejd och förhålla sig som en ärlig adelsman, så skulle det förbigångna vara glömdt." Drotsen efterkom denna begäran, men då Hr Johan icke dessmindre fortfor i sin trohet mot Konungen, och sedan fadren

gifvit det tillkännå, skref Fursten d. 4 Jan. 1600: "Efter Eder son icke vill lyda fader, så må han höra styfmoder och få samma lön, som ohörsamma barn: icke dess mindre vilja vi vara Eder och Ert öfriga hus till all gunst benägen." Icke långt derefter, i Oct. 1602, afled den gamle Drotsen på Fogelvik.

År 1568 hade han gift sig med *Ebba*, dotter af R.R. Johan Axelsson *Bjelke* till Häradssäter, med dess sednare Fru Elsa Posse, och syster till Drott. Gunilla Bjelke. Deras söner voro: 1. JOHAN, se N:o 2; JÖRAN, se N:o 3; samt 3 NILS, Vice Amiral, fick 1603 förläningsbref på Tryserums och Hannäs socknar, fria från alla utlagor. Dog 1633. Var gift med *Görvel Jönsdotter Båt* och hade med henne följande söner:

a. JOHAN, Riksråd, Presid. i Svea och Dorpts Hofrätt, f. 1617 + 1690. Om honom inberättar Danska sändebudet, i Fryxells Handl. Del. I. s. 194, under d. 4 Mars 1663: "Riksr. Johan G. hade för ett "förligelsemael" med sin hustru en tid hållit sig utom riket och till sitt contentement fått presidentskapet i Dorpts Hofrätt. Men som han ej nog tidigt infann sig, blef tjensten honom åter frantagen och gifven åt Lars Fleming." År 1682 blef han jemte flera Riksråd entledigad.

b. CARL, Öfverste m. m. f. 1621 + 1630, fader till N:o 5.

(Källor: Stjernmans Matrikel samt Anm. till Nigri Biskopskrönika; äfvensom hans Höfd.Minne. — Dens. samt Rehbinders Riks- och Cancellers Hist. — Gezelii Biogr. Lex. — Dalins Rikshist. Del. IV. — Handl. rör. Skand. Hist. Del. XII.)

2. GYLLENSTJERNA, JOHAN NILSSON och dess Son *Sigismund*.

Fadren JOHAN, son af Riksdrotsen *Nils G.* (se N:o 1) blef först känd genom sin giftermålshistoria, som bland den högsta Adeln en tid gjorde mycket buller. *Sigrid Brahe*, Grefve Pehrs dotter, hade blifvit förlofvad med Erik Claesson Bjelke, men emot sin vilja, ty hon älskade mer sitt syskonbarn, Johan G., och höll sig dertfore till Prinsessan Anna, som vistades på Stegeborg. Denna furstinna blef de älskandes beskyddarinna och gjorde åt dem bröllopp d. 13 Mars 1595. Bjelke upprörde deröfver fränder och vänner, och deraf blef en riksdagssak: likväl blefvo parterne förlikte, med

vilkor att G. skulle till den förorättade betala 2000 Riksd. i böter och ersättning för fästningegåfvor, och 800 Riksd. till Upsala Akademie, samt ett år med sin maka hålla sig undan på sina gårdar. År 1597 låg G. sjuk på Stegeborg, då Hertig Carl der anställde den ofvanföre (sid. 334) omtalade ransakningen, för att finna dels regalierna, dels ett skrin, som förmodades innehålla viktiga papper, hvilket Erik Sparre der nedsatt i förvar och sedermera bedt Johan G. skaffa till honom i Halland. "Eder son — skref kort derefter Hertigen till fadren — flydde då och gömde sig undan: hvarföre han det gjorde och hvar han tog vägen, kunne vi icke vete:" således är osanning, hvad som i *Ausa Caroli Ducis Sudermaniæ* yttras, att Hertig Carl kastat Hr Johan, så sjuk han var, ur sängen och slagit honom. Denne reste nu ikring till åtskilliga Tyska hof och städer, för att öfvertala dem, att upphäva all förbindelse med Sverige, så länge det ej underkastat sig sin laglige konung. Då Sigismund nästa år med en krigsmakt sökte göra sitt anseende gällande, anförde Johan G. såsom Ryttmästare (d. v. s. Öfverste) hans adel och hofmän. Äfven, sedan Konungen dragit sig tillbaka till Polen, sökte Johan, såsom Sigismunds Amiral för 8 örlogsskepp, att öfverraska Elfsborg, 1599, hvilket dock genom en storm blef förhindradt, och isynnerhet derigenom, att hans bästa skepp strandade på en klippa, hvarefter han nödgades lägga de öfrige i vinterläge dels i Danmark, dels i Lübeck, hvarefter Johan lærer begifvit sig till Polen, och försvinner ur våra häfder. Hans son,

SIGISMUND studerade vid Gymnasium i Thorn samt vid Akad. i Strassburg, der han isynnerhet vinnlade sig om statskunskapen. Sedan han besökt flera länder, återkom han till Polen, och erhöi der 1633 indigenats-rätt. Han var Ståthållare i Sturm och Skattmästare i Marienburg, då han blef Polsk Senator, och Castellan i Dantzig, samt åtnjöt K. Uladislai synnerliga nåd. Detta oaktadt bibehöll han Lutherska tron, och bistod till och med sina trosförvandter, då han 1545 bevisade Religionsmötet i Thorn. Vid freden i Oliva begärdes för hans räkning återställandet af dess fädernegods i Sverige, hvilket dock icke gick i verkställighet. Han dog 1668 i Dantzig, allmänt aktad och firad af de lärde, samt blef begravnen i denna stads storkyrka. Gift med . . . v. *Zehmen*, och ägde med henne 2:ne söner.

(Källor: Om fadren se Dalins o. Fryxells Hist. m. m. — Om sonen: Sjörmans och Gjörwells Bibl. SvioGoth. — Gjörwells Hist. o. Polit. Mercur. 6:te årg. s. 725. — Gezelii Biogr. Lex.)

3. GYLLENSTJERNA, JÖRAN NILSSON.

Son af RiksDrotsen *Nils G.* (N:o 1). I början lärer denne, liksom sin broder, *Johan* (N:o 2) hållit sig till Konungen, eller åtminstone besökt honom, hvarföre Hertig Carl d. 10 Juni 1597 skref till fadren: "Hvad Jöran angår, så finnen J' uti honom en Papist, när han från Polen till Eder kommer." Men efter sin återkomst lärer Hr Jöran funnit utväg, att skingra dessa misstankar och vinna Furstens ynnest, ty på Riksdagen i Stockholm 1602 blef han RiksRåd*). Samma år blef han Amiral. Fick 1604 fullmakt att vara Amiral öfver de skepp, som skulle utlöpa för att förhindra all tillförsel till Riga. 1607 Amiral under RiksAmiralen Rynning. Bevistade samma år K. Carl IX:s kröning, då han biträdde den unga Hertig Carl Philip att bära Södermanlands-fanan. Utlopp 1610 i Östersjön med Rikets flotta, men blef kort derefter hemkallad, för att ej gifva Danskarne någon krigsorsak. S. å. Riks-Amiral; 1612 Lagman i Tjust. Då sistn. år, Danskarne infallit i Götha rike, lopp han ut med flottan, men kämpande med stormar, motstånd och sjukdomar bland besättningen, kunde han ej hindra fiendens 34 skepp starka flotta att inlöpa i Elfsnabben. Sedan han 1618 öfverfört Konungen till Dantzic, kryssade han utanför dess hamn långt in på hösten för att uppsnappa Dansk krigsfolk, och måste på återvägen utstå en svår storm. Vid Konungens kröning 1617 slagen till Riddare. Död 1618 och begrafven i Bälinge kyrka i Södermanland. Gift med *Ingeborg Claesdotter Bjelkenstjerna* till Årstad.

Hans Son var: *GEORG* eller *JÖRAN* f. 1601, Landshöfd. i Upland, † 1646. Gift med *Anna Johansdotter Skytte*. Dennes söner voro:

1. *JÖRAN* f. 1632 i Dorpt, 1674 Grefve och var då RiksRåd, Gen.Gouverneur öfver Dr. Christinas underhållsländer, sedermera ÖfverStåthållare. År 1682 måste han lemna sitt Råde- och sitt ÖfverStåth-Embete och blifva President i Götha HofRätt (Fryxells Handl. II. sid. 147). Död 1686. Gift med *Barbro Marg. Banér* till Herborum. Hans son var: *NILS* f. 1660, var ÖfversteLieut. vid N. Skånska Cavall. då han 1703 intog det befästade klostret Sokal, hvarrest togos 12 metallkanoner och mycket byte. Öfverste 1707; uppsatte ett eget

*) Den 27 Maj utnämndes 12 RiksRåd, men G:s utnämning skedd d. 17 Juni, vid Riksdagens slut.

Dragon-regente, hvilket han med mycket beröm de följ. åren anförde i Polen och Ukraine, slog Ryssarne vid Bielki 1709; blef fången vid Pultava, och vistades under fångenskapen i staden Woseresensko. Efter hemkomsten General-Lieutenant 1722, Landshöfding i Nyköping 1723, RiksRåd 1727. Den 9 Febr. 1731 gjorde han ansökning hos Hans Maj:t om medels undfående, såsom försträckning, till företagande af en utländsk resa, för att söka bot mot en plågsam sjukdom. Ansökningen blef remitterad till Ständerna, afslagen af Preste- och Borgareståndet, men bifallen af Adeln och Bönderne. Men samma dag frågan afgjordes hos sistnämnde stånd, afled RiksRådet G. i Stockholm d. 22 Febr. 1731 (Crusenstolpe, 1720, 1772 och 1809 sid. 356). Gift med *Ulr. Juliana Brahe*. Hans son var *Jöran*, se N:o G.

2. JOHAN se N:o A.

(Källor: Stjernmans Matr. — Dalins Hist. — Gezelii Lex. m. fl.
— Ennes Carl XII:s Krigare I. s. 342.)

A. GYLLENSTJERNA, JOHAN JÖRANSSON.

Son af Amiralen och Landshöfd. öfver Upland *Jöran Jöransson Gyllenstjerna* till Lundholmen, Herre till Björkesund, Hallerö och Stäket (se ofvanföre sidan 337), och af *Anna Skytte*, dotter af R.R. Presid. Frih. *Johan Bengtson Skytte*. Föddes d. 18 Febr. 1633 på Elfsjö i Brännkyrka socken nära Stockholm. I 10 år vistades han vid Upsala Akademi, höll der flera tal och slutade sin akademiska bana med en Disputation, hvartill ämnet var hämtadt ur Tacitus.

Kort derefter begaf G. sig på en utländsk resa, som sträckte sig ända till Italien, Malta och Spanien. Vid återvägen uppvaktade han Carl X på Fyen, och bevistade anfalllet på Köpenhamn. Han gjorde också ansökning att få ingå i krigstjänst, men Konungen afslög det och utnämnde honom i stället till sin Kammarherre. Han var närvarande vid det samtal, då Gr. Tott rådde Carl X att storma Köpenhamn och mindre lita på Ulfeld och Terlon. Hans vidare befordringar voro följande: 1660 CancelliRåd; 1666 HofCanceller; 1668 LandtMarsskalk och RiksRåd; 1674 jemte sin äldre broder, R.R. GeneralGouvern., Presid. Frih. *Jöran*, upphöjd i Greffligt stånd, hvilken titel dock ingen af bröderna nyttjade. 1679 GeneralGouverneur öfver Skåne.

När Carl XI vid 17 års ålder emottog Riksstyrelsen,

tycktes hans personliga egenskaper lofva Sverige en helt annan framtid, än som under hans sednare lefnadshana utvecklade sig. Hans uppfostran hade i hög grad blifvit vanvårdad; medvetande om sin okunnighet, misstrodde han i allt äfven sin naturliga förmåga; han hatade allvarsamma göromål, skydde öfvenläggningarne i Rådet och undvek, så mycket han anständigtvis kunde, främmande sändebud. Deremot älskade han bordets och bågarens njutningar, fördref sin mesta tid med nöjen, särdeles jagt, med resor, mönstringar och exercis. Stundom syntes han uppeldad vid tanken på sina företrädares ära och talade om att beträda deras ärekrönte bana. När förmyndarne uppsatt en flyktig redovisning för sin förvaltning, påtecknade han, utan granskning, decharge för dem, ehuru väl G. och Olivecrantz på allt sätt bemödade sig att öfvertala Konungen att uppskjuta detta; likväl förmådde de icke drifva igenom denna plan, emedan EnkeDrottningen hade stått i spetsen för denna regering och var af sin son högt älskad, liksom hon sjelf å sin sida alltid hade afgudat honom.

På denna tid var Senaten delad i flera partier. I spetsen för det fransyska stod RiksCancelleren Grefve M. G. de la Gardie, understödd af EnkeDrottningen; dem emot voro på allt sätt RiksSkattmästaren Gustaf Bonde, äfvensom hans efterträdare *) Sten Bjelke, samt Johan G., och Gripenhjelm, den sednare "något modestare än de fleste." En medelväg gingo RiksDrotsen P. Brahe och RiksAmiralen G. O. Stenbock, hvilkas politik hufvudsakligast gick ut på att upprätthålla Sveriges fredstillstånd. Fältherren C. G. Wrangel ville deremot ha krig, för att komma i större anseende, som hemma var måttligt, och erhålla ett stort fält-appointement; han slöt sig derföre hufvudsakligast till De la Gardie, då det var att förutse, att Franska alliancen hufvudsakligast skulle leda till krig. Hvad Konungen angår, skref Danska Ministern 1673 till sitt hof, "er han end icke af dend jugement, at han kand stort falde her vid att considerere, og, som han dette ved, lader han de ander efter behag råde; mens ellers er han i sine andre smae dont helt opiniater."

Under tiden hade utanföre Senaten en camarilla uppstått. i hvilken G. och Lindsköld voro själen. Den förre, ehuru sjelf af en lysande börd, ha ärfst sin morfaders, Bengt Skyt-

*) Gustaf Bonde dog 1667; efter honom valdes Seved Båst, som gynnades af Drotsen; men lefde blott ett år; då utnämndes Sten Bjelke, som redan förra gången var starkt i fråga.

tes*) hat till den Högre adeln, och ingjöt hos Konungen samma anti-aristokratiska tänkesätt och understödde lifligt det redan länge tilltänkta förslaget om en reduktion och konungamaktens utvidgande. För att aflägsna en så farlig motståndare, lät Rikscanc., under Riksdrotsets frånvaro (d. 23 Dec. 1671) utnämna G. till President i Wismars Tribunal och ett halft år derefter (d. 10 Juli 1672) till Ambassadeur i Haag; men G. var för klok att emottaga dessa befattningar. I stället vana han mer och mer insteg i sin Konungs ynnest; sedan krigets utbrott var han nära nog allrådande, och utträngde till och med ur Konungens ynnest den sluge Lindsköld, hvars vänskap han sökte och sedan skall hafva bedragit. Till krigstheatern i Skåne hade han enkom af Konungen blifvit nedkallad, "för att vara tillhands vid alla förefallande ärender och rådslag." Under det att han i rådslagen ledde Konungens sinne, visste han äfven att genom flera krigiska tjänster göra sig angenäm. Jemte Erik Dahlberg arbetade han mycket för förstärkningsmanskapets skyndsamma ankomst till arméen, hvarigenom segern vid Lund bereddes. I detta fältslag ryggade likväl den flygel, vid hvilken G. befann sig. År 1677 eröfrade han inom 10 dagar med 500 man Christianopel, der Danska Commendanten med 750 soldater utom snapphanar och borgare, måste gifva sig fången, samt intog kort derefter det af ÖfversteLieut. Carl Hård året förut skamligen uppgifna Carlshamn. Till belöning dertföre erhöill han Norra Finne Lagsaga. Konung Carl unnade också sin gunstling den äran att, biträdd af StatsSekret. Örnstedt, afsluta freden i Lund, d. 26 Sept. 1679, hvarefter han följande månad erhöill GeneralGouvernementet öfver de lyckligt försvarade provinserna.

Freden bekräftades genom Konungens giftermål med Danska prinsessan Ulrika Eleonora, och G. blef, såsom Ambassadeur, till Köpenhamn affärdad, för att utvexla fredstraktaten och afhämta den Kongliga bruden. G. reste incognito i Febr. ditöfver, men det stora intåget skedde icke förr än d. 3 April med en ovanlig ståt, som annars icke öfverensstämde med G:s enskilda tycke, men som vid detta tillfälle ansågs ondviklig. Ambassadeurens egen personlighet ädrog sig icke mindre upp-

*) G. arbetade också jemte Taubensfelt på sin svägers, Bengt Skytte d. yrs återupptagande, men kunde icke vinna sitt syfte, dels emedan han utmålades som en förrädare och atheist, dels emedan Konungen nu var bunden af ett löfte, att ej intaga någon i Senatén, utan dess eget samtycke.

seende. Vid audiensen var han klädd i en högst dyrbar dräkt, som kort derefter blef hans svepning. Han var en ovanligt lång och kraftfullt bygd man, så att han allmänt kallades starke Jan. Han kunde med blotta händerna utdraga en hästsko, krama tillsammans en tjock silverbägare, samt linda en spik omkring fingret. Hans vältalighet och skarpa blick gäfvon honom ett anseende och en myndighet, som öfverensstämde med hans stolta värf. (I Anecdotes de Suède heter det, att han såg ut att skrämma barn med.) För öfrigt ansågs han för en qvinnohatare och beskylldes för råa och grofva seder.

Under detta sitt vistande i Danska rikets hufvudstad tillställde G. en bankett för dess mest betydande personer, jemte corps diplomatique. Vid detta gästbud infunno sig äfven ett par af K. Christians tappra, naturliga söner. Vid bordet betjenades herrarne af idel adelsmän, i lysande silfversmida uniformer, med karbiner på axeln. Hastigt lopp en hviskning kring bordet, att gevären voro laddade och att den svenska värden förehade ett anslag mot gästernas lif. När G. erhöll kunskap derom, tog han en af karbinerna och fyllde pipan med vin. Han propozerade derpå en skål "à la santé de nos Roix," spände upp hanen, satte mynningen mellan sina läppar och tömde det laddade dryckeskärlet. Så snart han druckit, lossade han af skottet; då kulan fastnade i taket. Nu presenterades för hvar och en af gästerna ett laddadt gevär, och grefven uppmanade dem att följa sitt exempel och dricka den ovanliga, farliga skålen. Grefve Guldenslöwe, en af Konungens söner, var dock icke rätt nöjd med detta äfventyr, hvarföre han utmanade G. Duellen gick också för sig, men aflopp utan farliga följder för någondera. — En annan gång spelte han bonddräng i en komedi med så mycken naturlighet, att det uppväckte en allmän munterhet; också skall Danska Konungen hafva yttrat, att detta vore Gis naturliga rôle och att han dertill ej behöfde någon förklädnad.

Sedan G. öfverfört Prinsessan, och bevistat det Kongliga bilägrat, som stod d. 6 Maj på Örnstedts sätesgård Skottorp i Halland, afled han få veckor derefter i Landskrona d. 10 Juni 1680, just då han stod färdig att begifva sig upp till Konungen, som skrifvit efter honom. Han blef icke begravnen förrän åtta år derefter, hvilket skedde i Riddarholmskyrkan. Carl XI saknade mycket sin gunstling, talade om honom ofta, och lät hämta hans papper, (af hvilka G. före sin död bränt upp flere,) för att taga en närmare kännedom om hans planer; hem han alla yttrade sig vilja utföra. Till dessa hörde utvid-

gandet af Landskrona (fästningsverk?), flottans förläggande till Carlskrona samt Reductionen, hyarmed redan förut skett någon början. Också hade G. på dödssängen förutspått, att hans åsikter förr eller sednare skulle gå igenom. Detta gick ock i fullbordan, och hvad den viktigaste af hans planer beträffar, Reductionen, förmodligen i en yda större utsträckning, än han själf annat eller någonsin önskat.

Få hafva blifvit på ett mera olika sätt bedömd än denna gunstling; fastän alla sammanstämma om hans ljusa blick och mäktiga förmåga. I Anecdotes de Suède härledes hans hat till den högre Adeln högt stegrade anspråk ur en lumpen anledning, nemligen den, att en Grefvedotter vid hofvet tog plats för hans syster, som dock var äldre i tjensten. Honom, liksom den öfriga adeln, torde det i alla fall hafva förtruttit att Grefvarne ville tillvälla sig åtskilliga företrädesrättigheter och bland annat den, att deras döttrar skulle kallas Fröknar, hvilken titel i Christinas tid endast tillades ogifta Furstinnor, under det att Friherrarnes döttrar fingo nöja sig med den gamla jungfru-titeln. Föröfrigt uppdrages der af hans handlingar och deras motiver en föga fördelaktig teckning. Enligt denna ännu obekanta författare spelte G. falskt spel både med Senaten*), dess ovänner och Kungen. Rådet hade han inbillat, att han ville störta Konungens hemliga, emot detsamma afvaga rådgifvare. Detta verkställde han äfven, i det han verkligen frantog den sluge Lindsköld, med hvilken han förut låtsade göra gemensam sak, Konungens förtroende; men blef sedermera själf Senatens farligaste motståndare. Reductionsplanen var af honom uttänkt, för att göra Konungen hatad; i samma afsigt vidtog han under Danska kriget sådana anstalter, som skulle bereda sin herres olycka; helst önskade han dock att Konungen der stupat eller på annat sätt omkommit. Yttersta ändamålet med allt detta skulle vara, att göra Konungamakten hatad och hos folket väcka begär till en republikansk författning, under hvilken styrelse han smickrade sig med att spela en ännu större rôle. Det mesta i dessa förhatliga beskylningar är utan tvifvel diktadt. Föröfrigt hade G. den planen, att Sverige borde afstå sina Tyska provinser, af hvilka

*) Då Konungen 1682 infordrade Adelns protokoller, för att efterse, hvilka de varit som rådt till omkullkastandet af sin Feders testamente, befanns, "dass Peter Brahe, Johan Guldenstern, Claus Ro-lamb die principaliste gewesen, (die) da wieder geredet und pro liber-tate discouriret." Fryxells Handl. Del. II. s. 201.

det ej njöt verklig fördel, och i stället söka förskaffa sig Norrige; sedan afsäga sig all gemenskap med de öfriga makternas politik, och endast tänka på utvecklingen af sina egna krafter och på sin egen förkofran. Mera opartiskt tyckes Danska Ministern Jens Juel i en depeche till sin monarch hafva målat honom: "Herr Johan G. var en man, som E. M. sjelf känner, utan facon, hade förakt för all faste och apparence, farflig, kunde mycket arbeta, var dristig och entreprenant, en käck man, och i alla dessa stycker öfverensstämmande med Kungens humör, så att detta troligen varit första trappsteget till den höga nåd, han åtnjutit. Sedan har Kungen hos honom befunnit ett stort nit för dess tjenst, lycka uti rådslag, fermeté i desseiner, att hvad han sig föresatte sökte han på allt sätt bringa till slut och lät sig derifrån icke lätteligen draga, oegennyttia i alla hans gerningar; allt detta gaf honom hos Kungen den consideration, att Kungen för honom uppenbarade alla sina tankar. I krigssaker, som Konungen eljest sjelf vill disponera, hörde han ock G., och ingenting skedde utan dess advis. I utländska ärender, hvori Konungen icke ägde all den kännedom som behöfdes, kunde G. fullkomligt göra allt hvad han ville; ja det tros till och med, att han från Köpenhamn och Skåne utfärdade många expeditioner, utan att vidare förfråga sig. Öfver inländska saker hade han generaldisposition; ingen var betrodd mer i sin charge än han ville, ingen fick närmare kännedom om ärenderna än honom behagade; "en eller anden aff de smaae secreterer lod hand expedere deroppe et og andet smaa indlendske sager, hvilket hand dog omdreiet, som hannem self behaget." Om Rådet har han gifvit Konungen den tanke, att det under förmyndaretiden illa förestått regeringen; att största delen var Frankrikes pensionärer och till samma land sålt fäderneslandet; andre voro oförståndige och hade blifvit barn på nytt, andre illvillige. Med ett ord: han hade gifvit Konungen en dålig tanka om alla, så att Konungen så mycket möjligt skydde dem. Skattmästaren är den enda som någrolunda skonats. Konungen är nu i ett svårt val, åt hvem han skulle lemna sitt förtroende; i utrikes ärender blir det troligtvis åt Skattmästaren och åt Örnstedt. Den förre var liksom G. fiendtlig mot Frankrike, hade alltid visat benägenhet för Danmark, och försäkrade Juel "att hvad förändringar G:s död också medförde, kunde Cancelleren aldrig dock komma upp igen, ty han hade förlorat allt anseende hos Konungen. Inre ärenderna skola troligen hädanefter behandlas långsammare och

mera lamt, ty det finnes ingen med G:s sjelfförtroende och det dröjer länge, innan Konungen sjelf kan formellement tractera sakerna."

Hans minne var så hatadt, att man efter hans död satte i omlopp paskiller, af hvilket ett kallades Bref från helvetet till Sekreter. Johan Rehnakiöld ifrån Johan G.

Vidare har Prof. Geijer, i sin Teckning af Frihetstiden s. 6, sålunda skildrat honom: "Johan G. var en bild af den gamla rå svenskheten, berömde sig deraf och bedrog dermed. En jettelik vext, ofantliga kroppskrafter, utseende och seder lika fränstötande dolda ett fint, fyndigt, listigt och hämndgrikt sinne, som för öfrigt, med erkänd kraft, duglighet och äfven oegennyttja, i sig förenade besynnerliga motsatser. En fiende till allt sken, och med ett förstånd, skarpt stäldt på verkligheten, var han likväl full af bittra fördomar, så i afseende på personer som saker, och adelsstolt mer än någon på sin tid, under det han andades förakt mot de höga. Lik flere svenska adelsmän af gamla stammen, låtsade han ringa aktning för den glans af högre värdigheter, som Konglig nåd alltsedan Erik XIV utdelat bland hans stånd. . . . I denna mans hufvud hade ett nytt system för Sveriges både inre och yttre politik utbildat sig, som man oftare finner återopadt än utredt; men hvars hufvuddrag synas hafva varit följande: Den Skandinaviska Norden, såsom ett politiskt helt; derföre Danmark hufvudlänken i Sveriges allianssystem, tills tillfälle yppas för Sverige, att, genom Norriges förvärfvande, enligt Carl Gustafs plan, försäkra sin öfvervigt; Sverige Sjömakt, mer än Landtmakt; derföre till att bevaka Österajön, flottans förläggande till Carlskrona; Sverige oberoende af subsidier; derföre bildandet af en Svensk flotta och en Svensk stående krigshär, genom landets egna medel. Sådan den positiva, mindre bekanta sidan af denna plan. Den hade äfven en för partisinet fattigare negativ. I yttre afseende, nedsättande af de Tyska eröfringarna, såsom för Sverige mer besvärliga än gagneliga, och motvilja mot Franska alliansen. I inre, efterräkning för förmyndarnes hushållning och tillintetgörande af den betitlade Adels, och isynnerhet Grefvarnes, företrädesrättigheter och makt. Sådant var det arf Johan G. lemnade Carl XI."

I Handl. rör. Skand. Hist. IX. s. 102, yttras om honom att "Dr. Christina aldrig kunde med honom för hans ohyfning. Sedan skapades ordspråket Grovian af Hr Jan G:s grofva seder (?)." Jan G. var så tillvida Skyttean, att han hatade den högre adeln; men då Skyttarne arbetade för en min-

skad konungamakt, skiljde sig Johan med de sina från detta partie (ders. s. 146).

G:s lynne utsatte honom icke sällan för ordvexlingar. En sådan hade han med Generalen Gr. Ludv. Lewenhaupt, en redlig och förtjent man, men så höghdragen, att, då han 1686 blef kallad till RiksRåd, han vägrade att emottaga denna ära, emedan man ej ville gifva honom rummet framför alla, som icke voro Grefvar. I anledning af denna pretension yttrade Johan G. till honom: "J må väl yfvas öfver den äran, att på Riddarhuset sitta bredvid De la Gardie, som är af en obscur Fransk släkt, och det är ej värdt, att J yfves som Grefve Lewenhaupt och Af Falkenstein genom gifte. Eders slägts höghet kommer ifrån den nåden gamla Konung Gustaf gjorde Er, att taga Drottning Margareta till sin gemål, som då kanske var nyttigt, och hade varit nog med henne, men skulle af Äldersdomssvaghet repeteras, och än svagare onödigtvis af Konung Johan; väl ock för Er förut, att J kom er till en Folkunges oäkta afkomma till hustru." — Grefve L. svarade derpå i början med temlig foglighet: "Jag förhäfver mig öfver ingen, som J tyckes tro, och vet ock att intet fördra andras radomontader. Jag ger Friherre-ståndet sin tillbörliga aktsam, varande det dessutom i samma class, nemligen i Herre-classen, med oss Grefvar." — Friherre Johan genmålte då: "Ingen må inbilla sig vara af hög adel här i nordn, som icke kan i rätt uppstigande led å manssidan uppvisa förfäder från 1200-talet, och hvilka då för tiden voro Riddare eller Rikets Råd; detta kan jag, och några andra kvarlevande släkter, jemte den Kongelige Wasa-familien; dock Friherrarne Lejonhufvud i alla tider otillviteliga män." — Uppbragt svarade Lewenhaupt då: "Ers höghet synes ock att J kunnen bevisa med de stora kråkfötterna i Ert skriftsätt." — Efter detta blef ordvexlingen än bittrare; redan voro värjorna till hälften dragna, då de närvarande Åke Ulfsparré, Robert Douglas, Carl Mörner och Pontus De la Gardie kommo emellan; men dessa hade dock ej kunnat afstyra envigét, om ej Fältherren Carl Gustaf Wrangel med sin myndighet stillat dem. (anf. st. sid. 148).

Slutligen finnes i tidningen Skandinaven (Stockh. 1812 N:o 21 o. f.) en artikel, med öfverskrift "Anekdoter hörande till Svenska Aristokratiens Historia under K. Carl XI," hvarur vi vilja meddela allt det, som rör Jan Gyllenstjerna, och sedan meddela några anmärkningar.

"Mängén hyste den tanken, att Magnus De la Gardie ville tillvälla sig hela Styrelsen och upphäfva sig öfver de öf-

riga Rådsherrarna, hvilket föranlät några af dem, att förena sig tillsammans, för att göra De la Gardie motstånd. Första utbrottet skedde då frågan var att sluta en allians med Frankrike, hvilket De la Gardie tillstyrkte; men Sten Bjelke, Knut Kurk, Claës Rålamb, Matts Björnklo och G. satte sig ifrigt emot denna allians, och ordvexlingen blef häftig, i synnerhet från G., som ville skaffa sig mycken autorité, och dessutom från längre tid hyste ett stort hat emot Grefve-classen, hvilket än mer ökades, då Grefve Stenbocks dotter Hedvig Stenbock, såsom Hoffröken, yrkade företrädes-rätt framför G:s syster Ingeborg, som var äldre Hoffröken, och hvilken företrädes-rätt Konungens Förmyndare förmådde Drottningen att bifalla; hvar-efter Ingeborg genast öfvergaf Hofvet på sina Bröders begäran, och G. föresatte sig, att på hela Grefve-classen hämnas denna förmenta oförrätt. Björnklo åter, ehuru han varit De la Gardies Informator och derunder njutit mycket godt, ville hämna sig öfver den mindre aktning han tyckte sig hafva erfarit af De la Gardie, som bemötte honom med en viss högdragenhet, såsom den der var af lägre härkomst, eller mjöl-nare-son.

Denna allians-fråga blef åter ventilerad, sedan Konungen själf begynt att regera, och alliansen med Frankrike afstyrktes af många, såsom den der kunde inleda Sverige i krig mot Kurförsten af Brandenburg, om denne inblandade sig i Nederländska kriget. Pluraliteten af rösterna utföll till bifall för alliansen, sedan äfven Konungen öfvergått till samma mening. För öfrigt hade man också uppburit de 200,000 R:dr, som Franske Ambassadören Feuquieres hade tillbudit.

Om man undersöker de skäl, som förmådde Grefve De la Gardie och de öfrige, att önska allians med Frankrike och krig mot Kurförsten, är det ganska sannolikt, att de äfven hyste den hemliga afsigten, att Konungen, inblandad i ett långt krig, icke skulle kunna begagna de gamla Rådsherrarnas rådslag, och icke ega nog ledighet att undersöka deras administration. De trodde att Konungen, om han med kraft ville fortsätta kriget, skulle begifva sig utom Riket; att styrelsen emedlertid skulle stadna i deras hand, och att någon farlighet möjligen kunde drabba Konungen och hindra honom att någonsin återkomma till Sverige, hvarigenom man således skulle vinna en thronledighet och ett interregnum, som så länge varit önskad.

Under det att dessa olika tänkesätt delade Rådet, och hvardera partiet sökte att ställa sig in hos Konungen, hos

hvilken de förtalte och smädade hvarandra, var Konungen någon tid oviss, hvilketdera partiet han borde gifva företrädet, men misstänkte slutligen begge två, och beslöt att icke göra någon skillnad dem emellan. Nya Ministrar började då att upplyfta sina hufvuden och att småningom tillvälla sig hela makten; ty ehuru Rådet ännu existerade, ville Konungen ändå icke att alla mål der skulle föredragas, utan afgjorde sjelf ganska många i sin Conselj. Han utnämde Gripenhjelm, Örnstedt, Hoghusen och Lindsköld att bivista hans enskilda öfverläggningar. Gripenbielm ägde hvarken det geni, de kunskaper eller den vaksamhet, som fordrades för att bibehålla sig på sin plats: han utträngdes af Lindsköld, som likväl endast genom Gripenbielms åtgärd fått tillträde hos Konungen. Örnstedt var ej utan skicklighet; men han gaf Konungen ej andra råd, än sådana, som han var säker att Konungen skulle bifalla, och för öfrigt befattade han sig föga med de allmänna affärerna, blott att han kunde ställa sina egna i god ordning. Hoghusen gjorde allt hvad man ålade honom. Lindsköld deremot ägde mycken skicklighet.

När Gripenhjelm icke längre kunde bibehålla sig på sin plats såsom Premier-Minister, gjorde De la Gardie allt hvad han kunde, för att sjelf vinna denna plats. Han hade dertill varit skicklig, om han varit mer arbetsam och trägen, och icke användt för mycken tid på sina nöjen. Han var beständigt närvarande hos Konungen, och gjorde hela Rådet hos honom misstänkt, på det Konungen skulle bero af De la Gardie ensam; men hans fiender sökte att störta honom, och förkunnade allmänt, att han genom sina elaka råd hade inblandat Riket i ett farligt krig. Emedlertid och under Riksdagen i Upsala 1673, hade man på Riddarhuset inkastat en biljett, som förmanade Konungen att vara på sin vakt emot Rådet, som beskylldes att förehafva anslag emot Konungens lif. Ändtligen blef De la Gardie skild från affärerna, genom åtskilliga stämpingar, hvilka lyckades så mycket snarare, som Konungen sjelf icke älskade att se vid sin sida en man af så mycken autorité, och hvars allvarsamhet dessutom tycktes förebrå Konungen hans egen oordentlighet.

Derefter, och under Konungens frånvaro, blefvo de allmänna affärerna expedierade af Örnstedt, Hoghusen och Lindsköld, hvarvid äfven Jan Rensköld skulle biträda. Detta styrelse-sätt misshagade Rådet på det högsta, och G. erböd sig då, att uppsöka Konungen, för att förmå honom att upplösa Cabinetts-Conseljen och endast rådfråda Rådet. Örnstedt

och Hoghusen använde också hela deras omsorg, för att hindra det Lindsköld icke skulle göra sig ensam mästare af hela styrelsen. Detta förslag smickrade Rådet, som icke begrep, att både Örnstedt och Hoghusen arbetade endast för deras eget enskilda intresse.

Men G. hade vidsträckta utsigter, af en helt annan beskaffenhet än Rådet förmodade. Han föreställde sig, att Konungen hvarken var eller någonsin kunde blifva skicklig att regera, hvarföre också denne högmodige man beslöt att göra Konungens regering så kort som möjligt vore, och att gifva honom sådana råd, som snarast skulle påskynda Konungens fall. Då efter R. Carl XI:s död ingen person återstod, som kunde göra anspråk på thronen, hoppades G. förmå Ständerna, att icke vidare utvälja någon Konung, utan i stället åtnöja sig, att styras genom Rådet. Han insåg, att en sådan proposition skulle snart bli bifallen af Adeln; men honom återstod då, att göra den smaklig äfven för Borgare- och Bonde-Stånden, hvilkas tänkesätt han ville bereda, genom förhoppningar, som kunde vara smickrande. Han ville egga dem genom öfverdrifna föreställningar om de omätliga kostnader, som åtgått, och det blod, som flutit; för att tillfredsställa Konungens ambition: han ville föreställa dem, att man vore beskyddad för dessa olyckor och för en hård Konungastyrelse, om Riksstyrelsen anförtrordes åt en sådan Corps som Senaten, hvars händer voro bundne genom Lagarne, och hvars enda ändamål ej kunde vara något annat. än det allmänna bästa: han ville föreställa dem, att man använde stora summor för att försvara Tyska Provinser, som voro onyttiga för Sverige: att man borde afstå dessa länder, och förena Norrige med Sverige, hvilket vore lätt att verkställa, i anseende till begge nationernas likhet i seder och tungomål, och Norrmännens missnöje med Danska styrelsen.

G. föreställde sig, att Sverige och Norrige tillsammans skulle utgöra liksom en särskilt värld i Norden, der man lefde lycklig och nöjd med hvad man ägde sjelf, utan att inblandas sig i det, som tilldrog sig i den öfriga världen: att man ej behöfde frukta, det någon främmande Förste skulle kunna anfalla dessa förenade Riken, emedan man snart kunde visa i hafvet en betydlig flotta, som skulle injaga skräck och fruktan; och att man då ej vidare behöfde pålägga nya skatter för att underhålla en Regent; samt att, när handelen dag från dag tillväxte, omätliga rikedomar skulle tillflyta denna förenade Stat.

För att underlätta utförandet af detta projekt försökte G. att draga några Rådsherrar på sin sida, och i synnerhet Knut Kurk och Claës Rålamb; men desse, som kände G:s bedrägliga sinnelag, misstrodde honom, och ville ej ingå i hans plan. Då, (för att ej bli upptäckt af dessa, i fall deingo tillfälle att nalkas Konungen), använde G. all sin flit för att göra Kurk och Rålamb misstänkte hos Konungen, och han lyckades fullkomligt i detta företag. Så snart han hade anländt dit Konungen var, blef hans första omsorg, att söka bedraga Lindsköld, och öfvertyga honom, att han var Lindskölds bästa vän. Han följde här sin naturliga böjelse, ty hans vana var alltid att göra tusen höfligheter åt dem, som han hatade mest, och att bekräfta sina vänskaps-försäkringar med de rysligaste svordomar, för att förmå dem att tro, det han talte upprigtigt; hvilket föranlät Franska Ambassadeuren Feuquieres att säga: *det G. alltid försäkrade sjelf, att han var en hederlig man, men att han dertill ej kunde åberopa andra vittnen än djefvulen.*

Genom sin förställning tillvann han sig också Lindskölds vänskap, och denne gjorde all sin flit att bereda honom Konungens ynnest, hvartill också Lindsköld förmåddes af ett annat motif, nemligen det, att han ansåg G. vara De la Gardies dödliga fiende. På sin sida var också G. sjelf ganska vaksam, och han fann snart utväg, att vinna första rummet i Konungens välvilja; ty Konungen var ung, misstrodde honom icke, och lät intaga sig af denna förslagna och konstiga man, som aldrig underlät att gilla och berömma allt det som behagade Konungen; och dessutom dag och natt sysselsatte sig att utarbeta hvad honom blef anförtrodt. Men det, som mest gaf styrka åt hans credit hos Konungen, var att han alltid med mycken häftighet declamerade mot Rådet.

När G. sorgfälligt hunnit utstudera Konungen, och när han såg att Konungen blottställdes sig med oförvägenhet för alla slags faror, nästan alltid utan återhållsamhet, trodde han sig säker i sin plan och tviflade icke att ju Konungen skulle omkomma i detta krig, antingen genom sin egen häftighet eller genom främmande anledningar, hvartill G. var färdig att bidraga med hela sin kraft. I sjelfva verket, och om man med uppmärksamhet betraktar hela förhållandet under dåvarande krig i Skåne, måste man öfvertygas, att det ej kunde vara annerlunda än med fullt uppsåt, som allt gjordes i otid och på ett sätt, som föranledde till den tanke, att man icke ens ville

lyckas i detta krig; och man har svårt att tro, det alla då begångna felsteg skedde blott af oförstånd.

Danskarne hade år 1676 gjordt ett infall i Skåne, och Ronungen i Sverige samlade hela sin styrka, för att bjuda fienden spetsen. Han mönstrade sjelf sina troppar vid Ljungby i Småland: han ägde 14,000 man reguliera troppar, och ett detachement af några tusen tog vägen åt Blekinge utmed hafskusten och commenderades af Pontus De la Gardie och Ebbe Ulfelt. Krigs-reglorna fordrade ovillkorligen att hufvud-arméen skulle agera gemensamt med detta detachement, på det man från 2ne sidor skulle på en och samma gång kunna inrycka i Skåne och öfverräska fienden, som då skulle finna sig ställd emellan två eldar; men man försummade denna försigtighet: detachementet inträffade ej i Skåne förr än bataljen vid Lund redan var gifven, och det uträttade ingenting annat, än att förstöra sig sjelf genom en så lång march. Alla, som känna krigskonsten, äro ense derom, att när man vill anfalla fiender, som äro spridde på flera ställen, bör man gå emot dem med skyndsamhet och utan buller, samt ställa sig emellan dem, på det de ej måtte kunna förena sig; men långt ifrån att vidtaga denna kloka utväg, lät G., som styrde hela denna expedition, kungöra på alla predikstolar i Småland och på Skånska gränsen, att bönderne borde anskaffa proviant och foder för Arméen; och fastän han den påföljande söndagen lät återkalla dessa order, hade Danskarne emedlertid likväl erhållit tillräcklig underrättelse, för att vara på sin vakt och förrekomma att bli öfverraskade. Man begick äfven en annan okloket, den nemligen; att på Skånska gränsen upptända stora eldar nattetid, liksom man velat ge signal åt Danskarna och underrätta dem om Svenska Arméens ankomst.

Sedan man inryckt i Skåne, hade man förnuftigtvis ingen annan väg att taga, än den venstra, som går åt Malmö, i fall man velat åtskilja fienderna och afstänga dem, i händelse de velat draga sig tillbaka åt Landskrona; äfvensom ock för att tvinga fienden till drabbning, medan Svenske tropparne ännu voro friske. I stället för allt detta tog man vägen till höger åt Helsingborg, under föregifvande att begagna det byte, man der trodde sig finna, och att förhindra Danskarne att ej passera Öresund, oaktadt de hade kommunikation med Seland genom Landskrona. Denna omväg gaf Danskarne tid att sanna sig, att samla sin armé och att sätta sig i tillstånd att göra Svenskarne motstånd. Tillika hände också en annan olägenhet, som kunnat ruinera hela Svenska arméen; ty den blef

nödsakad att lägga sig på ett olägligt och morasigt ställe, der hvarken hästar eller folk kunde gå, utan i djup gytta, och der armén i 10 dagar måste lefva utan bröd, salt och dricka, och förtära elakt vatten, hvarigenom många sjuknade och dödde. Derifrån flyttades lägret till en naken slätt, der armén en hel månad uppehöll sig, blottställd för köld och hunger, hvarigenom många förlorades och de öfriga blefvo urständsatta att slåss; hvaremot Danskarne, på andra sidan om floden, ägde i öfverflöd allt hvad de behöfde.

Svenskarne, i en så bedröflig belägenhet, sågo sig nödsakade, att antingen dö på stället, eller vända om till Sverige, eller ock våga en drabbning. Man öfverlade i Conseljen hvilket parti man borde taga. Alla Generaler tillstyrkte att återvända till Sverige af flera, ej ogiltiga skäl, och deribland, att, då fienderna voro öfverlägsna i styrka, en drabbning kunde blottställa både Riket och Konungens lif.

Men Jan G. var icke af denna tanka. För att låta Konungen ingå i hans tänkesätt, lagade han så, att Jan Wachtmeister blef kallad i Conseljen, oaktadt han gjort tjenst på flottan, och aldrig ägt något befäl till lands. Han tillstyrkte att leverera batalj, och anförde: att Svenskarne skulle anses för veklingar, om de ej vågade slåss. Han tillade, att *ehuru ingenting kunde vara honom kårare än Konungens person, ålskade han högre att bära honom död i sitt tält, sedan han hade fåttat för fäderneslandet, än att se honom återvända till Sverige på detta sätt.*

Wachtmeisters tanke bifölls af G., som för att få flera röster på sin sida, lät kalla alla Öfverstar, och dessa, för att ej synas rädda, tillstyrkte batalj. Konungen, ung, eldfull och uppmuntrad af slaget vid Halmstad, biföll denna mening, och trodde sig vanbedrad om han flydde för fienden och återvände till Sverige.

När man då beslutit, att leverera Danskarna batalj, lät man uppbränna några kojor kl. 10 om aftonen, då armén sattes i march, liksom man velat underrätta fienden, att man ville anfalla honom. Emedlertid såg det så ut, som hade Danskarne icke blifvit det varse. Man åtföljde strömstranden, och gick slutligen öfver på ett ställe, der isen var ganska tjock. Hade man i stället gått rakt fram på fienden, som ej var långt borta, så hade man kunnat anfalla honom i flanken förr än han hunnit ställa sig i slagordning och göra front, och man hade då otvifvelaktigt bringat honom i oordning och hindrat honom att retirera till Landekrona, i hvilket fall han

i stället varit nödsakad att fly till Skånska skogarna; men man ville icke vinna seger för så godt köp, och, för att enskylla sig, förebar man Skånska jordvallarne såsom hinderlige, ehuru de i allmänhet äro för låga för att kunna förhindra en armé i sin march, och ehuru man i öfrigt mötte dylika just på de ställen, der sjelfva bataljen skulle stå. Armén var således nödsakad att marchera hela natten, för att komma till Lund, dit vägen var en mil längre. Andamålet, eller åtminstone följderne, af denna okloka anstalt, var, att fienden vann tillräckligt rådrum, för att ställa sig i ordning: att han hade vägen öppen för att kunna retirera till Landskrona: att Svenska armén deremot blef nödsakad att vända ryggen åt Malmö, och lemna hafvet bakom sig, så att, i händelse af olycka, minsta delen hade kunnat hvarken återkomma till Sverige eller undankomma fienden. Man kan också anmärka, att venstra flygeln, som utgjorde arrier-gardet, hade marcherat så långsamt, att under det fiendens högra flygel kom med stora steg öfver den, hade Svenskarne icke hunnit rangera sina kompanier och lemna tillbörligt afstånd emellan Regimenterna, hvilket förorsakade att denna flygel kom i ordning och nödgades taga flykten, seden den förlorat mycket folk, ehuru Jan G. och hans förtroliga vänner Jan Wachtmeister och Robert Lichten hörde till denna flygel. Derefter, och för att icke alldeles förstöras, samlade sig denna flygel åter tillsammans vid Lund, och försvarade sig ända intilldess att Konungen, sedan han hade slagit fiendens venstra flygel, marcherade mot den högra, för att anfälla den och derigenom vinna en fullkomlig seger. Men Jan G., i stället att då uppmuntra sina troppar till nytt anfall, flydde med hastighet till Malmö och inneslöt sig i dess fastning.

När man noga undersöker alla dessa omständigheter, blir man snart varse, att fel af en sådan beskaffenhet som de förenämde äro endast verkningar af en plan, hvars afsigt skulle gå ut på att låta Konungen omkomma genom fiendens hand på slätten vid Lund. Men fastän Försynen afvände denna olycka, och ehuru den snara man hade utlagt för Konungen, ej tjänade till annat än att föröka hans ära, upphörde G. ändå icke att fullfölja sitt beslut om Konungens undergång, hvilket han döljde så skickligt, att Konungen icke märkte det, eller hyste någon misstanke. Man ville också verkligen det följande året förmå Konungen att våga en annan drabbning nära Landskrona, utan att sådant var nödvändigt, och utan att den kunde ske annorstädes än på ett otjenligt ställe; hvarförutan man

icke heller hade anledning att hoppas, det en seger, om Konungen också hade vunnit den, skulle kunna förskaffa honom en enda fördel.

Ehuru G. alltid smickrade sig med det hopp, att fiendtliga svärd, eller någon annan dylik händelse, skulle förkorta Konungens dagar, beslöt han likväl, för att spela ett ännu säkrare spel, att använda andra medel, som voro tjenliga att åstadkomma samma verkan. På det Lindsköld, som ägde mycken skarpsinnighet och som fästade hela sitt hopp på Konungens lif, hvarpå hela hans välfärd berodde, icke skulle kunna upptäcka G:s afsigt och anklaga honom, gjorde han Lindsköld disgracierad hos Konungen, derigenom, att han inbillade Konungen det Lindsköld hade mottagit stora skänker, för att förmedla Konungen utfärda några bref, som skulle vara skadliga både för honom själf och för Riket, och hvarigenom, som han sade, hälften af Riket redan vore uppoffradt.

I Lindskölds ställe satte han Jan Rensköld; en dum person, som knappt syntas äga sens commun: men det var just det som G. önskade; ty han borde då icke förmoda, att en sådan person skulle kunna upptäcka hans konstiga anslag. I afseende på alla andra, som ägde tillträde hos Konungen, var G. fullkomligt säker; ty ingen enda af dem hade haft nog mod att säga ett enda ord emot G. äfven om de kommit under väder med hans brottsliga anslag. Dessutom är det alltid farligt att framgifva dylika rapporter till en Förste, som ännu icke försökt till hvad grad vissa personers elakhet kan gå, eller de konstiga anläggningarne af hemliga sammangaddningar, hvarom det vanligen är så svårt att öfvertyga deras hufvudmän.

För G:s afsigter återstod ännu ett försigtighetsteg att taga: nemligen det, att Thronen ej skulle befästas genom ett giftermål, hvars fruktsamhet kunde förstöra G:s hela plan. För den orsaken försökte han att afråda Konungen från det giftermål, han kort före kriget hade beslutit med Ulrika Eleonora, K. Fredrik III:s i Danmark dotter; och för att lyckas desto bättre, talte han ganska ofördelaktigt om Prinsessans utseende och skönhet. Han smickrade sig, att, om detta giftermål blefve afbrutet, skulle Konungen kunna öfverlemna sig åt en flygtig lefnad, och undergå Erik XIV:s öde.

I detta hopp sökte han intala Ständerna, som voro församlade i Halmstad år 1678, att Konungen vore så uppretad emot Konungen i Danmark, att han fattat medvilja mot sin tillkommande brud, och att han endast önskade tillfälle att

kunna bryta denna öfverenskommelse. Han beledsagade sitt tal med exempel ur historien, för att bevisa, att Svenska Konungars giftermål med Danska Prinsessor alltid varit olyckliga för Sverige, och slöt deraf, att Ständerne gjorde ett för Konungen ganska angenämt steg, om de anhöllo hos honom, att aldrig mer tänka på Danska Prinsessan; och som Svenskarne icke älskade Danmark, så samtyckte Ständerne till denna proposition. Men då de hos Konungen framställde denna proposition, märkte de genast, att Konungen afhörde dem med mycken förtrytelse, och han förklarade, det han ej hade ombyt看 tänkesätt emot Prinsessan, eller någonsin ville göra ett så vanhederligt steg.

Emedlertid hade G. i hemlighet låtit för Konungen begära Hertigens af York dotter Anna; och sedan Ducros, som var Hertigens af Holstein Minister i England, först anmält detta förslag, blef Axel Wachtmeister i samma ärende afsänd till England, likväl under ett annat föregifvande; men Engelska Styrelsen ägde för mycket förstånd, för att låna örat åt ett förslag, som i dåvarande omständigheter var alldeles orimligt.

När freden blef sluten och G. såg att Konungens giftermål skulle fullbordas, ville han åtminstone sätta sig i säkerhet och ej hafva något att frukta af den nya Drottningen, som han trodde vara okunnig om hans anläggningar. Han lät därför gifva sig den förrättningen att afresa till Köpenhamn, för att föra Prinsessan derifrån, och således inbilla henne att han vore henne tillgifven, hvilken utväg ofta blifvit vidtagen för att förebygga misstankar; men G. var till en sådan commission ganska oskicklig, och hade en så vild mine, att han kunde skrämma med ett ögonkast. Också var han i allmänhet plump, och uppförde sig så illa i Köpenhamn, att Gyllenlöv en gång kallade honom *Cheval de carrosse*.

Men innan G. afreste till Köpenhamn, för att afhämta Prinsessan, tog han det djerfva steg, att råda Konungen, som dessutom icke byste mycken böjelse för fruntimmer, det han aldrig borde låta röra sig af Drottningens böner och anhållan: att hennes enda ändamål vore att lemna honom arfvingar; men deremot att hon alldeles icke ägde att inblanda sig i några riksärenden. Dessa lexor gjorde en sådan verkan på Konungens sinne, att han redan i första början visade mycken kall-sinnighet emot Drottningen, och han var den första natten ej mer än tre timmar i hennes rum. Denna köld fortfor länge, och om Drottningen icke ägt en ovanlig försigtighet och moderation, hade hon utan tvifvel fått uthärda mycken förargelse

under sitt äktenskap. Allt detta gjorde Drottningen så modfärd, att i fall hon upptäckt något af de stämplingar, som voro rigtade mot Konungen, hade hon varit i förlägenhet, om hon skulle våga tillkännagifva dem, äfven emellan fyra ögon.

Emedertid fortfor G. allt mer och mer att uppreta Konungen emot Rådet, och Rådet emot Konungen, som skref hårda bref och anmärkningar till Rådet. G. ville också förmå Otto Königsmark att förena sig med honom och ingå till hans parti; men som Königsmark misstrodde honom, afbröts detta samtal. Ryktet hörjade då allt mer och mer att utsprida sig, det G. stod så väl i Konungens ynnest, att han edeligen förbundit sig att aldrig låna örat åt dem, som klagade öfver G. samt att G. deremot lofvat Konungen att aldrig öfvergifva honom.

Ett annat rykte utkom äfven, att G:s syster Ingeborg, som troddes äga någon spådomsanda, hade i en dröm sett Konungen och hennes bror sitta vid ett bord tillsammans, och att G. då hade stött en dolk i Konungens hjerta, hvaraf han genast fallit stendöd, hvarefter G. satt kronan på sitt hufvud.

G. som såg sig hatad af de Stora i landet, och som borde frukta, att, om han lät Konungen omkomma, skulle G. ej undgå bestraffning, trodde sig derföre böra vidtaga andra försigtighetsmått, och i tid befästa sig med makt och myndighet, för att dels göra sig mästare af Styrelsen, dels kunna bjuda sina fiender spetsen efter Konungens död. Han lät då nämna sig till Guvernör öfver Skåne, Halland och Blekinge, med en makt utan gränser, i kraft af hvilken han ej var skyldig redo åt någon annan, än Konungen sjelf. Hans afsigt var att uppfylla dessa provinser med krigsfolk, som han ville disponera efter eget välbehag. Han hade tillika beslutit att flytta till Skåne alla anstalter för salpetertillverkning och för vapens förfärdigande, ej mindre än krutqvarnar, för att hafva hela Rikets arsenal i sina händer. Han lät flottan, som låg i Stockholm för Konungens ögon i en säker hamn, flyttas till Lyckeby, som nu kallas Carlskrona, och han förskaffade sin vän Jan Wachtmeister befordran till Flottans högsta Befälhafvare.

Som G. derjemte hade intalat Konungen att hans säkerhet var grundad på vänskapen med Konungen i Danmark, lät han utnämna sig till Ambassadör vid Danska Hofvet, ej för att beständigt bo i Köpenhamn, utan för att kunna öfverge Sverige när han ville, och afhandla med de Danska utan att vara misstänkt, i hopp att han skulle göra dem benägne mot

honom sjelf, då han erböd dem de provinser, som Sverige ägde i Tyskland, och hvilka han ville att Sverige skulle afstå. Han ägde också ett så stort välde öfver Konungen, att han, ehuru på så långt afstånd, likväl hade styrelsen i sin hand, öppnade i Skåne alla bref, som Konungen skref till utrikes orter, och äfven alla dem, som derifrån ankommo, fastän de voro ställda till Konungen sjelf; och då han afsände dem, föreskref han tillika huru Konungen borde besluta och svara.

Det var också blott hans eget intresse, som förmådde honom att ingifva Konungen mycken ovilja mot Frankrike, som så länge hade varit Sveriges gamla vän och bundsförvandt, och för hvilket Konungen sjelf förut varit så benägen. G. föreställde Konungen, huru skamligt det vore, att hero af en annan makt, och att emottaga penningar och subsidier af Frankrike: att Konungen då ej vore annat än Frankrikes client, och blottställd för dess öfvermod; att, för att bryta de band, som förenade honom med en utländsk Förste, han borde använda alla medel, för att sätta sitt Statsverk i ordning, så att honom aldrig felades penningar: att han, för att komma dit, ej hade någon annan utväg att vidtaga, än att återkalla alla de gods, som blifvit Kronan afhända för hvad orsak som helst, och att äfven indraga de egendomar, som Prästerskapet inne hade och förr tillhört Kronan: att genom dessa utvägar Konungen skulle kunna underhålla 15,000 man cavalleri: att man då kunde betala alla Kronoskulder, som besvärade Statscassan: att man borde infordra redogörelse af alla dem, som hade förvaltats kronoinkomsterna, samt att man borde öka skatterna och statsinkomsterna.

Konungen afhörde alla dessa propositioner med så mycket större nöje, som han var stadd i stora behof genom kriget. Men G:s verkliga afsigt var, att Konungen skulle förtörna så väl Rådet som RikaStånden, och att han helt och hållet skulle förlora deras tillgifvenhet; ty han föreställde sig, att Konungen, som icke härstammade från ett gammalt Svenskt Konungahus, skulle af sina undersåtare anses såsom en främling, och att de snart skulle kunna taga betslat med tändren och göra någon uppresning; samt att, när han på ett eller annat sätt hade gjort sig af med Konungen, skulle Svenskarne vara så ledsne vid Konungastyrelsen, att de med nöje skulle ingå i det förslag han då ville förelägga dem.

Han hade då öfverenskommit med Konungen, ej allenast om det sätt, hvarigenom han skulle komma till sitt ändamål,

utan också om de personer, som borde användas, och hade skriftligen författat allt det som var beslutit. Men när han gjorde sig färdig att resa från Skåne till Stockholm, der han ville lägga sista handen vid sitt arbete hos Ständerna, som då voro församlade, blef han anfallen af en hetsig feber och dödde, hvarigenom Konungen och Riket befriades från en farlig och orolig man. Hans död glädde hans ovänner, men man följde likväl hans plan att göra Konungen hatad, ehuru han hade maskerat den under titel att öka Konungens makt och myndighet. Han var äfven så säker, att Konungen var intagen af hans råd, så att han på sin sotsäng försäkrade, att änskönt han blefve död, skulle Sverige likväl styras i flera år enligt hans föreskrifter.

Konungen sörjde honom mycket, såsom en trogen och upprigtig Minister, hvars like han icke tilltrorde sig kunna återfå, och Axel Wachtmeister vågade säga Konungen, det han borde anlägga sorg efter G., för att betyga sin saknad och beklaga sin förlust. Emedlertid hörde man Konungen, några år derefter, yttra sig på ett mindre förmånligt sätt om denna man, och vid den allmänna räfsten blef hans bror icke mildare behandlad än alla de andra. Man kan likväl vara temligen öfvertygad, att Konungen, under G:s lifstid, icke ägde någon misstanke om hans farliga afsigter, emedan han länge följde troget de råd, som G. gifvit.

Så långt Skandinaven. Onekligt har denna målning flutit från en penna, som varit noga bekant med tidens ställningar, men som likväl trott sig göra bilderna likast, då den målat dem på den kolsvartaste grund. Grefve De la Gardies sympathi för Frankrike är tillräckligen förklarad, då man besinnar att detta var hans faders land, der han äfven flera år vistats, och att dess yppiga och lysande seder, lynne, hof närmast öfverensstämde med hans egna böjelser, och att denna benägenhet närdes genom rikliga gåfvor från hofvet i Versailles, utan att vi behöfva söka motiven till denna hans förkärlek uti några förrädiska afsigter emot fäderneslandet och hans unga monarch. Likaså måste man lemna oss andra bevis, än nu anförda gissningar, innan vi kunna lägga till skäl för Johan G:s handlingsätt så skändliga bevekelsegrunder, som här föras honom till last. Skulle man än likväl möjligen kunna tro hans hjerta om en sådan nedrighet, så torde man svårigen derom kunna tilltro hans hufvud. Nej, höra vi hans skugga tilltala oss:

"Besinna främst, om rimligt är, att bellre man

Vill välja herrskarväldet med bekymren, än

Att sova sorglöst, men ändock ha samma makt.
 För min del icke hellre efterfiker jag,
 Att vara könung, än att handla såsom kung.* *)

Såsom gunstling hos en ung monarch, hvars själsanlag icke voro utvecklade, och då icke syntes förebåda särdeles sjelfständighet och fästhet, var G. i sjelfva verket i besittning af högsta makten. Skulle åter hans herre fallit, hvad framgång borde denne lofvat sig, ifall han fullföljt sina förmenta ärelystna planer? Ehuru visserligen härstammande af en urgammal ätt, ägde han sjelf dock för litet popularitet, anseende och rikedom, för att, hiträdd af några få lycksökare ställa sig nästan ensam kämpa emot Senaten och en ännu rik och mäktig aristokrati, och emot hela den öfriga nationen, alltid vand vid en monarchisk styrelse. Borde detta undfalla en så klok man som G., och är det rimligt, att han kunde smickra sig att bestå i en så olika strid?

(Källor: *Sjernmans Majr.* — *Sjernman i Gjörwells Sv. Bib. I. 4:de Del. sid. 316 o. f.* — *Rehbinders och Rothliebs Landtmarskalks-Hist.* — *Gezellii Biogr. Lex.* — *Sv. Pauthcon, 16 Häft.* — *Fryxells Handl. rör. Sveriges Hist. 1:a Del.* — *Ett Bref från Carl XI till honom är infördt i Handl. rör. Skand. Hist. V. 4. 261.* — Dessutom förut anförda källor m. m.)

B. GYLLENSTJERNA, NILS CARLSSON.

Född i Wismar d. 13 Oct. 1648. Föräldrarna voro: Frih. *Carl G.* till Lundholmen, Öfverste och Commandant i Wismar och *Sidonia Mannersköld*, hvars fader var Landshöfd. och Commandant i Götheborg. Tidigt blef han fader- och moderlös; fadern omkom 1650 genom en bösspipa som sprang, då han i trädgården skulle skjuta en skata. Den unga Friherren jemte brodern Carl, som dock snart dog, och systern Gjörwell uppfostrades af farbrodern, Frih. *Johan Nilsson*, som den tiden var Landshöfding i Östergötland, i början på Fogelvik. Systren var på engång en Minerva och en Amazon, som än fördjupade sig i theologi, kemi, naturalhistoria, musik, än klädd i hjälm och harnesk modigt tumlade sin häst, än ströfvade på jagt. När farbrodern 1662 blef Pres. i Wismars Tribunal, följde honom brorsonen till Tyskland,

*) Sophokles, Könung Oedipus v. 584 o. f.

och studerade i Rostock, och när han 1664 flyttades till Dorpt, fortsatte den sednare sina studier i Königsberg.

Från Dantzig begaf sig den unga Friherren 1666 till Pommern och vidare till Fältherren C. G. Wrangels armée i Bremen, der han till en början blef gemen Piquenerare, men var 1668 redan Capitaine. Sedan det korta fälttåget var slutadt, företog G., i sällskap med sin släkting Mauritz Wellingk (sedermera Grefve och RiksR.), en treårig resa genom de flesta Europas länder, ända till Malta, Portugal och Spanien. I Paris stannade Wellingk och tog tjänst vid Grefve Königsmarcks regte, men G. reste tillbaka till sitt regte i Bremen, 1672. När nu vid samma tid Holländska kriget utbröt, tog G. tjänst först i Biskopens af Münster armée och deltog i den fruktlösa belägringen af Gröningen, men gick sedan såsom ÖfversteLieut. i Holländsk tjänst och blef blesserad i slaget vid Senef d. 11 Aug. 1674.

Dock som Sverige sjelft blef inveckladt i detta krig, och alla Svenska i utländsk tjänst stående officerare blefvo hemkallade, måste också G. begifva sig hem, hvilket icke var en lätt sak, då han rundtomkring var omgifven af fäderneslandets fiender. Sjövägen syntes honom den minst farliga. Olyckligtvis blef han väderdrifven till Norrige, och måste genom list söka sig en väg genom detta fiendtliga land, och sedan han stigit ombord på ett annat fartyg, strandade detta utanför Aalborg, hvarest, sedan han blifvit räddad ur skeppsbrottet, nya faror förestodo honom, emedan äfven der hela landet stod i fullt harnesk emot Sverige. Han undkom dock till Hamburg, och begaf sig derifrån, klädd som bonddräng, till Stade, som då med en ringa styrka försvarades af Fältmarsk. Horn mot Lüneburgare, Münstrare och Danskar. För att komma ur fästningen, gaf sig G. ut för en lakej hos Grefve Wittenberg, hvars fru nyss dött och till hvars öfverförande till Sverige genom Lübeck fienden gifvit tillåtelse. Men hans uppförande i sistnämnde stad hade gjort honom misstänkt; derför utskickade Danskarne efter honom kaparsfartyg, G., som anade detta, hade i stället för att åtfölja liket, i Travemünde gått på ett Engelskt fartyg, på hvilket han lyckligen undkom till Götteborg.

I Kongshacka uppvaktade han i Maj 1670 sin Konung och blef af honom utnämnd till Öfverste för ett Cavalleri-regte. Under detta krig utmärkte han sig vid flera tillfällen, och gjorde sig hos Konungen omtyckt för sitt angenäma umgänge. Efter krigets slut trädde han 1680 i gifte med *Anna Chri-*

stina, dotter af Rådet, Öfverståth. Grefve Jöran Jöransson *Gyllenstjerna* och Barbro Marg. Banér till G. Karleby. År 1690 affärdades han med complimenter till Danska Konungen, som då uppehöll sig på Fredriksborg, blef derefter, 1693 befordrad till GeneralMajor af Cavalleriet samt Landshöfd. i Jönköpings län; vidare 1696 till GeneralLieut. och Gouvern. i Wismar, således i en stad, der han var född och för 30 år sedan stått skyltvakt.

Redan 1696 hade R. Carl utsett honom till Landtmarskalk vid nästblifvande riksdag; Konungens oförmodade död gjorde en sådan nödvändig och till denna befattning blef nu Frih. G. hemkallad; men då en sjukdom honom derifrån hindrade, lemnades denna ära åt Konungens fordna informators Son, Frih. Gripenhjelm. Nästfölj. år blef G. befordrad till General samt Gouverneur öfver Bremen och Verden; året derpå erhöll han befälet öfver alla i Tyskland stående troppar, som nu skulle mota Danskarnes befarade infall. Efter den lyckliga träffningen vid Reinbeck förföljde den förenade Svenska, Hanoverska och Zellska arméen, tillsammans 18,000, de något starkare Danskarne, då G. tog sitt kvarter i Altona; men, sedan freden i Travendal mellankommit, återvände G. till sitt Gouvernement.

Året derefter 1701, befällte Konungen, som befarade ett nytt fredsbrott från Danska sidan, General G. att vid Stettin formera ett läger af 18,000 man. Detta år föreföll dock å denna sida ingen fiendtlighet. Nästa år blef han beordrad att med sitt krigsfolk bryta in i Polen och förena sig med Konungen, hvarjemte honom tillförsäkrades commandot öfver dessa troppar, ehuru Hertigen af Holstein, med hvilken han var ovän, och som var Generalissimus öfver Svenska arméen i Tyskland, var närvarande. Men redan innan denna 12,000 man starka förstärkning hunnit ankomma, hade Konungen segrat vid Clissow, d. 9. Juli; förföljande Sachsarne, träffade han den 19 Aug. Generalen vid Krakau. G. stadnade en tid kvar hos Konungen, åtföljde honom sedan på marchen till Sendomir, men återvände d. 17 Oct. tillbaka till Pomern.

De Tyska provinsernaingo nu glädja sig af flera års fredslugn. Likväl måste G. 1703 inrycka i Holstein, för att mot Danskarne försvara Hertigens rätt till Biskopstiftet Lübeck. S. å. kallades han till Kgl. Råd, och upphöjdes 1706 i Grefvestånd. År 1708 hade oenighet uppstått mellan Magistraten och Borgerskapet i Hamburg, hvilken endast kunde dämpas genom kretstropparnas mellankomst. Svenskarne, som förde Directorium i denna krets, deltog i detta tåg med 6,000 man,

och i belöning för det sätt, hvarpå G. hjälpt till att stilla detta af presterne uppväckta oväsande, erhöll han Fältmarskalks fullmakt, daterad Bender d. 30 Nov. 1709, jemte öfverbefalet öfver alla Hans Maj:ts i Tyskland stående troppar, och följ. året blef han Presid. i KrigsCollegium med säte i Rådet, då befålet skulle afträdas åt Frih. Wellingk, hvarest G., missbelåten med denna förändring, ehuru han vid samma tid af Konungen fått ett nådigt handbref, i början af år 1711 begaf sig öfver till sin nya befattning i Stockholm.

Vid slutet af samma år hade, sedan Danskarne blifvit förjagade i Skåne men i stället bemäktigat sig Bremen, R. Stanislaus, Fältmarsk. Stenbock och GeneralAmiralen Wachtmeister påyrkat en stor utrustning till sjös och lands, som borde afgå till Wismar; för att befordra detta värf, hvartill ock hörde upptagandet af ett stort tvångslån, reste Stenbock sjelf öfver till Stockholm. Men G., som misstänkte att Stanislaus ofördelaktigt utmålade honom hos Konungen och förorsakat hans aflägsnande från dess GeneralGouvernement, som han ogerna utbytte mot det bekymmersamma Presidentskapet i en svår tid och under en enväldig Konung, samt dessutom var afundsjuk på Konungens mer och mer växande förtroende till Stenbock, missteyckte hans häftighet och ansåg dessutom hans planer såsom alltför våldsamma och tryckande för landet. I stället uppgaf han ett annat, mindre betungande men också vida mindre kraftfullt förslag, som af Senaten redan innan Stenbocks ankomst blef antaget; då deruti ingen förändring kunde vinnas, lemnade Stenbock förbittrad i Mars 1712 hufvudstaden. Väl sammanträdde i nästa Juni G. jemte R.R. Grefve Horn i Wadstena med R. Stanislaus och Stenbock, för att rådgöra om krigsanstalterna, men G. stod ännu fast vid sin förra mening, att det vore farligt att genom en öfverdrifvet stor utrustning utarma landet, blotta det på allt manskap, i händelse fienden skulle försöka flytta kriget inom fäderneslandets egna gränser, och med ett ord sätta hela dess lycka på ett enda tärningkast. Med mycken möda utverkade Stenbock som följde med upp till Stockholm, att 10,000 man blefvo öfverförde till Rügen; han for sjelf derpå öfver till Tyskland och öppnade fälttåget, som i början kröntes af den mest lysande framgång, men slutade med den bekanta olyckan i Tönningen d. 16 Maj 1712.

Mellertid bibehöll, tvert emot hvad man kunde förmoda, G. Konungens förtroende. Genom ett Kongl. Bref af d. 27 Jan. 1714 uppdrogs honom en befattning, hvilken K. Regeringen kort förut anbefallt General Dücker, nemligen öfverta-

gandet af krigsbevälet i Skåne, hvilket Konungen förändrade, därför, att han fann Dücker omistlig i Pomern. I brevet derom yttrade Carl XII, det Hans Maj:t till G. "hade ett fullt förtroende, att i hans gamla kropp var ännu så mycken eld och styrka, som behöfdes att möta de Danska, ifall de skulle göra något försök." I följd deraf begaf sig den gamle Fältmarskalken på varen ned till Skåne, hvilket land dock Danskarne lemnade ofredadt, utan vände i stället sina angrepp emot de tyska provinserna. Sedan Konungen öfverkommit till fäderneslandet, vistades G. ofta hos Hans Maj:t, dock skedde umgänget i följd af begges olika tänkesätt med någon varsamhet. Under de följande åren qvarblef G. i Skåne, och satte landet i försvarstillstånd. Då K. Carl XII om sommaren 1718 skulle lemna Skåne, för att göra sin sista Norska campagne och kort förut besökte Nils G., som der skulle commendera, yttrade den gamle Fältmarskalken: att han väl märkte, att Hans Maj:t ville åter åt Norrige, hvartill han önskade lycka, men bad Konungen, att han ej för mycket ville tro den lättfärdige Görtz's råd och många förslag. Konungen rodnade då, hvilket hos honom var ett bevis på vrede, och svarade derpå helt kort. Då oförmodadt Hjeltekonungen slutat sin bana och d. 26 Febr. 1719 beledsagades till sitt hvilorum, har G., såsom den äldste af Rikens Råd, Kongl. kronan, och han var äfven den, som med biträde af Erkebiskopen satte den på hans Systems hufvud, vid kröningen i Upsala d. 17 Mars 1719.

Men Grefve G. stod nu sjelf vid målet af sin bana. Under en session i KrigsCollegium angreps han af ett hastigt sjukdomsanfall, som d. 30 Mars 1720 slutade hans långa lefnad. Hans utseende var vackert, intagande och förnämt. Till sin karakter skildras han såsom sitt fädernesland och sin öfverhet uppriktigt tillgifven, skarpsinnig, oväldig, försigtig, rådig, jern och ståndaktig; men derjemte stolt, myndig, hämdlysten, en farlig ovän. Hans maka hade redan 1713 gått ur tiden. Med honom utslocknade den Grefliga ätten N:o 47 på svärdssidan, men fortblomstrade på qvinnolinien i de Grefliga ätterna Horn till Ekebyholm, (Dottren *Margaretha* var nemligen gift 1711 med RiksR. Canc. Presid. Gr. Arvid Horn) *Stenbock*, *Löwen* och en gren af ätten *Ribbing*.

(Källor: Anecd. om namn. Sv. män af Lönbom, Stockh. 1773.

— Gezelii Biogr. Lex. samt der af källor. — Handlingar rör.

Skand. Hist. VII. s. 248.)

6. GYLLENSTJERNA, JÖRAN NILSSON.

Till Björkönsund, herre till Thorönsborg, Herreborum och Djursö. F. d. 22 April 1723. Föräldrarne voro RiksR. Gr. *Nils Jöranson G.* och *Ulrika Juliana Brahe* (se ofvanf.) Vid 6 år förlorade han sin fader; någon tid derefter betades enkan äfven med förlusten af sin enda son, i det att han föll från öfversta våningen af ett högt hus på landet ned på gården och afbröt lårbenet på tre ställen. Dock läktes såren så lyckligt, att han sedermera af detta fall aldrig hade någon men. Till informator kallades Lars Dahlman, som sedan blef Phil. Adjunct i Lund och sist Phil. Pract. Prof. i Upsala. Ganska ung åtföljde honom G. till Lund och studerade isynnerhet lagkunskapen under Prof. Nehrman: under mellanterminerne åtföljde han Häreldsh. Hagelberg i Småland på några ting. Efter 4 års studier i Lund, reste han till Upsala, der han qvarblef till sitt 18:de år. Då ingick han 1742 i R. Svea Hofrätt och blef tillika utnämnd till Hofjunkare och straxt derpå till Kammarherre. Derefter företog han sig en vidlöftig utländsk resa; händelsen gjorde, att han var den förste Svensk, som fick önska Hertig Adolph Fredrik, som då bodde i Hamburg, lycka till sitt utväljande till Svensk thronföljare, i det att G. vid underrättelsen härom befann sig på stället, innan något officiellt sändebud med underrättelsen derom hann ankomma. - Han besökte derefter Berlin, och såg, då han gjorde sin uppvaktning på hofvet, äfven Prinsessan Lovisa Ulrika, utan minsta aning, att hon skulle en dag blifva hans Drottning. Men då han anländt till Halle, blef han, såsom Konungens Kammarherre, af Gr. Tessin efterskrifven till Berlin 1744, för att öka prakten af hans ambassad och vara närvarande vid förmälningsceremonien mellan nyssnämde Hertig, som sjelf var frånvarande, och nyssnämnda Prinsessa.

Återkommen 1746, blef G. 1750 utnämnd till Lagman öfver Nerike, hvilken provins han sedan uthytte mot Södermanland 1759. Erhöll 1762 afsked med Landshöfdings titel. Ut-nämndes till RiksRåd vid 1765 års Riksdag, men entledigades af motpartiet, som segrade på Riksdagen i Norrköping 1769*).

*) Han var en af de i Stockholm qvarstånade Riksråden, som genom expès blefvo efterskrifne, att inom 24 timmar begifva sig på vägen. Han ankom dit d. 23 Maj och ingaf genast sitt afsked. De öfrige Riksråden, somingo afsked voro Friesendorff, Horn, Lagerbjelke,

Sedermåra erhöles honom två gånger 1771 och 1772 purpurn, men han föredrog hellre sitt landtliga lugn än denna tidens stormar. Gustaf III förmådde honom dock att bryta denna föresata, då han 1781 kallade honom till Riksmarskalk. Den ha hofstjenst förestod han till 1788, då han tog afsked och tillbragte sina öfriga dagar i stillhet. R. N. O. 1763. C. N. O. 1766. Ridd. och C. af R. M. O. 1772. Afled d. 17 Maj 1799. Gift med *Eva Maria Ribbing* till Boxholm och Måsebo. Denna dame var mycket välgörande och använde den pension af 800 R:dr hon åtnjöt af staten nästan uteslutande till understöd åt behöfvande, till dess hon 1809 afsade sig den. (Cruusénstolpe, 1720, 1772 o. 1809 sid. 337.) Som hennes man dog utan son, utlocknade med honom denna Grefliga släkt och gadesen tillföll hans dotterson, Hofmarsk. Grefve C. G. Mörner. Säsom närmaste ättlingen af Riksrådet Skytte, var G. Patronus för Skyttianska Professionen i Upsala och utnämde under sin tid tvenne Professorer, Lindblom och Neikter.

(Källor: Neikter Oratio etc. die 29 Nov. 1799. Ups. 1809. — Åminn. Tal.)

b. Den yngre grenen.

7. GYLLENSTJERNA, ERIK CARLSSON.

Friherre till Uleåborg, Herre till Nynäs, Steninge, Eriksberg, Åhrås och Limmared. Föräldrarne voro *Carl G.* till Nynäs, Assessor i Svea Hofrätt och *Anna Ribbing*, dotter af Landshöfd öfver Elfsborgs län *Christoph. Ribbing*. Sonen var född på mödernegården Limmared d. 10 Dec. 1602. Sedan han studerat så väl vid inhemska akademier, som i Leiden, Helmstedt och Oxford, samt derefter gjort en resa kring flere europeiska länder, ingick han 1626 som Volontaire vid franska gardiet samt var Ludvig XIII följaktig vid belägringen och eröfringen af la Rochelle 1628. Efter ur Franska tjensten 1628 erhållet afsked ämnade han äfven besöka Italien, men underrättelsen om modrens död förmådde honom att återvända hem, då han 1639 blef Kammarherre hos Konungen. Nästa år uppvaktade han Hennes Maj:t under resan till Wollgast, hvarefter han begaf sig till arméen och bevistade vid Konungens sida slaget vid Leipzig. Med underrättelsen derom blef

Kalling, Hermelin, Funck, Ribbing och Düben; Gr. Wallwik erhööll en skrapa.

han afsänd till Drottningen, och af henne åter, såsom Legat, till Kurfursten i Sachsen. År 1632 bevistade han Tyska fälttåget, och efter Konungens död användes han af Drottningen i åtskilliga beskickningar till flera Tyska hof. Det Kongliga liket öfverförde han 1633 från Wollgast till Sverige, och i likprocessionen var han Marskalk för både det Svenska och Tyska Ridderskapet.

I Mars 1654 blef G. såsom sändebud affärdad till Moskwa för stadfastandet af Stolbova-freden; han skulle sedermera besjufva sig till Persien, men denne mission gick icke i verkstälghet. I stället åtföljde han Franska Sändebudet d'Avaux till Stumsdorf, men blef redan 14 dagar efter ankomsten med depecher hemskickad. 1636 Rikskammarråd; 1637 Landshöfd. öfver Wihorgs, Nyslotts och Kymenegårds län. Vid Riksmötet 1641 och Riksdagen 1642 Landtmarskalk. Blef sistn. år Härads höfding öfver Jäskis härad, samt kort derefter General-Gouvern. öfver Ingermanland, Kexholms Län, Narva och Alentaka. 1645 RiksRåd. Då någon tvist i Reval uppkommit mellan Ridd. och Adeln å ena samt borgerskapet å andra sidan, blef han jemte R.R. Scheding och Gouv. i Estland Gr. Gust. Oxenstierna 1645 förordnad att bilägga saken. S. å. erhöill han Ålands Domsaga, hvilken han till 1652 innehade. 1647 afgick han ånyo såsom Legat till Moskwa, der han med ovanlig ståt och ärebetygelser blef emottagen. Derifrån återkommen, afsändes han följ. år för att i Stettin emottaga Dr. Maria Eleonora, som sedan 1640 vistats utrikes. Upphöjd 1651 till Friherre, då han erhöill flere hemman i Uleå socken. 1652 Assessor i Svea Hofrätt, samt ledamot i Commissionen öfver RiksR. B. Skytte, misstänkt för statsbrott. Sedan Presid. i Åbo Hofrätt. Kurck aflidit, yttrade Hofrätten den önskan, att till hans efterträdare måtte förordnas antingen Joh. Oxenstjerna, Erik G., Seved Bååt eller Shering Rosenhane, hvar efter G. blef utnämnd 1654. Nästa år förordnades han till Präses i Reduct.Collegium; 1657 Lagmän i Tio Härad i Småland; s. å. GeneralGouvernör i Finland, men kom icke att tillträda detta embete. Död d. 23 Oct. 1657 på sin egendom Nynäs i nejden af Nyköping, dit han för pesten skull sig begifvit. Frih. G. beskrifves såsom en så väl i krigiska som ofredliga värf berömlig, ädel och af alla älskad herre. — Gift 1636 med *Beata*, dotter af Öfverste v. *Yxkull* och *Elia Oxenstjerna*, sedan omgift med R.R. Frih. *Matth. Soop*. Ägde 43 barn, bland hvilka märkas:

1. *CONRAD*, f. 1643, Frih. till Uleåborg m. m. Landsh. i Kalmar, E. O. Ambassadeur till Ryssland, 1680 Präses i Rika. Ständers Commission för Reductionen. Enligt *Anecdotes de Suède* p. 140 skall denne hafva varit en ganska obetydlig man (*chetif personnage*), samt så enfaldig att, då han var Gouverneur i Wiborg, han icke ens förstått afdöma en träta mellan ett par bönder, och när han i Danska kriget skulle anföra en tropp bönder till anfall mot Christianopol och fick höra kanonerne, flydde han hals öfver hufvud och bönderne efter honom. † 1684. Gift 1669 med *Mårta Christina*, d. af Landshöfd. Jöran Erikson *Ulfsparre* Friherre. Åtten utdog med *Erik*, Major, som stupade vid Pultava.

2. *Gustaf*, f. 1646, blef 1669 Kammarherre och 1671 Canc.Råd och Präsid. i Just.Revisionen. Död 1672, ogift.

3. *Christopher*, se nedan.

4. *Carl*, se nedanf.

5. *Elisabeth*, gift 1672 med R.R. och ÖfverStåth. Frih. Claes Rålamb, i sednare giftet, † 1708.

(Källor: Lagus Åbo Hofrätts Hist. samt de der anförde källor).

8. GYLLENSTJERNA, CHRISTOPHER ERIKSSON

Till Eriksberg, Erikslund, Tyresjö m. m. Son af den föregående, f. 1647. Öfv.Lieut. vid LifGardet 1668. Öfverste 1675. Gen.Major 1676. Gouverneur i VesterNorrland 1677. Gen.Lieut. s. å. Enligt *Anecdotes de Suède* p. 163 var han en af dem, som hos den unge Konungen oförsyntast belackade *Magnus de la Gardie*. Enligt sin egen försvarsskrift låg han, träffad af nitton svåra blessurer, bland de döde på valplatsen utanför Lund; såsom belöning för detta hjeltmod blef han af Konungen utnämnd till RiksRåd, men med villkor, att det ej ännu skulle blifva bekant. Också blef han icke inkallad förrän 1681; år 1682 nämnes han ibland de afsatte Riksrådens antal, men synes åter kommit i gunst, och blef 1682 Öfverståthållare i Stockholm; 1687 Grefve, samt sedan 1697 en af Carl XII:s förmyndare. Död d. 14 Juni 1705 och begrafven i Tyresjö Ryrka. Gift: 1:o med *Gustaviana Johanna*, d. af R. R. Canc.Råd. Gr. *Gustaf Gabrielson Oxenstjerna* till Croneberg, † 1675; 2:o med *Catharina*, d. af PfalzGrefven *Adolph Johan* till Stegeborg, i dess senare gifte med *Elsa Elia Nilsdotter Brahe* till Wisingsborg, som var enka efter RikaCanc. *Erik Axelson Oxenstjerna* till Södermøre. Hon var född 1661 och dog 1720. (Den andre system blef gift utri-

kes med en von Gersdorff, sedan Catholik; hon skilde sig från honom och upphämn en hög ålder). Denne greffliga ätt utslöknade med ende sonen i sednare giftet *Carl Adolph*, som 1753 i Carlskrona blef ihjälstukken af CapitaineLieut. Frih. Crassow.

(Källor. Stjernmans Matr. — Gjørwells Sv. Bibl. Del. 3 sid. 307. — Anecdotes de Suède. — Schönbergs företal till Durzi RiksdagsHist. p. XLIX. — Fryxells Handl.)

9. GYLLENSTJERNA, CARL ERIKSSON.

Grefve till Steninge, Friherre och Herre till Limmared, Bjelkestad, Alsjö och Ornäs. Broder till den föregående, f. d. 4 Febr. 1649. Efter fallbordandet af sina utländska resor blef han 1668 Kammarherre hos EnkeDr. Hedvig Eleonora, 1670 ÖfverKammarh., 1672 ÖfverStallmästare hos samma Drottning. Under kriget i Skåne var han Carl XI följaktig och bevistade slagen vid Lund och Helsingborg; med berättelsen om den vid förstnämnde stad vundne segern blef han äfven till Stockholm affärdad. Efter fredsslutet blef han af EnkeDrott. till Köpenhamn afsänd med presenter till Prinsessan Ulrika Eleonora, sedermera K. Carl XI:s gemål. 1680 förordnad till Gouverneur öfver EnkeDrottningens Lifgeding och ÖfversteMarskalk hos EnkeDrottningen. 1687 K. Råd och KammarRåd. S. å. Grefve. 1697 Presid. i K. Kammarrevision samt för någon tid Presid. i StatsContoiret. Erhöll K. Carl XII:s befallning från Bender, att i K. Senaten föredraga och befordra 7 regeringsärender. 1718 President i K. Svea Hofrätt samt 1719 Cancellor för Åbo Universitet. Dog barnlös i Stockholm d. 6 Juni 1725. Han byggde omkr. 1700 det nuvarande slottet på Steninge, hvarest också hans dagböcker ännu förvaras. Synes varit väl förvaren i ridderliga idrotter, emedan han vann första priset vid ringrännningen i anledning af Konungens tillträde till regeringen d. 21 Dec. 1672. — Gift 1706 med *Anna Maria*, d. af R.R. Presid. Frih. Gust. Soop, enka efter K. Rådet, Presid. Fältmarsk. Gr. Ax. Wachtmeister.

(Källor: Likpred. med Person. — Stjernmans Matr. — Gjørwell Sv. Bibl. 3:e Del. s. 307. — Gezelii B. Lex. — Fryxells Handling. I. åid. 236.)

GYLTA, BENGT och JÖRAN.

1. GYLTA, BENGT.

Af en gammal släkt, som skref sig till Påtorp, och som skänkt riket flera Riksråd: *Bengt Gunnarsson*, Lagman i Vestergöthland 1440—51, † 1454; hans son *Peder*, Våpnare 1441, † 1452; dennes son *Bengt*, Riddare 1512, Lagman i Östergöthland 1538, † 1553. Denne, gift med *Brita Lillie*, var fader till vår *Bengt Bengtsson*. Han blef 1550 Lagman i Vestergöthland, 1555 Slottslofven på Elfsborg och 1564 Ståthållare på Stockholms slott. Vid K. Eriks kröning 1561 blef han slagen till Riddare och 1566 kallad till Riksråd; 1569 (ej 1567) Lagman i Vestmanland och Dalarne, (fullmakten är tryckt i Handl. r. Skand. Hist. XVIII. 353). Denne man tillfödde i skicklighet med Nils Gyllenstjerna och delade med honom K. Eriks förtroende, men var vida mer samvetsgrann och förblef sin herre trogen ända till det sist. Redan år 1556 blef han jemte Erkebiskop Lars, Knut Knutson Lillie, Biskop Påwel Justen i Åbo afsänd till Moskwa, för att underhandla om fredens bibehållande. År 1567 var han bisittare i den domstol, som dömde Nils Person från lifvet. År 1568 underhandlade han jemte nämde Hr Nils m. fl. med de Ryske Sändebuden, som kommit att afhämta Hertig Johans gemål, hvilken K. Erik lofvat Storfursten till äkta. Då sedan på året hufvudstaden belägrades, och Konungen mot sina bröder förest kämpade vid Botkyrka och sedan skärmytslade på Brunkeberg, hade G. jemte några få andre lofvat, att om än Konungen bläfve fången, ändock till det yttersta försvara Stockholms slott. När Erik likväl icke längre ansåg sig kunna försvara sig, skickade han G. jemte N. Gyllenstjerna till Hertigarnes läger, för att dagtinga om drägliga villkor, hvilket dock icke lyckades.

Oaktadt sin mot K. Erik bevisade trohet förlorade G. dock icke den nye Konungens förtroende. År 1570 bevistade han jemte sin mäg Jöran Gera, samt Nils och Erik Gyllenstjerna Stettinska fredsfördraget. Efter återkomsten erhöi han Konungens befallning, att i Ryssland söka upplåna penningar emot 6 till 40 procent och pant: "om några penningar kunde uppbringas, skulle de betalas med 200 skepp:d koppar årligen. Huru detta uppdrag lyckades, visar hans afslagna och ännu i behåll varande räkning. Blef 1571 Slottslofven i Stockholm och 1572 Skattmästare. År 1572 d. 25 Febr. tillskref honom EnkeHertiginnan af Sachsen Lauenburg ett bref från Ekolsund, hvaruti hon

klagar öfver den missund han hyste till den henne beviljade förlåningen. Han dog julnatten 1594 på sin egendom Hedensö i Södermanland. Var sedan 1547 gift med *Ingeborg Krumme*. Deras dotter, *Mårtha*, var gift med R.R. J. Gera (se ofvanf.)

(Källor: Stjernmans Höfd. Minne, samt Reg. till K. Johans Krönika. — Gezelii Biogr. Lex. — Ugglas Rådslängd. — Handl. rör. Skand. Hist. III. 30; XII. 94; XVIII. 353, 354.)

2. GYLTA, JÖRAN.

Var en broder till den föregående; modren kallas af Stjernman och Fant *Anna Bengtsdotter Lillie*, så att Jörans Fader således skulle varit gift med tvenne systrar, så vida icke namnet *Anna* är en misskrifning för *Brita*. — Denne Jöran lærer varit en af de män, som haft mest inflytelse på sin tids händelser, men, slug och inbunden, höll han sig alltid bakom. Likväl vete vi om honom alltför litet. Han hörde till Gustaf I:s egna uppfödningar, hade genom vidlöftiga resor förvärfvat erfarenhet och bildning, och ansågs såsom sin tids lärdeste statsman i Sverige. Fant kallar honom "Chronographus Regni", samt Friherre och Riksråd; likväl finnes han icke upptagen i Ugglas Rådslängd och äfven om hans Friherreskap hyse vi tvifvelsmål. Han dog 1580 (enl. Fant 1581). — Har (enligt Scheffer) författat en "Chronologie", som börjar med 1526 och slutar med år 1445, der han följer Ericus Olai, i Manuscript förvarad i Palmsköld. saml. på Ups. Akad. Bibl.; vidare (enl. Stjernman) en "Historia om Svear och Göter" på Tyska; vidare år 1544 i Bref till Carl Gera en "Berättelse om den skada och förderf, som Sveriges rike städse lidit hafver, therigenom att man ej viss varit eller vara ville på the personer, hvilka med rätta regera skulle" m. m. (på Svenska i RiksArchivum) samt en underrättelse om "Riksens tillstånd och hvad till dess välfärd länder" m. m.

(Källor: Stjernmans Tal Om Vet. Tillstånd sid. 89. — Schefferi Suec. lit. — Fant, De statu rei lit. Suecie Gust. I. p. 4. — Dalins Hist. III. sid 390. — Handl. rör. Skand. Hist. Del. III. s. 28.

GÖRANSSON, JOHAN,

eller GRÖRANSSON, såsom han i yngre åren skref, var bondeson från Gräbäck i Gilberga Socken af Carlstads stift. Han fød-

des 1712. Kom till Lunds Universitet 1740. Promoverades frånvarande till Phil. Magister derstädes 1743. Begaf sig till Upsala Universitet h. t. 1744. Præsiderade derstädes 1746. Hofprest hos Riksr. Grefve Joh. Gyllenborg 1747. S. å. tillades honom af Ständerna något arvode af Antiqu. Archivets medel för hans arbeten i Svenska Antiquiteterna, isynnerhet för runstenarnes utgifvande. Dock fick han uppbära ganska litet af detta anslag. Pastor i Gilberga 1755. Prost 1764. Dog af slag d. 29 Aug. 1769.

Denne isynnerhet uti Nordiska Antiquiteterna och Orientaliska språken lärde och beryktade mans lefnadsöden hafva aldrig kommit till en större allmänhets kunskap; men desto friskare lefver hans minne ännu i hans födelsebygd. Några berättelser och anekdoter om honom, några "minnen från hembygden" torde derföre här, i brist på andra källor, kunna finna ett rum, hvarvid Ref. tillika vill söka bibehålla samma enkla och okonstlade stil, som förefinnas i de både muntliga och skriftliga underrättelser, som blifvit honom meddelade.

Hvad jag kan minnas af hvad jag hört om Prosten G., yttrade en berättare, är att han var son af en bonde vid namn Göran. Han var ock yngst af alla sina syskon. Då hans moder blef enka och alla syskonen tjenade hos främmande folk, ville modren, att hennes Johannes skulle sköta den lilla egendomen, hvarom ock blef öfverenskommet. Men sonen hade från spädaste åren en brinnande lust att läsa. Prosten Nordberg i Gilberga (af samma släkt, hvaraf en gren adlades till Löwenhielm) gaf honom bibel och flera nyttiga böcker, hvari han träget läste, så snart ledighet kunde vinnas. Modren var öfver sig gifven och trodde att hennes Johannes blifvit förläsen, samt grälade på Prosten, som understödde hans läsvurm. Då han första gången gick till Herrans nattvard, lade Prosten sin hand på hans hufvud och höll ett särskildt tal för honom, så att alla förundrade sig.

Johannes var ofta på Prostgården och arbetade. En gång vid hans nittonde år biträdde han vid höbergning hos prosten. Nordberg gick ut och såg på sitt folk och hade med sig sin lilla treåriga dotter Lisa Greta. Flickan blef trött och förmodade ej gå hem. Då sade prosten till sin kära Johannes: tag denna lilla fästmön på armen och bär henne hem. Då räckte flickan sin lilla famn emot honom, knäppte sina små händer om hans hals och kysste honom. Och han bar henne hem. Under vägen var han full med omväxlande tankar, huru denna flicka skulle blifva hans, och han bad så troget till

Gud, att han skulle blifva så bra karl, att denna önskan måtte vinna fullbordan. Han gick åter till sitt arbete; men stora tankar trängde sig på honom om framtiden. Redan hade han kommit öfver det tjugonde året, då han en gång skulle bränna en kolmila i skogen åt sin moder, för hvilket ändamål han äfven utrustades med matsäck. Då stal han ut sina bästa kläder, tog sitt matknyte under armen, gick till Prosten och fick af honom betyg för att intagas i Carlstads skola. Prosten skref äfven recommendationsbref med honom, så att han fick matdagar i Carlstad. Här gick all ting fort och väl för honom, så att han gjorde ovanliga framsteg.

Det dröjde nu ej många år, innan han friade till sin så länge älskade Lisa Greta och fick henne. Hon hade under tiden haft många friare, emedan hon var vacker och mycket snäll; men hennes far sade alltid: vänta på min Johannes, det är annat till karl. Några år bodde G. i Stockholm med sin maka, innan han fick Gilberga pastorat. De hade blott en son *Jan*, som var god och beskedlig, men blef ingenting och dog ogift. Men dessutom hade de sex döttrar. 1) *Johanna*, som blef gift med Patron Wennerstrand samt fick 17 stufbarn och 2 egna. 2) *Anna Stina* g. m. Mönsterskrifvaren J. Wigelius. 3) *Ellika* g. m. Doctor Gotenius. 4) *Sara* g. m. Pastor Bäckman. De två öfriga systrarna förblefvo ogifta. G. var allmänt älskad, botade sjuka och gjorde många stora verk samt kallades "Sveriges ljus, den store Presten," hvartill följande omständighet gaf första anledningen. G. hade en Adjunct, hvilken ansågs vara något enfaldig. En gång bad man på raillerie den fäordige mannen att rimma för fisken, då han till allas förvåning uppstod och talade sålunda:

Gud, som hafver skapat fisken,
 Som bärs fram för oss på disken,
 Vare ära, lof och pris!
 Tacka bör jag, som är gästen,
 Sveriges ljus, den store presten,
 Kyrkoherden Göransson,
 Som om fisken ej är mån;
 Likaledes Fru Prostinnan,
 Lisa Nordberg, Kyrkherrinnan,
 Tackas bör med dubbelt skäl,
 Som lät laga fisken väl.

Det berättas om denna Adjuncten, att han liksom Thorvald Hjalteson aldrig qvad mer än denna enda gång.

Sin mor tog G. till sig och vårdade henne ömt. Sina sy-sken gjorde han ock mycket godt. Ett litet vackert ställe köpte han, der han sjelf planterade och lät bygga åt sina efterkommande. En gång förut hade han samlat penningar för att köpa egendom, men kom oförmodadt öfver en boksamling, då han på densamma använde hela summan.

G. var utrustad med stora andeliga gåfvor, och hos folket har minnet af hans andeliga kraft gifvit anledning till många berättelser. Prosten G., heter det, svor aldrig; men en gång hade en ung yster häst kommit in i ett vackert råggårde. Prosten och allt hans folk sprungo oupphörligt, men de kunde ej få ut hästen. Då blef Prosten ond och sade: förbannad vare du! och hästen stupade och var stendöd. Då sade Prostinnan! Kära Far! svärj aldrig öfver något; Du ser, att Gud hörer alla dina böner (!). — Under ett svårt höberg-ningsår gick Prosten en gång vid elfstranden med mössan i hand och bad om vackert väder. En Patron Liljehjörn gick på andra sidan, stor och kastade höet högt i vädret och bad regnet draga för tusan. På Patronens sida hällregnade det; på Prostens kommo blott några droppar.

Det var tydligt, att en sådan man skulle stå illa till boks hos den onde. Denne säges ock hafva sökt att göra honom allehanda förfång, men alltid kommit till korta. På en resa åtföljdes G. en gång länge af denna fiende under skepnaden af en svart hund. I en svår backe lyckades det ovännen att skaffa bort den ena hjulvålen, så att hjulet rullade undan. Då befälde G. ovännen att sjelf hålla under axeln, der hjulet fattades, och biträda härvid under hela återstoden af resan.

En prophetia berättas äfven om G. På hans dödsdag satt en stund Prostinnan ensam inne hos honom. Då sade G. Jag ser alla våra barn omkring mig, och mågar äfven. Prostinnan blef förskräckt, då ingen af barnen då var inne och ingen var gift. G. fortfar: Af Jan får du hvarken glädje eller sorg, och ingen hustru ser jag för honom. Johanna får en liten osynlig man. Många barn har hon och får mycket bekymmer. Anna Stina får en lång hygglig man. Han sitter vid ett bord och skrifer och har mycket folk omkring sig, men jag kan ej se hvad syssla han har. Ellika och Sara få prester; men jag ser ej några barn med dem. Alla dessa förutsägelser blefvo till fullo bekräftade.

G. uppträdde första gången såsom författare med en disputation, som handlade om Svenska konungars genealogier. Han visar här genast sin sympathi för de Rudbeckska hypo-

theserna, då han låter Sveriges Konungar härstamma från Saturnus och Jupiter. Samma högtsväfvande åsigt förråder han i afseende på Eddan, då han påstår att den redan vid Moses' tid är sammansatt och skriven, samt att den, 500 år före Trojas anläggning, under Drottning Disas regering funnits i Sverige ritad i messingstafior m. m. Den prosaiska Eddan utgaf G. på Isländska, Latin och Svenska under titeln: de Yfverborna Atlingars Edda. Hans edition innehåller dock endast Gylfaginning efter Upsala-codex. Detta G:s arbete har länge blifvit alltför ogynnsamt bedömdt: Ut i "Bref till Lagerbring, rörande then Isländska Edda" har Ihre anført några prof af de många fel, han säger sig hafva funnit i G:s edition af Eddan. Hammarsköld, som visat sig ganska omild mot G. och frändömt honom både "snille och omdömeskraft," yttrar: "De Yfverborna Atlingars Edda innehåller blott 26 Dämisagor af urskriften, som på flera ställen är origtigt läst, felaktigt tryckt och falskt öfversatt på en Svenska, den öfversättaren troligtvis sjelf icke begripit." Deremot tager den för sin pålitlighet och exemplariska noggrannhet så utmärkte Schlyter G. i försvar uti företalet till Westgötalagen med dessa ord: "Numera vitnar Rasks edition af Snorra-Edda, att alla dessa lhres beskillningar mot G. äro falska, och att G. på de af Ihre anförda ställen läst alldeles rätt. Detsamma intygade vår bortgångne vän S. Hylander, som genom jämnförande af lhres anmärkingar med sjelfva den af G. följda Upsala-handskriften, ännu säkrare derom öfvertygat sig. Men deremot inträffade lhres anmärkingar fullkomligt på en af Isländaren Rugman gjord afskrift af nämnde handskrift. Der således Ihre i denna afskrift funnit olikheten med G:s edition, der beskydde han djerft G. för vårdslöshet, utan att hafva öfvertygat sig om ej felet låg hos Rugman! Vi hafva ansett som en mensklighetspligt att ej försaka detta tillfälle att göra rättvisa åt G:s minne, ehuru hans arbete visserligen i intet afseende är något mönster."

Under hvarje af de fyra följande åren utkom ett arbete af G:s hand. Bland annat utgaf han Lovisa Ulrikas Langfädgar eller förfäder uti en liten skrift, som vanligen är sammanbunden med hans sedan utgifna Svea Rikes Konungars Historia och Åttartal. Onekligen har G. härvid nedlagt mycken möda; men saknaden af nödig kritik är alltför synbar. Ut i Journal des Savans 1751 Août sid. 504 anmärkes: que cet auteur surpasse beaucoup l'illustre Rudbeck en conjectures hardies &c. s. v. Slutligen utgaf han Völuspa, på Isländska och Svenska

under titel af de Yfverborna Atlingars Patriarchaliska lära. Vid slutet finnas tvenne titelblad, ett till Håvamål och ett till Vafthrudnismål, som skulle utkomma dernäst, men hvilka uteblefvo för alltid.

Redan år 1747 anmälde Rikets Ständer G:s Bautil för Konungen. Författaren började derföre sitt arbete efter en utförligare plan, såsom synbart är af de tvenne profarken vid slutet; men då understödet förknappades, måste han ändra sitt uppsåt och iakttaga ett inskränktere framställningssätt. Arbetet utkom 1750 och innefattar 1,175 runstenar.

Skrifter: Diss. de Genealogia Reg. Suionia. Ups. 1746. 4. — De Yfverborna Atlingars eller Sviogötars ok Nordmännens Edda. Ups. (1746) 4. — Is Atlinga: det är de Forna Götars, här uti Svea Rike, Bokstäfver och Salighetslära 2200 år f. Chr. Stockh. 1747. 4. — Grundritning till hela det heliga Språket. Stockh. 1747. fol. — FörsvarsSkrift emot en Anonymi Anmärkningar öfver grundritningen. Stockh. 1748. 4. — H. Kongl. Högh:s af Svearike, Lovisa Ulricas Langfädgar, eller Förfäder, man efter man räknad, ifrån forna Svea Konungar. Stockh. 1748. 8. — Svea Rikes Konungars Historia och Åttartal ifrån 2200 år f. Chr. intill 1749. Stockh. 1749. 8. — Bautil, det är: alle Svea och Götas Rikens Runstenar. Stockh. 1750. fol. — De Yfverborna Atlingars eller Sviogötars ok Nordmännens Patriarkaliska Lära. Stockh. 1750. 4. (Blott 200 exemplar upplagge).

(Källor: Warmholtz. — Handskrifter i Carlstads Gymn. Bibl. (Fryxells Slägtebok och Värmanica Ecclesiastica). — Werml. Nat. Museum i Upsala.)

— A — Ö —

GÖTHE, SAMUEL förut *Eosander*.

Se detta Lexicon, Bd. IV. sid. 271.

INNEHÅLL

af

Bokstafven G.

Femte Bandet.

	Sid.		Sid.
<i>Gadd, Peter Adrian</i> , ...	411	<i>Georgil, Nils</i> . Medailleur	138
Chemiz Prof.	411	<i>Gera, Carl och Johan</i> , ...	140
<i>Gadelius, Erik</i> . Läkare. 115	115	RiksRåder	140
<i>Gadolin, Jakob</i> . Biskop.	115	<i>Gerner, Anders</i> . Borg-	141
(Mathematicus)	115	— mästare	141
<i>Gadolin, Johan</i> . Chemiz	—	—, <i>Albrekt</i> . Öfverste —	—
Professor	118	<i>Gezelius, Johan d. ä.</i> Bi-	144
<i>Gahn, Joh. Gottlieb</i> . As-	119	skop	144
essor. (Chemist.)	119	—, <i>Johan d. y.</i>	152
<i>Galdenblad, Anders och</i>	124	Biskop	152
<i>Johan</i> , (Jesuiten)	124	—, <i>Georg</i> . Prost.	153
<i>Gavelius, Peder</i> . Borg-	125	(Författare till Biograph.	153
mästare. (Jurist)	125	Lexicon)	153
<i>Gedda, Peter Niklas von</i>	126	<i>Gierta, Johan</i> . President	156
d. ä. President	126	<i>Girs, Ægidius</i> . Assessor.	158
— d. y. Kam-	128	(Historieskrifvare).	158
marRevisionsRåd	128	<i>Gissler, Nils</i> . Läkare.	160
<i>Geete, Erik</i> . V. Præs. —	165	<i>Gjådda, Hans</i> . Prost	165
<i>Geijer, Bengt Gustaf</i>	129	<i>Gjörwell, Carl Christo-</i>	165
(Patriot)	129	<i>phersson</i> . Kongl. Bibli-	165
—, <i>Bengt Reinhold</i>	130	othekarie. (Litteratör)	165
ÖfverDirektör vid Con-	130	<i>Gosselman, Carl August</i> .	171
trollverket	130	Resebeskrifvare	171
—, <i>Erik Gustaf</i>	131	<i>Gottmarck, Johan</i> . Lector	173
Professor. (Häfdteckna-	131	<i>Graffman, Hans</i> . Dom-	176
re. Skald)	131	prost	176
<i>Geisler, Johan Tobias</i>	137	<i>Grafström, And. Abra-</i>	180
Markscheider. (Skald)	137	<i>ham</i> . Professor. (Skald)	180

	Sid.		Sid.
<i>Gran eller Granius, Nicolaus Andrae. Phys. Professor i Helmstedt</i>	180	<i>Grubbe, Gustaf. President i Amiralitets Collegium</i>	218
<i>Granberg, Per Adolf. Secreterare. (Litteratör).</i>	181	—, <i>Samuel. Professor</i>	220
<i>Gravander, Lars Fredrik. Läkare. (Skald).</i>	183	<i>Gråberg, Jakob, från Hemsö. General-Consul. (Litteratör)</i>	221
<i>Grave, Sebastian. Patriot.</i>	186	—, <i>Olof. Theolog.</i>	261
<i>Greiff, Joh. Ludvig Bogislaus von. Förste Hof-Jägmästare</i>	188	<i>Grönvall, Anders. Prof.</i>	—
<i>Grill, Anton. Riks Guarden</i>	190	<i>Gumælius, Gustaf Wilhelm. Prost. (Litteratör)</i>	202
—, <i>Abraham. Grosshandlare. (Patriot)</i>	200	<i>Gustafschöld, Abraham. GeneralLieutenant</i>	—
—, <i>Claes. Direktör. (Patriot)</i>	—	<i>Gutofsky, Henrik. Capitaine</i>	263
—, <i>Adolph Ulrik. BruksPatron</i>	202	<i>Gyldenklou, Anders. President</i>	263
—, <i>Johan Abraham. Direktör</i>	—	<i>Gyldenstolpe, Michael Wexionius. Professor. (Juridisk och Politisk Skriftställare)</i>	266
<i>Grim, Herrman Niklas. Läkare</i>	205	—, <i>Nils. CancelliePresident</i>	274
<i>Grip, Birger Nilsson. RiksRåd</i>	—	<i>Gyllenborg, Jakob. Kongl. Råd. (Statsman)</i>	280
—, <i>Mauritz. RiksRåd.</i>	204	—, <i>Olof, Lands-höfding. (Skald)</i>	283
<i>Gripenhjelm, Edmund. RiksRåd</i>	203	—, <i>Carl. CancelliePresident. (Statsm.)</i>	284
—, <i>Nils. Kongl. Råd</i>	208	—, <i>Johan. Riks-Råd</i>	292
—, <i>Carl. Gen-Direktör vid LandtmätariCont. (Skald)</i>	210	—, <i>Fredrik. President</i>	296
<i>Gripenstjerna, Joel. KammarRåd</i>	—	—, <i>Henning Adolph. RiksRåd</i>	300
<i>Grisbach, Georg. Bergmästare</i>	214	—, <i>Gustaf Fredrik. Canc.Råd (Skald).</i>	303
<i>Grooth, Carl von. President</i>	215	—, <i>Fredrik. Justitie-StatsMinister</i>	308
<i>Grothusen, Christian Albrekt. General-Major, Envoyé</i>	—	—, <i>Joh. Henning. Lagman. (Riksdagman)</i>	309
<i>Grubb, Nils Nilsson. Prost</i>	218		

	Sid.		Sid.
<i>Gyllencreux, Carl Gustaf. Lagman</i>	312	(Gunetling)	358
<i>Gyllenhaal, Leonhard. Major. (Entomolog)</i> . .	313	<i>Gyllenstjerna, Nils Carlsson. Kongl. Råd. Fältmarskalk</i>	358
<i>Gyllenhjelm, Carl. RiksAmiral</i>	316	—, <i>Jöran Nilsson. RiksMarskalk</i> . .	363
<i>Gyllenkrook, Axel Gustaf. Öfverste-KammarJunkare (Zoolog)</i> . .	324	—, <i>Erik Carlsson. RiksRåd</i>	364
<i>Gyllenstjerna, Nils Jöransson. RiksDrots</i> . .	329	—, <i>Christopher. RiksRåd</i>	366
—, <i>Joh. Nilsson. Sigismund. Polsk Senator</i>	333	—, <i>Carl Eriksson. RiksRåd</i>	367
—, <i>Jöran. Nilsson. RiksAmiral</i> . .	337	<i>Gylta, Bengt. RiksRåd</i> .	368
—, <i>Johan Jöransson. Kongl. Råd.</i>		—, <i>Jöran. Lörd. Göransson, Johan. Prost. (Antiquarie)</i>	—
		<i>Göthe, Samuel</i>	374

Tryckfel

Sid. 203. r. T, 35, 36 och 40 står Birge läs Birger
— 265, r. 1 q 13, står Gyllenklou läs Gyldénklou

m 7 8
#2 10

